

Současná proměna role architekta

Disertační práce

Ing. arch. Petr Buryška

2024

Školitel	JUDr. PhDr. Jiří Plos
Studijní program	Architektura a urbanismus
Studijní obor	Urbanismus a územní plánování

Ústav urbanismu
Fakulta architektury
České vysoké učení technické v Praze

Čestně prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně a citoval využitě zdroje.

Ing. arch. Petr Buryška

V Praze, 14. 2. 2024

Děkuji tímto školiteli Jiřímu Plosovi za vedení s přístupem, který mi umožnil volně a samostatně pracovat na neobvykle širokém tématu, a s tím spojenou trpělivost zejména v počátcích práce.

Děkuji Janu Jehlíkovi, Ireně Fialové, Janě Zdráhalové, Tomášovi Váchovi, Vítkovi Rýparovi a všem kolegům z Ústavu urbanismu Fakulty architektury ČVUT, se kterými jsem mohl o své práci diskutovat nejen v rámci doktorandského klubu a pomohli tak konstruktivní kritikou. Děkuji také Janu Kristkovi, který pár let strávil v roli konzultanta disertační práce a „domácí“ konstruktivní kritiku tak obohacoval o pohled zvenčí, stejně jako Anetě Skopalové za konzultace k metodě.

Děkuji i všem dotazovaným architektkám a architektům, kteří mi i přes své obrovské vytížení věnovali řady hodin svého drahocenného času.

Děkuji ženě Kristýně za neutuchající podporu a synovi Josífkovi se spíše omlouvám za to, že jsem s ním díky této práci nemohl trávit více času.

Závěrem děkuji tatkově Josefovi, který mě od malička vedl ke zvědavosti, kritickému myšlení a kreativité, ale o pár let se konce této práce nedožil – tam směřuje věnování.

Klíčové pojmy

architekt generalista, architekt specialista, architektonická oborová diferenciacie;

změny povolání architekta, proměna (transformace) povolání architekta, budoucnost povolání architekta;

architektonické vzdělávání, architektonická odborná způsobilost, věda a výzkum v architektuře, AI v architektuře

Key phrases

generalist architect, specialist architect, architectural field differentiation;

architectural profession changes, architectural profession transformation, future of the architectural profession;

architectural education, architectural professional competence, science and research in architecture, AI in architecture

Abstrakt

Povolání architekta v současnosti prochází významnými tlaky na změny nejen v souvislosti s nástupem AI, přičemž aktuální situace snese srovnání s málokterými dynamickými historickými obdobími, ve kterých se odehrávaly nejvýznamnější proměny svobodných povolání obecně. Disertační práce nejprve na podkladu stručného historického exkurzu ujasňuje dosavadní vývoj výkonu povolání, právně ukotvuje aktuální definici „architekta“ a dále si klade otázky – co, proč a jak se mění na výkonu povolání v České republice od roku 2009 (v kontextu trans-atlantického prostoru); jaký je potenciál případné proměny; a jakou chceme budoucnost, resp. na co se máme připravit?

Zvolenou kvalitativní metodou je analýza polo-strukturovaných expertních rozhovorů s třiceti architektkami a architekty, mezi kterými nechybí děkanové nebo významní představitelé všech škol architektury v České republice (včetně škol krajinářských) nebo předseda České komory architektů. Na základě výsledků rozhovorů pokrývajících celé spektrum výkonu povolání je nejprve identifikováno, že povolání architekta aktuálně prochází sebereflexí, přičemž je testována umělecko-stavitelská tradice a dochází k rozšiřování pole působnosti. V tom kontextu jsou následně diskutovány tři okruhy problematik – vliv technologické revoluce na způsob, charakter a hodnotu práce; tlak na specializaci a interdisciplinární rozptyl kompetencí v souvislosti s modely architekta generalisty a architekta specialisty; a etablování výkonu správy včetně potřeby její definice i vymezení kompetencí.

V závěru se práce zaměřuje na vztah architektonického vzdělávání a odborné způsobilosti, přičemž je identifikován zásadní význam a potřeba inventury celoživotního vzdělávání, které je aktuálně v České republice výrazně podceněno. Disertační práce vytvořila využitelný základ pro rozvahy o obsahu, rozsahu a formách univerzitního vzdělávání architektů i přípravu programových dokumentů a politik profesní organizace. A to s ohledem k aktuálnímu charakteru dynamicky se projevujícího společenského kontextu charakteristického zvyšováním komplexity vystavěného prostředí a souvisejícím prolínáním věd – proto se práce dotýká i tématu trans-disciplinarity.

Abstract

The architectural profession is currently undergoing significant pressures for change, not only particularly in the context of the rise of AI, with the current situation comparable to few dynamic historical periods that witnessed the most significant transformations in professions in general. The dissertation first provides a brief historical overview to clarify the evolution of the profession, legally anchors the current definition of "architect," and further raises questions – what, why, and how changes in the practice of the profession in the Czech Republic since 2009 (in the context of the transatlantic space); what potential does such transformation hold; and what future do we envision, or rather, what should we prepare for?

The chosen qualitative method involves analyzing semi-structured expert interviews with thirty architects, including deans or prominent representatives of all architecture schools in the Czech Republic (including landscape schools) or the president of the Czech Chamber of Architects. Based on the results of interviews covering the entire spectrum of professional practice, it is first identified that the architectural profession is currently undergoing self-reflection, testing artistic-builder traditions, and expanding the scope of activity. In this context, three areas of issues are subsequently discussed – the impact of the technological revolution on the manner, character, and value of work; pressure for specialization and interdisciplinary dispersion of competencies in relation to models of the generalist architect and the specialist architect; and the establishment of governance performance, including the need for its definition and delineation of competencies.

In conclusion, the work focuses on the relationship between architectural education and professional competence, identifying the crucial importance and need for an inventory of lifelong learning, which is currently significantly underestimated in the Czech Republic. The dissertation provides a useful basis for deliberations on the content, scope, and forms of university education for architects, as well as the preparation of program documents and policies for professional organization. This is in consideration of the current character of the dynamically evolving social context characterized by increasing complexity of the built environment and the related interweaving of sciences – thus, the work also touches on the topic of transdisciplinarity.

Slovník

Pro účel této práce je nutné rozlišit nuance významů pojmů, které se volně používají v tožném slova smyslu (povolání, profese) nebo významy upřesnit v případech, kde jsou aktuálně diskutovány různé možné definice (vystavěné prostředí). U dalších pojmů je záměrem vymezení způsobem umožňujícím zkoumání jejich aktuálních významů a vztahů, což vždy nemusí korespondovat s právními definicemi (**Plánování, Projektování, Správa**). Mimo níže vymezené pojmy se v práci nevyskytují žádné pojmy nejednoznačné nebo ne-standardní a další pojmy jsou definovány záměrně až v části *1.2.3 Konceptuální model výkonu povolání*.

Povolání

Oproti profesi má širší význam reflektující vnitřní nastavení a motivaci architektonicky vzdělaného jedince nebo případně i připravujícího se studenta.

Profese

Oproti povolání má užší význam definovaný odbornou způsobilostí, resp. je zde podmínka autorizace jedince (profesionála) profesní komorou.

Vystavěné prostředí

Překlad ustáleného pojmu „built environment“ ve variantě celostně pojímající kulturní životní prostředí přetvářené člověkem ve všech svých aspektech – nikoliv jako duální protiklad přírodního prostředí.

Plánování

Plánováním se pro účely této práce rozumí návrh utváření (uspořádání a využívání) území, jehož výstupem je plánovací dokumentace, plánovací podklad nebo programový dokument. Cílem plánování je návrh regulace v souladu s dohodou dotčených aktérů, charakterem území a limity jeho rozvoje.

Projektování

Projektováním se pro účely této práce rozumí návrh tvarového, materiálového, konstrukčního, technického a technologického, dispozičního a provozně-uživatelského určení staveb, zařízení a výrobků (vzniklých montážní technologií) a krajinařské architektury. Projektováním se z hlediska profesního nadále rozumí projekt ve všech fázích svého vzniku, jehož cílem je provedení projektu stavbou, zařízením nebo výrobkem (vznikajícím montážní technologií).

Správa

Správou se pro účely této práce rozumí návrh východisek a rámců plánovacích a projektových procesů, jejich zadávání, řízení a vyhodnocování. Správou se z hlediska profesního nadále rozumí obstarávání a aktualizace podkladů pro manažerské, správní nebo politické rozhodování, odborná součinnost při rozhodovacích procesech, popřípadě přímo rozhodování samo jakožto správa vystavěného prostředí. Jedná se o soubor činností nacházejících uplatnění ve veřejném i soukromém sektoru.

Architekt generalista

Architektem generalistou se pro účely této práce rozumí architekt s nejširší profesní kompetencí opravňující k působení v celém spektru činností. Toto oprávnění není jen prostým součtem případných oborových kompetencí v **Plánování**, **Projektování** a **Správě**.

Architekt specialista

Architektem specialistou se pro účely této práce rozumí rozsah oprávnění architekta omezený pouze na určitý ucelený oborový segment profesní činnosti.

Úvod

Vyrůstal jsem v Ostravě-Porubě. Horníci a rolnice na atikách mě moc nezajímali, ale od útlého dětství jsem byl podvědomě fascinován organizací prostoru, díky které jsem byl přirozeně naváděn třeba k babičkám a i když jsem v tak rozlehlém území intuitivně vymýšlel různé zkratky, nikdy jsem se neztratil. Postupem času jsem si začal uvědomovat, že podobně to má mnoho lidí, kteří žijí ve všech těch ulicích a dvorech, ale hlavně – někdo to musel vymyslet! Od 7. třídy základní školy jsem měl jasno, že něco takového chci v životě dělat – být architektem. Najednou jsem absolvoval Fakultu architektury VUT v Brně, ale nutno dodat, že převažující způsob pojetí architektury v 00. letech mě spíše připravil o iluze. Na druhou stranu, stabilní situace, resp. dlouhotrvající období ekonomického růstu umožňovalo už během studia pracovat případně i na vlastních zakázkách nebo vždy existovala jistota víceméně skvěle placené práce kdekoliv na světě.

Magisterské studium jsem ale zakončil v roce 2009, přesně v momentu dopadu následků globální finanční krize na stavebnictví, což byl obrovský šok. Úbytek práce zapříčinil, že zavedené ateliéry braly i titěrné zakázky, kterými se snažily udržet klíčové zaměstnance, a pokud nepropouštěly nebo dokonce potřebovaly nové, o pracovní místo se ucházely až tisíce zájemců. „Na pracáku“ jsem měl dostatek času na kontemplaci, poté jsem chvíli pracoval v designérském ateliéru, sice už to nikdy nebylo jako předtím, ale zato se v oblasti architektury a urbanismu začaly dít dosti zajímavé věci! Zároveň mě život přivedl do Šlapanic, kde se mi zalíbilo tak, že jsem se před komunálními volbami v roce 2014 začal zajímat o místní dění, což bylo kousek od výpomoci místním politikům, kterým jsem důvěřoval (což stále trvá) a naopak i já jsem v nich vzbudil důvěru (což také stále trvá).

Situace byla za těch pár let od absolvování školy naprosto odlišná – ústup od objektu ke kontextu, akcent na veřejný prostor a potažmo urbanismus, tendence k sebereflexi povolání atd. ... nakonec se to určitým způsobem začalo blížit mé dětské představě architekta! Ve Šlapanicích jsem začal prosazovat a aplikovat určité principy a metody, které v té době zaváděl IPR Praha, samozřejmě ale bylo nutné vše přizpůsobit kontextu malého jihomoravského města venkovského charakteru. Cítil jsem potřebu se dovzdělávat a obrátil jsem tak všechny konference, z nichž mě fascinovala až Inventura urbanismu s tématem venkova na Fakultě architektury ČVUT. Musel jsem zareagovat na výzvu organizátorů ke zpětné vazbě přes kontaktní mail, což jsem využil i ke sdělení svých zkušeností ze Šlapanic a během okamžiku jsem seděl v kanceláři Jana Jehlíka, který mi řekl, že bych měl jít studovat k Jiřímu Plosovi.

Jelikož je dnes aktuální téma generací, rád bych zde ještě uvedl, že jsem jeden z prvních mileniálů, což si nemohu vynachválit, protože jsem ještě zažil „starý svět“, kterému tak rozumím, a zároveň nevnímám, že bych byl nějak pozadu oproti generacím nejmladším. Na podzim roku 1989 jsem nastupoval na základní školu, ale na jejím konci jsem už např. zkoušel programovat, na střední škole jsem měl první mobil a od nástupu na kolej VUT v Brně jsem na internetu. Ale stále se nestačím divit a musím se ptát – co se to děje? A co to znamená pro povolání architekta? A kdo to vůbec je architekt? Prošel jsem osmiiletou cestou a věřím, že mé poznání snad může pomoci i těm, kteří se na ni případně chystají.

Obsah

1	Architekt ve společnosti.....	1
1.1	Architekt – historicky, právně a teoreticky.....	2
1.1.1	Vyprofilování architekta – diferenciacie, specializace, stratifikace.....	2
1.1.2	Zvýšená míra odpovědnosti za výkon povolání.....	3
1.1.3	Předpoklady výkonu povolání a vzdělávání.....	4
1.1.4	Odborná způsobilost a autorizace.....	5
1.1.5	Způsoby výkonu povolání.....	6
1.2	Teze a konceptualizace výkonu povolání.....	7
1.2.1	Architekt generalista a architekt specialista.....	7
1.2.2	Výkon povolání, společenský kontext, změny a proměna.....	8
1.2.3	Konceptuální model výkonu povolání.....	9
1.3	Aktuální společenský kontext.....	12
1.4	Výzkumný problém, cíle a otázky.....	15
1.4.1	Výzkumný problém.....	15
1.4.2	Strategické cíle a výzkumné otázky.....	17
1.4.3	Taktický cíl.....	18
1.5	Současný stav poznání problematiky.....	19
2	Současná proměna role architekta.....	23
2.1	Aktuální dění pohledem expertní sféry.....	24
2.1.1	Tematická analýza polo-strukturovaných rozhovorů.....	24
2.1.2	Nastavení otázek a způsobu dotazování.....	24
2.1.3	Volba dotazovaných.....	25
2.1.4	Analýza rozhovorů.....	27
2.1.5	Limity aplikace metody.....	28
2.2	Výsledky rozhovorů.....	29
2.2.1	Činnosti.....	30
2.2.2	Specializace.....	33
2.2.3	Pozice.....	35
2.3	Charakter a potenciál proměny.....	39
2.3.1	Sebereflexe, testování umělecko-stavitelské tradice a rozšiřování pole působnosti.....	39
2.3.2	Vliv technologické revoluce na způsob, charakter a hodnotu práce.....	46
2.3.3	Tlak na specializaci a interdisciplinární rozptyl kompetencí.....	54
2.3.4	Etablování výkonu správy a potřeba jeho definice včetně vymezení kompetencí.....	61
2.3.5	Závěr.....	70
3	Diskuse.....	73
3.1	Doporučení.....	74
3.1.1	Význam a definice kvality při zvýšeném počtu architektů.....	74
3.1.2	Vztah vzdělávání (škol architektury) a odborné způsobilosti (ČKA).....	74
3.1.3	Vzdělávání a kapacita škol architektury.....	75
3.1.4	Zásadní význam celoživotního vzdělávání.....	75
3.1.5	Odborná způsobilost a role České komory architektů.....	75
3.1.6	Instituce pro sebereflexi, reprezentaci a stavební kulturu.....	76
3.1.7	Soutěže jako nástroj kultivace kultury povolání i jeho výkonu.....	76
3.2	Kritická sebereflexe.....	77
3.3	Možnosti dalšího výzkumu.....	78

Seznam použité literatury	79
Seznam příloh.....	83

1 Architekt ve společnosti

Tématem práce je působení architekta v aktuálním společenském kontextu vykazujícím potenciál proměny výkonu povolání. V dějinách je možné vysledovat období s výrazným vlivem na formování povolání obecně, přičemž tyto vývojové fáze provází zpravidla intenzivní diskuse o charakteru probíhajících změn a budoucím směřování. Mezidobí těchto fází bývají relativně klidná, kdy se v ustálených institucionálních rámcích pracuje s pochopením nových společenských kontextů, než nové okolnosti vyvolají kolize nebo krize. V povolání architekta samém se za poslední období rozsáhlých diskusí a změn dají považovat zejména 70. a poté 90. léta minulého století. Je nicméně možné předpokládat, že charakter aktuálního společenského kontextu tato období svým významem výrazně přesahuje, a dá se přirovnat k zásadnějším historickým milníkům. Pro přesnější nastavení tematického rámce je v této kapitole nejprve definován pojem „architekt“; následně je tezí upřesněno v České republice dosavadně aplikované pojetí architekta a v tom duchu konceptualizován výkon povolání; dále je podrobněji popsán charakter aktuálního společenského kontextu, načež je definován výzkumný problém, cíle a otázky. Závěrem kapitoly je shrnutí současného stavu poznání problematiky.

1.1 Architekt – historicky, právně a teoreticky

Povolání architekta je historicky jedno z nejstarších povolání a jeho smysl a účel jsou natolik univerzální¹, že pojem „architektura“ se v přeneseném významu používá v mnoha oblastech, namátkou – genetická architektura, molekulární architektura, kognitivní architektura, bezpečnostní architektura nebo systémová architektura (to má ve sféře ICT nesčetně dalších užití), zatímco jiná jsou docela prozaická – architekt světového míru, architekt Evropské unie nebo architekt vlastního života. Předem je tedy nutné pojem „architekt“ pro účel této práce adekvátně teoreticky a právně vymezit, což si žádá některé relevantní historické odkazy (uvedené v části následující podkapitoly, avšak bez ambice konzistentního úplného a souvislého popisu vývoje povolání). Podkapitola nejprve poukazuje na vyprofilování povolání v prvních známých civilizacích; následně je v tomto kontextu zmíněn aspekt zvýšené míry odpovědnosti; předpoklady výkonu povolání resp. vzdělávání; bezprostředně související odborná způsobilost resp. autorizace; a dále jsou shrnuty možné způsoby výkonu povolání z právně-ekonomického hlediska.

1.1.1 Vyprofilování architekta – diferenciaci, specializaci, stratifikaci

Podstatnou vlastností povolání architekta, mimo něj nesoucí pouze nemnoho povolání dalších, je výrazný podíl na utváření prostředí pro život celých společností, proto je problematické v mýtické prehistorii hledat jeho počátek. Nicméně již v pravěkých společnostech je možné vysledovat děbu práce v závislosti na vrozených schopnostech jako předpokladu výkonu určitých činností konkrétními jednotlivci, což postupem času vedlo k nabývání určitých společenských postavení a můžeme takto předpokládat někoho s cítem pro výběr území a míst vhodných k usazení i realizaci prvních obydlí. Jedná se o počátek procesu diferenciaci, tj. nabývání role dle různých schopností; specializaci, tj. dalšího členění dle narůstající komplexity; a stratifikaci, tj. postavení ve společnosti dle míry závažnosti předchozího včetně nesené odpovědnosti (Plos, 2018).

Ve zmíněném období 70. let 20. století se historickým vývojem povolání architekta konzistentně zabýval Spiro Kostof; za prvního jedince označovaného za architekta považuje egyptského mudrce a polyhistora Imhotepa (28.-27. st. p. n. l.), který působil nejen jako vezír (osobní rádce faraona Djoser a vysoký úředník), ale též kněz, astronom nebo lékař, přičemž jeho dochovaným architektonickým dílem je nejstarší z velkých pyramid. Z antického světa je z dnešního pohledu stěžejní dílo *Deset knih o architektuře*, které Marcus Vitruvius Pollio sepsal přibližně v letech 30-20 p.n.l. pro svého patrona Gaia Julia Caesara (Vitruvius, 1953). Kostof zmiňuje méně známou okolnost, že Vitruvius dílo psal na sklonku

¹ Viz etymologická analýza slova „architekt“: „... je odvozeno z řeckého slova αρχι-τεκτων (architektón), αρχιτρον (architron). Sousedí je tvořeno slovy αρχος (archos) a τεκτων (tektón), jimiž se rozumí přední, první, hlavní, vůdčí (αρχος) a dělník, řemeslník, tesař (τεκτων); αρχι-τεκτων pak přední, hlavní, vedoucí řemeslník, to znamená vedoucí tesař, prostě původce díla 7). ... αρχι-τεκτων je založen až za smyslem αρχος i τεκτων. Hluběji než αρχος spočívá αρχη (arché) - počátek, původ, příčina, základ (teprve později a odvozeně vedení, velení, správa). I τεκτων poukazuje za sebe ke svému hlubšímu smyslu vyjevujícímu se teprve skrze τικτω (tiktó) - počít, rodit, růst, působit, tvořit, utvářet. Rozměr tohoto τικτω osmysluje nejen τεκτων, nýbrž i τεχνη (techné); skrze τικτω v jeho pojmové šíři se dotýkáme podstaty architekta jako osoby spjaté s utvářením místa – s utvářením prostoru. Početí, rození, růst - spjaté s místem a jeho překonáním svým počátkem a koncem vymezují lidský pobyt ve světě; odtud pak τεκτων (tektón) jako ten, jenž je spjat s počátkem pobytu člověka zde a nyní, jako ten, kdo je spjat vždy s původním, počátečním, základním projevem stavění, zakládání, budování - bydlení, pobývání. Spjatost s prvotním projevem bytí staví ovšem architekta i architekturu do úlohy zvlášť klíčové a významné. Ba důsledně domyšleno a vyřčeno - je každý člověk v původním smyslu toho slova αρχη - τεκτων (ve smyslu τικτω), a to původně a bezprostředně sám za sebe. Počátek sebe-vědomého pobytu je tak bytostně spjat s architekturou jako výrazem αρχη- τικτω.“ (Plos, 2018)

života víceméně celého odslouženého v armádě a již ve své době byl jako architekt považován za velmi konzervativního a z hlediska jeho pojetí stavebních slohů neaktuálního. Na druhou stranu radil císaři osobně, což nebyla výjimka, protože už ve starověkém Římě existovaly kanceláře, plánující rozvoj infrastruktury celé říše, a neformální komunikace s císařem měla často charakter „rovného s rovným“, což si mohl dovolit málokdo (Kostof, 1977). Zásadní význam *Deseti knih o architektuře* spočívá v encyklopedickém charakteru díla zachycujícím tehdejší komplexní výkon povolání architekta, z dnešního pohledu generalisty pojímajícího disciplínu stavitelství, plánování i krajinářské architektury, přičemž je známo, že Vitruvius vychází z díla Aristotelova.²

1.1.2 Zvýšená míra odpovědnosti za výkon povolání

Za první právní regulaci stavitelství lze označit příslušné části Zákoníku Chammurapiho (Klíma, 1979). Jeden z nejstarších dochovaných zákoníků na světě představuje nejstarší právní regulaci tzv. svobodných povolání v mezopotámské kolébce civilizace (18. – 17. st. p. n. l.). Již v Babyloně byly rozeznávány jejich 3 základní rodiny – lékařská, právní a stavitelská, přičemž dodnes tento princip členění víceméně platí. Důvody vyššího stupně regulace činností³ jsou zřejmé a existence dnešních profesních komor přebírajících určité kompetence státní správy. V České republice evidujeme 13 profesních samosprávných sdružení ustanovených speciálními zákony, mezi které se řadí Česká komora architektů nově založena v roce 1992,⁴ čemuž ale historicky předcházela vývojová stádia od profesních cechů (profese byla realizována v hutích a bottegách), přes postupné profesní sebeuvědomování především v době renesance a baroka a následného dozrávání během průmyslové revoluce s přerodem do moderního pojetí výkonu profese oprávněnými profesionály, završené ustavením moderní stavovské profesní samosprávy, které lze ilustrovat nařízením c. k. ministeria záležitostí vnitřních Rakousko-uherské monarchie z roku 1866

² „Stavitel musí být znalý umění literárního, aby si pomocí záznamů mohl učiniti paměť spolehlivější. Dále musí míti vědomosti v zacházení s rydlem, aby nákrasy objektů dovedl snáze předvésti zamýšlený vzhled díla. Geometrie pak poskytuje stavitelství řady pomůcek; především učí používat při rýsování kružídla a pravítka, jimiž se dají daleko snáze provádět na stavenišťích nárysy budov, a směry pravých úhlů, rovin a přímk Je nutno znát také velmi mnoho z dějepisu Filosofie zajisté zdokonaluje stavitele velikostí ducha, aby nebyl nadutý, nýbrž raději přívětivý, řádný, poctivý a bez lakoty, což je nejhlavnější: bez poctivosti a bez mravní čistoty nelze totiž vytvořit žádné dílo; Mimoto filosofie poučuje o přírodě, což se řecky jmenuje fysiologia (φυσιολογία). A je nezbytné, aby se s fysiologií seznámil velmi bedlivě, poněvadž se mu naskytá mnoho různých otázek povahy přírodovědné. ... Stavitel se také musí vyznat v hudbě, aby rozuměl zvukovým zákonům a matematické teorii zvuku a aby mimoto dovedl správně zařídit vyrovnané napětí balist, katapult a škorpionů Lékařskou vědu je ovšem třeba znát vzhledem k inklinaci podnebních pásem, jímž Řekové říkají klimata (κλιματα), a pro správné použití ovzduší a míst, jež jsou zdravá a choroboplodná, jakož i vod; neboť bez těchto předpokladů nelze vybudovat žádné zdravé sídliště. Je také nutno znát právní předpisy, pokud jsou nezbytné u staveb, hraničících s veřejnými a cizími pozemky Stavitel je musí znát proto, aby se mohli o věc postarat předem, než stavby zařídí, aby se hlavám rodin po dokončení prací nezanechávaly rozepře a aby při sepisování smluv bylo možno postarat se obezřetně i o stavebníka, i o podnikatele stavby; sepíše-li se totiž odborně stavební smlouva, dojde k vypořádání obou stran bez úskoku. ... Stavitel nemusí a ani nemůže být znalý čtení a psaní jako Aristarchos, nesmí však být bez literárních znalostí vůbec; nemusí být ani takovým hudebníkem jako Aristoxenos, ne však k hudbě cizí. Ani malířem jako Apellés, avšak ne nezkušený v kreslení; ani sochařem jako Myrón nebo Polykleitos, avšak ne nezalý umění sochařského. Ani zase lékařem jako Hippokratés, avšak nesmí se k lékařství stavět nevšímavě. Ani nemusí a nemůže nadprůměrně vynikat v ostatních vědách, nesmí v nich však být nevzdělaný.“ (Vitruvius, 1953)

³ „... mají významný vliv na zdraví, život, majetek a životní prostředí občanů; mají vždy individuálního jmenovitého adresáta a nelze je poskytovat vůbec anebo jenom velmi obtížně anonymnímu adresátovi; vyžadují vysoký stupeň kvalifikace, zejména dlouhodobé (prakticky celoživotní) vzdělávání a obvykle i dlouhodobou přípravnou odbornou praxi; mají tvůrčí charakter s vysokým stupněm individuálního autorského přínosu; jsou pro svoji složitost obtížně posuzovatelné laiky, přičemž však mohou způsobit škody velkého rozsahu na majetku a zdraví; vyžadují nezávislost, neboť ti, kdo činnosti konají se často pohybují na samé hranici mezi zájmy soukromými a veřejnými, přičemž se mnohdy nemohou vyhnout střetům i se zájmy státu samotného v zájmu zachování a ochrany práv jejich klientů - a to práv, která nepochybně patří k jejich právům základním.“ (Plos, 2018)

⁴ Zákon ČNR č. 360/1992 Sb., o výkonu povolání autorizovaných architektů a o výkonu povolání autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě (autORIZAČNÍ zákon), ve znění pozdějších předpisů

v souvislosti omezení stavebních orgánů ve prospěch profesionálů, mezi které se s civilními inženýry řadil architekt: „Úkol státních stavebních orgánů budiž vůbec omezen jen na přísně potřebné a na to, co se týká státu a co může být pouze za jeho přímého vlivu úplně spolehlivě provedeno. Pro obstarání ostatních v technický obor spadajících záležitostí obcí, korporací, obecnstva a pod. buďtež nezávisle vedle státní stavební služby ustanovení civilní inženýři, již mohou být požadováni v případech potřeby také pro státní stavební záležitosti za zvláštní úplatu.“ (Plos, 2018)

Nezávislostí na státu se dnes rozumí mj. povinnost mlčenlivosti profesionála o skutečnostech, které se dozví během služby svému klientovi; neztotožní-li se profesionál se záměry klienta, je možné, popřípadě i nutné poskytnoutou službu ukončit. Profesionál nesmí být nucen poskytovat o svém klientovi důvěrné informace (udávat ho) a záměr hatit, popřípadě takové informace jiným obdobným způsobem šířit a předávat dále, což neplatí jen v případě trestného činu. To ilustruje důležitý společný rys svobodných povolání – „ad voco“ (volný překlad z latiny – přivolávám k pomoci), se kterým se pojí fenomén sdíleného tajemství, protože se přivolává k pomoci s něčím velice důležitým, je-li nutná důvěra vytvářející svým způsobem intimní vztah s klientem. Advokát nemůže efektivně řešit situaci, pokud mu zůstanou zatajeny důležité okolnosti, lékař nemůže efektivně léčit bez co nejpřesnější diagnózy a architekt nemůže dobře navrhovat bez detailního porozumění potřebám a záměru klienta, což souvisí s dalším významným společným rysem těchto povolání – důkladnou rozvahou nad východisky před samotným výkonem činností s často nevratnými nebo velmi obtížně a draze změnitelnými následky.

1.1.3 Předpoklady výkonu povolání a vzdělávání

Talentové zkoušky jako standardní součást přijímacího řízení na školy architektury svědčí o prvotním předpokladu víceméně vrozeného citu a talentových dispozic, které se oproti dalším předpokladům nabývají obtížněji. Tento předpoklad specifických tvůrčích schopností značně usnadňuje nabývání vědomostí, znalostí a dovedností, které jsou naopak vhodným školením běžně nabyvatelné a přenositelné.

Architektonické vzdělávání, jak jej známe přibližně 3 dekády, má svůj zárodek (opět) v 70. letech 20. století, během nichž vrcholila diskuse mj. o jeho budoucí podobě, vedená UNESCO společně s Mezinárodním svazem architektů UIA. Důvodem byla častá destrukce kulturního dědictví jako dopad značně technicistně se projevujících modernistických teorií plánování měst. Ačkoliv byl tento impuls postupně zohledňován, požadavky na odbornou přípravu se postupně cílevaly až do roku 1996, kdy byla přijata Charta UIA-UNESCO pro architektonické vzdělávání. Charta je jako programový dokument po-

stupně spíše kosmeticky revidována, nicméně na evropské úrovni se průběžně normativně propisuje do požadavků na studium (aktuálně 11 známých bodů).⁵ Poslední aktualizace charty z roku 2017 obnáší dalších požadavků, které zatím nebyly propsány do evropského právního rámce.⁶ Požadavky na architektonické vzdělávání a směrnice jako mezinárodní úmluva vymezují rámec akreditačních procesů v České republice se řídících vysokoškolským zákonem.⁷ Národním akreditačním úřadem pro vysoké školství jsou následně podle nařízení vlády o standardech pro akreditace ve vysokém školství⁸ schvalovány bakalářské, magisterské a doktorské studijní programy.

Architektonického vzdělávání se dotýkají i další národní právní předpisy – Listina základních práv a svobod jako součást ústavního pořádku České republiky,⁹ občanský zákoník¹⁰, stavební zákon¹¹ a zmíněný autorizační zákon.

⁵ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/55/EU

Článek 46 – Odborná příprava architektů, 2. Architektura musí být hlavní složkou studia uvedeného v odstavci 1. Studium musí být vyvážené, pokud jde o teoretickou a praktickou stránku přípravy v architektuře, a musí zaručit získání nejméně těchto znalostí, dovedností a schopností:

- a) schopnost vytvářet architektonické projekty splňující jak estetické, tak technické požadavky
- b) odpovídající znalost historie a teorie architektury a souvisejících umění, technologií a humanitních věd
- c) znalost výtvarného umění jako jednoho z vlivů na kvalitu architektonického díla
- d) odpovídající znalosti týkající se urbanismu, územního plánování a dovedností spojených s procesem plánování
- e) schopnost porozumět vztahu mezi lidmi a architektonickými díly a mezi architektonickými díly a jejich prostředím, potřebě propojit architektonická díla a prostory mezi nimi s lidskými potřebami a měřítky
- f) schopnost chápat povolání architekta a jeho úlohu ve společnosti, zejména při přípravě návrhů, které zohledňují společenské faktory
- g) znalost metod průzkumu a přípravy zadání pro návrh projektu
- h) schopnost pochopit projektování stavby a konstrukční a stavebně technické problémy spojené s projektováním stavby
- i) odpovídající znalost fyzikálních otázek a technologií a funkce staveb, aby poskytovaly vnitřní podmínky pro pohodlí a ochranu před vlivy počasí v rámci udržitelného rozvoje
- j) nezbytné dovednosti pro projektování, aby byly uspokojeny požadavky uživatelů stavby v rámci omezení daných nákladovými faktory a stavebními předpisy
- k) odpovídající znalost průmyslových odvětví, organizací, předpisů a postupů, které souvisejí s převáděním projektů do staveb a s integrací plánů do celkového plánování

⁶ II. Cíle architektonického vzdělávání

- 1-11
- Povědomí o zodpovědnostech vůči lidským, sociálním, kulturním, městským, architektonickým a environmentálním hodnotám, stejně jako vůči architektonickému dědictví.
- Adekvátní znalost prostředků pro dosažení ekologicky zodpovědného designu a ochrany a obnovy životního prostředí.
- Rozvoj kreativní kompetence ve stavebních technikách založené na komplexním pochopení disciplín a stavebních postupů spojených s architekturou.
- Adekvátní znalost financování projektů, řízení projektů, kontroly nákladů a metod dodání projektu.
- Školení ve výzkumných technikách jako neoddělitelné součásti architektonického vzdělávání, jak pro studenty, tak pro učitele.

⁷ Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů

⁸ Nařízení vlády č. 274/2016 Sb., o standardech pro akreditace ve vysokém školství

⁹ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. a ústavního zákona č. 295/2021 Sb.

¹⁰ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹¹ Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů; obdobně zákon č. 283/2021 Sb., stavební zákon, ve znění pozdějších předpisů

1.1.4 Odborná způsobilost a autorizace

Z hlediska občanského zákoníku výsledné schopnosti, vědomosti, znalosti a dovednosti dávají dohromady rámec nesené odpovědnosti, ze které vychází rozsah kompetencí svěřovaných společností, což je právně vyjádřeno – pokud se někdo označí příslušným k určitému stavu, všichni mají právo očekávat, že je způsobilý a oprávněný tuto službu poskytnout a nést za takto poskytnutou službu vlastní odpovědnost. Z hlediska autorizačního zákona jsou upřesněny požadavky na potřebnou (na vzdělání navazující) praxi, které stanovuje Česká komora architektů a společně s Ministerstvem pro místní rozvoj a na tomto základu pravidelně pořádá autorizační zkoušky. Úspěšným složením zkoušek a složením autorizační smlouvy se uchazeč stává autorizovanou osobou s neomezenou časovou platností nepodmíněnou dalším přezkušováním, což ovšem v některých jiných zemích není pravidlem, jelikož dochází k průběžnému přezkušování v rámci celoživotního vzdělávání. Aktuálně jsou udělovány následující typy autorizací:

- **Autorizace architektura (A.1);**
- **Autorizace územní plánování (A.2);**
- **Autorizace krajinářská architektura (A.3).¹²**

1.1.5 Způsoby výkonu povolání

Nezávislá povolání jsou ve vyspělých zemích považována za pilíř občanské společnosti a ekonomiky, a i proto se jim dostává určitých daňových úlev. Hlavním důvodem je ale předpoklad složitějšího prokazování nákladů na výkon činnosti. Svobodná povolání v režimu podnikání podle zvláštních předpisů se obvykle těší výhodným daňovým paušálům, zatímco v České republice je situace opačná. Svobodná povolání lze vykonávat nejen samostatně, nýbrž rovněž ve společnosti, která není právnickou osobou (dříve sdružení fyzických osob) a jejíž právní forma odpovídá veřejné obchodní společnosti. Lze je vykonávat též v některých formách právnických osob (veřejné obchodní společnosti, společnosti s ručením omezeným). Výkon povolání lze provádět též na základě živnostenského oprávnění, přičemž v obou případech může být subjektem fyzická osoba nebo právnická osoba v jedné z forem obchodních korporací zahrnujících obchodní společnosti (veřejnou obchodní společnost, komanditní společnost, společnost s ručením omezeným, akciovou společnost, evropskou společnost a evropské hospodářské zájmové sdružení) a družstva. Posledním oficiálním způsobem výkonu povolání je zaměstnanecký poměr. Ten je v České republice aktuálně v hojné míře nahrazován tolerovaným „schwarzsystémem“, tedy hybridní formou spolupráce na základě smluvně poskytované služby hraničící se zaměstnaneckým poměrem.

¹² Případně Autorizaci pro samostatnou specializaci – projektování územních systémů ekologické stability (A.3.1).

1.2 Teze a konceptualizace výkonu povolání

Existuje velmi málo povolání obdobně holistického charakteru a mezi nimi je architekt jediným, jehož výsledky práce jsou zhmotněny fyzickým průmětem vystavěného prostředí. K utváření a organizaci vystavěného prostředí slouží spektrum činností, při jejichž výkonu architekti nesou tvůrčí myšlenky mnoha vývojovými fázemi až do jejich fyzické realizace. Jelikož jsou procesy formující vystavěné prostředí velice komplexní a často středně až dlouhodobé, všechny činnosti vedoucí k naplnění cílů většinou nejsou vykonávány pouze jedinci nebo jednotlivými subjekty. Tmelící společná vlastnost všech činností je založena na schopnosti grafickou formou vyjádřit vymezení prostředí (zjednodušeně vedením čar), rozpoznání a popis jeho charakteru (zjednodušeně vizualizací) a porozumění procesům vedoucím k naplnění konkrétních vizí. Rozmanitost profilů a projevů konkrétních architektů je proto zjevná, jelikož je možné kombinovat nejen zmíněné činnosti, ale také různé technické postupy a nástroje, navíc v rámci různých tematických zaměření a s naprosto rozdílnými charaktery výsledků jako např. low-tech/high tech apod. Obrazně řečeno – jeden může stavět domy z hlíny vlastníma rukama, druhý navrhovat s pomocí umělé inteligence a stavby realizovat s pomocí robotů, třetí plánovat krajinu, další navrhovat městské čtvrti včetně veřejného prostoru nebo východiska a rámce procesů předěšlého a koordinovat je – a v obecné rovině dělají všichni v podstatě to samé. Někteří architekti jsou konzervativnější, ale zároveň je nám přirozené testování a posouvání zavedených standardů zejména v případech nových výzev, abychom se z experimentálního výletu někdy vrátili obohaceni novou zkušeností k už prověřenému a někdy naopak ne.

Architekt historicky ale nikdy neměl, nemá a pravděpodobně ani nebude mít z hlediska utváření vystavěného prostředí exkluzivitu, od příbuzných povolání a případně laiků by jej však měla zásadně odlišovat kvalita výsledků. Pokud se na projevy působení architekta zaměříme detailněji, nejen v souvislosti s kvalitou výsledků se vedou diskuse o modelech architekta generalisty a architekta specialisty. V této podkapitole je upřesněn pro práci výchozí model architekta a nastíněna teze, na které je založena konceptualizace výkonu povolání.

1.2.1 Architekt generalista a architekt specialista

Jak je uvedeno výše ve vymezení pojmů, výkon povolání architekta se projevuje různě na škále rozsahu jeho profesního působení v závislosti na kulturním prostředí. Ačkoliv oba zmíněné modely mají společný základ, doménou anglosaského kulturního prostoru je větší tendence k určité specializaci (například důslednějším odlišením **Projektování** staveb od krajinářského **Projektování**, byť ani zde nejsou řídké výjimky), zatímco v prostoru kontinentální Evropy se specializace neprojevuje tak výrazně. Problematika by se dala podrobněji rozvádět v souvislosti s výkladem veřejné moci a právních systémů v jednotlivých zemích, což zde není záměrem, a i rozdělení na anglosaský a kontinentální svět má dnes své limity, neboť profese vykazují s nástupem některých globálních technologických nástrojů tendence ke konvergenci. Nicméně pro účel této práce je možné obecně konstatovat, že ve Spojeném království, některých kulturně blízkých kontinentálních zemích, dále určitě ve Spojených státech amerických a potažmo globálně je charakteristický model architekta specialisty a naopak čím blíže středu kontinentu se zaměříme, tím více charakteristický je model architekta generalisty. Proto je téma práce sledováno z úhlu pohledu architekta generalisty, jelikož tímto způsobem bylo po dějinném milníku roku 1989 nastaveno vzdělávání a výkon povolání. Je ale třeba dodat, že bylo svým způsobem navázáno

na tradici společného vývoje stavitelství a urbanismu; již od prvorepublikového období se architektura vyučovala jako stavba domů v rámci stavby měst.

1.2.2 Výkon povolání, společenský kontext, změny a proměna

Ústřední myšlenka práce je postupně rozvinuta od interpretace výkonu povolání architekta na základě vybraných požadavků na architektonické vzdělání a standard profesní praxe; následně je upřesněno působení architekta ve společnosti (taktéž o s oporou v požadavcích na architektonické vzdělání a standard profesní praxe); a závěrem je zachycen fenomén proměnlivosti výkonu povolání, společenského kontextu a jejich vztahu. Většina požadavků na architektonické vzdělání (viz 1.1.3 *Předpoklady výkonu povolání a vzdělávání*) definuje výkon povolání jako stavitelství zvládnuté ve všech aspektech a s uměleckým rozměrem. Není zde záměrem zpochybňovat tento ustálený úzus, ale spíše poukázat na další požadavky, které zmíněnou historicky danou definici povolání rozšiřují a zároveň zpřesňují.

1. Smyslem výkonu povolání architekta je utváření a organizace vystavěného prostředí při vědomí jeho tematické mnohovrstevnatosti a prostorové souvztažnosti všech měřítek.¹³

Jedno z hlavních východisek práce ilustruje požadavek explicitně dávající do souvislosti lidské potřeby (tematická mnohovrstevnatost) a prostor vyjádřený jako člověk – architektonická díla – prostory mezi nimi – prostředí (měřítková souvztažnost). Taková míra complexity je mj. předpokladem architektonické oborové diferenciaci a interdisciplinární spolupráce s mnoha dalšími obory.

„e) schopnost porozumět vztahu mezi lidmi a architektonickými díly a mezi architektonickými díly a jejich prostředím, potřebě propojit architektonická díla a prostory mezi nimi s lidskými potřebami a měřítky“

2. Účelem a zároveň primárním obsahem výkonu povolání je tvorba v oblastech Plánování, Projektování a Správy.

Další důležité východisko práce záměrně připomíná, že tvorba se neodehrává pouze v rámci **Projektování** jako až předposlední fázi utváření prostředí před fyzickou realizací objektu. Pro **Projektování** je závazný rámec vymezený více či méně (ne)formálním **Plánováním**, resp. plánem jako regulací, dohodou nebo deklarací charakteru a limit rozvoje území, což je také výsledkem tvorby. Systémy **Plánování** mají různé podoby, přičemž některé (oproti produkci plánů) kladou důraz na kontinuální proces a v takových případech bývá do **Plánování** přirozeně integrován aspekt správní vyznačující se mj. rozměrem strategickým a ekonomickým. Pokud tomu tak není, tvorba se může odehrávat i v oblasti **Správy**, a to např. při navrhování východisek a rámců procesů **Plánování** a **Projektování** – především při jejich zadávání, řízení a vyhodnocování. Níže uvedené požadavky na architektonické vzdělání předešlé tvrzení ilustrují.

¹³ Viz např.: „*Sídlo je mnohovrstevnatý organismus, jehož některé části se chovají systémově, některé fraktálově, některé relativně chaoticky. Kvalitu obytného prostředí nelze jakýmkoli způsobem kvantifikovat či parametrizovat, komplexnímu vyhodnocování se lze jen přibližovat pomocí postupné aproximace. Přitom cílem je krásné a obytné a dobře fungující sídlo. A to jak v rovině fyzické, tak v rovině sociální. ...*“ (Jehlík & Plos, 2015)

„d) odpovídající znalosti týkající se urbanismu, územního plánování a dovedností spojených s procesem plánování“

„g) znalost metod průzkumu a přípravy zadání pro návrh projektu“ „k) odpovídající znalost průmyslových odvětví, organizací, předpisů a postupů, které souvisejí s převáděním projektů do staveb a s integrací plánů do celkového plánování“

„15) Adekvátní znalost financování projektů, řízení projektů, kontroly nákladů a metod dodání projektu.“

3. Architekt povolání vykonává v rámci společenského kontextu, společnost mu svěřuje jeho schopnostem odpovídající roli.

První níže uvedený požadavek na architektonické vzdělání explicitně zmiňuje pochopení výkonu povolání architekta, resp. roli architekta ve společnosti a další požadavky rozvádí zodpovědnost v různých ohledech. Architekt se vždy nachází v určitém společenském kontextu, kde jsou mu, na základě předpokladů výkonu povolání, společnostmi svěřovány výše naznačené odpovědnosti, kompetence a pravomoci (1. a 2.).

„f) schopnost chápat povolání architekta a jeho úlohu ve společnosti, zejména při přípravě návrhů, které zohledňují společenské faktory“

„12) Povědomí o zodpovědnostech vůči lidským, sociálním, kulturním, městským, architektonickým a environmentálním hodnotám, stejně jako vůči architektonickému dědictví.“

„13) Adekvátní znalost prostředků pro dosažení ekologicky zodpovědného designu a ochrany a obnovy životního prostředí.“

4. Výkon povolání a společenský kontext na sebe navzájem působí a mění se.

Povolání architekta je jedno z mála povolání s výrazným transformativním potenciálem, umožňujícím formování vystaveného prostředí jako reakci na společenský kontext, který naopak nabízí různé možnosti formování charakteru. Vztah výkonu povolání a společenského kontextu je proto přirozeně dynamický.

5. Historicky docházelo k dílčím změnám nebo komplexní proměnám výkonu povolání i společenského kontextu.

Komplexní proměny většinou probíhají nárazově, zatímco prostor pro ně je obvykle připravován pomalejším synergickým vývojem většího množství dílčích změn (Bárta, 2021). Stále se něco mění, ale ani v rámci komplexních proměn zdaleka ne vše. A to zejména v případech fenoménů s dlouhou tradicí a historickým vývojem, jakým je povolání architekta.

1.2.3 Konceptuální model výkonu povolání

Teze předjímá různé náhledy na výkon povolání architekta, z nichž některé mohou existenci jeho jádra anebo rozhraní zpochybňovat a jiné např. nahlížet na jádro jako na pevně vymezené. Protože smyslem této práce je výkon povolání architekta do jisté míry relativizovat za účelem zkoumání aktuální situace, konceptuální model definuje jádro a rozhraní včetně jejich meziprostoru jako **elastické**. Díky univerzálnímu charakteru výkonu povolání je pro rozhraní zároveň přirozená určitá propustnost naznačující dynamiku vztahu ke společenskému kontextu. Konceptuální model výkonu povolání je tedy centrálního charakteru o 3 základních částech **ČINNOSTI – SPECIALIZACE – POZICE**, kde jsou sledovány vždy 3 aspekty, resp. jevy a jejich vlastnosti, které jsou každé základní části vlastní. Jednotlivé aspekty na sebe svými významy směrem z jádra k rozhraní navazují a tvoří tak vedoucí konceptuální linku výzkumu. Konceptuální linkou provazující aspekty napříč základními částmi je tak mj. vyjádřen vztah obecné – konkrétní, kde obecné jsou společné činnostní principy výkonu povolání na straně jedné a výkony v konkrétních pozicích na straně druhé.

Jádrum výkonu povolání jsou tvůrčí ČINNOSTI v oblastech Plánování, Projektování a Správy.

Tato základní část konceptuálního modelu sleduje účel a zároveň primární obsah výkonu povolání. Oblasti **Plánování, Projektování a Správy** na sebe cyklicky navazují, a tak se navzájem informují. Ve všech těchto oblastech lze rozeznat společné 3 počáteční aspekty vedoucí konceptuální linky:

- **Navrhování;**
- **Pracovní postupy s pokročilými nástroji;**
- **Koordinace.**

Meziprostorem jádra a rozhraní výkonu povolání je SPECIALIZACE představující oborovou diferenciaci.

Tato základní část konceptuálního modelu sleduje smysl výkonu povolání v kontextu narůstající komplexity vystavěného prostředí a oborů podílejících se na jeho formování. Pojem **SPECIALIZACE** zde není míněn v množném čísle jako výčet typů autorizací, ale vyjadřuje možnou dělbu práce na základě dílčích expertíz. Meziprostoru přísluší 3 prostřední aspekty vedoucí konceptuální linky:

- **Měřítková souvztažnost a vrstvení témat;**
- **Architektonická oborová diferenciaci;**
- **Vztah k technicky-podpurným inženýrským oborům.**

Rozhraním výkonu povolání jsou POZICE, ve kterých architekt ve společnosti působí.

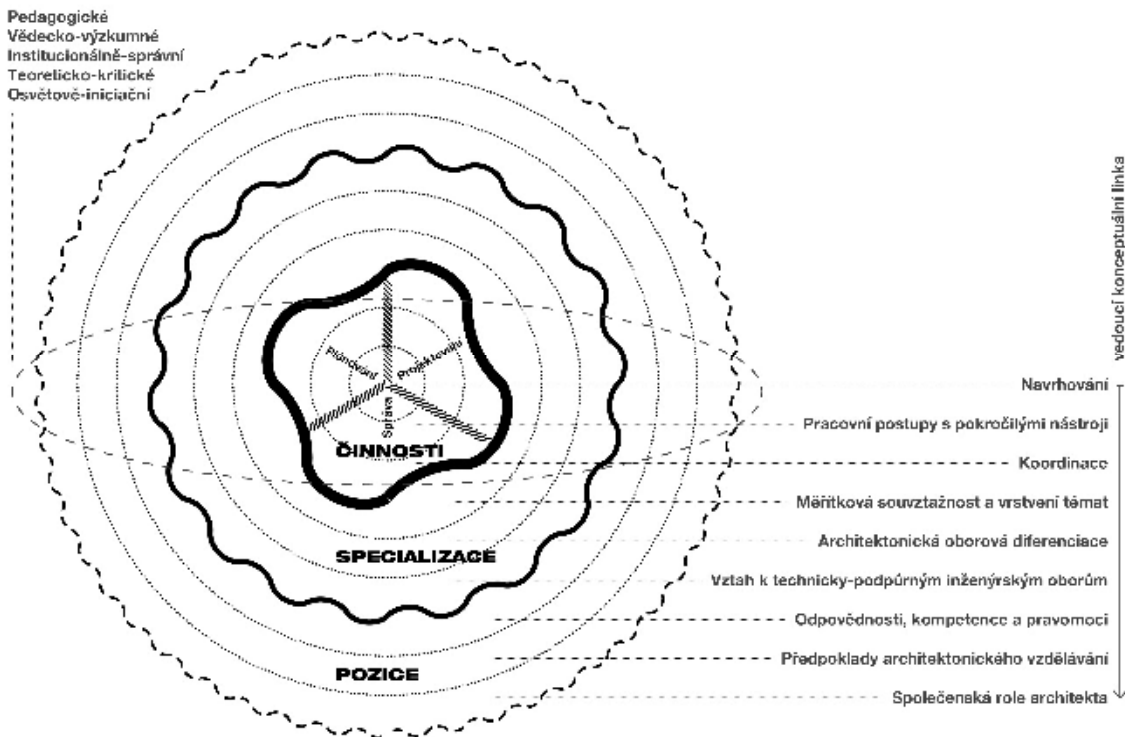
Tato základní část konceptuálního modelu sleduje výkon povolání v konkrétních obsazených pozicích, nejednoznačnou hranici působnosti povolání a zodpovědnost spojenou s výkonem. V rozhraní jsou rozvinuty 3 poslední aspekty vedoucí konceptuální linky:

- **Odpovědnosti, kompetence a pravomoci;**
- **Předpoklady architektonického vzdělávání;**
- **Společenská role architekta.**

Konceptuální model předpokládá **Fundamentální činnosti**, které výkon povolání průběžně reformují, a proto jsou záměrně sledovány paralelně s uváděným rámcem, resp. do jisté míry v základní části **POZICE**. Jedná se o často prolínající se činnosti **Pedagogické, Vědecko-výzkumné, Institucionálně-správní**, ale také **Teoreticko-kritické** nebo **Osvětově-iniciační**.

Konceptuální model výkonu povolání je schematicky zobrazen na obr. č. 1, za kterým následuje popis jednotlivých postupně navazujících aspektů. Definice aspektů stejně jako členění modelu na základní části jsou výsledkem postupného upřesňování tématu během 7 let. Konceptuální model je tak do jisté míry subjektivní, nicméně procházel celou řadou korekcí na základě mnohých konzultací v širších či užších kruzích na různých platformách v rámci Fakulty architektury ČVUT.

FUNDAMENTÁLNÍ ČINNOSTI

Obrázek 1: Konceptuální model výkonu povolání (zdroj: autor)

ČINNOSTI – Navrhování: Aspekt představuje primární kreativní proces vyznačující se různými způsoby grafického, psaného a digitálního vyjadřování, přičemž prochází vývojovými fázemi, které jsou často opakovány za účelem ověřování a zpřesňování. Zásadními aktuálními tématy souvisejícími s tvůrčím procesem jsou integrace umělé inteligence a pojetí udržitelnosti.

ČINNOSTI – Pracovní postupy s pokročilými nástroji: Aspekt představuje užití pokročilých nástrojů, se kterými bezprostředně souvisí pracovní postupy. Pracovní postupy lze strukturovat jako dílčí navazující výkonové fáze a v nich obsažené úkony. Důležitými aktuálními tématy zde jsou standardizace; automatizace; a komunikační možnosti včetně sdílení dat.

ČINNOSTI – Koordinace: Aspekt představuje různé úrovně koordinace s důrazem na úroveň projektovou. Důležitými aktuálními tématy jsou skladba víceméně komplexních týmů; koordinace aktérů; ale také řízení kanceláře; a organizace práce související se specializací na dílčí činnosti nebo úkony.

SPECIALIZACE – Měřítková souvztažnost a vrstvení témat: Aspekt představuje schopnosti orientace v tematické mnohohrstenatosti a vjemu měřítkové souvztažnosti. Zásadními tématy zde jsou holistické smýšlení a překlenování různých oborových přístupů jako předpoklady stmelujícího jednání architekta při rozhodování nebo zvětšování měřítka záměrů.

SPECIALIZACE – Architektonická oborová diferenciacie: Aspekt představuje diferenciaci odborné způsobilosti, resp. pojetí architektonické oborové specializace. Zásadní tématy zde jsou vztah modelů architekta generalisty a architekta specialisty; případné modely typů autorizací; a kompetenční model pro konkrétní zakázky v obchodním prostředí.

SPECIALIZACE – Vztah k technicky-podpurným inženýrským oborům: Aspekt představuje problematiku rozlišení architektonické a inženýrské kvalifikace a z toho plynoucích zodpovědností v kontextu dynamicky se rozvíjející interdisciplinarity. Signifikantním tématem zde je české specifikum výuky architektury zároveň na dvou fakultách jedné univerzity.

POZICE – Odpovědnosti, kompetence a pravomoci: Aspekt představuje problematiku relevance architekta při rozhodování v rámci procesů s dopadem na vystavené prostředí v prolínajících se oblastech výstavby a veřejné správy. Důležitými tématy zde jsou vztah architekt-stavebník-stavitel, urbánní a stavební ekonomie; systém veřejné správy a plánování; a technologické inovace.

POZICE – Předpoklady architektonického vzdělávání: Aspekt představuje problematiku odborné přípravy architektů pro konkrétní pozice (v kontextu propustného rozhraní) i obecně. Důležitými tématy zde jsou pojetí studijních programů a institucionální kapacita škol architektury.

POZICE – Společenská role architekta: Aspekt představuje problematiku profesionality ve smyslu odborné způsobilosti a případného vystupování z odborné role do širší společenské. Důležitými tématy zde jsou postavení architekta ve společnosti; kvalita architekta; aktuálně generovaná (ne)kvalita vystaveného prostředí; a působení architektů v politice.

1.3 Aktuální společenský kontext

V začátcích této práce od roku 2016 byla problematika aktuálního společenského kontextu v souvislosti s možnou (až bezprecedentní) proměnou výkonu povolání diskutována spíše v hypotetické rovině, ale postupně se otázka, zdali je současná situace něčím výjimečná, zcela vytratila. Pro ilustraci – rok 2016 skoro přesně půlí časový úsek vymezený dneškem a zpětně obdobím začátku prodeje chytrých telefonů v dnes známé podobě, zároveň masového používání mobilního internetu a dynamického nástupu sociálních sítí. Jelikož je doba plného projevu dlouho se postupně rozvíjející globalizace tak proměnlivá a eklektická, nelze a není ani záměrem zde komplexně řešit problematiku evoluce civilizací včetně jejich kolapsů, které se seriózně věnují rozsáhlé interdisciplinární vědecko-výzkumné týmy, kde je vhodné zmínit např. aktuálně globálně známou činnost profesora Bártý.¹⁴ Charakter aktuálního společenského kontextu různých krizí opravdu odpovídá době velkých proměn, ke kterým se dlouho postupně schyluje. Co ale lze a je pro účel této práce nutné – pro dokreslení významu situace v této části stručně „zachytit snímek momentu“, který lze alespoň minimálně strukturovat možnými pohledy dle aspektů přírodního, technologického a kulturně-civilizačního. Záměrem zde nemůže být úplný výčet všech důležitých témat jednotlivých aspektů, ale snahou je postihnout z hlediska práce relevantních problematik a jejich souvislostí.

Přírodní aspekt

Společnost se v průběhu dějin byla vždy nucena (většinou rozumně) přizpůsobovat přírodním danostem obývaného prostoru, do kterého zasahovala více či méně šetrně. Zejména v souvislosti s plně projevenou globalizací, zvyšující se mírou urbanizace, resp. nárůstem světové populace a životními návyky její významné části se dnes hovoří o době antropocénu, vyznačující se ovlivňováním planetárního ekosystému v důsledku lidské činnosti, jako o geologické epoše (Steffen, et al., 2007). Aktuálně se v tomto kontextu čím dál tím intenzivněji dostává do popředí téma klimatické změny, přičemž v trans-atlantickém prostoru v tomto smyslu dominuje politický diskurz reagující na přírodní změny akcentováním environmentálního pilíře udržitelnosti, často ovšem na úkor pilířů sociálního a ekonomického. Svět hledá východiska z této situace, generující nemalé společenské pnutí, zejména v souvislosti s promyšleností a rychlostí přechodu od fosilních zdrojů energie k obnovitelným; na druhou stranu se jako pozitivní dá označit všeobecná změna myšlení ohledně spotřeby ve smyslu cirkulární ekonomiky a upřednostňování kvality a trvanlivosti produkovaného namísto pomíjivé kvantity a/nebo akcent udržitelného zemědělství.

V rámci přírodního aspektu společenského kontextu je možné shledat řadu dalších vážných témat jako zachování čisté pitné vody, globálního poklesu biodiverzity nebo, v souvislosti dosažitelnými možnostmi globální mobility, biologická rizika – viz nedávná pandemie covidu-19. Společenský dopad a globální pandemie netřeba připomínat, přičemž podstatný je fakt, že stále není jasný původ koronaviru, resp. jestli se jednalo o přirozenou mutaci na tržišti nebo únik z laboratoře v rámci výzkumu. Obě varianty každopádně poukazují na téma individuální zranitelnosti jedince a jeho práv vs. zranitelnosti celospolečenské.

¹⁴ Viz např.: Bártý, M., & Kovář, M. (2011). *Kolaps a regenerace: Cesty civilizací a kultur: Minulost, současnost a budoucnost komplexních společností*. Praha: Academia

Technologický aspekt

Společnost si v průběhu dějin osvojovala schopnost tvorby nástrojů nejen pro přetváření prostředí obecně, ale zároveň za účelem zvýšení efektivity práce, mobility, komunikace nebo také k uměleckým činnostem (např. hudební nástroje) apod. Dnes je lidstvo v situaci, kdy jsou minimálně v trans-atlantickém prostoru informační a komunikační technologie téměř všem dostupnou samozřejmostí, což vytváří bezprecedentní novou realitu popisanou např. jako infosféra v novém, po prehistorickém a historickém, novém hyperhistorickém období evoluce lidstva (Floridi, 2014). V této souvislosti vyvstávají otázky velkých dat a související datové infrastruktury, ale také např. přesunu kriminality do kyberprostoru nebo nástupu kvantových počítačů a jejich potenciálních dopadů (a to včetně důsledků profesních).

I přesto existují velmi silné tendence k podceňování či přehlížení transformativního potenciálu technologií, které nejprve sami tvoříme, aby posléze měnily realitu námi žitého společenského kontextu, na druhou stranu ale existují tendence k fascinaci možnými změnami provázené přeceňováním jejich významů a rychlostí. V tomto kontextu je zajímavý návrat idey umělé inteligence, která se po neúspěšných pokusech minulého století plnou silou vrací zpět, tentokrát ale s ambicí odpovídajícími možnostmi výpočetního výkonu. Pokročilé algoritmy jsou integrovány ve standardních komerčně dostupných aplikacích, jazykové modely kombinující strojové učení a neuronové sítě (AI) jsou běžně dostupné každému uživateli internetu a v této souvislosti se diskutuje etika, ochrana soukromí nebo autorská práva. V hypotetické rovině se nabízí otázka posunu k obecné umělé inteligenci (AGI), v krajnosti související s ideou technologické singularity (Kurzweil, 2005), což evokuje pro mnohé až děsivé představy při vědomí, že již nyní existuje řada neurotechnologických společností vyvíjejících čipy.¹⁵ Jiného, protisměrně se jevícího, charakteru je téma decentralizace a anonymity, k čemuž míří technologie blockchainu zatím známá jako základ nových forem (krypto)měn.

V rámci technologického aspektu společenského kontextu je možné sledovat další relevantní témata, z nichž zásadním je mobilita, a to od makroměřítko přesahujícího planetu Zemi, přičemž do vesmíru létají již soukromé společnosti a diskutuje se jeho kolonizace i militarizace, přes již zmíněnou dostupnost dopravy globální, problematiku autonomních osobních vozidel, až po měřítko mikro-mobility, kde evidujeme nové formy osobní motorizované přepravy. Právě v této problematice dotýkající se skoro všech obyvatel větších měst je zajímavé sledovat vývoj regulace ve smyslu sociálního korektivu technologického pokroku, což je obecně vážné téma projevující se také v souvislosti s akcelerací vývoje automatizované robotiky, kde zatím nevidujeme obávané dopady, že by lidé ve větší míře přicházeli o práci a nenacházeli novou.

Kulturně-civilizační aspekt

Společnost v průběhu dějin podstupovala kulturně-civilizační proces podmaňování si přírody ruku v ruce se zdokonalováním svých technologických možností, přičemž některé etapy tohoto evolučního vývoje zpětně označujeme, s ohledem k míře a rychlosti konkrétních proměn, za revoluční. Než ale postupným vývojem proběhly zásadní proměny životních podmínek společnosti k lepšímu, dění s sebou neslo celou řadu nepříjemných důsledků. Takto lze pohlížet i na aktuální situaci společenské rozpolcenosti pramenící z otřesů základů moderního kulturně-civilizačního vývoje minimálně v trans-atlantickém

¹⁵ Jedním z průkopníků v této oblasti je společnost Neuralink Elona Muska, která „implantovatelná komunikační rozhraní mezi mozkiem a strojem“, resp. čipy v roce 2024 testuje již na lidech.

prostoru, přičemž jedním z hlavních důvodů jsou rozdílné představy o rychlosti a způsobu řešení aktuálních problémů či daností naznačených v aspektech přírodním a technologickém. Hovoříme tak o kulturních válkách mj. o rychlost, formu a postranní následky pokroku, zatímco probíhají také konvenční ozbrojené konflikty či války s reálným potenciálem rozpoutání války 3. světové, pravděpodobně jaderné. Dnes je možné naplno vyslovit ještě nedávno nepředstavitelné – svět se znova nachází ve studené válce.

Již na sklonku tisíciletí Zygmuntem Baumanem (Bauman, 2002) popsána tekutá modernost se projevuje v plném potenciálu, charakteristikou dnešní doby je strmý nárůst complexity a v prolínání takřka všech věd a jejich oborů, přičemž hovoříme o transdisciplinaritě, která je v rámci práce diskutována v souvislosti s výkonem povoláním architekta. Reakce architektonické sféry na aktuální situaci je patrná nejen v podobě dále příležitostně zmiňovaných programových dokumentů, které se správně soustředí na budoucí kvalitu vystavěného prostředí, nicméně pozornost je soustředěna i k předcházející praxi, kde je potřeba řešit některé zapeklité problémy.¹⁶

¹⁶ Jiří Plos ve svých přednáškách uvádí, že technologické inovace často přesahují adaptační schopnosti jednotlivců i celých societ utváření pravidel (právo i kontrolní mechanismy) na tyto inovace reaguje s mimořádným zpožděním, popřípadě na ně nedokáže reagovat vůbec – absentující pravidla inovace ovšem často přesahují i schopnosti odhadu důsledků těch, kdo jsou těchto inovací strůjci nebo kdo těmto inovacím stojí nejbliže; nutnost náprav nezamýšlených důsledků (nicméně může mít rovněž iniciační charakter).

1.4 Výzkumný problém, cíle a otázky

1.4.1 Výzkumný problém

Aktuální charakter společenského kontextu generuje potenciál mnohých změn nebo případné proměny nejen pro povolání architekta a pravděpodobně málokterá povolání tuto problematiku neřeší. Nabízí se pozoruhodné příležitosti, ale zároveň i rizika, jelikož se v krajnosti nabízí až klasická otázka „být či nebýt“. Zánik nebo zásadní nahrazení mnohých povolání je v blízké budoucnosti skoro jisté, zatímco u svobodných se řeší spíše otázka, do jaké míry budou transformována ve střednědobém horizontu, a to s vědomím, že vývoj v dlouhodobém horizontu zatím není nikdo schopen dohlédnout. Situace zatím svobodná povolání pravděpodobně nemůže ohrozit ve smyslu existence samé, ve hře je ovšem oslabení nebo posílení jejich relevance. U všech svobodných povolání již dochází k mnohým významným změnám především v souvislosti s technologickými inovacemi, přičemž pro směřování potenciálních proměn v konkrétních oborech je zásadní zodpovězení otázky – jakou budoucnost chceme (Susskind & Susskind, 2015)?

Odhlédněme zatím od budoucnosti. Jak na tom je povolání architekta v České republice dnes? Jsme pro společnost dostatečně relevantní? Do jaké míry uplatňujeme náš potenciál – a máme k tomu dostatečný mandát? Jsme adekvátně ohodnoceni? Jakým vnějším či vnitřním pnutím jako povolání čelíme? Podobný charakter odpovědí na tyto otázky by jistě nebyl překvapivý, naopak by ale mnohé asi překvapil fakt, že spoustu problémů, které považujeme za typicky naše, jako povolání sdílíme mezinárodně. Rozdílná je zřejmě schopnost na situaci reagovat, nicméně shrňme pár okolností.

- Pokud někdo neměl možnost nahlédnout do světa vědy a výzkumu včetně vývoje, zřejmě jej překvapí, že architektura jako obor stále není vedena v tzv. Frascati manuálu, kterým se globálně řídí klasifikace jednotlivých oblastí, což má bezprostřední dopad mj. na alokaci finančních zdrojů. Architektura zde v podstatě neexistuje, resp. je atomizována zejména mezi oblastmi: přírodních věd; inženýrství a technologie; humanitních věd a umění; a případně věd společenských.¹⁷
- I když se situace mírně lepší, roli architektury na oborové scéně v České republice asi netřeba představovat – trpí porozumění architektuře a architektům tragicky nízkou úrovní schopnosti rozeznat smysl a poslání práce architekta společností, která většinou končí u představy lépe kreslicího stavebního inženýra. Sebekriticky ale dodejme, že k tomuto stavu velmi výrazně přispívají i někteří kolegové. I při vědomí skutečnosti, že ve světě je obvykle práce architekta vyžadována při složitějších a komplexnějších zadáních představuje v celkové produkci přece jen jistou exkluzivitu, je přesto poněkud zarážejícíže procentuální podíl stavební produkce pod taktovkou architekta nepřesahuje obvykle 5%; zde naprosto evidentně existuje potenciál intenzivnějšího prosazení. To specificky u nás souvisí s obecně sympatickým fenoménem chalupaření a kutilství, který s sebou ale v dnešní době dostupnosti nepřeborného množství stavebních materiálů a prvků nese ne příliš šťastný dopad pro povolání a kvalitu vystavěného prostředí.
- Situaci nesvědčí ani příliš živelně se vyvíjející trend interdisciplinarity, když se teprve hledají ideální způsoby spolupráce jednotlivých oborů, které teprve postupně zjišťují, v čem jsou kompetentní, v čem nikoliv a co to vůbec interdisciplinarita a po-tažmo transdisciplinarita je. Jsme tak svědky často velice rozpačitých pokusů

¹⁷ Viz český překlad (TAČR, 2017) posledního originálního vydání (OECD, 2015).

o urbanistické a architektonické navrhování nejen v řadách stavařů, v případě veřejného prostoru dopravních, ale i umělců, sociálních vědců nebo dokonce i ekonomů atd.

- V České republice jsme navíc dokázali vymyslet a zrealizovat světovou anomálii výuky architektury probíhající zároveň na dvou fakultách jedné a téže univerzity. Absolventi s titulem „Ing. arch.“ tak vycházejí zároveň z fakulty architektury a katedry či ústavu architektury stavební fakulty; nabízí se proto otázka, do jaké míry jsou profily absolventů rozlišeny. To logicky nepřispívá ke zdravému vztahu architektů a stavebních inženýrů.
- Situaci dále dotváří i vnitřní pnutí ve smyslu vymezování modelů architekta generalisty a specialisty, který se začíná výrazněji etablovat, ale bez adekvátně komplexní diskuse o možnostech pojetí odborné způsobilosti zohledňujícím místní specifika, přičemž aktuálně není udělována autorizace se všeobecnou působností (A.0).

I aktuální stav, ve kterém se nachází povolání architekta, je tedy problematický a nejasný, natož potom otázka změn či proměny vlivem aktuálního společenského kontextu nebo dokonce jeho budoucího směřování. Problematických oblastí by šlo podrobněji jmenovat jistě daleko více, přičemž mnohé se víceméně intenzivně diskutují mj. v kontextu generačního vymezování a celková diskuse o profesních tématech je dosti roztržitěného charakteru a akcentuje mnohých různých témat. Na architektonické scéně se objevují dílčí diskuse, ankety, menší kvantitativní výzkumy, výstavy nebo konference sledující aktuálně rezonující problematiky, dosud ale nebylo snahou se na situaci podívat komplexně z odstupu se záměrem pochopení vztahů jednotlivých témat v širším kontextu povolání jako celku. Obecným výzkumným problémem je absence právě takového pohledu potřebného pro uvědomění si vážnosti aktuální situace a možností budoucího směřování, jelikož se nacházíme v době skýtající potenciál mnohých změn nebo proměny k lepšímu, ale i horšímu.

Jelikož se jedná o dosti širokou problematiku, není v možnostech disertační práce poskytnout důkladně hluboký pohled podložený podrobnými kvantitativními daty, nicméně specifickým výzkumným problémem zůstává, že mnoho nevíme ani v principiální kvalitativní úrovni. A právě sem je práce zacílena, protože na scéně působí mnoho architektů zabývajících se relevantními tématy jako vzdělávání, odborná způsobilost nebo výzkum (často přímo z titulu svých pozic) nebo schopných takto složitou problematiku vnímat komplexně ve všech souvislostech, a proto je záměrem tyto pohledy expertní sféry syntetizovat.

Bylo by naivní se domnívat, že v této tematické oblasti v České republice neprobíhají mnohé rešerše nebo možná i dílčí výzkumné projekty, jelikož školy architektury i Česká komora architektů musí plnit své povinnosti, nicméně tato práce snad může dopomoci k přesnější identifikaci neuralgických bodů ve vztazích klíčových oblastí vzdělávání, odborné způsobilosti a výzkumu. Právě zde totiž spočívá potenciál více nebo méně významné aktualizace povolání architekta schopného úspěšně praktikovat v budoucnosti. V tomto ohledu byla práce prezentována představenstvu České komory architektů, které ji vzalo na vědomí a deklarovalo zájem spolupráce při případném navazujícím výzkumu a podobně byl při pořizování rozhovorů projevem zájem o práci ze strany skoro všech představitelů škol architektury.

1.4.2 Strategické cíle a výzkumné otázky

Název práce „Současná proměna role architekta“ je zkrácením původního pracovního znění „Změny a případná proměna výkonu povolání architekta v současném společenském kontextu“, přičemž současností se rozumí vývoj od roku 2009. Zkoumaným subjektem je architekt v České republice (v kontextu evropského a potažmo trans-atlantického prostoru). Zkoumaným předmětem je výkon jeho povolání. Prvním strategickým cílem práce, zaměřeným především do současnosti, je popis charakteru a intenzity aktuálních změn ve výkonu povolání (anebo případné proměny) a vysvětlení souvislostí v jeho zkoumané struktuře. Tomu odpovídající výzkumné otázky tedy míří k závažnosti aktuální situace a ke zjištění, zdali se výkon povolání mění podstatně nebo se, s ohledem k relativní stabilitě významu povolání architekta, jedná o standardní průběžné změny. Druhým strategickým cílem práce, zaměřeným především do budoucnosti, je analytická úvaha o možných dopadech aktuálního dění na výkon povolání s ohledem k optimální reakci na situaci ve prospěch dalšího působení architektů, resp. na co se připravit. Výzkumné otázky v tomto případě míří k příležitostem, rizikům, kapacitě vstřebávání výzev a k hodnotám, na kterých by měl být budoucí výkon povolání založen.

SC1 Analýza probíhajících změn a případné proměny výkonu povolání

(deskripce / explikace)

VO1 Mění se něco na výkonu povolání, případně co, proč a jak?

- VO1.1 Mění se něco z hlediska **ČINNOSTÍ**, případně co, proč a jak?
- VO1.2 Mění se něco z hlediska **SPECIALIZACE**, případně co, proč a jak?
- VO1.3 Mění se něco z hlediska **POZICÍ**, případně co, proč a jak?

SC2 Analýza potenciálu změn a případné budoucí proměny výkonu povolání

(explikace / predikce)

VO2 Jakou chceme budoucnost výkonu povolání a co pro ni můžeme udělat?

- VO2.1 Jaký má současná situace potenciál příležitostí a rizik?
- VO2.2 Jaká je kapacita vstřebávání nových výzev?
- VO2.3 Jak vnímáme svou roli a na jakých hodnotách má být založena?

Zatímco výzkumné otázky k **SC2** nejsou operacionalizovány, v případě **SC1** bylo přistoupeno k jejich rozčlenění do aspektů základních částí konceptuálního modelu výkonu povolání – viz níže.

ČINNOSTI – Navrhování: Co se mění ve způsobech grafického, psaného a digitálního vyjadřování? Jaký je význam tužky a mění se na něm něco? Je tužka něčím nahrazována? Jaký má pro navrhování potenciál umělá inteligence? Jak se dá využít, abychom pracovali efektivněji? Může sama iniciovat a definovat zadání, nahradit vstupní invenci a nést myšlenky? Co znamená udržitelnost v architektuře? Jaký je význam celoživotního cyklu / adaptability / revitalizace / recyklace?

ČINNOSTI – Pracovní postupy s pokročilými nástroji: Mění se něco v pracovních postupech, resp. ve způsobech provádění dílčích činností a úkonů v rámci fází, jsou případně nějaké nové nebo nemizí některé? Co se mění v práci s pokročilými nástroji (BIM, GIS)? Co je možné a přínosné standardizovat a automatizovat? Jakou roli hraje povaha a rychlost komunikace? Jaké je poznání ohledně efektivity práce s obsáhlými daty a informacemi? Jakou roli hraje evaluace?

ČINNOSTI – Koordinace: Jak intenzivně narůstá míra koordinace a jaký to má vliv na způsob práce? Co obnáší koordinace a jak se posouvá její význam? Má být architekt automaticky schopným manažerem? Jakým způsobem se organizuje práce? Postupuje specializace na úrovni dílčích činností a úkonů?

SPECIALIZACE – Měřítková souvztažnost a vrstvení témat: Je pro výkon povolání stále zásadní schopnost orientace v tematické mnohovrstevnatosti a vnímání měřítkové souvztažnosti. Jak rozumět pojmu „specializace na všeobecnost“?¹⁸ Zvětšuje se měřítko řešených záměrů?

SPECIALIZACE – Architektonická oborová diferenciac: Jak se projevuje vymezování modelových pojetí architekta generalisty a architekta specialisty? Jaké mají ambice aktuální architektonické obory a etablojí se obory nové? Je možné optimalizovat stávající model typů autorizací? Co může být klíčem k nastavení kompetenčního modelu spolupráce jednotlivých oborů na konkrétních zakázkách?

SPECIALIZACE – Vztah k technicky-podpůrným inženýrským oborům: Jaký je aktuálně vztah architektonických oborů vůči technicky-podpůrným inženýrským? Jaký na něj má vliv výuka architektury zároveň na dvou fakultách jedné univerzity? Jaká by měla být úroveň kvalifikace jednotlivých architektonických oborů ve smyslu odlišení od technicky podpůrných inženýrských? Jaké jsou nově se etablojící do budoucna podstatné technicky-podpůrné inženýrské obory?

POZICE – Odpovědnosti, kompetence a pravomoci: Jaké architekti aktuálně mají odpovědnosti, kompetence a pravomoci v konkrétních pozicích v oblastech výstavby a veřejné správy? Ve kterých jsou silní nebo slabí? Jak architekti zvládají urbánní a stavební ekonomii? Mění se něco ve vztahu architekt-stavebník-stavitel? Jaký je potenciál působení architektů z hlediska standardizace, automatizace nebo robotizace v souvislosti s technologickými inovacemi?

POZICE – Předpoklady architektonického vzdělávání: Pro které klíčové pozice by architekti měli být připravováni? Které pozice nemusí nutně obsazovat, ale vzdělání by je mělo zohledňovat? Jak by měly vypadat studijní programy? Jakou mají školy architektury institucionální kapacitu?

POZICE – Společenská role architekta: Co dnes znamená pojem „společenská role architekta“, lze ji oddělit od role profesní? Jaké je postavení architekta ve společnosti? Jaký je vliv architekta na kvalitu vystavěného prostředí? Je nutné o povolání pečovat i mimo profesionální rámec, popř. proč a jak? Souvisí kvalita architekta s odbornou způsobilostí, popř. proč a jak? Proč architekti vstupují do politiky a které aspekty výkonu povolání jsou v politice přínosem?

1.4.3 Taktický cíl

Taktickým cílem je identifikace a doporučení k zaměření na klíčová témata především ve vztahu vzdělávání, odborné způsobilosti a výzkumu. Výsledky mohou být nápomocné mj. při formování studijních programů a profesních standardů, vymezování typů autorizací, pro reformu celoživotní vzdělávání nebo formulaci záměrů výzkumných projektů. Poznatky mohou posloužit jak ke směřování výkonu povolání interně, tak i externě k jeho prezentaci v rámci inter či transdisciplinárního vymezování, a to zejména v případech nearchitektonických oborů, popřípadě i v diskusích se zákonodárci.

¹⁸ Pojem „specializace na všeobecnost“ byl jednou z artikulací tématu konference EAEE na Fakultě architektury ČVUT v roce 2021 (řešeno dále). Např. Oya Atalay Franck uvádí: „*Architects are specialists in being generalists*“.

1.5 *Současný stav poznání problematiky*

Zatím neexistuje mnoho publikací konzistentně se zabývajících nastaveným tématem a zároveň není překvapující, že autoři důsledně se věnující změnám nebo proměnám povolání téma sledují prizmatem technologií. Technologie formují evoluční procesy a jsou primárně spjaty s **ČINNOSTMI**, nicméně stěžejní nejnověji publikované knihy Richarda a Daniela Susskindů a Phila Bernsteina, ze kterých práce primárně čerpá, jsou charakteristické svou komplexností; povolání jsou více či méně řešena také s ohledem k fenoménu **SPECIALIZACE** a **POZICÍM** resp. celkově budoucnosti povolání i jeho relevanci. Podobně k tématu přistupuje i Mario Carpo. V pojetí zásadních publikací shrnutých v této podkapitole jsou samozřejmě rozdíly poskytující celistvý pohled na řešenou problematiku. Richard (otec, právník) a Daniel (ekonom, syn) Susskindovi, oba aktuálně působící mj. na Oxford University, se zabývají obecně všemi svobodnými povoláními, resp. v anglosaském světě regulovanými, zatímco Phil Bernstein (architekt, bývalý viceprezident prezident společnosti Autodesk), aktuálně působící mj. na Yale University, komplexně sleduje povolání architekta se zaměřením na procesní aspekt.

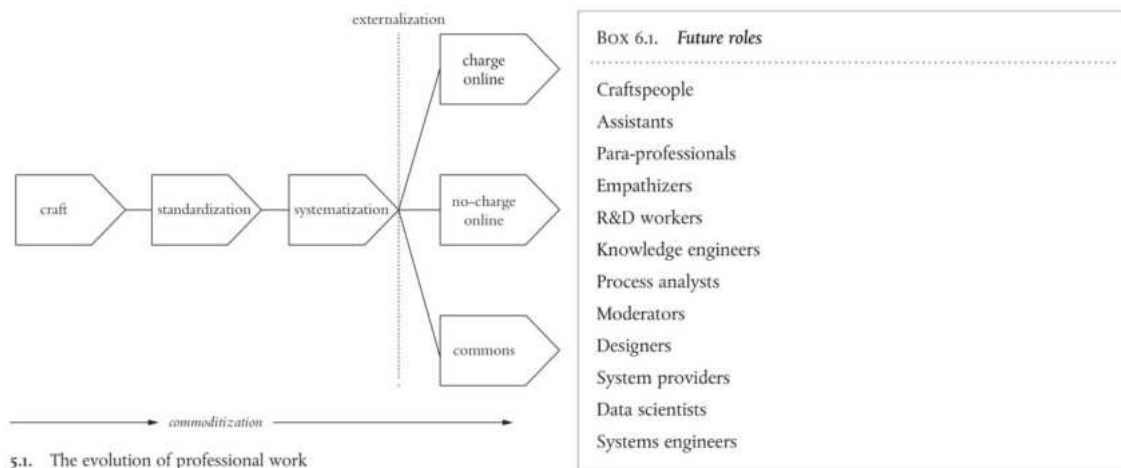
Tato práce se ve značné míře opírá také o společné dílo Matthew Carmony primárně působícího na The Bartlett Faculty of the Built Environment – UCL, João Benta primárně působícího na University of Lisbon a, kolegy prvního jmenového ze stejné univerzity, Tommaso Gabrieliho. Ti sice explicitně nepracují s termíny „změny“, „proměna“, nebo „budoucnost“ povolání, jejich dílo je ale z pohledu práce stěžejní pro porozumění aktuálnímu stavu a pojetí procesů formujících vystavěné prostředí v evropském kontextu, a to nejen z důvodu výrazného akcentu na kvalitu. Rešerše mnohých pro práci relevantních dokumentů a publikací čítala nespočet dalších výzkumů, knih a článků, na které je průběžně odkazováno v rámci dílčích problematik, zatímco klíčovým dílům zmíněných autorů je vhodné věnovat pozornost částečně i předem.

The Future of the Professions: How Technology Will Transform the Work of Human Experts

Knihy poprvé vydaná v roce 2015 obsahuje 3 hlavní části. V 1. části se Richard a Daniel Susskindovi zaměřují na smysl a historii povolání. Vysvětlují vývoj svobodných povolání do svých současných forem jako integrálních součástí moderních společností a v tom kontextu se věnují společenskému postavení profesionálů s ohledem k jejich spolehlivosti a důvěře v ně. 1. část končí výčtem konkrétních povolání s popisem změn tradičních způsobů poskytování profesionálních služeb, resp. pod vlivem technologií. 2. část se zaměřuje na technologické změny ovlivňující povolání důkladněji. (Susskind & Susskind, 2015) zde zkoumají dopady masového využití internetu na očekávání a potřeby společnosti vůči profesním službám a dále se věnují inovacím, a to od datové analýzy až po umělou inteligenci a jejich potenciálu transformace tradičních profesních rolí a služeb. 3. část je věnována budoucnosti povolání. Jsou predikovány možné scénáře dopadů technologických inovací na různé obory, diskutuje se o etických a morálních dilematech spojených s technologickými změnami a nabízí se doporučení pro adaptaci povolání v novém kontextu. Podruhé byla kniha bez zásahu do hlavních částí vydaná v roce 2022, přičemž nejnovější vydání ale obsahuje novou podrobnější předmluvu mj. reflektující období pandemie covidu-19 (Susskind & Susskind, 2022).

Susskindovi jsou především techno-optimisté, kteří ale svůj pohled na budoucnost svobodných povolání postupně formulují a zdůvodňují tak precizně, že možná i nejzarytější techno-pesimisté mají důvod k zamyšlení a případné korekci svých představ o transformačním potenciálu technologických inovací. Na základě předchozího vývoje povolání

a analýzy současného dění ve středně až dlouhodobém horizontu predikují diverzitu určitých teoretických rolí či modelů výkonu povolání, které si mj. budou v obchodním prostředí konkurovat – viz obr. č. 2. Zajímavý je posun autorů ve vnímání problematiky od prvního vydání, přičemž ve druhém do jisté míry zpochybňují název knihy, když zdůrazňují, že daleko konstruktivnější, než se ptát – jaká bude budoucnost konkrétního povolání, je otázka – jak se budou v budoucnu řešit problémy, které dnes konkrétní povolání řeší nejlépe. Neopominutelná je zmínka v 1. části knihy, kde se v souvislosti s prestiží svobodných povolání uvádí, že ve Spojeném království může být studium architektury dražší, než studium lékařství nebo práva.

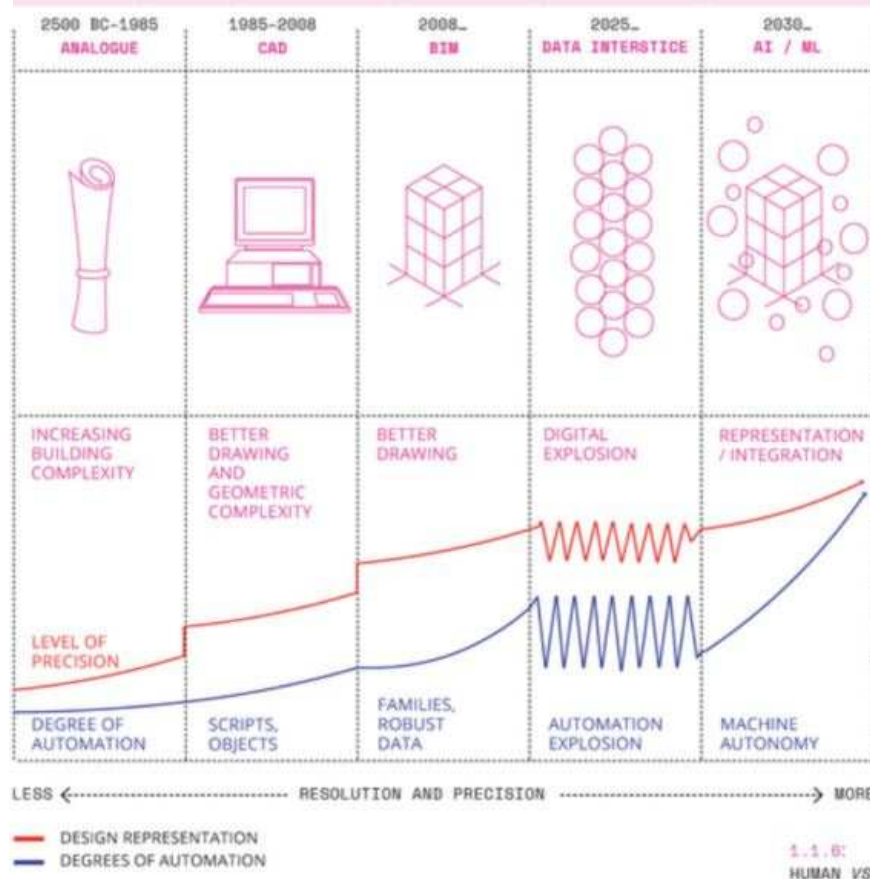

Obrázek 2: Vývoj profesionální činnosti a předpokládané budoucí role profesionálů (Susskind & Susskind, 2015).

Machine Learning: Architecture in the age of Artificial Intelligence

Zajímavostí je, že si dílo u Phila Bernsteina (Američana) objednala a následně publikovala Royal Institute of British Architects (RIBA), a to evidentně za účelem navázání na práci Susskindů, resp. zpřesnění problematiky v intencích výkonu povolání architekta. Kniha vydaná v roce 2022 má taktéž 3 hlavní kapitoly, přičemž v 1. kapitole se Bernstein soustředí na změnu procesů a metodologie architektonické práce pod vlivem automatizace a řeší otázku rozšíření a nahrazení služeb. Ve 2. kapitole jsou řešeny vztahy v oblastech architektury a stavitelství v souvislosti s umělou inteligencí, resp. neuronovými sítěmi a strojovým učením. Ve 3. kapitole jsou sumarizovány potenciály aktuální situace a příležitosti k jejich uchopení architekty, přičemž je diskutována i hodnota práce a případné obchodní modely v souvislosti se vztahem architekt – stavitel – stavebník. Bernsteinův přínos spočívá především v jeho nepřenositelné zkušenosti, kdy už jako student byl u ranných pokusů s umělou inteligencí a následně měl v Autodesku od roku 2016 cca 20 let na starost vývoj CADu a BIMu. S touto osobní zkušeností a poznáním prezentuje periodizaci vývoje nástrojů, prostřednictvím kterých se architekt v průběhu historie praktikoval a v dohlédnutelné budoucnosti praktikovat bude – viz obr. č. 3 (Bernstein, 2022). Bernstein je v porovnání se Susskindovými umírněnějším techno-optimistou, jelikož díky detailnímu vhledu do problematiky technologických inovací v kontextu povolání architekta, a obecně vystaveného prostředí, rozpoznává některé zatím těžko překonatelné limity, což je dále v průběhu práce diskutováno.

	TIME	REPRESENTATION	SIMULATION AND PREDICTION	REALISATION	COLLABORATION
ANALOGUE	2500 BC - 1985	DRAWING AND PHYSICAL MODELS	EXPERIENCE, INTUITION, JUDGEMENT	MANUAL DOCUMENTATION AND ASSEMBLY	COLLECTIONS OF PHYSICAL OBJECTS
CAD	1985 - 2008	DIGITAL DRAWINGS VIA AUTOCAD®, RHINO	SCRIPTS, SPREADSHEETS	PHOTOGRAMMETRY, GEOMETRY-DRIVEN FABRICATION	COMPUTER FILES, OVERNIGHT EXPRESS
BIM	2008_	BEHAVIOURAL MODELS PARAMETRICS	BESPOKE ANALYSIS SOFTWARE	LASER SCANNING, DATA-DRIVEN MANUFACTURING	FILE SERVERS, CLOUD STORAGE SYSTEMS
DATA INTERREGNUM	2020_	AN EXPLOSION OF FORMATS	AN EXPLOSION OF TOOLS	DIGITAL INDUSTRIALISED CONSTRUCTION	SINGLE DATA ENVIRONMENTS
INTELLIGENT MACHINES	2025_	DATA LAKES	MACHINE-GENERATION PROJECTIONS	REAL-TIME DATA FEEDS, ROBOTICS	MACHINE-GUIDED INTEROPERABILITY

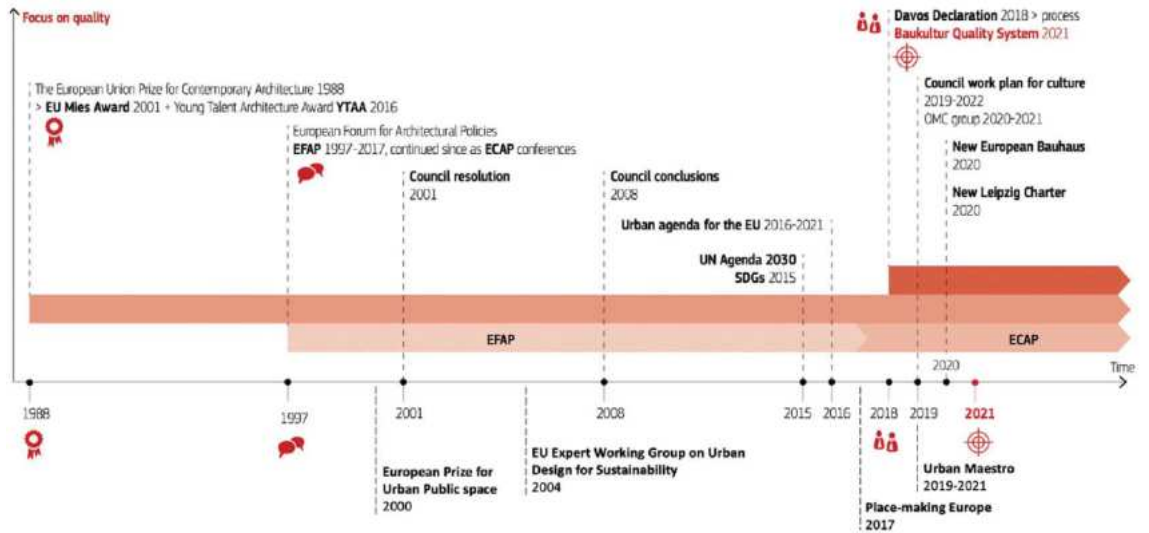

Obrázek 3: Vývoj vztahu technologií a nástrojů (nahore) a přesnosti/automatizace (dole) (Bernstein, 2022).

Urban Design Governance: Soft powers and the European experience

Kniha byla vydána v roce 2023 jako výsledek 4-letého výzkumu Urban Maestro¹⁹ iniciovaného UN-Habitat a Evropskou komisí, přičemž důvodem byl předchozí výzkum Matthew Carmony, který se zabýval stejným tématem v rámci Spojeného království, načež byl taktó rozšířen do evropského kontextu. Carmona, Bento a Gabrieli v průběhu 7 kapitol nejprve mapují historii „urban design governance“, přičemž rozhodovací procesy datují ke vzniku měst (jako přibližný počátek uvádějí 6 000 let p. n. l.), dále se zabývají aktuálními evropskými praxemi v konkrétních zemích a z těch sestavují typologii nástrojů pro **Správu** vystavěného prostředí (včetně popisovaného ekonomického aspektu), což je v rámci práce diskutováno především. Důležité je propojení tématu s vývojem programových dokumentů bezprostředně zaměřených na kvalitu vystavěného prostředí – viz obr. č. 4, ze kterého je patrná jejich postupná konvergence zejména od roku 2018 (Carmona, et al., 2023).

¹⁹ Podpořeno rámcovým programem Evropské unie pro výzkum a inovace Horizont 2020.

Obrázek 4: Přehled evropských iniciativ zaměřených na kvalitu vystavěného prostředí (Carmona, et al., 2023) – převzato z (OMC, 2021).

2 Současná proměna role architekta

Kvalitativnímu charakteru práce odpovídá využitá metoda kvalitativní analýzy dat, která interpretuje rozhovory na základě principu tematické analýzy, v tomto případě aplikované v definovaném rámci konceptuálního modelu výkonu povolání architekta, přičemž otázky sledují cíle práce. Z metodického hlediska je zajímavostí pořízení rozhovorů neanonymně, jelikož byl u dotazovaných předpokládán zájem hovořit otevřeně nebo k tomu minimálně nebyly předpokládány zábrany. Dotazovanými byli víceméně veřejně exponovaní architekti a architektky, zvyklí se otevřeně vyjadřovat a někdy se mezi sebou i konfrontovat, jelikož reprezentují různé tendence či diskursy a není proto překvapivé, že všichni souhlasili s odanonymizováním rozhovoru za předpokladu jeho autorizace. Záměrem bylo u dotazovaných využít široce agregovaných znalostí a vzhledů do expertní sféry, jelikož se v řešených tématech obecně orientují a mají potenciál iniciace a formování změn prostřednictvím pedagogické činnosti, podílení se na správě profese, mediálního vlivu apod. V následujících podkapitolách je aplikovaná metoda nejprve podrobněji popsána a dále jsou shrnuty výsledky rozhovorů, které jsou nakonec interpretovány s ohledem k současnému stavu poznání problematiky.

2.1 Aktuální dění pohledem expertní sféry

Účelem této podkapitoly je popsat nastavený teoretický rámec kvalitativní metody analýzy polo-strukturovaných expertních rozhovorů, popsat nastavení otázek a způsobu dotazování, prokázat vyváženost volby dotazovaných z hlediska různých kritérií, popsat proces analýzy rozhovorů a poukázat na limity aplikace metody. U kvalitativní analýzy dat je důležitá dokumentace celého procesu, která je zkoncentrována v *Příloze č. 1 – Rozhovory*, kde jsou přiloženy i jejich autorizované přepisy. Zejména při přípravě polo-strukturovaných rozhovorů probíhaly konzultace s Mgr. Tomášem Váchou, vedoucím týmu Participativního plánování a designu na UCEEB ČVUT, tam pokrývajícím koncepční činnost přípravy i následného pořizování rozhovorů. Dále proběhla konzultace s Mgr. Marcellem Tomáškem, M.A., působícím na Fakultě architektury ČVUT, která se vztahovala spíše ke kvalitativním metodám obecně a nakonec byla práce konzultována s Mgr. Anetou Soukopovou, expertkou kvalitativních metod externě působící mj. na IPR Praha, přičemž se týkala především nastavení teoretického rámce.

2.1.1 Tematická analýza polo-strukturovaných rozhovorů

Tematická analýza je standardní prověřenou metodou obsahové analýzy.²⁰ Témata jsou definována předem, v případě této práce konceptuálním modelem výkonu povolání, kterého prvky se tak stávají primárními deduktivními „a priori kódy“. Témata propojila všechny rozhovory a jejich analýza tak poskytla konzistentní obraz zkoumané problematiky. Soubor tematických kódů není určen k tomu, aby v něm docházelo k systematické analýze nebo mechanickému hledání kódů dílčích, ale „témata jsou pouze spojovacím prvkem, ohniskem nebo nití, kolem které se popis soustřeďuje“ (van Manen, 2016). Ve výzkumných datech se nehledají podobná slova či výroky, ale tematické kódy mohou být obsaženy v celých větách či odstavcích na základě významu či kontextu. Tematická analýza je vhodná zejména pro studie zaměřující se na výzkum přesvědčení, konstruktů, vývoje identity a emočních prožitků informátorů (Saldaña, 2009). Dále bylo využito sekundárních induktivních kódů za účelem zjištění i nepředpokládaných informací a témat, přičemž smyslem kombinace primárních a sekundárních je vysoká pravděpodobnost zachycení a zmapování pestré škály informací, resp. názorů, přístupů či pohledů na vývoj výkonu povolání a jejich vzájemných nuancí, synergií nebo rozporů. To umožňuje výkon povolání sledovat v horizontální šíři s odpovídajícím obecným rozlišením, ale případně lze řešené intuitivně zpřesňovat prohlubováním nebo zmíněním souvislostí s dalšími možnostmi doplňujících odpovědí v závislosti na mnoha faktorech. Nová zjištění informují nastavená východiska a proces dotazování je tak v průběhu pořizování rozhovorů do jisté míry transformován či rozvíjen.

2.1.2 Nastavení otázek a způsobu dotazování

Pro vedení rozhovoru byl zvolen přístup začínající položením volné obecné otázky s ponecháním dosti volného prostoru pro vyjádření s následným pokládáním otázek doplňujících a specifických, a to za účelem upřesnění informací a nasměrování k nastaveným otázkám. Je tak záměrně započato sekundárním induktivním způsobem, který následuje dedukci

²⁰ Původ je spojen už s počátky sociálních věd v 19. století.

v rámci sledovaných témat. Toto rozhodnutí mělo ve většině případů také velice důležitý pozitivní efekt navázáním a vlídným neformálním vedením komunikace s respondenty.

Struktura rozhovoru vycházela z rozložení „**VO1 Mění se něco na výkonu povolání, případně co, proč a jak?**“ vztažené k „**SC1 Analýza probíhajících změn a případně proměny výkonu povolání**“, tzn. každá ze 3 základních částí rozhovoru, sledujících základní části konceptuálního modelu výkonu povolání **ČINNOSTI – SPECIALIZACE – POZICE**, obsahovala 3 volné obecné otázky k jejich aspektům, přičemž první volná otázka každé části byla za účelem vyladění terminologie a zvýšení efektivity komunikace provázena pracovním listem. Volné otázky byly položeny všem dotazovaným, na rozdíl od doplňujících specifických otázek k jednotlivým aspektům, protože nebylo cílem zachytit u každého dotazovaného všechny detaily a nuance, ale naopak probrat témata z různých specifických pohledů. Pouze otázky k prvnímu aspektu činnostního jádra **Navrhování** byly pokládány konzistentně všechny skoro všem. Dotazovaní mohli kdykoliv během rozhovoru témata prolínat s odpověďmi mířícími k „**VO2 Jakou chceme budoucnost výkonu povolání a co pro ni můžeme udělat?**“ vztažené k „**SC2 Analýza potenciálu změn a případné budoucí proměny výkonu povolání**“. Kdykoliv během rozhovoru bylo možné dotazovanými reflektovat také problematiku **Transdisciplinarity**, na což bylo v úvodu poukázáno.

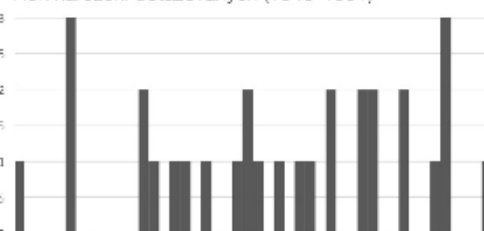
Rozhovory probíhaly většinou on-line formou video-hovoru a jak již bylo naznačeno výše, dotazování procházelo vývojem, přičemž vycházelo ze stavu zpracování tématu a přípravy na rozhovory k danému momentu. Struktura rozhovoru však zůstala nezměněna a postupně se s přibývajícím praktickou zkušeností a poznáním místy mírně měnily specifické doplňující otázky nebo některé přibývaly či ubývaly. Výsledný stav nakonec mírně upřesnil dílčí výzkumné otázky nebo příp. použitou terminologii při jejich formulaci, nicméně z hlediska významu obsahu nedošlo takřka k žádným změnám. Výchozí stav, vývoj a průběh dotazování je zdokumentován v rámci *Přílohy č. 1 – Rozhovory*.

2.1.3 Volba dotazovaných

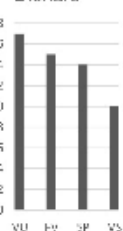
Záměr pořízení rozhovorů byl naznačen již ve studii disertační práce, kdy byl založen seznam cca 70 potenciálně vhodných dotazovaných, který v průběhu následujících let nedoznal značných změn, postupně ale byla upřesňována kritéria jejich výběru. Přednostním záměrem bylo automatické zahrnutí reprezentantů všech škol architektury (pokud možno hlavních představitelů) a předsedy České komory architektů. Ačkoliv předem jako kritérium nebyla definována pedagogická činnost, nakonec (v tu dobu pravděpodobně) pouze 3 z dotazovaných s ní pravděpodobně nemají vůbec žádnou zkušenost a 6 dotazovaných aktuálně není pedagogicky činných. Sestavit co nejvyváženější seznam dotazovaných nebylo snadné, a to zejména s ohledem k tvůrčím profesně-osobnostním nastavením, u nichž prakticky nelze zohlednit všechny faktory, které ale při konečném rozhodování, po vyčerpání víceméně tvrdých kritérií (viz dále), sehrály měkkou roli. Celkový přístup k volbě dotazovaných reflektuje tezi disertační práce a celkově reflektuje i realitu české architektonické scény. Po finální volbě dotazovaných se jejich seznam průběžně měnil velice mírně, jelikož pouze jeden architekt nechtěl rozhovor poskytnout a s jednou krajinářskou architektkou se nepodařilo nalézt termín z důvodu pracovního vytížení na jiném kontinentu. Tab. č. 1 představuje konečný seznam dotazovaných a dále následuje popis jednotlivých kritérií výběru a stanovení jejich váhy. Dva z rozhovorů byly autorizovány v době, kdy je už nebylo možné zahrnout do analyzovaných dat, ale přepisy jsou přiloženy.

	prof. Ing. arch. akad. arch. Václav Čmeja	WU-PV		PP
	prof. Ing. arch. Ladislav Čermák, Hon. FWA	X		SP*
ČKA	ing. arch. Jan Kačík	WU-SP		VS / SP
ČVU	prof. Ing. arch. Karel Nalor, ČSc.	IV	P	OP
	doc. Ing. Křesť Salzmann, Ph.D.	IV	K / P	SP / OP
	doc. Ing. arch. Miloš Florián, Ph.D.			IT
	prof. Ing. arch. Roman Koucký	WU-PV		VS / PP
	doc. Ing. arch. Petr Ilkavček	X		VS
MENDELU	doc. Dr. Ing. Alena Sarašová	PV	K / P	OP
	prof. Ing. arch. Michal Kohout	X*		SP
	ing. arch. Michal Kůzemenský	WU-SP		
	prof. Ing. arch. Monika Vítěšková, Ph.D.	-		TK
AVU	ing. arch. Lucie Voganová	WU	K	SP
UM/PIUV	prof. Ing. akad. arch. Jan Štěpánek	WU		VS
ADCF-P	ing. arch. Regina Louckatová, Ph.D.	WU-SP		SP
IUA-UJ	ing. arch. Mgr. Osamu Okamura	SP-VS**		PV
	doc. Ing. arch. Jakub Vorot, Ph.D.	IV	P	
FAVUT	ing. arch. Pačok Šucháček, Ph.D.	X		
FAČVU	doc. Ing. arch. Daibor Haváček, Ph.D.	WU-SP		DB
	ing. arch. Tomáš Elor	X		PP / SP
	ing. arch. M.Arch. Adam Gebrian	-		PV / TK
	ing. arch. Mag. arch. Saman Safarian	WU-PV***		IT / DE
	ing. Petr Návrát, VSc.	VS	P	SP
	ing. arch. M.Arch. Jan Krátek, Ph.D.	SP-VS		TK
	ing. Tereza Václavá	WU-PV	K	SP
	ing. arch. Šárka Valčíková	SP-VS		DB
	ing. arch. Zdeňka Havelová, Ph.D.	PV-VS	P	VS
	ing. arch. Jan Hora	WU-SP		VS
	ing. arch. Lukáš Šrovec	X	P	
	ing. arch. Luboš Šabík	SP		VS

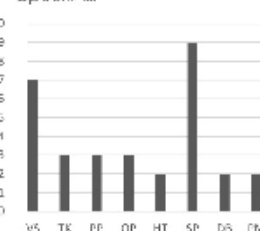
Rok narození dotazovaných (1945-1991)

Diskurs

Specifika

pohyb: 8 žen a 22 mužů
ocení: 7x párově a 4x KA

* spíše diagonálně IV-SP (17)
** přesah do PV (11)
*** PV ve své oblasí považuje za bohem up

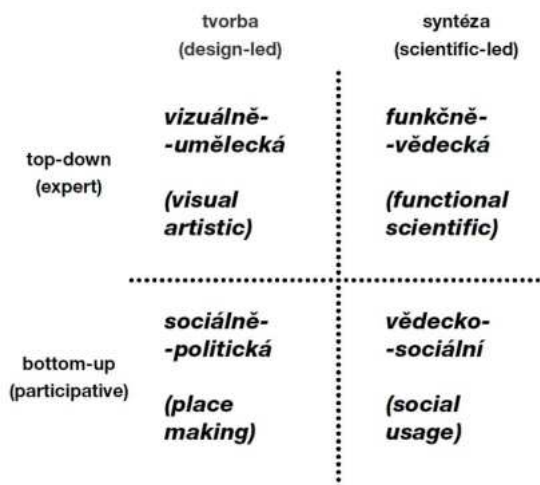
Tabulka 1: Seznam dotazovaných včetně kritérií jejich výběru (zdroj: autor)

Věk (vyšší váha)

Co nejrovnoměrnejšímu rozložení různého věku dotazovaných byla věnována zvýšená pozornost, přičemž výsledné rozmezí let narození je 1945-1991.

Diskurs (vyšší váha)

Účelem kritéria bylo zohlednění různých přístupů k tvorbě, pro které je použité dělení dle členění tradic navrhování doc. Ing. arch. Ireny Fialové – viz obr. 5. Tři dotazovaní se nedokázali nebo si nepřáli takto zařadit (-); 6 dotazovaným vyhovovala poloha uprostřed (X), která byla kvantifikována přidáním jednotek do všech ostatních kategorií; a stejným způsobem jsou kvantifikovány volby dvou kvadrantů – jednotka do každého.

Obrázek 5: Tradice navrhování, Urbanismus 3 – Teorie, doc. Ing. arch. Irena Fialová

Pohlaví (střední váha)

Aktuálně se ženy začínají stále úspěšněji prosazovat, nicméně s ohledem ke kritériu věku a zároveň předpokladu volby veřejně exponovaných dotazovaných, aktuálně reprezentujících různé tendence či diskursy apod., je výsledek cca 27% dotazovaných architektek snad přijatelným výsledkem a úspěchem.

Obor (střední váha)

Kritérium do jisté míry zohledňuje stávající oborovou diferenciaci v České republice, přičemž reálný podíl autorizovaných architektů s působností A.0 a A.1 vůči působnosti A.2 a A.3 je výrazně vyšší²¹. Čtyřnásobné zastoupení krajinářské architektury (z toho 2x s přesahem do měřítek velkého plánování) je tedy adekvátní, stejně jako zastoupení **Plánování** v počtu 7.

Specifikum (nižší váha)

Kritérium zohledňující z hlediska práce relevantní specifika – zkušenost či aktivní působení ve veřejné správě včetně politiky (VS); zkušenost či aktivní působení při správě profese, tzn. v orgánech České komory architektů (SP); teoretická anebo kritická činnost (TK); činnost v oblasti památkové péče (PP); činnost v oblasti ochrany přírody (OP); činnost v oblasti technologických inovací (HT); činnost v oblasti design-build (DB); činnost v oblasti propagace povolání a médií (PM).

2.1.4 Analýza rozhovorů

Protože sebraný materiál je značně rozsáhlý a strukturovaný, k analýze byl využit program MAXQDA určený k těmto účelům, jelikož umožňuje mj. důsledné třídění ve všech rozhovorech zároveň, které spočívá v označování segmentů textů (stejně jako např. zvýrazňovačem) a jejich přiřazování ke kódům. Veškeré kódování proběhlo manuálně, i když v jeho průběhu byla možnost přímo v programu testovat první (značně omezený) AI modul. Jelikož zde převažuje deduktivní přístup, struktura stromu kódů byla předem definována modelem výkonu povolání a z něho vycházejících otázek, přirozeně se však, zejména při určité unikátnosti odpovědi nebo novém zjištění, objevovaly kódy induktivní. Práce obnášela 3 hlavní fáze kódování, organizace a později analýzy dat, fáze se ale opakovaly a prolínaly a docházelo tak k postupné aproximaci výsledků. Obecně je třeba zmínit zásadní význam načtení přepisů a jejich úplného pochopení, vyžadující se do úkolu doslova ponořit. U sociologů nebývá samozřejmostí, že jedna osoba zároveň rozhovory připravuje, poté pořizuje, následně přepisuje a případně kóduje, analyzuje, sestavuje výsledky a interpretuje je. Přidáme-li fázi autorizace rozhovorů dotazovanými, obnášející další práci s textem navíc, je možné konstatovat, že z hlediska konzistence procesu a úplného pochopení přepisů nešlo udělat více. To se projevilo ve fázi analýzy a formulace výsledků; ke konci prakticky neexistoval detail, který by nebyl důkladně zažitý v kontextu celkového charakteru výpovědi každého z dotazovaných a všech zároveň.

V 1. fázi práce s přepisy byl vytvořen soubor tematických deduktivních kódů, které byly aplikovány na odpovídající úseky textů. Během pročitání rozhovorů vznikaly zároveň kódy sdružující podobné způsoby odpovědí, ale také kódy induktivní, a to v případě odpovědí zajímavých, trefných, nečekaných, unikátních apod. Časová náročnost 1. fáze byla v porovnání s dalšími zanedbatelná.

Na začátku 2. fáze práce vznikla potřeba založení paralelního deskriptivního souboru kódů strukturou identického s tematickými, aby byl oddělen obsah sdělovaného od místa výskytu v rámci rozhovoru (za účelem dalšího případného sledování těchto vazeb). Nebylo totiž samozřejmostí, když dotazovaní odpovídali na otázku v místě či momentu pro ni určeném, ale běžně se tak dělo později v jiném kontextu, což je z analytického hlediska

²¹ Dle aktuálních dat České komory architektů bylo v roce 2023 registrováno – 1745 autorizací A.0, 2391 autorizací A.1, 155 autorizací A.2, 228 autorizací A.3 a 90 autorizací A.3.1.

hodnotné. Dále byly odpovědi, i vzhledem k dílčím tématům, důkladněji tříděny, resp. přiřazovány ke zpřesňovaným kódům, a začala se tak kumulovat ohniska poznatků. Takto vedle kódů sledujících změny vznikaly např. také kódy procesní, resp. shrnující popisy vývoje různých procesů nebo kódy „+/-“, ve smyslu pozitivního či negativního hodnocení, což se stalo základem pro další práci s identifikací příležitostí či pozitiv; rizik, hrozeb či negativ; hodnot; a kapacity. Zároveň byla paralelně kódováním zpřesňována vyvstávající témata či koncepty přesahující rámec nastavený konceptuálním modelem. Časová náročnost 2. fáze byla oproti 1. fázi několikanásobná.

Poslední 3. analytická fáze práce představovala zpřesňování kódování ve všech ohledech a sestavování konzistentních ucelených poznatků kolem daných tematických ohnisek a identifikování vazeb mezi nimi, při níž hrálo roli také hledání přesné zobecňující artikulace. Součástí tematických ohnisek bylo také posloupné řazení v procesních kódech, které se staly jejich součástí. Větší pozornost byla věnována identifikaci a zpřesňování kódování příležitostí, hrozeb, hodnot a kapacity, u nichž z logiky věci vyplynulo, že např. předcházení určitému riziku či hrozbě může zároveň být příležitostí, a proto byly vytvořeny sub-kódy s přidaným znakem „→“ načátku pro případy, kdy výrok nemusel být explicitní, ale v kontextu výpovědi vedl k významu daného kódu. Dále byla důkladněji zkoumána a zpřesňováním kódování finalizována induktivně vyvstávající témata či koncepty přesahující rámec nastavený konceptuálním modelem. Časová náročnost poslední 3. fáze byla ve srovnání s 1. a 2. fází byla výrazně vyšší, přičemž byla průběžně zpracovávána během cca 3 měsíců. Jednotlivé fáze mezi sebou měly nutné přestávky.

2.1.5 Limity aplikace metody

Ze silnější stránky práce (relativně vysoký počet dotazovaných při zachování komplexnosti tématu a sytosti výpovědí) plyne obecně i slabina kvalitativních metod, kterou je časová náročnost, obtížná generalizace výsledků a neopakovatelnost rozhovorů a tedy nižší reliabilita. S nabytou zkušeností je možné konstatovat, že by se celý proces dal efektivně opakovat i s hlubším porozuměním detailům a jejich vztahům, ale ve výzkumném týmu minimálně o nižších jednotkách členů. Při stejně vyvážené volbě dotazovaných by se ale výsledky pravděpodobně výrazněji neodchylovaly, i když by byly interpretovány jiným způsobem.

Rozhovory byly pořízeny výraznou většinou v on-line prostředí (pouze 4 osobně), což by mohlo znamenat omezení vjemu neverbální komunikace a emocí a tím pádem ztráty (konzistence) těchto podprahových informací. V případě této práce byla ale sledována věcná rovina informací expertního charakteru, takže nebyla využita ani možnost sledování změn určitých pasáží přepisu při autorizaci a vůbec celý její proces, který by případně bylo možné zahrnout do analýzy.

Z technického hlediska se za slabinu dá považovat nevyužitá kapacita pokročilých analytických nástrojů programu MAXQDA, se kterými je ale na druhou stranu složité pracovat při nastavené míře obecnosti s takto rozsáhlým souborem dat. Práci by, při případném rozšířeném opakování, zejména v jejím začátku, mohl pomoci do MAXQDA implementovaný AI modul, který by při hrubém zpracování materiálu umožnil postupovat daleko efektivněji a celý datový soubor koncipovat trochu jiným způsobem, více usnadňujícím analýzu.

2.2 Výsledky rozhovorů

Vzhledem k šíři zkoumaného je obsahem této podkapitoly stručné shrnutí výsledků rozhovorů mapující problematiku v nastaveném rámci (změny, příležitosti, rizika, hodnoty, kapacita). Při adekvátní míře generalizace jsou zde prezentována hlavní ohniska poznatků a naznačovány vztahy mezi nimi. Pro případné proniknutí do detailů slouží digitální *Príloha č. 2 – Metadata*, kde je možné dohledat konkrétní kódované segmenty resp. odpovědi. Před rozložením podkapitoly na základní části **ČINNOSTI – SPECIALIZACE – POZICE** dle (deduktivního kódování) konceptuálního modelu, je vhodné předeslat obecná témata komplexně se prolínající celou problematikou, resp. **Fundamentální činnosti, Transdisciplinaritu** a důležité původně nedefinované koncepty či témata, která vzešla z induktivního kódování.

Ačkoliv jsou **Fundamentální činnosti** sledovány paralelně s uváděným rámcem a rozváděny primárně až v následující podkapitole 2.3 *Charakter a potenciál proměny*, zároveň se promítly do řady témat dle konceptuálního modelu. **Pedagogické činnosti** jsou reflektovány zejména v aspektech **Navrhování, Architektonická oborová diferenciac**e a **Vztah k technicky-podpurným inženýrským oborům** (obojí v souvislosti s interdisciplinární spoluprací) a logicky nejvíce v aspektu **Předpoklady architektonického vzdělávání. Vědecko-výzkumné činnosti** se projevily především v aspektech **Navrhování, Pracovní postupy s pokročilými nástroji, Vztah k technicky-podpurným inženýrským oborům a Odpovědnosti, kompetence a pravomoci – Výstavba. Institucionálně-správní činnosti** se projevily nejvíce v aspektech **Architektonická oborová diferenciac**e a **Společenská role architekta. Teoreticko-kritické činnosti** lze identifikovat zejména v aspektech **Pracovní postupy s pokročilými nástroji, Předpoklady architektonického vzdělávání a Společenská role architekta**, zatímco **Osvětově-iniciační činnosti** se prolínají především s jedním aspektem, ale o to výrazněji – **Společenská role architekta**.

Dotazovaným bylo v úvodu při rámování rozhovoru předesláno, že se mohou kdykoliv v jeho průběhu odkazovat k tématu **Transdisciplinarity**, aniž by ale byl termín pevně definován. Vyjdeme-li z předpokladu definice transdisciplinarity jako interdisciplinarity rozšířené o participativní zahrnutí různých aktérů (zejména veřejnosti) do procesů formujících vystavěné prostředí, zásadním obecným poznatkem je její zvyšující se význam. Ačkoliv dotazovaní většinou nezmiňovali konkrétně komplexní tematiku transdisciplinárního způsobu spolupráce, naprosto evidentní posun je zřejmý z výpovědí týkajících se tématu interdisciplinarity, které se výrazně projevilo zejména v části **SPECIALIZACE** a potažmo participace veřejnosti zejména v oblasti **Plánování a Správy** nebo užší integrace či vzdělávání klienta při **Projektování**. Ne všemi dotazovanými je tento fenomén vnímán pozitivně, ale otevřenost veřejnosti je možné považovat za hodnotu, což je reflektováno v části **POZICE**.

Z induktivního kódování vychází 7 důležitých témat projevujících se v celé šíři konceptuálního modelu. **Význam kvality obecně** zahrnuje nejen kvalitu konkrétního díla a potažmo vystavěného prostředí, ale také kvalitu architekta a pohled klienta. **Pojetí výkonu povolání** představuje problematiku různých modelových pojetí architekta, pro kterou je signifikantní např. vnímání architektury jako umělecké disciplíny nebo služby, ke které je tendencí směřovat. V mnoha aspektech se projevují **Generační charakteristiky a vymezování**, přičemž výrazněji např. ve způsobu aplikace digitálních technologií při navrhování, v pohledu na obor krajinářské architektury nebo ve způsobu vnímání vzájemné otevřené

kritiky mezi architekty. Zajímavým vystávajícím tématem je **Pracovní kultura v sociálně-životním rámci** ve smyslu profesně-životních kariérních fází jednotlivců, ale také např. pracovních podmínek, profesního kreditu apod. Zásadním systémovým tématem je **Podfinancování výkonu povolání**, což bezprostředně, ale nejen, souvisí se špatným povědomím společnosti o smyslu a účelu práce architekta. **Formy tvůrčích uskupení a jejich struktury** je téma dosti související se dvěma předešlymi, nicméně reflektuje především problematiku velikosti kanceláří, způsobů síťování do sdružených ateliérů či mikro-korporací např. ad-hoc za účelem jedné zakázky nebo také zmíněná modelová pojetí architekta, přičemž je řeč i o vynálezci s historickým odkazem k renesanci atd. Velice negativně laděným tématem je **Hypertrofie práva a byrokracie**, což souvisí výrazně např. s projekčními pracovními postupy a povolovacími procesy.

2.2.1 Činnosti

Z hlediska rozlišení na sebe cyklicky navazující a informující se oblasti **Plánování**, **Projektování** a **Správy** je možné výsledky nejjednodušším způsobem shrnout v oblasti **Plánování**, které se dle dotazovaných nachází ve stabilizovaném stavu s nevýrazným množstvím dílčích změn. Za poslední významnou změnu je považován vznik územně-analytických podkladů a zároveň lze jako výjimku brát inovace zejména ve sféře aplikovaného výzkumu, související s využitím GISu jako platformy pro další plug-iny ve formě skriptovacích jazyků. V tomto směru jsou evidentní vazby univerzitních aktivit na pracoviště městských plánovacích organizací (minimálně v případě Fakulty architektury ČVUT a IPR Praha). Naopak oblast **Správy** latentně zažívá rehabilitaci či vzestup související s rostoucí kultivací vlivu veřejné správy na procesy formující vystavěné prostředí, přičemž významnými tématy zde z hlediska **ČINNOSTÍ** jsou politické a správní rozhodování, vytváření databází a analyzování nebo tvorba zadání, která je považována za příležitost.

Z výpovědi dotazovaných vyplynulo důležité téma vlivu digitálních nástrojů na provádění činností, které výrazně rámuje zejména aspekty **Navrhování** a **Pracovní postupy s pokročilými nástroji**, nicméně v jejich souvislosti se dotýká i **Koordinace**. Jako riziko je často zmiňováno reduktivní podřizování procesu navrhování nástrojům, přitom se na druhou stranu problematicky jeví nevyužití jejich potenciálu. Jako příležitost je naopak vnímáno jejich správné využití při vědomí a eliminaci nevýhod a obecněji využití technologií pro zvýšení efektivity práce, přičemž schopnost adekvátního zacházení s technologiemi se dá považovat za hodnotu. S tématem se prolíná téma další, a to významu citu, intuice, myšlenky, představitivosti a spontaneity pro tvorbu (hodnota); v tomto smyslu lze především omezení prostoru pro intuici považovat za rizikové.

Navrhování

Z analýzy rozhovorů vyplynulo, že téma navrhování, resp. postupné formulace koncepce, je vhodné sledovat z pohledů technik navrhování a procesu navrhování. Z hlediska technik je evidentní čím dál intenzivnější využívání možností digitálního navrhování, resp. využití dnes uživatelsky velice jednoduchého 3D softwaru už v raných fázích, což s sebou nese riziko předskakování důležitých rozvah, místo kterých se klade pozornost na rychlejší generování a ověřování více variantních řešení. V tomto smyslu lze pozorovat také akceleraci etablování parametrického navrhování jako předstupni práce s AI. Dochází tak k odvykání si ručních technik, u kterých se ale má za to, že jejich význam se nemění a že důležitý princip abstrakce v počátečních fázích návrhu zůstává stejně důležitý a hodnotný. Na dru-

hou stranu odvykání si ručních technik není vždy vnímáno rizikově a u mnoha dotazovaných není evidentní snaha je udržet, přičemž se v jiných případech akcentuje, že vhodná volba techniky pro daný účel následuje až myšlenku. Za hodnotu je považována spíše obecněji schopnost abstrakce/konkretizace a postupné aproximace návrhu a rizikově je v této souvislosti zmíněna např. ztráta uchopení adekvátního měřítka nebo past extrémní přesnosti digitálního prostředí. Nakonec je přirozené mnohdy kreativní kombinování různých ručních i digitálních technik v mezikrocích (např. tablet je příkladem postupného sblížení ručních technik s digitálním rozhraním).

Z hlediska procesu navrhování je na úplném začátku evidentní větší množství a snadnější dostupnost dat a pokladů. Obecně nabývá na významu právě příprava na navrhování, přičemž se nejprve klade větší důraz na poznání klienta, se kterým se upřesňuje či přetváří zadání, a následně se, v čím dále více interdisciplinárních týmech, klade větší důraz na analýzu a průzkumy ve všech aspektech. V těchto souvislostech se za hodnotnou považuje osobní návštěva místa či území a osobní kontakt jak s klientem, tak týmu.

Již do analýzy a následně navrhování začíná pronikat práce s pokročilými nástroji jako BIM nebo GIS, více se ověřují, verifikují a optimalizují varianty řešení a nejen v této souvislosti se nabízejí nové interaktivní možnosti prezentace a obhajoby práce. Obecně se klade důraz na jasnou koncepci, kterou je možné považovat za hodnotnou. V oblasti technologických inovací se otevírají témata s přesahem rozvahy nad modelem architekta vynálezce s historickými reminiscencemi (především renesance), přičemž je zmiňováno nejen modelování – prototypování, ale také navrhování vlastních nástrojů nebo materiálů na míru ve smyslu syntetické biologie.

Ačkoliv rozhovory byly pořízeny přesně před momentem zpřístupnění prvního modelu ChatGPT veřejnosti a zahájením jeho masového testování, diskuse o významu, roli a dopadech AI/AGI, již předtím průběžně akcelerovala. I přes následný výrazný posun v intenzitě diskuse, výpovědi v nemalé míře korelují se současným stavem poznání a různými názorovými proudy v otázce potenciálu nahrazení povolání či případného partnerství AGI při jeho výkonu zejména v blízké budoucnosti. V tomto ohledu mírně převládá negativní přístup k tématu, zdůvodňovaný nemožností vyvinutí humánního aspektu, jelikož se jedná o nástroj. Zároveň se ale v podobné míře vyskytuje rezervovaný či opatrný přístup poukazující, že umělá inteligence je jen nástrojem, zatím a méně je reprezentován pozitivní přístup vize partnerství AGI při navrhování a obecně výkonu povolání. Nutno podotknout, že poslední zmiňování dotazovaní rozlišili koncepty AI (stávající strojové učení a neuronové sítě) a AGI (obecná umělá inteligence s humánním aspektem).

Kromě už aktuálních způsobů využití AI jako např. iterace variantních řešení nebo možnosti analýzy, modelování a vizualizace velkých dat jako podkladu pro navrhování, je zásadně vnímána příležitost definice role AI/AGI, přičemž kontrola a řízení nástroje je považováno za klíčovou hodnotou. Jako riziko je tak logicky zmiňováno přenechávání rozhodování komplexních záležitostí, ale obecněji také nahrazení povolání, které nemusí přijít fakticky, ale (prozatím) v očích klientů a v tomto ohledu se vyskytují poukazy na různé dopady AI/AGI na různé modely architektů, přičemž některé může nahradit už nyní. Je zmiňována řada konkrétních příležitostí v oblastech využití, kde případně i probíhá aplikovaný výzkum, a to automatizace navrhování při komplikovaných úkolech v přesných parametrických limitech nebo masová standardizovaná produkce.

V rámci tématu udržitelnosti v architektuře dochází k evidentnímu posunu od rizikově vnímaného průmyslového pojetí „technologických záplat“ ke komplexnímu vnímání problematiky napříč měřítky, které se jeví jako hodnotné. Z hlediska památkářské zkušenosti je např. zmíněn paradox neudržitelnosti (ve své době) náročných technologických systémů

a obecně je zřetelný návrat k přirozenému tradičnímu po generace uplatňovanému přístupu hospodárnosti a šetrnosti, který je považován za hodnotný. V tomto ohledu nastává také změna spočívající v důkladnějším promyšlení aspektu času a jako hodnota je zmiňována ohleduplnost k budoucím generacím v dlouhodobém výhledu. Akcentuje se využití stávajícího stavebního fondu a revitalizace území brownfieldů a za příležitost se pokládá vyhodnocování smysluplnosti a účelnosti záměrů, přičemž v krajnosti je zmiňován názor, že ekologické je mnohdy vůbec nestavět. Příležitostí je také šetrnost při volbě materiálových řešení nebo zaměření na celoživotní cyklus a **Správu** objektů. Často se například uvádí, že nelze navrhovat udržitelně v souvislosti s opakovaným použitím materiálu apod. Jako příležitost je tak zmíněna potřeba širšího obratu v pojetí a chápání udržitelnosti, zatímco v jiném případě je (z hlediska kapacity) vyslovena např. obava, zda vůbec může být vstup člověka do přírodních procesů udržitelný.

Pracovní postupy s pokročilými nástroji

Výraznou změnou je, že pokročilé nástroje nabývají zásadní význam a potenciál, který se zatím projevilo méně v případě GISu, zatímco BIM začíná mít potenciál až restrukturalizace povolání. V tomto ohledu je evidentní kritika reduktivního charakteru BIMu a obecně opatrnost, přičemž byla např. zmíněna výzva ke kritice a reformaci nástrojů. Obecněji výpovědi směřovaly k definici role BIMu podobně jako v případě umělé inteligence, přičemž příležitosti evidujeme zjevné příležitosti jako možnost efektivní koordinace nebo **Správy** objektů. GIS je považován za skvělý inovativní nástroj pro prostorové analýzy, i když je ve skutečnosti už spíše platformou pro nejrůznější plug-iny, což je chápáno jako příležitost. Na druhou stranu se diskutuje kontroverzní téma s tímto nástrojem související a prosazované standardizace, která je pro některé dotazované rizikem, jelikož dle jedné výpovědi vede k unifikaci způsobu urbanistické práce, která začíná být technickým cvičením odčerpávajícím prostředky a v konečném důsledku povede ke ztrátě specifčnosti konkrétních prostředí. Byla zmíněna i zásadní příležitost využití možnosti propojení GISu a BIMu, což už je úspěšně aplikováno, a nabízí se tak vytváření modelu města až v podrobnosti měřítka technických komponent.

Z hlediska pracovních postupů je zásadní změnou výrazně se zvyšující význam studie, pro kterou se častěji již předem staví interdisciplinární týmy, přičemž adekvátní prostor pro důkladnou přípravu, analýzu a začátek navrhování je považován za hodnotný. Přitom evidentně např. v oblasti památkové péče většinou zaostává kapacita pořizování podkladů za aktuálními technologickými možnostmi. V průběhu procesů **Plánování a Projektování** se otevírají efektivní možnosti automatizace nejen prostřednictvím zmíněných nástrojů. A v případě **Projektování** je zásadní změnou převážení podílu přidružené stavební výroby nad hlavní stavební výrobou, resp. **Projektování** se v případě větších novostaveb stává spíše skládáním složitých prvků, což je jeden z důvodů potřeby technologických specialistů nebo specializovaných subdodavatelů často už v raných fázích navrhování. Další evidentní související změnou je narůstání objemu projektové dokumentace, což má dle dotazovaných co dočinění také s byrokracií – a v tomto ohledu je rizikově vnímáno výrazné zmenšení podílu kreativní práce, který je vyjádřen až několika procenty. Rizikově je vnímána také přílišná determinovanost řešení a problematické provádění změn v realizaci; určitou volnost je v tomto ohledu možné považovat za hodnotu.

Na předešlé logicky navazuje další změna spočívající ve stále složitějším provádění autorského dozoru, pro který přestává být časová i finanční kapacita. K tomu bylo ale zmíněno, že podle nové právní úpravy stavebního práva se dozor projektanta už stává vybranou činností ve výstavbě a tudíž součástí standardních obligatorních profesních výkonů. Na konci procesu se za změnu dají považovat také zatím spíše častější úvahy o důležitosti

uvedení staveb do provozu, jejich testování s výhledem následné **Správy** objektů – viz BIM, který byl k tomuto účelu původně určen, a záruce či servisu ze strany projektanta v kontextu celoživotního cyklu staveb.

Zejména v posledních letech je pozorovatelná akcelerace dlouho se vyvíjející podstatné změny spočívající v komunikačních možnostech technologií, jejichž potenciál se naplno projevil v době pandemie covid-19, která vývoj uspíšila. S ohledem k této zkušenosti je navazující změnou intenzita úvah o dopadech flexibilní, ale neosobní komunikace na proces navrhování, přičemž optimalizace způsobů využití ICT komunikace je považována za příležitost. Menší míra osobního kontaktu je považována za riziko, stejně jako tlak na rychlé rozhodování bez dostatku času na promyšlení řešení a související nároky na dostupnost, pracovní nasazení a narušování soukromí. Zejména starší generace dotazovaných upozorňují, že rizikem je i přehlcnost a neefektivita povrchní ICT komunikace a samostatným tématem je zmíněná (zdánlivě jednoduchá) proměnlivost projektové dokumentace. V kontextu obecně problematického nevyužívání potenciálu nástrojů byla jako příležitost zmíněna např. možnost efektivního využití ICT pro participaci.

Koordinace

Zásadní změnou je zvyšující se míra koordinace, která je dnes svým významem mnohem důležitější, dle některých dotazovaných až absolutní, a to dle výpovědí obecně ve všech aspektech, nikoliv jen v aspektu projektovém, kde hrají roli zmíněné okolnosti, jako je složitost **Projektování** ve větších týmech a zatěžující byrokracie. Jako riziko je uveden např. časový stres v závěru **Projektování**, mající za následek vady na stavbě, a obecněji je často zmiňováno, že koordinace je velmi náročná, přičemž se naráží na kapacitní limity, a začíná být přebírána jinými specialisty. Schopnost koordinace je u architekta považována za zásadní klíčovou hodnotu, ačkoliv bylo i upozorněno, že se jedná o jednu z nejtěžších a zároveň nejméně vděčných prací, kterou mnoho architektů nechce vykonávat. Nicméně změna v podobě vyvstávající potřeby obecně posilování manažerských schopností je evidentní, což je považováno za příležitost, stejně jako konkrétně příprava na projektový management. Z hlediska kapacity je diskuse vedena o možnosti a schopnosti obsáhnout více rolí jednou osobou, a to zároveň kreativní, manažera a případně i ředitele kanceláře nebo o schopnosti zajistit interní profesionální organizaci participace. V oblasti specializace na dílčí činnosti nedochází k pozorovatelným změnám, resp. dílčí činnosti stále přirozeně vykonávají jedinci dle svých schopností, mají ale přehled o celku, nicméně za mírnou výjimku je možné považovat oblast památkové péče, kde bylo zmíněno riziko rozhodování specializovaného nekomplexního architekta bez rozhledu.

2.2.2 Specializace

Problematiku oborové diferenciaci přirozeně rámuje téma interdisciplinarity, přičemž schopnost interdisciplinární spolupráce je považována za zásadní hodnotu a její posilování je dle výpovědí klíčovou příležitostí. Mezi dotazovanými ale nenastává shoda v názoru, zdali architekti zvládají interdisciplinárně spolupracovat, a mnohými je v tomto ohledu jako riziko vnímána nedostatečná příprava. Jako důležitá hodnota je zde uváděno vědomí různých schopností jedinců, z toho vyplývajících rolí, resp. pokora jako předpoklad další hodnoty, a to kvality vztahů spočívající ve vzájemném respektu, úctě a důvěře, resp. partnerství. Problematicky je vnímáno špatné vyhodnocení svých schopností a nepřizvání dalších oborů a někdy až konflikty zejména v kontextu oborů architektonických. Jako příležitost je zmíněna např. volba partnerů se shodnými názorovými východisky. Z hlediska kapacity

zaznívá, že intenzita diskusí o interdisciplinaritě spíše nekoresponduje s realitou, jelikož na takovou spolupráci nebývá dostatečný časový a finanční prostor, a to minimálně v případě menších ateliérů.

Měřitková souvztažnost a vrstvení témat

Dle výpovědí dotazovaných nenastává žádná změna ve významu uchopení a porozumění měřítkové souvztažnosti a orientace v tematické mnohvrstevnatosti, přičemž tato syntetická schopnost je považována za klíčovou hodnotu, která je součástí podstaty povolání a je jednou z jeho charakteristických vlastností. Příležitostí je proto posilování této schopnosti, i proto, že je za hodnotu označován kontextuální přístup k tvorbě, zatímco akontextuální je mnohými považován za riziko. Zároveň je z hlediska kapacity poukázáno na časovou a finanční náročnost tohoto holistického přístupu, který se proto může stát i rizikem. V problematice průřezu tohoto principu do vystavěného prostředí lze konstatovat, že se sice zvětšuje měřítko řešených záměrů, ale v menší míře, než by se mohlo zdát podle probíhající diskuse na toto téma, jelikož i v uplynulých dekadách a 20. století se realizovaly záměry velice podobných nebo stejných měřítek jako nyní.

Architektonická oborová diferenciac

Opět výrazněji vyvstává otázka vymezování modelů architekta generalisty a architekta specialisty, přičemž v diskusi těchto ideových principů se mnohé nemění, fakticky ale pod tlakem na větší specializaci dochází k postupným dílčím změnám v pojetí odborné způsobilosti. Řada dotazovaných k problematice zaujímá velmi zásadové, avšak často protichůdné postoje; pro některé všeobecná působnost znamená zásadní hodnotu a jako příležitost berou případnou rehabilitaci autorizace A.0 při její aktualizaci pro dnešní dobu, přičemž fragmentaci profesionality specializací považují za hrozbu s poukázáním na možnost dalšího a dalšího štěpení. Názoroví oponenti neudělování autorizace A.0 naopak přirozeně velmi kvitují, protože všeobecnou působnost považují za hrozbu, přičemž mají za to, že specializace výrazně prospívá výsledné kvalitě. I přes rozpory ale velmi výrazně převládá názor, že jedinec dnes není schopen obsáhnout všechny architektonické obory, aby je praktikoval, přičemž je ale často sdělováno, že autorizace A.0 byla často zneužívána, protože vyřazení specializovaných oborů z úkolu nikdy nebylo jejím smyslem. Ačkoliv je z hlediska odborné způsobilosti neustanoven, do diskuse vstupuje do jisté míry kontroverzní téma výrazně postupující typologické specializace, a to v souvislosti s prokazováním referencí v soutěžích či veřejných zakázkách, což je považováno spíše za riziko, zatímco typologická pestrost řešených úkolů je považována za hodnotu.

V souvislosti s aktuálním charakterem společenského kontextu a převládající shodou ohledně (ne)praktikování v rámci všech oborů jedincem, je za příležitost zároveň považována definice oborových přesahů, jelikož jejich příliš ostré vymezení je považováno za riziko. V podobném slova smyslu řada respondentů zmiňuje jako hodnotu prostor pro změny v profesně-životních etapách, přičemž případná prostupnost a flexibilita typů autorizací reflektujících profesní vývoj je považována za příležitost, zatímco neprostupnost oborů v rámci profesního vývoje za riziko. Obecně se dá zmínit riziko pojmání či uplatňování autorizace jako nástroje obchodně-mocenských zájmů.

Dále následuje shrnutí poznatků k jednotlivým architektonickým oborům. Za změnu se dá považovat, že stabilizovaná a redukováná forma (územního) **Plánování** bez správního aspektu přestává reflektovat společenský kontext, přičemž neupřesněný význam **Správy** a vztahu k **Plánování** je možné považovat za problém, z hlediska kapacity je nezanedbatelnou okolností (dlouhodobě) malý zájem o **Plánování**. Souvisejícím tématem je rostoucí význam urbanismu, kde ale nenastává změna ohledně nejasnosti jeho přesné definice,

což je hodnoceno problematicky, a vyjasnění situace ve smyslu upřesnění významu a kompetencí urbanismu včetně jeho vztahu k **Plánování** a krajinářské architektuře je považováno za příležitost, přičemž vazba architektura-urbanismus je považována za hodnotu. Významnou změnou je akcelerace rehabilitace krajinářské architektury, která je provázána velkými ambicemi podporovanými globálním prosazováním oboru, z hlediska celkové kapacity obce krajinářských architektů v České republice je ale poukazováno na výraznou disproporci mezi ambicemi a jejich reálnými schopnostmi, nicméně s velkým očekáváním od aktuálních a budoucích absolventů. Dále se nemění ambice vymezení kompetencí pro obnovu památek a případně vznik samostatného oboru s vlastní autorizací. Nakonec se dá shrnout, že u všech jmenovaných architektonických oborů a zásadních témat jako urbanismus, **Správa** nebo památková péče je rizikem naznačené nejasné vymezení kompetencí a vztahů k ostatním, zatímco příležitostí je obecně vyjasnění situace.

Vztah k technicky-podpůrným inženýrským oborům

Ve stejném duchu se dá popsat neměnicí se vztah ke sféře inženýrství, kde je, až na pár výjimek silně liberálně založených dotazovaných, nerozlišení kompetencí vnímáno stále velmi problematicky či rizikově, přičemž vymezení kompetencí architektů a inženýrů je považováno spíše za příležitost podobně jako vymezení profilů absolventů fakult architektury a fakult stavebních. Nerozlišení profilů absolventů a zároveň jejich nespolupráce je do budoucna považována za riziko, zatímco případná interdisciplinární spolupráce je brána za příležitost, přičemž jako riziko bylo zmíněno podněcování vzájemné averze architektů a inženýrů právě už při studiu. Z hlediska dopadu na vystavěné prostředí jsou za riziko považována inženýrská technicistní nekomplexní necitlivá až destruktivní řešení, a to nejvíce v kontextu památkové péče. Dalším stabilním jevem je, že stále nevyužíváme potenciál stavitelství jako nástroje tvorby a za příležitost je v tomto ohledu zmiňována výuka stavitelství tvůrčím způsobem a využití inovací nebo zapojení se do výzkumu konstrukčních technologií a materiálů. Neznalost a nevyužívání technologických možností, delegování konstrukčně-materiálového výzkumu na vývojářské firmy a obecně podceňování výuky stavitelství jako nástroje tvorby je vnímáno rizikově. Z hlediska kapacity lze konstatovat nedostatek kvalitních stavebních i městských inženýrů, stejně jako vodohospodářů i krajinářských inženýrů. Taktéž byla zmiňována potřeba datových expertů na velká měřítka a časové a finanční nároky na ně.

2.2.3 Pozice

Z výpovědí plyne, že problematikou rozhraní výkonu povolání a konkrétních obsazovaných pozicí prostupuje téma komunikace a neformálních schopností a dovedností ve smyslu diskuse, jednání, argumentace, obhajoby, vysvětlování apod. neboli soft-skills, kde se nabízí příležitost posilování a rozvíjení těchto vlastností a naopak jejich deficit je považován za riziko. Jako související příležitost z podstaty povolání vyvstává moderování, resp. hledání konsenzu, propojování nebo případně mediace či smiřování aktérů v rámci turbulentního společenského klimatu. Za hodnoty jsou považovány otevřenost veřejnosti a dosti zásadní kvalita vystavěného prostředí a potažmo díla.

Odpovědnosti, kompetence a pravomoci

V kontextu **Výstavby** dotazovaní zmiňovali důležitou a pro architekty signifikantní klíčovou hodnotu spočívající ve schopnosti fyzické realizace, resp. proměňování vizí v realitu, přičemž v této souvislosti někteří zmiňují riziko hypotetické situace, kdy by větší počet architektů tuto schopnost ztratil. Menší dílčí změny či náznaky jejich potenciálu lze pozorovat ve vztahu projektant – stavitel – stavebník, jehož charakter se dá považovat za hodnotný a výraznější narušení jeho stability za riziko. Experimenty s pozicí architekta jako stavitele (v kontextu design-build) jsou brány spíše jako anomálie a ojediněle jako příležitost případně s rozšířením o pozici developera. Nejmarkantnější dílčí změna ovšem představuje čím dál častější obsazování pozice developera nebo přímo investora architektem, což je mnohými dotazovanými považováno za celkem běžné. Z hlediska kapacity je připomínka, že nelze pojmout všechny pozice, tedy projektanta, stavitele a stavebníka. Jako příležitost je vnímána pozice neprojektujícího architekta na straně stavebníka často s odkazem na **Veřejnou správu**, přičemž zásadní související změnou prolínající ji s **Výstavbou**, je rostoucí význam ekonomického aspektu, který architekti dle dotazovaných příliš nezvládají. Tento deficit, resp. nedostatečná příprava ve stavební a urbánní ekonomii je shledáván jako problematický až rizikový, jelikož obecně je zvládáno maximálně jednoduché násobení výměr a agregovaných cen stavebních prací, takže posilování schopností a kompetencí ve stavební a urbánní ekonomii je považováno za příležitost.

Ačkoliv je problematika úzce spjata s tématem modelových pojetí architekta, přičemž pro některé je hodnotou odpovědnost za komplexní dodání domu, na které kladou velký důraz, obecně lze konstatovat změnu spočívající ve slábnutí kompetencí architekta ve fázi realizace staveb a přechodu na **Správu** – facility management (zároveň riziko). V tomto ohledu je možné za riziko považovat podceňování zahřívacího provozu nebo obecně neuchopenou péči o stavby, zatímco posílení kompetencí při realizaci staveb např. ustanovením dozoru projektanta je příležitostí. Zásadní změnou je, že se začínají uplatňovat bezprecedentní technologické inovace často spočívající v kombinovaném využití různých nástrojů a výrobních procesů jako např. AI, BIM, 3D tisk, fabrikace, robotizace atd. Jako příležitost byla v této souvislosti zmíněna také kultivace stavebních firem nebo práce řemeslníků architektem a naopak jako riziko bylo zmíněno udělování certifikátů na skladby detailů nebo technologie a obecně, že lidé budou dělat, co zvládnou stroje.

V kontextu **Veřejné správy** je možné pozorovat významnou změnu spočívající ve zvyšování významu i atraktivity práce zejména v institucích samosprávy. Posun je evidentní i přes stále pozorovatelné vnímání působení architekta ve veřejné správě jako podřadného, což je spíše generační záležitostí. Další působení architektů v různých institucích a úrovních veřejné správy je považováno za příležitost, stejně jako vymezení a posílení kompetencí pro tyto pozice, které jsou aktuálně vymezené nedostatečně nebo disponují slabými kompetencemi, což je vnímáno jako riziko. V souvislosti s kapacitou je v případě pozice městského architekta poukázáno na finanční možnosti menších obcí. Další změna se dá shrnout konstatováním, že systém **Plánování** a státní správy přestává reflektovat realitu, resp. adekvátní pozice mnohdy ani neexistují. Jako riziko je zmiňována nevyhovující organizace veřejné správy a související stav systému **Plánování**, nízká efektivita a nekompetentnost státní správy nebo chybějící plánovací a výzkumné instituce, které by mj. sbíraly dlouhodobé datové řady k důležitým jevům. Výpovědi mnohých dotazovaných tak vedou k příležitosti revize systému **Plánování**, kde je zmiňována např. rehabilitace či zřízení institucí mikroregionálního nebo funkčně-regionálního či krajského měřítka. Ojediněle je zmíněna související ambice optimalizovat organizaci veřejné správy či ji profesionalizo-

vat, což je ale také otázka institucionální kapacity. Rizikem je, když veřejná správa pro složitější systémové úkoly najímá konzultantské firmy, čímž se podle některých dotazovaných řadíme na úroveň rozvojových zemí.

Předpoklady architektonického vzdělávání

V souvislosti s problematikou řešenou v rámci architektonické oborové diferenciacie je možné pozorovat zvýšenou intenzitu diskuse o specializaci studijních programů a kapacitě škol architektury. Z hlediska kapacity je zmiňováno, že se nedá připravit na všechno, jelikož vzdělání je jen začátek, nebo že studijní programy mají své limity a je náročné, ne-li nemožné, kombinovat různé obory na jedné škole, s čímž souvisí i schopnost najít a zaplatit odborníky na specializované předměty. Roli ovšem hraje velikost konkrétních škol, které mají diametrálně rozdílné možnosti. Za příležitost je do budoucna považován důraz na celoživotní vzdělávání, které bude dle některých dotazovaných pravděpodobně nevyhnutelné. Za hodnotu se proto pokládá důležitý komplexní architektonický základ a učení se opakováním, resp. nabývání zkušeností zpětnou vazbou až v praxi, ale také fenomén prostupnosti rozhraní výkonu povolání, resp. uplatnitelnosti univerzálního architektonického vzdělání v mnoha různých oblastech.

S ohledem k původně pokládané otázce mířící ke konkrétním pozicím, pro které by se mělo systematicky vzdělávat (což bylo v odpovědích značně rozšířeno), je uváděna řada konkrétních příležitostí. Ty často míří k již zmíněné problematice stavební a urbánní ekonomie nebo práci ve veřejné správě atd., stejně jako jmenované příležitosti ve formě znalostí, schopností a dovedností v konkrétních oblastech nebo poukázání na již existující studijní obory. Jako příležitost je obecně vnímáno spíše seznámení studentů s různými možnostmi působení v praxi. V jednom případě je jako příležitost zajímavě zmíněna možnost (jediného možného) specializované vzdělávání přes pozice, na druhou stranu je taková vyhlídka komentována jako problematičtější, jelikož tento disciplinační model dle jiného dotazovaného zastarává. Problematicky je uváděn malý zájem o specializované moduly, za riziko bylo označeno také velké množství studentů, tzn. řídnutí kvality a vítězství průměru, a dále je jmenována řada konkrétních příkladů vzděláváním podceňovaného.

Nově se diskutuje o roli vysokých škol, hodnotách a možných způsobech vzdělávání, což obecně koreluje s širší celospolečenskou diskusí vzdělávání obecně. V případě architektury zde bylo poukázáno na specifické téma učení kritického přístupu k tvorbě vs. přípravy zaměstnanců zejména pro velké (až korporátní) zavedené firmy. Za hodnoty lze považovat orientaci na schopnosti a zájmy jedince a rovnost různých přístupů k tvorbě. Jako příležitost je v tomto ohledu vnímána pluralita a flexibilita vzdělávání, transdisciplinární vzdělávání a posilování schopnosti orientace a vyhodnocování informací. Jako problém je naopak uváděno, že učíme nepodstatné, nevzděláváme silné osobnosti, přičemž učíme přizpůsobování se, nebo že nevzděláváme transdisciplinárně a působíme tak proti architektuře.

Společenská role architekta

Za předpokladu, že dříve se spíše nerozlišovalo mezi rolí profesní a společenskou, lze pozorovat posun ve vnímání problematiky, resp. změnu ve smyslu rozostřování rozhraní těchto rolí, přičemž způsoby chápání společenské role jsou dosti pestré. Zároveň převážně není vyjadřován imperativ, že by se každý jedinec měl nějak angažovat nad rámec profesního výkonu, jelikož takové činnosti jsou osobní volbou každého podle svých schopností. Zajímavou okolností je převládající názor, že profesionalita resp. odborná způsobilost vyjádřená autorizací nesouvisí s kvalitou architekta. Za zásadní hodnotu je považována jak odpovědnost za stav vystavěného prostředí, tak odpovědnost profesní, a jako

o příležitosti je možné uvažovat o vystupování mimo profesionální rámec za účelem prosazování či správy povolání apod. Za riziko je často označován tzv. klientský přístup, resp. potlačení profesní odpovědnosti na úkor přání či zadání klienta.

Nemění se špatné povědomí společnosti o smyslu a účelu práce architekta, zároveň je ale možné pozorovat větší snahu o zlepšení situace. V této souvislosti ale zaznívají výpovědi mladší generace dotazovaných poukazující na nehomogenitu architektonické obce a je zmiňována příležitost sebereflexe a diskuse hodnot předcházející případné efektivní systematické snaze o prosazování společných cílů. Špatné postavení architekta, neadekvátní poplatka a podfinancování je považováno za velmi výrazné riziko v porovnání s dalšími jako neschopnost vysvětlování smyslu a účelu vlastní práce, vnímání architektů politiky jako konkurence a/nebo ohrožení jejich zájmů, vnitřní pnutí a neschopnost domluvy architektonické obce, ale také náběhy na možný mesiášský komplex pramenící z frustrace z nedoceněnosti. Za jeden z důležitých důvodů obecně špatného stavu je považována ztráta odpovědnosti občanů za území a nedůvěra v odborníky a jako reakce a příležitost se tedy nabízí intenzivnější osvěta a popularizace, resp. vysvětlování smyslu a účelu práce nebo iniciace, kde je architekt v roli hybatele veřejného prostoru.

Explicitně s tímto a zároveň s výše řešenými nedostačujícími kompetencemi architekta v pozicích ve veřejné správě souvisí další změna – do komunální politiky vstupuje více architektů, a to právě za nabytím kompetencí. Působení architektů v politice je vnímáno velmi pozitivně a je považováno za příležitost, přičemž jako problém je vypíchnuta absence architektů v poslanecké sněmovně a senátu. Z výpovědí dotazovaných je zřejmé, že charakter vzdělání a výkonu povolání je pro politiku skvělým předpokladem, přičemž z hlediska kapacity ojediněle zazněla schopnost pojmout komplexnost politiky, častěji je však zmiňován její konfrontačně-silový charakter a schopnost architekta prosadit se v ní.

2.3 Charakter a potenciál proměny

V návaznosti na předešlé podkapitoly popisující teoretický rámec kvalitativní metody analýzy polo-strukturovaných expertních rozhovorů a objektivně shrnující jejich výsledky, je účelem této podkapitoly spíše subjektivní interpretace výsledků v kontextu současného stavu poznání. Cílem je, s ohledem ke kvalitativnímu charakteru práce, co možná nejpřesněji zodpovědět výzkumné otázky nastavené v rámci strategických cílů:

SC1 Analýza probíhajících změn a případné proměny výkonu povolání

(deskripce / explikace)

VO1 Mění se něco na výkonu povolání, případně co, proč a jak?

a

SC2 Analýza potenciálu změn a případné budoucí proměny výkonu povolání

(explikace / predikce)

VO2 Jakou chceme budoucnost výkonu povolání a co pro ni můžeme udělat?

Níže následuje obecné shrnující zodpovězení těchto základních výzkumných otázek a popis vlivu aktuálního kontextu na výkon povolání, což rámuje postupné podrobnější rozvedení problematiky v částech 2.3.2 *Vliv technologické revoluce na způsob, charakter a hodnotu práce*; 2.3.3 *Tlak na specializaci a interdisciplinární rozptyl kompetencí*; a 2.3.4 *Etablování výkonu správy a potřeba jeho definice včetně vymezení kompetencí*; které víceméně kopírují a provazují základní části konceptuálního modelu **ČINNOSTI – SPECIALIZACE – POZICE** – viz rozložení na dílčí podotázky **VO1**:

- **VO1.1 Mění se něco z hlediska ČINNOSTÍ, případně co, proč a jak?**
- **VO1.2 Mění se něco z hlediska SPECIALIZACE, případně co, proč a jak?**
- **VO1.3 Mění se něco z hlediska POZICÍ, případně co, proč a jak?**

Přičemž jsou zároveň paralelně zodpovídány dílčí otázky **VO2**:

- **VO2.1 Jaký má současná situace potenciál příležitostí a rizik?**
- **VO2.2 Jaká je kapacita vstřebávání nových výzev?**
- **VO2.3 Jak vnímáme svou roli a na jakých hodnotách má být založena?**

2.3.1 Sebereflexe, testování umělecko-stavitelské tradice a rozšiřování

pole působnosti

(Ad. **VO1**) Pokud by byl časový a prostorový rámec zkoumání nastaven podstatně širěji, zejména do minulosti až do dob renesance nebo případně antiky, dalo by se nejspíše konstatovat, že v principu se na výkonu povolání architekta až tak moc nemění, ale akcentují se jiné jeho aspekty, než v nedávné minulosti. Jestliže byl ale záměrně sledován vývoj od roku 2009 v *České republice* (v kontextu evropského a potažmo trans-atlantického prostoru), sledované změny je možné označit za velmi výrazné, přičemž s ohledem na jejich dynamiku ve vzájemné synergii mají potenciál případně až radikální proměny. Otázkou ovšem stále zůstává, zda se tento potenciál projeví korekcí dnes standardního výkonu povolání nebo zda dojde k jeho komplexnějšímu přehodnocení. To bude záviset

převážně na směřování probíhající profesně-seberefektivní diskuse nejen v zahraničí, ale míře a způsobu jejího ovlivnění diskuse na domácí scéně, kde je silně zakořeněna umělecko-stavitelemská tradice architekta generalisty, která evidentně naráží na své limity. Pole působnosti se značně rozšiřuje v důsledku výzev a zároveň možností celého spektra vlivů společenského kontextu, což se u povolání architekta projevuje velmi dynamicky, ale stále do jisté míry chaoticky a bez nadsázky se dá charakter současného dění přirovnat ke kvasu moderny, předznamenávaného turbulencemi konce 18. a 19. století, které vyústily v průmyslovou revoluci. *Bienále architektury* je skvělou ilustrací testování jeho postmoderního základu z 80. let 20. století. Značným rozdílem oproti zmíněnému období je však důraz obecně na téma udržitelnosti, které se nyní prolíná celým spektrem výkonu povolání.

(Ad. **VO2**) S tímto vědomím, ale také s ohledem k širšímu historickému vývoji povolání, je vhodné uvažovat o jeho budoucnosti. Avantgardu silně připomíná nejen akcent politicko-filosofického aspektu architektury směřujícího k socialismu, ale také možnosti technologické revoluce, a tedy téma vědy v architektuře, což mimochodem ilustruje i název programového dokumentu či iniciativy *Nový evropský Bauhaus*. Vzhledem k vlivu technologických inovací na svobodná povolání nabízejí dva možné scénáře vývoje: profesionálové budou vykonávat své povolání stejně jako od poloviny 19. století, ale při intenzivní standardizaci a systematizaci rutinních činností anebo dojde k transformaci ve smyslu otevření odbornosti veřejnosti, přičemž v krátkodobém až střednědobém horizontu budou oba modely realizovány paralelně, ale v dlouhodobém bude dominovat druhý (Susskind & Susskind, 2015). Susskindovi dále popisují možné role profesionálů, ze kterých je v případě architekta relevantní zmínit např. „*para-professionals*“, „*system providers*“ nebo „*knowledge engineers*“ apod. s obecným jmenovatelem zprostředkování odbornosti. S tímto výhledem, ale i díky interdisciplinárnímu až transdisciplinárnímu vymezování kompetencí mnoho architektů artikuluje potřebu využití holistické podstaty povolání a potřebu definice její aplikace v novém kontextu. Nejen dle výsledků rozhovorů²² se velmi často o výkonu povolání hovoří jako o „*problem solving*“ např. (Bernstein, 2022), ale i o „*spatial care*“ (De Walsche, 2022) apod., přičemž je dosti patrné hledání nové interpretace „*master builder*“, aniž by nebyl oslaben vztah k výstavbě a v ideálním případě byl posílen vliv architekta na podobu vystavěného prostředí, samozřejmě pokud možno kvalitní.

Než přistoupíme k postupnému rozvedení problematiky v dalších částech podkapitoly, je nutné tyto často podrobněji uvést zarámováním jejich kontextu, který zatím byl pouze letmo naznačen. Nejdříve je vhodné popsat působící sociální vlivy s výrazným generačním aspektem, dále je optika více zúžena na povolání architekta a nakonec je zaměřeno na některé, pro *Českou republiku* charakteristické, vlastnosti, resp. zejména negativní jevy, které v porovnání s trans-atlantickým prostorem výrazně zhoršují naši situaci a výhled do budoucnosti.

Sociální změny a politika v generačním kontextu

Historie nemá lineární vývoj a zejména milníky nárazových změn či proměny se vyznačují dosti apokalyptickou atmosférou, kterou společnost momentálně evidentně zažívá, což adekvátní psychosociální projev. V kontextu různých krizí včetně potenciálu globálního válečného konfliktu je stěží možné zachovat si optimistický pohled na svět a evidentně dochází k revizi společenských hodnot dosti související s generačním vymezováním, přičemž

²² Pokud je (zde i ve zbytku textu) odkazováno na „výsledky rozhovorů“, resp. že z nich něco vyplývá nebo něco prokazují apod., v mnoha případech lze konkrétní problematiku dohledat v podkapitole 2.2 Výsledky rozhovorů, zatímco v některých případech je pro proniknutí do detailu vhodná Příloha č. 2 – Metadata.

odchází poslední generace, která zažila 2. světovou válku. Patrné jsou rozdílné způsoby vnímání a názory na možná řešení aktuálních výzev.

I proto dochází mj. ke změnám v tradiční hierarchii vztahových struktur, jež jsou z velké části částí obecně zapříčiněné rozmachem ICT a v případě technických oborů také kapacitou ovládnutí nových nástrojů. I když v tomto ohledu nelze úplně generalizovat a najde se mnoho výjimek, již úplně neplatí pravidlo postupného kariérního budování pozice a zaučování svých následovníků, protože klíčové nástroje mají v rukou naopak mladší generace, které se často snaží zaučovat starší. To vše má dopad na vnímání postavení a prestiže jedinců i v oblasti architektury, kde se vytrácí dřívější přirozený respekt k autoritám, zatímco dochází k rozměňování odborného jazyka a je často obtížné se mezigeneračně dorozumívat. V rozhovoru nazvaném Trojgenerační tetralog je poukázáno na hlubší souvislosti tohoto jevu v našem historickém kontextu, kde zejména v průběhu 20. století nedocházelo k žádnému velkému mezigeneračnímu dialogu, tyto dějiny jsou ve znamení neustálého ostrakizování předešlých generací a chybí tak předchozí zkušenost s tím, jak dojít ke generační obměně přirozenou cestou.²³

To má jistě vliv i v rámci širšího fenoménu přehodnocování kultury práce v životním kontextu mladšími generacemi, přičemž je tendence odmítat dosavadní standardy ve smyslu intenzivního až neomezeného pracovního nasazení a distribuce zisků ateliérů, resp. způsobu a výše ohodnocení. Architekti stále častěji s minimální praxí nebo i rovnou po absolvování studia zakládají vlastní menší ateliéry nebo jiné formy kreativních platforem, kde na základě sdílených hodnot experimentují s nastavováním výše popsaného. I proto více dochází ke spolupráci více subjektů na jedné zakázce a oslabuje tak postavení individuálního tvůrce. Pokud se kvalitně vzdělání mladí architekti nechávají zaměstnat, mezi potenciálními ateliéry si důkladněji vybírají a sebevědoměji si dokáží stát za svými představami kultury práce. Nutno ale dodat, že tomu nahrává celková situace ve stavebnictví a potažmo na trhu architektonické práce. K tématu přehodnocování kultury práce v životním kontextu mladšími generacemi byl dokonce proveden výzkum *Pracovní podmínky mladých architektů a architektek*²⁴, což svědčí o jeho aktuálnosti.

I když opět nelze úplně generalizovat, v rámci mezigeneračního vymezování je neopominetelný politický aspekt, který se v trans-atlantickém prostoru výrazně projevuje tendencí směřování k sociální spravedlnosti a environmentálním tématům, přičemž se vede celospolečenský boj o míru a rychlost pokroku. Není zde možné a ani účelné zacházet do detailů a už vůbec ne aktuální dění posuzovat nebo predikovat vývoj, nicméně je nutné tento zásadní vliv zmínit v kontextu řešené problematiky, jelikož tendence k rychlému a šířeji řízenému pokroku přichází ze západu nejen prostřednictvím ICT a médií, ale také osobní formou zahraničních stáží jako Erasmus apod. – a tedy v přímé souvislosti se vzděláváním a výkonem povolání.

Ovšem nejen tyto vlivy vedou k přezkoumávání společenské odpovědnosti a sebereflexe profesí obecně, což je dnes i v důsledku demokratizace společnosti velice příznačné, zejména pak v diskusi o reakci svobodných povolání na proměňující se společenský kontext. Mění se hodnoty a je řešeno rozšiřující se téma profesní etiky, u níž nastává evidentní posun ve vnímání potřeby aktivit nad rámec stávajících standardů, a to také v obavě o budoucí relevanci jednotlivých svobodných povolání. Politická teorie pracuje s pojmem „společenská smlouva“, o kterou (Bárta, 2021) v širším kontextu opírá o 5. ze 7 zákonů zrodu, růstu a úpadku civilizací: „Každá civilizace a společnost potřebuje pro svou stabilní existenci funkční společenskou smlouvu založenou na vzájemné spolupráci jednotlivých částí

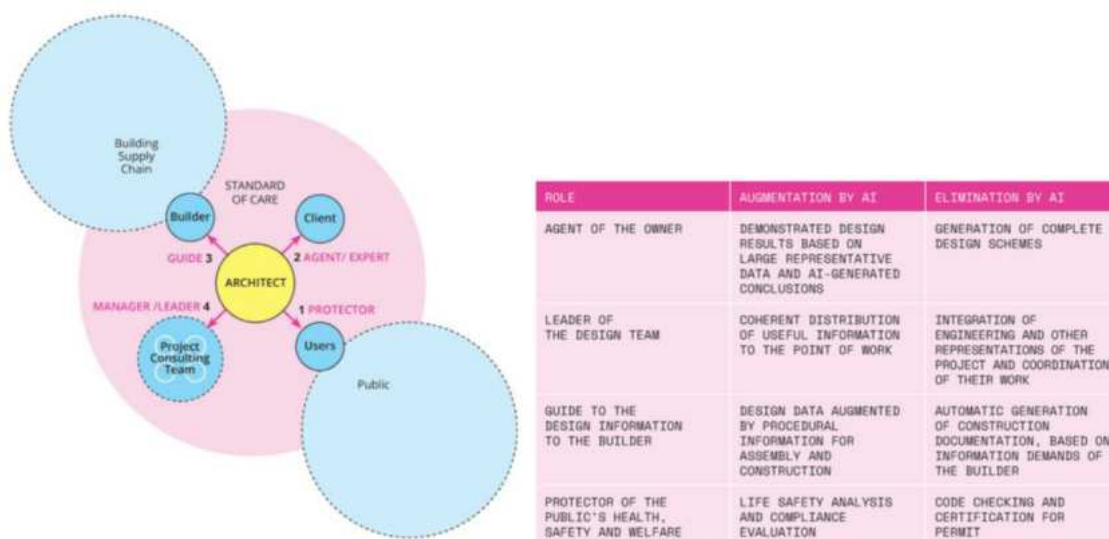
²³ Viz Michal Kohout v rozhovoru společně Romanem Brychtou, Ondřejem Chybíkem a Markétou Mráčkovou (ERA21, 2019).

²⁴ Viz Pracovní podmínky mladých architektů a architektek: Výzkumná zpráva, (Lokšová & Pomyjová, 2020).

společnosti. Na její kvalitu a charakter mají zásadní vliv představitelé elit.“. Susskindové (2015) „politickou smlouvu“ aplikují pro účel definice svobodných povolání, která víceméně odpovídá řešenému v první kapitole práce *1.1 Architekt – historicky, právně a teoreticky* a kladou 4 klíčové rozvíjející se otázky – zdali mohou existovat zcela nové cenově dostupnější a případně kvalitnější způsoby organizování práce; jestli ji při postupující fragmentaci a rutině úkonů mohou provádět pouze autorizovaní profesionálové; zdali vůbec společnost stále důvěřuje profesionálům a co by bylo možné předat neprofesionálům; zda „společenská smlouva“ stále funguje, zda jsou profese dnes vhodné pro své účely a zda stále slouží společnosti dobře.

Oslabování exkluzivity vše řídicího autora

Popsaná obecná tendence se projevuje konkrétně i přezkoumáváním architektonické profese, přičemž i zde se mísí motivy – společenské odpovědnosti a relevance. Zatímco společenská odpovědnost je často diskutována v souvislosti s kritikou klientského přístupu a zároveň pojetím architektury jako (etické) služby, což se v našem prostředí odráží mj. v programu Galerie Jaroslava Fragnera,²⁵ téma relevance a předsudků o povolání s vizí jeho demystifikace je řešeno spíše neformálně a nekoordinovaně, ale zato průběžně všudypřítomně. Místní dění tak se zpožděním koreluje se zahraničím, kde je vymezování tradičních komerčních přístupů k pojetí povolání a přístupů kritických (za účelem iniciace transformace) patrný minimálně od začátku 90. let 20. století, což ilustruje (Golden, 2017), jenž mimo jiné dochází k závěru, že architekti se snaží přeformulovat svou budoucí praxi a vzdělávání, aniž by znevažovali své vrozené a naučené dovednosti. Z pohledu technologických inovací bude míra budoucí relevance povolání záviset na vyrovnání se s vlivem AI ve 4 základních rolích, ve kterých architekt vystupuje – viz obr. č. 6 (Bernstein, 2022), přičemž zmiňuje, že pro povolání bude klíčové definovat veřejnou bezpečnost, čímž nemíní pouze statiku, technické zařízení budov atd., ale dotýká se širších témat jako klimatická změna, modení otroctví při výstavbě apod. (Bernstein, 2023). To ilustruje momentálně převažující způsob pojetí vztahu společenské a profesní odpovědnosti v transatlantickém prostoru. (Bernstein, 2022) sice dochází k závěru, že povolání architekta je ceněno pro naši schopnost definovat a řešit problémy jedinečnými, vhodnými a krásnými způsoby, nicméně pojem „krása“ je v kontextu knihy značně na okraji, což dokresluje aktuální upozadění pojetí architekta jako autoritativního uměleckého stavitele.

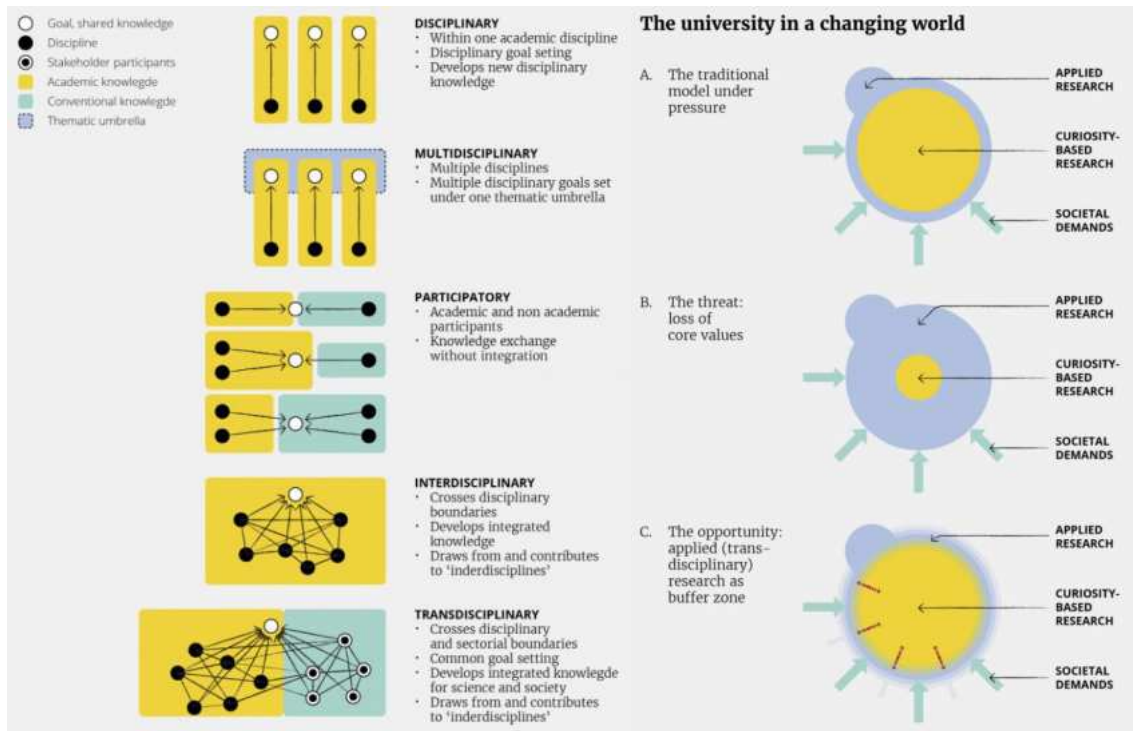
Obrázek 6: Postavení architekta v dodavatelských vztazích a příklady jejich ovlivnění AI (Bernstein, 2022).

²⁵ Galerii od ledna 2023 vede Karolína Plášková, urbanistka a kurátorka, která studovala mj. obor Social Design – Arts as Urban Innovation na Universität für angewandte Kunst Wien. Tématu etiky architektury a jejímu pojetí jako služby se dlouhodobě věnuje.

Ačkoliv kontextuální přístup k tvorbě není ničím novým, kvalitnímu architektovi je vlastní v podstatě v jakékoliv době a tedy i v našem prostoru je řada architektů, kteří jej dlouhodobě prosazovali. Ve sledovaném období od roku 2009 je ale možné sledovat růst zájmu o kontextuální přístup a postupně až jeho dominanci v souvislosti se vzrůstajícím zájmem o téma veřejného prostoru. Pro mladší generace je dnes kontextuální přístup standardním, přičemž předpoklad, že kvalitní vystavěné prostředí se dá vytvořit jednotlivými více či méně ikonickými objekty, je už překonán a architektura je nezbytně urbanistická. Právě tento pozitivní fakt je zároveň předpokladem úskalí pro model architekta jako uměleckého stavitele, pokud kontext zahrnujeme aktuálními výzvami komplexity světa a společenskou odpovědností, což se jistě děje, i když ne všemi je kontextuální přístup takto chápán. Pokud silně zaznívá obhajoba tradičního modelu architekta, minimálně v našem prostředí přichází zejména z řad generace poválečného boomu a zároveň globálně ze sféry experimentující s technologickými inovacemi. Golden (2017) zmiňuje volání (příklad tehdejšího partnera Zahy Hadid) po významnější autonomii architektů jako estetických expertů a umělců, přičemž argumenty se zaměřují na status quo architektů jako expertů s tradičními schopnostmi stavebního designu a managementu, které mají být posíleny novou technologií (Schumacher, 2010).

I dnes je snaha o větší autonomii uměleckého pojetí „design-build“ architektury patrná především ze strany architektů experimentujících s implementací AI do navrhování, zatímco z druhé strany je snahou zejména postmoderně založených architektů zachování primárního vlivu na formování tvaru staveb a celkové kompozice vystavěného prostředí v tradičním pojetí. Změna zaměření pozornosti od objektu na kontext s sebou nese důležitou okolnost zvyšující se intenzity multidisciplinární (mezioborové) spolupráce přecházející do další úrovně interakce oborů, resp. k interdisciplinární spolupráci, často již v širokých týmech, což zatím hraje opět spíše v neprospěch modelu architekta jako uměleckého stavitele, který je zvyklý víceméně autoritativně řídit tým subdodavatelů pracujících ve prospěch jeho autorského díla. Jsme tedy v situaci zatím dosti chaotického charakteru, kdy bývá obecně tendence k vymezování a testování možného, což platí i z hlediska ambicí jednotlivých oborů a to nejen kompetenčně, ale také obchodně, přičemž Suskindová (2015) uvádí: „*Pozorujeme profesionály různých oborů dělající práci dalších oborů. Dokonce mluví o snědení si oběda druhého.*“ Jak je patrné nejen z výsledků rozhovorů, architekt je někdy spíše už moderátorem nebo facilitátorem profesí a aktérů, přičemž se snaží udržet pozici syntetizujícího koordinátora, v případě větších komplexních složitých staveb ovšem už naráží na své limity. Nutné je zmínit i stále rostoucí míru participace veřejnosti na navrhování, která je zohledněna také v poslední nejvyšší úrovni interakce či oborového prolínání, tzv. transdisciplinarity – viz obr. č. 7.

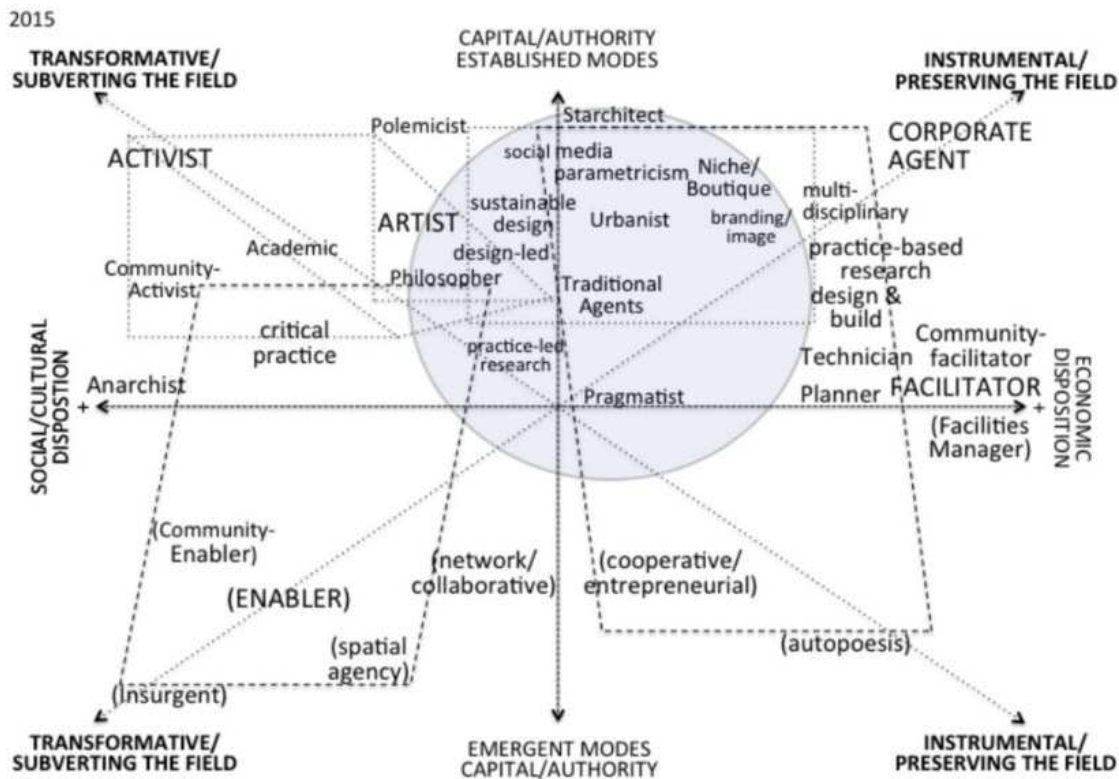
Transdisciplinarity se v kontextu urbanismu a **Plánování** zabývá (Trejbal, 2021) s cílem vymezení cca 100 termínů jako vzoru pro vzájemné odborné porozumění, přičemž uvádí: „*Ideální transdisciplinární spolupráce by pak měla být vedena architektem/urbanistou, nebo profesí Knowledge broker, či Specialistou na transdisciplinární rozvoj území.*“ Samotné vymezení architekta/urbanisty je dnes ale s výhledem do budoucnosti přezkoumáváno, přičemž dle (Golden, 2017) dochází k rozšiřování a štěpení (oborového) pole architektury, k čemuž dochází zkoumáním vývoje způsobů výkonu profese od roku 1955 ve Spojeném království ve dvacetiletých intervalech. V roce 1995 situaci zachycuje jako „*Změna a výzva; rozpadající se pole*“, v roce 2015 „*Překračování hranic; štěpící se pole*“ – viz tab. č. 2 a obr. č. 8. Nyní jsme přibližně v polovině zvoleného intervalu a míříme k dalšímu milníku.

Obrázek 7: Téma transdisciplinarity lze ilustrovat fragmentem z článku „What is transdisciplinary research?“, přičemž problematiku lze rozšířit z výzkumu k praxi. Vlevo John Robinson přebírá schéma (Mortona, et al., 2015) – původně (Tress, et al. 2005) (Robinson, 2019).

Key Date/ State of Practice	Established/ Traditional modes and roles	Emergent/ Challenging modes and roles
1955 Established	Public sector Full-service designer Masterplanner Corporate agent Planner	Academia/ Philosopher Urbanist Activist Facilitator
1975 Challenged	Corporate agent Artist-practitioner Community facilitator Activist Public sector Full-service designer Urbanist Philosopher Planner Academic	<i>Starchitect</i> Community facilitator Environmental activist Polemicist/ Theorist Design-led Design-build Multi-disciplinary generalist
1995 Fracturing	<i>Starchitect</i> Corporate agent Facilitator Academic Urbanist Multi-disciplinary Design-build Specialist designer Full-service designer Philosopher	Technician (computer) Parametricism Activist (critical practitioner) Design manager Facilities manager Master planner Practice-led research Design consultant
2015 Fractured	Corporate agent Niche-boutique/ Specialist Local generalist <i>Starchitect</i> Design consultant Design-build Multi-disciplinary B.O.O.T. CAD Technician Activist	Community enabler Network/ Collabora- tive practitioner Spatial agent Cooperative/ Entrepre- neurs Creative agents

Tabulka 2: Měnící se formy výkonu povolání (1955-2015) (Golden, 2017)

Obrázek 8: Stav k roku 2015 – „Změna a výzva; rozpadající se pole“ (Golden, 2017).

Poznámka na okraj – mj. je tak princip autorství testován ze všech stran a řeč je také o vytrénovaných AI partnerech pro navrhování. V této souvislosti lze zmínit obraz Portrét Edmonda Bellamyho, který byl v roce 2018 v Christie's vydražen za skoro 10 milionů Kč a lze se ptát, kdo je autorem – umělecký kolektiv Obvious, programátoři použitého rámce strojového učení GAN pro generativní AI nebo obrovské množství umělců, na jejichž dílech se trénovalo (del Campo, 2023) a v jiné části přednášky předpokládá, že z hlediska AI bude klíčová spolupráce s neurovědci. Pokud není řeč o „starchitects“, síla a exkluzivita vše řídicího autora oslabuje.

Deviace české republiky, the country for the future

Výše popsané se dá sledovat obecně v trans-atlantickém prostoru, nicméně vliv na výkon povolání mají i místní specifika, která mohou jeho změny nebo případnou proměnu oproti zahraničnímu kontextu výrazně korigovat. V České republice bohužel k horšímu, a to především v důsledku evidentní hypertrofie a vnitřní inkonzistence práva, neschopnosti státní správy a přebujelé byrokracii, která vede nejen k paralyze výkonu povolání, ale celého hospodářského rozvoje země. Je známým faktem, že Evropská unie sama o sobě, například v porovnání se Spojenými státy americkými, ale i mnoha dalšími zeměmi, oplývá značně zvýšenou mírou regulace, což má negativní vliv na pružnost vývoje a implementace inovací, přičemž postoj České republiky, zdá se, je být „papežštější, než papež“. Není zde třeba dlouze rozvádět, že kousek za našimi hranicemi se staví výškové dřevostavby, lze postavit bytový dům případně i bez parkovacích stání – a vůbec, že je problematika bydlení seriózně řešena, že je v kontextu diskuse udržitelnosti problematické znovu používat materiály apod. Pomyslně nasazenou korunou by mohl být stav digitalizace a vůbec její pojetí.

I když zde není prostor tuto tezi prokazovat a podrobněji rozvádět historické či novodobé příčiny tohoto jevu, dalším významným faktorem vlivu na povolání architekta je určitý despekt až disrespekt k odborníkům obecně, přičemž v rámci svobodných povolání bude profese architekta zcela jistě na chvostu. Společnost neoplývá důvěrou v architekty, ale zároveň ani pocitem odpovědnosti za území, i když situace se snad postupně mírně lepší.

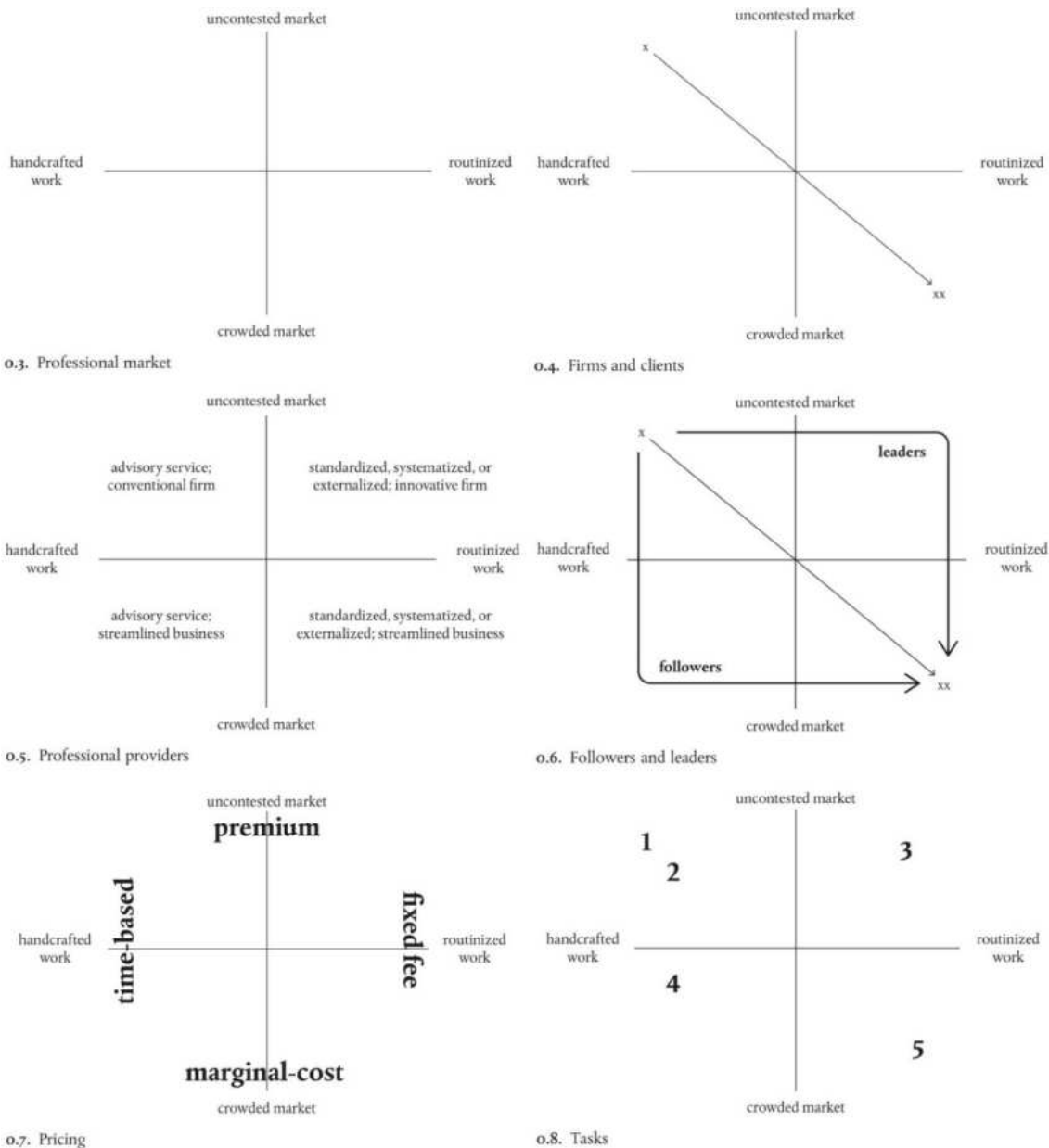
Špatné povědomí o smyslu a účelu povolání architekta je všudypřítomné, může se nám jen zdát o situaci, ve které jsou kolegové v mnoha zahraničních zemích – a právě proto je aktuální sebereflexe na místě, abychom zjistili, v čem jsme případně selhali a v čem mají mnohé předsudky vůči povolání reálný základ, ale také naopak, které výtky jsou mimořádné. Širší domluva na minimu společných hodnot v rámci povolání a způsobu jeho obhajoby a propagace by byla skvělá.

Posuneme-li téma, ať oprávněného nebo neoprávněného, despektu a nedůvěry v odborníky ad-absurdum, máme národní sport – „všichni jsme odborníci na vše,“ což je ovšem dosti rizikové v kontextu naznačeném hned v úvodu 1.1 Architekt – historicky, právně a teoreticky (každý je architektem vlastního života atd.) Zde zapadá také místní specifikum nerozlišení inženýra a architekta, přičemž je třeba si důkladně uvědomit, že nejen většina společnosti, ale zřejmě i inženýrů si myslí, že architekt dělá interiér nebo exteriér, umí lépe kreslit a ladit barvy a je drahý! Fakticky kompetenčně je rozdíl mezi architektem a inženýrem (celkově z hlediska výstavby) setřen, přičemž ze Sčítání lidu, domů a bytů 2011 (v roce 2021 tato informace z nepochopitelných důvodů již nebyla sebrána) vyplývá, že cca 18 tisíc občanů uvedlo obor vzdělání „*Architektura a urbanismus*“, zatímco 451 tisíc „*Stavební a inženýrské stavitelství*“ (25 x více; jiná relevantní data minimálně do roku 2031 nebudou k dispozici).²⁶ Pokud závěrem zohledníme poslední, v tomto případě do jisté míry i pozitivní deviace, a to tradici stavebního kutilství za normalizace, kterou do post-komunistické doby úspěšně přenesl Přemek Podlaha a nyní tento fenomén nazýváme DIY (udělej si sám), můžeme konstatovat, že synergie všech zmíněných jevů nakonec možná může hrát ve prospěch umělecky-staviteleské tradice, resp. (s nadsázkou) se nemusí měnit nic.

2.3.2 Vliv technologické revoluce na způsob, charakter a hodnotu práce

Přestože je vývoj technologických inovací aktuálně velmi dynamický a nové poznatky či predikce mohou přicházet i v řádu měsíců, snad lze s určitou mírou pravděpodobnosti nastínit některé důležité principy v oblasti vlivu nových nástrojů na výkon povolání, přičemž pojem „revoluce“ je jistě na místě. (Susskind & Susskind, 2022) se rozhodli po 7 letech nijak nezměnit obsah 2. post-covidového vydání výše často citovaného díla, ve kterém pouze aktualizovali předmluvu, kde definují 2 způsoby implementace inovací do profesní praxe – 1. generace (zvyšování efektivity stávajících obchodních modelů) a 2. generace (nové transformativní obchodní modely) a docházejí ke zjištění, že minimálně velké firmy s přechodem ke 2. generaci zatím nespěchají. Zároveň postupně rozvádí rámec úvah o zavádění technologických inovací, resp. nástroj k analýze trhu a pochopení obchodních modelů, metod práce a způsobů naceňování – viz obr. 9. Z výsledků rozhovorů vyplývá, že v České republice zatím k implementaci inovací příliš nedochází, resp. existují projekční kanceláře specializované na BIM, popř. pár experimentujících mladších jedinců a kolektivů. Běžný ateliér se tedy pohybuje v levém dolním kvadrantu, což ale na druhou stranu znamená „díru na trhu“ a tedy obchodní potenciál.

²⁶ Dle výzkumu autora – Stavební kultura: rozměr a kapacita obce architektů v České republice (SGS19/119/OHK1/2T/15).

Obrázek 9: Nástroj k analýze trhu a pochopení obchodních modelů, metod práce a způsobů naceňování, kde osa (0.4.) vyjadřuje „kde se vidí firmy – jsme jedni z mála a drazí“ a xx „co chce klient – nízkou cenu, protože je velká konkurence“. (0.8.) vyjadřuje, že práce se rozkládá na jednotlivé úkoly, z nichž každý může podléhat jinému způsobu provedení (Sussskind & Sussskind, 2022).

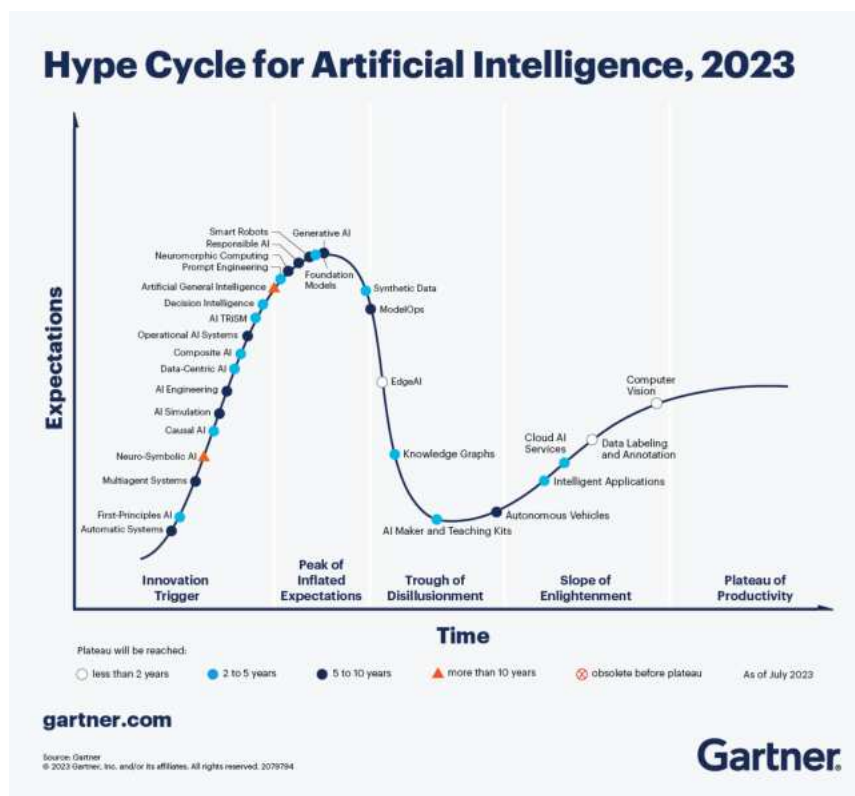
Zavádění inovací obecně ale nemá potenciál pouze v pozitivním slova smyslu, a proto budou dále kriticky popsány 3 typy aktuálně v souvislosti s navrhováním se etablovujících nástrojů, následně identifikovány pro architektky klíčové hodnoty a příležitosti a nakonec rozvinuty možné důsledky z nich plynoucí.

Nástroje, nástroje a nástroje – 3 prolínající se inovativní principy, různé příležitosti a rizika

Společným rizikem všech typů digitálních nástrojů je reduktivnost, kterou snad nelze ilustrovat lépe, než k prvnímu principu 3D CAD prostředí, a to neformálním sdělením (Bernstein, 2023) během přednášky pro své studenty a kolegy na Yale University – když byl viceprezidentem Autodesku zodpovědným za vývoj AutoCADu, během svého působení v této funkci na ulici rozeznával, v jaké verzi programu byly projektovány konkrétní domy. Během rozhovoru byla často akcentována potřeba řízení nástrojů a nepředskakování koncepčních úvah, k čemuž dnes sílí tendence zvláště rozvinutí CADu do hravého bezměřítkového 3D prostředí s nabídkou knihoven prvků, což navíc svádí ke zkratkám

a pocitu, že dané úkony příslušné daným fázím navrhování jsou hotovy, i když tomu tak ani zdaleka není (Carr, 2015). Svým způsobem zde koreluje téma virtuální reality, pokud zařízení není použito k prezentaci již dokončených návrhů klientům např. za účelem jejich obhajoby. Výhody při testování variant jsou zřejmé, pro architektky je ale zásadní hodnotou schopnost abstrakce, která by se mohla vytrácet při nezvádnutí práce ve 3D ve středně až dlouhodobém horizontu.

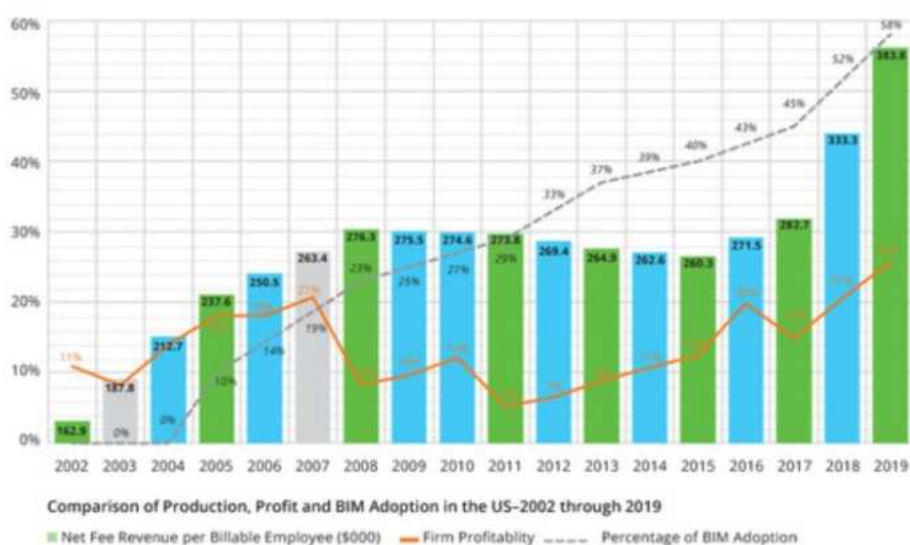
Dalším principem je AI jako strojové učení v neuronových sítích s vizí AGI. Ačkoliv jak z výsledků rozhovorů, tak názorů mnohých expertů AI vyvíjejích i s ní v rámci architektonických oborů aktivně pracujících nevyplývá, že by AGI byla v budoucnosti schopna autonomně navrhovat, její budoucí vývoj nelze brát na lehkou váhu, jelikož se jedná o komplexní problematiku zahrnující mnoho proměnných. Je třeba také vzít v potaz psychologický efekt při zavádění inovací, který zahrnuje fáze přehnaného optimismu, následného vystřízlivění, kde se pravděpodobně nacházíme, a následně postupného komerčního využití – viz obr. 10 (Gartner, 2023). Ostatně koncept AI byl poprvé popsán již v roce 1956 Johnem McCarthym; od této doby procházel naznačenými fázemi včetně „AI winters“, avšak vždy byl znatelný určitý posun, jak vývoj podrobně mapuje (Lukovich, 2023). Zásadní je uvědomění si síly závislé na výpočetním výkonu umožňujícím práci s nepřeborným množstvím dat (Susskind & Susskind, 2015), přičemž (Bernstein, 2023) upozorňuje na výsledek experimentu, při kterém ChatGPT úspěšně zvládnul test k autorizačním zkouškám – a proto se nelze divit, že obecněji v této souvislosti některé univerzity i v České Republice docházejí k závěru, že jsou již zbytečné klasické bakalářské práce v dnešní podobě.²⁷ Podstatným limitem AI ovšem naštěstí zůstává fakt, že vše stojí a padá s dostupností dat a tedy objemu a komplexnosti data-setů jako podkladů pro práci (del Campo, 2023). Na tomto předpokladu je mezi experty široká shoda. Data-sets jsou víceméně klíčové v pohledu na téma AI a komplexněji AGI.

Obrázek 10: Společnost Gartner vyvíjí metodologii Hype Cycle zobecňující vývoj implementace technologických inovací – viz konkrétní aplikace v pohledu na AI (Gartner, 2023).

²⁷ Např. Podnikohospodářská fakulta VŠE v Praze – viz článek na CzechCrunch (Chlebek, 2023).

To je také jedním ze závěrů (Bernstein, 2022), jenž měl v Autodesku do roku 2016 cca 20 let na starost vývoj BIMu, přičemž poukazuje na nenaplnění původní vize synergie kompletního autonomního navrhování a generování dokumentace; robotické stavby a montáže; a kompletně automatizované **Správy** budov; kterou zpětně nazývá „*AEC Technology Nirvana*“. Jako důvod uvádí právě neschopnost vytvořit objemné komplexní sdílené data-sety, což má za jednu z nejjednodušších příležitostí pro architekty. I přes nenaplněné ambice je ovšem posun v implementaci BIMu evidentní, což dokladuje na grafu (viz obr. 11) sledujícím produktivitu a profitabilitu v USA s programem pracujících kancelářů. Zatímco příležitosti jsou zjevné, je přitom zásadní uvědomění, že BIM a stejně GIS ve své podstatě nejsou programy či aplikace, ale propojující platformy pro aplikace, sdílení dat a koordinaci. Z toho plyne dosti rizik, které při vědomí obchodní síly, potenciálu vlivu a lobbingu oboru IT začínají už „infrastrukturním“ aspektem v souvislosti s provozováním těchto systémů, pokračují možnými problémy standardizace a končí nedorozhodnými právními aspekty sdíleného prostředí.

Obrázek 11: Vztah využití BIMu k produktivitě a profitabilitě (Bernstein, 2022).

Architekty nenahradí nástroje, případně se ale sami eliminují podceněním jejich potenciálu

(Susskind & Susskind, 2015) anekdoticky popisují zkušenost, že již v polovině 90. let (starší Richard, právník) predikoval, že elektronická pošta se stane dominantním způsobem komunikace mezi klienty a právníky, přičemž vysoce postavení úředníci z Law Society of England and Wales reagovali ve smyslu, že by mu nemělo být povoleno mluvit veřejně, nerozumí důvěrnosti a diskredituje tak právní profesi. V tomto ohledu upozorňují na 4 typy techno-skeptických stereotypů – „*status quo*“ (iracionální dogmatické zavrňování); „*technological myopia*“ (podhodnocování budoucích možností z dnešní perspektivy); „*retrospective modernism*“ (sentimentální hodnocení minulosti z dnešní perspektivy); a „*AI fallacy*“ (domnění, že jediný způsob nahrazení expertů je nahrazení jejich myšlení). Zejména poslední je podstatné a z toho pohledu je pro každé povolání stěžejní analýza zaměřená na potenciál automatizace. (Bernstein, 2022) navazuje analýzou tradičních úkolů v rámci oficiálních služeb s následujícím výsledkem – viz tab. 3. V této souvislosti je zásadní v rámci rozhovorů definovaná hodnota citu, intuice, myšlenky, představitivosti a spontaneity pro tvorbu (hodnota), protože právě zde jsme nejsilnější a můžeme tak nejnáze čelit tlaku na automatizaci, resp. využít ji ve svůj prospěch s pomocí precizní formulace zadání či promptů při nám vlastní schopnosti abstrakce/konkretizace, tedy zaměření se na důležité v určitých úrovních řešeního.

STANDARD SCOPE OF SERVICE									5. 8. 2	
	0	1	2	3	4		5	6	7	TASK COMPONENTS IN TRADITIONAL SCOPE OF SERVICE
RIBA (UK)	STRATEGIC DEFINITION	PREPARATION + BRIEFING	CONCEPT DESIGN	SPATIAL COORDINATION	TECHNICAL DESIGN	NOT USED	MANUFACTURING + CONSTRUCTION	HANDOVER	USE	
AIA (US)	PD PRELIMINARY DESIGN PROGRAMMING	SD SCHEMATIC DESIGN	DD DESIGN DEVELOPMENT	CD CONSTRUCTION DOCUMENTS	PR PROCUREMENT	CA CONSTRUCTION CONTRACT ADMIN	NOT USED	POE POST OCCUPANCY EVALUATION		

SERVICE CATEGORIES									
DEFINITION									
DESIGN									
PRODUCTION									
PROCUREMENT									
CONSTRUCTION									
OPERATION									

TASK COMPONENTS									
PROJECT MANAGEMENT									
OBTAINING WORK									
GETTING, ASSIGNING, MANAGING STAFFING									
MONITORING PRACTICE FINANCIAL HEALTH									
SETTING BUSINESS STRATEGY									
MANAGING PRACTICE OPERATIONS									
PRACTICE MANAGEMENT AND COORDINATION									
MANAGING PROJECT STAFFING RESOURCES									
ASSIGNING AND COORDINATING WORK									
MAINTAINING BUDGETS AND SCHEDULES									
COORDINATING CONSULTANTS AND OTHERS									
IDEATION DESIGN GENERATION									
ANALYSING AND UNDERSTANDING THE BRIEF									
GENERATING ALTERNATIVES									
EVALUATING AND SELECTING ALTERNATIVES									
DOCUMENTING DESIGN DECISIONS									
RESOLVING CONFLICTING REQUIREMENTS									
TECHNICAL PRODUCTION AND ANALYSIS									
DETERMINING CONFORMANCE TO THE BRIEF									
EVALUATING AND INTEGRATING TECHNICAL CONSIDERATIONS									
PERFORMING ENGINEERING ANALYSIS									
EVALUATING AND MANAGING PROJECT COSTS									
COORDINATING SPATIAL AND TECHNICAL SYSTEMS									
PRODUCING TECHNICAL DOCUMENTATION									
REVIEWING AND APPROVING TECHNICAL DOCUMENTS									
REVIEWING CONSTRUCTION PROGRESS									
CLIENT AND REGULATORY MANAGEMENT									
MEETINGS, MANAGING CLIENTS/DECISIONS									
COORDINATING WITH REGULATORS									
INTERACTING WITH PUBLIC/COMMUNITIES									

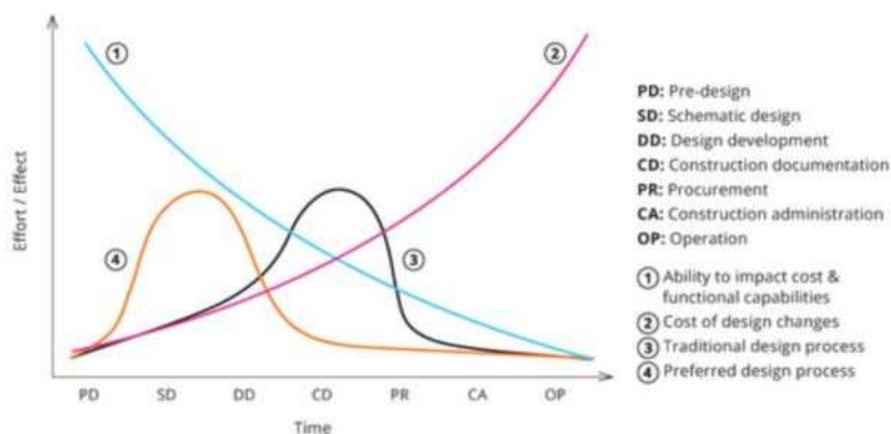
Tabulka 3: Přehled úkolů v tradičním rozsahu poskytovaných služeb. Na škále „perceptive“ až „procedural“ je hodnocen potenciál automatizace, resp. modře jsou označeny položky nenahraditelné, až červeně položky s velkou pravděpodobností v budoucnu nahrazené automatizací.

Nemusíme však svou relevanci pouze defenzivně chránit, jelikož se logicky nabízejí některé nové kompetence. V kontextu technologického potenciálu a měnící se role architekta (Bernstein, 2022) zmiňuje koncept architekta a teoretika práce Paola Tombesioho nazvaný „flexible specialisation“ – viz obr. 12, na kterém dokladoval tezi, že tradiční model architekta stavitele by se měl rozvinout do širšího dynamičtějšího spektra zodpovědností v rámci **Projektování**. Zde evidentně koreluje téma nejen BIMu, ale i GISu, protože navrhovaný model je možné případně abstrahovat a přizpůsobovat plánovacím a správním činnostem, které koneckonců do určité míry pojímá, přičemž je možné jej transponovat do všech témat komplexity vystavěného prostředí a oborové diferenciaci.

Obrázek 12: Koncept „flexibilní specializace“ – převzato z (Tombesi, 2010) (Bernstein, 2022).

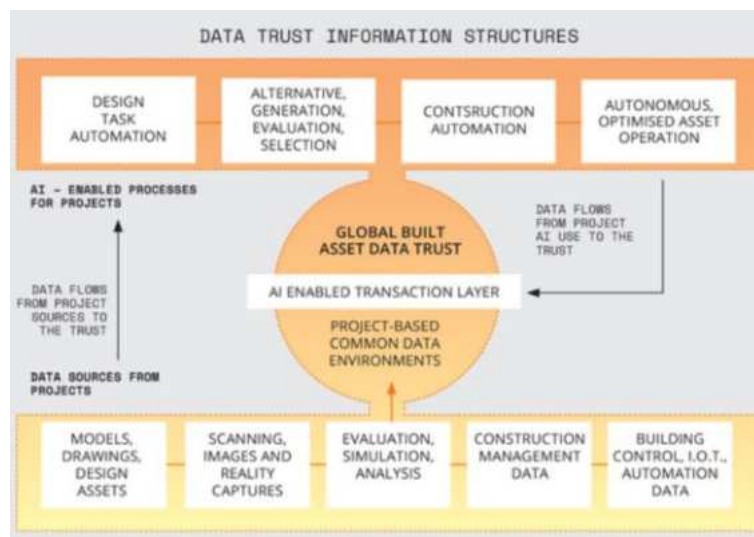
Již Aristoteles upozorňoval: „*Proto jest třeba dávat pozor na začátky ... neboť chyba bývá na začátku a začátek, jak se říká, jest polovinou celku, takže i malá chyba v něm jest k chybám v ostatních částech v témž poměru.*“ – převzato z (Laichter, 1939) (Plos & Jehlík, 2015). Pokud vezmeme v potaz myšlenku, že architekti jsou (zatím) nenahraditelní především v začátku procesu, kde se v rámci celého spektra vykonávaných činností odehrává navrhování, dojdeme k závěru, že právě zde se nachází naše největší hodnota a měli bychom co nejvíce využít potenciál vycházející z faktu, že v tomto momentu se rozdávají karty do následné hry. Jedním z nejzásadnějších poznatků z proběhlých rozhovorů se tak jeví informace, že z hlediska postupů práce ve sledovaném období od roku 2009 z mnoha důvodů dochází k důkladnějšímu zaměření právě na analýzu a navrhování v raných fázích, tak i architekti v České republice tento fakt potvrzují. V této souvislosti (Bernstein, 2022) upozorňuje prostřednictvím MacLeamyho křivky (obr. 13) na paradox, že architekti jsou placeni v závislosti na ceně budoucího díla, přičemž se očekává, že ji budou efektivně snižovat právě v začátku navrhování. Shledává tedy začátek navrhování jako podceněný z hlediska hodnoty práce a vyzývá k zaměření se na řešení tohoto problému, který je v České republice také velmi dobře známý.

Obrázek 13: MacLeamyho křivka – převzato z (MacLeamy, 2003) (Bernstein, 2022).

Výstavba vystavěného prostředí a stavebnictví 4.0

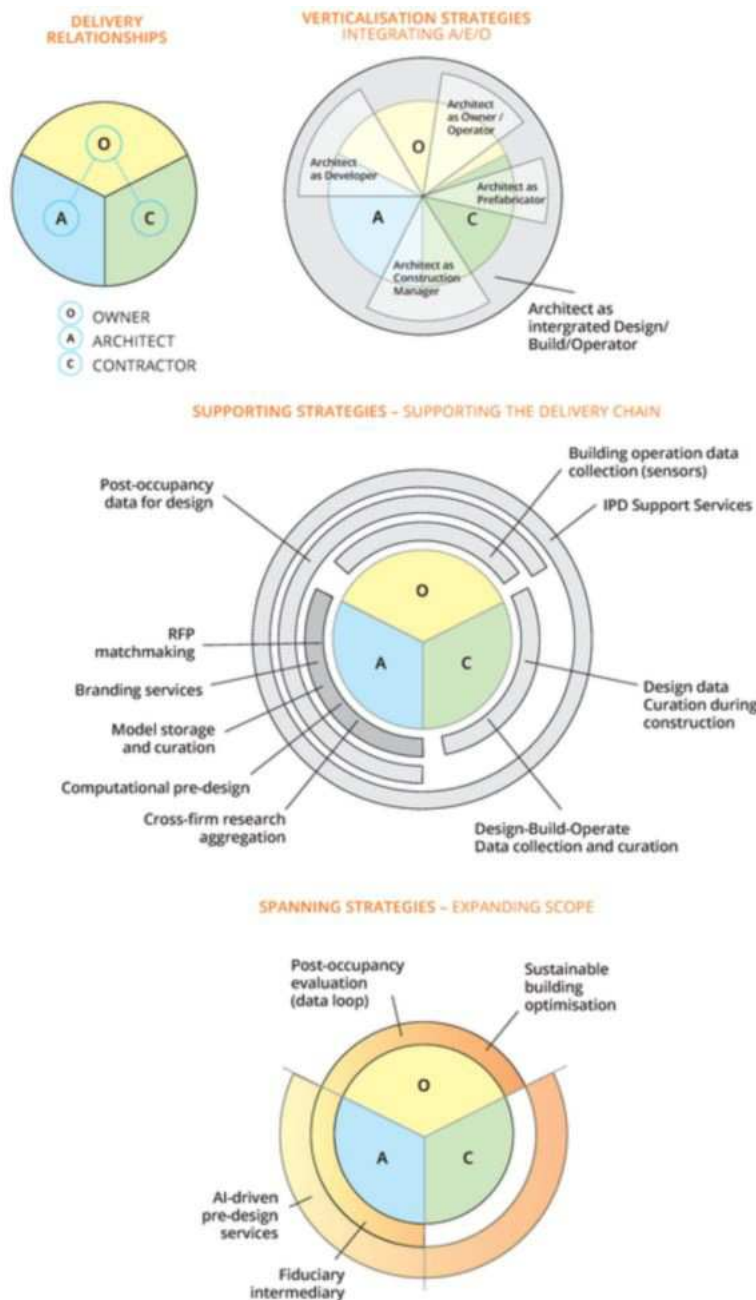
Jak již bylo naznačeno v kontextu AI, pro plné rozvinutí schopností a využití potenciálu tohoto nástroje je nepodkročitelným předpokladem dostatečné množství dat. Problematiku big-data ale vůbec není zapotřebí spojovat s AI za účelem naznačení jejich dnešního významu v souvislosti s vystavěným prostředím. Zároveň zde není záměrem vyčerpávajícím způsobem popisovat možnosti stavebnictví 4.0, resp. technologických inovací fabrikace jako 3D tisk nebo robotických montáží apod., které jsou dnes naprostým standardem v oblasti automobilového průmyslu – a je jen otázka času, kdy se naplno projeví nejen ve výstavbě, ale mnoha dalších oblastech jako např. obhospodařování krajiny apod. Za nejzásadnější závěr Bernsteinovi (2022) práce je tak možné považovat doporučení architektům, aby se ujali vytváření, kurátorství a sdílení data-setů, resp. anonymizovaných datových a informačních struktur – viz obr. 14, což by měl být efektivní způsob řešení naznačených problémů, zároveň si je ale vědom náročnosti provedení takového záměru. Nicméně kdo jiný by se úkolu měl ujmout, než experti s holistickými schopnostmi abstrakce a syntézy, a to nejen za účelem kontroly této formy infrastruktury, ale také prokázání schopností a relevance povolání architekta. Zde mimo jiné vyvstává obrovský potenciál v oblasti **Správy** budov v souvislosti s BIMem, jelikož se může výrazně ulehčit stávajícímu personálu, ať už např. městských úřadů jako zřizovatelů mateřských a základních škol a jejich vedení, které by se mohlo více soustředit na pedagogické činnosti místo ekonomicky provozních.

Obrázek 14: Správa a tok dat data-trustem (Bernstein, 2022).

Z výsledků rozhovorů jednoznačně vyplývá zvyšující se složitost **Projektování**, v němž se mění podíl hlavní a přidružené výroby, resp. zejména větší stavby začínají být náročnými skladebnými systémy prvků a technologií, přičemž ale jsou mezi architekty výjimky schopné získat zakázku i na velkou významnou stavbu, kterou navrhnu včetně vlastních atypických detailů a včetně experimentů s materiály, následně ji sami vyprojektují v úzkém týmu a dokáží uhlídat její realizaci do úplného konce. Tento takřka mistrovský přístup do slova ilustruje tradiční umělecko-staviteleský model architekta, který pořád má široké uplatnění díky urbánnímu charakteru České republiky, jelikož většina realizací včetně veřejných prostranství se odehrává v kontextu menších měst a venkova. S rostoucí velikostí a komplexitou realizovaných děl se ovšem rozvírají nůžky mezi tímto způsobem výkonu povolání a společenskou poptávkou mířící k potřebě určité masové produkce, která i dle výsledků rozhovorů koreluje s aktuálními technologickými možnostmi, přičemž AI je nástroj přesně odpovídající na zvyšující se složitost a mimo jiné tedy do budoucna má potenciál nahrazení spíše architekta specialisty nebo projektanta, nežli architekta generalisty. Významným posunem je přitom dnešní možnost digitální „*mass-customization*“ namísto „*mass-standardization*“ (Carpo, 2017), kterou (del Campo, 2023) ilustruje vývojem masové standardizace v automobilovém průmyslu od druhé poloviny 20. století, kdy je dnes díky množství nasbíraných dat a zkušenostem např. možné nezadávat stroji jen jak svařit určité části do celku jako fixně stanoveného produktu, ale roboti už umí svařovat, resp. reagovat na unikátní zadání a problém – a navíc, je to levné.

Co se týká teoreticky tisíce let platného vztahu architekt – stavitel – stavebník, resp. zpětného sledování obsazování pozic v jeho rámci, pokud lze výsledků rozhovorů dedukovat výraznější podcenění některého z aspektů aktuálního dění, jsou to právě technologické inovace v naznačeném kontextu. Mezi architekty sice existují výjimky velice silně potvrzující pravidlo, ale dle Susskindovými (2015) sledovaných techno-skeptických stereotypů se pravděpodobně většinově pohybujeme mezi „*technological myopia*“ (podhodnocování budoucích možností z dnešní perspektivy) a „*retrospective modernism*“ (sentimentální hodnocení minulosti z dnešní perspektivy). Pokud nějaké změny nastávají, architekt na straně klienta nebo ve veřejné správě je specifikum řešené v části **2.3.3 Etablování výkonu správy a potřeba jeho definice včetně vymezení kompetencí** a evidentní je stále častější pozice architekta jako developera a potažmo investora, i když se najdou i výjimky zastávající pozici stavitele, spíše ale jako v tradičním ještě za první republiky patrném duchu, nicméně stabilita vztahu o 3 proměnných je považována za hodnotnou. V tomto ohledu v České republice zatím nepříliš projevený potenciál nastiňuje (Bernstein, 2022) – viz obr. 15.

Obrázek 15: Možné nové formy dodavatelských vztahů a strategie alternativní architektonické praxe (Bernstein, 2022)

Smyslem této části práce je naznačit potenciál aktuálních technologických možností, které lze považovat za revoluční, jelikož je možné reálně uvažovat o přehodnocení aktuálního vztahu architekt – stavitel – stavebník, a to i s ohledem na hodnotu práce architekta. Zaměření se na začátek procesu tvorby při design-build přístupu s možností iterací při navrhování; využití příslušných data-setů obsahujících informace o konkrétním prostředí; a automatizace **Projektování** bezprostředně spjatého s fabrikací a montáží; mohou postupně architekta stavět více do pozice dodavatele a tedy původního uměleckého stavitel v renesančním a případně až vitruviánském pojetí. Jednalo by se tedy o formu architekta-vynálezce navíc disponujícího informacemi o stavbě či prostředí umožňujícími jejich efektivní **Správu**, přičemž záruka za dílo by v podstatě mohla naplnit očekávání, která architekti mají od institutu autorství. (Bernstein, 2022) v celém díle průběžně představuje tezi přiblížení se k renesančnímu pojetí výkonu povolání architekta reflexí tématu rozkolu navrhování a stavby a jejich zpětnému přiblížování, zmiňuje Albertiho (1988), přičemž se odkazuje především na Carpa (2011).

2.3.3 Tlak na specializaci a interdisciplinární rozptyl kompetencí

Výsledky rozhovorů celkem věrně ilustrují pravděpodobně ve všech vědních oborech a profesích probíhající tendenci směřování k užší diferenciaci a specializaci. Pojetí architektonické oborové diferenciaci, resp. postupných změn ve vymezování a (ne)udělování typů autorizací se tak v České republice dostalo do hybridního stavu mezi architektem generalistou a specialistou. Převažujícím argumentem pro přerod ke specialistovi je však představa, že všeobecná působnost je model určitého „polyhistora“ schopného obsáhnout všechny konkrétní specializované znalosti, schopnosti a dovednosti, a výrazná shoda, že takový model je dnes neudržitelný – tato problematika je řešena dále v části 3.1.5 *Odborná způsobilost a role České komory architektů*. Téma obecnosti vs. specializace bylo přitom naposledy důsledněji řešeno v 90. letech 20. století, přičemž se v tomto ohledu, vzhledem k narůstající komplexitě, související znalostní základně a technologickým možnostem dá diskutovat, jestli se tehdejší představa nároků na architekta generalistu nerovná dnešním nárokům na specialistu a přitom zvažovat budoucí vývoj.

Intenzivně se tématu dostává pozornosti až v posledních letech, kdy v tom kontextu v roce 2021 na půdě Fakulty architektury ČVUT proběhla výroční konference Evropské asociace pro architektonické vzdělávání (EAAE) s příznačným nosným tématem *New Dimensions - Reflections of the Enlargement of Scale and Overlapping of Disciplines* a účelem úvah o přístupech vedoucích k zachování principu univerzality architektonického vzdělání (Lábus, 2022). Ačkoliv se tedy jednalo primárně o diskusi o budoucím pojetí architektonického vzdělávání, sekundárně bylo řešeno neoddelitelné téma oborové diferenciaci a v tomto ohledu tato podkapitola mimo jiné do jisté míry reflektuje výstupy této konference. Neopomenutelnou okolností je, že architektonické obory byly předem definovány jako architektura, urbanismus a krajinářská architektura, tedy nebylo explicitně zohledněno **Plánování**. Je proto třeba brát v potaz, že obor plánování disponuje ekvivalentem EAAE, tj. Asociací evropských škol plánování (AESOP), stejně jako obor krajinářské architektury řeší budoucnost vzdělávání v rámci Evropské rady škol krajinářské architektury (ECLAS). Není zde účelem kritika zvednutí dnes zásadního tématu, naopak, poznámka míří spíše k uvědomění si šíře a hloubky problému při množství relevantně jej řešících aktérů (navíc každý obor jen na evropské úrovni disponuje další organizací profesní).

Smyslem této podkapitoly je (mimo jiné) nejen naznačit limity aktuálních úvah o architektonické oborové diferenciaci, ale v jejich důsledku i rizika nejen pro model architekta generalisty, a tedy v České republice bohužel možná i model specialisty (viz deviace), resp. aktuální autorizace A.1, která je už i v našem prostoru někdy nazývána „stavební architekt“ nebo případně „klasický architekt“ apod. Dále je naznačeno riziko specializace obecně, následně jsou zvažovány předpoklady jejího případného optimálního provedení a závěrem podkapitoly je prezentován možný klíč k diferenciaci řešených úkolů jako podklad pro vymezování specializovaných kompetencí při výkonu povolání architekta.

Riziko oslabování klíčového holistického základu

Pokud chceme v souvislosti s architektonickou oborovou diferenciací vystopovat historicky zásadní období, nepřekvapivě tomu bude v úvodu kapitoly zmíněný kvas moderny, kam je možné datovat i počátky oborů plánování a krajinářské architektury. Tyto, z pohledu specializace výkonu povolání, zásadní události se odehrály v době dynamické proměny společenského kontextu, dále v relativně klidných dobách postupných změn docházelo taktéž postupně, ale jistě k fragmentaci výkonu povolání, nyní se opět nacházíme v době proměnlivé a máme možnost bilancovat. Ale jak již bylo zmíněno, v dohlédnutelné minulosti konce minulého tisíciletí byla problematika architekta generalisty vs. specialisty

už na stole, což je patrné i z výpovědí některých dotazovaných účastníků tehdejších diskusí. Téma bylo intenzivně řešeno i v evropském měřítku, přičemž Evropská rada architektů (1995) vydala manifest *Europe and architecture tomorrow* s podtitulem *Propositions for Europe's built environment* reagující na výzvy předznamenávající dnešní. Jednalo se o deklaraci potřeby architekta generalisty (ryze umělecko-staviteleského) – viz vybraná doporučení (obr. 16). V tomto dobovém kontextu a duchu byla takřka automaticky udělována autorizace A.0.

Výsledky rozhovorů poskytují dosti podrobnou dokumentaci následného vývoje až do ukončení udělování autorizace A.0, a to díky dlouhotrvající kritice způsobu všeobecného působení mnohých architektů.

Je na tomto místě ale vhodné připomenout, že udělování autorizací A.0 bylo do značné míry ovlivněno mimořádností zákonodárcova přístupu k udělování autorizací po obnově profese v roce 1992, protože bylo nutno se vypořádat s přerušením standardního výkonu profese mezi lety 1951 až 1992. Stav udělování autorizací se postupně normalizoval s nově nastupujícími absolventy univerzitního vzdělávání, jejichž vzdělání již bylo zahájeno a v celém rozsahu nabyto a ukončeno po roce 1990 a s příslušnou praxí se tak jedná o udělování autorizací od cca roku 2000.

Zdokumentovány jsou i aktuální ambice a pnutí architektonických oborů při přerodu vztahů od pojetí disciplinárního přes multidisciplinární k interdisciplinárnímu. Podstatné je zde letmo zmínit problematiku oboru plánování, který si vydobyl celkem silnou pozici díky postupnému omezování územně-plánovacích kompetencí autorizace A.1, ale jeho vývoj stagnuje i z důvodu absence správního aspektu, a proto je v této souvislosti podrobněji řešeno v části *2.3.4 Etablování výkonu správy a potřeba jeho definice včetně vymezení kompetencí*. Naopak je nutné popsat úžasný příběh rehabilitace krajinářské architektury, která se vzpamatovala z degradace oboru v 2. polovině 20. století před rokem 1989 i následného podceňování či „tahání za kratší konec“ v roli specializovaného subdodavatele; nyní má velkorysé ambice podpořené tlakem především na řešení dopadů klimatické změny.

Přerod ze zahradního architekta ke krajinářskému je dokonán a s tím souvisí pozitivní okolnost – mnohem více krajinářských architektů v České republice, také díky zahraničním stážím a asistenci Mezinárodní federace krajinářských architektů (IFLA) při prosazování oboru v našem prostředí, začíná zjišťovat, s nadsázkou, co vůbec architektura je, resp. stále více krajinářských architektů začíná rozeznávat její holisticko-syntetickou podstatu a neomezenou prostorovost. Krajinářská architektura se postupně dopracovala ke své definici v konečném důsledku kopírující princip architekta generalisty – viz obr. 17, kde je patrná diferenciacce na činnosti **Plánovací**, **Projektové** a **Správní**, pomocí kterých krajinářský architekt utváří přírodní a vystavěné prostředí (veškeré), přičemž vede a koordinuje ostatní obory v oblasti interakce přírodních a kulturních ekosystémů, což může teoreticky znamenat obory všechny včetně „building architect“ a „urban planner“ – viz vybraná „některá příbuzná povolání“ (IFLA, 2020). S touto definicí aktuálně pracuje Pracovní skupina Krajinářská architektura České komory architektů a snaží se ji implementovat do profesních standardů.²⁸

²⁸ Viz prezentace v rámci OTTA Standardy služeb krajinářského architekta (ČKA, 2022)

3.6 Vnější prostředí

Stavba patří také tomu, kdo se na ni dívá - územní plánovací město i vesnic musí vytvořit podmínky pro blaho nás všech.

Velká většina Evropanů bydlí ve městech a velkoměstech. 43. Vytvořit skutečnou městskou společnost je problémem tím více naléhavým, že stále více silí rozdrobenost společnosti a individualismus. Město vzniká na základě mnoha soukromých iniciativ, přičemž jejich vnější projevy mají dopad na všechny jeho obyvatele. Uspořádání města však není pouhou "hrou investorů". A stejně jako v případě osamocené budovy, i seskupení budov utvářející umělé prostředí má svou funkční a estetickou úroveň.

Co nabízí architektura obyvateli města?

Města jsou místem, kde žijeme, pracujeme, bavíme se, přemýšlíme a setkáváme se s ostatními. 44. Městské prostředí může být kvalitní, neutrální či neuspokojivé. Podle toho, jak je někdo jiný (stavební investor a majitel, nebo obecní úřad) uspořádal, zjednodušuje či znesnadňuje a tudíž i zpřijemňuje či zneprjemňuje hledání práce, obchodu, parku, autobusu, vlaku, kosela nebo přítele. 45. Prostorově uspořádání stavby (výška a šířka, na volném prostranství nebo pod odloubením) poskytuje přístřešek, nebo napomáhá očištění vzduchu. Městské prostředí může být klidné či hlučné ve dne a v noci, může usnadňovat nebo znesnadňovat práci, hry a odpočinek. Ulice, fasády a vzduch mohou být čisté či špinavé. V závislosti na stupni kriminality a silničního provozu může být město bezpečné či nebezpečné.

Vnější prostředí (silnice, cesty, služby) může mít různou důležitost a může být různé náročné na údržbu. Mnoho lidí má dnes individuální dopravní prostředek, ale jeho přílišné používání znesnadňuje přístup do kulturně nejrozmanitějších částí města a velkoměsta a prakticky znemožňuje těm, kteří auto nemají, tedy především dětem, starším občanům a nemajetným, užívat zařízení, která mají teoreticky sloužit všem. Na venkově je ne vždy pozitivní dopad nových dopravních sítí na krajinu neopravitelný; po zásahcích usnadňujících přístup na pořeží a k některým přírodním památkám nelze krajinu již nikdy vrátit do původního stavu.

4.6 Specializace

Sektorová specializace rozděluje projekční a prováděcí fázi a často také oproti zájmu uživatele a společnosti. K nezbytnému globálnímu pohledu je třeba všestranného odborníka.

Jako všude jinde v ekonomickém životě vyrůstá specializace v projekčním a stavebním procesu ze stále větší složitosti sektoru a ze snahy dosáhnout požadované efektivity a ziskovosti. Vznikají stále nové stavební materiály - za jednoho století se jejich počet zhruba zřetelínsobí. Středně rozsáhlý projekt může zahrnovat šest projekčních kanceláří a dvacet stavebních firem, rozsáhlý projekt potom asi tak třikrát více. Cílem vedoucího projektu je kontrolovat kvalitu, dodržení časového harmonogramu a rozpočtu v zájmu investora.

Přínos specializace je jasný - větší odbornost ve zvláštních oborech a bližší pohled na složitější problémy.

Zároveň ovšem specializace rozměňuje zodpovědnost za kvalitu celkového výsledku, 79, protože každý má na starost pouze malou část. Projektantská specializace podporuje zlokmovitá a nikoli celistvá řešení, např. použití speciálně řešené klimatizace místo pasivního přirozeného větrání při projektování pozemní stavby. V městském prostředí je roztrhání zodpovědnosti zřetelíně zejména ve veřejném sektoru, kde jsou vedení dopravy, parkové úpravy, sochy, osvětlení, dláždění a fasády projektovány nekoordinovaně. Přilší mnoho dodavatelů, kteří nejsou seznámeni s celkovým dílem, navíc snižuje bezpečnost práce na staveništi. Specializovanému vedoucímu projektu neustále hrozí, že zanedbá celková hlediska, kvalitu detailů a zájmy uživatele či veřejnosti.

Harmonického prostředí vysoké kvality může být dosaženo jen do té míry, do jaké jsou harmonicky řízeny projekční a prováděcí fáze.

Politika orgánů veřejné správy týkající se specializace ve stavebním průmyslu by měla:

- více soustředit stavební a urbanistickou regulaci na celkový výsledek a nejen na kvalitní provedení jednotlivých částí;
- zajistit, aby byly projekční a prováděcí fáze ve všech svých částech a na všech úrovních vedeny znalými a všestrannými odborníky, kteří v sobě spojují odborné, umělecké, sociální a manažerské schopnosti a představy a jsou schopni chápat dlouhodobé účinky svých rozhodnutí učiněných během projekční fáze na výslednou podobu našeho prostředí, 80;
- pomáhat všem zúčastněným chápat, že společenským účelem stavebního procesu je provedení kvalitní budovy a dosažení kvalitní architektury a že tento proces není cílem sám o sobě;
- pomáhat všem zúčastněným lépe chápat přínos jednotlivých odborníků, ale vyvarovat se přetěžování již nabitých programů;
- začlenit pochopení společenského a kulturního významu umělého prostředí do příslušného odborného a specializovaného vzdělávání.

5.2 Potřeba celistvého pohledu

Vytváření harmonického prostředí vyžaduje celistvý pohled na zájmy všech zúčastněných stran. To je specifickou dovedností a povinností architekta.

Souladu nemůže být dosaženo jen posílením zásahů jednotlivých odborníků, ačkoli to je také nutné. Soulad vyžaduje celistvý pohled, a to nejen na fázi projekční a prováděcí, ale také na výslednou stavbu. Výsledkem je přínos pro všechny zúčastněné.

Všestranný koordinátor musí mít nezbytný celistvý pohled, musí být schopen řídit celý proces, koordinovat různorodé vstupy jednotlivých odborníků a zároveň být odborníkem natolik, aby chápal technický obsah návrhů a investorovy potřeby. To vyžaduje pochopení potřeb uživatele stavby a společnosti, jejich začlenění do návrhu projektu, v němž jsou také zakotveny ekonomické, technické a estetické požadavky. Jinými slovy: jde o to, dobrat se za daných podmínek ko nejlepšímu řešení.

Obecné vzdělání architekta, jeho schopnosti a rozhled představují ve stavebním procesu jedinečnou silnou stránku, i když v době odborníků by se mohlo zdát, že jde spíše o slabinu.

Z tohoto důvodu považují architekti usilování o harmonické umělé prostředí a koordinaci projekční a prováděcí fáze za svůj prvotní úkol, dovednost a povinnost. Domnívají se, že právní a kulturní rámec by jim měl při dosahování tohoto cíle napomáhat.

5.3 Základ pro harmonické prostředí

Souladu nelze dosáhnout pouhou regulací. Politika orgánů veřejné správy musí podporovat uživatele, hledět do budoucna a zasazovat se o užitek všech zúčastněných.

Při vytváření našeho každodenního prostředí se po vzoru přírody snažíme kombinovat v jediném organismu správnou funkci s hezkým tvarem, ať se jedná o cetai, budovu či celkové prostředí. Dobrého výsledku můžeme dosáhnout souladem myšlenky a cílů, zodpovědností a dovedností v celém procesu i v jeho produktu. Tento soulad představují vrcholná díla architektonické a kulturní historie, v jejichž případě investor, projektant, uživatel a stavitel, chápali a podporovali základní účel - vytvořit co nejlepší umělé prostředí.

Podmínky pro utváření našeho prostředí nejsou nikdy zcela optimální. Projektování budov a měst musí usilovat o soulad konfliktních přání. Dnešní nedostatek souladu mezi zájmy investora, uživatele a společnosti má často za následek neuspokojivou, stavbu, špatné architektonické úrovně. Snaha o technickou a estetickou kvalitu kolideje se snahou o nízké projekční či prováděcí náklady. Snaha o ekonomický rozvoj je v konfliktu s přáním zachovat nezničenou lokalitu. Nejúčelnějšími dnešními konfliktem je konflikt mezi přáním fyzicky zachovat historické jádro města, podporovat jeho každodenní život a odolávat náporům masové turistiky, 105. Při projekční fázi čnes často chybí nejen uživatel, ale dokonce i veřejnost. Zodpovědnost za jejich zájmy nese architekt, který ale dostává zapláceno od investora, což znamená závažný konflikt zájmů. Zájmy jednotlivých stran nelze nikdy plně harmonizovat, 106.

Kontrolovat a sladovat konfliktní záměry investora na straně jedné a uživatele a společnosti na straně druhé se snaží prostřednictvím regulace veřejná správa. Tento proces ovšem ve své dnešní podobě málokdy dosahuje šťastných výsledků. Stavební regulace mají normativní charakter a nemohou samy o sobě vést k dosažení architektonické kvality. Pokusy o zvýšení této kvality pouze formou kontroly hustoty, zónování, ochranu určitých lokalit a předepsnou vzdáleností budovy od uliční čáry málokdy uspěly.

Rozvoj politiky orgánů veřejné správy pro dosažení harmonického prostředí by se měl zakládat na následujících třech pech:

- harmonické okolí neznamená jednotný vzhled a nemůže obcházet složitou sociální skutečnost, ani skutečnosti neočekávané, 107;
- usilovat o soulad mezi konfliktními očekáváními uživatele, společnosti a investora a hledat situace uspokojivé pro všechny;
- dívat se do přítomnosti a do budoucna a nechrzet se pouze modalit z minulosti;
- vzhledem k současné realitě nechávat zaznívat hlas uživatele a veřejnosti, kteří potřebují kvalitní architekturu;
- uznávat, že soulad a jeho hledání mají dynamický charakter: Hledání souladu nás dovádí ke změnám a mění se společnost volá po neustálé proměně vztahů.

Obrázek 16: Vybrané ukázky z programového dokumentu *Evropa a architektura zítřka* (ACE, 1997).

IFLA (INTERNATIONAL FEDERATION OF LANDSCAPE ARCHITECTS) DEFINITION

(BASED ON THE EXISTING DEFINITION BY ISCO - INTERNATIONAL STANDARD CLASSIFICATION OF OCCUPATIONS / 08)

ABOUT THE PROFESSION OF LANDSCAPE ARCHITECT

LANDSCAPE ARCHITECT

Landscape Architects plan, design and manage natural and built environments, applying aesthetic and scientific principles to address ecological sustainability, quality and health of landscapes, collective memory, heritage and culture, and territorial justice. By leading and coordinating other disciplines, landscape architects deal with the interactions between natural and cultural ecosystems, such as adaptation and mitigation related to climate change and the stability of ecosystems, socio-economic improvements, and community health and welfare to create places that anticipate social and economic well-being.

The tasks of Landscape Architects include:

- (a) Developing and managing the landscape by carrying out actions and preparing and implementing projects for heritage protection, preservation of natural and cultural landscapes, rehabilitation of degraded landscapes, and new development through a process of design, planning, management and maintenance.
- (b) Conducting research and analysis to develop sustainable landscape design, planning and management practices, theories, methods and development strategies to promote green infrastructure, the sustainable management of natural, agricultural, rural and urban landscapes and the sustainable use and management of global environmental resources.
- (c) Carrying out feasibility studies and impact assessments to gauge the effect of development on the ecology, environmental character, cultural values and community health and welfare of landscapes.
- (d) Collecting and documenting data through site analysis, including an appreciation of indigenous practices, landform, soils, vegetation, hydrology, visual characteristics and human-made and managed features.
- (e) Preparing landscape documentation, including drawings, specifications, schedules and contract documents, and calling tenders on behalf of clients.
- (f) Managing digital technologies and representation of spatial systems, and client and/or community presentations related to the environment and landscape.
- (g) Engaging local communities, authorities and stakeholders by public participation in decision-making relating to projects that impact landscape.
- (h) Providing expert advice and advocacy on landscape matters in conflict resolution, judicial courts and commissions, competitions, media and public relations.

Examples of the occupations classified here:

- Landscape Architect

The profession of Landscape Architect may be adopted under different titles by non-English speaking countries.

Some related occupations classified elsewhere in ISCO 08:

- Building Architect – Number 2161
- Urban Planner – Number 2164

AGREED BY DELEGATES TO THE IFLA WORLD COUNCIL, SEPTEMBER 2020

Obrázek 17: IFLA Definition of Landscape Architect (IFLA, 2020)

Nicméně snaha o rehabilitaci oboru je patrná i v akademickém prostředí, kde vznikla disertační práce *Hledání identity: analýza současné situace profese krajinářské architektury v České republice* přímo na Fakultě architektury ČVUT. Tématu se věnovala Martina Imramovská, která vychází ze zmíněného diskurzu: „*Krajinářská architektura je přes všechna konstatování a historickou tradici pořád mladý obor, který ale za poslední roky prošel velkou změnou a začíná se těšit širšímu povědomí. Jeho vývoj je rychlý, to co se řešilo před 8 lety je dnes již částečně vyřešeno a některá témata jsou naopak nekonečná. Interpretace, které platily včera, budou dnes již staré. Teď je pouze na praktikujících architekttech jak budou svojí profesi prezentovat a jak se jim povede uhájit její pozici a ambici stát se nejenom „opravdovou architekturou“ ale dle slov Mohsena Mostafaviho, profesí, která jedinou zachrání svět.*“ (Imramovská, 2017), kde architektem^k je míněn krajinářský architekt a Mohsen Mostafavi je profesor (a toho času děkan) Harvard Graduate School of Design. Z výsledků rozhovorů je stále znatelný značný nesoulad mezi převzatými globálními ambicemi oboru krajinářské architektury v České republice a reálnou schopností povolání jej takto vykonávat. Na druhou stranu s výzvami se potýkají a dynamicky se vyvíjí i ostatní obory, přičemž se při vzájemném vymezování snad všechny strany občas dopouštějí určitého faulu, kdy svůj obor vidí v novém či budoucím modelu a s tím srovnávají oponenta v modelu stávajícím či starém.

Ambice jednotlivých oborů a schopnost jejich spolupráce ovšem není jedinou rizikovou problematikou, jelikož vlivem atomizace světa, narůstajícího poznání a oborové diferenciace, pokračuje trend fragmentarizace do specializací jednotlivých sub-disciplín. Respektive dochází k jevu „specializace specializace“, který je patrný ve všech architektonických oborech. Historicky nejdiferencovanějším oborem je lékařství, přičemž specializace probíhala už od starověku a přičemž: *„Profesionálové mnoha disciplín si stěžují, že nejvýše hodnocení talentovaní jednotlivci pracují intenzivně ve stále menších koutech svých oborů, s omezenou komunikací s odborníky v sousedních oblastech a téměř neexistujícím zapojením s představiteli vzdálenějších oborů. Obava zde spočívá v tom, že profesionálové ztrácejí širší obraz a selhávají v holistickém myšlení. Zvyšující se specializace také odrazuje od multidisciplinární spolupráce – například pokud právníci a konzultanti mají problémy spolupracovat se svými kolegy, je ještě méně pravděpodobné, že budou spolupracovat s profesionály z jiných oborů.“* (Susskind & Susskind, 2015)

Zároveň v rámci výkonu povolání architekta můžeme hovořit o více typech specializací, přičemž z výsledku rozhovorů vyplynuly různé kontexty. Specializace může být ve výše uvedeném smyslu měřítková, tematická, typologická, činnostní nebo přes pozice. Konkrétně lze namátkově uvést představy památkové péče s odkazem na francouzské prostředí – viz rozhovory (mimochodem i v rámci památkové péče probíhá užší typologická specializace); „urban design“, který musí objasnit, co ho činí samostatným oborem definicí svého objektu, cíle, metody a identity (Romice, 2022); nebo interiérové architektury disponující Evropskou radou interiérových architektů, která v rámci European Charter of Interior Architecture Training 2020 definuje interiérovou architekturu jako profesi (ECIA, 2020). V této souvislosti lze zmínit, že na Fakultě architektury ČVUT se vyučuje obor design, a diskutovat, do jaké míry byl dříve spjat s modelem uměleckého stavitele. Česká komora architektů vymezování specializací prakticky zrušila a nezavádí je (původně byla stanovena uvnitř oboru interiér specializace divadelní a filmové scénické stavby, ale byla zrušena spolu s oborem interiér a žádná další už nebyla stanovena). Jako příklad nesmyslné fragmentarizace profese je snad možné uvést neformální informaci, že existují úvahy o autorizaci pro **Projektování** bezbariérových staveb.

Rozostřování hranic stávajících architektonických oborů a potřeba jejich přesahů

Připomeňme oborové přesahy jako jedno z ústřehných témat pražské konference EAAE, které nejsou pouze nevyhnutelné, ale také nutné a tvoří nejproduktivnější oblasti pro inovace (Alday, 2022). Přesahy mohou řešit ono „snědení oběda druhého“ (Susskind & Susskind, 2015), resp. pojetí autorizace jako byznysového nebo mocenského nástroje, jak je místy zmiňováno dotazovanými v rozhovorech, je ale vhodné uvědomění určitých limit a rizik této idey založené na předpokladu, že něco přesahuje a něco nepřesahuje. Teoreticky, pokud by se daly např. graficky systematicky věrohodně vyjádřit aktuální představy kompetencí jednotlivých architektonických oborů a složily by se na sebe ve vrstvách, pravděpodobně bychom zjistili, že přesahuje skoro vše. Logicky by se tak hledaly miniaturní plochy, kde prosvítá pouze jedna vrsta, ovšem ty by byly tak malé, že by zřejmě vystala otázka, jestli ještě vůbec má smysl uvažovat o svébytných oborech, protože mimina, kde by každý obor měl bezvýhradnou exkluzivitu, by se nikomu nelíbila. A je otázkou, jaké kompetence by v kontextu výše popsané fragmentarizace specializací zůstaly onomu „stavebnímu architektovi“. Daleko pravděpodobnějším scénářem by byl velice nehezký politicko-mocenský boj mezi kolegy, samozřejmě s byznysovým podtextem, kde by se využívalo různých vlivů včetně pravděpodobného lobbingu u zákonodárců apod. Je otázka, jak by se potom tvořily kvalitní interdisciplinární vztahy založené na vzájemném respektu a důvěře.

Pokud lze specializaci provést kvalitně a spravedlivě, předpokladem by byla striktní nepodkročitelná definice kvalitativně-kvalifikačního základu, který musí jedinec splnit, aby jej vůbec bylo možné označit za architekta, než se začne dále specializovat. Ostatně i z výsledků rozhovorů vyplývá, že škola by měla zajistit pevný základ zajišťující budoucí vzájemné porozumění a schopnost domluvy, přičemž řádná specializace je především otázkou praxe a celoživotního vzdělávání. Nepodkročitelný základ v podstatě odpovídá schopnosti holistického smýšlení, které bylo konsenzuálně označováno za klíčovou hodnotu v rozhovorech i na konferenci EAAE, během které probíhal i studentský workshop, z jehož výstupu je nutné citovat: „*Architekti často říkají, že jsou „specialisté na všeobecnost“ s hořkým ironickým úsměvem, ale toto prohlášení je naprosto v pořádku, zejména když čelíme skutečnosti, že máme možnost vést dialogy o budování lepší budoucnosti / životů / prostředí. Schopnost zvládnout tyto dialogy vyžaduje porozumění více oborům místo specializace na jeden nebo jen několik málo. Když se podíváme na přírodu a její vývoj, vidíme, že přílišná specializace vede k vymírání druhů, protože nejsou schopny přizpůsobit se měnícím se podmínkám. Proto potřebujeme rozmanitost na různých úrovních: země / univerzita / fakulta / ústav /. Je v pořádku, že univerzita pokrývá jen některé části skládačky – kontinuální vzdělávání je pro povolání nezbytné, protože tento složitý svět a hledání znalostí vyžaduje zodpovědnost studenta hledat, co mu bude individuálně vyhovovat mimo tyto strukturálně méně flexibilní institucionalizované systémy.*“ (Rudorfer, 2022)

Posilování takového přístupu v podstatě znamená zaměření se spíše na souvislosti jednotlivých oborů, než jejich autonomii a hloubku znalostí, dále jejich vztahu k oborům nearchitektonickým, a to vše nejlépe s prvky „research by design“ s akcentem na zvládnutí aktuálně relevantních nástrojů. To by mělo zaručit onen základ pro výkon povolání architekta jako hranici mezi výkonem specializovaným a dále je nutné uvažovat o hranici mezi výkonem specializovaným a technicky-podpůrným, což je v kontextu technologických inovací zásadní pro funkčnost této úvahy, protože rutinní projekční práce může být v budoucnu nahrazena, zejména v případech přílišné specializace, dokonce s „výhodou“ ověřování nespočetného množství variant. Ačkoliv je představa dvou nastíněných hranic dnes celkem abstraktní, z hlediska úvah nad definicemi společného architektonického základu a specializovaného výkonu povolání může do budoucna hrát roli.

Je zde ale na druhou stranu poslední spíše praktický předpoklad specializace, jenž byl v rámci rozhovorů zmiňován jako příležitost a zároveň kritika aktuálního stavu přílišné determinovanosti a neprostupnosti oborů v České republice. Jednou věcí jsou definice a druhou reálný profesně-životní vývoj architekta dnes probíhající v unikátně dynamickém společenském kontextu. Kariéra se skládá z určitých etap strávených v určitých pozicích a souvislostech, což má pozitivní vliv na kvalitu výkonu povolání architektů. Zatímco v anglosaském prostředí je celkem běžné mezi obory přecházet nebo je doplňovat, místní pojetí profesně-životního (ne)vývoje je spíše deterministické, což je zapříčiněno i formálním pojetím celoživotního vzdělávání – architektovi je udělena autorizace a celý život se v podstatě nemusí starat o nic jiného, než zaplacení ročních příspěvků České komoře architektů. V tomto ohledu bychom se mohli poučit, jelikož v zemích, pro které je specializace typická, i díky této flexibilitě nemají problém interdisciplinárně spolupracovat. Přezkušování v určitých intervalech, které by podněcovalo nejen tuto flexibilitu, je u nás bohužel právně problematické, jelikož Česká komora autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě s tímto pokusem narazila.

Anatomie pole architektury a diferenciací řešených úkolů

Závěrem ke specializaci je návrh abstraktního konceptuálního modelu diferenciací architektem řešených úkolů ve vztahu k vystavěnému prostředí, a to záměrně bez ohledu

na aktuální kompetence stávajících oborů. Účelem je zmapování situace na základě aktuálního poznání a výzev s ohledem k oborovým přesahům či jejich prolínání a jedná se tak o pokus o systémové pojetí problematiky jako podkladu k diskusi o vymezení kompetencí. Důležité je, že model umožňuje i úvahy o jiných řešeních stanovování kompetencí, než oborově vymezených, resp. udělování autorizací v zavedeném slova smyslu, jelikož k problematice lze teoreticky přistoupit i z druhé strany – kompetence vymezovat např. pomocí smysluplně diverzifikované taxonomie většího množství (mikro)certifikací umožňující větší flexibilitu zohledňující každého jedince. Každý by si tak mohl „vyskládat“ určitý shluk takových prvků podle svých schopností a potřeb a prokazovat tak svou odbornou způsobilost, přičemž není vyloučeno, že mnoho takových „kompetenčních zón“ by nakonec i kopírovalo obory v tradičním pojetí, zároveň by ale byla umožněna flexibilita odpovídající dnešní situaci. Některé „kompetenční zóny“ by samozřejmě byly velice malé a na druhou stranu by se nevyločovalo pokrytí celého spektra, přičemž kvalifikačním předpokladem pro výběr z takového spektra by byl onen holistický základ definující architekta.

Tato představa se sice může jevit naivně, ale jsme teprve v momentu, kdy pohledem střednědobé perspektivy evidujeme zatím náraz na problém, který se teprve začíná intenzivněji diskutovat, a to samozřejmě nejen v České republice. S vizí optimálního využití kapacity každého jedince je tak s určitou mírou nadhledu a abstrakce možné na problematiku pohlížet ve 3 aspektech – činnostním, tematickém a typologickém. Každý aspekt je dále členěn, a to s ohledem k charakteru řešených úkolů včetně zohlednění jejich náročnosti, protože na druhé straně společnost jako celek i konkrétní klient očekává odbornou způsobilost, kterou ověřují (a měly by tak garantovat) profesní komory. Model na obr. 18 je také možné zasadit do inter až transdisciplinárního kontextu, přičemž se dá uvažovat o vztazích činnostního aspektu s různými sférami věd na rozhraní dle *Frascati manuálu* (TAČR, 2017).

Činnostní aspekt

3 na sebe cyklicky navazující a tak se navzájem informující oblasti – viz **ČINNOSTI**:

- **Plánování**
- **Projektování**
- **Správa**

Tematický aspekt

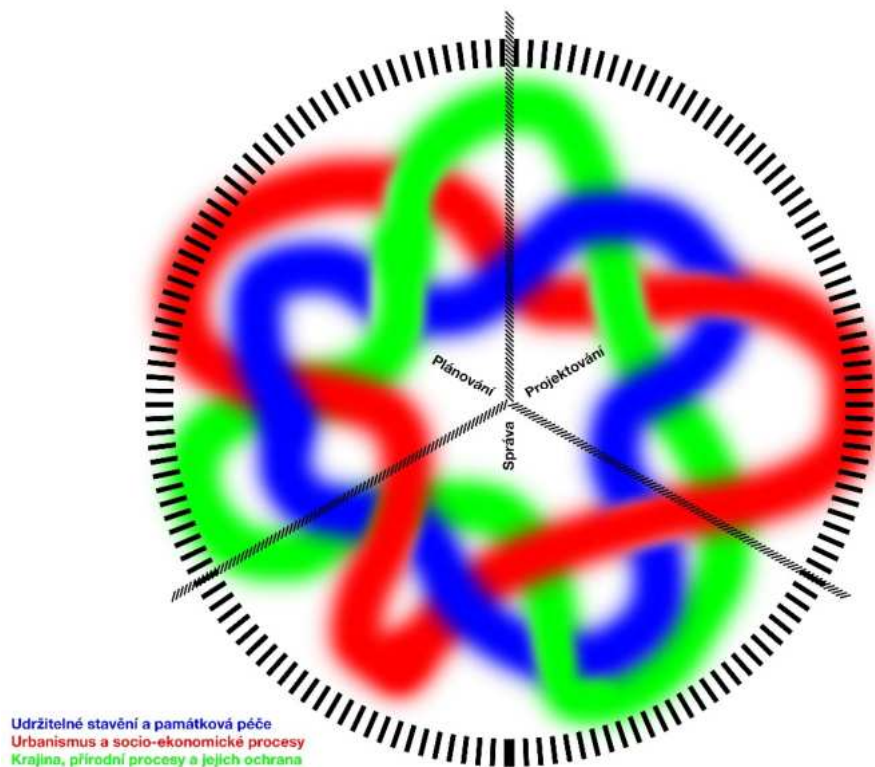
3 napříč měřítky se prolínající témata:

- **Udržitelné stavění a památková péče**
- **Urbanismus a socio-ekonomické procesy**
- **Krajina, přírodní procesy a jejich ochrana**

Typologický aspekt

Rozšiřuje aktuálně převažující pojetí typologie (způsob využití/funkce):

- **Společenský význam**
- **Míra komplexity a rozsah nebo objem**
- **Způsob využití**

Obrázek 18: Konceptuální model jako podklad pro diskusi diferenciací architektem řešených úkolů ve vztahu k vystavěnému prostředí. Model zohledňuje aspekty činnosti a tematický, zatímco zvolená míra abstrakce momentálně neumožňuje relevantně naznačit aspekt typologický, i protož poskytuje různé variace hybridních forem. (zdroj: autor)

2.3.4 Etablování výkonu správy a potřeba jeho definice včetně vymezení kompetencí

Připomeneme-li předpoklad elasticity rozhraní výkonu povolání a vezmeme-li v potaz poznatek, že se rozšiřuje architektovo pole působnosti, výroky vyznívají poněkud abstraktně. Jedná se o úvahu, kde ještě architekt vykonává povolání architekta a kde díky svému univerzálnímu vzdělání úročí své schopnosti, ale vykonávané je již za rozhraním. (Bernstein, 2022) poukazuje na konkrétní případ architekta Eyal Weizmana, přičemž ze sdělení vyplývá, že i v oblasti jeho činnosti spatřuje možný potenciál pro budoucí výkon povolání architekta: „Architekt Eyal Weizman vede londýnský výzkumný tým nazvaný *Forensic Architecture*, což je také termín, který používá pro popis své ‚investigativní praxe‘, která ‚považuje běžné prvky našeho vystavěného prostředí – budovy, detaily, města a krajiny, stejně jako jejich reprezentace v médiích a jako data – za vstupní body prozkoumávání současných procesů a požadavků do budoucnosti.‘“ Ačkoliv dále zmiňuje, že tato práce není tradiční architekturou a působení v oblasti dokazování kriminálních činů je kontroverzní, její metoda se může stát šablonou pro strategii práce architekta s AI, jelikož: „Datové fragmenty, které *Forensic Architecture* shromažďuje pro analýzu, jsou základem pro spekulace o budoucích stavech, což je základní odpovědnost architekta, zvláště navrhujícího vystavěné prostředí.“ Není zde ambice rozsuzovat, jestli se ještě jedná o výkon povolání architekta, protože důležitější je poznatek motivu jako určité formy společenské odpovědnosti při využití architektonické schopnosti orientace v prostoru.

Z výsledků rozhovorů je evidentní snaha architektů reagovat na výzvy aktuálního společenského kontextu, přičemž konkrétní motivy i způsoby realizace jsou rozmanité, nicméně z pohledu této práce se dá konstatovat, že mnohé se odehrává v činnosti sféře **Správy**,

kde se v České republice výrazně etablují nebo vznikají nové **POZICE**. To se odehrává ve veřejném i soukromém sektoru, kde můžeme pozorovat dnes už standardní obsazování pozic v developerských společnostech, což bylo ostatně účelem založení studijního modulu Development na Fakultě architektury ČVUT. Dále je řešena problematika sektoru veřejného, kde je zapojení architektů nejznatelnější, posléze je diskutován vztah **Plánování** a **Správy** a nakonec problém kompetencí v souvislosti v našem kontextu nevyřešené otázky vztahu **Plánování** a urbanismu, který je považován spíše za tradiční součást architektury ve smyslu umělecko-stavitelem.

Změna pohledu na architektky ve veřejné správě a jejich vzestup

Jedním z podstatných poznatků vyplývajících z pořádaných rozhovorů je posun ve vnímání práce architekta ve veřejné správě, která dříve byla a některými představiteli starší generace stále je chápána až podřadně, přičemž důvodem je v mnohých případech jistě oprávněný názor, že zejména po roce 1989 skončili jako úředníci ti, kteří se nedokázali samostatně profesně podnikatelsky prosadit. Dnes je situace odlišná v tom smyslu, že architekti vstupují nejen do pozic úředníků řešících správní procesy na stavebních úřadech, ale stále více především do pozic, ve kterých aktivně ovlivňují budoucí podobu vystavěného prostředí, což je pro mnohé naplňující tvůrčí činností, i když neplánují a neprojektují. Mají případně za to, že zejména navrhování východisek a rámců procesů **Plánování** a **Projektování**, tzn. hlavně jejich zadávání, řízení a zároveň spoluúčast při správním a politickém rozhodování může mít na kvalitu vystavěného prostředí výraznější dopad, než jednotlivé plány a projekty – koordinují je v celkových souvislostech a svým způsobem se tak z hlediska stavební kultury stávají nositelé změny. Příznačné je, že proces této změny začal tzv. „bottom up“ v souvislosti s renesancí urbanismu, zájmem o veřejný prostor a intenzivní osvětou mnohých aktérů včetně veřejností architektky samými. I proto dnes evidujeme pozice jako Architektka metra a projektová manažerka DPP nebo Krajský architekt Ústeckého kraje apod.

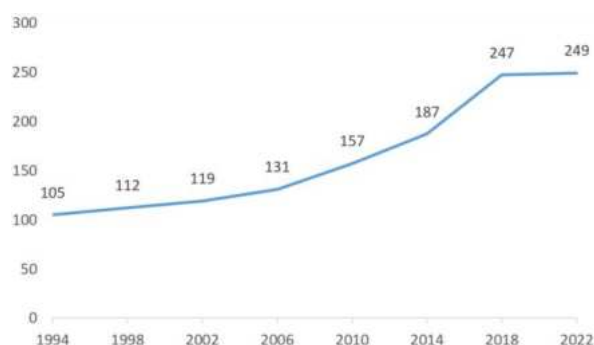
Zásadním a nejviditelnějším přínosem je ovšem institut městského architekta, přičemž (Lešek, 2023) v rámci disertační práce *Působení městského architekta v malých a středních městech* téma zpřehledňuje (v České republice potřebným) rozlišením urbánních kontextů (malá a střední města: 1000 – 50 000 obyvatel) a dokumentuje vzestupnou tendenci zřizování této pozice – viz obr. 19. Zároveň je třeba dodat, že totožnou nebo podobnou agendu mnohde vykonávají architekti především v podpůrných orgánech rad měst a obcí, ať už se jedná o politické nebo odborné komise, rady architektů, externí konzultanty bez oficiální funkce atd. Čím menší velikost sídla, tím menší roli hraje formální pojmenování pozice, přičemž důležitá je schopnost každého jedince dostávajícího důvěru a určitý mandát užitečný ve prospěch kultivace místní stavební kultury.

Obrázek 19: Počet městských architektů malých a středních měst v České republice (Lešek, 2023).

Jiná situace je ve velkých městech, kde v případě komisí hraje daleko významnější roli politická nominace konkrétních aktivních jedinců, přičemž tyto orgány v této souvislosti mají především kontrolní funkci. Ve velkých městech především ale koreluje vývoj se zřizováním pozic městských architektů v malých a středních městech, přičemž hlavně statutární města zakládají své příspěvkové organizace většinou nesoucí název Kancelář architekta města. Tento trend odstartoval vznikem Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy (IPR Praha) v roce 2013, dále následovalo založení Kanceláře architekta města Brna (KAM Brno) v roce 2016, Městského ateliéru prostorového plánování a architektury (MAPPA Ostrava) v roce 2019 a dalších příspěvkových organizací. I díky své institucionální kapacitě a propojení organizace s vysokými školami ve sféře aplikovaného výzkumu je nositelem této změny především IPR Praha, který zastává roli lídra, přičemž další zmíněné organizace neformálně inspiruje, sdílí s nimi své zkušenosti a případně jim poskytuje v mnoha oblastech konkrétní know-how. Zmíněné organizace jsou dále sdruženy; s KAM Liberec, KAM Karlovy Vary, KAM Zlín a Útvarem koncepce a rozvoje města Plzně; do uskupení City Deal hájícího společné zájmy, ale v širším kontextu snahy o kultivaci územního **Plánování** – viz dále.

V malých, středních i velkých městech jsme zároveň svědky dalšího zajímavého jevu, kterým je čím dál častější působení architektů v komunální politice. I když je, stejně jako do jisté míry i v případě městských architektů, třeba vzít v potaz fakt, že výrazně přibýlo absolventů škol architektury²⁹, trend byl zjevný především do posledních voleb, kdy došlo ke stagnaci – viz obr. 20. Výsledky rozhovorů tento jev popisují včetně motivace architektů, která se dá shrnout jako frustrace z kvality vystavěného prostředí v místě bydliště, pochybování o schopnostech politiků problém řešit a případně obecně ztráta důvěry v ně a jejich vůli se problematikou systematicky středně až dlouhodobě zabývat. Mnozí architekti zároveň byli v tomto smyslu aktivní, ale zjistili, že jejich činnost nikam nevede a rozhodli se tak vzít na sebe odpovědnost a nabýt náležitě kompetence. Architekti jako starostové nebo radní (často s agendou rozvoje) nejsou výjimkou pouze v malých a středních městech, zatímco tak působí také v případě městských částí velkých měst, ale případně i v jejich vedení.

Obrázek 20: Počet architektů v komunální politice, z výzkumu autora – *Stavební kultura: rozměr a kapacita obce architektů v České republice (SGS19/119/OHK1/2T/15)*.

Výsledky úspěšné práce často potvrzují opakováním mandátů a je tak evidentní, že holisticko-syntetický základ výkonu povolání je skvělým předpokladem pro řízení měst a obcí, což společnost oceňuje, architektům důvěřuje a svěřuje jim náležitě kompetence. Důvodem je takové narůstající komplexita, dynamika a výzvy společenského kontextu, přičemž společnost pravděpodobně narazila na určité limity, u nichž je potřeba řešit „wicked problems“ (Rittel & Webber, 1973) v rozměru, jaký si při definici tohoto pojmu pravděpo-

²⁹ Zejména jako důsledek Boloňské deklarace od roku 1999.

dobně ani nebylo možné si předtavit. Z hlediska této práce je obecně důležité, že etablování výkonu **Správy** je evidentní komplexní změnou, a nabízí se otázka, jak naložit se situací, kdy architekti své nedostatečné kompetence nahrazují i vstupem do politiky, kde sice přímo nevykonávají činnosti v oblastech **Plánování** a **Projektování**, nicméně je komplexně provazují a mají je takřka plně ve své režii – právě zde se pohybuje na pulzujícím rozhraní výkonu povolání.

Vztah plánování a správy

Během rozhovoru padl v souvislosti s absencí relevantní státní politiky bydlení výrok: „... měšťtí architekti jsou estéti, říkám to hrubě, není to pravda, ale v kontextu probíraného řeší druhotný problém.“³⁰ To do jisté míry souvisí s předešlým tématem, že i přes snahu architektů se komplexně podílet na **Plánování** a **Správě** rozvoje existují určité nepřekonatelné objektivní limity, které jsou v České republice dané mj. aktuálně převažujícím pojetím územního **Plánování**, které v drtivé většině měst a obcí znamená pouze zpracování plánu jako regulující dokumentace bez jakékoliv vazby na strategický a ekonomický aspekt rozvoje. **Správa** se tak omezuje na povinnost měst a obcí každé 4 roky státu doložit Zprávu o uplatňování ÚP, přičemž tento aktuálně stabilizovaný stav je zdokumentován i rozhovory, i když je zároveň evidentní velký a rozmanitý potenciál oblasti **Plánování**, jenž je zatím možné sledovat pouze v akademické sféře a její případné spolupráci s veřejnou správou formou výzkumu (především Fakulta architektury ČVUT a IPR Praha).

Na problém pravidelně upozorňuje Česká komora architektů a v tom smyslu za účelem připomínkování tvorby či úprav stavebního zákona naposledy v roce 2021 zformulovala 7 tezí: „Územní plánování v legislativě ani praxi není provázáno se strategickým plánováním, což výrazně omezuje efektivitu plánovacích procesů. Potřebná je také změna právní povahy územně plánovací dokumentace na úrovni kraje a obce. Podle velikosti a významu sídel by pak měl být obsah územních plánů diferenciován. Nezbytné je navrácení pořizování územně plánovací dokumentace zpět samosprávě krajů a obcí. Stát má plnit funkci legislativní, koordinační a kontrolní. Velice přínosné by bylo zavedení ekonomických nástrojů navázaných na územně plánovací dokumentaci. V neposlední řadě je potřeba posílit postavení a odpovědnosti autorizované osoby. Samozřejmostí je pak digitalizace a standardizace procesů.“³¹ K problematice zaujímá postoj také zmíněné sdružení plánovacích organizací velkých měst City Deal, které požaduje možnost obcí pořizovat své městské stavební předpisy, standardizaci odpovídající 21. století, ponechání jednoduchého procesu při pořizování změn územního plánu a právo obcí pořizovat si své územní plány³² a tak naráží nejen na problematiku územního **Plánování**, ale obecně uspořádání veřejné správy a dělby kompetencí při vědomí principu subsidiarity, což je diskutováno dále – viz zakomplexovanost státní správy.

Ačkoliv vztah **Plánování** a **Správy** není jednoduše obecně definovatelný ani pro zahraničí, kde se také vyvíjí v závislosti na místních tradicích, zjednodušeně lze ale říci, že v transatlantického prostoru plánovací činnosti v mnoha případech pojmají i správní, existuje tak užší vazba na strategickou a ekonomickou rovinu rozvoje a obecně jsou kompetence plánovačů daleko rozmanitější a silnější, přičemž je kladen důraz na plánovací proces, nežli zpracování plánů, což vyplývá i z výsledků rozhovorů. Zejména v anglosaském prostředí je

³⁰ Viz rozhovor s Michalem Kuzemským – část (Veřejná správa) v Příloze č. 1 – Rozhovory.

³¹ Převzat popis z internetové stránky České komory architektů, uvádějící dokument Teze ČKA k územnímu plánování zpracovaný Pracovní skupinou Urbanismus (ČKA, 2021).

³² Převzato z internetové stránky (CityDeal, nedatováno).

(případně prostorové) **Plánování** interdisciplinárním oborem, kde výraznou roli hraje sociální geografie a spolupráce s veřejností, nicméně všude je evidentní elastická hranice s urbanismem, či „urban design“. V našem kontextu byla (a do jisté míry stále je) po roce 1989, díky předchozí vazbě na komunistické národní hospodářství, averze k plánovací činnosti, což společně s rehabilitovanou tradicí urbanismu spjatého s modelem architekta jako uměleckého stavitele zapříčinilo malý zájem o prostorové **Plánování** v pravém slova smyslu, přičemž to bylo v letech 1992-1996 vyučováno na Fakultě architektury ČVUT, ale právě pro nezájem byl multidisciplinární studijní obor zrušen. Na obr. 21 je doložen dobový popis studijního plánu pilotního ročníku včetně navazujících forem studia.

1992/93

Mezioberové studium - "Prostorové plánování"- na FA ČVUT

Studijní mezioboru Prostorové plánování si z volitelných předmětů vyučovaných na FA ČVUT a z předmětů zabezpečených jinými vysokými školami vyberou ve š.k.r. 1992/93 tyto předměty:

Název předmětu	ústav	semestry				
		6.	7.	8.	9.	10.
Plánování regionů	519	-	2x0 sk	-	-	-
Prostorová ekonomika	VŠE	-	2 s, sk	-	-	-
Prostorové plánování	519	-	2x0 klz	2x0 klz	-	-
Zákl. soc. geografie	519, PFF	-	2x0 sk	-	-	-
Sociální ekologie	519, PFF	-	-	2x0 sk	-	-
Územní samospráva	VŠE	-	-	2 klz	-	-

Nápovinné předměty

Úvod do stud. prost. plán.	519	/0x2 s/	-	-	-	-
Teorie rozhodování	FŠv	-	-	/2/	-	-
Teorie syst. a syst. anal.	FŠv	-	-	/2/	-	-
Geografie ob. a síd.	PFF UK	-	/3/	/3/	-	-

NÁSLEDNÉ STUDIUM A DALŠÍ FORMY STUDIA NA FA ČVUT

Fakulta architektury organizuje na základě zákona č.172/90 o vysokých školách dvě formy následného studia

a) dle § 22 zákona pořáá pro absolventy vysokoškolského studia postgraduální studium (PSS).

b) dle § 24 tohoto zákona tzv. "Celoživotní vzdělávání občanů" (CVO)

1. Postgraduální studium: má charakter studia doktorandského a slouží k přípravě vědecky graduovaných absolventů vysokých škol. Předpokladem přijetí ke studiu je absolutorium vysokoškolského studia a absolvování přijímacího řízení před komisí, kterou jmenuje děkan fakulty a dle kritérií stanovených Vědeckouměleckou radou fakulty. Průběh studia se dělí na část interní (stipendijní) a část externí, kdy po složení zkoušek z fádneho - interního studia zpracovává student dizertační práci pod vedením stanoveného konzultanta. PSS je ukončeno obhajobou dizertační práce a úspěšným složením rigorosní zkoušky. Absolvent získává vědecký titul "doktor" (Dr.). Obory studia stanoví VUR fakulty.

2. Celoživotní vzdělávání: je organizováno x/ pro absolventy vysokých škol, a to jako studium při zaměstnání s posláním: a) specializačním; b) rekvalifikačním; c) inovačním. Účastníkem CVO se mohou stát zejména absolventi vysokých škol a fakult s arch. zaměřením, stavebním profilem, ev. jiných oborů podle toho, jak stanoví program konkrétního běhu CVO. Studium je 2-4 semestrální a je organizováno za propočtenou finanční úhradu, kterou platí organizace vysílající své pracovníky ke studiu, ev. účastníci sami. CVO je zakončeno zpracováním a obhajobou zvěřejněné diplomové práce před zkušební komisí, kterou jmenuje děkan. Absolventi obdrží vysvědčení o absolvování "specializačního", "rekvalifikačního" .. s pod. kurzu.

x/ ve zvláštních případech je možno úzce specializační zaměření organizovat i pro absolventy středních škol s maturitou.

Obrázek 21: Specifikace studijního oboru Prostorové plánování – úryvek z Bílé knihy Fakulty architektury ČVUT v Praze (AR 1992/1993), z archivu prof. Lábuse.

(Carmona, et al., 2023) do vztahu **Plánování** a **Správy** svým způsobem vnášejí světlo výsledkem mnohaletého výzkumu evropské praxe tvorby vystavěného prostředí, a to sestavením „comprehensive typology of urban design governance tools“³³ – viz obr. 22. Ilustruje tak obsáhlost a pestrost oblasti **Správy**, přičemž s připomínkou, že se jedná o konceptuální model a v praxi se následující prolíná, definuje rozdíl mezi nástroji zaměřenými na stimulování kvality stavební kultury (quality culture tools) a nástroji přímo utvářející konkrétní prostředí (quality delivery tools); a rozdíl mezi nástroji formálními (formal tools), které je možné považovat za tvrdé regulační – našeho územního **Plánování** (při odmyšlení ekonomických nástrojů) a nástroj neformálními (informal), tedy měkké v oblasti stimulace a koordinace aktérů. Zásadní je závěr (Carmona, et al., 2023), kde je definováno 6 základů „urban design governance“ vztážením ke kvalitě vystavěného prostředí – viz obr. 23, resp. orientaci na stavební kulturu, institucionální kapacitu veřejné správy, koordinaci, spolupráci se soukromými aktéry, neformální ekonomické nástroje a na závěr kontinuitu, což podstata **Správy** jako provazování **Plánování** a **Projektování**.

³³ Záměrně nepřeloženo, aby vynikl pojem „urban design governance“, kde „governance“ je možné považovat za Správu. Např. Ministerstvo pro místní rozvoj v překladu publikace João Benta *State and city architects The role of design leadership in fostering spatial quality and place-making culture* používá termín „řízení urbanistického navrhování“ (Bento, 2022).

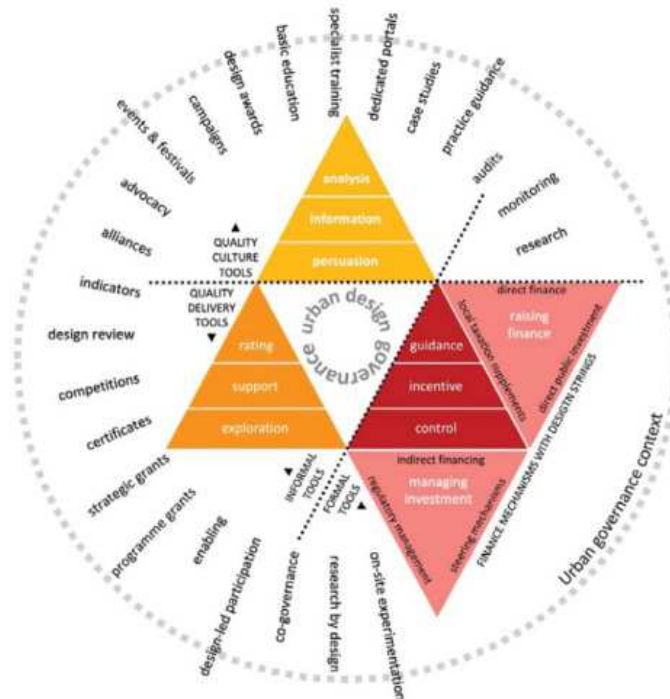

Figure 7.6 Comprehensive typology of urban design governance tools

1. **Analysis tools** – evidence about how and with what consequences the built environment is shaped.
 2. **Information tools** – dissemination of knowledge about good (or poor) design practices and processes.
 3. **Persuasion tools** – actively make the case for particular design responses in a proactive manner.
 4. **Rating tools** – allow judgements about design quality to be made in a systematic and structured manner.
 5. **Support tools** – directly assisting or enabling design / development teams with particular projects.
 6. **Exploration tools** – hands-on design investigations and community engagement.
 7. **Guidance tools** – formally set out operational design parameters to direct the design of development.
 8. **Incentive tools** – direct and indirect economic stimulation by the state.
 9. **Control tools** – development- and construction-related regulation and decision-making.
-
10. **Raising finance** – through subsidy and direct investment.
 11. **Managing investment** – through process management, indirect economic stimulus and partnership working.
- (image: Matthew Carmona).

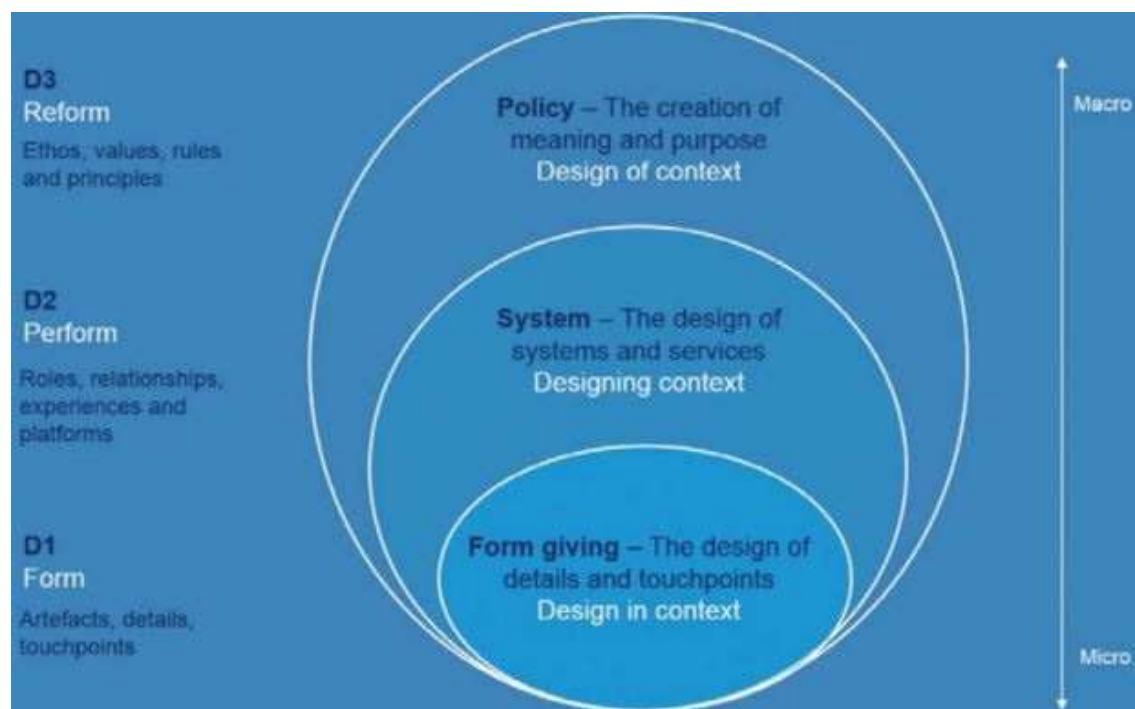
Obrázek 22: Komplexní typologie nástrojů „urban design governance“ (Carmona, et al., 2023)

Obrázek 23: 6 základů „urban design governance“ s ohledem ke kvalitě vystavěného prostředí

Přestože se jedná o současný pohled na téma, který syntetizuje poznatky napříč Evropou a pravděpodobně v každé zemi trpí nějakými nedostatky, z výsledků rozhovorů vyplývá, že posun od aktuálního stavu stavebního práva a potažmo územního **Plánování** v České republice a celkově způsob jeho zasazení do širšího kontextu je nepředstavitelný. Státní správa se (celkově) stává synonymem zakomplexovanosti a nekompetence, o čemž svědčí jak stav a pojetí širších problematik, jako např. digitalizace, tak i konkrétně, např. v souvislosti se stavební kulturou, lze poukázat na situaci, kdy Ministerstvo pro místní rozvoj vypisuje dotační tituly na architektonické soutěže (ve snaze je propagovat!), přičemž je od vyhlášení nastavena 2 měsíční lhůta pro podání žádosti doložené vypsáním soutěže, ke kterému je ale potřeba obstarat podklady, připravit zadání, zpracovat soutěžní podmínky, uspořádat ustavující zasedání poroty a nechat celou věc posoudit Českou komorou architektů.

S vědomím podfinancování ministerstev a tím pádem obtíží při angažování schopných jedinců³⁴ a mnohdy i nedostatku politické vůle je pouze hypotetickou otázkou, jestli je možné očekávat vytvoření institucionálního prostředí a pozic, ve kterých by i architekti mohli být systémově širěji platní v oblastech **Plánování** a **Správy**. Žádné doporučení v tomto směru pravděpodobně není možné, jelikož se zdá, že neexistuje žádná síla, která by dokázala zvrátit centralistické top-down pojetí problematiky odtržené od reality správy měst a obcí. (Carmona, et al., 2023) diskutují také roli státu při tvorbě koordinačních strategií, přičemž v souvislosti s prolínáním měřítek zmiňuje příklad z práce Siodmokové (2017) – viz obr. 24 a mimochodem zmiňuje, že i tvorba takových strategií je kreativní prací. Z výsledků rozhovorů vyplývá, že náš urbánní kontext a systém veřejné správy (zejména extrémně vysoký počet obcí na obyvatele) vyžaduje práci v měřítku mikroregionu nebo případně intenzivnější koordinaci krajskou, což se jeví jako „science fiction.“

Obrázek 24: Měřítko tvorby politik – převzato z (Siodmok, 2017) (Carmona, et al., 2023).

³⁴ Jakub Drbohlav, jenž především z důvodu frustrace opustil pozici zástupce ředitele Odboru pro regionální školství MŠMT tuto tezi po své zkušenosti, otevřeně zpochybňuje v rozhovorech pro média jako např. Seznam Zprávy – Ptám se já (Bastlová, 2024), přičemž míří přímo k jádru věci tvrzením, že na všech ministerstvech obecně jsou klíčovými osobami vedoucí 3-4 hlavních sekcí a státní tajemník, kteří většinou jsou představiteli stagnace.

Kompetenční anarchie profesní svobodou

Z předešlého plyne, že práce ve veřejné správě má určitý charakter a s rozvíjející se rozmanitostí a počtem potřebných činností a nástrojů se nabízí otázka, zda by pro takový výkon neměly být přesněji definovány odpovědnosti a odpovídající kvalifikace. Výsledky rozhovorů prokazují, že ano, i proto, že téma bylo v minulosti značně podceněno a architekti v České republice tak na tento způsob výkonu povolání nejsou připraveni, což dokreslují i stále diskuse „projektujícího úředníka“, při kterých si všichni uvědomují vážný problém – architekt je vzdělán primárně pro navrhování v oblasti **Projektování**, kterému si logicky těžko odvyká zejména v pozici úředníka státní správy v přenesené působnosti, i když se jistě najdou výjimky, které svou roli skvěle zvládají. Jsme tak v situaci, která by se s nadávkou dala nazvat „kompetenční anarchií“.

Předem je třeba zmínit, že činnost městských architektů je skvělým posunem, zároveň je ale vhodné k tématu přistoupit (konstruktivně) kriticky, za účelem podpoření dalšího vývoje. (Lešek, 2023) k vývoji problematiky odpovědnosti a kompetencí uvádí: „*Téma hlavního architekta se objevuje v roce 2012 v Analýze stavební kultury s doporučením zvážení jeho zřízení pro stát, velká města či (mikro)regiony po vzoru Holandska (Maier, a další, 2012). Následně se také stalo součástí Politiky architektury a stavební kultury ČR přijaté jako vládní usnesení v lednu 2015 (MMR, 2015). Tématu je věnován cíl 3.3 Vyhodnotit a posílit úlohu hlavních (městských/oblastních) architektů a opatření 3.3.1 Prověřit postavení a pravomoci hlavních (městských/oblastních) architektů, jejich kompetence a zodpovědnost. Prověřit nutnost eventuální legislativní úpravy. ... toto téma bylo tehdy intenzivně diskutované se závěrem, že volnost formy MA je výhodou a legislativní opatření není potřebné.*“, přičemž v závěru práce formuluje doporučení: „*Měl by být zvážen i způsob a rozsah vzdělávání nebo přípravy MA. Primární by mělo být zařazení do celoživotního vzdělávání ČKA a zároveň by mělo dojít k dohodě s vysokými školami a nevládními organizacemi (souvisí s opatřením 9.3.8 PASK 2022 151).*“ K posunu tedy dochází mimochodem možná i na půdě Ministerstva pro místní rozvoj, které nechalo přeložit a vydalo publikaci Joãa Benta *Státní a městští architekti: Vůdčí role v navrhování při kultivování kvality prostorů a kultury utváření prostorů*, ve které je mj. prezentováno Tiesdellovo spektrum činností pro a definice pozice městského architekta začleněného do struktury úřadu nebo externího poradce – viz tab. 4 (Bento, 2022).

	Poradce pro kvalitu návrhu	Nositel změny
Profil	<ul style="list-style-type: none"> Méně veřejná a méně významná role Omezená spolupráce s místními médii 	<ul style="list-style-type: none"> Více veřejná a významnější role Významná spolupráce s médii
Role	<ul style="list-style-type: none"> Více omezená Podpora navrhování – za účelem zvyšování projektových kapacit/úrovně dovedností a poskytování podpory při navrhování hlavním rozvojovým plánovačům/plánovačům řízení. 	<ul style="list-style-type: none"> Rozsáhlejší Nositel změny – podněcování, uskutečňování a prosazování organizačních změn kultury Poskytování poradenství v oblasti navrhování Zastupování městské rady na veřejnosti
Zaměření	<ul style="list-style-type: none"> Provozní, detailní Zapojení do plánování jako reaktivní kontrola činnosti/řízení rozvoje Architektonické a urbanisticko-architektonické navrhování (projektování prvního stupně) 	<ul style="list-style-type: none"> Strategický, široký záběr Zapojení do plánování jako proaktivní činnosti tvůrce města/tvůrce sídla Urbanistické navrhování a utváření prostorů (projektování druhého stupně)
Aktivity	<ul style="list-style-type: none"> Přímá (praktická) účast na návrzích, žádostech o územní rozhodnutí, posuzování návrhů, jednání před podáním žádostí o stavební povolení, navrhování/rozvojových návrhy. 	<ul style="list-style-type: none"> Zapojení do vizí a organizace změn kultury na strategické úrovni. Poskytování poradenství v oblasti navrhování
Časový rozsah	<ul style="list-style-type: none"> Průběžné – trvalé placené pracovní místo 	<ul style="list-style-type: none"> Dočasné – jmenování na dobu určitou

Tabulka 4: Kompetence městského architekta – převzato z (Tiesdell, 2011) (Bento, 2022).

Výše je klíčové slovo „poradce“ a v té souvislosti podobně jako v případě diskuse „projekujícího úředníka“ evidujeme stále častější diskusi signifikantního problému – projekujícího městského architekta, přičemž zde v kontextu zmíněného nedostatečného povědomí o charakteru pozice a odpovídajícího vzdělání (jakkoliv alespoň minimálně nabytelného) hraje roli výrazná místní inklinace k modelu uměleckého stavitele. Praxe městského architekta se tak odehrává v jakési šedé zóně, kde je hranice poradenství a realizace více či méně významných staveb pouze na dohodě politické reprezentace a architekta, přičemž se v některých případech dokonce používá argumentace přirovnávající dnešní situaci k historickým příkladům.³⁵ Na veřejnost se dostávají v drtivé většině pouze příklady dobré praxe, zatímco o případech škodících stavební kultuře můžeme jen spekulovat. Diskuse problému však nabývá na intenzitě, což dokládá usnesení poslední valné hromady České komory architektů.³⁶

Neapuleje se však pouze na institucionální zakotvení funkce městského architekta interně v rámci České komory architektů, ale potřebou nabytí větších kompetencí pro tuto pozici argumentují i někteří politici vyzývající minimálně k zanesení pojmu „městský architekt“ do stavebního zákona,³⁷ což zpětně zvyšuje tlak na roli profesní komory jako garanta profesionality. Je tedy více než na místě se zabývat otázkou aktuálního stavu problematiky a vážít, kde je hranice profesní svobody, aby mohl pokračovat pozitivní trend kultivace stavební kultury v režii městských architektů. Zároveň nelze opomenout problematiku příspěvkových organizací a rozšířit tak popisované i na velká města, kde je situace do jisté míry odlišná, ale v principu stejná. Kvalita, kvalifikace, odpovědnost a kompetence pracovníků na vedoucích pozicích je zde doslova veřejným zájmem, i protože existence těchto organizací závisí pouze na vůli politických reprezentací, jedině kterým se zodpovídají, ale na druhou stranu neexistuje časové omezení funkcí.

Při vzniku příspěvkových organizací velkých měst i pozicí městského architekta malých a středních měst je jistě nutná určitá kontinuita, je ale do budoucna otázkou, jestli je dlouhodobost výkonu funkcí stejnými osobami nebo skupinami osob hodnotou. (Lešek, 2023) k tomuto dokládá konkrétní příklad ze zemí, které netutrpěly cca třicetiletým přerušením vývoje plánovacích a správních činností architekta, a i když se jedná o příklad specifický, ilustruje jistou úroveň: „*V Belgii od 90. let 20. století postupně vznikly po vzoru Nizozemského státního architekta týmy zemského architekta pro jednotlivé části federace – například pro Vlámsko. Je to architekt na konkrétní období cca 4 let vybraný komisí na základě předloženého programu na funkční období. Poskytuje servis samosprávám na území dané země. To inspirovalo i některá města ke zřízení funkce městského architekta: Antverpy v roce 2000, Brusel v roce 2009 a Charleroi v roce 2017. Podle Jiřího Klokočky, který v 80. a 90. letech 20. století působil jako urbanista na městském úřadu v Kortrijku, má téměř každé město v Belgii o velikosti nad 50 000 obyvatel úřad hlavního městského architekta, i když to není legislativně předepsáno. Tento útvar v daném městě neprojektuje a mají to zakázání i rodinní příslušníci (Klokočka, 2014).*“

³⁵ Pavel Jura na konferenci Pojdme dělat město nebo ves (Libeznice, 2. 6. 2022) prezentoval specifický model městského architekta, kterým se stal na základě spolupráce se starostou Janem Vitulou na projektu Kulturního centra Židlochovice (výběr z více oslovených subjektů, finalista České ceny za architekturu 2021), Ačkoliv upozorňuje, že takový model nelze aplikovat všude, v Židlochovicích ve funkci městského architekta dále projektuje (případně jen dílčí výkonové fáze), přičemž připomíná Jindřicha Kumpošta a Bohuslava Fuchse, kteří v Brně úspěšně projektovali v roli městských architektů (PDM, 2022)

³⁶ Usnesení XXX. valné hromady ČKA uložilo: „*3.3 představenstvu, aby iniciovalo širokou diskusi o funkci městského architekta, podmínkách jeho výkonu (zejm. otázka přípustnosti souběžné projekční činnosti v daném městě), aby poskytlo plat-formu pro sdílení názorů v této věci (např. formou diskuzního setkání OTTA) a na základě výsledků proběhlé diskuse připravilo na příští VH návrh změny Profesního a etického řádu ČKA, kterou bude funkce MA do řádu ukořtovena.*“ (ČKA, 2023)

³⁷ Např. starosta Litomyšle Daniel Brýdl na konferenci Pojdme dělat město nebo ves (Litomyšl, 18. 5. 2023) takto apeloval nejen na přítomného Lukáše Černoehorského, politicky nominovaného náměstka ministra pro místní rozvoj.

2.3.5 Závěr

Zkoumaným subjektem byl architekt v České republice (v kontextu evropského a potažmo trans-atlantického prostoru) a předmětem zkoumání byl výkon jeho povolání od roku 2009. Cílem práce bylo provedení analýz probíhajících změn a případné proměny výkonu povolání architekta (**SC1**) a jejich potenciálu do budoucna (**SC2**). Zvolenou metodou byla kvalitativní analýza polo-strukturovaných expertních rozhovorů interpretující rozhovory na základě principu tematické analýzy. Dotazovanými byli víceméně veřejně exponovaní architekti a architektky, zvyklí se otevřeně vyjadřovat a někdy se mezi sebou i konfrontovat, jelikož reprezentují různé tendence či diskursy. Bylo tak využito široce agregovaných znalostí a vzhledů do expertní sféry, jelikož se v řešené problematice orientují a mají potenciál iniciace a formování změn prostřednictvím pedagogické činnosti, podílení se na správě profese, mediálního vlivu apod. Na základě spíše objektivního shrnutí výsledků rozhovorů byla provedena jejich spíše subjektivní interpretace v kontextu současného stavu poznání.

Sledované změny je možné označit za velmi výrazné, přičemž s ohledem na jejich dynamiku ve vzájemné synergii mají potenciál případně až radikální proměny. Otázkou ovšem stále zůstává, jestli se tento potenciál projeví korekcí dnes standardního výkonu povolání nebo dojde k jeho komplexnějšímu přehodnocení. To bude záviset převážně na směřování probíhající profesně-seberefektivní diskuse nejen v zahraničí, ale míře a způsobu jejího ovlivnění diskuse na domácí scéně, kde je silně zakořeněna umělecko-stavitelská tradice architekta generalisty, která evidentně naráží na své limity. Pole působnosti architekta se značně rozšiřuje v důsledku výzev a zároveň možností celého spektra vlivů společenského kontextu, což se u povolání architekta projevuje velmi dynamicky, přičemž situace se dá přirovnat ke kvasu moderny předznamenané turbulencemi konce 18. a 19. století, které vyústily v průmyslovou revoluci. 18. Bienále architektury je skvělou ilustrací testování jeho postmoderního základu z 80. let 20. století. V té souvislosti je diskutována role profesionálů ve společnosti s ohledem k jejich možnému nahrazení. Artikuluje se tak potřeba využití holistické podstaty povolání a jeho redefinice a aplikace v novém kontextu, přičemž se často hovoří o „problem solving,“ aniž by ale nebyl oslaben vztah k výstavbě a v ideálním případě byl posílen vliv architekta na podobu vystavěného prostředí.

Poznatky strukturované do 3 hlavních částí (2.3.2 *Vliv technologické revoluce na způsob, charakter a hodnotu práce*; 2.3.3 *Tlak na specializaci a interdisciplinární rozptyl kompetencí*; a 2.3.4 *Etablování výkonu správy a potřeba jeho definice včetně vymezení kompetencí*) jsou nejprve zarámovány kontextem – viz 2.3.1 *Sebereflexe, testování umělecko-stavitelské tradice a rozšiřování pole působnosti*, kde je řešena problematika sociální změny a politiky v generačním kontextu, oslabování exkluzivity vše řídícího autora a v té souvislosti některých místních problémů České republiky, které mají na výkon povolání další vliv, kromě víceméně obecného pro trans-atlantický prostor.

V části 2.3.2 *Vliv technologické revoluce na způsob, charakter a hodnotu práce* jsou nejprve členěny nástroje dle 3 identifikovaných prolínajících se inovativních principů včetně pojmenování jejich příležitostí a rizik (CAD a 3D, AI a AGI, BIM a GIS). Dále je diskutováno, že architektky nenahradí nástroje, mohou se ale sami eliminovat podceněním svého potenciálu a oslabením toho, v čem je povolání architekta nejsilnější (holistický základ), případně opominutím toho, co lze potenciálně automatizovat. Logicky se nabízí především nové kompetence. Nabízí se rovněž poučení rozvíjení klíčové hodnoty spočívající ve skutečnosti, že právě navrhování stojí na začátku procesů formujících vystavěné prostředí. V závěru části jsou řešeny technologické inovace z hlediska výstavby, resp. stavebnictví 4.0, tzn. v čem

tkví za analyzované situace potenciál architektů, přičemž může být platný tradiční exkluzivní mistrovský přístup i nové modely architekta v souvislosti s potřebou masové produkce. Dále byl posuzován a hodnocen aktuální stav vztahu architekt – stavitel – stavebník. Konečně pak souhrnně potenciál modelu architekta jako uměleckého stavitele v „novém“ pojetí.

Část 2.3.3 *Tlak na specializaci a interdisciplinární rozptyl kompetencí* nejprve popisuje riziko oslabování klíčového holistického základu a v tom kontextu vývoj postupné fragmentace výkonu povolání v České republice. Hodnotí ambice a pnutí architektonických oborů při vymezování jejich kompetencí a vztahů, jakož i projevů narůstající specializace v atomizovaném světě. Dále je diskutováno rozostřování hranic stávajících architektonických oborů a potřeba jejich přesahů a v té souvislosti nepodkročitelný kvalitativně-kvalifikační základ definice architekta, hranice mezi výkonem povolání architekta, výkonem specializovaným a výkonem technicky-podpůrným a konečně též hodnota oborové prostupnosti v profesně-životním vývoji architekta. Závěrem části je prezentován konceptuální model anatomie pole architektury a diferenciací řešených úkolů, a to za účelem možných úvah o pojetí odborné způsobilosti. Model je členěn na aspekty – činnostní (**Plánování, Projektování, Správa**); tematický (udržitelné stavění a památková péče; urbanismus a socioekonomické procesy; krajina, přírodní procesy a jejich ochrana); a typologický (společenský význam; míra komplexity a objem; a způsob využití řešeného).

Část 2.3.4 *Etablování výkonu správy a potřeba jeho definice včetně vymezení kompetencí* v úvodu dokumentuje změnu pohledu na architekty ve veřejné správě a určitou míru jejich návratu a vzestupu (městští architekti a architekti jako členové poradních orgánů rad menších měst nebo městských částí; příspěvkové organizace větších měst a architekti v komunální politice). Dále je řešena problematika vztahu **Plánování a Správy**, resp. aktuálně převažující pojetí územního **Plánování** v České republice; praxe transatlantického prostoru; a zakomplexovanost státní správy. V tom důsledku je závěrem popis jevu, který se dá nazvat „kompetenční anarchie profesní svobodou“ a v těch souvislostech je řešena kvalifikace a odpovědnost architekta odpovídající charakteru práce ve veřejné správě; diskuse signifikantního problému – projektujícího městského architekta; a garance profesionality).

3 Diskuse

Závěrečná kapitola práce je zaměřena především na formulaci vyplývajících doporučení reagujících na **Taktický cíl**. Dále jsou kritickou sebereflexí nastíněny limity práce a nakonec jsou zvažovány možnosti navazujícího výzkumu.

3.1 Doporučení

Předem je vhodné si uvědomit, že mnohé z doporučovaného se jistě děje, jelikož nelze postihnout aktuální stav procesů probíhajících na různých úrovních, v rámci různých institucí a řešených oblastech. Záměrem je tak spíše vše zasadit do kontextu s ohledem k nastavenému **Taktickému cíli**. Obecným účelem je zjištění poznatky zarámovat do smysluplného celku strukturovaného do konkrétních oblastí doporučení, který případně může posloužit jak ke směřování výkonu povolání interně, tak i externě k jeho prezentaci v rámci inter či transdisciplinárního vymezování, a to zejména v případech nearchitektonických oborů, popřípadě i v diskusích se zákonodárci.

3.1.1 Význam a definice kvality při zvýšeném počtu architektů

Jako zásadní primární předpoklad pro další doporučení se jeví důraz na kvalitu architekta, která by zejména v České republice, díky nerozlišení architektů a inženýrů, měla být definovaná elementárními architektonickými schopnostmi holistického smýšlení, syntézy a koordinace s akcentem na výslednou kvalitu každého výstupu včetně dokončených staveb. Zároveň je nutné si uvědomit, že krásné, účelné, hospodárné, udržitelné atd. a jakkoliv umělecké dílo je až závěrem mnoha komplexních činností a procesů, které nakonec podmiňují kvalitu vystavěného prostředí, ty jsou ale v režii různých tvůrců. Proto by při dnešní komplexitě a složitosti tvorby s akcentem na kontext byl – zdá se – vhodný spíše kriticky promyšlený posun zpět k celospektrálnímu pojetí architektury. Protože právě zde se nachází hodnota, která nás odlišuje od jiných více či méně příbuzných povolání a do jisté míry také chrání před rychle se vyvíjejícími technologiemi, které brzy nahradí (možná nejen) rutinní činnosti.

3.1.2 Vztah vzdělávání (škol architektury) a odborné způsobilosti (České komory architektů)

Přestože každoroční přehlídka diplomových prací pořádána Českou komorou architektů je skvělý počín se zavedenou tradicí, obecně se spolupráce škol architektury a České komory architektů jeví jako dosti podceňená. V rámci tohoto vztahu by se měla odehrávat podstatná část diskuse ohledně budoucího směřování povolání – kde jinde než právě zde lze vyvažovat nové kritické přístupy na straně jedné, a očekávání společnosti od profesionálů na straně druhé – a na tomto základu harmonizovat výkon povolání s ohledem na dosažení co nejvyšší kvality. Dnes ale dochází spíše k opouštění této přednosti a dokonce nastává paradoxní situace, že je Fakultou architektury ČVUT akreditován nový komplexní studijní obor Architektura, urbanismus a krajinářská architektura, vycházející vstříc posílení nejširší profesní kompetence, zatímco novelou autorizačního zákona přestává existovat autorizace se všeobecnou působností (autorizace A.0). Spolupráce mezi školami architektury a Českou komorou architektů by se jistě dala zlepšit intenzivnějším zapojením architektů působících v akademické sféře do činností pracovních skupin.

3.1.3 *Vzdělávání a kapacita škol architektury*

Základní architektonické vzdělávání by se mělo soustředit především na solidní architektonický základ, tzn. na souvislosti jednotlivých oborů, než jejich autonomii. Velké rezervy jsou v oblasti interdisciplinární spolupráce, které by se měla věnovat větší pozornost nejen v případě Fakulty architektury ČVUT, ale také zaměřením na spolupráci s dalšími fakultami stejných univerzit nebo dokonce univerzitami dalšími. Dále je podceňován význam teorie a kritiky, která by mohla být intenzivněji uplatněna přímo v ateliérech. Samostatnou kapitolou je výuka technologií, u které by byl žádoucí mírný posun od pouze učení se jak v programech něco vyprodukovat k prvotnímu kritickému přezkoumávání, co jsou dané nástroje vlastně zač, jak fungují a jak nám mohou pomoci nebo nás i případně omezovat, přičemž by stál za úvahu i historický exkurz zaměřený na vývoj nástrojů a jejich následných dopadů na výkon povolání. V souvislosti s technologickými inovacemi je žádoucí také důraz na jejich implementaci do některých areliérů v kontextu design-build, ale i při činnostech plánovacích a případně správních (GIS a BIM) nejlépe v propojení s výzkumem.

3.1.4 *Zásadní význam celoživotního vzdělávání*

Dosavadní formální pojetí celoživotního vzdělávání odpovídající víceméně stabilnímu společenskému kontextu, který ale momentálně podléhá dynamickým změnám, které je potřeba reflektovat. Negativní zkušenost starších generací s povinnými školeními bez podstatného profesního obsahu už by neměla být směrodatným vodítkem pro rozhodování o podobě celoživotního vzdělávání, neboť za stávající situace je velice obtížné, ne-li nemožné, připravit kvalitní specializované profesionály v rámci základního studia; celoživotní vzdělávání by proto v souvislosti s praxí mělo do budoucna nabýt zásadního významu. Obecně je predikován fenomén „střídání několika zaměstnání během života“, resp. rekvalifikace, což v případě architektonické specializace může znamenat průběžné interdisciplinární dozdělávání jako předpoklad lepší oborové prostupnosti.

3.1.5 *Odborná způsobilost a role České komory architektů*

Z důvodu absence relevantní instituce či platformy (typu Royal Institute of British Architects) sdružující architektky a sloužící k prezentaci a prosazování povolání, Česká komora architektů vykonává sekundární činnosti, které by za normálních okolností měla podporovat spíše externě. Tyto záslužné aktivity by ale, ať už mediálně nebo fakticky, neměly zastínit primární zákonem stanovený úkol, tzn. – ověřování odborné způsobilosti architektů pro profesionální výkon povolání, a to na základě kvalifikovaně nastavených podmínek a požadavků co nejlépe reflektujících profesní vývoj. V této souvislosti by mohlo dojít k přehodnocení fungování pracovních skupin, resp. vytvoření struktury odpovídající závažnosti jednotlivých řešených problematik. Např. vzdělávání je naprosto zásadní téma a jeho odtržení od celoživotního vzdělávání je k zamyšlení. PS Udržitelnost je konkrétní příklad případných iniciačních skupin, které by měly mít jiné kompetence a váhu, jelikož se jedná o téma prolínající se všemi ostatními.

Základním úkolem České komory architektů není pouze ověřování odborné způsobilosti, ale definice jejich rámců v podobě typů autorizací, což je téma zasluhující širší a otevře-

nější diskusi. Hypoteticky lze uvažovat o různých autorizačních či certifikačních a kompetenčních modelech zohledňujících oborové přesahy i místní specifika jako vývoj povolání v kulturním a geografickém kontextu nebo velikosti a kapacity obce architektů. Pokud by nebyla vůle takovou diskusi započít a síla provést případné výraznější změny odpovídající aktuálnímu vývoji povolání a potřebě více holistického pojetí jeho výkonu, nabízí se kritické přehodnocení a aktualizace A.0, jejíž původní smysl byl vzdálen reálnému všeobecnému výkonu bez přizvání adekvátních expertů. A.0 byla zneužívána a její účel dezinterpretován, ale zřejmě by si zasloužila demystifikaci, rehabilitaci a adaptaci v novém světle. Otázkou je výkon na pomezí plánovacích a správních činností, který je dnes určitě blíže autorizaci A.2, než A.1, s kterou má minimum společného – viz „projektující městský architekt“. Praxe při výběrových řízeních na pozice městských architektů, při nichž je někdy požadována jakákoliv autorizace a někdy žádná, je dokladem všeobecného tápaní v této problematice. Česká komora architektů by neměla rezignovat na případně jakkoliv široké, ale důsledné pojmenování těchto kompetencí a pokud mají být prokazovány některou z autorizací, logicky by se měly promítnout do její specifikace.

3.1.6 Instituce pro sebereflexi, reprezentaci a stavební kulturu

Jak již bylo zmíněno, Česká komora architektů dnes nemůže kvalitně obsáhnout všechny nárokové aktivity, přičemž „Obec architektů“ se stala karikaturou ilustrující aktuální postavení architekta ve společnosti. Citelně zároveň chybí akademie či meziřesortní platforma nebo rada pro vývoj a implementaci *Politiky architektury a stavební kultury*. Česká republika i povolání architekta potřebuje vznik takového tělesa, kde by se tříbila kritická sebereflektivní diskuse mezi všeobecně respektovanými renomovanými architekty reprezentujícími různé názory, a to s účelem nalezení elementárních shod na hodnotách a způsobech prosazování povolání i stavební kultury.

3.1.7 Soutěže jako nástroj kultivace kultury povolání i jeho výkonu

Ačkoliv architektonickému soutěžení není v rámci této práce věnováno příliš prostoru, resp. spíše formulaci zadání v rámci správních činností, v této oblasti ve sledovaném období došlo k výraznému posunu a aktuální stav je většinou pozitivně vnímaný. To by se mohlo stát opěrným bodem pro komplexní řešení mnoha problematik, protože se jedná o nástroj s kapacitou nejen kultivace stavební kultury a v konečném důsledku vystavěného prostředí, ale také kultury povolání i jeho výkonu. Optimalizovat by se měl vztah míry otevřenosti, situace na trhu, kvalifikačních předpokladů soutěžících a společenského významu soutěženého, protože tento starobylý nástroj umožňuje rozlišit kvalitu i bez ohledu např. na věk soutěžících, kteří právě na základě úspěchů v soutěžích mohou startovat své praxe, což z něj v rámci různých povolání dělá unikátní záležitost. S tím souvisí především téma kvalifikačních předpokladů v oblasti typologie, které se přisuzuje často až přehnaný význam a stává se tak spíše byznysovým nástrojem v tomto ohledu formujícím praxi jednotlivých ateliérů a nutících je tak nevybočovat ze zajetých kolejí. V této souvislosti by se měl diskutovat právní aspekt soutěžení a stavět solidní argumentace klientovi-zadavateli, jenž má na druhou stranu jistě právo požadovat určitou zkušenost budoucího partnera, která by se ale mohla prokazovat nasmlouvaným mentoringem apod.

3.2 Kritická sebereflexe

Nastavená šířka tématu v konečném důsledku znamenala, že bylo nutné pracovat s velkým množstvím termínů, jež by si v mnoha případech zasloužily upřesnění příslušnými citacemi, a zároveň by se práce dotkla jevů, pro které již mohou existovat nebo pravděpodobně existují teoretická konceptuální pojmenování, která ale nebyla použita, jelikož jevy byly např. popisovány věcně v souvislostech. Těchto limitů jsem si vědom, protože jednou z největších výzev bylo zvažování, kde být konkrétnější, ale zároveň nejít příliš do hloubky, aby nebyla přetěžována celková sdělení v daných kontextech.

Původní ambicí bylo současnou situaci více zasadit do dlouhodobého historického kontextu výkonu povolání, což se s postupem času jevílo více a více nereálné, i přesto ale asi mohly být přesněji popsána určitá historická přirovnání. I zde bylo výzvou zvažování, jak daleko lze v tomto ohledu zajít, aby práce se nezačala dostávat do historiografické roviny.

Zároveň bylo jistě možné z teoretického hlediska, v souvislosti se společenským kontextem, přesněji pojmut fenomén změn a proměn, a to nejen v souvislosti s výkonem povolání, opět by ale bylo výzvou, jak neskouznout k sociologické práci.

Výběr dotazovaných byl proveden tak, aby za sebou všichni měli určité zkušenosti. V průběhu práce (pořizování rozhovorů) se ale ukázalo, že by i vzhledem k diskusím dotýkajícím se nejmladší generace Z a výhledům do budoucna bylo vhodné rozhovory vést i s mladšími architekty nebo studenty. To však už nebylo možné díky nastavené metodice a časovému omezení. Po této vyčerpávající zkušenosti s pořizováním rozhovorů bych dnes postupoval jinak.

Závěrem k možnému zkreslení osobnostním nastavením – ačkoliv jsem bytostně architektem generalistou (jinak bych si nekladl otázky, které by mě vedly ke zpracování této práce), snažil jsem se vždy postupovat maximálně objektivně a hledat hypotetické řešení aktuální situace. Samostatnou kapitolou je možné nadhodnocení správních činností, pro které ale případně není motivem, že jsou aktuálně těžištěm mé praxe. Velice rád projektuji i plánuji, tato práce mě ale (i s jinými okolnostmi) zaměstnala způsobem, při kterém se současná povaha mé praxe stala vhodnou a zajímavou „laboratoří.“ Stále si kladu otázku, jestli jsem **Správu** nepřehodnotil a pokud ano, zda to bylo spíše nekompetencí, se kterou jsem se setkal v různých místech u dosti architektů působících v této sféře i na významných pozicích – a v té souvislosti bohužel i promrhanými veřejnými prostředky.

3.3 Možnosti dalšího výzkumu

V případě základního výzkumu zaměřeného spíše na trans-atlantický prostor, ale možná i globální rozměr, by možné rozšíření reagovalo zejména na výše zmíněné podceněné aspekty – historiografický a sociologický. Tomu by odpovídalo složení výzkumného týmu.

V případě aplikovaného výzkumu zaměřeného na situaci v České republice s přesahem zejména do kontextu Evropské unie by bylo vhodné rozšíření o kvantitativní složku sociologického šetření. Cílem by mimo jiné mohlo být stanovení dat a informací vhodných ke sběru Českou komorou architektů za účelem průběžného sledování reálného vývoje výkonu povolání. Součástí výzkumu v adekvátním týmu by muselo být důkladné zpětné, ale i průběžné sledování programových dokumentů vydávaných všemi existujícími evropskými asociacemi, radami apod. pro vzdělávání v daných oborech a profesních organizací včetně právní analýzy aktuálního stavu regulace povolání architekta na úrovni jednotlivých států a činnosti Evropské rady architektů.

Seznam použité literatury

ACE, 1997. *Evropa a architektura zítřka*. Anglicko-česká verze editor Praha: Česká komora architektů.

Alday, I., 2022. *EAAE Annual Conference + General Assembly: New dimensions – Reflection of the enlargement of scale and overlapping of disciplines*. Prague, Czech Technical University in Prague, Faculty of Architecture.

Bárta, M., 2021. *Sedm zákonů: Jak se civilizace rodí, rostou a upadají*. Brno: Jota.

Bastlová, M., 2024. *Seznam Zprávy - Ptám se já*. [Online]
Available at: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/audio-podcast-ptam-se-ja-vime-co-ve-skolstvi-funguje-a-nedelame-to-rika-expert-244522>
[Přístup získán 12 2 2024].

Bauman, Z., 2002. *Tekutá modernost*. 1. vydání editor Praha: Mladá fronta.

Bento, J., 2022. *Státní a městští architekti: Vůdčí role v navrhování při kultivování kvality prostorů a kultury utváření prostorů*. český překlad editor Praha, Brno: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR.

Bernstein, P., 2022. *Machine Learning: Architecture in the age of Artificial Intelligence*. London: RIBA Publishing.

Bernstein, P., 2023. *Yale School of Architecture (YouTube)*. [Online]
Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=QE-IW3PpdY&t=3327s>
[Přístup získán 11 2 2024].

Carmona, M., Bento, J. & Gabrieli, T., 2023. *Urban Design Governance: Soft Powers and the European Experience*. London: UCL Press.

Carpó, M., 2017. *The Second Digital Turn: Design Beyond Intelligence*. Cambridge: The MIT Press.

Carr, N., 2015. *Skleněná klec - Automatizace a my*. Brno: Emitos.

CityDeal, nedatováno *CityDeal*. [Online]
Available at: <https://www.citydeal.cz/>
[Přístup získán 11 2 2024].

ČKA, 2021. *Česká komora architektů*. [Online]
Available at: <https://www.cka.cz/komora/tema-CKA/uzemni-planovani>
[Přístup získán 11 2 2024].

ČKA, 2022. *Česká komora architektů*. [Online]
Available at: <https://www.cka.cz/svet-architektury/aktualne/novinky/otta-standardy-sluzeb-krajinarskeho-architekta>
[Přístup získán 11 2 2024].

ČKA, 2023. *Česká komora architektů*. [Online]
Available at: <https://www.cka.cz/komora/o-komore/valna-hromada/valna-hromada-cka-2023/usneseni-valne-hromady-2023.pdf>
[Přístup získán 11 2 2024].

De Walsche, J., 2022. *EAAE Annual Conference + General Assembly: New dimensions – Reflection of the enlargement of scale and overlapping of disciplines*. Prague, Czech Technical University in Prague, Faculty of Architecture.

del Campo, M., 2023. *Weitzman School of Design at Penn (YouTube)*. [Online] Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=tVLQYCCci6k> [Přístup získán 11 2 2024].

ECIA, 2020. *The European Charter of Interior Architect Training*. [Online] Available at: <https://ecia.net/media/558/ECIA%20Charter%202020.pdf> [Přístup získán 12 2 2024].

ERA21, 2019. *ERA21*. [Online] Available at: <https://www.era21.cz/cs/clanky/clanky/2019-05-06-trojgeneracni-tetralog-diskuze-filipa-landy-s-michalem-kohoutem-romanem-brychtou-ondrejem-chybikem-a-marketou-mrackovou/> [Přístup získán 11 2 2024].

Floridi, L., 2014. *The Fourth Revolution: How the Infosphere is Reshaping Human Reality*. Oxford: Oxford University Press.

Gartner, 2023. *Gartner*. [Online] Available at: <https://www.gartner.com/en/articles/what-s-new-in-artificial-intelligence-from-the-2023-gartner-hype-cycle> [Přístup získán 11 2 2024].

Golden, S., 2017. Mapping the expanding and fracturing field of architecture. V: *Architectural Research Addressing Societal Challenges*. Lisbon: Taylor & Francis, pp. 705-712.

Chlebek, T., 2023. *CzechCrunch*. [Online] Available at: <https://cc.cz/studenti-fakulty-vse-uz-nebudou-odevzdat-bakalarske-prace-v-dobe-chatgpt-to-pry-nedava-smysl/> [Přístup získán 11 2 2024].

IFLA, 2020. *IFLA*. [Online] Available at: https://www.iflaeurope.eu/assets/docs/210120_IFLA_LA_Definition_Final.pdf [Přístup získán 11 2 2024].

Imramovská, M., 2017. *DDP Hledání identity: analýza současné situace profese krajinařské architektury v České republice*. [Online] Available at: https://issuu.com/sarvasova/docs/disertace_grafika_kopie_pro_issue [Přístup získán 11 2 2024].

Jehlík, J. & Plos, J., 2015. *Metodika zadávání územních plánů [A] Koncepce a návrh / monografie týmu hlavního řešitele*. Praha: Fakulta architektury ČVUT.

Kostof, S., 1977. *The Architect: Chapters in the History of the Profession*. Oxford: Oxford University Press.

Kurzweil, R., 2005. *The Singularity Is Near: When Humans Transcend Biology*. New York City: Viking Press.

Lábus, L., 2022. *EAAE Annual Conference + General Assembly: New dimensions – Reflection of the enlargement of scale and overlapping of disciplines*. Prague, Czech Technical University in Prague, Faculty of Architecture.

Lešek, P., 2023. *DDP Působení městského architekta v malých a středních městech*. [Online].

Lokšová, T. & Pomyjová, E., 2020. *ERA21*. [Online]
Available at: <https://www.era21.cz/vyzkum/>
[Přístup získán 11 2 2024].

Lukovich, T., 2023. Artificial Intelligence and Architecture Towards a New Paradigm. *YBL Journal of Built Environment*, 17 11.

PDM, 2022. *Pojďme dělat město nebo ves (YouTube)*. [Online]
Available at:
https://www.youtube.com/watch?v=l3gj_qDPoll&list=PL3_3CsGxrM9L5WIY0WQOBRjQcTsJ3B3Q3&index=8
[Přístup získán 11 2 2024].

Plos, J., 2018. *Zákon o výkonu povolání autorizovaných architektů a o výkonu povolání autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě. Komentář a výklad náležitostí a podmínek samostatného výkonu profese. (Zákon č. 360/1992 Sb.)*. Praha: Wolters Kluwer.

Plos, J. & Jehlík, J., 2015. *Metodika zadávání územních plánů [B] Metodika / normativní dokument týmu hlavního řešitele*. Praha: Fakulta architektury ČVUT.

Rittel, H. W. J. & Webber, M. M., 1973. Dilemmas in a General Theory of Planning. *Policy Sciences Vol. 4, No. 2*, 6.

Robinson, J., 2019. *Transdisciplinarity: The limitations of the alphabet*. Utrecht: Utrecht University.

Romice, O., 2022. *EAAE Annual Conference + General Assembly: New dimensions – Reflection of the enlargement of scale and overlapping of disciplines*. Prague, Czech Technical University in Prague, Faculty of Architecture.

Rudorfer, V., 2022. *EAAE Annual Conference + General Assembly: New dimensions – Reflection of the enlargement of scale and overlapping of disciplines*. Prague, Czech Technical University in Prague, Faculty of Architecture.

Saldaña, J., 2009. *The Coding Manual for Qualitative Researchers*. Los Angeles: SAGE Publications.

Schumacher, P., 2010. *The Autopoiesis of Architecture: A New Framework for Architecture*. Hoboken, New Jersey: Wiley.

Steffen, W., Crutzen, P. J. & McNeill, J. R., 2007. The Anthropocene: Are Humans Now Overwhelming the Great Forces of Nature?. *Ambio*.

Susskind, R. E. & Susskind, D., 2015. *The Future of the Professions: How Technology Will Transform the Work of Human Experts*. Oxford: Oxford University Press.

Susskind, R. E. & Susskind, D., 2022. *The Future of the Professions: How Technology Will Transform the Work of Human Experts*. Updated Edition editor Oxford: Oxford University Press.

TAČR, 2017. *Technologická agentura ČR*. [Online]
Available at: <https://www.tacr.cz/wp->

[content/uploads/documents/2019/10/09/1570606613_Frascati_manual.pdf](#)

[Přístup získán 11 2 2024].

Trejbal, J., 2021. *Pohyb tvůrce: Průzkumy území jako forma uměleckého výzkumu*. Praha: Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze.

van Manen, M., 2016. *Researching lived experience: Human science for an action sensitive pedagogy*. 2nd edition editor New York: Routledge.

Vitruvius, 1953. *Deset knih o architektuře*. Praha: SNKLHU / Odeon.

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Rozhovory *(tištěná)*

Příloha č. 2 – Metadata *(digitální)*

Architektura je jenom jedna.

Současná proměna role architekta

Příloha č. 1 – Rozhovory

Disertační práce

Ing. arch. Petr Buryška

2024

Školitel JUDr. PhDr. Jiří Plos
Studijní program Architektura a urbanismus
Studijní obor Urbanismus a územní plánování

Ústav urbanismu
Fakulta architektury
České vysoké učení technické v Praze

Obsah

1.1	Příprava rozhovoru.....	1
1.2	Vedení a průběh rozhovorů.....	1
1.3	Vývoj specifických doplňujících otázek	2
1.4	Transkripce a autorizace rozhovorů	6
1.5	Autorizované přepisy rozhovorů	7
	prof. Ing. arch. akad. arch. Václav Girsá.....	9
	prof. Ing. arch. Ladislav Lábus, Hon. FAIA	11
	Ing. arch. Jan Kasl	17
	prof. Ing. arch. Karel Maier, CSc.	23
	doc. Ing. Klára Salzmán, Ph.D.	27
	doc. Ing. arch. Miloš Florián, Ph.D.	33
	prof. Ing. arch. Roman Koucký	35
	doc. Ing. arch. Petr Hlaváček.....	39
	doc. Dr. Ing. Alena Salašová	45
	prof. Ing. arch. Michal Kohout	49
	Ing. arch. Michal Kuzemský.....	55
	prof. Ing. arch. Monika Mitášová, PhD.	63
	Ing. arch. Lucie Vogelová.....	73
	prof. Ing. akad. arch. Jan Šépka	77
	Ing. arch. Regina Loukotová, Ph.D.....	81
	Ing. arch. MgA. Osamu Okamura.....	85
	doc. Ing. arch. Jakub Vorel, Ph.D.	91
	Ing. arch. Radek Suchánek, Ph.D.	97
	doc. Ing. arch. Dalibor Hlaváček, Ph.D.....	101
	doc. Ing. arch. Tomáš Efler	105
	Ing. arch. MArch. Adam Gebrian.....	115
	Ing. arch. Mag. arch. Saman Saffarian	121
	Ing. Petr Návrát, MSc.	127
	Ing. arch. MArch Jan Kristek, Ph.D.	131
	Ing. Tereza Mácová	137
	Ing. arch. Šárka Malošíková	143
	Ing. arch. Zdeňka Havlová, Ph.D.....	149
	Ing. arch. Jan Hora	155
	Ing. arch. Lukáš Grasse	161
	Ing. arch. Luboš Klabík	167

1.1 Příprava rozhovoru

Příprava rozhovoru byla konzultována s kolegou Mgr. Tomášem Váchou. Preference formy pořizování rozhovorů byla on-line videohovorem, a to s vědomím zvládnutí digitálního nástroje již všemi dotazovanými, nicméně byla ponechána i možnost pořízení rozhovorů osobně (nakonec využito 4x), přičemž hlavním důvodem pro takový postup byla možnost pořízení většího počtu rozhovorů. Doporučený bezpečný počet dotazovaných byl 20, ale s ohledem k možným nepředpokládaným okolnostem, jako zejména k jejich časovým možnostem a tím pádem podrobnosti probíraného, byl celkový počet navýšen na 30. Výsledkem přípravy rozhovoru byla prezentace k nasdílení v rozhraních MS Teams nebo Zoom, zatímco v případě pořizování rozhovoru osobní formou bylo dotazování vedeno s prezentací spuštěnou na notebooku – viz úvodní stranu níže. Rozhovor byl po odzkoušení s dvěma architektky (mimo vybraný okruh) mírně upraven a následně byli dotazovaní postupně kontaktováni s prosbou o pořízení rozhovoru.

1.2 Vedení a průběh rozhovorů

Dotazovaní předem udělili souhlas s nahráváním rozhovoru a před samotným dotazováním proběhlo:

- sdělení, že se jedná o polo-strukturovaný rozhovor, jehož výstupem budou data určená k analýze v rámci disertační práce;
- seznámení s předpokládaným časovým rozvrhem;
- stručné představení doktoranda a disertační práce (téma, časový a geografický rámec, pojmy „společenský kontext“, „současnost“, „změna“ a „proměna“);
- sdělení, že v průběhu celého rozhovoru je možné zmiňovat příležitosti, hrozby, kapacitu vstřebávání výzev a (budoucí) hodnoty výkonu povolání, což bylo i dále připomínáno malým textem na všech slidech hlavní části prezentace (v rohu).
- odsouhlasení varianty způsobu ochrany soukromí dotazovaného (publikace anonymizovaného přepisu nebo rozšíření o citaci pasáží za předpokladu autorizace nebo odanonymizování celého rozhovoru za předpokladu autorizace), přičemž všichni souhlasili s poslední variantou, resp. případně to potvrdili až na konci rozhovoru);
- rámování rozhovoru s primárním ohledem na expertní znalost a vhled do scény a sekundárním na příklady z vlastní praxe;
- sdělení charakteristických kritérií výběru konkrétního dotazovaného a upřesnění kritéria „diskurs“;

- popsání struktury rozhovoru kopírující konceptuální linku výzkumu **ČINNOSTI – SPECIALIZACE – POZICE**; vysvětlení významu obecných otevřených a specifických otázek (obecné otevřené všem a ne všechny specifické všem); vysvětlení účelu pracovních listů u prvních otázek každého bloku (sladění terminologie, možnost na ně nenavazovat);
- vysvětlení způsobu vedení rozhovoru (předem omluva za přerušování s ohledem k určení rozhovoru v rámci vymezeného času);
- a sdělení možnosti zmiňovat téma interdisciplinarity a potažmo transdisciplinarity kdykoliv.

Jednalo se o první zkušenost s vedením rozhovorů, tzn. při prvních rozhovorech proběhlo osvojení základních návyků správné praxe, ale přibližně od desátého už se jednalo o automatickou záležitost. Zároveň začala narůstat informační nasycenost, dotazování se začalo zpřesňovat a později mělo charakter svižného testování témat na povrchu s intuitivním ponořením se hlouběji při sdělení zajímavé informace nebo její vazbě k jinému tématu. Rozhovor tak místy mohl mít charakter volného nestrukturovaného. Zatímco specifické doplňující otázky nebyly pokládány všechny všem s výjimkou aspektu jádra **ČINNOSTÍ**, obecné otázky byly pokládány stejným způsobem, aby byl udržen jejich smysl, nicméně v některých případech byly formulovány odlišně, a to – s ohledem k průběhu rozhovoru - pokud už byly otázky částečně probrány, jelikož navazovaly a prolínaly se; časovým možnostem dotazovaných; a jejich individuálního projevu. V mnoha případech došlo při první odpovědi k jejímu širšímu pojetí, které se dotklo různých následujících témat, což je v pořádku, a dále byl rozhovor usměřován podle plánu. V ojedinělých případech, pokud některé otázky nebyly správně pochopeny, resp. odpovědi se k nim nevztahovaly, bylo postupováno podle aktuálních časových možností a významu otázky u konkrétního dotazovaného – spíše byla otázka dovysvětlena a méně častěji přeskočena. V závěru zůstal prostor pro případně přeskočená témata nebo sdělení, která dotazovaní považovali za důležitá.

Vyskytly se i dílčí chyby – někdy byly pokládány znovu skoro totožné otázky a někdy, převážně s ohledem k nasycenosti informací hlavně ke konci pořizování rozhovorů, mohly být místy mírně návodné, protože sumarizovaly nasbírané možnosti odpovědí (vždy ale s možností odpovědí jiné). Rozhovory se nesly většinou v pohodové atmosféře, někdy až neformálně přátelské, sporadicky korektně-vlažné, a ani jednou nedošlo byť k náznaku nějakým způsobem vypjatého momentu. Ke konci rozhovoru proběhlo poděkování a domluva na zaslání přepisu k autorizaci. Poté byly záznamy rozhovorů, jako i přepisy (viz dále), opatřeny číslem a uloženy na jiném místě, než klíč s přiřazením ke jménům (pro jistotu před autorizací). Délka hrubých záznamů rozhovorů se pohybovala mezi stopážemi (h:mm) 0:45-2:45, což ale byly ojedinělé extrémy, přičemž obvykle rozhovor nepřekročil délku 1:30. Celkový součet délek hrubých záznamů dosáhl necelých 46 hodin.

1.3 Vývoj specifických doplňujících otázek

Na základě průběžné zkušenosti docházelo k zpřesňování sady specifických doplňujících otázek, což znamenalo i odebrání některých triviálních, příp. s jinými se překrývajících, nebo naopak jejich sloučení a někdy zase konkretizaci či zařazení otázek nových, které vyvstaly a jevíly se jako důležité. Dále následuje popis změn v sadě specifických doplňujících otázek oproti jejich výchozím formulacím (menším písmem kurzívou), a to v kontextu otázek obecných. Vložené obrázky jsou stránkami prezentace využité pro vedení rozhovorů, které takto dotazovaní viděli, zatímco specifické otázky zobrazeny nebyly.

1/ Činnosti

příležitosti / hrozby / kapacita / hodnoty (do budoucna)

a) Mění se něco na tvorbě, popř. co, proč a jak?

- Plánování
 - 1) podpůrné, přípravné/doplňkové a průvodní
 - 2) **Navrhování uspořádání a využívání území**
 - 3) zpracování ÚAP, plánů a programových dokumentů
- Projektování
 - 1) podpůrné, přípravné/doplňkové a průvodní
 - 2) **Navrhování uspořádání, využívání a konstruování staveb, zařízení a produktů**
 - 3) zpracování projektů
- Správa vystavěného prostředí
 - 1) podpůrné, přípravné/doplňkové a průvodní
 - 2) **Navrhování východisek, limit a rámců procesů Plánování a Projektování**
 - 3) pořizování plánů a programových dokumentů
 - 4) projektový management
 - 5) politické a správní rozhodování

Navrhování lze z hlediska vzdělávání strukturovat: **znalosti > pochopení > aplikace > analýza > hodnocení > tvorba**

Anderson, L. W. and Krathwohl, D. R., et al (Eds.) (2001) A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing: A Revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives. Allyn & Bacon, Boston, MA (Pearson Education Group)

b) Mění se něco na používání nástrojů a souvisejících pracovních postupech, popř. co, proč a jak?

c) Mění se něco na koordinaci, popř. co, proč a jak?

1a) Mění se něco na tvorbě, popř. co, proč a jak?

Co se mění ve způsobech psaného grafického a vyjadřování? Jaký je význam tužky a mění se na něm něco? Je tužka něčím nahrazována?

Jaký má pro navrhování potenciál umělá inteligence? Jak se dá využít, abychom pracovali efektivněji? Může sama iniciovat a definovat zadání, nahradit vstupní invenci a nést myšlenky?

Co znamená udržitelnost v architektuře? Jaký je význam celoživotního cyklu / adaptability / revitalizace / recyklace?

Obecná otevřená otázka mířila zejména k začátku procesu navrhování, tzn. způsobu, jakým probíhá prvotní tvůrčí fáze včetně formulace a ověřování budoucích řešení. V rámci způsobů vyjadřování specifická otázka mířila častěji ke grafickému, než sporadicky psanému. Specifická otázka k nahrazování tužky byla rozšířena/zpřesněna o 3D modelování. Specifická otázka k udržitelnosti mířila ke shrnutí aktuální diskuse udržitelnosti v architektuře, resp. i vlivu tématu na navrhování z pohledu dotazovaného.

1b) Mění se něco na používání nástrojů a souvisejících pracovních postupech, popř. co, proč a jak?

Co se mění v provádění hlavních činností? Co se mění ve způsobech provádění dílčích činností a úkonů v rámci fází, jsou příp. nějaké nové nebo nemizí některé?

Co je možné a přínosné standardizovat a automatizovat? Jaký je význam typizace a typologie?

Jakou roli hraje povaha a rychlost komunikace? Jaké je poznání ohledně efektivity práce s obsáhlými daty a informacemi? Jakou roli hraje evaluace?

Obecná otevřená otázka byla zpřesněna první specifickou – mířila k rozvedení problematiky vlivu pokročilých nástrojů a změnám v pracovních postupech, resp. struktuře, významu a existenci dílčích fází (příp. nové/ztrácející význam), včetně v nich obsažených úkonů a vzájemných souvislostí dílčích činností a úkonů napříč dílčími fázemi. Specifická otázka k typizaci a typologii byla víceméně sloučena s tématem standardizace a automatizace, která byla často spojena rovnou konkrétně s BIMem či GISem.

1c) Mění se něco na koordinaci, popř. co, proč a jak?

Jak intenzivně narůstá míra koordinace a jaký to má vliv na způsob práce?

Co obnáší koordinace a jak se posouvá její význam? Má být architekt automaticky schopným manažerem?

Jakým způsobem se organizuje práce? Postupuje specializace na úrovni dílčích činností a úkonů?

Obecná otevřená otázka prohloubila předchozí vztahem k míře a významu koordinace a jejímu celkovému vlivu na způsoby práce. Bylo někdy návodně řečeno, že míra koordinace se zvyšuje. Specifická otázka k organizaci práce byla víceméně vyčerpána předchozími a vypuštěna.

2/ Specializace

příležitosti / hrozby / kapacita / hodnoty (do budoucna)

a) Jak se projevuje problematika měřítek a vrstvení témat, mění se v ní něco, popř. co, proč a jak?

- <u>Měřítko</u>	mezistátní / stát / kraj / metropole / statutární město mikroregion-ORP-MAS / město / městská část / městský obvod městská čtvrť / lokalita / urbánní blok / sousedství / městys / vesnice / osada dům / byt / místnost / zařízení / produkt / detail
- <u>Témata</u>	volná krajina / příměstská krajina / veřejný prostor ochranná přírody a krajiny / památková péče občanská vybavenost / bydlení / produkce mobilita / energetika / technická infrastruktura ...

b) Jak se projevuje problematika architektonických oborů, mění se v ní něco, popř. co, proč a jak?

Aktuální architektonické obory	urbanismus a plánování / krajinařská architektura stavitelství / interiér, výstavnictví a scénická tvorba
--------------------------------	--

c) Mění se něco na vztahu architekta a technicky-podpůrných inženýrských oborů, popř. co, proč a jak?

Aktuální technicky-podpůrné inženýrské obory	městské inženýrství / krajinné inženýrství / stavební inženýrství
--	---

2a) Jak se projevuje problematika měřítek a vrstvení témat, mění se v ní něco, popř. co, proč a jak?

Jak rozumíte pojmu „specializace na všeobecnost“?

Která témata jsou aktuálně specifická pro jednotlivá měřítka?

Jak rozumíte pojmu „zvětšování měřítka“? Jak v kontextech plánování, projektování a správy vystavěného prostředí?

Obecná otevřená otázka mířila k holistickému architektonickému smýšlení při vnímání souvztažnosti měřítek a mnohvrstevnatých problematik, resp. ověření, zda je tento fenomén stále součástí podstaty architektury. U specifické otázky k pojmu „specializace na všeobecnost“ bylo upřesněno, že vzešel z konference EAAE. Vazby měřítek a témat byly řešeny sporadicky. Specifická otázka zvětšování měřítka byla zpřesněna směrem k projektům zpracovávaným architekty.

2b) Jak se projevuje problematika architektonických oborů, mění se v ní něco, popř. co, proč a jak?

Jaké mají ambice aktuální architektonické obory? Vnímáte vymezování mezi nimi, popř. jaké jsou příčiny?

Co může být klíčem k nastavení kompetenčního modelu spolupráce architektonických oborů?

Jakým způsobem lze přiblížit podunajský model architekta anglosaskému a naopak?

Obecná otevřená otázka mířila k vývoji architektonické oborové diferenciaci a jejím projevům v právním rámci odborné způsobilosti, případně se souvisejícím obchodním prostředím. Specifická otázka k ambicím jednotlivých oborů byla často konkretizována požadavkem primární odpovědnosti krajinařských architektů za veřejné prostranství. Specifická otázka k podunajskému a anglosaskému modelu pojetí oborové diferenciaci se rozšířila o potenciální východiska kompozitního modelu autorizace zohledňujícího přesahy oborů.

2c) Mění se něco na vztahu architekta a technicky podpůrných inženýrských oborů, popř. co, proč a jak?

Jaká by měla být úroveň kvalifikace jednotlivých architektonických oborů ve smyslu odlišení od technicky podpůrných inženýrských?

Jaká jsou rizika ve smyslu odpovědnosti za vykonávané činnosti? Které jsme schopni zvládnout sami a co je vhodné přenechat?

Jaké jsou nově etabloující se do budoucna podstatné technicky podpůrné inženýrské obory?

Obecná otevřená otázka mířila k vývoji vztahu architekta a potažmo architektonických oborů k technicky-podpůrným inženýrským oborům. Specifická otázka k rizikům padala sporadicky a naopak se výrazně uchytila předmětem nedefinovaná otázka k anomálii výuky architektury zároveň na dvou fakultách jedné univerzity.

3/ Pozice

příležitosti / hrozby / kapacita / hodnoty (do budoucna)

a) Mění se něco na odpovědnostech, kompetencích a pravomocích architekta, popř. co, proč a jak?

- <u>Výstavba</u>	projektant
projektant + stavitel / projektant + stavebník
projektant + stavitel + stavebník
- <u>Veřejná správa</u>	politik / člen odborné komise nebo rady
úředník / zaměstnanec příspěvkové organizace
externí konzultant
člen spolku / aktivní jedinec

b) Mění se něco na předpokladech pro pozice, pro které má být architekt školen, popř. co, proč a jak?

c) Mění se něco na rozhraní role profesní a společenské role architekta, popř. co, proč a jak?

3a) Mění se něco na odpovědnostech, kompetencích a pravomocích architekta, popř. co, proč a jak?

Jaká mají aktuálně jednotlivé pozice specifika? O čem a v jaké míře v nich může architekt rozhodovat? Ve kterých jsme silní / slabí?

Máme dostatečné pravomoci v procesu výstavby? Jaký je potenciál architekta v oblastech standardizace, automatizace a robotizace? Jaký je potenciál architekta v oblastech prefabrikace, 3D tisku nebo vývoje materiálů obecně? Jaký je potenciál architekta v oblastech stavební ekonomie, dodávání staveb, potažmo developerské nebo investiční činnosti?

Máme dostatečné pravomoci ve správních procesech? Do jaké míry může úředník měnit návrh? Do jaké míry mohou další aktéři ve veřejné správě měnit návrh?

Obecná otevřená otázka mířila k odpovědnostem, kompetencím a pravomocím v rámci výstavby, resp. vývoji vztahu projektant – stavitel – stavebník: k potenciálům změn v kontextu pozice architekta jako dodavatele – často konkrétně design-build; potenciálům změn v kontextu pozice architekta jako developera nebo investora. Byla akcentována otázka k stavební ekonomii.

Obecná otevřená otázka k odpovědnostem, kompetencím a pravomocím v rámci veřejné správy mířila k aktuálnímu vývoji pozic architekta ve státní správě a samosprávě. Specifické otázky mířily k detailnějšímu rozvedení tématu v úrovních stát – kraj – (mikroregion) – obec. Akcentován byl „projektující úředník“.

3b) Mění se něco na předpokladech pro pozice, pro které má být architekt školen, popř. co, proč a jak?

Které klíčové pozice bychom měli systémově zaujímat?

Ve kterých pozicích nemusíme nutně být, ale vzdělání by je mělo zohledňovat?

Jaký je charakter pozice, ve které architekt těží ze svého vzdělání, ale výkon povolání s ní už nijak nesouvisí?

Obecná otevřená otázka mířila ke znalostem a dovednostem či kompetencím a pozicím, pro které vzdělávat, tzn. potenciálně systémově obsazovaným architekty. Specifické otázky se postupně transformovaly a nakonec mířily mj. k možnostem škol architektury, resp. způsobům, jakým vzdělávání pojmout vzhledem k vymezenému času pro studium, požadavkům na studijní programy a jejich limitům.

3c) Mění se něco na rozhraní role profesní a společenské role architekta, popř. co, proč a jak?

Jak vnímáte pojem „společenská role architekta“? Je nutné o povolání pečovat i mimo profesionální rámec, popř. proč a jak?

Souvisí kvalita architekta s odbornou způsobilostí, popř. proč a jak?

Jak vnímáte fenomén architektů v politice? Proč do politiky vstupují? Které předpoklady výkonu povolání jsou v politice přínosem?

Obecná otevřená otázka mířila ke způsobům vnímání společenské role architekta (příp. roli povolání) v souvislosti s profesním resp. odborně způsobilým výkonem (autorizace). Většinou byl v rámci práce vysvětlen rozdíl mezi pojmy „povolání“ a „profese“. U specifické otázky k vystupování z profesionálního rámce do širšího pole role povolání ve společnosti byla upřesněna motivace vytvoření předpokladů pro zvyšování kvality vystavěného prostředí.

1.4 Transkripce a autorizace rozhovorů

Necelých 46 hodin hrubého záznamu vygenerovalo cca 38 hodin materiálu k transkripci (dále také „přepisu“), která zabrala přibližně měsíc (hodiny na pracovní dny), přičemž průběžně se pořizování rozhovorů a přepisování prolínalo. Ačkoliv byla využita možnost automaticky z MS Teams ukládat hrubé přepisy, materiál musel být výrazně editován jednak díky nedokonalosti algoritmů, jednak také způsobu projevu většiny dotazovaných, který měl díky komplexnosti tématu a obecnosti otázek někdy charakter až „uvažování nahlas“. To ovšem většinou nebylo na škodu, protože se tak postupně krystalizovala hodnotná sdělení.

Techniky transkripce se pohybují na škále od doslovné se zaznamenáním všech gramaticky chybných výrazů a přereků atp., které bývají doplněny také o komentář ke gestikulaci nebo projeveným emocím, až po abstraktní shrnující protokol. Vzhledem k expertnímu charakteru rozhovorů, se zaměřením na obsahově-tematickou rovinu, a záměru všechny přepisy k disertační práci přiložit, byla zvolena varianta redigované transkripce. Přepisy tak byly upraveny do spisovného jazyka, byly zbaveny chyb ve větné skladbě a byly provedeny stylistické úpravy. Cílem bylo přepisy dostat do čitelné a publikovatelné podoby při dodržení základních pravidel. Odpovědi v hlavní části rozhovoru byly přepsány v plném rozsahu, tzn. všechna sdělení včetně podstatného doptávání dotazovaného během kladení otázek. Nebylo přepisováno někdy dlouhé a vždy skoro stejné kladení otázek, ale zato byla přepisována někdy volná komunikace včetně sdělení ke konci mimo hlavní část rozhovoru. Velký důraz byl kladen na zachování významu sdělení v maximální míře. Samozřejmě nebylo možné přepisování věnovat péči, která by se blížila redakčním úpravám, ale energie byla vložena spíše do úplnosti, se kterou dotazovaní dále mohli pracovat.

Se sdělením v podobném duchu a průvodcem autorizace, který obsahoval shrnutí průběhu rozhovoru a popis otázek (viz Vývoj specifických doplňujících otázek výše), byly přepisy dotazovaným zaslány s prosbou o autorizaci s možností korekcí při zachování významů sdělení. Někteří dotazovaní text, ve stále ještě syrovém stavu, autorizovali bez připomínek, zatímco jiní sáhli k minimálním lokálním až rozsáhlejšími zejména jazykovým a stylistickým korekcím, vypuštění zbytečně rozvláčných částí některých odpovědí nebo zřídka vypuštění pasáží, kterými si zpětně nebyli příliš jisti.

1.5 Autorizované přepisy rozhovorů

prof. Ing. arch. akad. arch. Václav Girs

PB: (Tvorba)

VG: Určitě se něco mění, ale chci připomenout, že z projektového procesu jsem odešel asi před 10 lety. Byl bych spíše schopen posuzovat situaci před revolucí, hned po revoluci a následně zhruba v době, kdy se začaly objevovat evropské dotace. Ano, v navrhování v oblasti péče o historické dědictví se projevují znaky stereotypu, který pro památky není příliš pozitivní. Ovlivňuje to, zaprvé, že projektovat obnovu památek může v podstatě kdokoli, což se promítá na kvalitu výsledku vždy velmi negativně. Za druhé proto, neboť se v této oblasti zaběhnul systém, určený špatným zákonem o zadávání veřejných zakázek.

PB: (Pracovní postupy)

VG: Je to těžké generalizovat, záleží, o jaké se jedná zakázky. Také záleží na tom, kdo je klientem, jak je inteligentní, jaký má vůbec vztah k památkám. Nebo k té konkrétní, kterou upravuje - kde je vůdčí investorskou osobností. Každý není vzdělaný či kultivovaný, leckteré plány mohou být pro památku ne příliš dobré, to je jedna stránka. Samozřejmě jsou klienti vážící si kulturního dědictví, kteří mají silný zájem, aby obnova dopadla dobře, aby byla zachována autenticita, aby byl ten objekt zhodnocen i z hlediska kulturního. Proces obnovy je ovlivňován také samozřejmě tím, kdo to projektuje. Jakou má konkrétní projektant zkušenost, jak je odborně pro tuto úlohu vybaven, do jaké míry se ztotožňuje se zájmy památkové péče. Připomínám, že zásah do památky může dnes projektovat v podstatě kdokoli a to není pro památky dobré. Kvalitu výsledku významně ovlivňuje i to, jak probíhá realizace. Je totiž nezbytné, aby bylo dostatek času na zvládnutí jednotlivých pracovních činností, jejich návaznosti s respektováním limitů technologie. Zejména v souvislosti s investicemi rozsáhlejších zakázek, kam se vkládají veřejné prostředky, zaznamenáváme často negativní tendence. Stanovené lhůty čerpání dotací vedou k striktním požadavkům na dodržování termínů, což je samozřejmě logické, ale při obnově památek nezřídká nastává situace, kdy je zapotřebí přerušit práce, doplnit průzkumy nebo ověřit koncepci variantním řešením. Tlak na splnění mechanicky stanoveného, mnohdy dokonce nerealistického termínu může mít pro památku velmi nepříznivý dopad.

PB: (Nástroje)

VG: V tom procesu hrají velmi dobrou roli nové technologie, tím myslím např. fotogrametrii nebo možnost skenování i projektování v BIM, které je v začátcích. Výhledově mohou mít tyto nástroje pro památkovou péči, pro kvalitu obnovy značný význam, ale musí být v dobrých rukou kvalifikovaných projektantů a v souhře s kultivovaností klienta, což je důležitý moment.

PB: Zmínil jste BIM, ale co třeba umělá inteligence, jaký má potenciál?

VG: Nerozumím tomu, nevím co to je.

PB: Uvažoval jsem, jestli tu otázku vůbec pokládat, nemusíme probrat vše. (Komunikace)

VG: Obecně je komunikace vždy ve prospěch věci. Důležitá je úroveň partnerské spolupráce, architekt, památkář, specialista, klient, úřady, atd.

PB: (Koordínace)

VG: Dobrá koordinace v každém případě podmiňuje úspěšnost procesu. Záleží na partnerech, jak jsou schopni koordinovat a do jaké míry jim jde o kvalitu výsledného díla. Často mám v poslední době bohužel pocit, že mnohým investorům na výsledku tolik nezáleží. Že jde spíše a hlavně o překonávání překážek v úsilí k získání peněz: proces je soustředěn na bezchybnost v přípravě dotačních programů, aby nebyly problémy, aby k programu nebyly výhrady, aby si někdo nestěžoval, aby někdo nepoukazoval na to, že proces nebyl transparentní apod. To je sice v daných podmínkách pochopitelné, ale mám nezřídká pocit, že to nejdůležitější, totiž soustředěné úsilí k efektivnímu zhodnocení prostředků kvalitou výsledného díla následně už chybí.

PB: (Specializace na dílčí činnosti)

VG: Asi ano, podle osobního zaměření, naturelu, vzdělání, jak byli úspěšní při vstupu do oboru. Specializace ale v památkové péči se nerozvíjí v potřebných kategoriích s ohledem k tomu, že projektovat obnovu památek může kdokoli. Není tlak, společenská poptávka po lidech, kteří by splňovali nezbytné speciální kvalifikační předpoklady a to pro není obor příliš šťastná okolnost.

PB: Děje se v památkové péči více nebo je to pořád stejné, že se někdo specializuje třeba čistě jen na průzkumy?

VG: Určitě specializace v určitém měřítku funguje. Někdo se zabývá jen stavebně historickými průzkumy, někdo jen projektuje obnovu památek. Ale chybí systémové řešení, které by posilovalo poptávku po specialistech a tedy umožňovalo i kvalitativní rozvoj oboru.

PB: Pojdme rovnou k věci, vidíte např. v zahraničí nějaký ideální model ve smyslu typu autorizace nebo licence?

VG: Ve Francii se obnovy významnější kategorie památek mohou účastnit pouze projektanti, kteří k tomu mají kromě základního architektonického vzdělání ještě speciální průpravu. Tak by to mělo být podle mého soudu i u nás. Podmínit zasahování do památek speciálními licencemi. I u nás byly po revoluci podobné snahy, ale nezdařilo se to. Památková péče měla a stále má slabé postavení. Není politický zájem. Často jsme slyšovali, že v novém kapitalismu trh vše vyřeší a kvalita půjde automaticky nahoru. Zajistí to prý neviditelná ruka trhu, tak to ale nefunguje. Jsem stoprocentně přesvědčen, že by měla být ještě speciální autorizace na obnovu památek. V praxi velmi chybí.

PB: Měl jste na mysli, že ve Francii učí obecného bakaláře a v magistru se specializují?

VG: Ne, je to nadstavba.

PB: Není to doktorské studium?

VG: Ne, je to zvláštní typ studia zaměřený na obnovu památek, kde se učí metodiku, technologie a přístup k památkám tak, aby vznikla skupina architektů, kteří při obnově památek budou fundovaným partnerem klienta a garantem, že s památkou bude nakládáno profesionálně šetrně a že bude zachována kulturně historická hodnota.

PB: (Měřítka a vrstvení témat) Je to mj. konkrétně téma památkových rezervací a v nich dalších chráněných objektů.

VG: U památek, pokud má být kvalitní výsledek, se musí vždy jít až do detailů. Chráníme celou strukturu, nejde jen o hmotu, objem a estetiku, vzhled objektu. Architekt se musí zabývat absolutně celou strukturou, a když navrhne solidní koncepci, která je ve prospěch památky, musí potom až do realizace ohlídat vše. Ochranu originálních prvků, konzervaci, složení omítky, řešení barevnosti doplňků, zpracování truhlářských výrobků, povrchových úprav atp. A tím se obnova odlišuje od výstavby nových objektů. Nechci tvrdit, že u novostaveb je to jednodušší. Ale u památek je větší důraz na řešení detailů, na upřesňování technologií, koordinaci restaurátorských prací. Nežádá s nutností reagovat na nálezy, doplňovat průzkumy, korigovat projektové řešení apod. Takže architekt musí operativně řešit změny a řadu podrobností, čímž se jeho činnost docela liší od volné tvorby, od realizace novostaveb na zelené louce. Navíc je více závislý na kooperacích, tzn. v této situaci okamžitě potřebujete k ruce průzkumníky, restaurátory, musí se počkat a udělat nějaký doplněk stavebně historického průzkumu a nároky na další profese jsou vyšší.

PB: (Vztah k technicky-podpůrným inženýrským oborům)

VG: Ve stavebnictví se vyvíjí nové materiály, nové stavební postupy, hledá se cesta jak urychlit stavění, aby se eliminovala závislost na přírodních podmínkách, aby se dalo stavět i v zimě. To je jistě logický trend, to je naprosto v pořádku. Ale ve vztahu k památkám se tím pádem rozevírají nůžky. Neboť tradiční historický stavební fond do 19. století, je závislý na používání tradičních technologií, postupů, materiálů. Musí se respektovat klimatické podmínky, limity technologických parametrů, odlišných od principů moderní výstavby.

PB: Děje se, že inženýři rekonstruují památky a popř. vidíte to jako problém?

VG: Pokud je inženýrská kvalifikace zacílena pouze na moderní technologie a moderní pracovní postupy je to pro obnovu památek trochu málo. Neznalost tradičních technologií a neschopnost jejich aplikace vede k nadměrným zásahům do památek. Nezávažné použití moderních technologií při obnově památek může vést i k jejich poničení. Vzpomeňme na devastační důsledky nevhodného použití některých betonářských technologií při záchraně památek. Připomeňme si také například hrozbu zateplování fasád pro historické objekty (riziko důsledků kondenzace – výskyt plísní, napadení dřevěných konstrukcí hnilobou apod.) Negativní důsledky pro památku může představovat i snaha mechanicky uplatňovat moderní normy u rekonstrukcí historických staveb. Chce to šetrný přístup a cit. Nezapomínejme, že celá řada historických konstrukcí neodpovídá současným normám, přesto ale mnohé vydržely staletí.

PB: (Veřejná správa)

VG: Důležité jsou role hlavních architektů našich měst. Rozhodování o rozvoji a ožívání měst by mělo být kvalifikované a děje se to někde. Můžeme najít města, obce, kde to skvěle funguje, ale role architektů by měla být v tomto posílena.

PB: (Architekt úředník)

VG: Je zapotřebí vychovávat architektky jako vzdělané, kultivované odborníky s širším rozhledem a schopností dodržovat pravidla, stanovené limity a vstřícné ke komunikaci s veřejností. Schopné sebereflexe. Ne sebestředné celebrity, jejichž metou je ochromit svět nějakou extravagancí, získat světovou proslulost. Mám pocit, že vysoké školy ale nejsou takto stavěné. Škola by měla vychovávat lidi, kteří jsou schopni komunikovat, bránit veřejný zájem, pracovat v kolektivu. Být součástí týmu, kde usilují o stejnou věc. Bez ohledu o jakou pozici se jedná. Ne každý se může stát světově proslulým tvůrcem. I ti kvalifikovaní, jejichž posláním se stala činnost v úřadech, institucích, legislativě - jsou velmi důležití.

PB: (Společenská role architekta)

VG: Architekt by měl usilovat o posilování vztahu k veřejnosti, s vyšší úctou k hodnotám stávajícího prostředí. Aby měl zpětnou vazbu, tak aby napomohl kultivování veřejného názoru. Měl by se stále vzdělávat a být veřejně aktivní - publikovat a přednášet.

PB: Souhlasíte tedy, že by měl o povolání pečovat i mimo profesionální rámec.

VG: Ano, určitě.

PB: (Architekt v politice)

VG: Když jsme dokončovali obnovu Müllerovy vily, primátorem Hlavního města Prahy byl pan architekt Kasl a shodou okolností byla Praha v té době evropským městem kultury. Pro akci to bylo velmi důležité, protože obnovu primátor velmi podporoval a také díky tomu se vše zdárně zvládlo. Takže s tím nemám problém. Architekt, zejména když je vzdělaný, kultivovaný, ne jednostranně zaměřený - nechť se angažuje v politice, určitě je to ve prospěch společnosti.

prof. Ing. arch. Ladislav Lábus, Hon. FAIA

PB: (Tvorba)

LL: Zadání je příliš obecné. Nevím, co ode mě očekáváte.

PB: Začnu tedy pokládat rovnou specifické otázky, když se bavíme o navrhování úplně v počátku, vnímáte, že se tužka pořád drží jako elementární nástroj nebo už je něčím nahrazována?

LL: To je samozřejmě u každého jinak, jsou lidi, kteří už tužku moc nepotřebují, a já vám můžu říkat, že je a měla by být pořád důležitá, i když projektujete v počítači, ale v podstatě je to jedno.

PB: Jde o obecné tendence, takže myslím, že se snažíte držet princip, že by se s ní mělo začínat. Zkusím další otázku, myslíte si, že má v oblasti navrhování nějaký potenciál umělá inteligence?

LL: Přiznám se, že v těchto kategoriích příliš nepřemítám, přijde mi, že navrhování je jedna z nejhezčích tvůrčích činností a nechápu, proč to přenechávat umělé inteligenci. Pokud nevidím význam navrhování v tom, že počítač dovede sesypat nějaké kostičky mnohem rychleji než člověk a pokud se má používat jeho kapacita na zpracování různých variant a počítačového řešení uspořádání stavby nebo se opravdu má používat parametrické navrhování, tak potom čím bude ten počítač inteligentnější a rychlejší, tím lépe.

PB: Vidíte, kde už nám to pomáhá pracovat efektivněji, kde to třeba má konkrétně přínos?

LL: Musím se přiznat, že nemám zkušenost, že by používání počítačů urychlovalo práci, ale samozřejmě to je v každé kanceláři jinak. Svádí to totiž k tomu, že se dělá spousta zbytečných variant atd. Mně někdy přijde, že bychom se neměli zamýšlet jenom nad tím, co je nové, ale sledovat a vážit si i toho, co zůstává nebo přežívá dlouhodobě. Nevím, proč se zajímáte jenom o historii od roku 2009. Já tam nevidím žádný předěl kromě toho, že začala recese a poprvé po 20 letech od sametové revoluce najednou absolventi architektury neměli práci. Což se ale zase velice brzo změnilo a dnes nestojíme před problémem, že by architekti neměli práci. Myslím, že v současné době samozřejmě postupně přichází obrovské změny s problémy udržitelnosti a počítačového navrhování atd. Přitom udržitelnost je dnes nutné vnímat v širší rovině, jak to nastavuje Nový evropský Bauhaus, kde nejde jen o udržitelnost, ale i o společenská a kulturně-estetická témata. Zároveň je přitom nutno si uvědomovat, že na práci architekta zůstává pořád hodně stejného a možná bychom se měli více věnovat i tomu, co zůstává stále stejné, ať to děláme v počítačích nebo jinak.

PB: Souhlasím, ta práce k tomu směřuje, cílem je zmapovat i co zůstává, co je ten princip a příp. co se může měnit. (Udržitelnost v architektuře)

LL: Myslím, že problematika udržitelnosti se stává čím dál širším, globálním tématem, zahrnujícím klimatické změny, oteplování, hospodaření s vodou atd. Zažil jsem jednotlivé etapy vývoje péče o životní prostředí jak v obecné rovině, tak v architektuře, které se postupně měnily a vyvíjely. Od prvotního zájmu zejména o kvalitní prostředí pro lidi, následně dominující ekologicky orientovanou péči o přírodní životní prostředí, přes jednu dobu dominující tendence navrhování nízkoenergetických staveb a následné euforické sledování trvale udržitelného rozvoje. Postupně ve skeptičtějším duchu vyznáváme „pouze“ udržitelnost, oproštěnou od slibování rozvoje na věčné časy a nikdy jinak. Dnes se však téma udržitelnosti ve stavebnictví rozšířilo na globální problémy sledování nejen energetické náročnosti staveb, ale i vlivu na prostředí a uhlíkovou stopu při jejich realizaci, výrobě a dopravě stavebních materiálů, i během životnosti stavby a při její demolici. Jde však o to, abychom se v tom globálním spektru opravdu chovali celistvě, aby jedna složka nebyla zbožštěná a kvůli ní se třeba zbytečně bouralo. Protože bourání starého a postavení nového domu může znamenat mnohem větší zátěž na uhlíkovou stopu, než když se starý dům renovuje, i když třeba nemá tak skvělé parametry z hlediska tepelně-technické ochrany.

PB: Jaké vnímáte rizika a potenciály pokročilejších nástrojů?

LL: Myslím, že se bude měnit hlavně stavební výroba, čím dál více se budou používat moderní technologie, ať už 3D tisky nebo prvková či modulová prefabrikace, robotizace a to strašně ovlivní architekturu. Více než to, co chtějí dělat architekti, protože budou muset dělat to, co zvládnou stroje, protože nebudou lidi, kteří by ty stavby stavěli.

PB: Co si myslíte celkově o BIMu?

LL: Opět to je pouze jeden z nástrojů, který by se měl používat rozumným způsobem, aby dával to, co nabízí a aby nebyl svazujícím pro vytváření kvalitního vystavěného prostředí nebo pro tvůrčí práci vůbec. Protože těch šablon, kterými jsme svazováni, norem a předpisů je čím dál více a svým způsobem tím svazujícím prostředkem bude i BIM, když se dostane do pozice rozhodujícího nástroje, resp. když se v něm budou muset zpracovávat třeba i zbytečné postupy nebo údaje. Což odvádí pozornost od toho nejpodstatnějšího na architektuře, od kvality prostředí, které je vytvářeno. Protože v BIMu máte pocit, že když to všechno klape, je to bezvadné, ale BIM je jenom o číslech a nikoliv o kvalitě prostředí. Takže BIM je spíše důležitý pro manažery a investory i projektanty a správu nemovitostí, protože jim ukáže třeba na nějaké chyby a dává to určitou jistotu, ale rozhodně to negarantuje, že jde o dobrou architekturu.

PB: (Pracovní postupy)

LL: Projektová příprava staveb se neustále vyvíjí, ale pokud se bavíme o významných změnách, je důležité popisovat vývoj již od roku 1989 a ne až od roku 2009, protože tehdy se stala úplně zásadní změna jak ve stavebnictví, tak v investičních činnostech i architektuře. Najednou nebylo vše řešeno jen na státní či družstevní úrovni ve velkých projektových ústavech a dodavatelských a investorských firmách, ale otevřelo se tržní prostředí a soukromé podnikání. To byla změna, kterou jsme nejen v architektuře vstřebávali minimálně prvních 10 let po sametu, i v profesní praxi a ve vzdělávání architektů. To považuji za úplně zásadní změnu, která svým způsobem byla trochu návratem do stavu, jak to fungovalo před rokem 1948, kdy profese architektů patřila mezi svobodná povolání. Obdobně stavitel i stavebník byli většinou soukromými subjekty. To byla úplně zásadní změna v našem státě a celé střední a východní Evropě, která velice ovlivnila vývoj architektury.

Co se týká procesů a postupů projektové přípravy a realizace staveb, zažil jsem za svůj život už tolik změn stavebního zákona, i prováděcích vyhlášek, které všechny měly při zavádění ve vlnku, že budou zjednodušovat projektovou činnost, ale opak byl pravdou. Snad konečně dojdeme k tomu, že budeme patřit k zemím, kde je zavedeno pouze jednostupňové povolání staveb, k čemuž směřoval nový návrh stavebního zákona. Popravdě řečeno, jeho změny prošly takovou turbulencí, že už se ani nevznám, co vlastně bylo nedávno schváleno.

PB: Pracuji i s historií a potom je předěl - přesně jak říkáte, od roku 1989 do roku 2009 je to taková mezifáze, kterou práce má za tzv. dohlédnutelnou minulost a určitě ve vašem případě má smysl se vyjadřovat i v tomto ohledu, klidně to vezměte od roku 1989. (Komunikace)

LL: Počítačové projektování a komunikační technologie umožňují internacionalizaci výkonu profese a projektování na dálku. Mohou také urychlovat projektovou přípravu staveb, ale taky nemusí. Mám pocit, že to, co se dříve jednoduše a poměrně rychle řešilo na jednáních, dnes složitě popisujeme verbálně či písemně na dálku. Dnes neustále s někým telefonujeme a trávíme tím možná více času, než kdybychom se sešli na jednání, protože by každý spěchal za svojí prací. Komunikace se možná spíše rozmělnila a roztekla, tím že komunikujeme díky těm různým vymoženostem. Naše kancelář je však hodně lokální, děláme většinou v Praze a příp. v Čechách. Když stavíte po celém světě, tak tyto prostředky jsou naprosto nezbytné. Nedávno jsem byl na večeři se Stevenem Hollem, když otevíral vernisáž své výstavy v NTK a mluvil o tom, že má tři kanceláře, pokud si pamatuji - v Evropě, Asii a Americe. Díky tomu jsou schopní pracovat na projektu nepřetržitě. Protože když jdou v Asii spát, tak nastupují ti v Evropě a když ti jdou spát, tak na tom pokračují v americkém ateliéru. Takže dovedou dělat opravdu 24 hodin denně, když je to nezbytné, třeba na nějaké soutěži nebo na něčem, co spěchá a díky tomu jsou schopní neuvěřitelných výkonů.

PB: Zmiňoval se, jestli se aspoň užší část týmu jezdí dívat na místa, kde tvoří? Protože někdy se v globálních kancelářích stává, že tam nikdo nejede, resp. jak vnímáte vzdálené projektování?

LL: To jsme neprobírali. Já si nedovedu představit, že bych se předtím, než něco navrhnu, nepodíval na stavenišť. Ale to je tím, že neprojektujeme v zahraničí, ale jen v Praze nebo v Čechách. Kdybych projektoval domy po celém světě, tak asi nemohu všechny pozemky navštívit, zvlášť když teprve soutěžím o zakázku. Kdysi jsem rekonstruoval vilu Palička na Babě, kterou navrhoval Mart Stam, jediný zahraniční architekt z těch, kteří zde v rámci této akce navrhovali domy. Traduje se, že ten pozemek nikdy neviděl, protože kdyby tam byl, tak by ten pohled na Hradčany tak nezazdí. Takže již ve 30. letech jsme zažili projevy internacionální architektury. Když navrhujete domy na dálku, tak to je asi součástí toho procesu, že neznáte osobně stavenišť. Ti co tímto způsobem pracují však mívají nějakého lokálního architekta, který je upozorní na souvislosti, které jsou pro to místo důležité.

PB: (Koordinace)

LL: Přejde mi, že jak jsou domy stále složitější, je koordinace projektů i jejich realizace čím dál náročnější. Proto přechází často z architektů na stavaře nebo manažery projektu a někdy je to znát, zvlášť u velkých projektů. Když děláme menší projekt, snažíme se ho mít plně v rukách, ale u velkých projektů to není možné. Je to důležité téma, velice to ovlivňuje architekturu. Čím větší projekt, tím více potřebuje koordinovat a toho, co je potřeba koordinovat je neustále více a více. Když se podíváte, jak vypadaly projekty dříve a dnes, tak zjistíte, že zde jsou úplně jiné relace. Ale dnes se již projekty někdy ani netisknou, takže to srovnání trochu kulhá. Mám na mysli počty stránek jednotlivých částí projektů. Dnes je obvykle největší ta část, co dříve byla nejmenší a to byl slaboproud. Dříve se řešil jen zvonek nebo telefon a samozřejmě rozhlas po drátě, dnes se z toho stává téměř nejdůležitější součástí domu.

PB: Takže se jen zvyšuje míra koordinace nebo se posouvá i její význam?

LL: Projekty jsou stále složitější, takže koordinace je stále důležitější, ale zabírá spoustu času a často se provádí v časovém stresu v závěru projektu. Ne vždy se proto dělá dobře a důsledně, a právě tou nekoordinovaností vzniká spousta vad a problémů na stavbě.

PB: Myslíte si, že by měl být architekt v tomto ohledu automaticky schopným manažerem?

LL: Záleží, na jaké pozici pracuje. Pokud kreslíte v nějaké velké firmě, ať už technické detaily nebo si vymyslíte nějaké divočiny jako koncepční architekt, tak nemusíte mít manažerské schopnosti. Ale právě díky tomu, že architektura je svobodné povolání a většina lidí ho vykonává individuálně nebo v malých kolektivech, kde de facto každý dělá všechno, musí být architekt trochu i manažerem. Když nejste manažerem, tak nedovedete získat a ani si udržet zakázku.

PB: (Měřítko a vrstvení témat)

LL: Měřítko projektů jsou stále různá, ale je pravda, že v obecném záběru se zvětšuje počet těch, které mají velké měřítko, což se týká i prolínání základních disciplín mezi architekturou, územním plánováním a krajinářskou architekturou. Na naší fakultě architektury jsme v loňském roce pořádali výroční konferenci EAAE, která se tomuto tématu věnovala. Prolínání disciplín a zvětšování měřítko patří k vývoji profese v posledních letech. Souvisí to také s ochranou krajiny, a když navíc začnete řešit klimatické změny a uhlíkovou stopu, zjistíte jak je svět provázaný. Zvlášť nápadné je to v některých zemích, které jsou již, dá se říci téměř dodesignované, kde už neexistuje divoká příroda jako je Holandsko apod. Kde je území již využito na maximum, proto zde všechno souvisí se vším. Mělo by to mít dopad na to, že se bude chránit volná krajina, ze které se neustále ukrájí a zabírá další zemědělská půda. Myslím obecně na vztah ke krajině. Jsme pořád zvyklí, že když má někdo pozemek, tak si tam může postavit, co chce, i když to je mimo hranice obce.

PB: Konferenci EAAE jsem celou prostudoval a mj. z ní vzešel pojem „specializace na všeobecnost“, chtěl byste to okomentovat?

LL: To je téma, na které už byla pořádána v Praze v 90. letech konference AIA a UIA i komory architektů a Obce architektů. Zda se v reakci na to, jak se rozšiřuje spektrum potřebných vědomostí, dovedností a schopností a zároveň se zvětšuje měřítko projektů, nemá studium architektury již na školách nějak specializovat a vždy se zatím dospělo k tomu, že by to nebylo dobře. Naopak při té zvyšující se specializaci má architekt zůstat tím, který zná od všeho kousek, a proto má jako jediný v týmu schopnost celistvého nadhledu. Ale od té doby se rozsah potřebných disciplín zase dál a dál rozšiřuje, zvětšuje

je téma udržitelnosti a počítačového navrhování. Proto jsme opět zvolili toto téma pro konferenci EAAE a došli jsme k tomu, že by se celistvost a všeobecné vzdělání architektů mělo nadále udržovat. Včetně různých měřítek projektů - od interiérů, přes stavby až po urbanismus.

PB: (Architektonická oborová diferenciaci)

LL: V architektonických programech se u nás tradičně, již od první republiky, vždy vzdělávali odborníci nejen na stavbu domů, ale i stavbu měst, i když ty programy měly různé názvy. Jmenovaly se Architektura a stavba měst nebo Architektura a urbanismus atd. Neplatilo to jen během, krátké periody od roku 1976, kdy byla vyčleněná fakulta architektury ze stavební fakulty, do roku 1989, kdy to samozřejmě skončilo. V tomto krátkém období se studijní obor Architektura a urbanismus rozdělil na obor Architektura a obor Urbanismus a územní plánování. Po 3. ročníku se studenti, dělili do těchto dvou oborů. Ne vždy dobrovolně, protože do oboru zaměřenému na urbanismus se až na výjimky nikomu moc nechtělo. Takže tam byli zařazováni spíše ti slabší, kteří si nemohli vybírat a samozřejmě i ti, které urbanismus nebo velké měřítko projektů bavilo. Je nutné si uvědomit, že v té době byl nezájem o urbanismus hodně provázaný s tím, co se v této disciplíně tehdy řešilo a dělo - převážovala panelová sídliště. Bylo to netvůrčí a tudíž nelákové, oproti architektuře i v tehdejších omezených podmínkách neatraktivní. Katedru urbanismu a územního plánování na FA ČVUT tehdy vedl pan architekt Šaman, spektrum lidí tam bylo možná ještě více stranicky zabarvené, než třeba u architektury.

V oblasti krajinářské architektury se toho také hodně změnilo. V době normalizace v Lednici, kde tehdy byla naše jediná krajinářská vysoká škola, neučili opravdu tvůrčí architektky. Ve studijních plánech měli mnoho teoretických předmětů a velmi málo projektů v ateliérech. Vůbec to neodpovídalo tomu, co bylo zvykem ve studiu architektury ve všech dobách i za socialismu, kromě vzdělávání technicky zaměřených architektů v oborech pozemního stavitelství. I v době, kdy bylo studium architektury soustředěno na stavební fakultě (1960-1976) bylo pro architektonické studijní programy typické, že studenti měli každý semestr od 1. ročníku návrhový ateliér, kde se učí vlastnímu navrhování staveb. Takže krajináři z Lednice znali perfektně všechny dílčí disciplíny od pedologie, botaniky, dendrologie atd., ale ve vlastním navrhování si nebyli tak jistí. Což v praxi, protože se tehdy projektovalo ve velkých projektových ústavech, vedlo často k tomu, že architekti de facto rozhodovali koncepci krajinářských nebo „sadových“ úprav, jak se tomu tehdy říkalo, a krajináři tu koncepci rozpracovali a dělali spíše osazovací plány, když to přeženu. A když se to po roce 1989 změnilo a bylo možné projektovat v soukromých ateliérech, tak všichni architekti samozřejmě měli pocit, že jsou taky krajinářskými architektky a tudíž se prvních 10 let v komoře udělovaly tzv. velké autorizace, opravňující k navrhování v oboru krajinářské architektury všem absolventům architektonických škol. Což samozřejmě neblaze nesli krajináři, protože to architektům dávalo velice široké uplatnění na rozdíl od nich. Ale studium na MENDELU se postupně změnilo a dnes odpovídá požadavkům IFLA i komory, mají ateliérovou výuku dostatečně zastoupenou již od prvního ročníku. Zároveň je evidentní, že architektonické studijní plány, protože většina z nich má jen jeden povinný předmět věnovaný krajinářské architektuře a nemají povinný krajinářský ateliér, tak nedosahuje toho, že by mohlo být pojímáno jako uznané vzdělání. Takže když komora v roce 2002 vydala první seznam škol s uznaným a příbuzným vzděláním, tak aby to vůbec prošlo, že architekti nemají uznané vzdělání z krajinářiny, které jim bylo předtím akceptováno, tak jim tehdy bylo přiznáno alespoň příbuzné vzdělání. A i to příbuzné vzdělání pro absolventy architektonických programů komora minulý rok, po velice dlouhých diskuzích, konečně zrušila. Takže dnes nemají absolventi architektonických programů ani příbuzné vzdělání pro obor krajinářské architektury, jelikož ten jeden povinný předmět ve studijních plánech tomu rozhodně neodpovídá. A to příbuzné vzdělání navíc neznamená, že tu profesí nemůžete vykonávat. Jen musíte mít o dva roky delší praxi, než se můžete autorizovat a při autorizaci vás mohou zkoušet i z odborných znalostí. Zatímco když máte uznané vzdělání, tak vás zkouší jenom z práva a managementu firmy atd.

U studia urbanismu a plánování je však provázanost obou disciplín na školách i v praxi dlouhodobá a myslím i prospěšná. Když jste mluvil o anglosaských zemích, kde mají vlastní plánování od architektury více oddělené, je nutné si uvědomit, že to je trošku v jiné rovině. Protože plánovači jsou tam zaměřeni opravdu jen na velké plánování, regionální plány nebo plány velkých územních celků. Kdežto od architektů se předpokládá, že spíše dělají regulační plány nebo plány, kde jde pořád ještě o prostor a je tam rozumné, aby to dělal ten, kdo umí navrhnout domy, ze kterých se území staví. Kde jde o vytváření prostředí v konkrétní rovině a to prostředí přitom může být velké jako Jižní město. A jelikož naše stavební legislativa nedovede tohle pojetí měřítek územních plánů rozdělit, tak v této věci pořád panují spory, jestli je ve vzdělání architektů dostatečně zastoupena disciplína urbanismu a plánování nebo jak se má ověřovat praxe z těchto disciplín u autorizaci atd. Architektonické studijní plány jsou a vždy byly dělané s ohledem na to, že většina absolventů studia se bude zabývat především architekturou a v urbanistickém měřítku se budou pohybovat jen, když se budou zabývat souborem staveb na větším území či regulačním plánem lokality. Těch, co se budou věnovat skutečně plánování, bude mnohem méně. Ti, kteří se budou na plánování orientovat, se mohou také dále v rámci celoživotního vzdělávání pro tento způsob činnosti připravovat. Takže v Anglii to jsou opravdu dvě profese, které mají i různé komory. U nás je naštěstí územní plánování i krajinářská architektura soustředěna do jedné komory architektů. Možná, kdybychom to dovedli v rámci stavebního zákona rozčlenit na dvě příbuzné profese, by začala diskuze o tom, jestli architekti mají mít uznané vzdělání i na regionální plánování.

Pokud se chcete zaměřit jen na změny ve výkonu profese a vzdělávání v posledních asi deseti letech, souvisí to zřejmě s tím, že jste si zvolil jako výchozí rok 2009, kdy jste ukončil školu. Výrazné změny, které ovlivnily výkon profese i vzdělávání, se však udály dříve, zejména v posledních třiceti letech po roce 1989. V tom posledním období, kterému se věnujete, pomínu-li pandemii, změny přivodila zejména krize, která velmi postihla právě stavebnictví. Ve světě sice začala již v roce 2007, ale nás postihla až v roce 2009. Ta opravdu zamíchala se stavebnictvím ve velkém. Další data, která ještě mohou mít relevantní význam na to, co sledujete, se týkají legislativy, která strašně ovlivnila výkon profese i vzdělávání. Když to vezmu do hloubky, tak naprosto zásadní byla možnost podnikat a vznik komory v roce 1992. Letos máme 30. výročí založení a velký vliv také měly nové stavební zákony, či jejich novely. V roce 2006 vyšel nový stavební zákon a o dva roky později, v roce 2008 výkon profese i vzdělávání architektů velice ovlivnila novela zákona 360/1992 Sb. o výkonu povolání, kde bylo územní plánování, všechny činnosti tohoto autorizačního oboru, zcela zahrnuté do autorizačního oboru architektura. Do roku 2008 autorizační řád neumožňoval autorizovaným architektům zpracovávat územně-plánovací dokumentaci. Architektonický autorizační obor se předtím jmenoval obor „pozemní stavby“ a právě v této novele z roku 2008 byl přejmenován na obor „architektura“,

a při tom byly zvětšeny kompetence architektů v oblasti územního plánování, takže od té doby mohli dělat i územně-plánovací dokumentaci. Před tím mohli dělat jen územní studie, průzkumy atd. Ale nyní se to zase zrušilo - s novým stavebním zákonem se měnily i související zákony, včetně zákona o výkonu povolání, kde bylo zpracovávání územně plánovací dokumentace opět vyjmulo z kompetencí autorizace v oboru architektura. Takže od roku 2008 do roku 2022 bylo územní plánování ve všech jeho složkách a oprávněných činnostech součástí množiny architektonických činností. Zatímco předtím a nyní je o tu jednu množinu rozsah činností architektů redukován. Ono to může mít i svojí výhodu, protože svým způsobem to umožňuje větší svobodu pro architektonické školy, při formování studijních programů a plánů. Protože když to bylo zcela provázané a autorizační obor architektura de facto zahrnuje zcela i urbanismus včetně územního plánování, tak to vyžadovalo, aby všechny architektonické studijní plány zahrnovaly minimum územně-plánovacího spektra, včetně ateliérové výuky. Komora totiž má v podmínkách, že pokud má mít absolvent architektonické školy uznané vzdělání z urbanismu, tak musí mít alespoň jeden povinný urbanistický projekt. Komora však samozřejmě nemůže sledovat, jak ten projekt vypadá, zda odpovídá kritériím, které by měl splňovat. Za to je zodpovědná škola a každý její pedagog, který ten projekt zadá a hodnotí.

Takže považují za velice důležité, aby nadále platilo, že architekti mohou dělat urbanismus na úrovni prostorového formování měst a obcí, ale je pravda, že pro regionální plánování architektonické studium zajistí opravdu jenom základnu, kterou je třeba dále rozvíjet v praxi či celoživotním vzdělávání. V příštích letech uvidíme, jaký bude mít redukce kompetencí architektů dopad na průběh autorizací. Předtím než se činnosti v urbanismu staly podmnožinou činností v architektuře, když to ještě byly dvě množiny, které se hodně překrývaly, tak se uchazeči o autorizaci rozdělili na ty, co se chtěli zabývat jen architekturou, protože urbanismu se vůbec nevěnovali, což byla většina uchazečů o autorizaci. Ale také byli architekti, kteří se věnovali převážně urbanismu a chtěli autorizaci jenom pro obor územní plánování a někteří měli v těch činnostech překryv a věnovali se oběma. Před rokem 2008, asi tak od roku 2000, kdy se přestala udělovat velká autorizace, se de facto autorizace v územním plánování udělovala spíše ojediněle, jenom těm, kdo se mohli prokázat praxí v urbanismu a územním plánování. Jen ti tehdy dostali autorizaci jak na architekturu, tak na urbanismus a tehdy se začalo sledovat, jestli má uchazeč praktické výstupy i v urbanismu a když je neměl, tak autorizaci na urbanismus nedostal. Je otázka, jak se to bude dále vyvíjet, ale rozhodně není dobře bránit architektům, aby mohli zpracovávat menší měřítka urbanistických projektů a regulačních plánů.

PB: Děkuji za tak ucelený a cenný výklad vývoje. Vy jste nakonec v této souvislosti ještě inicioval nebo zakládal magisterský studijní program spojující studium architektury, plánování a krajinářské architektury, jaké to má vyhlídky?

LL: Tento obor je určený pro bakaláře architektury. Je tříletý, takže o rok delší než program Architektura a urbanismus. Je založený na tom, že student bude mít všechny povinné předměty z obou programů. Jelikož máme v našem magisterském programu hodně volitelných předmětů a jsou tam dva semestry navíc, tak se tam vejdou všechny povinné předměty z bakalářského i magisterského studia krajinářské architektury i krajinářské ateliéry. Takže student opravdu může za šest let absolvovat všechny povinné předměty z obou programů. Není zde však již velký prostor na volitelné předměty, ale bereme to tak, že ti, co to studují, si vlastně již zvolili krajinářinu. A studenti tohoto společného programu, když absolvovali všechny povinné předměty z obou dvou našich komorou uznaných studijních plánů - Architektura a urbanismus i Krajinářská architektura, by mohli mít uznané vzdělání na všechny tři autorizační obory. Není to však zamýšleno masově, do toho společného programu se hlásí ročně asi 10 studentů. Svým způsobem by to mohlo do budoucna vytěsnit modul Zahradní a krajinné architektury, který jsme založili ještě před tím, než jsme měli akreditované bakalářské a magisterské studium Krajinářské architektury. Chtěli jsme tehdy začít modulem, aby na fakultu přišli pedagogové, kteří se vyznají v krajinářské architektuře. Ten modul byl sice komorou kdysi zapsán také jako uznané vzdělání na všechny tři autorizační obory, ale v dnešních relacích, když absolventi architektonických programů v komoře přišli o příbuzné vzdělání pro obor Krajinářská architektura, odpovídá modul spíše příbuznému vzdělání.

PB: Kdy by měli vyjít první absolventi?

LL: Právě včera jsem připomínal vedení fakulty, že musíme na komoře zažádat o uznané vzdělání pro absolventy tohoto programu, protože letos vyjdou první absolventi a za tři roky se mohou autorizovat. Proto již dnes chceme požádat, aby tento program byl zapsán na Seznam škol s uznaným a příbuzným vzděláním.

PB: A kdy vyšli první krajináři?

LL: V roce 2019 nebo 2020, z hlavy to přesně neřeknu.

PB: (Vztah k technicky-podpůrným inženýrským oborům) Z časových důvodů bych otázku zaměřil na téma kateder architektury na stavebních fakultách.

LL: Dnes mají všechny tři stavební fakulty, které nabízejí architektonické programy, tzv. uznané vzdělání, protože postupně naplnily požadavky, které jsou dané evropskou směrnicí a jsou převzaty i do našeho zákona o výkonu povolání. K čemuž patří i to, že mají dostatečný podíl předmětů architektonického navrhování včetně ateliérové výuky, rovnoměrně rozprostřených během studia. Od architektonických programů na fakultách architektury se moc neodlišují. V Brně téměř vůbec ne, v Praze a Ostravě se odlišují tím, že mají rozsah vzdělání v čistě architektonických předmětech srovnatelný, ale mají více technických předmětů jako zakládání, nosné konstrukce, atd. Zakládání a nosné konstrukce však jako architekt v praxi nedimenzujete, to dělají stavaři - statici, potřebujete mít jenom cit a znalost principů nosných konstrukcí. Ve vlastním pozemním stavitelství, které je pro architekta zásadní, moc velký rozdíl není. Mají jen více hodin v technologických a manažerských předmětech, hlavně v technologických staveb.

PB: (Výstavba)

LL: Navrhování staveb se také zásadně vyvíjelo a změnilo. Když jdeme hlouběji do historie, tak dříve většina staveb vznikala bez projektantů a stavebník i stavitel byli navíc jedna osoba. Takto vznikala veškerá lidová architektura. Kromě kostela, fary nebo školy, si lidé všechno stavěli sami svépomocí a v té době také bylo většinou vše, co se postavilo, hezké. Hundertwasser, rakouský architekt a malíř, tento vývoj velmi rozzlobeně komentoval tímto výrokem.: „Jen když architekt, zedník a nájemník jedno jsou, to znamená jedna a tažá osoba, může se mluvit o architektuře. Zbytek není žádná architektura, ale

zločin, který se stal skutkem.“ U důležitých a velkých staveb se vyčlenila role stavebníka, ale projektant byl stále obvykle i stavitelem. Většina známých barokních architektů byla i staviteli. Dientzenhoferové a Santini patřili k těm, kteří co navrhovali, tak také stavěli. Již tehdy však byli architekti, kteří jen projektovali, ale své stavby nerealizovali. Třeba J. B. Matthey, který přišel z Francie, byl s nimi z hlediska významu tvorby srovnatelný, neměl však povolení domy stavět, protože tady neprošel školením v příslušném cechu. Později se i role architektů a stavitelů rozdělily na dvě profese. A dále se to vyvíjelo a měnilo tím směrem, že projektant již nebyl jeden, ale dnes je potřeba spousta projektantů jednotlivých profesí a těch profesí je čím dál více včetně manažerských profesí, které dnes často namísto architekta celý projekt řídí. Z projektování se stává hodně nepřehledný proces, ve kterém nepřevládá tvůrčí práce. Přesto si myslím, že si architekti mají udržet roli manažera projektu. I když má u velkých projektů nad sebou ještě dalšího manažera. Naši absolventi by měli zvládat všechny pozice, včetně vedení projektu i jeho koordinaci, aby nebyl jenom specialistou na vymýšlení koncepce návrhu, dispozice a fasády. A je pravda, že se v poslední době se začaly profese architekta a stavitele někdy zase prolínat. Bývá to časté u interiérů, schopnost návrh také realizovat a dodat na klíč je v interiéru důležitá. Občas se to stává i u stavby domů - jsou architekti, kteří si trůfnou vést stavbu. Naše oprávnění pro vedení staveb je v komoře architektů dost omezené, autorizovaný architekt může vést jen drobnou stavbu. Takže pokud chce architekt stavět i větší domy, potřebuje buď spolupracovat s někým s autorizací v komoře inženýrů, nebo by si musel doplnit znalosti a získat tuto autorizaci. Mění se to, že na projektech pracuje čím dál více lidí a je důležité umět i s tím velkým kolektivem dosáhnout dobré výsledky. Jsou velké ateliéry, které dovedou pracovat perfektně, s obdobným výsledkem, jako když to dělá někdo individuálně, s plným zaujetím a nejvyšším nasazením. Je strašně důležité, aby to fungovalo podobně i v situaci, kdy na projektu dělá spousta lidí. To se již nevrátí, aby při projektování nebylo potřeba týmu mnoha odborníků.

PB: (Veřejná správa)

LL: Architekti tím, že mají velice všeobecné vzdělání, mají výhodu, že se dovedou uplatnit v různých pozicích a zaměstnáních. Je dlouhodobě známo a teď v Madridu na poslední konferenci EAAE v srpnu to bylo opět potvrzeno výsledky celoevropského průzkumu, že jen asi 60% architektů se věnuje svoji profesi a 40% jiné. Od novinářiny přes správu a management atd. Ve skutečnosti na tom není nic špatného. Prokazuje to, že se architekti dovedou snadno uplatnit i v jiných profesích a že to nemusí být tím, že neseženou práci, ale že jim něco jde lépe a zjistí to až během praxe a teprve po škole se začnou orientovat na to, co je jim vlastní. Což je nakonec užitečné, jak pro ty lidi, protože si najdou platformu, která jim vyhovuje, tak i pro prostředí, protože když jim nejde stavění, tak je lepší, když se mu nevěnují. Uplatnění architektů na úřadech je však zároveň trochu dvojsečné. Ze zkušenosti víme, že třeba v orgánech památkové péče nebo i na stavebních úřadech jsou někdy architekti trochu frustrováni, že nemohou sami projektovat a potom někdy začínají hrát roli těch, co vám radí, jak by se to mělo správně udělat. Takže to nemusí vždy znamenat, že je to špatné, když třeba na stavebním úřadu není architekt.

PB: Mělo by se tedy více připravovat na působení ve veřejné správě, aby někteří byli připraveni už přímo pro tyto pozice s tím, že nebudou projektovat? Ostatně třeba modul development k tomu už směřuje. (Předpoklady architektonického vzdělání pro pozice)

LL: V posledních letech jsme se na naší fakultě, do té doby úzce jednooborově zaměřené, rozhodli rozšiřovat spektrum studijních programů. Zdeněk Zavřel zavedl program Design, já jsem založil Krajinářskou architekturu, a následně jsme ještě akreditovali sdružený tříletý magisterský program pro architektu, urbanisty a krajináře. Chtěl jsem také akreditovat návrat k dlouhému pětiletému studiu bez dělení na bakaláře a magistra, ale jako alternativu, ke strukturovaným programům, ne že bychom přestali mít bakaláře. Ale to nám neprošlo, akreditační komise to nedovolila. V současné době Michal Kohout, potom co byl založen modul magisterského studia A+U - Development, začíná mluvit o tom, že by to mohl být samostatný program. Je nabíledni, že kdyby u nás byly obory jako na západních univerzitách zaměřené na development, prostorové plánování atd. a nebylo to jenom ve formě modulu, mohlo by to být užitečné. Je však otázka, jaký by byl o ně zájem. Otvírání nových programů a modulů má jednu důležitou podmínku a vlastnost. Musíte vědět, na koho je modul cílený, kdo má být uchazečem a jak širokou či omezenou kvalifikaci bude mít jeho absolvent. Moduly, které jsme zatím otevřeli, jsou určeny jen pro naše studenty architektury, kteří by si ho nezvolili, pokud by přišli o uznané vzdělání v architektuře a urbanismu. Takže studijní plán modulů musí zahrnovat všechny povinné předměty běžného studia a může se lišit pouze ve volitelných předmětech či volitelných zadáních ateliérů a diplomních prací, kterých je v celém studiu řádově na jeden semestr na tom jsou de facto založené programy všech modulů.

Taky je nutné si uvědomit, kolik lidí do specifického modulu či programu bude možné přijímat. Když se zavedl první modul Zahradní a krajinářské architektury, tak zpočátku se do něj hlásila spousta lidí. Většinou studenti, kterým zřejmě došlo, že se navrhováním domů trápí a přišlo jim lepší magistra dokončit navrhováním zahrad, a až v reakci na neočekávaný zájem o tento modul, začali do něj studenty vybírat. Zpočátku tam byl opravdu přetlak, vůbec se nepočítalo, že by studentů bylo více než jeden kroužek, maximálně 20 nebo 24 studentů. Dnes vidíte, že v modulech, máme jich už 5, někdy není žádný absolvent, někdy tam jsou 2-3, je to spíše výjimečné studovat modul.

Na posledním výjezdním zasedání kolegia děkana jsem v Kruhu připomínal, když se mluvilo o záměru otevřít nový program Development, že jsme v 90. letech na FA zavedli samostatný program Prostorové plánování, který jsme měli akreditovaný 12 let. Otevřený však byl jenom 4 roky, protože o něj nebyl zájem. Program neměl žádného absolventa, těch pár studentů, jestli tam vůbec někdo nastoupil, bylo převedeno do normálního programu. S tímto programem přišel tehdy Karel Maier, byl akreditován jako meziuniverzitní – podílely se na něm FSV ČVUT, VŠE a PF UK, určen však byl jen pro studenty zaměřené na studium architektury. Jelikož studium bylo o semestr delší a obdobně jako u modulů, bylo nezbytné absolvovat všechny povinné předměty studia programu A+U, hlásilo se tam tehdy málo studentů. Kromě toho, že studium bylo náročnější a přitom svázanější ve výběru volitelných předmětů, byl nezáměr zřejmě způsoben taky tím, že se v 90. letech územní plánování nebralo moc vážně, protože bylo spojováno s minulým režimem a výsledky centrálně plánovaného hospodářství. Při přípravě nových magisterských programů či modulů je vždy základní otázkou, jestli mají být nastavené i pro studenty z jiných programů, kteří ale potom nedostanou uznané vzdělání v architektuře a urbanismu, protože většinu znalostí

a dovedností student získá již v rámci bakalářského studia a bakalářské práce. Magisterské studium je spíše další vrstva rozšiřující spektrum i měřítko získané v základním – bakalářském studiu.

PB: (Společenská role architekta)

LL: Je spousta architektů, kteří se společensky angažují, ať ve veřejnosti v rámci participace nebo vzdělávání, psaním knížek nebo třeba v komoře, což je de facto taky společenská angažovanost. Je tady docela početná plejáda lidí, kteří překračují úzkou profesní roli architekta a pracují nejen ve výkonných orgánech památkové péče nebo stavebních úřadech, nebo se v obecné rovině věnují médiím, participaci nebo vytváření svým způsobem tlaku na dosažení nějakých témat nebo podpory cílových skupin, které třeba pečují o veřejný prostor atd. Já se kromě aktivního dlouhodobého působení v samosprávných orgánech i vedení fakulty angažuji také v orgánech komory od počátku jejího založení. A je otázka, jestli angažovanost na fakultě je více společenská nebo profesní role, jistě je to taky svým způsobem společenská role, zvláště když působíte v orgánech školy.

PB: Berete to tedy tak, že je vhodné nebo i nutné pečovat o povolání i mimo profesionální rámec resp. že to je v podstatě ta společenská role?

LL: Myslím, že je dobře, když máme možnost se projevat, když je potřeba a je o to zájem. Zároveň bych z toho nedělal nějakou povinnost, kdyby všichni architekti byli angažovaní, třeba v participaci, tak nic nepostavíme.

PB: Jak souvisí kvalita architekta a odborná způsobilost tzn. autorizace?

LL: Přímou vazbu to nemá, ale je tam samozřejmě určitá vazba na kvalitu vzdělávání po absolvování školy. V tom, že když minimálně po třech letech od diplomu jdete na autorizaci, i když máte uznané vzdělání, tak kromě toho, že se musíte prokázat výkony odborné praxe pod dohledem, musíte si obnovit a prohloubit znalosti stavebního práva a managementu, což vás odlišuje od neautorizovaného architekta. Alespoň na 10 let, než to zapomenete nebo se legislativa změní. Autorizovaní architekti jsou možná v průměru o trošku lepší, ale je to jenom z důvodu, že jsou to ti, co jdou dopředu a chtějí být vedoucí týmy a firem atd. Vůbec to však nemusí být podmínka, není tam přímá úměra. Obecně však lze očekávat lepší profesní výsledky od těch, co se snaží postavit na vlastní nohy a být autorizovaní. Což nemá jen výhody - musíte platit každý rok poplatky a taky máte další různé zodpovědnosti i povinnosti atd. Pokud to nepotřebujete a sedíte v kanceláři, tak můžete být stejně dobrý architekt nebo možná i máte výhodu, že nevěnujete část svého profesního výkonu formalitám, které musí dělat autorizovaný architekt. Takže jednoznačná vazba tam není, ale samozřejmě pro výkon profese je to zásadní podmínka.

PB: Jak vnímáte fenomén architektů v politice a proč myslíte, že tam vstupují?

LL: Není to nic zvláštního, v politice jsou taky doktoři a právníci. Vstoupili tam asi kvůli tomu, že se nějakým způsobem hodně angažovali ve svém prostředí, ať už na úrovni obce nebo městské části v Praze nebo na vyšší rovině. Myslím, že málo z nich do toho jde přes nějakou stranu, ale pokud se pohybují ve vyšších sférách, skončí nakonec v nějaké straně, která jim přijde blížká.

PB: Jelikož se dlouhodobě zabýváte vzděláváním, jaký je stav celoživotního vzdělávání a diskuze jeho budoucnosti?

LL: V současné době se komora snaží posilovat uplatnění celoživotního vzdělávání (CŽV) autorizovaných architektů. CŽV v komoře již dlouhodobě funguje, včetně systému jeho podpory a sledování účasti na něm. Ten systém však má velmi volný režim, účast není povinná. Sbírají se body za účast na konferencích, exkurzích atp. a když seženete požadovaný počet bodů, tak získáte slevu na povinném profesním pojištění. Ta sleva zřejmě není tak podstatná, takže to lidi moc nevyužívají a nevykazují ani účast na akcích CŽV. Zároveň víme, že celoživotní vzdělávání, při zvětšující se rychlosti změn v projektování i ve společnosti a ve světě, jak z hlediska udržitelnosti a počítačového navrhování atd., bude pro výkon profese stále potřebnější a nezbytnější. Celoživotní vzdělávání se stane podmínkou, pokud se člověk chce udržet ve stavu, že je schopný zodpovědně navrhovat. Autorizovaný architekt má ze zákona povinnost se celoživotně vzdělávat, ale problém je v tom, jak se to má formálně sledovat a prokazovat. Ve snaze do CŽV zapojit více členů než dosud, se tímto problémem komora začala nedávno opět intenzivně zabývat. Pod vedením Zdeňka Trefila a iniciace představenstva. Dohodli jsme se, že je potřeba sjednotit systém bodování CŽV s komorou stavebních inženýrů, aby byly akce z obou stran propustnější. ČKAIT má ten systém propracovanější a celistvější. Oba systémy spolu totiž vůbec nehrály - jeden byl dvouletý, druhý tříletý a úplně jiná byla hodnota bodů, udělovaných za jiné akce atd., takže ČKA převzeme jejich systém.

Nedávno jsme měli v této věci na ČKA schůzku s děkany architektonických škol, protože celoživotní vzdělávání samozřejmě budou převážně poskytovat vysoké školy. Komora v tom může dělat koordinátora a certifikátora akcí, rozhodujícího jestli kurz bude považován za hodnotný nebo méně hodnotný či nepotřebný. Takže se systém i náplň CŽV v komoře oživuje a snad se to podaří dostat do podoby, která je na západě naprosto běžná. Kde máte předepsaný počet bodů, které musíte do roka získat a pokud je nezískáte, tak máte vážný problém. Takto to ze začátku dělali v komoře stavebních inženýrů, potom to někdo napadl, že to je proti znění zákona o výkonu povolání a ta povinnost evidovat a nahlašovat plnění požadovaného rozsahu bodů byla zrušena.

Ing. arch. Jan Kasl

(spontánně v úvodu při zmínce o období finanční krize)

JK: Ve stejnou dobu jsem se vracel z komunální politiky, 2007-2008, zakládal jsem JK Architektu, takže vím, co to bylo, peklo.

(spontánně při prezentaci pořadí otázek k činnostem)

JK: Jsem z generace, která vyrostla se skicákem, tužkou a pastelkami a byť jsem počítačově gramotný, nikdy nebyl čas začít skutečně projektovat v CADu, takže se naopak snažím, aby si kolegové, kteří jsou čistě z počítačové generace, zase zvykli mít tužku v ruce a dělali rychlou skicu. Pohybuju se i okolo BIMu, ale v mém věku už v něm pracovat nikdy nebudu, naopak malé praxe v CADu někdy lituju, že jsem si na to neudělal čas. V roce 1988 tady byla akce 1000 CAD pracovišť, kterou financoval stát a pak v roce 1990 jelo 1000 stážistů do Francie, akce se myslím jmenovala Mille Stagiare... třeba Radek Kolařík na tom vyrostl. V rámci těch 1000 CAD pracovišť jsme získali do DRUPOS, kde jsme dělali rodinné domy, bydlení a rozvoj venkova, jednu stanici s AutoCADem 2.6. To byl první CAD, který se tady objevil, takže jsme přišli do svébodné doby gramotní v CADu, když jsme s kolegy založili svůj ateliér. Tehdy přišla doba transformace celé společnosti a já jsem vletěl po hlavě do komunální politiky... Po revoluci bylo potřeba začít "měnit svět", byl jsem kooptovaný místopředseda ONV Praha 1, potom neuvolněný zastupitel Hlavního města Prahy a v květnu 1993 jsem šel dělat radního pro územní rozvoj Prahy. Nebyl prostor sedět a tahat čáry, a když by na to byl později čas, zase jsem se do komunální politiky vrátil, na podzim 1998. A v roce 2006, když jsem z politiky odešel, jsem věděl jsem, že to už nedoženu. Mám CAD prohlížeč, vím, jak to funguje, umím se pohybovat v hladinách a něco si změřit, ale už nezačnu projektovat. Takže pro mě bude nástrojem tužka, skica, vytištěné papíry, do kterých kreslím a kolegové sedí a jedou v CADu, a to jak velká měřítká územních studií, tak i domy.

PB: (Tvorba)

JK: Když bych začal od plánování, nesporně jsou dnes lepší podklady; kdysi před 30, 20 i 10 lety jsme rozhodně měli daleko horší projektové podklady, dnes je datová základna nesrovnatelně lepší, čili vstupy pro architekty jsou daleko hodnotnější, preciznější, někdy možná více svazují, ale vy řešíte projekt, který je už postaven na poctivém základě. Teď nemyslím jen fakt, že bychom nezačali bez digitálního zaměření současného stavu, dříve jsme si ho museli zaměřit a vynášet, dnes přicházíte k podkladu definovanému ve 3D a máte k tomu spoustu dalších dat, které jsme dříve neměli, takže vývoj pokročil významně.

PB: (Umělá inteligence)

JK: Někdo se obává, že budou projektovat opice, čili slušně řečeno umělá inteligence, AI. Umělá inteligence dnes umí spoustu věcí, např. docela dobře překládat texty, něco sama navrhovat v limitech daných přesnými parametry, ale pořád si myslím, že kreativita tvůrčího člověka bude důležitá a nenahraditelná. Jistě ubude plno mechanických projektových procesů, které umělá inteligence bude umět sama. Když bude dobře postavena koncepce, zadání, tak vyprojektovat nějaké technické systémy bude za 10-20 let umět stroj. Vstupní invence je ale nenahraditelná. Samozřejmě u navrhování aut, kde se ví, jakých parametrů chceme dosáhnout – nejlepší spotřebu, aerodynamiku, komfort, bezpečnost - tak AI by takové auto, asi již dokázala navrhnout, ale bude potom jedno auto jak druhé.

PB: (Standardizace a automatizace)

JK: Skladby konstrukcí, tepelně technické vlastnosti domů, systémy topení, pohoda prostředí, to se v podstatě dá skoro automatizovat, to není až tak tvůrčí činnost.

PB: (Pracovní postupy)

JK: Nevyhne se BIMu a myslím, že je zatím nepochopena jeho úloha v prvních fázích projektu, tzn. že mi informace spojené s prostorovým návrhem pomůžou definovat parametry stavby a velmi rychle se dostanu k něčemu, co umožní zhodnotit, jestli stavba bude ve svém životním cyklu efektivní. Mluvíím spíše o veřejných stavbách, jestli má smysl stavbu vůbec zadávat. Za komunistů posuzovala státní expertíza, jestli je návrh, dnešní terminologií feasible, měli své kritéria, a to by BIM pomohl velmi rychle rozhodnout. Jestli je stavba potřeba v místě, kde se navrhuje, jestli bude dlouhodobě udržitelná, jestli bude úsporná. Dneska se od BIMu chce koordinace projektu, výkazy výměr a následný facility management. Zatím se moc nesleduje role rychlého projektování v koncepčních fázích. Já to už dělat nebudu, mě se to nedotkne, ale myslím, že tady je šance zhodnotit, jestli ta idea, geniální skica Vltavské filharmonie, bude i funkční, racionální, půjde ufinancovat, jestli bude provozně úsporná, jestli to bude fungovat v celém kontextu všech očekávaných požadavků. Takže se změní váha, naroste význam návrhu stavby – studie, která je dnes mnohými stále ještě podceňována. Projektanti často řeší přímo DÚR, a přitom tato první fáze je více a více důležitá, protože tam můžete zharmonizovat všechny vstupy, ke kterým máte čím dál lepší data. Vztáhnou to na dopravní stavby, asi před 3 nebo 4 lety jsme se jako architekti, urbanisté, krajináři, v docela velkém týmu, dostali k první větší dopravní stavbě a sami poznali, jak je tato fáze v Česku zanedbaná. Že architekt schází už v prvním konceptu, a to o nemluvíím o územním plánu a základním koridoru, kde působí mnoho dalších vlivů, je to především inženýrské dílo, které musí fungovat, dálnice D3 musí někudy projít Posázavím, když je nelze efektivně obejít. Ale v prvých přesnějších návrzích chybí architekt, který by dokázal vlastní koncepci stavby ovlivnit. Dnes vstupujeme do projektů ŘSD na Pražský okruh a projektů města na Městském okruhu ve fázi, kdy je hotová tzv. Technicko-ekonomická studie, tedy oni říkají, že už je to vyprojektované, kdy řeší přechodové oblouky, poloměry a tvary křižovatek a my říkáme – ne, stop, tohle by se mohlo řešit jinak... a vlastně zpětně měníme inženýrské dílo tak, aby bylo v území správně usazené, aby křižovatky v městském prostředí či krajině neničily okolí. Jsem rád, že se to děje, začali jsme na stavbě Pražského okruhu – PO stavba 511, to je spojka dálnic D1 a D11. Momentálně jsme dokončili úpravy na severním segmentu stavby PO 518 a 519, do konce roku odevzdáme stavbu 520. Podařilo se nám měnit rampy křižovatek, protože tak v území lépe zapadnou a sami dopraváci říkají - no vidíte, to nás nenapadlo, protože oni řeší vlastní dopravní inženýrský návrh, někteří lépe, někteří hůře, vždy podle zadání investora. Vidíme velké rozdíly v přístupech různých projekčních kanceláří, ale kdybychom tyto věci dělali v konceptu

společně, tak to mohlo být rychlejší a svým způsobem levnější. Naše práce je absolutně levná, ty zakázky na studie se pohybují ve směšných hodnotách proti tomu, co stojí projekce takových liniových staveb. Ale daří se to, investor je dnes pod tlakem, aby dílo v území prosadil. Musím tu pochválit ministra dopravy Kupku, který říká – ano, chceme, aby to takto od architektů šlo do EIA, je šance, že se to povede schválit. My se na dálnici nedíváme úzkým pohledem jako na dopravní stavbu, ale jako na příležitost v rozvoji Suchdola prosadit něco dalšího. Navrhujeme: tohle se musí změnit, tohle se může posunout a tunel musí vést tak, aby se nahoře zacelila jizva, aby se „zátáhnul zip“ a vznikl kus města. Roste role koncepční fáze ve smyslu multikriteriálního nebo multioborového řešení, kde krajinář, urbanista, architekt pracuje i na detailech portálů tunelů, na mostech, krajinářských úpravách, na detailu výsadby. Řešíte působení stavby na psychiku člověka při rozhodování, jak má být tunel osvětlován, jak mají být řešeny výjezdy, aby tam nikdo nenaboural... ukázky řešení ze zahraničí jsou úžasné, ve Skandinávii, Asii či Austrálii se snaží, aby se řidič v tunelu cítil příjemně a bezpečně, při současném zlepšení dopravy.

PB: Filharmonie je asi dobrý příklad, že se dá úplně atypický dům dát do BIMu, oni jsou v tom dále, ale nevidíte riziko v přednastavení nějakých řešení a skládá se to ...

JK: ... skládá se to z těch hotových knihoven. Protože to neděláme, tak možná rizika nevidím tak výrazně, samozřejmě v momentě, kdy už něco konkrétního projektujete, tak bych řekl, že tam jistě riziko je. Doděláváme malou novostavbu a kolegové začínou skicovat v CADu a já říkám, že skicovat v CADu se nedá – to nejde, vy to prostě skicujete jedna ku jedné s přesností na milimetr, a byť to jde rychle a v momentě, kdy máte vynesené jedno patro, na něm postavíte dalších pět, ale co když to mělo vypadat úplně jinak. Proto je tužka podle mě pořád nenahraditelná.

PB: (Komunikace)

JK: Zrychluje to tak, že studii uděláme za třetinu či polovinu času oproti minulosti. Myšlenku ale musíte mít v hlavě, tu přináší prožitá zkušenost a znalosti nezávisle na všech dalších nástrojích, jen se musíte rychle rozhodnout, vybrat z pěti variant tu jednu nebo dvě správně a potom dopilovat jednu výslednou. Při tom už potřebujete přesnou polohu v území, na to jsou pak digitální nástroje skvělé.

PB: (Koordinační)

JK: Díky těmto nástrojům se také daleko snáze koordinuje, protože já jsem ještě zažil žiletku, rýsovací pera Rotring, pauzáky a "IZISku" – naklápěcí rýsovací prkno s pohyblivým ramenem a dvěma pravítky. Stáli jsme u ní a každá změna v koordinaci stavby se propsala do všech výkresů a znamenala překreslování. Ted je to mnohem jednodušší, ale koordinace je pořád zásadní a je jí více a více, je více specializací, které do projektu zapojujete, takže požadavky na koordinaci rostou.

PB: (Specializace na dílčí činnosti)

JK: Jsem „renesanční“ člověk, takže si chci umět nakreslit detail vestavěného nábytku i celkový návrh zasazení domu v kontextu místa. Přiznávám, že jsem duší kontextualista, čili neumím navrhovat dům vytržený z okolí. Dům začíná souvislostmi, má své okolí, vztahy. Existují specialisté na interiéry, na bytovou výstavbu, kanceláře, retail, logistiku... jistě se tak dá dosáhnout velké efektivity, když dělám jenom kanceláře a jdu s trendem požadavků klientů. Uznávám specialisty na to či ono, ale radši si je vezmu do týmu, když to sám úplně neumím, aby mi s tím pomohli, ale architekt by měl být schopen pojmout návrh v celistvosti. Já nemám rád úzké pohledy na řešení širokých problémů.

PB: Myslel jsem spíše jednotlivé dílčí činnosti nebo až úkony v tom procesu, že třeba někdo jen analyzuje.

JK: Někdo je analytik, někdo syntetik a někdo potom kreslí detail. Nemám zkušenost z velkých ateliérů, abych uměl posoudit, jestli se něco mění, ale i mezi kolegy poznám, že někdo umí návrh dotáhnout a někdo zase vystříhne ten rychlý začátek, ale už mu potom nejde vypilování dispozice. To bylo vždy a asi bude, že někdo je lepší na to a na ono, a proto je lepší mít tým složený z lidí, kteří se doplňují.

PB: (Měřítko a vrstvení témat)

JK: Zrovna dnes jsme měli koordinační poradou na stavbě Pražského okruhu 520 a kritizovali jsme v Letňanech jeden kus lesoparku, který tam jako kdyby přistál odjinud. Kolegyně krajinářka řekla – prostě dostali zadání, nedívali se napravo nalevo a takto to vystříhli. To je přesně ten špatný přístup. Je třeba začít „z vrtulníku nebo letadla“ i když nenavrhují celek; pochopit jej a z něj vyjít do vlastního návrhu. Nemusím začínat u Evropy, vždycky mě rozesmějí studie, kde ukážou, kde je Česká republika v rámci Evropy a potom se dostanou na parcelu domu, to je trošku nahrané, ale řeším-li proluku domu na Smíchově v Radlicích, měl bych tušit, jak vypadá Smíchov, aspoň pár bloků nejbližšího okolí a z něj se dostat do detailu.

PB: Je to smysl architektury, je nutné takto uvažovat?

JK: Myslím, že je to nutné, protože vsazujete jeden střípek do velké skládky a je to nevyhnutelné.

PB: (Vazby měřítek a témat)

JK: Rozhodně se dnes chováme lépe, nebo si to aspoň myslím, ke krajině, k otevřenému prostoru, nemluvíme teď jen o veřejném prostranství, ale o prostoru jako takovém, na který se správně klade větší a větší důraz. Já jsem končil v roce 1976, kdy se dělaly domy a co bylo mezi nimi, to dělali inženýři a možná jsme někdy mohli řešit významné náměstí. Dnes vnímáme, jak návrh funguje v krajině jako celkovém ekosystému. Takže určitě krajina a dům, krajina a technická infrastruktura. Někde se s návrhem pohybujeme v kontextu památkově chráněného území, teď tady sedíme v památkové zóně Bubeneč, a to nemluvíme o ještě cennějších územích. Je výhodou široké vzdělání architekta, na rozdíl třeba právě od poměrně úzkého vzdělání technických oborů, inženýrů, při vši úctě k nim, velmi si jich vážím a spolupracuji s nimi, ale oni zpravidla to okolí nevnímají tak intenzivně a plní především vlastní zadání.

PB: Zvětšuje se měřítko našich zásahů?

JK: Začnete domem a řešíte příjezdovou ulici, dostanete se tak až na náměstí nebo do parku...to je přirozené a správné, protože svou stavbou ovlivníte širší území. Všimnete si potenciálu sousední parcely či zanedbaného vnitrobloku. Před lety proběhla nejen v Praze akce, jmenovala se „městské zásahy“ a spočívala v tom, že architekti ze své iniciativy navrhovali proměnu veřejného prostranství, území, kterých si nikdo nevěšoval.

PB: Teď jsem myslel spíše objem zakázek s urbanistickým rozměrem. Praha je atypická, ale kdybychom to vztáhli na Českou republiku, zvětšuje se zmo?

JK: Určitě jsou zakázky a ateliéry, které dělají na komplexnějších zadáních jako např. Smíchovské nádraží, Žižkovské nákladové nádraží či Bubny, ale většina z nás se dostává až k výseku z takového celku. Nemyslím si, že je obecný trend, že by investoři chtěli sami od sebe zadávat k řešení větší území, tady by měla fungovat samospráva a chtít, aby se řešil širší kontext konkrétního developerského projektu.

PB: (Architektonická oborová diferenciaci)

JK: Já mám autorizaci A0, i když bych se za tu v ní schovanou A3 trošku styděl. Vnímám i střety například A3 s A1 i A2, kdy krajinářský architekt, svým způsobem specialista, byť prostorově řešící největší území, má pocit, že si umí udělat sám i dům. Snažíme se, aby se změnilo nepřesné vymezení v novele zákona 360/1992, aby si krajinář mohl sám dodělat zahradní restauraci v parku, když to pro pochopitelnost zjednoduším. Obráceně vidím čím dál tím menší zájem kolegů s A1 o A2, územní plánování, což povede k tomu, že se bude autorizovat A1 a A2 zvlášť, protože znalost procesů územního plánování jako specifické disciplíny, je velmi nízká. Autorizace A1 převládají a budou převládat. Je to škoda, protože myslím, že A0 nám dávala aspoň formální možnost vnímat zasazení stavby do širšího území, urbanisticky i krajinářsky. Krajinářina je speciální práce s přírodním materiálem, to vyžaduje hlubší vzdělání i praxi, zkušenost, která nám často chybí. Já bych nedělal krajinářskou studii zasazení inženýrského díla do krajiny sám nebo v ateliéru, protože nám ty specifické znalosti chybí. Navrhujeme takové zakázky s Ondrou Fousem – Pražský okruh, či s RLA (Rehwaldt Landscape Architects) na Městském okruhu. Je to specializace v symbióze. Každý umíme něco a společný výsledek je ten správný.

PB: Do této problematiky vidíte jako málokdo jiný, díky tomu, že jste předseda ČKA, jaký by mohl být klíč ke stanovení kompetenčního modelu?

JK: Řeší se to, bavíme se o tom, co je krajinářská stavba, stavba/záměr krajinářské architektury. Pracovní skupina KA se to snaží definovat, ale je to vcelku složité, MMR se brání úplnému uvolnění z důvodu unijní otevřenosti naší profese i zahradnickým krajinářským architektům s nesrovnatelně užším stavařským vzděláním. Vadí mi žárlivost A1 vůči A3 - na to už mi nesahej, to je dům, ty mi smíš navrhnout cestičky a vegetaci, ale dům si tady kreslím já. Myslím, že je dobře, aby krajináři určitě měli přesah do vlastní architektury. Jiná věc je u A2, ti by měli by umět vnímat krajinu, krajině plánovat holisticky – celostně. Problémy jsou i u čistých vodohospodářů a krajinářských inženýrů v ČKAIT, kdy se pozemkové úpravy nemohou navrhovat čistě technokraticky, ale s přesahem do krajinářského a územního plánování.

PB: (Vztah k technicky-podpůrným inženýrským oborům)

JK: Architektura může jít až do detailu zábradlí na mostě nebo do trasování cesty s alejí v krajině, která se technicky řeší pozemkovými úpravami a krajinářským inženýrstvím, ale myslím si, že je pořád nezpochybnitelná koordinační a řídicí role architekta, krajinářského architekta, ať je to krajina nebo dům. Na druhou stranu musím na začátku vnímat argumenty podpůrných profesí – takto to prostě nemůžete naplánovat ... naopak někde inženýři navrhli dálnici v tunelu pod potokem, to je dost zvěrstvo.

PB: Jak vnímáte architekturu na stavebních fakultách, kde ji často chápou jako povrchní vizualitu, v krajním případě až jako aranžérství? Jak prověřovat úroveň architektonické kvalifikace?

JK: Myslím, že úroveň výuky nejde jen tak posoudit a prověřit to jen praxe; jde to samozřejmě až do extrému, že nemusíte ani mít školu a můžete být dobrý architekt. Myslím, že absolventi kateder architektury na stavebních fakultách jsou fakticky anomálie, která by neměla být. Mělo by existovat mezifakultní studium, kde by architekti měli dostávat znalosti konstrukce a TZB od učitelů ze stavební fakulty a naopak na stavební fakultě by měli učit architekti a urbanisti základní principy a dějiny architektury a plánování, i další měkké disciplíny, aby „obecný stavební inženýr“, tzv. pozemák, vodař, statik i dopravák věděli víc o tom, proč a jak se tvoří společné dílo. Samozřejmě na UMPRUM a AVU se bude vždycky více řešit tvůrčí architektura, a budou se na mě nechápavě dívat, že 24 metrová konzola asi není úplně běžná. Naopak když je architekt autocenzurovaný tím, že nosné zdi mají být nad sebou a jinak to nemůže udělat, to je taky špatně. Zásadně se nemění profil, který by měl mít architekt absolvent a inženýr absolvent, kdy architekt musí koordinovat velký tým inženýrů a stavař by měl chápat, že je pravou rukou architekta, architekt se bez něj neobejde, ale že by mu neměl říkat, že okna mají být taková, on to prostě nestudoval a většinou pro to nemá cit. Poznal jsem několik schopných inženýrů, kteří byli schopni vystříhnout fasádu lépe než mnozí architekti, ale to jsou výjimky potvrzující pravidlo. Aby to ale neznělo pejorativně, podpůrná činnost neznamená, že je méněcenná, ale logicky následuje tu koncepční.

PB: Může být rizikem pouštění se do architektonických činností inženýry díky zvládnutí technologií, které my třeba vypustíme?

JK: Může být, když nebudeme chápat, jak technologie fungují a jaký je technický a technologický pokrok. O čem nevím, to nemůžu použít... to je jistě hrozba, ale hrozbě se dá snadno čelit tím, že se o nich učím, že je poznám, že se nemůžu odmítat seznamovat s technologiemi, které se někde už běžně používají, ale my o nich nevíme a potom se divíme, když přijde inženýr a má geniální řešení, protože ví, jak to technicky lépe zvládnout.

PB: Etablují se nějaké nové důležité inženýrské obory?

JK: Před pár desetiletími to bylo městské inženýrství, velice důležitý obor, který se v počátku 90. let začal prosazovat, že nejde jen o dílčí složky jako jsou trubní sítě, kabely, doprava, vegetační úpravy, ale o celkový koncepční pohled na fungování městského prostoru. Dnes už je to běžné, jako podpůrné obory pro urbanismus a plánování města. Jinak samozřejmě při navrhování domu je to spousta nových technologií typu vysokopevnostní beton, UHPC, který přinesl úžasné možnosti jako mít 6 cm silnou betonovou desku a tvořit z ní úžasné tvary, což architektovi rozváže ruce, nemluvě o 3D tisku domů, robotech apod.

PB: (Výstavba)

JK: Spíše jsem vždy varoval před tím, aby architekt, který projektuje, současně stavbu dodával, komora a razítko nám to umožňuje, můžeme dodat rodinný dům, být za něj zodpovědní. Je to možná fajn, umožní to skutečný „gesamtkunswerk“

od nosné konstrukce až po detail, postavit novou vilu Dr. Millera, ale i Loos na to měl stavitele Lhotu, takže ani on nebyl dodavatel. Myslím si, že kdo staví, má stavět, protože to umí, ale jsem rád, když je mým partnerem a já ovlivňuji jak a co staví, když mi neříká – to nejde, ale hledá cestu, jak to postavit. To je myslím přirozená role architekta, ale samozřejmě existují výjimky. Omezí vás to v kapacitě, máte jen 24 hodin denně, musíte se koncentrovat na jednu stavbu a skutečně to tam v holínkách ohlídat. Architekt by ovšem měl být na stavbě přítomen, projektování přece neskončí tím, že je vydané povolení a nakreslí se prováděcí projekt... Vedeme teď interní boj s asociací developerů a hospodářskou komorou, kdy se snažíme se do novely stavebního zákona prosadit dozor projektanta. Nemluvíme o autorském dohledu, to je tvůrčí dohled dle autorského zákona, ale o dozoru projektanta, kterým nemusí být jenom architekt, nositel myšlenky, tvůrce díla, ale i inženýr, který zpracoval prováděcí projekt. Jde nám o soulad stavby s projektem a oni se tomu brání, ačkoliv u veřejných staveb stát je tak chytrý, že to uzákonil, ale soukromý sektor nechce být vázán zákonem a povinnostmi. Oni si dozor stejně většinou najímají, ale jako toho, kdo je jim více po vůli, než toho, kdo je i projektantem toho díla, kdo i ve jménu stavebníka / investora hlídá realizaci. Výkon architekta nebo projektanta projektem nekončí, musí končit až kolaudací.

PB: Tzn. tady jsme slabší a je snaha, abychom posílili ...

JK: Abychom posílili, měli na ty fáze automaticky právo. Podívejte se na fáze a výkony obou komor - Scope of Services - je prostě jasné, že to je od konceptu až po kolaudaci a že je tam uveden, řeknu po novu, i dozor projektanta. V dnešní terminologii „autorský dozor“, který je součástí i procentního dělení, to není nic navíc. Dozor projektanta není ve vybraných činnostech dle zákona. Není správné, že ve stavebním zákoně nemáme ve vybraných činnostech dozor projektanta jako projektování. Je to stejně zodpovědná činnost. Inženýři, s nimiž jsme v tom zcela zajedno, vždycky dávají příklad pana profesora Stránského a Trojské lávky. On prostě vůbec nevěděl, z čeho a jak mu projekt předělali, z čeho postavili, jak zaměnili technologie. Nejenže někdo předělá projekt ohledně designu, ale zamění materiál, použije jiný způsob konstrukce, jiný způsob kotvení, založení, jiný způsob realizace... Architekt či projektant by měl prolínat všemi těmi hlavními fázemi za stavebníka... My jsme na jejich straně, máme být jimi najatí vůči dodavateli na opačné špičce toho trojúhelníku.

PB: (Stavební ekonomie)

JK: Jsme v tom poměrně slabí, neumíme často říct, že navrhujeme stavbu, která se vejde do nějakého rozpočtu, kterou má v hlavě stavebník. Teď jsem byl na akci Winternitzově vile, to je Loosova druhá stavba v Praze. Tam je vystavený zadávací dopis od doktora Winternitze, který vilu objednával a byl tam na celou stavbu limit 350 tisíc korun a Loos musel vilu navrhnout tak, aby se vešel do rozpočtu. Dnes na otázku, kolik to bude stát, odpovídáme – my přesně nevíme, to je složité, ceny se zbláznily, existují ceníkové ceny, ale skutečnost je jiná. Znáám ovšem několik skvělých cenařů, kteří stále dovedou sledovat vývoj a odhadnou agregované ceny za určitý typ konstrukce a stavby.

PB: Jak význam může mít prefabrikace, 3D tisk, vývoj materiálů?

JK: Trošku se toho bojíme, ale určitě to přijde stejně, jako přichází BIM a další pokrok v projektování. I ve fázi realizaci se stane, že se domy budou stavět z nějakých na 3D tiskárně vytištěných prvků, a teď nemyslím vulgární prefabrikaci, jak jsme ji zažili a masově odmítli... a potom jsme sledovali, že plášť Tančícího domu byl vytvořen z panelů z Prefy Malešice, byť každý skoro jiný. Robotická stavba a 3D tisk se určitě prosadí, stejně jako modulární domy.

PB: Třeba IKEA už vyrábí modulární jednotky, ze kterých se skládají sousedství.

JK: Jistě, Baťa by to dělal, kdyby pokračoval, dnes by to takto stavěl. Prefabrikace – a výroba částí domů v továrně – je určitě dobrá a důležité je, aby byla kvalitní, přinášela skutečné zrychlení. Kontejnery, moduly, tam to směřuje, nebude to příklad výjimečných špičkových staveb, ale v běžné masové produkci asi ano... Bytový dům v určitém souboru je nakonec stejný, ať už ho odlejí z betonu nebo zdím z kusového zdiva a pokládám skládané stropy, v zásadě bych ho mohl skládat z větších bloků.

PB: (Veřejná správa)

JK: Architekt by měl být ve všech pozicích veřejné správy, teď řeknu namyšleně, každý primátor by měl být architekt, protože k tomu má nejlepší předpoklady, vždy jsem říkal, že jsme na to vzdělávání. Ale když to vezmu postupně: jako člen odborné komise – grémia architektů nebo poradního orgánu; jako primátor jsem měl poradní sbor z převážně architektů a urbanistů. Prostě kde jinde je ta role architekta než radit na základě mnoholeté zkušenosti. Architekt by měl být i v pozici úředníka; kdo jiný mi bude lépe rozumět než ten, kdo mluví mým jazykem. Když to z vulgarizuji, často je to bohužel tak, že kdo se neuziví projektováním, jde dělat úředníka a má radost, že mě buzeruje.

PB: Kde je ta hranice, kdy na jedné straně má hájit veřejný zájem a na druhé tendenci tvořit, když je tak vzdělaný?

JK: Nemělo by se stát, aby mi „vedl“ ruku, to někde dělají památkáři, někde i AOPK, kteří mají tendenci říkat – tady to musí být 45 stupňů, okno smí být takto velké, takhle jsme to vždycky dělali. To by se stávat nemělo, ale úředník, vzděláním architekt, by měl být schopen vnímat a pochopit myšlenku, kterou se snažím prosadit a měl by ji umět přijmout a pomoci ji obhájit v řízení.

PB: (Předpoklady architektonického vzdělání pro pozice)

JK: Design architekt by měl umět ocenit a řídit zakázku, svým způsobem ji i získat, udělat a prodat, a vést ateliér. Moji kolegové v bývalém atelieru A projekt byli moc šikovní, jeden byl hodně zaměřený na počítače, ten nás opustil, a potom tam byli dva kolegové vysloveně „design architekti“, kteří měli trošku problém v komunikaci s klientem, se získáním zakázky, se splněním termínu a férovou odměnou za práci... když jsem odešel z atelieru dělat veřejnou službu, atelier šel za pár let ke dnu. Protože všechny tyto úlohy jsou důležité, nemůžete postavit atelier na pěti design architektech a nemít nikoho, kdo to bude koordinovat, řídit, vyjednávat, plánovat, organizovat, a tohle vše by se ve škole mělo učit. Měli bychom jít více do oblasti psyché, psychologie a sociologie, umět fungovat v komunitě, kde plno stavebníků – občanů řekne, že nepotřebují architekta, že si dům navrhnou sami. Komunita si vše samy nenavrhne, a i takovou diskusi by měl být architekt schopen moderovat a nevtíravě, aniž by jim něco nařizoval, je poučit a dovést k tomu, že stavba bude vycházet z jejich potřeb a bude profesionálně navržená.

PB: Mělo by to být součástí dovedností nebo pozice?

JK: Pozice se vytříbí po škole, všichni by ale měli mít možnost se dozvědět „kde se to dozvedí“, nemůžete se to naučit, ale naučit, kde si to najdete. Že jsou různé cesty, že různé oblasti v oboru vůbec existují a jak se k nim přiblížit. Potom se začnete profilovat a někdo se stane teoretikem, který nikdy nic nevyprojektuje, ale bude pro komunitu architektů třeba tak cenný jako někdo, kdo brilantně skicuje úžasné domy.

PB: Jak souvisí kvalita architekta s odbornou způsobilostí?

JK: Myslím, že chce-li se kvalitní architekt věnovat aktivní stránce profese čili navrhování, musí být autorizován, splnit penzum požadovaných znalostí; není možné si myslet, že si budu jen tak něco malovat doma a ono se to bude stavět. Ano, můžu mít geniální skici a někdo je dotáhne, zhmotní v stavbě, ale všichni architekti by měli být společensky zodpovědní a vnímat, že dílo se nestaví ve vakuu, ale v nějaké společnosti, prostředí, komunitě a měli by si uvědomovat i svou společenskou odpovědnost. Ano, design architekt bude říkat, já chci dům jako sochu a je mi úplně jedno, co si o tom kde myslí, zaplatte to z veřejných peněz, mně je to šumák. Ten zodpovědný bude říkat, chápu, že potřebujete splnit takovéto zadání, pokusím se ho naplnit co nejvíce esteticky, funkčně a všelijak jinak dobrým způsobem a uvědomuju si, že finanční zdroje jsou omezené, území je omezené, schopnost lidí se dílu přiblížit a používat ho je také nějakým způsobem limitovaná. Takže společenská zodpovědnost je velmi zásadní a měla by se učit, protože je naší povinností vnímat okolní komunitu. Já jsem v pozici komunálního politika vždy říkal, že dělat něco pro komunitu je naší povinností a zavedl bych „povinnou veřejnou službu“, třeba 4 roky být v zastupitelstvu obce, města.

PB: Taký jsem podobně uvažoval v kontextu svobodných povolání, právníci mají ex-offo nebo doktoři třeba pracují na pohotovosti.

JK: Přesně tak, musí něco odsloužit na pohotovosti, právníci zdarma poskytují služby těm, kteří na ně nemají, to je myslím důležité i pro vnímání profese lékařů a právníků. Také architekti by to tak měli vnímat, protože jednak se tím buduje pozice a prestiž profese, a navíc máte dobrý pocit, že něco děláte pro své okolí. Můžete jet samozřejmě do Afriky, ale ideální je to dělat v území, kde se pravidelně pohybujete, kde to ocení a přispíváte tím vlastně k osvětě a dobrému jménu profese. Máme již dobré příklady pomoci třeba po tornádu na jižní Moravě.

PB: Takže je to péče o povolání mimo profesionální rámec, kdy to má nějaký společenský přesah?

JK: Mimo to, co musím splnit v rámci etického a profesního řádu, bych měl dělat něco navíc.

PB: Jak vnímáte dnešní fenomén architekta v politice a proč jste do politiky vstoupil, pokud chcete ještě upřesnit?

JK: U mě to bylo tehdy jinak, vstoupil jsem do komunálu v revoluční době, kdy se měnil systém, kdy se to týkalo každé profese, prostě všech, kteří byli nespokojeni s předchozím režimem. Chtěli jsme to jinak a teď najednou – tak to pojd' dělat jinak - a vy nemůžete říct ne, já si teď chci navrhovat architekturu... to byla vlna porevolučního kooptovaného období, potom jsem šel logicky do prvních voleb. Po pěti letech v politice jsem si řekl, že to není úplně pro mě, nechci dělat kompromisy, a navíc mě lákala možnost, že jsme mohli být ti „freelance architekti“ - svobodné studio, tak jsem v roce 1994 z politiky odešel, ale v roce 1998 mě zlákali zpátky. Protože i já jsem byl našťavý tím, kam se město vyvíjí a nějakou souhrou náhod jsem se dostal nařekněme pražský vrchol, kde jsem se nedokázal udržet právě kvůli té vlastnosti, kdy jsem odmítal – dělat neustálé kompromisy, jet v nějaké partě a snažil jsem se to dělat jinak. To mi dodnes zůstalo a za jméno se nemusím stydět kamkoliv přijdu. Dnes se architekti do role komunálních politiků dostávají právě pro schopnost vidět věci v souvislostech, umět najít řešení a vnímat problémy multioborovým pohledem. Právník má jistě zkušenost, ale tím to může skončit, ekonom ví, jak má navrhnout rozpočet, jak se nemá zadlužit nebo naopak kdy se má zadlužit, ale zase mu chybí jiný pohled, kdežto architekt, když si dokáže sestavit tým, tak tohle vše dá dohromady.

PB: Je to i kolikrát z frustrace, když architekt vidí ...

JK: Co se odehrává, jakým způsobem se území rozvíjí, jak se zoufale plánuje nebo neplánuje, co se staví, jak se to zadává, za co se vyhadzují peníze, frustrace může hrát roli, ale je to o rozhodnutí, že teď musí na čtyři nebo osm či více let přestat dělat vlastní profesi; je to oběť, jako kdyby se sochař zakázalo, že nesmí dělat sochy nebo skladatel skládat hudbu. Musíte se umět toho všeho zbavit, nemůžete mít ateliér a dělat primátora, to je fakt neslučitelné, nejde to ani fyzicky, ale můžete ze své profese do prostředí komunální politiky nebo možná i té velké něco přinést. Zoufale chybí architekti v senátu a sněmovně. Je to dávno, co tam byl Václav Mencl nebo architekt Ulman, toho jsem ale asi osobně nikdy neviděl, zato Václav Mencl se o něco snažil, byl to i primátor, dělal senátora, jedno období byl i ve sněmovně, ale 1 člověk z 200 nebo 81 je strašně málo.

PB: Znáte někoho, kdo uvažuje jít do vyšších pater?

JK: Nahoru jich jde hrozně málo, protože to vyžaduje silný žaludek a ostré lokty se prosadit na kandidátku a být zvolen. Teď naposledy Michal Sedláček bohužel neuspěl v senátním obvodu v Brně, protože se ukázalo, že soupeři byli silnější a byli víc známí. Do sněmovny je to obzvlášť složité, protože tam se prosadí právníci, u voličů táhnou i bílé pláště – doktoři, architekti zřejmě nejsou sexy profesí, že by je kroužkovali. Prosadit se v každodenní úmorné politické diskusi a vyjednávání, to mně připadalo jako velká ztráta času. Říkal jsem si pak, že si přeju se potkat jen s lidmi, s kterými chci, podat ruku jen tomu, koho si vážím a sedět u stolu s lidmi, kteří jsou chytrí, schopní, s kterými něco někam posunu, zatímco v politice musíte jednat s každým blbcem, který je v nějaké pozici, musíte být součástí smečky, která je vám často fyzicky nepříjemná; je to prostě politický klub a na to mnoho lidí naší profese prostě nemá žaludek. Ale měl jsem lidí výhodu, že jsem se mohl vrátit ke své profesi, byť jsem prodal ateliér a mohl jsem toho fakt litovat, ale věděl jsem, že když začnu znovu od píky, že se zase užívám.

prof. Ing. arch. Karel Maier, CSc.

PB: (Tvorba)

KM: U plánování a ono to je i v projektování, jsme teď myslím v takovém spíše stabilizovaném stavu, vy jste mluvil o změnách a proměnách, takže myslím, že nejsme ve fázi nějaké velké proměny v posledních deseti letech, aspoň jak to vidím já - jak plánovači, tak architekti, kteří projektují jednotlivé stavby, se stali dodavateli projektů a dělají, co od nich klient požaduje s tím, že mají samozřejmě možnost říct, že ne, ale většina z nich se snaží klientovi vyhovět. A to je stav, který víceméně trvá od 90. let, kdy se ty činnosti zprivatizovaly, čili je to vztah klient a dodavatel práce a podle toho se profese chová, že se snaží klientovi maximálně vyhovět. Řekl bych, že se přece jenom dlouhodobě začíná to kyvadlo, které se transformací vychýlilo do stavu klientského přístupu, trošičku vracet zpátky, aspoň u některých kolegů vidím, že se snaží do toho vnášet trošku více své profese. Takhle, ono to spíše souvisí s tím, že klienti a teď mluvím o plánování, tzn. obce a regiony, už začínají přihlížet více k dlouhodobým hodnotám a už jsou kvalifikovanější, takže to je mírný optimismus z mé strany, ale jenom mírný. A co se týče projektování, pokud vím, tam došlo a dochází pořád k velkému posunu ve směru lepších materiálů, technologie projektování, to je koneckonců v plánování taky, protože dnes už všichni fungují digitálně a většinou v GISu, takže to je revoluce, kterou jsme prošli a spíše je otázka co bude dál, jestli se digitalizace projeví ještě i na metodě práce ve vztazích, protože zatím se nám digitalizace posunula z rotringů a pastelek do počítačů, ale dále to zatím nedošlo, to je spíše o budoucnosti.

PB: Ono je to složitější v navrhování při plánování, protože se začíná s vícero analýzami, ale když potom přijde moment navrhování, je to spíše o textu nebo se používá i tužka nebo se už automaticky šáhne k jiným technickým nástrojům?

KM: Myslím, že to je hrozně individuální, možná je to generační záležitost, mám zkušenost se studenty, kteří už v podstatě vůbec neskicují, což z mého hlediska je trošku škoda, my se je snažíme k tomu nutit, ale prostě je to tak. Myslím, že v plánování nebo, chcete-li, územním plánování nám chybí jakási obecně přijímaná metodika, nemyslím ve smyslu co znázorňuje co, ale metodika postupu práce urbanisty, tím se zatím myslím nikdo moc nezabývá. My se tedy o něco takového teď začínáme pokoušet, ale je to samozřejmě běh na dlouhou trať a hodně to souvisí s tím, že plánovač resp. územní plánovač je v naprosté většině případů vzděláním architekt a víme oba, že plánování je na škole architektury hodně upozaděné a příprava směřuje k mainstreamu. A my se sem tam snažíme někoho převést na tuto činnost a není ani pracoviště, které by se tím zabývalo, protože nevíme, co víte, že děláme na ČZU, to je zase hrstka lidí, to nemůže změnit praxi.

PB: (Umělá inteligence)

KM: Teď jsme skočili hodně vysoko, nakouls jsem to, když jsem mluvil o digitalizaci, což je nějaký předstupeň a i ta nám zatím nevstoupila moc do přístupu k té věci. Budu opět mluvit o plánování, my GIS používáme v podstatě místo těch fixů – o moc dále to nedošlo, samozřejmě je jiná dosažitelnost vstupních dat, což se výrazně proměnilo a zřejmě to je ještě proces. Že se dnes přes internet můžete podívat do jakékoliv plánovací dokumentace je ohromný pokrok, ale pořád to nemění nic na metodě, kterou pracujeme – nebo mění, ale proměna není zásadní a umělá inteligence do toho může taky nějak vstoupit. Myslím, že bychom neměli přeceňovat umělou inteligenci jako nástroj práce, ona nám může poskytovat data, o kterých se nám dnes třeba ještě ani nesní, ale že by člověk, který dělá plán nebo projekt, část jeho činnosti zadal umělé inteligenci ... mi to trošku připomíná dobu, kdy jsem ještě byl na škole v 60. letech, byla taková snaha, že to hodíme všechno na počítač a ten nám spočítá budoucnost a jako moc se to nepodařilo.

PB: Myslíte tedy, že je to v dohledné budoucnosti zatím nástroj, který nemůže nahradit naší vstupní invenci?

KM: Myslím, že to vám podepíšu.

PB: (Udržitelnost v architektuře)

KM: Tady bych byl velmi nešťastný, protože naše debata o udržitelnosti a nejenom v architektuře, ale v téhle zemi, je taková ... my se prostě umíme ze všeho vykecat, vykecáváme se i z té udržitelnosti a trošku to souvisí právě s tím klientským přístupem k profesi, protože naši klienti se z toho taky vykecávají, oni mají svoje zájmy a ty hodlají realizovat prostřednictvím našich služeb. A protože jejich zájmy jsou osobní a možná dá se říct sobecké, ale to není urážka, tak samozřejmě taková ta obecná udržitelnost, která se týká širšího okruhu, je v tom někde na x. místě a naše diskuze o udržitelnosti je strašlivě plochá a je to takové - aby se vlk nažral a koza zůstala celá.

PB: Greenwashing máte na mysli nebo ještě něco jiného?

KM: Nechtěl bych používat tyto novinářské zkratky, ale greenwashing, když už jsme u toho, je myslím spíše jako tvářit se, že to dělám udržitelně, ale má to určitě nějaký přesah. Takže v architektuře, teď se vztáhnou ke škole, Zdeněk Zavřel zavedl předmět Ekologie 1, který je hned v prvním semestru bakaláře, což je dobré a není náhodou, že to udělal Zavřel, který má za sebou holandskou zkušenost, ale je legrace, že se to jmenuje ekologie, což zase má nějakou historii proč to tak je, protože ten předmět měl být a myslím, že je o udržitelnosti, ale on se strašně snažil, aby se to prolínalo celou školou, aby to byl takový start, ale nejsem si jistý, jestli to takto dopadlo. Takže jako kantor vidím, že nemůžeme udělat revoluci jakože od úterý to bude jinak, ale můžeme způsobit změnu tím, že učíme budoucí architektky, kteří když přijdou, samozřejmě o tom nic nevědí a my je nějak indoktrinujeme vlastně a naše indoktrinace je pořád myslím ještě někde jinde, než je svět.

PB: Zmínili jsme GIS, co si ještě u nástrojů myslíte např. o BIMu?

KM: Myslím, že se zase trošku v praxi zúžilo, že vidí BIM jako další pomůcku jak to vyprojektovat, o BIMu zase tolik nevím, ale pokud vím, je to způsob, který jaksí jde od kolébky do hrobu, čili od prvního okamžiku, kdy se začne uvažovat, že něco postavím až do okamžiku, kdy to bourám a myslím, že praxe alespoň u nás potud nesahá. Ono to všechno souvisí se vším, protože když projektant je dodavatel projektu a tím končí, je otázka co s tím uživatel udělá. A my učíme projektanty, ale možná bychom my nebo někdo měl učit uživatele. Když to vztáhnou k plánování, tam to křičí myslím více, protože vyprojektujete územní plán, oni vám to zaplatí, vydají to a nazdar, tím to končí, za čtyři roky se udělá zpráva o uplatňování, možná vás

zase zavolají za čtyři roky, abyste udělal nějakou změnu, ale není tady soustavný management, resp. město má nějakou správu, ale důraz, který se klade na management a jeho odbornou kapacitu je daleko menší, než třeba u architekta, který musí projít autorizací, takže přece jenom je tam nějaký kontrolní mechanismus. Ale u managementu ... my školíme zvláštní odbornou způsobilost pro územní plánování a celé školení trvá tři týdny.

PB: (Pracovní postupy)

KM: Budu mluvit za plánování, protože o tom asi můžu něco říct, projektování domů není moje parketa. Čili u produkce územních plánů, když to takto zúžím, došlo k výrazné změně stavebního zákonem z roku 2006 resp. těsně předtím, protože vznikly ÚAP a ať už jsou jaké jsou, je to velký krok, protože fáze shánění ochranných pásem atd. není teď předmětem přípravy územního plánu, někde už to je a většinou je to docela i pravda. Takže to je myslím velký krok správným směrem, zásluhu na tom má bývalý ředitel Martin Tunka, který se myslím tímto zapsal do dějin územního plánování, protože skutečně stav předtím byl dost šílený a nefungovalo to, dalo to hrozné práce a efekty byly špatné. To je jedna změna od roku 2006, tak už je to dlouho a samozřejmě, že vznik ÚAP nebyl úplně jednoduchý a dodnes to není ideální, ale myslím, že i ministerstvo se snaží je postupně pořádkem čistit, aby datová základna byla skutečně robustní a spolehlivá. Této fázi se říká průzkumy a rozborů, potom se to přejmenovalo na doplnění průzkumů a rozborů resp. v době té první euforie byl pocit, že projektant už žádný průzkum dělat nebude a samozřejmě se velmi rychle ukázalo, že to tak není, ale břemeno toho shánění se podařilo odstranit. Potom je tedy fáze rozborová, teď budu spíše mluvit o významnosti, je myslím strašně podceněná a ani architekti ze školy nejsou pro to ... i když my se je opravdu snažíme v čase, který máme k dispozici, přesvědčit, že to není jenom o báječném nápadu - nějak to namaluju, ale že napřed musím přesně vědět, o co se jedná. A tam máme velkou díru a teď nevím jak je to ve standardech výkonu, jestli na to je extra položka, ale asi to je smíchané dohromady v doplňujících průzkumech a rozbořech, takže se to vlastně nepozná. A potom následuje vlastní návrh, což je asi těžiště činnosti a myslím ... takhle, nejsem příznivcem toho, že by měly přestat existovat dotčené orgány, které do toho vstupují, myslím že jejich role je tam velice důležitá a snažíme se na škole studentům říct, k čemu dotčené orgány jsou, v čem je ten přínos, protože hlídají veřejné zájmy. Co vidím jako problém, že dotčené orgány jsou úředníci a jedou podle svých zákonných pravidel, někdy se snaží vyhovět literě zákona, úvaha o realu je trošku v pozadí a to se bohužel přenáší i na architektury. Na jedné straně na to všichni nadáváme, to víme všichni, že se z nás stávají vyplňovatelé nějakých dotazníků, ale myslím, že profese i dotčené orgány někdy úplně rezignují na logiku, nekoukají nalevo napravo a dělají jenom co mají předepsané. Potom samozřejmě následuje projednávání, prakticky vždy se dělá čistopis a to je někdy ještě jednou tolik, než co bylo předtím.

PB: (Komunikace)

KM: Všechno si to najdu hned, což je prima, ale kde si myslím, že to je zatím nedocenené, tak v opravdové komunikaci - že si můžu na mobilu najít, jak to vypadá v té a v té ulici atd., to všichni děláme, ale internet a komunikační systémy by nám měly umožnit lepší komunikaci, tedy nejenom s přímým klientem, mluvím zase o plánování, ale s lidmi, pro které to dělám, protože to nedělám pro starostu, ale přece pro občany. A myslím, že jsme zase zůstali úplně stát, my jsme na úrovni ... zákon vyžaduje participaci na úrovni stavebního zákona z roku 1976, dokonce ještě méně, protože poslední kroky v novelách starého stavebního zákona vedly k tomu, že se participace veřejnosti omezuje, omezuje a omezuje. Je to ale ta participace, že někde přijdete, před vámi sedí nějakí lidi a vy se s nimi nějak bavíte, ale myslím, že moderní technologie můžou umožňovat úplně jiné modely a těmi se vůbec nezabýváme. Takhle, kdyby zákon tohleto vyžadoval, myslím to nebude mít velký účinek, pokud to skutečně nebudou lidi takhle brát, že to k něčemu je a myslím, že tady máme díru.

PB: (Koordinační)

KM: Interní koordinace je daleko jednodušší, protože komunikační prostředky jsou k dispozici a jak si tady povídáme, můžeme konzultovat přes internet včetně grafiky, což když byl covid, tak jsme takto dělali, samozřejmě to není ono, ale dá se to udělat, čili to je velký skok, kterému covid hodně jako pomohl, ten nás hodně postrčil, uvědomili jsme si, že to můžeme dělat u takto, to je určitě velká změna, ale ještě jí nemáme domyšlenou, protože ono se to samozřejmě posune ještě někam dále. Co je ale v plánování problém, přestože tyto možnosti jsou, tak v reálném světě si velmi těžko můžu dovolit se koordinovat s odborníkem, protože ho nezaplatím, ty sazby jsou někdy dost legrační a pokud mám udělat územní plán, tak můžu zaplatit sebe, když to neumím, tak zaplatím GISáka, asi potřebuju zaplatit někoho, kdo mi udělá zemědělský půdní fond, protože to dělat nemůžu, nemám na to papíry a ještě budu mít asi síťáře a to je všechno a to ještě od síťáře chci, aby uměl všechny sítě, což v některých případech není jednoduché. Takže technologie mi v tomto nepomůže a protože to dělají urbanisté, tak totální popelkou je krajina, protože na to jednak nejsou peníze, ale taky sežeňte kvalitního krajinaře, který je schopen dělat územní plánování. Oni umějí hydrologii, udělají vám perfektní studii jak to tam je s odtokovými poměry a tím skončí, ale vy potřebujete návrh a potřebujete to koordinovat a to už není ... vznikl tady obor krajinařská architektura, ale myslím že je ještě dost daleká cesta, aby tohle absolventi dokázali.

PB: Myslíte, že architekt má být automaticky schopným manažerem?

KM: Má být, nemá být, samozřejmě je prima když je, ale znám kanceláře, kde je architekt a vedle něho sedí manažer. Jde o to, aby to tam někdo dokázal uřídit a myslím, že se dostaneme do situace, kdy budeme ještě muset mít v týmech, pokud mají být kvalitní, někoho organizujícího participaci, což se začíná profesionalizovat a zase je to takový ten problém - jako proč vlastně, to umíme všichni atd.

PB: (Měřítka a vrstvení témat)

KM: To je otázka za milion dolarů, protože na jedné straně třeba architekt Lábus a ještě Paroubek vždy říkali - vždyť přece architekt musí umět všechno a odkazovali na Kotěru, který navrhnul sídliště rodinných domků, do toho si navrhnul ty rodinné domky a potom si navrhnul ještě interiéry a potom si navrhnul taky kliku u dveří a oni to viděli jako ideál. Ale osobně myslím, že je to jenom ideál a v realu by si architekt měl být vědom toho vrstvení a měl by rozumět, co jednotlivé vrstvy znamenají, ale už jsem trošku skeptický, jestli by to měl vše taky umět udělat, myslím že se musí specializovat. Tato diskuse probíhala na fakultě celou dobu kdy tady jsem, teď už tedy moc ne, ale prvních 10-15 letech jsme se o tomto pořád dohadovali, což bylo taky vlivem Lábusa a předtím Paroubka a jeden z argumentů, který v těch debatách zazníval, který není úplně k zapomenutí byl, že jsme malá země a architektů produkujeme úměrně zemi, tenkrát se produkovalo ještě méně a nemůžeme si

na škole dovolit specializaci, protože nevíme, jestli absolvent nakonec bude dělat interiéry hospod nebo např. regionální krajinné plány, resp. je to příliš malé, abychom si tohle mohli dovolit. Je otázka, jestli to ještě pořád platí, když se nám ten svět otevřel a pokud vím, tak třetina našich studentů stráví čas studiem v zahraničí, tak jestli se dá na tohle ještě spoléhat, že zahraničí nám to zajistí. Jsou tam jazykové bariéry atd., není to tak jednoduché, ale v každém případě asi při současném stavu věcí, kdy ty technologie i technologie stavění jsou natolik složité a komplikované, nemůže člověk obsáhnout za život všechno.

PB: Možná překvapím, že v těchto rozhovorech je skoro absolutní shoda, že jedinec už není schopen obsáhnout všechny obory, ale je nutné vše celostně vnímat a debatuje se o autorizacích. Jak vnímáte styčné body nebo překryvy plánování, architektury a krajinářské architektury, kdy je to ještě složitější ... v anglosaském prostředí je oborem i management nebo se udělují autorizace na památkovou péči a všude rostou znalostní základny. Takže to je silným argumentem, kdy je opravdu už málo lidí, kteří by tvrdošjně obhajovali, že architekt je kompetentní dělat naprosto vše. Jak vnímáte tohle oborové vymezování a jaké třeba vidíte možné východiska nebo optimální nastavení?

KM: Vy jste to vlastně už trochu řekl, myslím že management prostředí, do kterého architektura podle mě patří, je široké pole a teď budu mluvit o škole - vzdělávání by mělo začít tím obecným a nějakým způsobem připravit na témata, která se týkají managementu prostředí a v nějakém okamžiku by se to mělo začít dělit, aby lidi měli společný základ a byli se schopni spolu domluvit, až se potkají v profesi, včetně těch úředníků.

PB: Myslíte obecného bakaláře nebo jinak?

KM: Asi se nabízí, že bakalář by měl být společný a potom by se to mělo rozvést, tento nápad se několikrát objevil a potom to vždy nějak zase skončilo moduly. Ale je otázka, jestli je student během tří let schopen říct co bude dělat a to jsou nekonečné diskuze, které jsme zažili a které skončily jak skončily. Ono to stejně spontánně vzniká - na škole vznikají taková pracoviště a je to zase výhoda naší fakulty, že je poměrně velká a může si to tedy dovolit, protože v Liberci to neuděláte.

PB: A kdybychom to posunuli od vzdělávání k autorizaci - jestli projde stavební zákon jak je, odebírá A1 působnost v rámci A2 resp. kdo o ní stojí, musí si do dvou let A2 udělat, dále by se neměla udělovat A0, asi hlavně na popud krajinářů, kteří mimochodem mají zájem, aby byla veřejná prostranství vedena jako krajinářské stavby, což se dostí nelíbí hlavně architektům, kteří běžně dělají skvěle veřejný prostor. Ale obecně, kde v tom výkonu vidíte hranice a dokážete si popř. teoreticky představit nějaký kompozitní model, který by nebyl o 1, 2, 3, ale byl by více strukturovanou škálou, která by se lépe přizpůsobila vývoji? Je to třeba i otázka flexibility životních etap, někdy to bývá dosti pestré.

KM: Kvituji, že se odbourá A0, to je myslím opravdu už trochu jinak. Vy jste to už řekl - když to rozparceluju na jednotlivé obory, samozřejmě vzniknou velká pole přesahu, čili asi čeká komoru a posléze zákonodárce, aby to nějakým způsobem vymezil, že tam budou nějaké přesahové prostory, protože konkrétně třeba mezi plánováním a krajinářinou jsou velice významné. Ale na druhé straně myslím, že komora by vedle toho, že se zabývá tím, kdo smí co dělat, protože ona je samozřejmě věcně tvoří ten předpis, měla hlídat, jak se to opravdu dělá. A myslím, že komora tady nefunguje, je to můj osobní názor, ale nijak se s ním netajím, myslím, že se spíše chová jako odborářská organizace architektů.

PB: (Vztah k technicky-podpůrným inženýrským oborům) Kde je to ještě architektura a kde už techničtější specializovaný výkon?

KM: Ale to je přesně to, že pořád hledáme nějaké hranice a myslím, že ty hranice jsou plynulé a my máme pořád tendenci si vymezovat nějaké zdi mezi sebou - tohle budu dělat já a tohle už dělat nesmím a zase naopak nesmí dělat on. Myslím, že to tak nemá být a už jenom ten nadpis, že je architekt a technicky-podpůrné inženýrské obory, čili vy už architekta podvědomě strkáte nad ostatní a ono to v praxi tak zdaleka není. To víme, že architekt je velmi často jenom tím fasádním okrašlovačem a další si udělají to ostatní. Architekti jsou samozřejmě většinou individualisti, kteří mají tendenci to ovládnout, ale myslím, že profesi strašně chybí právě schopnost komunikovat, dohadovat se a být rovnocenným partnerem a to se nemění.

PB: (Výstavba)

KM: Spíše řeknu, jak by to bylo v ideálním světě, který neexistuje - myslím, že by právě neměl být jeden fous výstavba a druhý fous veřejná správa, dokonce mě teď napadá, že by bylo docela fajn, kdyby součástí vzdělání architekta byla nějaká stáž na úřadě, aby to viděl z druhé strany. Nevím, jestli můžu vyžadovat, aby úředník veřejné správy měl stáž v architektonické kanceláři, to už je asi hodně divoké, ale mám zkušenost z obou stran a myslím, že mi to hodně pomohlo, že rozumím i světu úřadu i světu projektantů.

PB: Souhlasím, nejste jediný, s jedním dotazovaným jsme se o tom bavili, že kdybychom si vzali svobodné povolání, jsou tam paralely.

KM: Na ČZU to je, říkáme tomu referendariát a studenti mají povinnost tři týdny pracovat pro veřejnou správu.

PB: (Veřejná správa)

KM: Celkem vím o tématu městských architektů, čímž se zabývá Petr Lešek, protože u mě dělá doktorát a řekl bych, že jsme bohužel zbourali něco co existovalo, tedy aspoň někde na Jižní Moravě - asi víte, že na každém okrese byl okresní architekt a teď se k tomu pomalu vracíme zespoda, což je myslím dobře, že není žádné nařízení, že musí být v každém ORP jeden architekt nebo něco takového, takže to vzniká postupně metodou pokus omyl a je to krok k profesionalizaci veřejné správy, která tedy myslím je hodně ... prostě spousta politiků si buduje politické ostruhy na tom, že se bijí v prsa a říknou, že omezí byrokratický aparát. Myslím, že to není dobře, samozřejmě početně ho můžu omezit, ale musím ho mít kvalitnější a když lidi neví dne ani hodiny a berou to jenom jako nouzovku na úřadech, tak podle toho výkon úřadů vypadá. Protože ten městský architekt, pokud nemá partnera, který by rozuměl, co dělá a chtěl od něj ten výkon, tak potom je tam jenom pro ozdobu.

PB: (Předpoklady architektonického vzdělání pro pozice)

KM: Nechtěl bych říkat pro jaké pozice má být architekt školen, je hrozně těžké tohle říct, ale spíše bych se zmínil, co má být předmětem toho školení a vy jste mě inspiroval, jak jste zmínil ekonomiku, tam máme nějaké přednášky ... Už je to hodně dlouho, asi deset let, od té doby už nemám tyhle informace, měl jsem možnost se zúčastnit nějakého jednání, bylo to v Německu, kde byly různé školy architektury a porovnávalo se co se na nich učí. A ke svému překvapení jsem zjistil, že jsme někde v mainstreamu, že nejsme na vedlejší koleji, ale s jedinou výjimkou, kde jsme byli jinde, než v naprosté většině všichni ostatní, a to bylo zastoupení sociálně-vědních předmětů. Protože máme nějakou filosofii, sociologii a basta a to zase souvisí se schopností architektů komunikovat, protože by to měla být součást přípravy, aby rozuměli společnosti a byli schopni se s ní domluvit, takže vidím díru. A tenkrát jsem měl možnost s tím něco dělat, protože jsem byl proděkan, přemýšlel jsem jak to udělat a zjistil jsem, že problém je že nemám nikoho, kdo by to učil, že nikdo takový ne že není na škole, ale prostě jsem se nedopátral, kdo by to mohl učit, protože asi rozumíte, že můžu být bezvadný teoretik a potom předstoupím před studenty a oni mi vůbec nerozumějí.

PB: (Společenská role architekta)

KM: Především začnu tím, že řeknu, že se mi líbí, jak to děláte vy, zpovzdálí vás tak sleduju a párkrát jsme se někde setkali na těch věcech ve škole, takže myslím, že dělat tohle ve Šlapanicích je prima.

PB: Děkuji.

KM: Ale na druhé straně je zase asi třeba pochopit, že to není role pro každého architekta, takže když budete dělat v týmu nějaké významné architektonické kanceláře, asi nebudete mít čas řešit Šlapanice, takže to rozhraní bych neviděl jako zeď, že má mít profesní a společenskou. Někdo je vyloženě profesionál a dělá v týmu velké projekty a někdo je v těch Šlapanicích a dělá prima věci a zase je to o tom, že škola by měla architekta připravit pro obě tyto situace.

PB: Ono to je daleko pestřejší a nemám to tak postavené, že bych si potřeboval potvrdit, že co dělám je společenská role.

KM: Ale ona je.

PB: Je, ale může to být naplňováno různými způsoby, že se to nerovná tomu co dělám, může to být třeba i vzdělávání. Mám k tomu otázku založenou na tom, jestli je to péče o povolání i mimo profesionální rámec, třeba v případech, kdy se nedaří prosazovat věci tak, jak bychom si mysleli, že by měly být, takže někam vstupuju a dělám pro to prostor, k tomu jsem nějakým způsobem dospěl.

KM: Nemám, co bych dodal.

PB: Souvisí kvalita architekta s odbornou způsobilostí?

KM: To je přece jasné, žádný papír z vás neudělá odborníka.

PB: (Architekt v politice) Jenom poznámka, nejsem politik, že bych zastával funkci, i když jsem třeba mohl být, ale zvolil jsem jinou možnost, kdy jsem inicioval a sestavil odbornou interdisciplinární komisi územního rozvoje, ta nahradila politické komise - stavební, dopravní a životního prostředí, které nefungovaly ideálně.

KM: Takhle, vy nejste politik, ale jste v politice až po uši a je to dobře, to je jedna věc a myslím, že architekt ať chce nebo nechce, je vždy politikou nějak dotčený, plánovač samozřejmě daleko více a neměli bychom se tvářit, že architekt s politikou nemá mít nic společného. Jiná věc je, jestli má jít do politické funkce a zase můžete být ve výboru, což je celkem nula nula nic nebo můžete být starostou, což už je trošku více. A myslím, že jak jsou starostové veterináři, zelináři a hostinští, tak jsou taky architekti, můžeme možná snášet argumenty pro i proti, můžeme říkat, že támhle starosta nikdy nebyl architekt a je tam fajn a můžeme najít možná příklady, kde starosta architekt byl a není to nic moc.

PB: Třeba posledním architektem v parlamentu byl náš tehdejší starosta, který prosazoval obrovskou průmyslovou, takže ten titul opravdu nemusí znamenat nic.

KM: Souhlas.

doc. Ing. Klára Salzmann, Ph.D.

PB: (Tvorba)

KS: Myslím, že princip tvorby je stejný, určitě dnes máme k dispozici technické nástroje, které nám práci ulehčují, nicméně způsob tvorby, té kreativní činnosti, vymýšlení té věci, zůstává stejný a teď samozřejmě tím, že jsem krajinářský architekt, tak to máme trochu jinak, protože jsme podstatně více závislí na stávajícím prostředí, které musíme mít načteno a pochopeno. A musím říct, že to je něco, co mě ovlivňovalo úplně od počátku praxe, že jsem měla ráda, že krajina mě svými limity a potenciály vedla k řešení, že člověk, když pozorně poslouchal a sledoval co se děje, tak řešení přicházelo tak nějak samo, dá se říct. A k tomuto se snažím vést studenty a musím říct, že mi velmi často vadí, třeba když sedím u státnicových komisí nebo diplomových projektů, tak právě v těch architektonických projektech je to často jako kdyby stavba spadla z nebe a to je, myslím, velký problém a o tom určitě budu mluvit podstatně více, protože mě to hodně trápí. A určitě i toto členění projekční činnosti architekta na plánování, projektování a správu je super, protože i u krajiny a i v rámci IFLA to máme naprosto stejně, takhle to probíhá a je to něco, co na sebe navazuje a pokud plánování je dobře nastavené, vytváří potom pro architektu další pracovní příležitosti, aby ten prostor tvořili a nejenom pro krajináře, ale celkově pro projektanty jako takové. A co je dnes takové novum, že se v projektování i plánování podstatně více objevuje téma správy, protože právě způsob správy, ekologizace, zelená infrastruktura, úplná změna paradigmatu tvorby živého prostředí ve městech, je podstatně více podřízeno právě těm přírodním procesům, tak se to pořadí, bych řekla, možná i trochu mění, že ta správa se podstatně více dotýká i plánování i projektování, než tomu bylo kdykoliv předtím, když to je na sobě tak závislé, tak původně to tak závislé nebylo. A protože vedu ateliér velkých měřítek, kde s tímto tématem pracujeme dnes a denně a tím, že to člověk dělá každý semestr s 25 studenty, tak se to, bych řekla, pořád točí dokola, hodně krystalizuje a ukazuje se, jak je velmi důležité území jednak poznat, poznat souvislosti, podstatně více se dostává do popředí práce s veřejností, práce se sociálními aspekty, které jsou velmi důležité, nemluvě o tom, že lidi, kteří v území žijí, tak na krajinu mají podstatně větší dopad, než je tomu u architektury, je to trošku posunutě a potom na základě analýzy přichází hodnocení stavu, který v území je a na základě pojmenování problémů, pozitiv a SWOT analýz, krok po kroku přichází samotná tvorba, kde se nejdříve definují vůbec objekty, o které se jedná a může nastat proces konkrétní kresby detailu, tento proces navrhování je podobný i u plánování i u projektování.

PB: Je krajinářské architektuře blízký přístup, kdy se do jisté míry navrhuje na místě, že to nějak nacítíš a třeba rovnou vystavíš první východiska, chápu to správně? To třeba říkal i památkář.

KS: Jasně, v podstatě se dá říct, že ochrana přírody a památková péče, ale i krajinářská architektura, pokud se pohybujeme v tom novém paradigmatu krajinářské architektury, že pracujeme s konkrétní krajinou, nasloucháme konkrétní krajině a snažíme se stanovit optimální model dalšího vývoje, tak to určitě platí, že musím naslouchat památce nebo ohroženému území a navrhuji revitalizaci, nějakou léčbu, renaturalizaci, takže to vychází z hodnocení současného stavu. Kdežto u nového objektu je situace zdánlivě jiná, ale jenom zdánlivě, protože myslím, že znalost širších souvislostí by velice prospěla i architektům, protože navrhovat dům bez toho, aby člověk věděl, kde je zastávka tramvaje, kde je park a kde je toaleta pro malé děti atd., dost dobře nelze, ale stále se to děje a velmi často mám pocit, že domy padají z nebe. A platí to jak u objektů krajinářské architektury, tak architektonických a tady právě teď prožíváme velkou dobu zlomu, kdy už v podstatě nemůže být jediným cílem postavit krásnou a funkční budovu, ale musíme brát do úvahy i co se děje s klimatickými změnami. A musím se přiznat, že v našem oboru, bych řekla, je hodně velká krize a velmi těžko se tyto témata otevírají, protože setrvačnost procesů, jak byly nastaveny, lidi jeli setrvačně dál a nebyli nuceni nad věcmi přemýšlet a není příliš velká ochota tohle změnit.

PB: Děje se u krajinářů taky, že neberou do ruky tužku a rovnou sahají po jiných nástrojích, ve kterých u staveb někdy už bývají knihovny prvků atp.?

KS: Musím říct, že digitalizace a internet obrovsky posunul a změnil způsob práce s krajinou, protože původně, kdy jsme měli knížky, byly nějaké mapové atlasy, věci se překreslovaly přes pauzák, tak samozřejmě to šlo taky, ale bylo to podstatně těžkopádnější a musím říct, že systém práce s mapami z internetu je obrovsky efektivní a řekla bych, že máme etapu analýz a pochopení území vlastně ve dvou částech - první je práce s mapami, kdy zdrojů je obrovské množství a lze všechny tyto vrstvy překrývat a pracovat s tím, takže to je první načtení území, co se v něm děje, tzn. odkud fouká vítr, jak teče voda, kde je jaká biodiverzita, kde jsou jaké prvky kulturní krajiny, těch informací je více než dost, ale je to jenom první krok. Protože potom nastupuje subjektivní průzkum, Němci dělali na toto téma několik velkých výzkumů, jeden z nich např. Let's Walk Urban Landscapes, kde člověk území prochází jako pěšák a má nějaké zážitky a zkušenosti a v tomto bodě je velmi důležité, aby studenti kreslili, aby měli v ruce tužku, protože v kresbě se objevuje, co je pro studenta, projektanta důležité, tzn. když něco vyfotím, to je plošná věc, kde všechno má stejný význam, ale když koukám na krajinu nebo místo a kreslím co je důležité, co je špatně, co je dobře, co je vynikající, co chci uchovat, tak ta kresba už přidává hodnotu jednotlivým plochám a územím. Takže my na kresbě docela trváme, i v ateliéru se snažíme studentům tohle vysvětlit a není s tím problém a teď jsme letos nově dokonce ... protože potom po analýze, která má ty dvě části, následuje stanovení problému a protože pracujeme s vrstvami, tak další krok je celková koncepce pro celé území a tam jsme letos zkusili pracovat zase tradičně s pauzáky, že se to překládá jedno přes druhé a vyvolalo to obrovský tvořivý potenciál, prostě nastala velmi dobrá diskuzní atmosféra, což si myslím, že je cílem. Protože pokud každý sedí sólo na počítači a tam si něco vysílá, to je ztráta toho kreativního momentu, který u pauzáků na stole v ateliéru nastává a je hrozně důležitý, protože se toho můžou zúčastnit všichni, všichni mají svoji příležitost. Takže tužka v našem případě určitě, opravdu ten notes mít venku a kreslit si.

PB: (Umělá inteligence)

KS: Určitě to má potenciál i v krajinářské architektuře, protože jsme na rozhraní, snažíme se obrušovat hrany setkávání přírodních a technických systémů a dnes se potýkáme s tak vážným problémem, že třeba zemědělská krajina je vnímána jako technický prostor, který má technické parametry, nicméně do toho vstupuje samozřejmě celá řada i přírodních procesů a třeba stanovení míry ohrožení kvality půdy erozí, tak to jsou záležitosti, které, myslím, umělá inteligence bude umět vyřešit, ale mělo by to být jako podklad pro to, aby se to území potom nějakým způsobem dotáhlo. Mluvili jsme o tom nedávno,

když Honza Pešout prezentoval na krajinářském workshopu, upozornil nás na jednu věc, co nás čeká, že bude vytyčeno každé pole nějakým způsobem, kolíkem, lankem atp. a do toho prostoru se pustí robot, který dostane nějaký úkol jako např. vyplít plevel z kukuřice, takže bude mít zadané vlastnosti území. My krajinu musíme připravit tak, aby si na jedné straně zachovala svůj životaschopnost a přírodní charakteristiku a kulturní identitu, ale aby současně byly vymezeny plochy, které se tímto způsobem budou obdělávat a je to vize velmi blízké budoucnosti, takže určitě ano, ale je to o kombinaci všech těchto systémů, komplexním pohledu na území jako takové, správu a způsob využívání.

PB: Takže to zatím bude nástroj, který potřebuje naši vstupní invenci, pořád je tam člověk.

KS: Určitě, to v podstatě říkají všichni experti, co mám k tomu tématu načteno, pořád je to systém, který vyvinul člověk a je to jako oheň, měl by zůstat dobrým nástrojem, ale určitě by nás neměl řídit, protože právě krajina je tak složitým systémem, který nemluví o tom, možná se to úplně do vědy nehodí, ale velmi často je ho třeba vnímat i srdcem, nejenom hlavou, takže určitě to není na to, abychom svěřili řešení něčeho takového robotu.

PB: (Udržitelnost v architektuře)

KS: To je poměrně dost složitá otázka a je důležité na to reagovat v relativním slova smyslu, protože změna prostředí, jak ji vnímám v našem evropském kontextu, protože tomu asi rozumíme nejlépe, tak došlo ke změně prostředí a odpřírodnění poměrně v dost velké míře a my se tím zatím příliš nezabýváme, nakolik je ta míra velká a co to znamená pro přírodní procesy jako takové. V každém případě víme, že krajina je hodně poškozená, že krajinotvorné procesy, které by nám měly zajistit i další pohodlný život, jsou hodně narušené, takže bych řekla, že udržitelnost pro mě znamená velice pozitivní spolupráci všech profesí a lidí ve snaze minimalizovat dopady našeho života na území a to bez ohledu na jaké míře to bude, ale dosáhnout v rámci našich vlastních činností maximum.

PB: (Pracovní postupy)

KS: Tady je důležitý princip infrastruktur, který jsem si načetla od zahraničních autorů a se kterými teď docela intenzivně pracuji a právě po fázi analýz a konceptů je důležité pracovat s definicí naprosto zásadních přírodních infrastruktur, které jsou klíčové a které nezměníme, které prostě jsou a buď je uchováme a ten život na zemi bude nebo je neuchováme a život v území nebude, takže to je otázka času, to je jedna věc. Potom druhé takové paradigma je otázka technických nebo kulturních infrastruktur, které byly nějakým způsobem naroubované právě na ty přírodní infrastruktury, ale velmi často jako hodně a úplně zbytečně necitlivě a my s nimi dále pracujeme, potřebujeme je ke svým životům, to jsou všechny ty –vody, tzn. elektrovody, plynovody a komunikace, železnice atd., všechno co potřebujeme k životu a tady se nám do toho dostává princip tzv. provázání ekosystémových služeb a těmito infrastrukturami i s přírodními i technickými z důvodu toho, že v Evropě je hodně málo místa na to, aby všechny tyto funkce byly nějak separované odděleně v jednotlivých územích. Tyto funkce musí být propojené, tzn. ekosystémové služby - tvorba biotopů a dělících remízů, které by měly být právě podél těch infrastrukturálních prvků. Takže s tímto východiskem, a to je takový základ, ona je ještě celá řada dalších strukturálních, by měl student nebo projektant do krajiny vstupovat a na základě toho vytvářet svůj návrh. A tady je velmi zajímavé, že se velmi často dostáváme do kontroverze a názorové kolize i třeba mezi námi samotnými krajinářskými architekty, kteří tohle nepovažují za až tak důležité a pořád vládne názor, že ta designová okrasná část celého projektu je důležitější, než funkčnost krajiny.

PB: A má to vliv na postup projektování resp. technickou stránku výkonu, mění to práci?

KS: Ono by to určitě vliv mělo za předpokladu, kdybychom měli tohle všechno, o čem tady povídám, v legislativě a procesech, ale my to tam nemáme, to je právě velký problém. My se tím teď zabýváme, akorát píšeme s kolegy teze o krajině v územním plánování, protože právě územní plánování je velmi silný nástroj pro další rozvoj výstavby a technické infrastruktury, ale protistrana krajiny tam není definována, co je to, co musí zůstat a co musí technická infrastruktura a výstavba obtékat, to se neděje.

PB: (Komunikace)

KS: Já jsem ještě z éry, kdy se opravdu všechno kreslilo ručně, když jsem začínala projektovat, tisklo se na želatině a tento způsob projektování, jak to běží dnes, že si můžeme data velmi rychle vyměňovat, pracovat ve vrstvách, posílat si je a někdo to dává dohromady, tak to je obrovské urychlení celého procesu, které vítám. Další důležitý moment je, že člověk je schopný velmi často projektovat sám a kreslit si ty věci sám nebo možná s někým, ale původně tam byl štáb lidí, který musel kolem toho pracovat, kreslilo se na listech a člověk ani celé území neviděl pohromadě. Takže tohle je určitě obrovská výhoda a my dnes už víme, že systém, jak ho máme v Česku nastavený, vůbec není tak špatný, nicméně je celá řada věcí, které je třeba upravit, doplnit, ale to je asi součást všech procesů, že musí docházet k nějakým korekcím.

PB: Má to i mínusy?

KS: Mínus vidím v tom, že jsme psychicky vyčerpaní, člověk je přetížený a právě této naší projekční činnosti velice prospívá, když člověk občas vypne a věnuje se úplně něčemu jinému a potom zase naskočí. A právě to, že pracujeme s počítači a všechno lítá pořád o víkendech i o Vánocích, není moc dobře, klid předtím byl podstatně větší.

PB: Když hovoříš o nástroji, myslíš GIS nebo jiné?

KS: GIS je zajímavý, budeme na něm muset zapracovat asi i u nás na fakultě, protože je tím hlavním a nejlepším nástrojem na projekty a ještě bych chtěla zdůraznit, že se věnuju plánování a mám pár realizací, ale projektování není moje doména, takže mluvím za plánování a tam GIS, jak ho definoval Ian McHarg, je opravdu vynikající nástroj, který umí postihnout širší vazby a souvislosti v území. GISu se zatím na FA ČVUT zatím příliš moc velká pozornost nevěnuje a myslím, že se z něj dá vytlačit podstatně více, než umíme a dokážeme. My stále pracujeme ještě v AutoCADu v kombinaci s Adobe rodinou a Google SketchUpem, právě protože nás krajinářských architektů je zatím málo, nejsme tak v popředí, tak ani tolik nevyděláváme, takže na ty drahé programy ani nemáme finance.

PB: (Koordinace)

KS: Vzájemnou komunikaci projekčního týmu resp. komunikaci s veřejností, to je samostatná etapa, považuji za naprosto klíčovou a přiznám se, že pokud mě něco opravdu na projektování baví, jsou to právě tyto komunikační setkání, protože opravdu nikdy člověk neví dopředu, co z toho vyleze a je právě obrovsky zajímavý ten multi-profesionální vhléd, což u krajinářské architektury a krajinářského plánování je, že každý člověk na to území kouká ze svého pohledu a vnáší do toho opravdu svůj subjektivní pohled. A tím, že usilujeme o komplexní holistické plány území, tak se najednou musíme všichni se svými aktivitami v území sejít a najít prostor, aby to fungovalo. To dnes v územním plánování neprobíhá a je to obrovská škoda, že územní plány si někde projektant dělá sám, možná si převezme informace z ÚAP a dělá to velmi často bez vize, bez strategie a pokud ten územní plán obsahuje informace o stavebních a technických prvcích, tak je to v podstatě jednostranné. Zajímavé to začíná být ve chvíli, kdy postavím proti sobě ty dva systémy, přírodní prostředí a vystavěné prostředí, snažím se to sladovat a najít společné funkce a vrstvy, které v území můžou být propojeny a které zase nemůžou, ale nesmí se ohrozit, navzájem poškodit a tohle je vzrušující, to je nejvyšší třída.

PB: Když jsi řekla vystavěné prostředí, z diskuzí a definic „build environment“, které jsem zaznamenal, chápu, že to je jeden kulturní celek včetně krajiny a všech jejích environmentálních aspektů. Krajináři to chápou, že je vystavěné prostředí kontra přírodní nebo jsme jen ztraceni v překladu?

KS: Osobně to mám tak, že krajina je pro nás všechno - i sídla i krajina dohromady, tzn. i město je součástí krajiny a to vystavěné prostředí beru jako částí sídel, kde je opravdu převaha technických prvků, kde přírody moc není. My už dnes víme a to potvrzuje věda a výzkum všude ve světě, že to není dobře, že je to na škodu prostředí a kvality života lidí v této části a prolnutí těch dvou systémů musí být podstatně větší.

PB: Myslíš, že má být architekt automaticky schopným manažerem?

KS: Myslím, že je to jako se vším v životě, že jsou lidi, kteří na to mají a bez ohledu na autorizaci by tato možnost měla být poskytnuta všem architektům. Nicméně ono se to i v praxi děje, my teď chceme navrhnout pár opatření i co se týká autorizací a vstupu naš krajinářských architektů do územních plánů, jak by se to mělo upravit a je to výjimečná schopnost být manažerem a umět projekt koučovat, to není dáno každému.

PB: (Specializace na dílčí činnosti)

KS: Ne, to nejde, to se neděje.

PB: (Měřítko a vrstvení témat)

KS: Z logiky věci má měřítková souvztažnost, nebo jak my říkáme hierarchický systém, obrovskou logiku a my na to velmi bolestivě narážíme právě u územních studií krajiny, které se dělají pro ORP. My nemáme definovanou politiku krajiny, ZÚR pro krajinu, takže ORP je bez jakékoliv koordinace na další ORP, potom přichází detail obce a potom už může přicházet konkrétní detail v krajině. A vidím jako obrovský problém České republiky, že vůbec nemáme definovány priority a strategie pro krajinu, tzn. nemáme co nechat padat dolů až po úroveň konkrétní stavby a je to něco, co by chtělo velice rychle doběhnout, nahradit a pracovat s tím, protože bez toho to opravdu nejde. Jakmile nejsou definovány priority, tak velice těžko můžeme mluvit o tom, co je nejdůležitější a s čím je na dalších úrovních třeba pracovat, týká se to např. těch přírodních infrastruktur, což jsou klíčové prvky a pokud se nepromítnou a nebude jasné, co to znamená ... ještě je důležité mluvit o tom, že v České republice jsou životní prostředí a ochrana přírody, z mého pohledu, hodně deformované, což nám vztah k přírodě promítá pouze jenom jako k ochraně nějakých vybraných druhů a vybraných území a území mezi tím se tváří a vypadá, že tam můžeme cokoliv, že tam se nic neděje a ono to tak vůbec není. Ta celková ochrana a vůbec vnímání celého území jako živého organismu, který má nějaké zákonitosti, nám tady naprosto chybí a to by v politice krajiny mělo být zapracováno a stále jsme se k tomu nedostali, i když Evropskou úmluvu o krajině jsme podepsali v roce 2002, takže je to 20 let.

PB: Nedávno na škole proběhla konference EAAE, což je asociace pro architektonické vzdělávání na evropské úrovni, kde se řešila problematika architekta generalisty a specialisty a vyšel z toho pojem, že architektura je „specializace na všeobecnost“, jak to vnímáš?

KS: Vnímám to ... ale musím říct, že s tím hodně zápasím i mezi kolegy v krajinářské architektuře, pro mě je architektem někdo, kdo je schopný komplexního pohledu a to je rozdíl mezi architektem a inženýrem, který si prostě jede tu svoji trubku, ale co je kolem ho nezajímá. Pro mě architektura znamená komplexní pohled na území, komplexní pohled na problém.

PB: (Architektonická oborová diferenciacie – Modelová pojetí architekta) Jak jsi zmínila, že krajina je všechno, my v této obecné úrovni zase říkáme, že dnes je všechno i město a někdo třeba řekne v nějaké diskusi konkrétně, že by krajináři měli dělat primárně všechno, co není pod střechem a začíná se to vztahovat i k odborným způsobilostem až přechodu do obchodního prostředí, takže to v našem kontextu generuje zvláštní situaci, jaký na to máš pohled?

KS: Řekla bych, že se s koncem minulého tisíciletí vztah profesí naprosto mění, hranice mezi jednotlivými profesemi se naprosto stírají a řekla bych, že je to takový jing-jang systém, jak jsi říkal, ta technická kulturní krajina se dostává do volné krajiny, teď nám naběhne agrovoltaika, to bude obrovský zásah a větrné elektrárny atd., ale pokud města mají žít, tak se přírodní krajina musí dostat do měst. A ta AO díky bohu už zanikla, nicméně je tady stále dva a půl tisíce architektů, kteří ji mají a protože de iure v podstatě mají způsobilost na všechno, tak my s tím docela těžko zápasíme, protože pokud architekt získá řešení nějakého veřejného prostoru a krajináře si nepřizve, dělá to sám, tak je to legální. Vidím obrovský prostor ve spolupráci, s Daliborem Hlaváčkem o tom často mluvíme a připravujeme povinný ateliér pro architekty, urbanisty, krajináře, kde budou muset povinně spolupracovat, prostě si tu spolupráci natrénovat na škole. My teď máme v ceně děkana jeden nominovaný projekt v Rožmitále pod Třemšínem, který dělala jedna krajinářka a jedna architektka, výsledek je fakt výborný a je to právě o tom, že tvorba prostoru a vnímání prostoru je velice podobná a jsou to jenom jiné vyjadřovací prostředky. A potom je ještě jedna velmi důležitá věc, kterou bych chtěla zmínit, která se děje právě v anglosaském světě a to je, že u nás teda pan děkan Lábus akreditoval obor, ze kterého nejsme nadšení - Architektura, urbanismus a krajinářská architektura, ale to vůbec není cesta, protože ve spojených státech, ale třeba i Evropě vznikají obory, které propojují urbanismus, tzn. územní plánování a krajinářské plánování v plánování na jedné úrovni, protože to pracuje s jedním prostorem jako celkem, a tam vidím obrovskou

logiku. A byla bych hrozně ráda, kdyby i na naší škole třeba do budoucna něco takového vzniklo, protože to jsou ty silné školy ve Filadelfii a na Harvardu, které tímhle směrem jdou. A potom si projektová krajinářská architektura a ta projektová architektura objektová jede každá svoje, nicméně právě klimatickými změnami, kdy budeme potřebovat zelené střechy, popínavé rostliny, recyklování vod v území a vůbec způsob osazování budov, kam tu budovu osadit, jakým způsobem, tak myslím, že by bylo velmi záhodno a my teď chceme na to téma otevřít diskuzi, aby u všech stavebních počínů byl krajinář a např. zahrady třeba rodinných domů se projektovaly společně s architekturou, aby se nedělo, že se dokončí barák, omítky, odevzdá se dům a v té chvíli začíná tvorba zahrady. Je to špatně a je to o správném osazení souboru objektů do krajiny. Ale na druhé straně musím hned říct, že my jako zatím v praxi autorizovaní krajinářští architekti na to nejsme vůbec připravení, studenty k tomu vedeme v ateliérech, učíme je to, takže myslím, že za pár let by to mohlo být cítit v praxi. Takže ten dluh je, řekla bych, na obou stranách. Co ale vnímám velmi těžce a špatně je, že nás celá řada architektů nepustí k těmto věcem, mohla by a nepustí.

PB: Asi jsou rozdílné generační přístupy, třeba v mé generaci neznám dobrého kolegu, který by automaticky nedělal s krajinářem, jdou spolu už rovnou do soutěží v nějakých konsorciích atd.

KS: Přesně tak, určitě, je to pravda.

PB: Kdybychom si tedy řekli, že podstata architektury je ten komplexní pohled, který nás odlišuje od inženýrů a zapomněli ten současný model autorizací, dokázala by sis představit kompozitní model, kdy by se neříkalo, že to je 1, 2 nebo 3, ale mělo by to škálu přesahů, bylo by těžké mít všechno, ale bylo by to spektrum, kde by byly lépe definované oblasti na pomezích, myslíš, že něco takového je možné?

KS: Já jsem něco takového teď čerstvě vymyslela, takže ti to rovnou můžu říct, je to inspirace z toho, co se stalo s A1, kde z mého pohledu byl poměrně dost nespravedlivý nepsaný zákon, že automaticky měla A2, tzn. stavební architekt automaticky mohl dělat územní plány a jelikož jsem dlouhá léta seděla i v autorizačních zkušebních komisích, tak jsem potkala celou řadu architektů, kteří o to nestáli, ale jako součást portfolia museli předkládat i urbanismus a územní plánování, protože to tak zákon vyžadoval a přitom oni věděli, už když se autorizovali, že prostě územní plánování dělat nebudou. A jelikož jsme si řekli, že s legislativou velké změny dělat nechceme, protože to je vždy složité a těžké, teď to bude podle stavebního zákona tak, že A1, kteří se budou chtít věnovat územnímu plánování, musí do 2 let udělat A2, takže budou mít A1 a A2 a my teď chceme navrhnout, aby krajinářský architekt, pokud se chce věnovat krajinnému plánování, tzn. koncepci uspořádání krajiny, územně-plánovacím podkladům, územním studiím resp. všemu, co podléhá územnímu plánování, tak by si měl udělat A2 a kombinace těchto dvou autorizací A2 a A3 by ho k tomu opravňovala.

PB: Ono je to ještě složitější, protože i památkáři požadují autorizaci a potom je tady i správa vystavěného prostředí, která je třeba v některých anglosaských zemích také samostatným oborem.

KS: Ale právě kombinace autorizací mi přijde smysluplná, protože autorizační rada v určité chvíli prohlásila, že projektování ÚSES je něco, co automaticky patří pod krajinářské architektury a stala se z toho taková krajinářská A0, protože když se vypisují výběrové řízení, tak všichni žádají, aby se na ÚSESy hlásili lidé, kteří mají tu speciální autorizaci A3.1 a ne krajinářští architekti. Takže takhle nějak se to rýsuje, na druhé straně je to víceméně formalita, protože rozhodovat by mělo portfolio, na co se ten člověk specializuje, protože každý obor - architektura, urbanismus a krajinářská architektura je široký a má obrovský záběr od památkové péče až po ekosystémové služby. A tady bych chtěla ještě říct a to je zase kritika do našich vlastních řad, že my tu novodobou ekologickou správu, kterou bychom měli dnes nastítnit, vůbec neumíme, nemáme na to lidi a neučíme to, protože to nemá kdo učit, takže to nás čeká a ani není vůle, aby se to učilo, protože ta setrvačnost a rutina tradičních postupů je tak obrovská, že zatím asi nedozrála doba.

PB: (Vztah k technicky-podpůrným inženýrským oborům)

KS: Je to naprosto nezbytné téma a mám s tím velké zkušenosti právě v rámci územních studií krajiny, kde s mnoha těmito profesemi velmi často pracujeme a klíčový je dialog, komunikace, pravidelné workshopy, pravidelné setkávání, společně mluvit k věci a prostě se domluvit. To je jako dobré nebo špatné manželství, to je úplně to samé, musí se najít ten kompromis, jinak to nejde.

PB: Etablují se nějaké nové obory, které nabývají na významu?

KS: Určitě je to z našeho pohledu vodní hospodářství, které je pro nás velmi důležité hlavně v sídlech ve spojitosti se zelenou infrastrukturou, hospodaření s dešťovou vodou, určitě antropologie, sociologie, to je v úrovni plánování, samozřejmě ekologové, bez nich to příliš nejde. Dnes už je celá řada lidí, která se zabývá vysloveně městskou ekologií.

PB: (Výstavba)

KS: Jenom velmi stručně, to renesanční postavení meziválečných architektů a dříve mi přijde hodně zajímavé, byly to opravdu osobnosti, které obrovsky posunuly vývoj a svět, byli opravdu klíčovými kulturními osobnostmi a myslím, že se tato doba vrací a o to více, že v České republice po té postkomunistické době, která trvala sice jenom 40 let, ale už jsme 30 let od revoluce, tak dokázala z lidí vymýt poměrně dost silně pocit, že odpovídají za svoje území a že se tomu musí věnovat, že to nemůžou vytěšňovat. A tam právě myslím, že by architekti mohli sehrát obrovsky důležitou roli, právě jako třeba ten člen spolku nebo aktivní jedinec a protože takovou zkušenost máme za sebou teď i s architektem Michalem Schwarzem v území, kde žijeme, on tu má chalupu, tak jsme do toho celého zasáhli obrovsky pozitivním způsobem a mám z toho velmi dobrý pocit. Určitě je tento společenský rozměr neskutečně důležitý a řekla bych, že i škola by k tomu měla vést více.

PB: Ano, už to byla zároveň i veřejná správa. (Stavební ekonomie)

KS: Určitě tady je myslím obrovský prostor a my jsme vůbec jako obor krajinářská architektura neskutečně pozadu, protože jediná škola, která tady byla, Lednice, tak bohužel mám pocit, že zaspala na vavřínech a že věda a výzkum se tímto směrem příliš neubírala, takže celkově jako věda a vůbec změna obsahu krajinářské architektury jako takové, co se v Evropě událo někdy v 80. až 90. letech, u nás to začíná teď, takže uvidíme.

PB: (Společenská role architekta)

KS: Architekt právě tím, že je reprezentantem kultury území a současně i tvůrcem veřejného prostoru a vůbec prostoru jako takového a schopný toho komplexního pohledu, tak myslím, že odpovědnost je poměrně dost velká a otázka je, nakolik si to architekti uvědomují. My teď řešíme se studenty v ateliéru zadání k přehodnocení navržené výstavby na Lipně a asi bych u mnohých autorů studií a územních plánů revidovala udělení autorizace. Takže tohle je něco, co mi obrovsky vadí, že prostě za peníze v Praze dům, že nakreslím cokoliv, když mi za to zaplatí, je to šilené a hodlám ty projekty zveřejnit, protože to je neskutečné.

PB: Je nutné vystupovat mimo profesionální rámec a pečovat o povolání třeba právě v momentech proměn, aby se vytvořil prostor nakonec i k lepšímu uplatnění profesionality? Chápala bys i tohle jako společenskou roli?

KS: Tohle je téma, nad kterým hodně přemýšlím, hodně mě zajímá a dospěla jsem k názoru, že lidstvo jako celek jsme nějaký tým, nějaká tlupa a jak celý ten tým, skupina, osazenstvo vesnice, města, národ bude přemýšlet a bude nastavený, tak to bude. Tzn. proto je pro architektky obrovsky důležité se věnovat popularizační výchovné osvětové věci, protože budeme umět geniálně všechno navrhovat úplně zbytečně, pokud to lidi nepřijmou, takže tam je strašně důležitá taková nivelizace, bych řekla, tzn. musíme o trochu sestoupit, lidi kolem nás musíme vytáhnout a přesvědčit je, že je dobré i pro ně, co chceme udělat. Uvědomila jsem si ještě jednu věc teď v rámci covidu a rusko-ukrajinské války, že věci se dějí velmi pomalu a nabývají na dynamice podstatně pomaleji, než je délka lidského života a tohle si málokdo z nás je ochotný připustit. Tzn. spousta věcí, která se dnes začala dít, tak výsledky budou viditelné za mnoho let, kdy už my tady třeba nebudeme, takže to je asi osud procesů, a proto je velmi důležité sestoupit z toho piedestalu, pracovat s lidmi a přesvědčovat je o tom, protože taky žiju v takovém malé vesničce, kde je sociální struktura hodně rozvláčná, tak to vůbec není jednoduché, ale člověk prostě musí velice citlivě a přiměřeně vysvětlovat, učit a zasahovat. I kolem územního plánu jsou obrovské diskuze - proč takhle a proč ne jinak a bez toho to nejde, myslím, že kdo umí a ví, by měl, má to téměř jako povinnost.

PB: Už ses toho dotkla, ale možná budeš chtít upřesnit, souvisí kvalita architekta s odbornou způsobilostí?

KS: Odborná způsobilost je naprosto základní předpoklad k tomu, aby někdo mohl dělat, ale jakým způsobem bude dělat, to je jeho vlastní zodpovědnost.

PB: To mířilo např. k tomu, jak chceš zveřejňovat ty projekty na Lipně.

KS: Projektovat může jenom ten, kdo je odborně způsobilý, to je základní vstupenka do ringu, ale není to vůbec žádná záruka kvality. Otázka je, co je záruka kvality? A ještě otázka morálky? Ale to je samostatné téma....

PB: (Architekt v politice)

KS: Známe dva architekty, kteří v politice jsou - Matuš Vallo, primátor Bratislavy a tam to vnímám jako obrovsky pozitivní věc, právě protože dobrý architekt je schopný toho komplexního pohledu a pokud je ochotný svoji praxi v ateliéru přerušit a věnovat se politice, tak v tomto případě je to obrovským přínosem. Myslím, že architekti na to mají a že by do politiky měli vstupovat častěji. A druhý člověk je Petr Hlaváček tady v Praze a tam to vnímám taky velice pozitivně, protože je spíše velmi špatně, když na těchto postech, bohužel, a to je otázka mnoha samospráv a hlavně menších měst a obcí, kde nejsou odborníci, kde i tu výstavbu, územní plánování velmi často mají na starosti zastupitelé, kteří mají třeba střední školu a často nemají zkušenosti a dělají tuto funkci, tak tento systém opravdu není dotažený. A tam mě hodně zaujal systém, který probíhal toho času v Maďarsku, protože já jsem studovala v Budapešti, takže jsem to tam docela prožívala a na Maďarsko se teď můžeme koukat různým okem, jsem teď taky plná pochybností, nicméně ten systém, který asi souvisí i s silným nacionálním vztahem ke kultuře ... maďarští architekti si v rámci komory rozdělili obce a každý se věnuje jedné, tu má jako pod patronátem, protože pokud něco opravdu na českém venkově, ale zřejmě i v mnoha městech chybí, tak jsou odborníci a odborný pohled na věc, uvědomit si hodnoty, které máme.

PB: Nakonec mám ještě dvě otázky pod čarou. Jsou tedy organizace jako SZKT, ČAKA, v komoře máte pracovní skupinu, jaké to má vazby a jak tomu celkově rozumět?

KS: Tohle téma a vůbec jako pozice krajinářských architektů je na samostatný rozhovor, hledání své identity napříč Evropou je velice různé a v tomto sehrává obrovsky důležitou roli právě naše IFLA, která je světová a potom po kontinentech, takže my jsme IFLA Europe a je to pro nás obrovská síla v zádech, bych řekla, jako odborná opora, kde velmi čile funguje celá řada pracovních skupin, které se zabývají různými tématy a teď je otázka, kdo je členem této IFLA, protože vždy z každého státu může být členem jenom jedna organizace. Způsob členství je různý, buď je to samostatná neziskovka nebo je to jako v České republice, kde členem je SZKT z prostého důvodu, že v ČAKA je nás tak málo, že nemáme na to, abychom zaplatili někoho, kdo by tu organizaci dělal, tak jsme pod SZKT, což v této chvíli vidím jako pozitivum, že existuje kancelář a pomáhají, ale určitě to má řadu pozitiv i negativ. A každá ta organizace, když potom zesílí v rámci Evropy, jak to můžu sledovat, tak potom se třeba odtrhne a vytvoří vlastní neziskovou organizaci, ale to je formální záležitost, důležitější je naše setkávání, spolupráce, výměna názorů, posilování a hledání společných postupů je obrovsky důležité a nabíjí to baterky.

PB: IFLA je spíše obec či klub krajinářských architektů nebo je to navázáno na komorový systém?

KS: To je obec, nezisková část a co se týče komor, model je dvojitý, jeden je britský, kde je Landscape Institute, který je takovou komorou pro krajinářské architekty, podobně to funguje i v Irsku, ale většina krajinářských architektů funguje po německém vzoru, kde v rámci komory architektů je i část krajinářských architektů s tím, že Němců je 6000 krajinářů a nás je v komoře 200. Takže rozdíl je poměrně dost velký, podstatně větší, než že Němců je 8x více, než nás jako občanů. Pro nás je obrovsky důležité, že se musíme angažovat v životě komory, i když to vůbec není jednoduché a to je to, co jsi říkal na začátku, že je tady ještě stále takový ten generační problém, že celá řada hlavně těch starších architektů má pocit, že to urdí sama celé a krajinářští architekti jsou vnímáni hlavně takovým tím lentilkovým způsobem, jak říkáme, ale zase musím říct kritiku i do našich vlastních řad, že ta proměna jde ztuha. Ale právě si hodně slibuju od absolventů naší fakulty architektury, určitě to bude za pár let cítit v praxi.

PB: Taky si to myslím a poslední otázka je právě ke vzdělávání, třeba na FA v Brně se děje, že se propojují ateliéry s MendelU, asi by bylo těžké v Brně udělat ústav krajinářské architektury jako v Praze, na to by asi musela být o dost větší škola, takže se to řeší takto a ještě je tady ČZU, jak vnímáš vývoj a rozdíly těchto škol?

KS: To je taky poměrně dost složitý problém. MendelU byla první, ale násilím byla převedena v roce 1954 z Prahy do Lednice, podle mě se se tím oboru hodně ublížilo, ale zase to vyplývá i z té doby, kdy se to stalo a dnes už víme, že učit studenty řešit městský a veřejný prostor v Lednici je velmi těžké, protože potřebuješ být v té laboratoři a potřebuješ město vnímat, aby člověk mohl reagovat na aktuální potřeby. Já jsem v roce 2008 zakládala Ústav krajinářské architektury na Suchdole, takže tam ty poměry docela dobře znám a v té době jsem navrhovala, aby se školy domluvily, to ještě fakulta architektury nebyla, na co se budou specializovat, čemu se budou věnovat, ale v té době vůbec k tomuto nebyla vůle, myslím, že není ani teď a to by bylo moc fajn. Protože třeba Lednice by dnes mohla být vynikajícím biotechnologickým pracovištěm a laboratoří, kde se může testovat vhodnost různých rostlin a stromů a hospodaření s dešťovou vodou, zatím k tomu vůle není a uvidíme jak do budoucna. Protože každá škola je specifická a to je vidět i napříč Evropou, že každá je obrazem toho, na jaké škole je, protože jsou to fakulty architektury, lesnické fakulty, life of sciences, zemědělské fakulty, opravdu je to velice různé. A lednická škola je zahradní fakulta, tzn. tam jsou všechny obory - arboristický, zelinářský, vinařství atd. a v podstatě teď tam dochází k nějaké transformaci a je to velmi dobře, je tam Kamil Mrva nově vedoucím ústavu, takže to propojují a je to jediná cesta, jediné řešení, jak se studenti naučí na škole, tak to budou dělat v praxi. A stejně tak je paradox, že u nás na fakultě architektury to jde tak ztuha, protože tam je stavební fakulta, kde jsou vynikající vodaři, se kterými úzce spolupracujeme, kteří teď u nás i přednáší v nějakých předmětech, ale v rámci samotné fakulty spolupráci nemáme zatím nastavenou.

doc. Ing. arch. Miloš Florián, Ph.D.

PB: (Tvorba)

MF: Záleží na úhlu pohledu, ale tvorba se hodně mění.

PB: Pracujete vůbec ještě s tužkou?

MF: S tužkou pracuje kde kdo, ale není to už, podle mě, hlavní nástroj, v podstatě záleží na ustrojení toho či onoho, co je komu bližší a co není bližší.

PB: A co ji teda nahrazuje?

MF: Digitální skicování nebo v současnosti už algoritmy.

PB: A kdybychom šli dále až k umělé inteligenci, myslíte, že nahradí vstupní invenci architekta?

MF: Myslím, že největší chybou našeho vzdělávacího systému je, že studenty nepřipravuje na to, že budou nahrazeni algoritmy.

PB: Bude potom nějaký architekt ještě vůbec nutný resp. dlouho potřebný, aby algoritmy definoval, nebo se to bude nějakým způsobem dělat samo?

MF: To se děje dneska a ty algoritmy nahradí odbornost nebo aktivitu, profesi architekta, urbanisty atd.

PB: Takže to skončí tím, že vlastně vymizíme.

MF: Přesně tak. Samozřejmě ve světě budou oblasti, kde to bude dotaženější a oblasti, kde ne a kde to bude dotaženější, tak tam budou vepředu.

PB: (Udržitelnost v architektuře)

MF: Z mého úhlu pohledu se děje to, že se jde cestou tzv. syntetické biologie, což je tendence a směr už je nastavený tak, že se věci budou navrhovat, jak to dělá příroda. Takže udržitelnost nevnímám z toho úhlu pohledu, jak je vnímána, aspoň myslím, jak to vnímám kolem sebe - stavět ze dřeva a tím jsem udržitelný nebo že budu mít nějakou ovčí vlnu jako izolaci – to ne, ale budu to dělat, jako to dělá sama příroda. Takže to v podstatě přímo naprogramuji tak, jak by ty věci měly fungovat.

PB: (Pracovní postupy)

MF: Eviduju, že je to dost takové stereotypní a že ty procesy tady jsou, myslím, pořád stejné, nevyvíjí se a je to spíše taková byrokratizace, dobře nezohledňují vývoj, co se děje v plánovací a přípravné části, pořád se pohybujeme v minulém století.

PB: Když se vrátíme až k té umělé inteligenci resp. všem možnostem, které dnes dává navrhování a projektování, tak samozřejmě tam je nějaká škála, co je ještě daleko, na čem se pracuje a jednou to bude, ale kdybychom to vzali ze současné perspektivy, kde jsou největší pokroky ve standardizaci a automatizaci? Co už začíná prosakovat třeba i do běžných procesů, je něco takového?

MF: Není to žádné tajemství, kdybyste si prozkoumal pár velice známých ateliérů, tak vytvářejí v rámci svých struktur buňky a v nich mají specialisty, kteří pracují na tom, aby se zautomatizoval proces navrhování, aby to v podstatě dělaly ty algoritmy. V současnosti jsou algoritmy zatím pod kontrolou, ale v blízké budoucnosti budou navrhovat samy a to se děje už dnes. V této oblasti hodně zaostáváme, říkám tomu, jsme pořád v 80. letech minulého století a pořád takto koukáme na plánování. To jsou veřejně dostupné informace, kdo se o to zajímá, tak se k tomu snadno dostane, není to žádné tajemství, ale je na tom vidět, že tady ty kanceláře, když to takhle řeknu obecně, si uvědomují co se děje kolem a zdokonalují proces projektování.

PB: Dobrým příkladem může být MVRDV, včerejší přednáška Winyho Maase to dokresluje.

MF: To mě absolutně nepřekvapuje a myslím, že i z té tvorby je v podstatě patrné co říkám, my pořád žijeme v 80. letech minulého století, takhle to tady všechno máme nastavené a je to vidět na všech výstupech od studií, přes prováděcí projekty až potom co se staví, co se hodlá stavět, to je všechno staré.

PB: (Komunikace)

MF: Vliv na proces odpovídá tomu, jak je tady nastavené klima společnosti nebo mezi architekty, tak podle toho klimatu to funguje, když jsem nepřátelsky naladěný vůči datům, tak to bude fungovat hůře.

PB: (Kordinace) Jak je to ve vaší specifické oblasti?

MF: Nevím, jestli je koordinace to správné slovo, správné slovo je, bych řekl, automatizace, že se proces od počátku až po konec prostě automatizuje.

PB: A specializuje se na dílčí činnosti nebo každý, kdo se v tom pohybuje, musí celkově obsáhnout ten proces?

MF: Myslím, že platí oboje, nejdůležitější je skutečnost, jak jsem nastavený a tím nastavením myslím to, že v dnešní době, v uvozovkách, ta naše profese architekta nebo urbanisty, když to takhle zjednoduším, tak zahrnuje úplně jiné oblasti, než jsou tradičně spojovány s architekturou a urbanismem.

PB: (Měřítka a vrstvení témat) Pročetl jsem prezentaci ateliéru FLOW a jsou tam třeba zmíněna měřítka makro deka a mikro.

MF: Dost dobře nevím, jak na to mám odpovědět. To, co jsem dal do programu ateliéru, bylo myšleno spíše tak, že by se věci měly navrhovat na míru, takže jsem schopný si i ten materiál navrhnout podle svých představ, proto to měřítka nano atd. a vývoj jde tím směrem, že jsem si schopný přímo na míru do svého projektu naplánovat, z čeho ten projekt bude až do nejmenšího detailu, tzn. až do složení materiálu a to je i ta udržitelnost. Udržitelnost tady tím způsobem nechápeme, díváme se na to pořád z makro měřítka a pro nás je udržitelnost, když řekneme, že to bude ze dřeva nebo slámy, ale myslím, že v současnosti už ta udržitelnost je chápána jinak a to tím směrem, jak jsem velice stručně a zjednodušeně řekl, že ty věci,

v uvozovkách, dělám přímo na míru, takže nepotřebuju nějakou dřevěnou desku, cihlu nebo beton, ale materiál si stanovím podle toho, co dělám, to je udržitelnost.

PB: (Architektonická oborová diferenciac)

MF: Problematiku vnímám z následujícího úhlu pohledu, tzn. dle mého neplatí dělení na jednotlivé obory, týká se to všeho, takže nechápu dělení na urbanismus, plánování, krajinářskou architekturu, stavitelství, protože všechno spolu souvisí, všechno se prolíná a mezi tím nejsou žádné ostré hranice, tak nerozumím tomu, proč se pořád ty hranice dělají. Urbanismus i krajinářská architektura, stavitelství i scénická tvorba, když to tak řeknu, je to v podstatě urbanismus a snažím se mluvit jednoduše, ale je to tak a takhle se to týká prostě všeho.

PB: A je nějaký rozdíl mezi architektem, který takto komplexně pojímá prostředí a inženýrem?

MF: To jsou právě ty věci, co jsem naznačoval, že se to všechno rozostřuje a prolíná a dochází k transformaci naší profese a myslím, že si to dost dobře neuvědomujeme a proto tomu říkám, že pořád žijeme v těch 80. letech minulého století, kdy byly ty škatulky a dneska podle mě ty škatulky nejsou, takže nevím, jaký je třeba rozdíl mezi městským inženýrem a stavebním inženýrem nebo krajinným inženýrem, všechno se prolíná, takhle to vnímám.

PB: (Výstavba)

MF: Možnosti posunu moc nevidím, nevidím moc velký posun, pořád to platí tak, jak to tady máte napsané, ale není to dogma, tak to nemusí platit.

PB: (Veřejná správa)

MF: Nic moc, nevím, co blíže bych k tomu řekl, ale když vidím ty výsledky, nic moc.

PB: Zeptal bych se z jiného jako úhlu pohledu, politicko-filosofického, souvisí směr technologických inovací s nějakým anarchistickým přístupem, že to předjímá, že veřejná správa třeba už nebude potřeba?

MF: S žádným anarchistickým způsobem to nemá co dělat, je to v podstatě vydedukované, jak se to v současnosti ubírá a možná, že je i nepřesný termín současnost, protože to má návaznost i do minulosti, takže co se děje dneska v souvislosti, v uvozovkách, s těmi algoritmy, to nepadlo z nebe, to má dost hluboký historický kontext. A že ta veřejná správa funguje nebo působí, jak působí je důsledek toho, že špatně dedukujeme, o co v současnosti jde nebo kam se to všechno ubírá.

PB: Nemyslím jsem anarchii ve smyslu levicová nebo pravicové, ale jako nějaký postupný proces, že to jde odspodu a mám z toho trochu pocit, že tam takové principy souzní s těmi technologickými inovacemi.

MF: To je na širší a možná i hlubší debatu. Myslím, že současná veřejná správa funguje nebo působí, jako kdyby si neuvědomovala, co se kolem ní ve skutečnosti děje, jako by žila trochu v jiném světě, než jak vypadá ta realita. Víím, může se zase říct, že já nežiju v té realitě a žiju v jiném světě. Mělo by se hodně věcí proměnit a nastavit úplně jinak, než jak ze setrvačnosti stále běží.

PB: (Předpoklady architektonického vzdělání pro pozice)

MF: Vzdělávací proces by měl být hlavně demokratický, tzn. by neměl někdo říkat, co se má hlavně učit, co má být vedlejší atd., mělo by být demokratické a školy by měly poskytovat dokonalý servis, tzn. poskytnout zázemí pro jakýkoliv názor, materiál a strukturu, vybavení by mělo být naprosto univerzální, aby se neřešily základní potřeby. Když to přirovnám ke sportu, třeba hokeji, tak pokud má sportovec podat špičkový výkon, tak nemůže řešit, jestli má dobrou hokejku nebo dobře nabroušené brusle. To je základ a potom by škola měla být, to zopakuj - demokratická, tzn. otevřená jakémukoliv přístupu a měla by predikovat, i kam se ubírá vývoj a ne pouze s vyplazeným jazykem kopírovat co se děje v tzv. praxi a ještě v tzv. nedokonalé praxi.

PB: (Společenská role architekta)

MF: Společenská role, z této otázky bych se nějakým způsobem vymluvil, protože upřímně řečeno, zase bych navázal na to, co jsem říkal, že je to prostě všechno trochu jiné, nerozumím tomu, co v dnešní době znamená společenská role architekta.

PB: Takže ani nemá smysl komentovat fenomén architektů v politice a možná i důvody, proč tam jako vstupují.

MF: Myslím, že to nemá cenu komentovat. Zásadní problém je v tom, že myslím, když mluvím v současné době, tak si neuvědomujeme, co se skutečně v naší oblasti odehrává, jako kdybychom se pořád pohybovali v tom světě ... jako kdyby se ta společnost neproměňovala, a celkově pořád žijeme v těch 80. letech minulého století. Dochází k velkým změnám, ale nám to pořád nedochází a některé věci nebo hodně věcí bagatelizujeme, neuvědomujeme si a lpíme na věcech, které už jsou víceméně překonané.

PB: Které třeba konkrétně bagatelizujeme a naopak co je překonané a lpíme na tom?

MF: Lpíme ... stačí se seznámit s tím, na co se klade důraz ve vzdělávání, ten způsob v podstatě neodpovídá tomu, co se děje ve skutečnosti teď ve společnosti a jak probíhá vývoj.

prof. Ing. arch. Roman Koucký

(v úvodu při upozornění na případné přerušování/řízení rozhovoru)

RK: To je v pořádku, jazyk je největší problém současného dorozumívání, speciálně odborný jazyk architektonický a urbanistický.

PB: Mění se dnes něco na tvorbě? Popř. co, proč a jak?

RK: Nikoho architektura nezajímá a jediný, koho zajímá, jak to dopadne na stavbě, je architekt, v mnoha případech to už není ani klient (zejména klient kolektivní/úřední), proto taky vítězí průměrní no name architekti/projektanti nad těmi, kteří to berou celkově.

PB: Mění se význam tužky nebo nahrazuje ji něco?

RK: Telefon. Samozřejmě, že základní principiální skica je pořád důležitá, dokonce i když ji neuděláte, tak je důležitá, a vždy se snažím říkat – nakresleme to třemi čarami, aby to bylo pochopitelné a ostatní není třeba dělat. Tři čáry jsou samozřejmě nadnesené, ale ono to funguje. Když neumíte nakreslit princip domu, tak se to těžko vysvětluje. Jakmile začne architekt popisovat, je konec. Někteří architekti se neumí vyjadřovat, už vůbec neumí psát, mají pocit, že jen kresba je správně, a to je ještě ke všemu, zejména ve vaší generaci, výkres na počítači, protože už neumí tužkou kreslit. Nejsem zásadní zastánce toho, že ruka je spojená s mozkem a je to jediný způsob vyjadřování, to rozhodně ne. Ale když byste prošel celý náš archiv, a to ještě říkám náš a ne můj, těch krásných skic najdete velmi málo. Většinou je to nějaké vyprávění lidem, kteří spolupracují a začnou to přetvářet, protože není čas si to 14 dní kreslit, takový případ nenastává, na „volnou tvorbu“ máte někdy v neděli večer asi 5 až 10 minut, když vám skončí všechny ty otravné úřední věci. Takže nejsem ten zarytý zastánce, že když to není nakreslené, tak to neexistuje, myslím, že se dá projektovat i telefonem a většinou se tak i projektuje, protože musíte dohodnout mnoho věcí z nešťastného zadání, nejasného jednání atd., že vlastně mnohem více telefonujete, než kreslíte. Bohužel.

PB: Jaký má pro navrhování potenciál umělé inteligence?

RK: Neumím říct. Myslím, že je to asi stejně jako s hudbou, dáte umělé inteligenci nějaké témata, postupy, ona si nastuduje 3 miliony skladeb, potom nějakou vyfikne a nemusí to být špatně, ale když tam není osobní dotyk, tak bych byl zatím opatrný.

PB: Takže zatím nemyslíte, že může nahradit vstupní invenci?

RK: Byl bych hrozně rád, kdyby to nahradilo běžnou produkci, to by hodně pomohlo. Běžných projektantů by mohlo ubýt a možná, že by mohlo ubýt i studentů na školách architektury. Tím by architekti dostali trochu postavení, které by měli mít. Na druhou stranu, nemusíme si nalhávat, že se studenti rok od roku lepší, není tomu tak, rok od roku je to slabší, a jak se bere více a více lidí, tak logicky musí existovat řídnutí kvality, snižuje se průměr.

PB: Jak vnímáte pojem „udržitelnost v architektuře“ a jeho diskuze?

RK: Vůbec nemluvte o takových nesmyslech. Nevím, co je udržitelnost. Případně se zeptejte pana Sádla, ten vám to vysvětlí a v prvé řadě začne tím, co je neudržitelné... Mluvit o udržitelnosti je neudržitelné! Pro mne je to módní a naprosto vyprázdňené slovo, které v podstatě nic neznamená a pokud znamená, tak je to většinou šikana architekta.

PB: Nemyslel jsem jen dnešní převažující chápání toho pojmu, i Vitruvius to má ve svých principech.

RK: Samozřejmě vždy je to o tom, s čím pracujete, co používáte, jestli materiály a postupy používáte opakovaně nebo ne, což ve starších dobách bylo běžné, protože se rozebíral antický chrám a z toho se stavěl románský kostel. Pokud chci takto pracovat, takto si to najdu, ale ono to dnes, zejména kvůli normám, způsobu zadávání zakázek, zárukám... prostě nelze.

PB: Co se mění na pracovních postupech? Kdybychom to vzali po fázích od přípravy, přes studii a povolení procesy a provádění projekt až k doзору ...

RK: Taková situace už dávno nenastává. Fragmentace došla tak daleko, že nikdy nemáte jistotu, že budete dělat další stupeň. Zejména „veřejný zadavatel“ si prokazatelně vybere tu nejhorší cestu. To je jeden z důvodů smrti architektury. Neustále dochází k fragmentaci, mění se zadání a vyměňují se osoby, autor prostě neexistuje, je přítěž. Piráti nám vysvětlili, že neexistují autorská práva, a to je smrt jakéhokoliv umění.

PB: Takže to trpí z pohledu autorského přínosu.

RK: Samozřejmě, hlavně trpí investor, ale neví o tom. Veřejní zadavatelé se už třeba naučili, že cena není všechno, ale ještě se nenačili, co je reference, takže vám dají tak omezující podmínky jako např. že máte říct, jaký jste udělal prováděcí projekt na most za posledních 10 let, když jeden projekt trvá 10 let. Protože to dělají právníci, kteří v životě neviděli papír a tužku. Klidně napíšou: řekněte, kolik jste udělal územních plánů za poslední 3 roky. Přitom jeden územní plán děláte mnoho let, za 3 roky udělat územní plán dnes nelze ani u malé vesnice, protože „soudruzi“ na ministerstvu si to dobře pojistili – projde jen „standard“ a ten zase nemá cenu dělat.

PB: Mění se rychlost a povaha komunikace, jsme schopni si vyměňovat obsáhlá data, jak to mění práci?

RK: Neustále něco hledáte. Těch dat je tam a zpátky tolik, že už není žádná síla, zejména když to nedělá jeden člověk, digitální archiv uspořádat tak, aby v něm bylo možné něco rychle najít. Takže pořád něco hledáte, takové ty šílenosti jako označování variant datem atd., všechno je vyzkoušené a vždy to narazí na limity – na stavbě je zpravidla špatná verze výkresu... to je stinná stránka rychlé komunikace. Že můžu zatelefonovat nebo poslat všechny slepé výkresy profesím jedním mailem apod., je samozřejmě úžasné, problémem je spíše, že dochází k nekompatibilitě jednotlivých programů, takže se to pořád točí tam a zpět, musíte posílat dva soubory – ostrý a pdf, aby aspoň viděli, jak to má vypadat, protože se jim to samozřejmě otevře špatně, což je dané verzemi různých programů atd. Ale obecně, rychlá komunikace je samozřejmě přínos. Všichni v 90. letech tvrdili, že se z mobilního telefonu zblázníme, ale naopak pro mě byl telefon s dlouhou šňůrou, nebo později mobilní, spíše osvobozením, protože jsem mohl řešit věci hned a rychleji, ať jsem byl kdekoliv. Všichni vám řeknou,

že nemáte z dovolené telefonovat, ale ono je někdy lepší průšvih vyřešit hned, než čekat další dva týdny, než se to pokazí úplně.

PB: Hovoří se o tom, že narůstá míra koordinace, mění to i její význam?

RK: Význam se nemění, pokud architekt neumí koordinovat všechny včetně klienta, jeho požadavků a názorů úředníků, tak to většinou skončí katastrofou. Takže význam koordinace je dnes úplně absolutní.

PB: Měl by architekt automaticky být schopným manažerem?

RK: To je záludná otázka.

PB: Jinými slovy, jestli je pro to připravovat?

RK: Bezpochyby ano, škola nejdůležitější věci studentům zatajuje, to říkám zcela otevřeně a myslím, že je to špatně. To, co opravdu budou v životě potřebovat, jim neříká, říká jim spoustu blbostí, které opravdu nemusí slyšet, zatěžuje je spoustou domácích úkolů apod. Výsledkem je, že se nesoustředí na ateliéry a je to prostě smutné. Vysoká škola se dnes velmi podobá střední škole a jediné co už nám chybí, je zvonění. A zase, další a další fragmentace, na jedné škole architektury je 10 oborů, to je smrt, neznamená to, že se to zlepší, spíše je to katastrofa. Architektura je stále jenom jedna!

PB: Vnímáte, že se jedinci v rámci ateliérů více specializují na dílčí činnosti, resp. že by se tím vytrácel architektonický um?

RK: Když se specializuje nějaký člen širšího týmu, tak to nevidím jako katastrofu, protože to většinou nebývá hlavní autor. Pokud se takto specializuje hlavní autor a stává se projektantem velmi úzké skupiny věcí. Samozřejmě je to velmi praktické, pragmatické, protože se dostane do linie potřebných referencí. Tragickým systémem zadávání veřejných zakázek dostane tolik referencí, že se ty zakázky vlastně neustále nabalují, protože je jediný, vzniká monopol. Ale to vede k úplně zglajchšaltované linii, to je macha, tam už prostě nejde o žádnou tvorbu. Už jde jen o otáčení peněz, což ovšem není špatné, to si přiznejme. Ale mluvit o tom, že když někdo dělá 30 let tělocvičny, tak ta poslední je nejkrásnější, to bych možná pochyboval.

PB: Jak vnímáte téma oborové diferenciaci resp. vymezování všeobecného a více specializovaného pojetí?

RK: Platí, co jsem řekl předtím, jestli je to specializace typologická nebo měřítková je úplně jedno, je to to samé. Ve chvíli, kdy se specializují na rodinné domy, nevím, kolik budu stavět vil pro úplně nejbohatší. Asi ne moc, nebo bych musel být hodně specializovaný, musel bych hrát golf atd. Spíše to potom spadne do té machy, že budete brát jakoukoliv zakázku, jen když bude k dispozici a bude to utopení se v tom měřítku, stejně tak jako v typologickém druhu. Co se týká specializace na územní plánování (a pořád tady visí ještě rozdělení na urbanismus a územní plánování), jsem přesvědčený, že je to relikv 20. století a u nás zejména bolševismu. A ano, je pravda, že to rozdělení je i „ve vyspělých zemích“, ale tady má opravdu nejvíce hořkou příchut'. Tady to bylo tak, že bolševici si podchtávali urbanisty – územní plánovače už ve škole, bylo jednodušší to vystudovat, lepší a snazší shánět velké zakázky, protože celou dobu jim vštěpovali do hlavy, že budou diktovat architektům, jak mají stavět. Takže ti slabší šli na urbanismus... Jsem přesvědčený, že tak to být nemá. Na druhou stranu, když to vezmu pragmaticky, věnovat se dnes v Česku obecně urbanismu a územnímu plánování znamená opravdu velkou specializaci. V tom se prostě nelze vyznat. Rekodifikace stavebního práva o několik desetiletí zpět je toho důkazem. Při tom uspořádat město, navrhnout dobrý strategický rozvoj, na to fakt nepotřebuju „být urbanista“, to je normální umělecká tvorba. Myslím, že je dobré si k tomu přečíst Sitteho knihu Tvorba měst podle uměleckých zásad, kde už koncem 19. století jasně píše, že žádný sbor expertů, ani úředníci, byť by byli sebevzdělanější a zcestovalejší, nemůžou dohromady napsat symfonii, tudíž nemůžou udělat dobrý návrh ani domu, ani města. To platí pořád. Proto úředníci ministerstva nemohou napsat dobrý stavební zákon – protože tomu nerozumí.

PB: Napadá vás nějaké východisko případného kompetenčního modelu nastavování odpovědností oborů, neexistuje nějaký kompromis?

RK: Naštěstí jdu za chvíli do důchodu, neexistuje kompromis. Kompromis je vždy úplně nejhorší řešení a myslím, že univerzální obecná autorizace, byť je dnes mnohem složitější ji získat, než v 90. letech, je jediná záchranná kotva, která ještě existuje. On to stejně nikdo asi nepoužije, protože málokdo je schopný dělat od urbanismu až po interiér. Takové kanceláře sice jsou, ale možná bychom je spočítali na prstech jedné ruky, daleko více je to specializované. Samozřejmě získat speciální autorizaci je jednodušší, a to už samo něco říká – potřebuji méně zkušeností. Prostě když je jednodušší vystudovat urbanismus, proč bych nešel na urbanismus, když je jednodušší pak jít na úřad a šikanovat ty, kteří umí navrhovat. Proč bych nešel na úřad, budu dokonce pod penzí. Tak vzniká průměr a podprůměr. Absolventi zemědělské školy diktují architektům.

PB: Jak sledovat úroveň architektonické kvalifikace v situaci, kdy ze stavebních fakult vychází absolventi s titulem Ing. arch.?

RK: To není reálné, už je to ztracené. Viz moje předchozí odpověď.

PB: Etabluje se nějaké nové inženýrské obory?

RK: Jakákoliv fragmentace je pro budoucnost zločin a jakákoliv specializace je ve výsledku fragmentace. Takže na škole architektury, což je pojem, je 10 oborů a lidi si navzájem nerozumí, mají úplně jiný přístup ke vzdělání a tvorbě a dostanou stejný titul, dokonce na jedné škole na dvou fakultách. A o žádném novém inženýrském oboru nevím, alespoň ne v souvislosti s architekturou.

PB: Jak vnímáte situaci v oblasti výstavby, resp. vztahu architekta, stavitele a stavebníka, kdy např. jsou menší ateliéry, které dům postaví opravdu vlastníma rukama nebo fenomén design and build obecně. Myslíte, že to má do budoucna potenciál?

RK: Ano, když má někdo zázemí od malička, má větší vstupní kapitál, může to tak udělat. Ale přiznejme si, budou to interiéry a altány... Je to obráceně, to je podlehnutí naprosto mylné představě a naivní víře, že studenti mají stavební firmu – ne, stavební firma má studenty. Není to jak říkáte, stavební firma zaměstnává studenty nebo hotové architektky, ať už mladé nebo staré, to je jedno a v podstatě jim diktuje, jak to mají udělat, aby firma vydělala. To nemá s architekturou, jako novou aktivitou vůbec nic společného.

Může se stát, že to bude jediné, co nám zbyde, čímž se vrátíme do prvobytně pospolné společnosti. Když umím postavit chýši, někdo mi dá najíst, možná, že mi i otevře pivo. Ale v principu řekněme klasické umělecké architektury nebo lépe řečeno architektury jako královny umění, to už není. Tento způsob má různé důvody, snáze se to soutěží, protože soutěžím I ty velké peníze za stavbu, architekt se v tom schová – architektura je zdarma (!). A ti mladí, o kterých mluvíte, ti malí, kteří to sami postaví, to má zase nějaké limity, můžou udělat byt, výstavu, posedy, to je v pořádku, ale nedokáží dodat velkou stavbu, na to nemají ani vybavení ani konexe, nic. Takže je to spíše komorní záležitost, specializace na malé věci, něco mezi architekturou a designem. Když to umím klientovi dodat, tak na to rád přistoupí. Když dnes mají architekti za sebou několik drobných řemeslných firem, jsou schopni dodat věci, pro které člověk nesežene dodavatele. Dnes nelze sehnat řemeslníka na malou zakázku, proto to architekti dělají. Když to takto pochopí a jsou schopni to udělat, jsou schopní manažeři, ale nevím, kde to skončí. Zase je to o tom telefonu a autě, protože pořád musí jezdit a telefonovat, už nebude čas na kreslení.

Ale že by to bylo ideální se říci nedá. Vztah u stavby je trojúhelník – klient, architekt a dodavatel a když se jeden z vrcholů trojúhelníku spojí s druhým, tak se plocha stane přímkou a ve skutečnosti se zborčí. Dříve, nebo později.

PB: Pojdme k pozicím ve veřejné správě, architekt může být v příspěvkové organizaci typu IPR, v přenesené působnosti státní správy ...

RK: Taková věc neexistuje, ale ano jsou různé „pozice“.

PB: Není architekt?

RK: Ne, to je úředník. Spousta úředníků má dnes titul Ing. arch., ale nejsou to architekti...

PB: A je dobré, aby tam byli lidi, kteří mají o architektuře ponětí?

RK: Myslím, že takoví lidé nemají ponětí o architektuře, protože neumí projektovat. Obávám se, že proto tam šli, protože se mohou mstít na těch, kteří to umí a šikanovat je, to je jejich jediný cíl. A také krátká pracovní doba a samozřejmě důchod vše v podstatě bez práce. A dnes, bohužel, jsou většinou nějak svázaní s aktivistickou (neobolševickou) sférou. Takže ještě k tomu přibude „kolektivní ochrana“.

PB: Pro jaké pozice má být architekt připravován?

RK: Měl by být připravován na všechny, ale odlišně. Jednu dobu to trošičku na škole rezonovalo. Byl jsem 10 let v senátu a říkali jsme si, že vyčleníme jednu místnost, tam na zeď na konci napíšeme, koho máme vychovávat a potom se zpětně pokusíme nastavit studijní plán tak, aby měl smysl právě pro jednotlivé pozice. Je jasné, že potřebujeme architekta úředníka, ale měl bych začít od důležitějšího. Především architekt jako vedoucí týmu, opravdu ta hlavní osoba jako řekněme režisér, dirigent, ten, který všechny řídí. Vždy musí být jeden hlavní. Víím, že se intelektuálové rozcílí, ale klidně řeknu starchitect. Potom potřebujeme architekta zaměstnance, je mnoho lidí, kteří nechtějí chodit na jednání a vystupovat, chtějí být zalezlí v kanceláři, nakreslí cokoliv, udělají cokoliv, budou rádi, budou mít plat, telefon, všechny výhody a budou nejšťastnější, protože prostě nechtějí být hvězdou. Je to klasická symbióza.

Ano, potřebujeme i architektky úředníky, bezpochyby, ale ne šikanující, ale sloužící, a to tady není vůbec. Bezpochyby potřebujeme i architektky novináře, bez nich to taky nejde, a to je dnes absolutní katastrofa. Architekt teoretik a architekt novinář, to opravdu chybí. Ti dnešní opravdu nerozumí architektuře. Takže kdybychom si to takhle dali na nástěnku a od toho odvozovali, co student potřebuje, a začali mu dělat specializaci v průběhu studia. Nikoli specializaci fragmentací architektury, ale specializaci určité pozice architekta, tomu bych rozuměl, ale to se bohužel nestane. Mnohokrát jsem navrhoval, že má fakulta architektury vytvořit alespoň kurzy architektury pro novináře, aby vůbec věděli, co říkají za slova, ale ani to se nezdařilo.

PB: Jak vnímáte společenskou roli architekta?

RK: Společenská role architekta je převálcovaná diktaturou proletariátu a aktivismu, paradoxně 30 let po revoluci, je to možná za jistých okolností horší, než v 70. a 80. letech, přestože i tehdy po architektech šlapali, co to šlo. Třeba pražské projektové ateliéry byly vedené opravdovými osobnostmi, těmi hvězdami. Pracovali hlavně v 60. letech, bylo to neskutečné, ale dokázali i v 70. letech, když byli sloučeni, zglajchšaltováni, semleti v VHMP (Výstavba hlavního města Prahy) nebo PPU (Pražský projektový ústav), tak i tam si tyto osobnosti udržely vedoucí pozice. A většina z těch lidí nikdy nebyla ve straně... takové ty výroky, že brutalismus je socialistická architektura, může říct opravdu jen někdo, kdo nerozumí architektuře, což se bohužel děje jak v novinářských kruzích, což bych ještě chápal, ale bohužel i v kunsthistorických, a to už je na pováženou.

PB: Souhlasil byste s ideou, že pokud se profesi nedaří, společenská role je, že z ní vystupujete a děláte pro profesi prostor?

RK: Myslím, že nemám nijak vystupovat z profese, ale mám být žádán, abych vystoupil veřejně.

PB: A když to není žádáno?

RK: Když tomu společenská situace nenahrává, podléhá diktatuře menšin, pohrdá autorským dílem, tak co chcete řešit. Pokud není společenská poptávka, společnost je nemocná a jedinec to nemůže změnit, natož zachránit. Ze zkušenosti víím, že nemá nejmenší šanci a pokud se o to přece jen pokusí – je brzy eliminován. Zejména, když připustíme, že ulice může projektovat. A to jsme připustili, tak to prostě dnes je. Stačí pár nazelenalých politiků a vývoj Prahy je zablokovaný na další desetiletí.

PB: Takže už je to ztraceno?

RK: Myslím, že pokud se ve společnosti nestane něco docela radikálního, tak je to určitě na dlouhá desetiletí ztraceno a pokud mladé generace budou podléhat aktivistickým a neobolševickým směrům, tak nemáme žádnou šanci. Společnost se zničí sama, myslím, že západní civilizaci nezničí nikdo zvenku, na to nikdo nemá, ale ona se dokáže zničit sama. Hlavně, že to bude korektní!

PB: Souvisí kvalita architekta s odbornou způsobilostí?

RK: Každý systém je nějakým způsobem zneužitelný, já jsem odstoupil z dozorčí rady ve chvíli, kdy jsem zjistil, že není schopna ochránit ani architekta, ani klienta. Ale vůbec neříkám, že jsem proti komoře, byl jsem koneckonců trochu u toho a mám číslo 75, jsem v první stovce, bylo to nadšení ze svobody...

Ale je to těžké, jak se byrokratizuje celá společnost, tak se zbyrokratizovala i komora, a nebyly to jen tlaky zvenku. Společnost je deformovaná a je paradoxní, že ještě 30 let po revoluci si s sebou nese deformaci bolševismu. Nejvíce ze všeho mne děsí, že logicky přebírají vedoucí pozice mladí, kteří se v názorech vrací k bolševismu, protože ho nezažili. Takové to intelektuálně-levicové myšlení je na absolutním vzestupu a já se toho prostě bojím, protože vím, čím to končí.

PB: Jak vnímáte fenomén architektů v politice a proč tam vstupují?

RK: Někteří, protože už je nebaví projektovat, dnes už se tím těžko dá uživit a politika je docela dobrý job. Někteří ze zoufalství, protože si myslí, že se to zlepší, když to budou dělat oni. Nezavrhnu architektury v politice, ale myslím si, že v principu to nemůžou ustát, jestliže jsou jen trochu globálně přemýšlející, takoví přímí, poctiví, tak se tam nedá vydržet. Je to obecně princip hodných lidí v politice, když tam jdete, musíte se stát rvavým, jinak vás převálčují... anebo ničeho nedosáhnete.

doc. Ing. arch. Petr Hlaváček

PB: (Tvorba) Myslím, že by právě u tebe bylo přínosem zaměření více na veřejnou správu.

PH: Zkusím nějak odpovědět, ale neodpovídám jako aktivní architekt, ale někdo, kdo tady neustále něco připomínkuje, posuzuje, říká názory. Jenom v plánování myslím, zrovna jsme se o tom tady bavili, protože máme jeden takový úkol, který se týká severního terminálu, úkol trošku jako z 50., 60. nebo 70. let, kdy byly velkým tématem úkoly uspořádání území, což dneska prožíváme jako dědictví postmodernismu, který se hodně směřuje na uspořádání prostředí ve městě, tak to není jenom důsledkem přístupu jednoduše více k obytnému městu, ale taky důsledkem změny charakteru úkolů. A teď jsme to tady probírali, protože jsme udělali výběrové řízení na akci, která má trošku charakter jako by se někdy v 60. letech zadával takový jako čistý urbanismus, kde jsou strašně důležité velké vazby, dopravní propojení apod. a těžko na to hledáme tým. V plánování je přesun dovnitř města, a přestože to jsou významné rozvojové nebo přestavbové úkoly, má to charakter, že to je uvnitř zastavěného území a méně v nezastavěném, v tom se trošku mění charakter práce. V 50. letech byl úkol postavit železárnu, k ní připojit dopravní proudy a adekvátní soubor bydlení, takže obsahem hlavní rozdílu není v segregaci, kterou popisují v porovnání s dnešní vnitřní ... jak to nazvat správně, opakem té segregace je vlastně soustředění funkcí a hlavní rozdíl byl v zadání, v tom úkolu.

PB: Mění se význam tužky nebo není něčím nahrazována?

PH: Mám předmět navrhování staveb a tam studenty vedu k tužce a skicáku, mám k tomu nějaké zdůvodnění, ale nejsem si jist, jestli to bude mít praktický dopad, jenom si myslím, že lidské návyky se mění hrozně pomalu, že vazba mezi rukou a hlavou je silná, a že se to stejně u velkých architektů musí odehrávat v hlavě, takže názor na to mám, říkám to v první přednášce.

PB: Co si myslíš o umělé inteligenci? Má potenciál nahrazení této vstupní invence?

PH: Vůbec nad tím nepřemýšlím, mám naštěstí jiné starosti.

PB: (Nástroje) Tady je aktuální např. BIM, jaký má nebo bude mít vliv na práci architekta?

PH: Myslím, že město je v současnosti, to se netýká tolik BIMu, ale spíše GISu, docela progresivním pracovištěm, na IPRu je nejvíce GISáků, ale zároveň myslím, že všichni ti lidi si uvědomují, že to je nástroj, a že je super, že se používá. U BIMu je to myslím trošičku jinak, protože GISové programy vznikly z takového jako driveru to zaznamenat, než tvořit a u BIMu původním zdrojem byla správa budov, to se s tím táhne a určitě to bude mít nějaký vývoj, který tím, jak jsem starý, nedovedu úplně přesně definovat. Myslím si, že nejenom u nás, ale v mnohých zemích se vlastně stalo, že díky způsobu, jak to hodně učila Dana Matějovská, došlo k paradoxní situaci, že BIM spravují nebo vytvářejí architekti v inženýrských kancelářích, to je specifickým k zamyšlení. I u spousty stavebních kanceláří, které poptávají na spolupráce, dříve třeba až v DSP, dnes právě díky tomu už v DÚR, tak vlastně je to kancelář inženýrská, která ti spolupracuje na projektu, ale zároveň BIM jim tam kreslí architekt, to je zajímavé. To možná chce Danu Matějovskou, byla by možná mohla mít nějaký přehled, kde absolventi pracují, ale zkrátka je to docela významný prvek, který myslím odráží, že BIM je oproti prvotnímu ArchiCADu, který byl vytvořený pro tvorbu, vytvořený pro správu budov, organizaci a určitě bude mít velký význam u budov, kde se uvažuje, že by se jednou mohly recyklovat a budou o tom různé data, co v tom domě je apod. Je to asi neodvratitelná cesta, která bude mít spoustu peripetií a může třeba dočasně vést k různým trápením.

PB: (Pracovní postupy)

PH: Teď nevím, jak to dopadne, ale několik týdnů řešíme stavební zákon a ten na to myslím bude mít velký vliv, protože DSP bude definovaná jako rozšířená DÚR a myslím, že to může mít potenciál, že v procesu vypadne celá jedna fáze a potom bude navazovat nějaký specifický prováděcí projekt, takže bych teď spíše řekl, než že mám pocit, že něco úplně vypadává, tak že je to latentně těsně před námi, že to bude dopad stavebního zákona, který DSP definuje jako rozšířenou DÚR.

PB: Takže to bude mít spíše jiný charakter.

PH: Myslím, že za prvé si to bude muset sednout, ale očekával bych, že na to bude navazovat nějaký prováděcí projekt a potom poměrně velká série různých dodavatelských a dílenských dokumentací, které souvisí s profesionalizací subdodavatelů, kteří výrobky mají tak složité, že bez jejich projekční složky typu fasády, okna apod. je projektant úplně ztracený a získává od nich různé detaily, návaznosti a poměrně velké množství otázek stavění domu se řeší s velkým množstvím subdodavatelů už v prováděcím projektu a potom v přípravě stavby.

PB: (Komunikace)

PH: To je poměrně rychlý proces, protože my jsme ještě zažili komunikaci ... třeba pár let zpět jsme něco kreslili do Číny, posílali jsme si to faxem a je otázka, jestli to bude mít ještě nějaký dynamický vývoj nebo to bude nějakou dobu stagnovat. Na to upozorňuji pořád ve stavebním zákoně, že digitalizace musí mít nějakou míru, protože kdyby se to obrovské množství dat, s kterými dnes architekti pracují, pustilo do digitalizačního systému, tak můžeme postavit ještě čtyři jaderné elektrárny. A docela mě překvapuje, že to nikdo nesleduje ... protože samozřejmě, když jede auto na naftu, tak i já jsem naštvaný, když kouří, ale uložení těch dat se pravděpodobně už dnes může definovat do obrovského zdroje CO₂, takže to je téma do budoucna. Trošku mám pocit, že covidem nabrala komunikace a sdílení dat tak obrovský lauf, že bych se nedivil, ale nejsem na to expert, kdyby byl určitý druh ne stagnace, ale ne tak rychlého rozvoje. Nedivil bych se, kdyby někdo začal zvedat téma toho obrovského množství uložených věcí, které někde prostě hučí, větrají a chladí, protože jsou koneckonců v relativně primitivních úložištích.

PB: (Koordinační)

PH: Např. Majda dělala rekonstrukci ambasády v Brazílii, kterou dělal její tatínek Šrámek s Filsakem a to je, když si uvědomíš, že ten dům byl z 60. let, kdy jsem se narodil, skutečně z betonu, který byl obložený keramikou a v něm byly poměrně jednoduché hliníkové okna. A ten objekt měl nějakou kvalitu, čili se to mohlo rekonstruovat jenom za přiměřených změn, protože měl vysokou estetickou hodnotu, tak si člověk vybavil tu starou stavařinu a svým způsobem určitou hodnotu, protože

když se ten dům dost odstrojí, tak tam pořád stál. Kdežto když se dneska podíváš, jak vypadají hlavně administrativní budovy, je skutečně téma, jestli se nebudou za čtyřicet let bourat, protože to jsou až na výjimky vlastně jenom opláštěné strašně primitivní konstrukce. Koordinace souvisí se složitostí technického vybavení, které významným způsobem narostlo a hrubá stavební výroba v procentu neustále klesá, takže koordinace technické vybavenosti a jednotlivých výrobních vyžaduje spoustu času a práce, na to je určitě nějaký výzkum, nevěděl bych se, kdyby někdo řekl, že to HSV je dneska méně než 30% domu jak v hmotě, tak ve financích, nevím, jestli k tomu nemáš nějaké čísla, ale celé baroko bylo HSV 90% nebo 95%, dneska už se to ani nepoužívá HSV a PSV (hlavní stavební výroba a pomocná stavební výroba), protože už to není pomocná, ale postupně ty procenta narůstaly a dnes je to většina domu. A tam, jak jsem říkal už předtím, nastupuje obrovské množství specializovaných dodavatelů, kdy té věci už architekt ani není schopen rozumět. On musí rozumět principu, ale třeba principy regulace jsou tak složité, že v okamžiku, kdy tomu začneš rozumět, tak se dostaneš na stranu dodavatele, někdo tě draftuje. Takže myslím, že koordinace je násobně větší a nezvládá jí architekt, protože už to není schopen umět.

PB: Myslíš si, že by měl být architekt automaticky schopným manažerem nebo tam jsou nějaké osobnostní limity?

PH: Zdeněk Zavřel mě naučil a při různých příležitostech to opakuju, protože vždy, když se setkám s názorem, že architekt je dobrý na to vybrat barvy, tak se strašně naštvu, že architekt je školený, když je nějaký problém, aby ho nejdříve analyzoval, potom na analyzovaný problém sestavil tým a potom problém prostě řešil. Když to hodně zjednoduším, tak jestli to děláš v politice nebo ve výrobě cementu nebo jako dealer van, tak vždycky používáš stejný princip, jenom v těch jednotlivých fázích to máš možná někde důležitější a někde méně, takže myslím, že to si fakulta musí udržet, protože analyzovat problém, sestavit tým a řešit ho neznamená, že musíš umět úplně všechno.

PB: (Specializace na dílčí činnosti)

PH: Tady trochu mučím Piráty naše, protože oni, asi sis určitě všimnul, někdo určitě v téhle věci odpovídá ... v ICT oblasti se běžně, v pozitivním slova smyslu, používají slova jako architekt a developer, a když je to ve fyzickém světě, tak architekt začíná mít mírně negativní konotace a developer velmi negativní. Já vždy říkám - jděte do p...e, tady je každý architekt a každý developer, tak si uvědomte, že to je to samé, někdo něco vyvíjí a někdo něco organizuje. V kultivované Evropě to není tak špatně, ale když si tohle uvědomíš zvláště v naší společnosti, kde je zatím spousta negativních zkušeností způsobených rychlým přechodem do jiného druhu společnosti, který se navíc odehrál po strašně dlouhé době ... Kdyby to proběhlo v 60. letech, o což se Machoninovi, Prager, Šrámcí atd., snažili, tak by ten střet nebyl takový, takže je důležité si uvědomit, že pracujeme přece jenom v prostředí, kde zaprvé narostlo příliš mnoho hnusu normalizace a potom ten svobodný hnus byl vlastně docela nekultivovaný a neměl spoustu parametrů, který by měl, kdyby běžely dále ty 60. léta, kdy standardem byl Máj, Kotva, Ještěd, ambasáda v Brazílii, kdyby tohle byla laťka, situace by byla jiná. Ale abych se vrátil k otázce, snažím nastavit určité laťky, aby se ten konflikt smířil, aby lidi viděli, že když vznikne nějaká městská čtvrť na Palmovce třeba, aby řekli - aha, tak o tomhle ten Hlaváček mlel ty kraviny svoje a ono je to fakt dobré, je tady park, je tady ulice, je tady obchod. A myslím, že jeden ze zdrojů toho latentního konfliktu, který není úplně stejný všude, asi je hodně sdílený ve víceúrovňových městech, tak úkolem architektů napříč je přispět k moderaci v pozitivním slova smyslu neboli zklidnění těch vztahů a ne k eskalaci. Protože ten konflikt mezi běžným uživatelem města nebo architektem developerem a dodavatelem, vlastně kombinací těch dvou věcí, které jsem uvedl, tzn. strašně pozdní změny společnosti, takže už byly ztracené ty staré ... když se podíváš v literatuře nebo ve filmu, celá normalizace byla přežívání, kdy se obrovské množství lidí snažilo zachovat určitý standard a bylo to tak silné, že se to nedařilo, byly jen úplně výjimky. Takže hlavním úkolem architekta, ať je majitelem benzínové pumpy nebo náměstkem nebo aktivně pracujícím, je smíření ve společnosti.

PB: (Měřítka a vrstvení témat)

PH: Můžeš klidně ve všech otázkách napsat, že Hlaváček je součástí výkladu Jana Jehlíka, že to je jedna profese, ale samozřejmě v profesi můžeš pracovat v mnoha různých pozicích, to není o tom, že všichni dělají všechno, ale že to vnímáš jako všechno. No a samozřejmě tady teď v Praze, strašně těžko se mi to komunikuje, je to opravdu vážné téma ... spoustou odpovědí na vážné otázky je region. V dopravě, bydlení, životním prostředí, prostě ve všem, takže co nejvíce řešíme a snažíme se komunikovat, nutíme MMR k nějaké studii regionu a tady je téma, že doprava v klidu v centrální části Prahy závisí na tom, jakým způsobem je profesionálně a správně zainvestovaný celý region ve věci veřejné dopravy a můžou mi tady říkat nesmysly ODSáci z Prahy 1, ale dokud se nepodívají na město z větší výšky, tak si neuvědomí souvislosti. Takže ano, jsou různé měřítka a témata, architekt je má vnímat jako celek, ale to neznamená, že třeba celých deset let neřeší jenom urbánní blok a sousedství ve svých projektech, které má na prkně nebo je řeší jako lokální politik. Čím je měřítka menší, tím je ve společnosti větší tendence ztratit celkovou stopu a podcenit velké řešení typu funkční příměstské železniční dopravy, která zajíždí až do města, protože ta potom má potenciál našeho největšího souboje, co teď budeme mít, parkovacích minim, což má skutečně potenciál, že lidi ve městě budou používat méně auta a bude se to blížit Curychu a Londýnu, kde už dneska nikoho ani nenapadne, že by měl právo na dvě parkovací místa.

PB: (Architektonická oborová diferenciacie - Modelová pojetí architekta)

PH: Ale to asi není rozpor, co jsem říkal a myslím, že to tak nemyslí ani Jehlík, že děláš všechno, ale vnímáš to jako celek, protože když si sedneš tady třeba s Fousem, což je geniální arborista, tak ten o parku ví asi 1000x více než jiní běžní arboristi. Takže si najmeš Fouse a vnímáš ho jako integrální součást práce, dáváš mu respekt, není to pro tebe jenom subdodávka, ani hasič pro tebe není podružná subdodávka, je to integrální návrh, kde samozřejmě míra vážnosti partnera je určená mírou významu v projektu, ale co si nejvíce jmenoval, přestože to dělají specialisti, tak třeba krajináři nebo ti co tvoří, jak říkám na přednáškách, prázdno mezi domy neboli urbanisti, tak si bereš lidi, kteří to vnímají jako celek, kteří sebou vzájemně nepohrdají a tvoří jedno prostředí. Takže skoro bych řekl, jestli je úplně pravda, protože v míře složitosti, ve které se pohybujeme, vůbec nikdo není schopen obsáhnout znalostmi všechno, ale možná je schopen vybrat si správné partnery.

PB: A když ambice mohou mít i obchodní rozměr, kdy např. někteří krajináři říkají, že mají být primárně oni odpovědní za veřejná prostranství? (Kompetenční model)

PH: V tom asi neodpovím nebo dám trochu šalamounskou rabínskou odpověď, protože na tohle je mistr Láďa Lábus nebo lidi jako Jírka Plos, kteří o komoře a autorizacích přemýšlí dlouho. Já jsem v tomto částečně malinko anarchista, ono se to

málo ví, ale jaký bys uvedl důvod, proč byl Prager autorem několika významných budov pro komunistický režim, přestože byl antikomunista?

PB: Myslím, resp. jsem z Ostravy-Poruby, kde jsem vyrostl v prostředí ... třeba mamka to nesnášela, ale mě to připadalo jako super prostor, a když jsem se o to začal zajímat, zjistil jsem, že to dělali kolikrát skvělí architekti prvorepublikové školy, někdo třeba „s pistolí u hlavy“ nebo si řekli, že by to jinak dělali mnohem horší, ale někdo to samozřejmě dělal rád, určitě to bylo různé.

PH: Je to trošku jiná odpověď asi, ale velmi podobná, protože Prager dělal Národní divadlo, které jsme úplně nenáviděli a dneska všichni studenti z Curychu z ETH, když přijedou, tak se chtějí jít podívat hlavně na Národní divadlo, protože on byl toho projektu jediný schopný kapacitou, schopnostmi, erudicí, znalostmi, organizační schopností. Takže moje odpověď je, že úkoly povede ten, kdo jich bude schopen a nějakým způsobem si razítka zajistí, myslím, že nikdy v žádné společnosti, možná v nacistické, lidi nepracovali podle nějaké takové nomenklaturní hierarchie. Takže ano, že se to nějakým způsobem rozděluje, je praktický dopad kombinace školství, autorizace a veřejného zájmu, to je asi v pořádku. Já třeba autorizaci AO mám a určitě jí má spousta lidí, které by člověk nepustil ani na sako (jak to bylo u Vasilu Biřaka). Nakonec to stejně dělají lidi, kteří to zvládají, protože zvláště dnes, teď zrovna jsme se o tom zase bavili kvůli jedné zakázce ... no samozřejmě, že to nedáme někomu, o kom víme, že to nezvládne, protože bychom tu strašnou ostudu měli my.

PB: (Vztah k technicky-podpůrným inženýrským oborům)

PH: Největší dírou na trhu jsou velké městské infrastrukturální věci - velké kanalizace, teplovody. Jinak je tam velké propojení se světem výrobců a dodavatelů, protože oni se zároveň stali vývojáři produktů jako vzduchotechnika, fasádní pláště ... např. byli jsme ve spalovně v Kodani a tam ten plášť, který je architektonicky významný, dělal Sipral a to je třeba něco, co by bez jejich know-how ani tak velká a dobrá kancelář jako BIG nedala dohromady, kdy Sipral má svoje projekční oddělení a umí vyrobit vzorky. Tzn. myslím, že je tady oproti dřívějšímu, kdy jsi měl tzv. Rochla, jestli si to ještě pamatuješ, to si najdi schválně tabulky Rochla, což je poměrně slušná bible, tam byly opravdu všechny výrobky, které do 80. let ve stavebnictví existovaly, chlapi tam měli takové lepíky, kde byly věci, které používali, to si dal do projektu a nikdo se tě na nic neptal, protože všichni věděli, že to je betonový dekl o průměru 120 cm tloušťky 12 cm podle normy 65-28-40. A v tuhle chvíli se koordinuješ s lidmi, kteří to vyrábí, vymýšlejí, dávají ti technickou podporu a zároveň od tebe a stavby berou zpětné vazby, takže v tom je podle mě v posledních 40 letech ... a já si pamatuju jak už za totality, přece jenom ten systém byl hrozný, ale nějakým způsobem na svět reagoval, za mnou přišel někdy kolem roku 1985 Hačkajlo, to byl hlavní inženýr, prima chlap vzdělaný a říkal - Petře, je nová vyhláška, musí se rekuperovat v domech, musí být rekuperace v teplovodním a vzduchotechnickém systému a co se odvádí, se musí vracet do topného systému, ještě nikdo to moc nevyrábí, tady máš nějaké kontakty a nějak se s nimi spoj. A to byl vlastně ne začátek, protože takových příběhů byla spousta, ale najednou si potřeboval výrobce, ten ti k tomu řekl jak je to veliké, kde to musí být osazené, jaké to má slabiny. Byla to doba, kdy výrobky přestaly po 15 letech fungovat, protože byly strašně nekvalitní, bylo to na začátku procesu něčeho, co je dneska úplně samozřejmé, takže v tom si myslím, že je velká změna a jsem zvědavý, jak se to přenastaví, protože to je poučení každého projektanta. Uvedu jednoduchý příklad, když děláš územní rozhodnutí, musíš u většího projektu často udělat EIA a v té je velký rozdíl, jestli tam máš způsob protipožární ochrany, kdy vyžaduješ náhradní zdroj, to by ještě nevdánilo, ale ty potřebuješ vědět, jestli je s baterií nebo z dieselagregátu, protože když děláš EIA a je to s baterií, což když se dělávalo před 15 lety, tak s tím byly velké problémy, protože když si tam měl nějaký spotřebič, který měl silné náběhové proudy, tak ty baterie nestačily a musel si tam mít dieselagregát. Dneska se to trošku posunulo a výrobci různých větráků dbají, aby to třeba šlo s baterií, ale když tam potřebuješ dieselagregát, tak to musíš vědět úplně na začátku, má nějaké specifiky, velikost, musí se k němu nějak dojet a to musíš mít v materiálu EIA, který je na začátku, když vlastně skoro nevíš, jak to bude vypadat. A který architekt ví, jak vypadá přesně dieselagregát, jak bude veliký, kde bude komín, že tam musí zastavit nákladák, aby ho občas odvezl atd. A samozřejmě potom jsou různé vynálezy, jak se to dá udělat lépe a určitě nějakí Japonci umějí osadit dieselagregát na střechu (vymýšlím si teď) a přivést tam naftu vrtulníkem, určitě všechno tohle možné je, ale jsi v běžném procesu, kde investor počítá od začátku do konce peníze, tzn. musíš nějakým způsobem tohle tušit nebo vědět a musíš vědět, že jsou lidi, kteří rozumějí výpočtu proudu, lidi, kteří umějí navrhnout ten dieselagregát a potřebuješ to mít v projektu sestavené úplně na začátku, když nevíš, jestli to bude žluté nebo modré, takže se vracíme i k otázce koordinace viz Zdeněk Zavřel, musíš analyzovat problém, sestavit na něj tým a řešit ho.

PB: Jak vnímáš výuku architektury na stavebních fakultách?

PH: Vysokoškolsky vzdělaných lidí je více a to asi není na škodu, to je obecný trend. Všechny statistiky ze západní Evropy říkají, že je úplným pravidlem, že vysokoškolsky vzdělaní lidi dělají něco jiného, nějakým způsobem se jim rozšíří obzor. Samozřejmě otázka je, jestli jsou to architekti, jestli to nejsou vysokoškolsky vzdělaní lidi v příbuzném oboru. Obecně, jak jsem říkal předtím, jestli jsou schopní analyzovat problém, sestavit tým a řešit ho, že jich je více potom asi není na škodu. Jenom tam je křehký moment, kdy se může stát, že je někdo jako sémanticky nebo názvoslovím architekt a může mu to nějakým nedopatřením přinést právo, přinést nějakou zakázku, kterou by měl dělat opravdový architekt, ale to je asi úplně marginální téma.

PB: (Výstavba)

PH: Myslím, že architekt dělá všechno možné, to nějakým způsobem bylo vždy, ale teď je to možná více a my s Michalem Kohoutem dlouhodobě razíme tezi, že jedna z věcí, která má potenciál dost zlepšit český developerský trh, je účast architektů v tom procesu na straně developerů a máme na to modul, dokonce možná i program. Vychází to z nějaké znalosti, kdy jsme měli kdysi dávno, to už je možná 6 let, workshop, kde byli všichni developéři, architekti, právníci, prodejci, co dávají hypotéky, bankéři a všichni říkali, že máme kultivovat konečného zákazníka, tenkrát jsem to odkýval, ale myslím, že to je nedostatečná odpověď nebo strašně velký úkol, který na nás naložili. Tohle je nějaký celospolečenský problém, který se řeší a táhne dlouho kvalitou vzdělání společnosti, hodně zjednodušeně, oni říkají - když ty blbě byty lidi budou kupovat, tak se budou vyrábět. Ale to je jako rada pro ministra školství nebo předsedu vlády a ne pro fakultu architektury, čili každý má nějaký díl zodpovědnosti. A to teda nejde šokem, ale říkali jsme si, že když bude více architektů v procesu, produkty budou lepší. Máme na to dva příklady, Vlada Fialku, který z IPRu šel do Skansky a Lukáše Kohla, který má malou developerskou

firmu a jejich produkce jsou lepší, je to takové posouvání, protože i ta společnost přece jenom už není tak buranská, jak byla v 90. letech - mně je to bohuví čo, jak říkají bratia Slováci, ale bílé ponožky se už nenosí. Čili my jsme z toho vzali díl naší zodpovědnosti a potom si myslím, že to samé platí na politiky apod. Takže možná, co říkám v tomto svědectví, je trošku jiné, než říká Honza Jehlík, protože říkám to samé, že architektura je jedna, ale myslím, že jí můžeš vnímat z různých horizontů, pozic, protože jinak by si měl strašně vysoký nárok a každý by musel být minimálně jako Plečnik, to by byla nejnižší laťka a byly by ještě vyšší. Takže architektura je jedna, ale když to vnímáš jako subjekt, tak jí můžeš nahlížet z různých úhlů a horizontů.

PB: Takže to už byla i veřejná správa ...

PH: Myslím, že s tím souvisí, není to tak, že když je každý starosta nebo primátor architekt, tak je to dobře, to tak neplatí, ale bezesporu z našeho pohledu byl Honza Kasl dobrý primátor, těch příkladů bohužel nemáme moc, ale možná, kdybychom se dívali na úspěšné primátory v zahraničí, což moc neumím, v tomhle svědčit, tak bychom možná ... nebo je to hypotéza, jestli bychom nepřišli na to, jestli primátory, kteří jsou třeba doktoři nebo filosofové, jestli nejsou srdcem architekti, nedovedu posoudit. Každopádně míra respektu v profesi je v úspěšných městech vysoká.

PB: Byl jsi u zrodu IPRu a Praha je trochu specifická, je zároveň krajem, ale kdybychom to vztáhli na celou Českou republiku, je tendence vzniků KAMŮ nebo v Ostravě MAPPa atd., jsou městští architekti. Jak to vnímáš v kontextu různých měřítek, co nám v institucionální sféře chybí, co třeba krajská úroveň, jakým směrem by se to mohlo vyvíjet?

PH: To je stěžejní. My opakujeme, společnost se zlepšuje a jestli byl IPR někdy průkopníkem, teď už je to standard, ale v čem je teď pracovní rovina, jakým způsobem je vzájemný respekt. Jak je možné, že docela šikovný a pěkný brněnský KAM, vedený docela úspěšným slušným architektem, odpracuje územní plán, který ještě k tomu schválně neudělá úplně progresivní, ale přiměřeně pragmatický a kompromisní, jak je možné, že to zastupitelstvo neodsouhlasí? Jak je možné, že tu práci spláchnou a ještě k tomu, jak je možné, že jim za to nikdo neřekne, ať jdou někam. Takže my už máme ten KAM, dokonce produkuje pragmaticky, protože nechtěli prudit, dělat strašnou revoluci a chtěli to posunout trošku, takže tam nefungují vztahy, promítají se tam věci, které tam vlastně nepatří. A my se tedy domníváme, a proto máme aktivitu City Deal, že kdyby za to nesla samospráva přímou zodpovědnost, tak by rozhodovala zodpovědněji, protože takhle to bere jako výkon přenesené působnosti a lehkovážně odmítne práci ... dejme tomu, v Praze máme spočítané, že Metropolitní plán stál asi 110 milionů, odhadněme, že stál 45 v Brně a je jedno, jestli 25 nebo 40, stál docela dost peněz, někdo na tom dělal a určitě byl lepší než stávající. Takže tak, myslím, že už to máme nastavené podobně jako v kulturní Evropě, říkáme eufemisticky kulturní Evropa, protože jsou výjimky ... vztahujeme se k úspěšným městům, ale ty vztahy tomu ještě neodpovídají, ale zase to není tak špatné, když se na to podíváš skrze ty bílé ponožky, tenkrát nebylo vůbec nic.

PB: Co přesně myslíš bílými ponožkami?

PH: Takový seriál z 90. let, podnikatelé nosili bílé froté ponožky.

PB: To se zase nosí.

PH: No tak vidíš, možná se to zhoršuje zase, ale jenom chci říct, že tyhle věci se budují postupně, to je dlouhodobá kultura, vždy říkám, že v Dánsku se podíváš oknem k nějakému farmáři a on tam má židle od Jakobsena, protože to je nějaký standard. A teď neříkám, že to je dokonalá země, kdyby si přečetl všechny ty vraždy v severských detektivkách, tak už tam dneska nežije ani jeden člověk, čili oni mají samozřejmě nějaké svoje trápení, ale v této estetické oblasti hrají vysokou ligu a my teď hrajeme docela slušný průměr, bych řekl.

PB: Trošku jsme ale utekli od poslední otázky, kdybychom se dostali třeba i na státní úroveň, kde sice máme pracoviště jako ÚUR, ale jsme obecně v pozicích těchto širších měřítek silní?

PH: Takhle, teď je velká poptávka po něčem, co se jmenuje politika státu v nějakém grafickém průmětu, což u nás je vlastně textová část, musel bych nad tím přemýšlet.

PB: Případně se doptám později.

PH: Jenom doplním, ať potom nezapomenu, když pracujeme s právy samospráv, tak je vždycky nedorozumění, že aktéři mají pocit, že chceme překrýt veřejné zájmy typu památkové péče nebo životního prostředí nebo třeba právě tu krajskou dokumentaci a my opakujeme, že chceme, aby to bylo nastavené tak, aby nadřazená dokumentace byla respektována, aby třeba nebyla ani povinnost jí zanášet a složitě projednávat v územních plánech měst, protože tím se to vždy hrozně komplikuje. Chceme, aby samozřejmě byly respektované veřejné zájmy, ale naopak, aby ministerstva, které ten veřejný zájem reprezentují, prostě respektovaly rozhodnutí pod těmito zásadami, což má potom dopad na stavební předpisy apod. Hodně zjednodušeně, když je zcela jasně definovatelný a obhajitelný veřejný zájem v kategoriích životního prostředí a památkové péče, tak město je povinné to respektovat, ale památkáři naopak nemluví do věcí, které jsou mimo tento veřejný zájem. To taky znamená, že krajská dokumentace je zpracovaná nějak validně a to máš pravdu, že je trošku problém, protože v Praze ji máme zpracovanou velmi dobře, to jsou ZÚR, ale když na tom Roman Koucký začal dělat, složil to k sobě, tak jsme zjistili, že všechny ZÚR jsou úplně jiné, že tam třeba opravdu na sebe nenavazují dálnice, takže to slabé místo je a o to více na nich stát a kraje trvají, přestože je to nedokonalé. Takže když mluvíme o právech samospráv, oni si to vykládají, že my chceme, aby obce mohly zakázat D3, se kterou dlouhodobě nesouhlasí, ale to my nechceme, byť si myslíme, že by bylo slušné, aby při projednávání ZÚR obce měly svoje slovo a bylo to řádně vypořádané, protože to je předpoklad dohody, ale v okamžiku, kdy už to je schválené, obce to musí respektovat. Je to složitě téma a možná, že si chtěně nebo nechtěně tou otázkou položil, že tím, jak PÚR je jenom textová a nemá vlastně ten obrázek, co měl Baťa, který byl trošku idealistický, který říkal - tohle je pupek světa, to je střední Evropa, která je strašně schopná, tak my ho nemáme. Existuje takové zvláštní dílo, nechci mu dávat kladné nebo záporné znaménko, ale překvapivě od Radima Passera, které v republice pracuje s takovými tangenciálními, hodně zjednodušeně, aby se dalo jet z Českých Budějovic do Plzně třeba.

PB: (Architekt úředník)

PH: Myslím, že to je nešťastně nastavené, otázka souvisí s tím, co dlouhodobě vysvětlujeme v rámci City Dealu.

Jak Dostálové, tak i teď Bartošovi říkáme tezi, že rychlé povolování je vždy ve statistikách zkeslené tím, že kde se skutečně

hodně rychle povoluje, ať je to Mnichov nebo Vídeň, jsou vždy podrobnější plány. Nesnáším to úplně zjednodušení „regulační plány“, protože to hodně používá nová levice, jim se strašně líbí, že je někdo regulovaný, ale je to prostě podrobnější dokumentace, která se v různých kulturních podmínkách jmenuje jinak, mě se docela líbí to francouzské „Plan Local“, ale je to v podstatě regulační plán, jenom nemám rád ten důraz „regulační“. A tam, kde je regulační plán, který říká jak je široká ulice, jak jsou vysoké domy, co v nich zhruba je, tak se povoluje strašně rychle, protože jen zkontroluješ soulad dohodou v území. A tam, kde je to ve stabilizovaném území, tzn. pracovní na Ořechovce, tam se taky povoluje dlouho, složitě a dokazují se různé věci, protože není boha, aby ve všech městech byly regulační plány na Ořechovku. Faktem je, že v Metropolitním plánu ten pokus je v popisu lokality a měl by hodně pomoci, ale potom jsou měkké nástroje jako různé komise apod. a myslím, že to nepatří na stavební úřad. V tom je i to rozdělení, proč nám bylo trošku lhostejné, jestli vznikne centrální stavební úřad, to jsme říkali Dostálové, že když budou podrobnější plány dělat samosprávy a dohoda v území si určí, potom myslím, že to vlastní stavebně-technické povolení, co není dohoda v území, by se teoreticky mohlo povolovat v budoucnu na počest pomoci umělé inteligence, tam už tvůrčí zásah není, protože jenom kontroluješ, jestli je to podle podrobnější dokumentace a parametry – hoří, nehoří, padá, nepadá, svítí, nesvítí. Ale v úrovni samosprávy je obrovský tvůrčí potenciál, protože můžeš mít města hranatá, šišatá, můžeš se dohodnout, že budou vysoké, nízké, to přece neurčuje stavební úřad, to je nějaká dohoda v území. Je pravda, že v New Yorku na to nějaká metodika je, ale nejsem na to expert, podle mě to taky rozhoduje město, jak jsou tam ty složité parametry na ustupování věžáků, jenom bych citem předpokládal, že to nedělá stavební úřad, ale město. Takže myslím, že tvůrčí role patří do dohody v území do úrovně města v kategorii podrobnější plán a na stavebním úřadě architekt nemá co dělat, když to není architekt, jehož životním krédem je, že prostě povoluje stavby podle parametrů, které jsou nastavené různými zájmy. Ale spousta kolegů zažívá, že někde přijdou a paní jim řekne, že se jí to nelíbí, to je myslím systémová chyba.

(Předpoklady architektonického vzdělání pro pozice)

PH: Roman Koucký vždy říkal, že některé paradigmaty zmizí, až když jejich představitelé umřou. Zkusím to vysvětlit. Je to kombinace společenské poptávky a osobního nastavení nebo osobního vstupu, jednoduše, může být stav, ten je teda málokdy, že je společenská objednávka, dejme tomu v tomhle případě po vyšší kvalitě developerské výstavby, ta evidentně existuje a někdo na to téma odpoví, že by bylo dobré, kdyby tam byli kvalifikovaní architekti, kteří trošku více vnímají esteticko-sociální a další vztahy, ale podceňují ekonomiku a je potřeba je to doučit, aby byli na trhu konkurenceschopní. My jsme tady měli nad tím s Daliborem Hlaváčkem schůzku s ostatními lidmi a developeri architekti říkali, že kdybychom někoho takového vyškolili, utrhnou nám ruku, ale nebudeme 6 let někoho učit, že metr čtvereční stojí tolik a tolik, že se musí ten byt zaplatit. Takže dejme tomu, že v téhle konkrétní věci je jasná poptávka po kvalitnějším městě, to jsme cítili - Zdeněk Zavřel, já a Michal Kohout, ale taky jsme tam prostě nemuseli být a nebyla by na to odpověď. A taky je opravdu 30 let poptávka, všichni říkají, když je debata o vzdělávání, že v Dánsku se děti o estetice učili ve školce a v té věci se něco odehrávalo, je v tom spousta aktivit, možná více soukromých, než státních, ale odezva na to úplně nepřišla, přestože poptávka existuje. Popravdě řečeno, Politika architektury a stavební kultury je dobrá věc, ale zpracovaná českým MMR, těmi konkrétními lidmi, je platná jak mrtvému zimník, když neakceptuješ to, že mají být věci hezké, příjemné a pro lidi, tak to můžeš mít napsané na 100 papírech, není to špatná věc, ale neprošlo to do organiky země. Developerská scéna se taky mění, protože na začátku jsme měli tendenci jenom říkat, že to mají dělat dobří architekti, ale když nedostaneš zadání dobře, nepřihraješ architektovi, tak on může po hřišti běhat jak chce a je mu to úplně na nic, čili je to nějaký partnerský vztah. Řeknu ještě poslední příběh, Michal Kohout někdy na přelomu revoluce byl někde ve Španělsku a hlavní sdělení, které přivezl bylo, říkal - tam na stavbě úplně každý hledá nejdříve nejlepší řešení a až potom, jak se to nejlepší řešení udělá co nejlevněji, ale nejenom architekt, ale i investor, subdodavatel, dodavatel a všichni jako jsou naučení 1000 let, že hledají nejsprávnější řešení a potom samozřejmě hledají, aby to stálo přiměřeně. Kdežto u nás je první otázka, jak to udělat nejjednodušeji, co nejlevněji a jak architekta dostat do světla, že je ... Čili tam je nějaká atmosféra, Kenneth Frampton to popisoval, že ve Španělsku jsou architekti bráni jako představitelé starého cechu a mají obrovskou důvěru, neříkal jsem ti ten příběh?

PB: V rozhovoru u Strakatého jsem ho slyšel.

PH: Myslím, že jsem to říkal i v knihovně Václava Havla. On říkal dávno v 80. letech, když se ho ptali, které architektury mu imponují ... a dneska je ta věc trošku jinak nastavená, ale vidíš, jak je dobré se dívat i do historie, protože věci se posouvají. Tenkrát říkal španělská, japonská a finská, vůbec nemluvil o holandské nebo švýcarské. U španělské říkal, že to je prostě starý cech a společnost má k architektům velký respekt, protože jsou to ti zednáři, co nosí výkresy katedrál. Ve Finsku říkal, že došlo ke spojení, kdy architektura a design se staly identitou národa a architekti a designéři se stali reprezentanti národní identity. U nás to trošku bylo taky, jenom se to tím svinstvem fašismu a komunismu zničilo, protože za první republiky byla architektura a design taky symbolem národní identity, v tom je možná i určitá blízkost s těmi Finy, která občas probleskne. A u Japonců říkal, že japonští klienti věří, že architekti jsou mágové a zhmotňují duchovní svět. Možná ty slova byly trošku jinak a říkal, že jeden klient říkal, že bydlet se v tom nedá, ale dostalo to všechny ceny, tzn. to reprezentuje názor, že bydlíš v něčem, co tě přesahuje, co má nějaký vyšší parametr. A teď jsme si řekli, že to první španělské je u nás nepoužitelné, protože nacisti a komunisti všechno rozsekali, finská stopa je ztracená a japonská je v našem praktickém pragmatickém národě úplně nepoužitelná, naopak by možná mohla způsobit škody, protože v tom složitěm mnohovrstevnatém prostředí s mnoha vlivy tahle věc může způsobit spíše zmatek a příklon nepochopitelným divným věcem, kdežto v Japonsku to vede, v rámci filosofie, k čistotě, jednoduchosti, co největšímu přiblížení k nějakému ideálu duchovnímu, u nás by to mohl být třeba Don Giovanni, abych dokreslil, co tím myslím. A my teď hledáme ten náš model, nemám na to odpověď a docela rád bych si o tom někdy popovídal, protože mám takový pocit, že jeden z možných přístupů je taková nějaká jako lokální identita, něco, co by se dalo hodně zjednodušeně nazvat „středoevropan“. Takže teď jsem ti jenom trošku zamotal hlavu, ale chtěl jsem taky říct, že ty věci musí mít nějaké ideové pozadí, což není, jakože to je levicové nebo pravicové nebo takové nebo makové, ale je to nějaká jako ... nejsnazší je asi kultura. Takže my jsme pragmaticky říkali, že developeri musí být kvalifikovanější, musí ovlivňovat trh, ale bez celkového budování, že zemi chceme mít hezkou, zodpovědnou atd., to bude málo platné, ale přispěje to k procesu.

PB: Dostáváš se k něčemu, co je ještě za tímto rozhovorem, ale práce se toho ve finále bude snažit dotknout. Chtěl ses ještě dostat k těm předpokladům pro pozice?

PH: No právě jsem chtěl říct, že vlastně nevím. Umím jediné tuhle oblast, nad kterou jsem moc přemýšlel. Ještě, to je zřejmé více a více u mladší generace, že lidi studují dvě vysoké školy, protože nejde udělat všechno v jedné, studují třeba architekturu a filosofii nebo architekturu a práva a to je pravděpodobně do budoucna jediná možnost, jak zabránit tomu, aby se školy dostaly do takové šíře, že se propadnou jak černá díra. Lidí, kteří jsou schopní zvládnout celou šíři, je jenom nějaké procento a je mnohem praktičtější, když se někdo naučí vyzdít z cihel rukama zeď a potom vystuduje architekturu, takových případů máme spoustu a potom si třeba udělá filosofii, než učit celou šířku, protože ten člověk pravděpodobně nikdy zeď rukama nevyzdí.

PB: (Společenská role architekta)

PH: Možná je dobře, že jsme si řekli ten příběh s Kennethem Framptonem, protože mi tři dekády po sametovce přijde, že pořád pracujeme a bojujeme s narativem architekta, který způsobil všechno špatné od magistrály až po Jižák (a magistrála i Jižák nejsou zase tak strašné), ale teď se bavíme o něčem jiném, nebavíme se o věcné podstatě, že to je jako dědictví a to, co paralelně bylo ve Francii a Německu a myslím, že se taky dost poztrácelo různě, že byli architekti hodně vážená profese vedle doktorů apod. A teď je zřejmé, že se s tou podle mě pozitivní vlnou demokratizace, která má svoje částečné i negativní rysy ... někde je nějaký konflikt, ale obecně je demokratizace, lidi se více zajímají o své okolí, což se dařilo v Německu, že tam poskládali dálnice typu okruh hlava nehlava, resp. oni to nedělali hlava nehlava, on se o to nikdo moc nezajímal a ta území nebyla zastavěná, takže se ta věc proměnila, země je více zastavěná, což je předpoklad toho, že se lidi více zajímají o své okolí a je to více v roli takové jako moderátorsko-sluzební a to je to složitější. Teď zase připomínám Jehlíka, o to je to složitější, protože my si myslíme, že když to propadne jenom do té služební role, tak je to stejně špatné jako ta role arogance tvůrce. Uvedu příklad kolegy, kvůli solidnosti nebudu jmenovat, ten učil prváky participovat se svým klientem, dělali domy tak, jak si je představují klienti a to je jedna strana pádu, že máš pocit, že služba je jenom v tom, že to děláš tak, jak to lidi chtějí, ale lidi taky chtějí blbosti, spoustu věcí neznají apod., čili je to více interakce. Ale zajímavé je, že současně s tímto poměrně silným procesem, kdy to vede k té lokální identitě něčeho takového ... máme to tady tak 1000 let a je to strašně krásné, jsme s tím všichni spokojeni, tak potom, když je nějaká velká věc více nadnárodní, soutěž, nějaký symbol, tak si myslím, že to překvapivě vyhrávají lidi, kteří v tomto jedou jenom částečně nebo pro to mají porozumění, ale k tomu mají ještě něco navíc. Takže vrací se to do té mistrovské polohy lecorbusierké architektury, která je opakem toho, jak to lidi chtějí a ještě to má specifika, že to je stavařsky strašně mizerné, ty domy byly odfláklé, všechny se rozpadají atd., čili tam dokonce není ani ta stavařská erudice. Jenom upozorňuji, nechci říct, že to je dvoukolejné, protože si myslím, že spousta lidí, kteří vyhrávají ty meisterstichy, ve skutečnosti, když se podíváš na jejich kariéru, tak vyrostly z té lokální identity - Chipperfield, Zumthor, to jsou všechno lidi, kteří dělali domy, které tzv. zapadly, teď říkám nesprávná slova, to by mě všichni teoretici dali, ale prostě první Chipperfieldovy domy byly neuvěřitelně kontextuální, hledali co je místní, vypichovali a dneska je to prostě pan mistr, kterému sež...u i s navijákem, kromě teda Pražské filharmonie, tam jsme poznali, že to není dobrý nápad, ale rozumíš, o čem mluvím, že to je ...

PB: I tak, i tak, prostě obojí.

PH: Přesně, ale nějak to vyrůstá ze sebe a jsou to nějaké dvě nebo tři roviny možná, bylo by zajímavé se nad tím zamyslet ... a ještě politik, prostě architekti mají být v politice a budou to mít vždycky těžké, protože moc mluví, málo je jim rozumět a není to špatná věc.

PB: Zeptám se, protože tě další zmiňují jako jeden z nejlepších příkladů, tvými slovy, proč jsi vstoupil do politiky? Asi to mnozí nějak tuší, ale jak bys to formuloval sám?

PH: Někde jsem to říkal nedávno, že jsem si jenom uvědomil, že když nad tím městem přemýšlíme, vlastně před chvilkou jsem to popisoval, že v kulturním prostředí je potřeba změny ... jinde funguje hodně vztah, že lidi z fakulty nebo různých IPRŮ mají hodně velké slovo u politické reprezentace a u nás to až tak úplně není. A tohle to dočasně řeší a k tomu si myslím, že když je architekt správně školený, zase opakuju Zdeňka Zavřela – analyzovat problém, sestavit tým, správně řešit, tak vlastně může dělat majitele benzinové pumpy, stejně tak jako politika, jeden můj spolužák je majitel tří benzinových pump.

PB: Je tedy nutné nebo vhodné třeba i dočasně vystupovat mimo ten profesionální rámec, a tím pádem připravovat prostor, aby profese byla chápána, správně vnímána a ceněna, aby se mohla projevit? Nebo nemáš hranici mezi profesním a společenským a vnímáš to tak, že to je jedna věc jako součást profesionality?

PH: Přemýšlím nad tím, první co mě napadlo je, že politika je prostě jiná profese, má spoustu styčných bodů, určitě více, než třeba s někým, kdo je školený přírodovědec. Podstatou té organizace, spolupráce s lidmi atp. je velmi blízká, ale je to jiná profese. Ale přijde mi ... když je jako běžný život a válka, takže politika je trošku více válka a v ní stejně potřebuješ řidičák na tank. Tak ale nevím, nejsem si teď úplně jistý ... je to jiná profese, která je architektovi blíže, ale vůbec jakékoliv jiné profesi, která má v sobě nějaký analyticko-synteticko-organizační prvek, než obory, které mají jenom analytický charakter. Ale je to jiná profese a možná, že přirovnání s tou válkou a řidičákem na tank není až tak úplně blbě.

PB: Jak souvisí kvalita architekta s odbornou způsobilostí, tzn. autorizací?

PH: Asi bych použil právnické slovo „zpravidla“. Vždy, když čteš smlouvu a je tam „zpravidla“, tak to znamená, že to má výjimky, zpravidla vám zaplatíme a potom, když říkáš, vždyť máme smlouvu, že mi zaplatíte, tak on řekne - jo, ale zpravidla. Takže ano, zpravidla.

doc. Dr. Ing. Alena Salašová

PB: (Tvorba)

AS: V každém případě se něco mění, právě protože se mění prostředí, které navrhujeme, zpracováváme apod. Já tím, že jsem zaměřena skutečně na plánování krajiny ve všech aspektech včetně městského prostředí, nám se svět teď celkem dost výrazně přeskládává, a to nehovořím jen o klimatické změně, velmi výrazně se mění i socio-ekonomické podmínky, v podstatě přichází, bych řekla, spíše nové hrozby, na které musíme reagovat a ne vždy víme jakým způsobem. Takže troufám si říct, že právě naše profese díky tomu začíná být velmi výrazně interdisciplinární a rozhodovací proces je transdisciplinární. Teď je to o tvorbě inovací, tzn. hledání nových řešení, protože co se tu děje, tady nebylo, nemuseli jsme reagovat na to, co dělat s územím po tornádu, jakým způsobem reagovat v našem případě, když děláme s vegetací, že nám to vše umírá pod rukami, tak samozřejmě to vyvolává celou řadu otázek, co s tím profese musí dělat. A tím, že dělám hodně s GISovsky orientovanými kolegy, tak samozřejmě si nemůžu nevíšimnout i vstupu úplně nových technologií, ale nejen jako technikálie jako nástroje na zpracování plánů, ale na uvažování o prostoru, takže začínáme být hodně virtuální a pracovat jiným způsobem, než jsme pracovali dosud.

PB: Kdybych se vrátil k té tužce, mění se něco úplně v začátku, přežívá ještě?

AS: Teď budu mluvit za sebe, protože to je klíčové, přiznám se, že jsem nastavená na rozmyšlení tužkou, kdysi se skutečně kreslily mapy ručně a i já sama na začátku potřebuji kreslit mapy ručně nebo rozmyšlím o prostoru právě tím, jak si do toho čmárám, kreslím a zpracovávám, takže tužku na začátku určitě potřebuju, ale bez virtuálního kroku už si to potom nedokážu představit, protože spoustu informací o území sbíráme právě modelováním 3D dat.

PB: Stává se v krajinotvorbě taky, že studenti tužku opouštějí a rovnou pracují v softwaru?

AS: Nějaká skupina určitě ano, to jsou lidé nastavení možná na takovéto analytické myšlení ze začátku, to je hodně zajímavá otázka, možná protože zvlášť v krajinářině jsou lidé, kteří zkoumají krajinu a snaží se ji pochopit přes analýzu její struktury. A potom jsou lidé, takto inklinuju např. více já, že ji poznávají přes pochopení procesů, které tam běží a pokud chceme poznat procesy, tak je to možná více o tužce, zatímco analytik, který pracuje s rozkládáním krajiny na součástky, většinou dělá hned ze začátku ve virtuálním prostředí.

PB: (Umělá inteligence)

AS: Došlo to i do krajinářiny, ale je dobré si říct, o jaké úrovni umělé inteligence se bavíme, tzn. pokud to bude ten rozhodovací proces, pomalíčku se tomu blížíme, právě protože krajina je nesmírně komplexní, složitá, těch dat, které se o ni zpracovávají jsou mraky. Poznám samozřejmě metodiky, kteří od samého začátku mají naskládané v počítači algoritmy – co se stane, když, tzn. když přeskládám krajinu, jak bych se měla rozhodnout o její podobě, tak tyto trendy se přepisují do krajinového plánování stále významněji. Ale přiznám, že tam je stále problém, že ten počítač, aspoň pro mě, zatím stále rozmyšlí pouze v algoritmech, které mu nastavím, takže stejně na začátku musí být někde lidská inteligence, která mu to definuje. A přiznám se, když si prověřuji data, nikdy nevěřím GISům a prostorovým modelacím, prověřuji si to empiricky, tak samozřejmě člověk vždy přijde na to, že je tam nějaké ale, že počítač rozhodl v matematické logice a nezohlednil určité parametry krajiny. Takže myslím, že ano, trošku to tam směřovat bude, ale lidská logika a individuální přemýšlení o prostoru by z toho nemělo vypadnout.

PB: (Udržitelnost v architektuře)

AS: Je to obrovské téma v každém případě a tím, že mám hodně silný ekologický background, samozřejmě si říkám, jestli je vůbec udržitelné, co člověk dělá nebo jakýkoliv vstup člověka do řízení procesů, jestli je vůbec udržitelný, protože se o tom dá s úspěchem pochybovat, toť je otázka. Jsem hodně velký skeptik a mám svoji pochybnost, ráda bych viděla, aby to bylo udržitelné, přece jen je to činnost, která je promyšlená, pokud se dělá architektura dobře, tak asi by měla aspirovat na to, aby byla udržitelná, ale mám tam takové svoje ale, právě tím, že člověk hodně pracuje s přírodními procesy a příroda nás stále umí zaskočit. A myslím, že to samé se dá říct i o socio-ekonomické sféře, že kupodivu sami sebe známe hrozně málo a je otázka, jestli umíme vždy odhadnout ty procesy a důsledky, které se spustí, takže asi snaha architektů o udržitelnost je, ale je otázka, nakolik je úspěšná.

PB: Zmínila jste GIS, jsou nějaké další nástroje, které se v krajinářině úspěšně zavádějí? A co je v této souvislosti dnes možné a přínosné standardizovat a příp. automatizovat?

AS: Budu hovořit za sebe, úplně se mi nechce jít do designu a nástrojů, které tam běží. V podstatě všechny ty prostorové simulace a analýzy děláme na bázi GISu v naprosté většině a vnímám to jako nástroj, který hodně může šetřit čas, tzn. předpřipraví nějakou úvahu o prostoru a potom s těmi daty dále pracuji. Kde si myslím, že to začíná být zajímavé, jsou právě takové ty různé kombinace virtuálních nástrojů a my asi díky tomu, že používáme drony, začínáme hodně kombinovat audiovizuální nástroje právě s GISem a 3D modelováním, což si myslím, že je taky hodně zajímavá sféra vlivu, tzn. animace, simulace i v pohybu, apod. To myslím je něco, co nás začíná bavit a dávat nové výsledky, je to minimálně nový úhel pohledu na věc. Takže určitě se mění využívání nástrojů, naši studenti např. programují i rozšířenou realitu, i to mi přijde hodně zajímavé, zkusit kombinovat realitu s virtuálním světem dat a dávat tomu novu přidanou hodnotu. Takže ano, obecně bych řekla, že tato kombinace architektonických programů klasických jako GIS a CAD právě s audiovizuálními a multimediálními nástavbami začíná být hodně zajímavá.

PB: (Pracovní postupy)

AS: Může to být hodně individuální, je to projekt od projektu, kde může nastat co popisujete, nevím jestli je úplně jednoduché to generalizovat v obecnější rovině, myslím, že pokud se řeší těžší zadání, komplikovanější problém zvlášť v krajinovém plánování nebo máme těžké území, což se nám stalo v Rokytnici u Přerova, tj. území, kde by se měla křížit severní říční cesta Dunaj-Odra-Labe s rychlostní železnicí a ještě novou dálnicí, taková spíše vertikální krajina, tak to jsou komplikované problémy a mě přišlo, že u těchto se musí opakovat některé kroky, že to začíná být celkem charakteristické, že uděláte

tří fáze, doberete se k nějakým alternativám, potom je musíte verifikovat a znova prověřovat. Takové prověřování navrhování, mám pocit, že je to takový trochu ping-pong, právě proto, aby se to posunulo, aby byla jistota, jak daný problém řešit. A pokud je otázka toho bobtnání, troufám si říct, že se hodně rozšiřují analýzy a průzkumy území, zvláště pokud chceme dobře plánovat, vstupuje do toho participace a důslednější sociálně-demografický pohled na věci, tzn. tohle je aspoň u nás krajinářů část, která začíná být stále obsáhlejší.

PB: (Komunikace)

AS: Je fakt, že v minulosti, když jsme napsali nějaký elaborát, poslali ho poštou a čekali týden až dva na odpověď, člověk měl čas přemýšlet o věcech a mám pocit, že jsme možná kupodivu více šli po podstatě věci, pokud jsme měli ten časový prostor. Kdežto nyní, zaprvé jsme zahlcovaní objemem dat a zadruhé ta rychlost, kterou se tlačí na výkon, je obrovská a má to tedy tendenci sklouznout po povrchu věci, ale zase je to projekt od projektu, nedá se to úplně zobecnit, ale myslím, že stále častěji šijeme konfekci a méně hot couture.

PB: Mění se míra a význam koordinace?

AS: Určitě, ale budu hovořit za sebe, protože krajina je náročná na koordinaci účinnosti a vůbec komunikaci, medializaci, mediaci a obecně vyjednávání apod. Takže si troufám říct, že se zvyšuje význam koordinace obecně a zadruhé, že zabírá čím dál větší část profese, někdy mám pocit, zvláště tím, že bývám velmi často v roli metodika, člověka, který myšlenkově řídí projekt, velmi často musím být i koordinátorem, který určuje profesím, co se po nich chce. Takže toto je stále náročnější.

PB: Měl by architekt automaticky být schopným manažerem nebo je to osobní predispozice?

AS: Pokud chceme být architekti jako architekti, tak bez managementu to asi úplně nejde, umím si představit úzké specialisty, ale to jsou potom klasické subdodávky. My to hodně diskutujeme právě i ve vztahu, kde je ten koordinátor nebo architekt z fakulty architektury nebo krajinářský architekt kvůli komplexnosti vzdělání, obecně bych řekla, že okolo 80% architektů, pokud mají ambici dělat veřejné prostory, nějaké slušnější projekty, tak by měli být schopní řídit zakázku a být manažerem.

PB: (Specializace na dílčí činnosti)

AS: To se děje běžně a myslím, že vždy budou lidé jako generalisti, ti většinou asi budou řídit zakázky, příp. dělat v oblasti plánování a vedle toho určitě budou i úzcí specialisti a myslím, že jeden bez druhého nebude moc být.

PB: (Měřítko a vrstvení témat)

AS: Bylo by dobře, kdyby to tak bylo, myslím, že je stále důležitější dostávat i detail do kontextu, prostoru, času apod. Díky tomu, co dělám, jsou pro mě právě měřítkové i tematické provázanosti bytostně důležité, ale věřím, že jsou architekti, kteří to tak úplně nemají, přiznám se, že mě rozčiluje, pokud to úplně nemají, protože velmi často působím v roli posuzovatele vlivu na krajinný ráz, to je takové typické a vždy narazíme na problém, že např. architektura stavby je v pořádku, ale je to vymyšlené úplně pro jiné místo, úplně vytržené z kontextu, měřítko apod. Takže si myslím, že pokud chceme dělat dobrou architekturu, tak by skutečně měla probíhat nahoru dolů přes měřítko a témata.

PB: Jak rozumíte pojmu, že architektura je „specializace na všeobecnost“?

AS: Ano, je to pravda, ale ne vždy je to pozitivum.

PB: Když vidíte ty měřítko a témata, identifikujete nějakou zásadní vazbu nebo nejsou žádné priority?

AS: Priority budou dané asi vždy zadáním a spíše bych řekla, že je třeba vše vnímat v kontextu krajiny, ve které to vzniká, protože to je právě ta úroveň měřítko, která možná není vlastní všem architektonickým specializacím, ne každý se na to úplně cítí, aby krajinu chápal trochu hlouběji, než jen prostor, kde umístíme investici. Tak to je úroveň, co mi v tom trochu chybí, a z témat bych uvítala, kdy by to bylo uvažování o procesech, architektura jednak vychází z procesů a jednak je mění a myslím, že o tom málokdy uvažujeme.

PB: Zvětšuje se měřítko projektů?

AS: Pokud tím myslíme velikost území, tak asi ano, protože si nepamatuji, že by bylo tolik skutečně velkých projektů, které zasahují do změny podoby celých krajinných komplexů, tu tendenci to má, ale oproti tomu stále vidím i možná takovou trochu polarizaci, že na jedné straně je to propracovat detailů, skutečně až droboučké věci, krajina ve zkusavce, malinkaté drobné detaily, ale hodně významné a zrovna tak ty obrovské regiony. Spíše si myslím, že dnes je škála měřítek daleko větší, než bývalo v minulosti.

PB: (Architektonická oborová diferenciacie – Modelová pojetí architekta)

AS: Já jsem zatahovaná do těchto debat relativně hodně často, možná se do toho i sama cpu někdy už od samého počátku vzniku komory, dá se říct, protože bylo potřebné trochu postavit krajinářskou architekturu jako jeden z oborů architektury. Takže o tom vedeme neustále debatu a troufám si říct, že v poslední době si, na můj vkus, možná příliš striktně až puristicky, hlídáme hranice profesí a tím pádem i kompetencí. Myslím, že celé to má jeden základní problém, že jak se nám mění prostředí a jak potřebujeme myslet do budoucna, vlastně vyvolalo to, že se stírají ostré hranice mezi jednotlivými architektonickými obory a někdy je skutečně těžké říct, kde začíná a končí krajinářská architektura, a kde začíná urbanismus, obory do sebe celkem dost přesahují, jsou mnozí architekti, u kterých je těžké říct, kde končí dům a začíná zahrada, jak ty věci mají tendenci vstupovat jedna do druhé. A myslím, že tohle jednoduše vyvolává potřebu generalisty minimálně kvůli tomu, aby uměl komunikovat s druhou specializací. Takže za sebe určitě nikdy nebudu mít ambici navrhovat dálnice v plánování, ale vždy budu mít tendenci radit plánovači dálnice, proč by v tomto případě měl uvažovat jinak a jak by to mohlo být uchopeno, takže v této chvíli nevím, jestli je to jen věc toho, abychom byli schopní dialogu mezi jednotlivými profesemi nebo jestli to povede k multioborovým přesahům.

PB: Někteří krajináři dnes rádi říkají, že krajina je všechno a v této úrovni debaty vždy odpovídám, že všechno je to zároveň i město. (Kompetenční model)

AS: To jsou dvě otázky, začněme první, tohle se asi nejvýrazněji diskutuje ve sféře krajinné vs. územní plánování a vždy, když se položí otázka, kdo má být ten šéfkoordinátor, dejme tomu, územních studií krajiny, je to krajinář nebo urbanista, kdo to je? Já mám na to vždy takovou nosnou odpověď - no ten, kdo na to má, ono to vždy úplně nemusí být o profesní specializaci, ale o dalších dovednostech a způsobech uvažování, tzn. tady právě narážíme na to, že koordinuje ten generalista, který umí komunikovat a chápat myšlení různých specializovaných oborů a specialista ať potom dělá subdodávku, ale to je skutečně spíše o nastavení myšlení. A proč krajináři jdou svým způsobem nahoru, je právě protože náš background a charakter vzdělání je daleko širší, minimálně hodně rozšířený o přírodní vědy a umožňuje nám sledovat různé aspekty prostoru. Takže možná jsme trénovaní být generalisty, ale rozhodně bych se bála říci, že u velkých krajinných plánů nebo podobných věcí bude vždy zásadně koordinátor krajinářský architekt, protože má široký background. Ne, jenom 10% našich absolventů je schopných dělat takového generalistu a věřím, že podobně to bude i u architektů, jen určitá část je nastavena myšlením na to, aby dělala generalistu, takže troufám si říct, že ono to fakt nemusí být o profesní specializaci, ale spíše o typu člověka.

PB: Možná překvapím, ale „kdo na to má“ je častá odpověď i mezioborově. Seznámil jsem se prostřednictvím různých článků o rozdílech výuky krajinářské architektury u nás, obecně se kvituje nový ústav na FA ČVUT a poukazuje se, že např. v Lednici se učí až moc botaniky nebo obecně přírodního do detailu a tím prý trpí ten generalista, jak to vnímáte?

AS: Pokud se něco mění, tak právě tohle, my jsme to jako profese měli trochu jinak než klasický architekt, protože tam jsem vnímala dlouhodobější oddělení stavaře od architekta a tím, že naše honoráře byly vždy o pár nul menší, než u architektů, jsme neměli na subdodávku pro zahradníky, takže jsme museli umět obsáhnout řemeslo se vším všudy ve všech aspektech. A tím, jak se začaly používat nové technologie a vyžadovaly se nové znalosti, tak i u nás tento proces, v podstatě oddělování technické části profese od architektonické, začal relativně nedávno. Takže u nás jsou realizace a správa zeleně, což je právě to biotechnické propracování věci a vedle toho je krajinářský architekt, kde hodně začínáme debatu, právě v Lednici, kolik z biotechniky máme odstříhnout, aby to ještě byl krajinářský architekt. Možná vás zaskočí, ale my si myslíme, že na ČVUT je problém v tom, že biotechnika je až příliš málo propracovaná na to, co ta profese obsahuje a ono je to vidět na výstupech studentů. Jsou velmi dobře propracované ve zvládnutí prostoru, architektonickém uvažování, ale krajinářský architekt vyšel ze zahradního umění, a pokud nezvládá profesi zahradníka, tak tam vždy, podle mě, něco bude chybět. Když navrhuji druhy např. do parku, tak uvažuji nejen, jestli mi to přežije na tom místě, že si vyberu z katalogu a nabouchám tam to, co vím, že mi tam poroste, já totiž musím uvažovat i o tom, že ten prostor se bude neustále proměňovat. U vás stavebních architektů postavíte dům a stojí, případně se rozpadne a postavíte ho znova. U nás ten park nikdy není hotový, tzn. neustále to pracuje, vy nastavujete právě ty přírodní procesy, které do toho začnou vedle vás vstupovat, takže neumím si představit úplně, že pokud nebudu mít znalost, jak funguje nejen vegetace, ono to totiž není jen o stromech nebo kytkách, já potřebuji mít ten background přírodních procesů od geologie až po biologii a až potom tomu dokážu dávat vyšší level - s prostorem pracovat v čase, to by měl krajinářský architekt zvládat velmi dobře, takže trochu mám problém s oddělováním technické části profese od toho architekta, protože tomu vždy něco bude chybět. Když zmíním profesora Otrubu, což samozřejmě byl obrovský guru našeho oboru a vedla jsem s ním takové až polemiky, někdy až dost ostré, protože prosazoval názor, že krajinářský architekt je architekt a nemáme ho zatěžovat dendrologiemi, květinářstvím apod., že krajinář má umět uvažovat jako architekt a říkala jsem mu - pane profesore, vůbec nemáte pravdu, vezměte si sám sebe, vy byste nebyl tak dobrý krajinářský architekt, kdybyste nevyšel ze zahradnické rodiny a kdybyste nebyl zahradník par excellence. Takže řemeslo k tomu potřebujete, to je jako kdyby architekt vůbec netušil co je beton, jaké to má vlastnosti a akorát se díval, jak to zhruba zvenku vypadá a podle toho navrhoval dům, asi by to postavil, ale nikdy by to nebylo ono.

PB: Možná bych to přirovnal ke specifickému pojetí architekta z hlediska stavitelství, který je hodně typický třeba ve Švýcarsku. (Výstavba)

AS: Mám asi jedinou glosu, ano, takto to funguje v čase, jak jste to popsal, stokrát se mi to nebude líbit, ale pravdou je, že zůstanou čistě projektanti.

PB: (Veřejná správa)

AS: Asi se dá říct, že architekti vstupují do všech pozic, které jste vyjmenoval asi častěji, než bylo zvykem a já si myslím, že je to dobře a dokonce bych se nebála ani toho politika, protože čím více bude architektů politiků, tím lépe, protože je o pochození určitých principů, souvislostí, které známe z hlediska naší profese a dokáží to daleko lépe promítnout potom do praxe, pokud tomu rozumí politik, úředník, klidně NGO, apod. Takže určitě ano, to se mění právě tím, jak se různě promíchávají profese, poznám spoustu architektů, kteří vstupují do překvapivých rolí, že by je tam člověk úplně nečekal a je to dobře.

PB: Kdybychom to zúžili na velké příspěvkové organizace typu IPR nebo KAMy, jak to hodnotíte? Jsou třeba i první městské krajinářské architektky.

AS: Ano my jsme feminizované, to byla dobrá poznámka a nedělá to úplně dobře, ale neznám důsledně IPR, znám KAM trochu, jejich styl práce a myslím, že je to dobré, kdysi pradávno za socialismu byly útvary hlavního architekta a trochu koordinovaly, řídily ty činnosti, po převratu se to úplně rozsyvalo, začala divoká ruka trhu a myslím, že teď si to znova hledá cestu a regiony to velmi potřebují. Chápu, že to je trošičku proti pravidlům veřejných soutěží apod., ale myslím, že jsou zvlášť samosprávy celkem dost bezradné někdy, cítí, že architektura je pro ně komplikovaný odborný problém a oni úplně nevědí, na koho se obrátit. A pokud funguje taková regionální autorita, zvlášť pokud je dobře postavena tak jako IPR nebo KAM, že jsou multioborová, tak myslím, že je to ku prospěchu. Zase ale je to tenký led, nebylo by dobře, aby vznikla organizace, která bude mít tendenci konzervovat vše pouze svým úhlem pohledu, asi to míšení ruky trhu a regionální autority je značka ideál, ale mezi námi, když se podíváte všude po Evropě, tak skutečně začínají vznikat takové regionální platformy, oni nefungují ani jako experti, možná je to něco, co nás čeká, to není jen o tom, aby tam byla skupina expertů, kteří koordinují, radí a konzultují, kudy by vývoj měl jít - nám chybí, co v zahraničí mají jako tzv. landscape planning platform, tzn. platformu, kde se

plánovači střetávají s různými experty z NGO, obyvateli a diskutuje se, kudy by to mělo jít, takže toto je možná ještě další úroveň, kam se jednoho dne posuneme. Další hodnotu tomu přidávají právě tyto participativní prvky.

PB: Jinými slovy, možná nějaké obdoby KAMŮ v krajském měřítku chybí?

AS: Asi ano, ale myslím, že to je dvojsečná zbraň, čím více participace vstupuje do architektury, tím je to nebezpečnější, je to takový risky moment, ale myslím, že nám tady chybí takový typ diskuse, protože mě strašně irituje, když rozhodne město nebo kraj o nějakém projektu a vůbec si neuvědomuje všechny další dopady, které to může mít a vůbec to není vydiskutované v území, nemá to konsenzuální pohled expertů apod., takových projektů jsou mraky a vznikají zbytečně. Kdyby skutečně fungovala regionální autorita, která navíc ještě je schopna otevírat debatu směrem k veřejnosti, to by byla značka ideál.

PB: (Architekt úředník) Děje se něco podobného u krajinářů?

AS: Asi je to stejná situace jako u klasické stavební architektury, když je architekt v pozici úředníka, asi je strašně těžké popřít sám sebe, protože mají v popisu práce, že nesmí projektovat, na druhé straně poznám x kolegů, kteří jsou na referátech životního prostředí a radí projektantům - vykašli se na to, udělej to jinak a vím, že z hlediska státní správy nebo výkonu správy je to problematické, neměli by zasahovat do práce projektanta, na druhou stranu tomu můžou dát přidanou hodnotu. Spíše to závisí na kvalitě člověka.

PB: (Předpoklady architektonického vzdělání pro pozice)

AS: Už jsme na to narazili na začátku, že manažerský pohled na věc začíná být velké téma, my jsme dokonce kdysi realizaci a správu zeleně měli nazvanou jako management zahradních a krajinářských úprav a skutečně jsme čekali, že to bude management. Nevím, jestli by to nechtělo už trénovat na dotační tituly, protože to je role spíše projektových manažerů, tzn. fundraising, přesahy do ekonomiky a tohoto typu byznysu, myslím, že to je taky celkem dost důležité a i úředník, protože u nás část absolventů skutečně směřuje na úřady a my chceme, aby byli dobří úředníci, to není je nic proti ničemu a myslím, že tam to chce trochu jiné kompetence, minimálně důslednost při vysvětlování práva a získávání praktických zkušeností s tímto, takže to mě hned napadá. A nevím, jestli bychom neměli připravovat lidi pro marketing, protože myslím, že čím dál tím více se musíme uplatňovat i v PR a marketingu, prodat výsledek a zase je lepší, když to prodává architekt, než jiná profese.

PB: (Společenská role architekta)

AS: Pro mě je vícevrstevnatá, bych řekla, zaprvé si myslím, že společenská role je vůbec zvedat povědomí o architektuře jako takové tzn. myslím, že to je věc, která celkově dost chybí v našem prostředí resp. by mohla být mohutnější a to je možná vysvětlovat architekturou, etiku architektury, kvalitu profese, to si myslím, že je taky svým způsobem společenská role a možná díky okolnostem a tím, že jsem se namontovala do tornáda, že krajináři jako opravujeme poměrně dost časté chyby v krajině, takže tady cítím hodně silnou roli, aspoň mojí profese, že potřebujeme pomáhat těm obcím a pokud navrhujeme nějaké prvky zelené infrastruktury, nikdy to není čistá příroda nebo nějaká zelená vata, kterou tam dám, ale tou úpravou dokážeme pomoci člověku, který tam žije. Tzn. někdy to může mít hodně silné sociální přesahy až psychologické.

PB: Souvisí kvalita architekta s odbornou způsobilostí, tzn. razítkem?

AS: Měla by, ale znám případy, kdy tomu tak není.

PB: (Architekt v politice)

AS: Těžko říct, co je motivací, občas mě překvapí, že potkám architekta v této roli jako vysloveně starostu, někdy může být motivace, že může ovlivňovat, co se bude stavět, nechceme hovořit o zasahování do veřejných zakázek nebo něco podobného, ale ani to úplně vyloučit nemůžeme, tzn. má nějakou představu o byznysu v tom místě a jednoduše tohle bude dělat, ale troufám si říct, že za tím někdy může být i ambice, že chtějí místo udělat lepším a mají to odborný názor, tak si ho chtějí prosazovat. Takže asi se najdou obě dvě ty polohy, ale ta druhá je trochu lepší.

PB: Někdy je to i frustrace a zjistí, že mu nezbyvá nic jiného, než vstoupit do politiky, obecně ten počet stoupá. Víte třeba o konkrétních krajinářích, mě napadá Petr Velička, jsou další?

AS: Může být, ten mě napadá taky úplně z kraje a Kamil Mrva měl takové ambice nebo působil v zastupitelstvu Kopřivnice, ale myslím, že je to poměrně časté v poslední době, že tu ambici mají.

prof. Ing. arch. Michal Kohout

PB: (Tvorba)

MK: Z mého pohledu se to mění výrazně. Minimálně za mého života se to změnilo velmi výrazně, ale v mnoha všelijakých rovinách, takže když bych se měl soustředit jen na začátek, ten mi připadal strašně důležitý a podceňovaný i námi architekty. My se snažíme si zjistit, než vůbec bereme tužku do ruky, co nejvíce informací o území, tzn. ho uchopit znalostně, ale zároveň ho i nějakým způsobem nacítit. To je jedna věc a zároveň si člověk představuje tým, protože nevím, není-li to jenom tím, že děláme hodně různorodé zakázky, které oscilují od projektování domů až po urbanistická zadání a výzkumné projekty, takže si často nejdříve stavíme tým, než vůbec, jak jsi říkal, někdo vezme tužku a začne něco skicovat. To už je u nás poměrně zralá fáze vývoje návrhu. S tím týmem se nejdříve dlouho snažíme, aby zároveň přinesli informace o území a vnesli do toho čtení úlohy nějakou chytrost ještě před tím, než o tom vůbec mluvit o návrhu. Musím říct, že tím, že ty zadání nebývají úplně standardní, často dochází k tomu, že se různě dohadujeme se zadavatelem, co má být výsledkem, to je taky proces, který to chvíli natahuje. To jsem se soustředil hodně na naší práci, ne jak to probíhá obecně. Myslím, že od doby, co jsem v praxi, tak se postupně mění nastavení aktérů. Když jsem začínal za socialismu, byl jsem třeba překvapený, jak konfrontační to prostředí tady v Čechách bylo, jak to bylo nastavené na konflikt a všechno se řešilo konfliktem. A já jsem to dával do kontrastu s tím, co jsem zažil v zahraničí, protože jsem měl možnost pracovat chvíli v Londýně ještě v 80. letech jako student. Pracoval jsem nejdříve na brigádách tady v České republice třeba ve VHMP u Tomáše Brixie, byl jsem na brigádě v Sial-u a potom jsem byl v Patronato Municipal de la Vivienda v Seville, v Andalusii, kde to byla vlastně veřejná správa a potom jsem byl v Londýně, kde to byly takové možná lepší komerční kanceláře, takže jsem měl hodně různých zážitků a vnímal jsem, že tady bylo nesmírně konfliktní prostředí, byl malý zájem jednotlivých aktérů o celkový výsledek a všichni si strašně hájili pozici a vymezovali se navzájem vůči sobě. To se myslím změnilo, ale pořád v tom zaostáváme, tahle kultura komunikace nám trochu chybí a my se to snažíme nějak vědomě změnit. Vnímal jsem hodně, že tahle snaha byla v Sial-u, tuhle atmosféru udělat jinou.

PB: A začalo se to měnit hned po roce 1989 nebo výrazněji až později?

MK: Myslím, že se to začalo v 90. letech více diferencovat a bylo to jak kde. Někdo to vyloženě kombinoval, protože ty vztahy jsou různé mezi klientem a projektantem, potom v projektovém týmu, potom jsou vztahy na stavbě atd. Vnímám proměnu ve všech polohách, ale třeba relativně brzo to nastalo v projektových týmech, tam jsem měl pocit, že proměna nastala relativně rychle, ale třeba na stavbě nebo úřadech to trvalo déle, aspoň z mého pohledu, ale zdaleka bych neřekl, že jsme v tom nějak přeborníci na mezinárodní úrovni.

PB: Vnímáš, že dnes něco nahrazuje tužku třeba u studentů?

MK: Když bych měl začít u studentů, tak to vnímám hodně. Je otázka, jestli se to takhle dnes ještě dá diferencovat, ale když bych rozdělil práci v digitálním prostředí a práci klasickou tužkou, myslím, že jednak by člověk měl říct, že se to trošičku slévá, jak lidi začínají používat tablety a podobné technologie, ale důležité je se naučit správně využívat médií, protože každé médium má své výhody a nevýhody. A u studentů se často stává, že padají do pastí extrémní přesnosti, kterou nabízí digitální prostředí a která na začátku ten tvůrčí proces brzdí.

PB: (Umělá inteligence)

MK: Myslím, že to mám obrovský potenciál. Samozřejmě jako všechno to má velký potenciál k dobrému i zlému. Myslím, že nás to časem nahradí do značné míry. Spousta operací, které děláme, jsou racionální a trošku se bojím, že se může stát, že některé části projektování umělá inteligence obsadí a docela by mě zajímalo, co nám lidem zbude. Mám k tomu vůbec takový katastrofický postoj, myslím, že doteď byli lidi ty nejvýkonnější procesory tj. lidský mozek a to se teď proměnilo nebo mění a myslím, že se nám takové to kruté zacházení se vším ostatním živým i neživým může vymstít.

PB: A vidíš už konkrétní případy, kde se to prosazuje a třeba zvyšuje efektivitu?

MK: Já to vidím jenom někde, koukám na to zvenku, zatím to nepoužíváme, ale musím říct, že mě překvapilo, že na doktorandské úrovni je řada lidí, kteří původně měli výzkum, který vůbec tímhle směrem nešel a najednou do toho vklouzli a začínají to využívat, třeba konkrétně moji doktorandi. A já určitě nejsem ten, který by je k tomu vedl sám od sebe, protože v tom sám nemám praktickou zkušenost.

PB: Trochu jsi to naznačil, myslíš tedy, že nás to může nahradit, jak vypadá ten katastrofický scénář?

MK: Myslím, že může, ale je otázka, co je nahradit, jestli nahradit plně nebo v očích někoho tzn. našich klientů. Skoro bych řekl, že to druhé zcela určitě a možná poměrně brzy. Zatímco prvním si nejsem úplně jistý. Historická zkušenost by nám říkala, že se to nestane nebo se ten um někam přesune, ale myslím, že tady možná stojíme před něčím, co tady ještě fakt nebylo, co může překvapit.

PB: (Udržitelnost v architektuře)

MK: Pro mě je udržitelnost harmonizace požadavků, když bych to měl říct hodně stručně. Obvykle se udávají tři, ale já to vidím jako čtyři póly podle Ženevské charty OSN udržitelného bydlení, kde to nejsou jenom pilíře technologický, sociální a ekonomický, ale je tam ještě pól kulturní. Podle této definice udržitelnosti to jsou řešení, které neomezují možnosti budoucích generací ve všech čtyřech pólech. Protože často to lidi vnímají v tom ekologicko-technologickém smyslu a já to tedy vnímám hodně ještě v sociálně-ekonomickém smyslu a samozřejmě i přes kulturu. A to je, myslím, klíčový problém, že společnost často nevnímá tyhle komplexnosti.

PB: (Pracovní postupy)

MK: Chci zdůraznit opravdu začátek procesu, tam je analytická fáze a není to jenom analýza území, ale i zadání. Tohle je činnost, kde můžou být architekti vysoce prospěšní a vyloženě by měli nabízet sestavení zadání jako produkt. Je to velký úkol – týmová práce, u které by architekt měl být. Ale myslím, že to nemusí být nutně stejný architekt, který potom zpracovává ten zbytek. Klasicky je to třeba u soutěží, ale myslím, že je to uplatnitelné i v běžném procesu. Čili pro mě je tato fáze

strašně důležitá a souvisí i s přípravou území. Obecně myslím, že u nás je strašně podhodnocená příprava území, za mě jsou to regulační plány nebo to, čemu Honza Jehlík ve výzkumu Metodiky zadávání územních plánů říkal Mezoúroveň II, tj. koncepční příprava území, která projde oponenturou veřejné správy, veřejnosti, majitelů nemovitostí a správců infrastruktury. Vůbec nechápu, jak můžeme bez tohoto fungovat. Nebo, lépe řečeno, chápu, protože to znamená ono cca 134. místo v povolovacím procesu, nesmyslný počet razítek, což pro mě není primárně o nastavení úřadů. My hlavně nemáme připravené území a myslíme si, že to zvládne stavebník z měřítka svého pozemku. Čili tohle jsou dvě věci, které vnímám v našem prostředí jako hluboce podhodnocené. A ještě je jeden proces takový technologický. Nemám v poslední době takovou zkušenost s většími realizacemi, takže nevím, jestli už se něco nezměnilo, ale vím, že fáze předání stavby klientovi bývala hodně podceňovaná - ten úplný konec, zahřívací provoz a sledování, co se s prostředím děje, tj. přechod na facility management. A ono to spolu hluboce souvisí, protože když nemám povědomí, údaje a přehled (protože to nejsou jenom údaje, ale i základní znalosti o fungování prostředí), tak potom jsou úplně špatně nastavena zadání a příprava. Ona je to jakási spirála nebo kruh a my ho máme přerušeny někdy na začátku a na konci, což je vlastně okamžiky, kdy jsou ty procesy hodně blízko.

PB: Tím se přirozeně dostáváme k nástrojům a konkrétně BIMu, má to asi výhody i rizika, jak to vnímáš?

MK: Nemám s tím takovou zkušenost, abych se o tom odvážil mluvit s autoritou. Připadá mi, že to je asi přirozený vývoj ve 3D systémech – kombinace výkresů s databází a platí, co jsem říkal předtím, že to je dobrý sluha, ale může to být zatraceně zlý pán.

PB: Hodně se zabýváš typologií a s tím souvisí standardizace, což je krok k automatizaci a můžeme jít až k té umělé inteligenci, co dnes vidíš přínosné standardizovat?

MK: Je důležité si říct, že to není nic nového, že bychom se toho tudíž na jednu stranu neměli bát. My jsme si prošli traumatem takové hodně svázané a neohrabané standardizace. Ale když se člověk podívá i na historickou stavbu, tak tam téměř nevidí prvek, který by nešlo v určitém smyslu považovat za standardní. Dokonce mi přišlo nedávno vtipné, jak byla na posledním doktorandském workshopu doktorandka, která ukazovala kamenické prvky asi z 16. století, které kameníci vyráběli na sklad. Ukazovala příklady, jak byly používané třeba ne úplně ideálně nebo byly různě dodatečně upravované na místo. Takže to je úplně přirozený proces – když uděláš pravý úhel a máš trámový strop, tak trámy jsou stejně dlouhé a můžeš je nařezat normálně na zemi. Kde vidím problém, je legislativa a zároveň, když standardní procesy vedou k udělování certifikátů na skladbu třeba, detailů nebo technologií. Tohle mi připadá, že je v něčem možná nebezpečnější, než ty věci přirozeně používat. Nebo právě ty příklady, které ukazovala, že se potom děje, že umím udělat hektary něčeho velmi efektivně, to je pozitivní, ale nemělo by to být na úkor toho, že se ten systém potom třeba nebude umět inteligentně ukončit nebo udělat něco polovičného, třetinového nebo nestandardního. Ale chci říct, že se tyto technologie vylepšují včetně stavebního managementu a tady bych věřil, že právě větší propojení přes BIM umožňuje modifikaci systémů, takže si berou výkresy a rovnou vyřezávají nebo tisknou celé sestavy, což myslím povede k tomu, že tyhle systémy budou obratnější.

PB: (Komunikace)

MK: Ten vliv je zřejmý, má daleko větší váhu a cenu něco vyhodnotit, než schopnost informace získat, což je čím dál tím snadnější. Schopnost zorientovat se je dnes daleko náročnější, takže to je asi něco, co by člověk měl pěstovat. Jde o rozlišení, co jsou z toho podstatné věci, které by člověk držet měl a potom je asi spousta věcí, co by měl pouštět nebo vůbec nepouštět do hlavy.

PB: (Koordinace)

MK: Ještě bych chtěl říct jednu věc, myslím, že to není jenom o projekčním týmu, ale o bezprostředním zahrnutí klienta nebo eventuální budoucí uživatele do procesu. V tomhle vnímám koordinaci jako důležitou, že neplánuješ jenom vývoj produktu, ale plánuješ celý vznik věci daleko podrobněji s vícero aktéry a souvisí to taky s tím, že uživatelé můžou výsledné prostředí efektivně učinit neudržitelným, protože ho využívají jinak, než jaký má potenciál nebo k čemu je určeno a navrženo třeba podle všech standardů udržitelnosti. Tohle je taky strašně důležité, schopnost předávat informace, což v širším i užším slova smyslu znamená komunikaci bezprostředně s klienty. Tady vnímám ohromný deficit ohledně oborové komunikace s veřejností. Petr Hlaváček kdysi říkal, že by každý architekt v komoře měl mít za povinnost odsloužit jeden rok na základní škole jako učitel a mně to přišlo strašně důležité. Dnes daleko více kvalita vystavěného prostředí závisí na spoustě aktérů tím, jak se prostředí stává složitější, ty úkoly jsou celospolečenské a vyžaduje to aktivnější účast všech včetně uživatele. Taky mi to připomíná, rozhovor s novým náčelníkem generálního štábu Řehkou, který jsem nedávno slyšel, kde se ho ptali na válku na Ukrajině a on odpovídal, že v čem mu to připadá zajímavé je, že to válečné úsilí prostupuje celou ukrajinskou společností. Velká část společnosti se do toho procesu zapojuje, je ochotná spolupůsobit, a že to je takové celospolečenské úsilí. A vystavěné prostředí je taky celospolečenské úsilí, i když se třeba ne takhle dramaticky uplatňuje, ale myslím, že to tak je a vždy bylo a že tohle musíme podporovat, protože taková nemoc moderní doby je fachidiotismus. Úzká specializace vůbec tvorbě prostředí obecně neprospívá a architektovu práci poškozuje více, než třeba jiné profese, kterým třeba naopak prospívá.

PB: Při rozpravě nad studii této disertační práce jsi zmiňoval, že koordinace třeba jen v projektování je dnes tak složitá a komplexní, že se architekt pomalu stává jen koordinátorem, který to skládá dohromady.

MK: Vnímám architekta pořád jako někoho, kdo hlídá komplexnost nebo celistvost úkolu a kdo v tomhle pomáhá klientovi, protože tohle je primárně zodpovědnost klienta, ale ten není vybavený odborností, takže je to zároveň i profesní odpovědnost, protože architekt je zodpovědný i za společenský dopad stavby. V tomhle smyslu bychom se měli chopit naší koordináčnické role. To z nás nikdo nesejme a takové to, že na konci, když se něco nepodaří, tak za to je zodpovědný architekt, i když třeba on sám viděl, že se to řítí někam a varoval před tím, ale prostě to takhle dopadlo, tak mu to nikdo neodpáře, v tomhle smyslu je to, myslím, správné společenské vnímání naší role. Bohužel, nám jako architektům úplně nechťejí dát kompetence, a klienti nechťejí zaplatit s tím spojenou práci. Jiná věc je, že o to často taky nestojíme, protože s tím je spojená nějaká zodpovědnost.

PB: (Měřítko a vrstvení témat)

MK: Možná začneme oborovou diferenciací. Chápu to tak, že anglosaský systém vychází přirozeně z kultury prostředí, která je nastavená na konsensus a respekt k různým oborům, takže tam není potřeba ... co mě překvapovalo, když jsem se v tom prostředí pohyboval a co mě zároveň překvapuje dodnes, když jsme se tam ptali třeba kvůli výzkumu na různé věci, konkrétně mluvíme o metodikách, když jsme zjišťovali, jak tam některé věci fungují nebo nefungují (v tomhle konkrétním případě se jednalo o přístup k modernistickým sídlištním), tak mě překvapilo, že oni měli pocit, že vůbec nic takového nepotřebují, protože přece architekt řekne, jak ty věci mají být a že každému architektovi je přece jasné, že to prostřední má být nějaká ulice, srozumitelné veřejné prostranství, atd. Takže věci, které tady člověk musí usilovně diskutovat, jestli vůbec nějaká koordinace je v prostředí potřeba nebo není, tak tam už je úplnou samozřejmostí a nikomu ani nepřijde, že by to mělo být jinak. Ještě si vzpomínám, mám takovou úžasnou historku, byli jsme ve Finsku s kanceláří a provázela nás tam kolegyně, která tady původně studovala na Erasmu. Nás překvapilo, že tam nemají nikde plastová okna, že všechny okna ve Finsku - nebo drtivá většina - je jich dřevěných a občas jsou hliníkové nebo kovové. Ptali jsme se, jak je možné, že tady vůbec nemáte plastová okna, jak to? A ona byla zaražená a řekla – my děláme okna obvykle ze skla a vůbec jí nenapadlo, že mluvíme o rámech. Takže často se s tímto setkávám, že ty role jsou nějak rodinné a zároveň vychází i ze společného vnímání toho, co je to prostředí, jak má být zorganizováno a některé věci jsou tam zřejmě daleko probranější a i veřejná diskuze je natolik intenzivní, že nikoho nenapadne se teď vracet k modernismu, tak jako nikoho nenapadne začít stavět románské stavby nebo barokní. Proč by to někdo dělal, když jsme se posunuli. A to neznamená, že si toho nemůžou vážit nebo se něčím nechat inspirovat, ale zkrátka společnost je v tomto vycepovanější. Potom si to můžou dovolit. A tímto dlouhým obloukem se vracím k anglosaskému modelu. Oni to můžou takhle dělat, protože to takto mají postavené a znamená to ale taky, že zase architekti jako profese mají zodpovědnost a že ty témata vytrvale ve společnosti propagují nebo sledují. Pěstují debatu ve veřejném prostoru.

PB: A jaký je tedy naopak náš model?

MK: Jestli tomu správně rozumím, náš model je takový odborný, že to tlačíme čistě jen přes výkon profese a potom máme potřebu si držet ty pozice, protože žijeme v tom, že „oni“ nás nechápu, „oni“ nás neberou a my to tam tlačíme na sílu nebo se musíme ujmout toho vůdčího postavení v týmu, protože by jinak ostatní nerespektovali náš odborný názor. Možná, že je to i o vzdělání nebo taky o tom, že tam nemají ... nevím, kolik je u nás stavebních inženýrů, ale jsou to desítky tisíc. Takže velká část těchto lidí jsou tam prostě architekti, kteří mají vzdělání a ano, mají tam i umělecké školy, ale jinak jádro profesního týmu je složené z lidí, kteří prošli stejným nebo velmi podobným vzděláním a posléze se třeba nějak specializovali v praxi.

PB: Takže daleko lépe komunikují, kdo o čem rozhoduje, kdo to vede atd., když už se jde do konkrétní zakázky.

MK: Přesně tak. Vnímám, že navzájem o sobě více vědí a jsou schopní se tím pádem lépe domlouvat. Je to jenom momentální role v týmu a není to nějaká osudová propast, kdy v 18 letech byl někdo vyslán na nějakou profesní trajektorii a už nikdy nemůžeš druhé straně porozumět.

PB: Jak vnímáš pojem „specializace na všeobecnost“, který vzešel z konference EAEE?

MK: Je to specialista na prostor, organizaci prostoru a chápání a jeho spojení s aktivitou.

PB: A když to jde do konkrétního úkolu, tak se skládají týmy a kompetence se dělí podle toho, kdo čemu trochu více rozumí a my to tady zatím neumíme nebo ...

MK: Počkej, aby to nevyznělo, že to tady neumíme, zlepšuje se to. Taky si nemyslím, že jsme poslední rozvojová země. Nechci být nekorektní, kdybychom to brali globálně, tak jsme na tom docela dobře.

PB: (Vztah k technicky-podpůrným inženýrským oborům) Jak vnímáš katedry architektury na stavebních fakultách, jak by měla být rozeznávána míra architektonické kvalifikace, je problém, jak se tam učí?

MK: No mě by vlastně zajímalo, jak to učí. Ale připadá mi to jako takový ten stavitel-inženýr bez kulturního rozhledu nebo části humanitního vzdělání a bez zkušenosti, kdy si vyzkouší stavbu jako komplexní výkon, což mi připadá, že je přirozená věc. Tak jako mi připadá, že není žádoucí a přirozené, aby se ve větším množství v praxi vyskytovali architekti, kteří nejsou schopní stavbu reálně navrhnout technicky v detailech, nebo řídit ten proces. To jsou všechno potenciálně nebezpeční aktéři. Já to vnímám tak, že by většina projektantů pozemních staveb měla mít architektonicko-technicko-socioekonomické vzdělání, protože by měli být z velké části komplexně vzdělání. Ještě je tady možná jedna věc, která na to navazuje, o které jsem se nezmínil, a možná trošičku souvisí s tímto, že ve světě je dost běžné a u nás málo běžné, že člověk tráví různé části své kariéry v různých segmentech profese. Jednou něco projektuju, potom jsem na úřadě, potom někde něco učím nebo prodávám nebo píšu zadání. Je tam daleko větší prolínání a fluktuace nebo dělám dvě nebo tři takové činnosti. Je tam daleko větší provázání, někdo přichází do praxe z akademické sféry nebo na úřad z praxe. Nezatvrdnu tam na dalších 30 let, ale že se potom třeba po pár letech zase zvednu a vracím se do praxe. Tahle prostupnost nám, podle mě, chybí hodně a s tím by bylo žádoucí něco udělat a v tomhle smyslu bych trošičku podezíral ty extrémně čistě technicky orientované školy, že k tomu vedou. Jsou třeba velcí odborníci, ale vedou k velké specializaci, kde potom lidem chybí rozhled a flexibilita, schopnost podívat se na věc ještě očima někoho jiného.

PB: (Výstavba)

MK: Víceméně jsem to říkal, myslím, že by se architekti měli více ocitat na straně stavebníka a zároveň nebyť projektanty.

PB: (Veřejná správa)

MK: Kam by si zařadil třeba IPR v tomto třídění?

PB: Je to příspěvková organizace, která je zároveň částečně výzkumná.

MK: Oni jsou příspěvková organizace, ale vykonávají část úředního výkonu. Podle mě, ta plánovací funkce je ta politická. Oni vytvářejí zároveň podklady pro rozhodování a úředník je OÚZR. Čili v tomhle smyslu – být často pomáhají s úředním výkonem – jsou instituce, která pomáhá politickým rozhodnutím.

PB: Takže je to taková velká odborná komise.

MK: Z mého pohledu ano, myslím, že to je velká věc, že se taková organizace znovu postavila, protože právě informované politické rozhodnutí předpokládá, že mám někde ty informace, že mi někdo shromažďuje data, třídí je, připravujeme mi je, vytváří dlouhé datové řady a to je hodně složitá a náročná odborná práce. A když se tohoto společnost zbaví, jako se stalo v 90. letech, je to úplná katastrofa. Takže bych řekl, že je důležitá věc, že Praha má podobnou několikaset členou plánovací instituci. Myslím, že třeba na ministerstvech to některé resorty nemají, a to je katastrofa. Akademická sféra to může nějakým způsobem suplovat, ale jenom do určité míry. Třeba v západní Evropě jsou velké organizace, které se tímto soustavně zabývají. Různé instituty, nebo think tanky, které dávají dohromady v podstatě výzkum nebo shromažďování informací o prostředí, ať už jsou státní podřízené, nebo jsou municipální, nebo nezávislé, nebo přiřazené k univerzitám.

PB: Máme tedy velké organizace převážně ve statutárních městech a městské architektky, jak ale vnímáš mikroregionální nebo regionální krajskou úroveň?

MK: My máme Ústav územního rozvoje a myslím, že něco takového je skutečně potřeba a je pro mě velká otázka, jestli stačí. Myslím, že třeba funkce krajského architekta smysl dává, protože tam politici také potřebují odbornou pomoc. Jestli to je na výzkumák nebo větší plánovací organizaci, nevím. Nebyl jsem v těchto pozicích, takže sám úplně nevím, jestli by tohle dokázal suplovat nějaký úřad nebo státní výzkumák. Ale že tady je díra v systému, o tom jsem hluboce přesvědčený. Vůbec tady nemáme efektivní pomoc pro politiky na státní i krajské úrovni. Aby někdo odborně a kontinuálně připravoval podklady. Oni si to objednávají od různých poradenských firem – tam může být výhoda, že některé poradenské firmy mají zkušenosti z různých regionů – ale potom dostanou na stůl samotné řešení a nastane ten klasický problém, co jsme si říkali třeba u domu – nedostatečná koordinace s klientem. On potom nebude umět dům užít, protože nebude vědět, co dostává a ani to neocení. Problém je už vůbec to, aby to někdo té poradenské firmě správně zadal a potom to dokázal správně využít, na to už je potřeba vysoká odborná úroveň. V podstatě by měla být ještě vyšší, než jakou má ta poradenská firma.

PB: Jsme u institucionální kapacity, tzn. kolik nás je a jak jsme kvalifikovaní a s tím souvisí i modul development, který jsi spoluzakládal. (Předpoklady architektonického vzdělání pro pozice)

MK: Teď jsme se bavili o městské plánovací úrovni, ale ještě je plánovací úroveň resortní. Třeba zdravotnictví, školství, dopravní síť a tyhle resorty by měly taky mít tyhle spolupracující plánovací subjekty.

PB: Jako typologicky specializované?

MK: Někdo schopný s profesí komunikovat, kdo sleduje obor a zároveň je schopný vývoj v oboru překládat do vystavěného prostředí nebo staveb, ale nejen na urbanistické-plánovací úrovni, ale vložené na úrovni staveb. Někdo se nakonec bude muset ptát a obec si nakonec sestaví stavební program. Např. má potřebu přestavět školu a neumí to vyhodnotit, naplánovat a dohodnout kapacitně. Třeba u malých obcí, kde uděláme první stupeň, kde společný druhý stupeň, na který se složíme. Tohle bych řekl, že je plánování, ale potom je ta podrobnost, jak má vypadat škola, učebny, komunikační prostory atp. Mají taky sloužit pro výuku, má takové zařízení taky sloužit třeba pro komunitní život? Nepotřebujeme ještě knihovnu v obci, neměla by ta škola taky mít nějakou knihovnu? Nemáme ji integrovat? Potřebujeme další sportoviště, když nějaké máme ve škole? To jsou všechno úvahy, které vycházejí jednak ze znalosti na plánovací úrovni, ale taky z dobré konkrétní znalost daného typu stavby. Jestli třeba vyhoví školní tělocvična pro nějakou výkonnostní úroveň sportu. To už se musím relativně vyznat ve velkém typologickém detailu, abych mohl šáhnout do koncepce. Ve chvíli, kdy tyto znalosti z různých úrovní neumím integrovat, tak je to prostředí nastavené na chybu. Budu stavět draze, zbytečně nebo budu mít nedostatek kapacity: neumím prostředí efektivně zmanagovat.

PB: Takže to není ani tak pozice, ale schopnost managementu na nějaké třeba mikroregionální úrovni?

MK: Ano, ale zároveň je to i o tom, že někdo někde ve společnosti má tyto znalosti, že je někdo shromažďuje a že potom ten kdo sedí na úřadě ví, že je potřeba.

PB: Takže taková pozice pro shromažďování, že se někdo může najít v tom, že připravuje podklady tímto způsobem, jestli to chápu správně?

MK: Ano, ale tohle musí být ve společnosti institucionálně podchycené, tohle nejde dělat jako sám voják v poli. Musí to mít kontinuitu a nedá se spoléhat, že toho člověka nepřejede auto a najednou přestanou fungovat celé zadávání školské výstavby v celé republice nebo že už nikdo nepostaví kloudný zimní stadion. Ano, na jednu stranu je to povědomí, že tohle je nějaká znalost, že to potřebujeme, a když toho odborníka nenajdeme doma, najdeme ho třeba někde v cizině. Můžeme ty znalosti taky částečně outsourcovat, ale taky je to o tom, že si pěstujeme základní znalost, jinak jsme kulturní kolonie. A je to super, že mají ti globální odborníci třeba mezinárodní srovnání, ale mě šťve, že tito odborníci neumějí často zohlednit konkrétní prostředí a nefungují hlavně na straně veřejné správy, aby to dokázala zadat a požadovat.

PB: Možná je to potenciál pro umělou inteligenci.

MK: To nevím. Možná je potenciál v tom, že potom nebudeme potřebovat ty poradenské firmy a budeme to mít k dispozici. Ale někdo to tam stejně musí zadávat a organizovat. Jsou to statistiky, ale zároveň někdo musí vědět, že někdo chce nějaké data používat, tomu je umět přizpůsobovat a tahat z nich informace.

PB: Jak souvisí kvalita architekta s odbornou způsobilostí?

MK: Vnímám odbornou způsobilost tak, že za to máš zkrátka větší odpovědnost a že máš právo tu odpovědnost přebírat. Znáám spoustu kolegů, kteří jsou odborně zdatní a způsobilost nemají a znám pár lidí, kteří způsobilost mají a byl bych možná radši, kdyby ji neměli v tom smyslu, že člověk by se měl cítit zodpovědný za ten stav. To je stavovská věc. Ale chtěl jsem ještě zmínit, my jsme se hodně soustředili na ICT, ale částečně jsme mluvili taky o tlaku na přírodní prostředí, tzn. je tu

klimatická změna, mizení přírodních zdrojů, půdy, velká urbanizace atd. Takže jsme o tom nemluvíli a možná je to částečně i věcí technologií, ale je třeba velké rozdělení společnosti, kdy teď dochází ke štěpení, atomizaci, jsou různé procesy, kterými společnost prochází. A chtěl bych vypíchnout ještě velkou urbanizaci, která není jenom o zabírání půdy, ale může být i o koncentraci prostředí, ale to s sebou nese spoustu všelijakých důsledků, se kterými musíme pracovat včetně společenských změn, na které musíme reagovat. Například, co se děje s rodinou a mezilidskými vztahy, s tím, jak spolu lidé žijí. To vše má nějaký odraz v prostředí a jde o to, aby byl co nejvíce uvědomělý, aby odpovídal procesům, abychom dokázali prostředí moderovat tak, aby těmto procesům pomáhalo. Abychom v tom dokázali rozpoznat pozitivní nebo negativní projevy a dokázali s tím zacházet. To jsou myslím důležité věci, které bych chtěl zmínit, protože jsme se hodně věnovali technologiím a umělé inteligenci.

PB: Tohle je vlastně jedna z premis práce, že jsme ve společenském kontextu, který je teď velmi dynamický.

MK: Všechno se mění, mění se způsob, jak sportujeme, jak se hýbeme nebo nehýbeme, přestáváme být zdraví, jak se stravujeme, jak se učíme atd. Million věcí se ve společnosti mění.

PB: Ještě bych se doptal, jestli je nutné pečovat o povolání i mimo čistě profesionální rámec, vidíš dualitu v roli profesní a společenské?

MK: Nevnímám, že by to bylo dělené. Nebo naopak ano, když někdo sedí a tzv. tahá čáry, tak asi je to něco jiného, než když jde učit malé děti nebo dělat workshopy na střední škole. Ale, kdo jde na úřad nebo učit děti nebo píše články, tak pro mě nepřestává být architektem. Ale je to těžké. Když někdo, díky tomu, že jde učit, dělá blbé domy vedle toho, tak možná, by se měl radši soustředit jenom na to jedno. Zmiňoval jsem, že by architekti měli mít povinné na rok jít učit, ale vnímám, že to samozřejmě je takový bonmot. Je to složité, není na to úplně jednoznačná odpověď, asi bych to nedával do stanov České komory architektů...

PB: (Architekt v politice)

MK: Tak motivace jsou. Předpokládám, že většinou do toho vstupují (alespoň ti, o kterých se bavíme), protože vnímají, že je potřeba zastřešit obor. Myslím, že svým způsobem studium architektury nebo územního plánování není zase tak špatná průprava pro politika. Bylo vidět, že třeba Honza Kasl a Tomáš Hudeček byli dobří primátoři, protože oba měli vzdělání v oblasti plánování. Takže myslím, že to výhody zejména na obecní úrovni asi má. Obecně to bývají často ekonomové nebo právníci, to je asi taky dobrá průprava. Kupodivu jsme měli pár doktorů, to mě spíše překvapuje. Ale myslím, že studium architektury je docela dobrá průprava, takže dovedu si představit, že lidi tam můžou udělat spoustu užitečné práce a dost často dělají.

Ing. arch. Michal Kuzemský

PB: (Tvorba)

MK: Zkuste mi položit otázku, totiž tím, že se koukám poprvé na nějaké vaše uspořádání, tak napřed bych si to musel přečíst a promyslet, jakou to má strukturu a když mi budete klást otázky, budu na ně odpovídat.

PB: Četl jsem rozhovor z roku 2014, kde jste i s Ondřejem Synkem hovořili o výuce a zmiňovali jste tam grafické a psané vyjadřování - co třeba tužka, funguje pořád nebo už jí v začátcích navrhování něco nahrazuje?

MK: Tužku nepoužívám, pokud to jde, pokud se ptáte na mojí tvorbu, moje navrhování se děje v hlavě, tužka nic nevymyslí, tužkou to můžu jenom někomu předat, tzn. pokud jsme o tom tenkrát mluvili, bylo to protože se studenty si to můžeme ukázat jenom na obrázcích, ne slovy, slova to můžou jenom podpořit. Takže moje navrhování je vždy v hlavě do důsledku a teprve pokud s někým potřebuji spolupracovat, volím jakýkoliv grafický způsob a nemusí to nutně být tužka. Je to jakýkoliv způsob, kterým si to předám obrázkem, takže pro mé navrhování je to zásadně mozek - virtuální navrhování v představě do důsledků a pro komunikaci je to jakýkoliv vizuální charakter práce, který zrovna odpovídá jejímu typu.

PB: Vnímáte obecně posun, že studenti nebo mladí architekti už to v začátku začínají skládat v 3D softwaru příp. i z nějakých knihoven nebo používají třeba předčasně jiné nástroje, které tu počáteční fázi nějak ovlivňují?

MK: Jasně, vždy ten nástroj úplně zásadně ovlivňuje i jak potom vypadá návrh, proto se snažím žádný nástroj nepoužívat nebo nepředskakovat. Když si potřebuju něco navrhnout a sdělit, používám občas tužku a takové žluté papírky a tam si co nejtriviálněji kreslím co nejmenší schémata, aby neměly umělecký charakter nebo nemohly mít jakýkoliv matoucí charakter kromě zachycení myšlenky. Studenti předskakují, ano, mají tu tendenci, mají už tak jednoduché prostředky ve 3D, ve virtuální realitě a speciálně v posledních dvou až třech letech jsou nároky programů na použití velmi jednoduché, je to skoro až jako počítačová hra, nevyžaduje to skoro žádnou znalost, takže velmi rychle bez přemýšlení zkoušejí tu věc postavit a vizualizovat a potom poměrně jednoduchým způsobem překlíkávají na jiné řešení, jiné varianty, mění okamžitě celé tvary domu a materiály objektu jako kdyby se rychle převlékali. Tak to se pokouším s nimi nedělat a když jsem měl tu moc v mém předchozím ateliéru, jiném než re., tak jsme si to zakázali. Zakázali jsme si, že je možné překlíkávat a říct si, že to teď zkusíme kamenné nebo teď omítnuté, tak to nebylo možné, to jsme si museli umět představit a popovídat si o významech - proč a jak to děláme, ne až když si to vizualizujeme, tak na to koukat a hloubat, jestli to není lepší zelené.

PB: Vidíte v tom nějaké riziko?

MK: Přestanou přemýšlet o významu navrhovaného. Celý život dost se intenzivně pokouším rozdělovat nástroje a cíl. Když mluvím o jídle, tak cíl je najíst se a jaké jídlo a jak si na něm pochutnám a teprve až později volím nástroje, takže napřed se pokouším se bavit, jestli má význam se najíst, tzn. jestli máme hlad, a pokud zjistíme, že ho máme, tak jak velký a na co máme chuť, takže se potřebujeme najíst a potom si chceme na něčem pochutnat. A potom je ne až tak úplně důležitá věc, jaký nástroj k tomu použijeme, v extrému, když ho nemám, tak se najím rukou, takže nástroj pro mě není tak důležitý. A pokud sleduju něco jako intenzivní vývoj a nejenom v navrhování, architektuře, ale ve všech jevech, co lidi kolem sebe mají, tak nejenom, že ty nástroje zaměňují s důvody a cíli, ale nerozlišují je. Nerozlišují jaký cíl má a nabízí se obecně dobrá znalost nástrojů za cíl toho činění, to se snažím zásadně rozdělit a má to mj. ekologický aspekt. Když se mě studenti nedávno ptali, jak co neekologičtěji navrhnout stavbu, tak jsem řekl, že neekologičtějším je jí nepostavit.

PB: (Umělá inteligence)

MK: Má to jak potenciál, tak rizika, ale snažím se ve škole učit antitezi SWOT analýzy a učím ji na sekerce, nůžkách nebo sirkách. Většinou, když si v těch SWOT analýzách z legrace něco doplním, tak napíšu riziko - dá se tam postavit stopatrový věžák a potenciál - dá se tam postavit stopatrový věžák, dá se to vyplnit do všech políček a takhle je to se sirkama a se sekerkou taky. Takže pokud se mě ptáte na umělou inteligenci, tak ji beru jako realitu, ta se děje a stane a je na nás, jaký jí dáme rámeček, má všechny ty negativní věci, může způsobit zánik lidí a existence planety, ale může nám taky moc pomoci. Zatím myslím, že si umělou inteligencí příliš nepomáháme, zatím úplně nevíme, jak s ní naložit, hledáme si vztah.

PB: Myslíte, že je reálný i scénář, že může nahradit vstupní invenci a vymazat naše povolání?

MK: Určitě ne, ale záleží, jak definujete naše povolání, invenci apod., takže jestli se ptáte, může-li nás nahradit? Ano, některé z nás, pracujeme určitým způsobem, ale mě nahradit nemůže, protože nikdy neuvažuju jako umělá inteligence.

PB: (Udržitelnost v architektuře)

MK: Ty první diskuze vznikly v 50. letech minulého století, pro nás byly hodně aktuální v 80. a 90. letech minulého století, to jsme si prožili všechno, co se k tomu dalo - odmítání technologií, odmítání spotřeby, postupně se z toho stal mainstream, to bylo někdy kolem roku 2000 a momentálně je z toho průmysl. Ten neodmítám, když se něco dostane do mainstreamu, tak je to prima a žádné mezery moc nevidím, zásadní mezera je uvědomit si, že něco nemusím udělat a jestli existuje reklamní slogan „Just do it“, tak mám slogan „Jenom to nedělej“, protože když lidi hledají nástroje, jak něco udělat ekologicky, málokdy si uvědomují, že dost často je ekologické vůbec tu věc neudělat a přijít na důvody to neudělat. Takže dejme tomu, když si u mě lidi objednájí dům a zjistím, že ho nepotřebují, protože mají dobrý dům, tak jim za peníze navrhnu, že zůstanou bydlet, kde jsou a pomůžu jim, aby byli spokojeni, aby chápali svůj stav jako dobrý.

PB: (Pracovní postupy)

MK: Jak se to děje neumím zobecnit, protože se to děje různě, ale myslím, že díky technologiím a vývoji nástrojů se děje něco, což jsem moc rád, že se velmi zvětšuje možnost a důležitost studie nebo příp. záměru stavby, že je možné si hned na začátku pomoci počítači, vizualizacemi atd. Taky jsem měl vždy moc rád, když jsem ve studii byl schopen zapojit co nejvíce lidí a to se teď děje v soutěžích, kdy už na soutěžním návrhu, u kterého zdaleka ještě není jasné, co se z něho bude realizovat, je nekonzultovaný většinou, ale už do něj se zapojují všichni specialisti. Takže pokud je něco v současné době moc pozitivní, že už na úplném začátku je možné zjistit vlastnosti stavby a vůbec smysluplnosti návrhu a všech jeho dalších

vlastností jako velikost atd. Ten zbytek je totiž ne úplně důležitá technická věc, ale potom je úplně perfektní, že se to dá simulovat. Takže pro mě je, co se týče pracovního postupu, skvělé, že na začátku mohu stavbu prozkoumat co nejlépe, ne postupně, ale co nejlépe. Tam se totiž taky odhalí, že stavba nejede technokraticky čistě z omylu, že si někdo něco skicne na začátku rukou, takže potom nejede omylem v těch koležích další rok a půl, potom se nezrealizuje a nezjistí se, až když stojí, že to nefunguje.

PB: To je velice častá odpověď, že dnes roste význam právě tady toho začátku a většinou je i zmiňováno, že se i upřesňují nebo dodefinují zadání.

MK: Ten kroužek jede hned.

PB: Zmínil jste fázi, kdy to jde do simulací a to už jsme u pokročilejších nástrojů, jak vnímáte třeba BIM?

MK: Osobně v BIMu neumím projektovat, v současné době ve světě existují různé, skoro bych řekl, filosofické úvahy, o co nás BIM tou kontrolou obírá a tam tečuje právě téma umělé inteligence, že některé věci jako je intuice ... intuice je něco, co velmi špatně jde umělou inteligenci naučit, protože musí mít strašně veliký vzorek respondentů, aby získala něco podobného intuici. Intuice je důležitá a BIM je něco, co mj. přispívá k totální kontrole navrhování ze strany projektanta, ze strany investora, ze strany všech, což se zdá být dobré, ale odpadá tam moment přemýšlení, kdy ještě nevím nad čím ... jako nepředpokádané úvahy, protože na mnoho věcí lidi přicházejí, když je jim něco divné nebo když nad něčím přemýšlí. Takže pokud BIM má nějakou váhu, tak si ho stále musím umět potlačit a říct si, že je to jenom vidlička a ta důležitější věc jsem já, to jídlo. Odbočím, ono to vypadá, že to nesouvisí, ale v jedné diskusi resp. to byla placená služba investorovi, se kterým jsem dělal územní plán, a oni mě žádali, ať zracionalizuji a podám jim pevným, neřekli slovo „vědecký“, ale mysleli to tak nebo důležitý faktický argument, proč je dobré mít cestu u potoka, a zeptal jsem se, jestli jim vyhovuje chodit u potoka nebo sednout si tam a mít tam lavičku. No jasně - odpověděli a já jsem říkal - to je ten odborný důvod. Používají často slovo odborný a říkal jsem, že jako odborník můžu asi nějak zadat, o kolik je tam více kyslíku, že lépe dýcháte, že se vám uklidní srdeční tep, že tam je více včel a má to vliv na opylování, to všechno můžu dodat, ale protože nepracuju v karteziánském systému, tak empiricky říkám, že je to fajn a to je ta odbornost. Odbornost může být empirická i karteziánská, ta dokonalá argumentovaná, tak já mám takovou, kdy argument je slovo „líbí“ nebo „vyhovuje“, protože pokud se někdo stane bláznem zavřeným na oddělení v blázinci, tak se často musí koncilium dobrat, proč se tam dostal a to je častokrát souhra všech špatných pocitů v životě a rozplést se to musí dost často velmi intuitivně. A může to být, protože se mu v životě nedostávalo cestiček u potoka, anižby je někdo definoval jako pozitivní jev.

PB: Odbočky nejsou na škodu, naopak. Vidíte i přesto na BIMu nebo obecně, co je přínosné standardizovat a automatizovat, resp. dá se říct, kde je moment, kdy to intuitivní není ohroženo a je něco třeba možné přenechat automatizaci?

MK: Takhle si to nestavím, snažím se to nerozhodovat, spousta věcí, kde se pohybují jak v životě, tak v navrhování, přenechávám někomu jinému, deleguji a jestli se ten dotýčný, perfektně vyzná v nějaké umělé inteligenci, BIMu a všemu co s tím souvisí, ať to tak udělá, ale já v určité chvíli přenechám něco mile rád někomu jinému. Abych se z toho nevymlouval, mnoho činností, které třeba po mě někdo žádá jako odpověď na něco nebo něco chce, tak říkám - to si pletete, to budete moct říct do mikrofonu asi tak za pět let a odpoví vám na to umělá inteligence, to se nemusíte ptát mě, to je věc, kterou nepotřebujete. Velmi vzácné a podle mého nenahraditelné je osobní lidské angažmá a o to více by mělo být prima dostupné všechno, co může odpovědět v té mnohočetnosti, co jde nějakým algoritmem, že může udělat těch smyček velmi přesně milion násobně více, než člověk. Tak pokud jakoukoliv takovou činnost vidím, kde toho nemůžu dosáhnout, okamžitě ji přehazuju na člověka, který s tím umí nakládat.

PB: (Komunikace)

MK: Rychlá komunikace má super pozitivní vliv. V momentě, kdy jsem cítil historicky limitaci, jak můžu někomu něco předat ... nevím, jestli je takhle ta otázka postavená, ale kdybych si mohl s někým položit čelo na čelo a obtisknout mu obsah mozku, tak jsem nejvíce spokojený, protože si rozumíme a k tomu se to blíží v zásadě plus mínus, já mu nemůžu otisknout svůj mozek, ale jeho obsah ano. Dříve bylo složité přenést obrázek faxem, cokoli ukázat, bavil se on-line jak se teď bavíme, bylo složité skoro všechno, tak dnes miluju pracovat ne s 99,999%, ale s 100% přesností. Než jsem se naučil někdy v 90. letech AutoCAD, do té doby jsem si o sobě myslel, že jsem techno-pesimista a zjistil jsem, že možná ne, že jsem spíše techno-optimista, protože jsem zažíval pocit závratě, že můžu pracovat ne trochu přesně, ale že musím pracovat úplně přesně. To mi strašně vyhovovalo, že tu 100% přesnost můžu přenést v libovolném množství kamkoliv velmi jednoduše a to se vyvíjelo, takže teď už si to můžeme předat úplně. Takže co se týče předání od někoho někomu, tak to roste a ať to roste ještě více, protože to je skvělé.

PB: Často se zmiňuje negativum přehlcenosti a dostupnosti, chápu tedy, že jste to dokázal zkrotit nebo to má i nějaké limity?

MK: Zkrotit se to dá, když stále držím na paměti rozdíl mezi cílem a nástrojem. Jestliže nástroj je, že si můžeme nekonečné množství dat předávat s nekonečnou přesností, vlastně říkat nekonečně přesné nekonečné množství, je lepší, než vyjádření procenty, tak pokud to můžeme udělat a víme, proč to děláme, tak je skvělé, že můžeme. Občas nebo dost často třeba někoho zastavuji a ptám se, proč mi to posílají ... neumím to nějak zjednodušit teď, ale prostě udržet to pod kontrolou.

PB: (Koordinační) Zvětšuje se míra, posouvá se význam?

MK: Jednoznačně, hrozně mi to vyhovuje, je to důležité a zároveň super komplikované, protože musím rozeznat, jestli se koordinací myslí částečně i delegování návrhů, tak na začátku návrhu mají být všichni specialisti a je to o tom, jak dotýčný navrhuje, nakolik je schopen jim věřit a delegovat. Jsem ten typ, že dost velkou část musím mít pod kontrolou, nevěřím úplně, ale berte mě s velkou rezervou, že za mě někdo navrhne krajinářskou architekturu, tzv. - tak teď to předáme krajinářovi. Ale věřím, že když si od začátku na návrhu sedneme jedna ku jedné s krajinářem a dopravákem, tak to vymyslíme společně, moc nevěřím, že to za mě někdo vymyslí, ale super věřím, že tým má být barevný, že tam lidi musí být, musí se respektovat a musí se respektovat i negativně, tzn. že slyším na intuici, že někdo říká, že se mu to nelíbí a začnu přemýšlet proč se mi nezdá. Protože architektura je spíše filosofická disciplína, její nástroje jsou technické a umělecké a musím

důvěřovat, že si rozumíme politicky, zjednodušeně řečeno i umělecky, sociálně, že mi tam ten krajinář nedělá svojí věc a já mu musím důvěřovat, že jdeme podle stejného cíle a ten je stejný atd.

PB: Myslíte, že by měl být architekt v tomto kontextu automaticky schopným manažerem?

MK: Museli bychom definovat kdo je architekt, ale asi ano, jsou architekti, abych byl konkrétní, tak Kees Christiaanse říkal, že architektura je management, že je potřeba to zmanagovat, ale to říkal a), a úplně se nevědělo to b), že zároveň si ve své kanceláři pěstoval skřivánky, bláznivé architekty, kteří to fakticky navrhovali a neměli žádné manažerské vlastnosti, takže je to trochu složité. Aby se dal nějaký návrh udělat kvalitně, tak v týmu vždy musí být přítomen manager a vždy musí velmi dobře rozumět architektuře, tzn. musí být architektem, ale jestli ta otázka spíše nezní – není na škodu, když součástí týmu je člověk, který sleduje jenom architekturu? A teď by zase bylo složité definovat, co je architektura, takže pokud někdo myslí, že umí a může sedět na postu manažera architekta, tak jak ho chápu, a ještě taky třeba ředitele společnosti - málokoho takového znám, možná nikoho, takže pokud někdo všechny ty role chce obsáhnout, většinou tam nějaká z nich absentuje a nezdíka je to role architektonická.

PB: (Specializace na dílčí činnosti)

MK: Nevím, jestli se takto specializuje více, nezkoumám to, ale když jsem sestavoval re:architekty, oslovil jsem cílevědomě lidi s vlastnostmi, které jsem potřeboval, aby se složily, tzn. někoho výborného přes analýzy, někoho výborného přes management a někoho výborného přes projekt management a důvěřoval jsem, že se z toho týmu stane dobře fungující stroj, což se stalo. A nemyslím, že by se někdo z těch dotyčných mohl zříct role, že nerozumí architektuře, to je myslím základ, že tomu všichni rozumí z toho rootu. Potom tam může být úplně jiný specialista, nevěřím, že analytik, protože analytik je sám o sobě neřízená střela, to je de facto umělá inteligence. Takže věřím, že každý má něco umět a nemají a nemohou se úplně zásadně suplovat s tím, že v týmech mají být lidi, kteří hlava nehlava, i když to bolí, tak jsou jenom architekti a kolabují celý proces, když architektura/filosofie nesedí. Pokud jsem architekt, který říká „Jenom to neudělej“, tak je potřeba, aby celý tým měl filosofii, ale teď jsem se zapletl, to by bylo širší povídání ... myslím, že si lidi nemůžou nerozumět navzájem a musí vědět, v čem jsou lepší nebo dobří, co je jejich doména, takže třeba vím, v čem jsou moje extrémní slabosti, ale extrémní, takže ...

PB: (Měřítka a vrstvení témat)

MK: Takhle, jsem architekt, který ví, co jsou měřítka a zároveň tvrdím, že architektura je jedna. My se totiž vztahujeme k pouze jedné realitě, nejsou dvě reality třeba 1:10 000 a 1:5000, není více realit a my navrhujeme jenom pro tuto jednu realitu, tzn. pokud si potřebují pomoci nástrojem měřítkem 1:X, ať to udělají, ale stále si musí pamatovat, že výsledek je jedna realita 1:1, jiná totiž není k máni. Takže to je moje častá polemická diskuze s Honzou Jehlíkem, kdy se mi snaží vysvětlit, že urbanismus je od určitého měřítka výše a architektura od určitého měřítka níže a možná by potom ještě vymyslel, že design je ... atd., vždy se směju a říkám - pravděpodobně žijeme ve stejné realitě a k té se vztahujeme, tu navrhujeme a ta nemá měřítko. Ale když jste se ptal na benefity vývoje technologií pro navrhování, tak pro mě největší benefit je, že měřítko ztratilo smysl, to byl ten pocit závratí, kdy jsem najednou zjistil, že existuje robot nebo nástroj, kterým navrhuju v nekonečné přesnosti, tzn. jinými slovy v realitě. Realita má totiž nekonečnou přesnost, čím více si vezmete mikroskop, tím jste jenom blíže, ale je to stále stejná realita, jenom vidíte jiné věci, takže mě fascinovalo, když mi něco nabídlo otisk té reality. A jestli si to potom vytisknu v nějakém měřítku, to už je moje volba a jsou to už potom všechno nástrojové věci, které mě málo zajímají. Mě zajímá druhá věc, interpretační, že chci-li někomu něco sdělit, nemohu mu to tékavě říkat na malých měřítkách nebo na velkých, ale musím zvolit taktiku. Metodicky jsme si to v práci trochu vymysleli, pokusil jsem se zpracovat ten rychlý zoom měřítek, abychom skákali rychle v měřítku nemetodicky, tak jak to v podstatě není zákonně dovolené, nedovolují to už vyhlášky, tak jsem říkal - to nevdá, vyhlášky a metodiky nereflakují realitu, ale my ji reflektovat budeme, tzn. občas se musíme bavit o kamení vedle cesty a občas ten kámen vůbec není vidět.

PB: Dělalí dnes architekti větší celky?

MK: „Jeden autor“, velké kusy zeměkoule. A otázka byla, jestli je to dobře, špatně nebo jestli je to realita? Ano, je to realita, navrhují se větší a větší kusy planety v dokonalém rozlišení a tvrdím, že tím je vyeskalovaná zodpovědnost, která začíná být nekonečná a zároveň se jí nelze zříkat, takže teď trochu odbočím. Zadávám ve škole přesně úlohy ... úloha bytový dům, ale zadám jim větší a oni říkají - to už je ale blok a já jsem říkal, že se s tím investičně běžně potkají a říkají, že to rozdělí a teď se snaží tzv. domečkářit, jakože to musí být ... a já jsem říkal, že nemusí v současné době, máme třeba miliardu a půl, investičně umíme dát ty lidi dohromady, tak se nauče postavit zpátky městský palác prostě jednou rukou a nesuplujte historii, jsem teď odbočil do banality ... Ale to je ta zodpovědnost, že děláme větší a větší kusy planety a to souvisí s tím „Jenom to neudělej“, že v určité chvíli by architekt měl vědět, že to je špatně a říct, že se to nedá navrhnout najednou, že to je omyl. K tomu je dobrá ilustrace, když nevím, občas studentům promítnu mapu města, která je udělaná ... teď nevím, jestli je to zrealizované, ale jako nosorožec v Africe, někdo si dřoubal v nose a nevěděl jaké jiné kritérium, environmentální, empirické, dostatek vody, tak prostě udělal město jako obrázek a to mi přijde jako tragédie.

PB: (Architektonická oborová diferenciacie - Modelová pojetí architekta)

MK: Vlastně jsem ani nevěděl, že se to nějak teritoriálně dělí. Když sleduju praxi architektů, kteří mě zajímají, tak zodpovědnost a chuť navrhovat nemají jinou než já, tzn. se dotýkají větších měřítek, asi ne strategického plánování, ale pokud si schvávám pro studenty referenčně ateliéry, kterými by se měli zabývat a sledovat je, tak tam mají jak urban planning, tak urban design, ale i architekturu, ta škála je stejná a určitě mají i jiné kooperace. Proto jsem říkal, že pořád je jeden architekt a někdy je to architekt a manager - dva lidi nebo to umí jeden. Trošku se schválně vysmekám z té otázky, protože to teritorium jsem úplně nevnímá, nikdy jsem si to nerozdělil podle teritoria, vždy jsem vnímal spíše architekty, kteří mě zajímají a ti tu škálu měřítek měli podobně nebo mají podobnou, že umějí zasáhnout do většího měřítka s výjimkou strategie, čemuž se u nás dejme tomu říká územní plán a výše, takže málokterý architekt nedělá urban design resp. urban planning. Málokterý architekt neudělá masterplan, pokud umí dům - to je něco, kde se ta škála vždy pohybuje, masterplan a dům je pořád v rejstříku architektů. Myslím, že je to o osobní zodpovědnosti, ale nemám pravdu v jedné věci - ve chvíli, kdy je to legislativní věc, komu dám ten řídicák, tak už je to složitější, protože tam nevěřím v zodpovědnost a tak jako řídicák někdo může zneužívat nebo jezdit velmi nebezpečně, je to řídicí s řídicákem a skoro mu ho nelze vzít, tak myslím, že si tu zodpovědnost spousta lidí

neuvází a neřekne si, že se toho zřekne a pozve si někoho jiného. Takže si můžu říkat, že si na něco nechci troufnout a potřebuju tam nahradit sebe z 90% někým jiným, ale k tomu moc neumím říct, nejsem z toho moudrý, ale mám tendenci si myslet, že se tím řidičákem moc nevyřeší - tak či onak si někdo zaplatí někoho s řidičákem a stejně obchodně, příp. autorsky bude dělat špatné věci. Podobnou jinak raženou teorii, která se netýká měřítek, ale specializace, jsem byl nucen vysvětlovat vícekrát během roku, kdy jsem porotoval LDN na Praze 6 a tam už v prvních kritériích kvalifikace říkali, že za sebou musí mít nějakou stavbu toho typu, ale jednak jich není mnoho a jednak to o nich neříká vůbec nic. A tak jsem se snažil místo starostovi vysvětlit, že specializace je starý model ze 70. let a momentálně specializaci architektů vůbec nepodceňuji, někdo se bezvadně vyzná v typologii zdravotnických staveb, ale že bych hledal spíše kvalitní architekty, kteří se vyznají obecně ve velké stavbě, že je to pro mě trochu podobné. Takže je to spíše o výběru koho a jakým způsobem pustím ke které zakázce. A potom to je totiž z jiného konce, jakým způsobem určujeme, kdo smí vůbec na plášť zeměkoule zasahovat a jinými slovy, kdo ho smí vlastnit? A to je teda v Česku tak, že je-li to soukromé vlastnictví, i když jsou to dvě třetiny obce, tak i zastupitelstvo obce si myslí, i když nemá pravdu, že dotyčný tam smí udělat cokoli, že to je jeho svaté právo, protože to je jeho a snažím se jim vysvětlit - ne, pořád je to katastr vaší obce, pořád za to máte zodpovědnost vy a ne on.

PB: (Vztah k technicky-podpůrným inženýrským oborům)

MK: Strašně věřím na podpůrné profese, u mě ze začátku vlastně bylo to první stavební inženýr, jsem tedy docela dobrý konstruktér, protože jsem měl průmyslovku a tím pádem jsem se vždy vyvíjel tak, že jsem tomu musel rozumět a před vysokou školou jsem ještě měl projekční praxi, takže jsem seděl v projektáku a projektoval stavební věci. Takže tím, že mi vždy přišlo dobré tohle vědět, jsem se pokoušel hledat dobré stavební inženýry a mám k nim strašnou úctu, ale ta úcta přesně končí v momentě, kdy si začnou vzájemně sahat do řemesla a přestávají důvěřovat. Dejme tomu jsem schopen udělat stavebního inženýra svým společníkem ve firmě a ve chvíli, kdy zjistím, že činí architektonické rozhodnutí a neví o nich nic, moje úcta klesá na nulu a tak by měla klesat i jeho, když mu začínám řešit detail. Takže myslím, že to je o super vzájemné úctě a dokonce myslím, že jsem schopen respektovat, když mi dobrý inženýr opakovaně říká, že architekt je estét a obohatí to krásou, tak v rámci nabídky a poptávky to překousnu a řeknu si - ať si říká, co chce. Je to takové dlouhodobé dobíhání Evropy. Když jsem začínal praxi, tak profese neexistovala odděleně, nebyly kanceláře jenom inženýrské, ty se postupně staly a postupně se stále vylepšují a těch dobrých stále není moc a ony by měly mít i rukopis, tak jako architekt má nějaký rejstřík a rukopis, tak chci-li skládaný suchý detail, tak si najdu ten rukopis. Překvapilo mě, když jsem v zahraničí zjistil, že si architekti hledají stavaře jako své standardní spolupracovníky podle rukopisu na různé projekty, ale ne ty samé na různé projekty. Já jsem byl rád, že jsem vůbec našel dobrého, takže strašná úcta k lidem, kteří umějí svoji profesi a zároveň vědí, že tu další neumějí, že jí příp. rozumějí, ale snaží se do ní nevravovat. Měl jsem takovou kratičkou debatu, ani jsem ty hrábě nenastavil, to dělám nerad, ale ten stavař si na ně stoupl sám, když jsme seděli u obhajob bakalářských projektů, kdy doteď není pořádně jasné, co se tam obhazuje, teoreticky jenom technická část projektu a ten stavař velmi kritizoval, což kvitují, byl strašně dobrý odborně, byl trochu moc zlý, tak jsem mu říkal, že asi nemá úplně dobré výsledky u studentů, protože je málo chválí, to nejde jinak atd. a ten jednoduchý a krátký spor byl o tom, že říkal - vy mi nerozumíte, já se bavím čistě o stavebních věcech, mě ta architektura vůbec nezajímá a já jsem řekl - potom byste ale měl podat výpověď, protože učíte na fakultě architektury, to zaprvé a zadruhé, nevíte se, zkoušíte architekty a kdyby řekli přesný ekvivalent toho, co jste řekl, že jsou architekti a ta stavařina je vůbec nezajímá, tak byste se po...l, takže tak jako vy máte pocit, že můžete říct, že vás nazajímá půlka profese, která je nedílná s tou vaší, tak naprosto považujete za samozřejmost, že ti studenti musí. A od té doby jsme se už neviděli.

PB: (Výstavba)

MK: Nikdy jsem nechtěl projektovat bez hlídače, tzn. bez profesionálního ... dejme tomu krátce se tomu říká technický dozor investora, pokud investor není technik, ale zároveň myslím, že ani to nemá být on z důvodů kompetenčních, tak je skvělé, když jsou v tom trojúhelníku různé zájmy. Tím pádem odpovídám trochu na otázku design-build, nejsem pro, ale zároveň vnímám, že jste tam posunul ty technologické věci a to je úplně novinka, kterou nemůžu a nechci oponovat. My jsme si dělali žerty asi před 30 lety, že je prima, že vývoj jednoznačně spěje tam, že se zamyslím a v tom místě to vznikne, že je jenom otázka, jak dlouho bude trvat ta technologická prodleva, ale stane se to, že se zamyslím a vznikne to a jsme teď zhruba asi na třetině té cesty. A proto to takhle říkám, to je dost nebezpečná představa, architekti jsou totiž dost hovada a dokáží sami sobě nalhat do kapsy cokoliv a dokonce jsou na to školení, tzn. byl bych opatrný na design-build a všechny takové věci, jakože případně se omylem člověk zamyslí a ono to tam stojí. A jestli někde v dnešní době kompetence architekta důsledně chybí, jestliže architekt něco má být, tak musí umět mluvit laickým jazykem, bez toho nefunguje a nerozumí se přesně co je demokracie, architekti nedemokraticky vytlačují neoborníky z procesu a to je pozice pana Plose a kromě toho, že to je nedodržování mezinárodních úmluv, tak si jednoznačně myslím, že pokud naše chuť a nutnost vysvětlovat neobstojí demokraticky u laiků, tak nepostavíme, až takhle krajně bych to postavil. A pokud ta společnost bude hloupá, podtrhuji slovo objektivně hloupá a dejme tomu se budeme divit, proč volí 50% lidí Babiše a proč 50% nebo 80% lidí nechce nic postavit, nezbyvá nám než říct - to jsme to hloupě udělali, udělali jsme ze sebe nedůvěryhodné debily, kterým nikdo nevěří nic, prostě neumíme ukázat prstem a říct - podívejte, takhle spokojení můžete být, když si to od nás necháte navrhnut. Na co přesně můžeme v Česku ukázat, na které bytové soubory, zařídili jsme něco pěkného, na co se můžeme odkázat, kde můžeme mít důvěru? Pokud si to chceme vymoci jenom naší odborností, velká chyba. Takže myslím, že součástí našeho povolání je politicky mluvit laickým demokratickým jazykem. Pokud se lidé mají rozhodnout vyhubit kůrovce, nemusí rozumět kůrovci a jejich občanská chuť říct - vyhubit nebo nevyhubit - by měla stačit, musí stačit a je na všech odbornících, aby to veřejnosti vysvětlili a můžou lomit rukama, jak je hloupá. Takže teď jsem řekl něco, co mě velmi pálí, že nevěříme a zároveň se v tom nevzděláváme, máme věci umět vysvětlovat a mluvit ryze laickým jazykem a veřejná správa nám moc ten trn z paty nevytrhne.

PB: (Veřejná správa)

MK: Zásadně to dělím - co zastupuje lid, lid si zastupitele volí, má fakt obrovskou vysokou odpovědnost ke svým občanům a jejich spokojenosti, mají možnost napoprvé přistupovat k té věci v podstatě jako neznale a být přesvědčovani, mít poměrně vysoké pravomoci a v zemích, kde se děje skvělá architektura a my po ní pošilháváme nebo vice, obkresluje ji, tak povolit

stavbu ve Švýcarsku je mnohonásobně těžší než v Česku. Mělo by se učit, že náš povolovací systém staveb je velmi jednoduchý a vágní, že je složitý, je otázka neprofesionality a korupce, ale jinak co se týče pevnosti a kritérií, tak když občan řekne ve Švýcarsku - ne, tak se to prostě nestane a to říkám extrém, protože to je země extrémní v přímé demokracii a těchto věcech a děsím se toho ... nejde to udělat v každé společnosti, v Česku bych byl poděšen z této demokracie. Mění se ty kompetence obecně nebo možná nemění, v Česku se stále zjišťuje, co ty kompetence jsou. Možná jsem jenom zpozdilý, ale když jsem se učil docela podrobně, co to znamená ve Švýcarsku a v Holandsku, z jedné země jsem měl učitele a z druhé nejlepšího kamaráda, tak jsem v obou zjišťoval, jak se tam dějí povolovací procesy a jak se plánuje a jak se dochází k docela velkým rozhodnutím. Třeba když se koukáme na ostrov Ijburg v Holandsku, to je nově vzniklá půda, to nikdo a priori nenavrhl a než se vůbec něco takového začalo dít, předcházela tomu dlouhá kampaň, kterou dostali za úkol MVRDV, resp. vyhráli možnost se ni podílet, ta kampaň měla za úkol srozumět a přesvědčit lidi, že za zhruba třicet let jim bude chybět tolik a tolik bytů, ne že možná, ale prostě bude a ukazovat jim to způsoby, jak to vypadá vedle sebe, jak to vypadá nad sebou, ale nepochybovali jedinou věc, že ta nutnost bude. Takže asi před 25 lety se dělala kampaň na téma kolik bude chybět v budoucnu bytových jednotek, na základě toho se vytipovaly místa a potom, pozor, přímou demokracií, referendem, které vyšlo záporně, se zjistilo, že ten počet se nevejde všude na území Holandska a musejí se stavět i umělé ostrovy. A tak se vytypovalo území, kde teď stojí Ijburg a to první referendum dopadlo negativně, takže se teoreticky mohly sprásknout ruce a říct, že to nepůjde, ale znova se muselo začít argumentovat a jít do referenda, dokud občani neodsouhlasili, že se postaví nové město projektované z ruky. Tak to se bez vědomí občanů nemohlo udělat a tyhle zkušenosti my za sebou nemáme a ani se o nich neučíme politicky a právně, tzn. nevíme, že to jde jinak. Pro zajímavost, v Česku se stále neříká kolik celkem bude chybět a kdy, ale říká se, že by se mělo stavět hodně a to není pravda, mělo by se říct kolik chybí, co je cílový stav a kdy kolik chybí.

PB: Kdo byl iniciátorem, byla to městská plánovací organizace? A jak hodnotíte vývoj u nás v této oblasti?

MK: V Holandsku to byl stát, ten má nějakou bytovou politiku, v tomto případě ne architektonickou, ale bytovou a ví, že jeho území není nafukovací, ví jakou má strukturu a jaká je zhruba populační křivka, jaké jsou imigrační křivky a co se politicky s jeho územím děje, má dlouhodobé a krátkodobé cíle včetně toho, že ví na jaký druh ekonomiky a mezinárodní konkurenční schopnosti cílí, to město nemůžou. Takže stát jednoznačně tuto politiku určuje a ne sám, on si nechává dávat impulsy zespoda zpátky, to není nějaké císařské rozhodování, ale stát je ten, kdo musí rozhodnout, jak řešit svou bytovou politiku a měl by říct, kolik se mu v kterém roce nedostává bydlení, tedy kolik lidí nemá kam ubytovat, tak jako to ví hoteliér, kolik má lůžek a kolik lidí se na ně nedostalo, tak to má vědět stát. Stát má vědět jakou politiku průmyslu, zaměstnanosti či intelektuálního zaměstnání preferuje, bez toho se nedá plánovat bydlení, takže pokud tady nic takového není, tak městští architekti jsou estéti, říkám to hrubě, není to pravda, ale v kontextu probíraného řeší druhotný problém. Jsou strašně důležití, strašně věřím na městské architekty, připadá mi, že to je skvělá instituce a rozhodně tím, že na státní úrovni není běžné mít politiku, tak na městské je to taky složité, protože to rozhodování je o ... architekturu není možné vypracovat od práce dejme tomu a směřování celého regionu. Představte si tu fantasmagorii, o které víte, že pořád neexistuje regionale, něco jako Středočeský kraj a Praha, jako stále jsme Praha, to je úplně na hlavu, plánovat Prahu bez Středočeského kraje je bezvýznamné, to ani ne, že ve spolupráci, to je ta samá entita lidí pracujících, mísících se, bydlících atd. Takže je to velmi složité a kritika není ani ve skutečnosti moc zlá ... ono to postupně může mít nějakou trajektorii. Bavili jsme se nedávno s kolegou a on říkal - to je hrozné ty nové soutěže na bydlení, myslel tím konkrétně asi dvě, které proběhly v Praze, tak nejsou až tak skvělé a já jsem říkal - buď rád, zaplatpánbůh že se staly, je to skvělé, sice se staly o asi 25 let později, než měly, takže o nich nyní diskutujeme jako o miminkách a za 20 let už to bude dobré, ale čekali jsme 30 let, než budou. Takže teď se budou pomalinku kultivovat, opatrně si budeme říkat, co je špatná typologie a co dobrá, třeba na páté soutěži se zjistí, že se nemají prezentovat vizualizace, ale především standard půdorysu, že chceme vidět, co se tam navrhovalo za standard městského bydlení a ne okna, na to všechno přijdeme. Takže já jsem v tomto pozitivní, ale ta pozice je, že první plánující je stát a když stát nemá ochotu plánovat, tak města to mohou nějak suplovat, ale už dělají horkou vodu. Takže před asi pětadvaceti lety, vždy se určuje každých x let, nevím kolik, asi pětiletky nebo desetiletky, tak si Holandsko určuje státní priority, nemůže jich být moc a když jsem tam pravidelně začal jezdit, tak mi ten kamarád říkal - víš, jaké si na následujících pět let určilo Holandsko státní priority asi kromě 3? A byla tam konkrétně architektura a bydlení, protože zjistili, že to musí být prioritou a nejen deklarovaná, ale konkrétní, protože jinak bude problém a pořád tam mají brutální problémy s bydlením.

PB: Praha ve Středočeském kraji je hodně specifická, ale to samé platí pro všechny funkční regiony v České republice. Říkám lidem, kteří řeší městského architekta, protože prezentují, že by každá obec měla mít obecního, že je to v našem kontextu nesmysl a měli bychom hovořit spíše o oblastním nebo mikroregionálním. Takže tady máme nefunkční stát, tisíce vesnic a mezi tím pole neorané.

MK: Přesně tak.

PB: (Předpoklady architektonického vzdělání pro pozice) Nebo to klidně vezměte přes dovednosti, zmiňoval jste komunikaci s lidmi laickým způsobem, mimochodem to jsme taky diskutovali s Honzou Jehlíkem a říkal, že to je jedna z největších výzev - jak srozumitelně vysvětlovat, aby netrpěla odbornost, to bychom měli všichni pěstovat ...

MK: Přesně tak a neplatí to teda jenom pro architekta, doktoři mají tu bolest úplně stejnou, že čím více se demokratizovala komunikace i v negativním smyslu, jako co všechno jsme si na facebooku ochotní vzájemně říct, tak najednou se s tím musí naše dovednosti ... doktor a architekt musí umět vysvětlovat, takže super důležité, pro všechny profese se to mění s množstvím komunikovaných věcí, klade se větší důraz na ... slovo populismus občas používám pozitivně.

PB: (Společenská role architekta)

MK: Pro mě to znamená asi politická, protože ve chvíli, kdy jste řekl společenská, tak jsem začal přemýšlet co to je, protože jsem to nikdy neslyšel a řekl jsem si - znamená to politická potence nebo politická vzdělanost? Pojem „společenská“ je pro mě dost široký, tak nevím, jestli se něco mění, ale myslím, že ne, protože architektura je politická a společenská, ne ryze, ale ona prostě reaguje a potom taky i vytváří, takže je to takový kruh. Nikdy jsem neměl pocit, že by šla společenská, politická ... osazení architekta, že by šlo oddělit od profesní. A je hrozně zajímavé sledovat historicky a měnit si, teď v poslední době

je to velmi frekventované v pracích jako je vaše, jaké architekti zastávali politické názory a co z toho vyplývalo pro jejich tvorbu a byly to zásadní věci, nemusím si brát extrém jako Karla Teigehe. Takže moc nevěřím v apolitičnost.

PB: Práce rozlišuje pojmy povolání a profese, povolání je širší nebo i hlubší v tom smyslu, že můžeme pracovat jako architekti třeba už na škole a profese je spojená s odbornou způsobilostí, tzn. s tím řidičkem a konkrétní otázka je, jestli je nutné o povolání jako takové pečovat i mimo čistě profesionální rámec?

MK: Je nezbytné nenechat architektury zavírat se v komfortní zóně profesionalismu, je snadné to udělat, někdy nutné, vždy si to srovnávám s jinými profesemi, nejčastěji s doktory, protože ty dobře znám a aby se nezbláznili, tak to někdy musí udělat, aby se nesesypali nad každým mrtvým. Architekt si to může dovolit trochu více, protože ty živé a mrtvé dělá on, ale je v tom nevypočitatelných věcí. Myslím, že čím více jde vývoj dopředu a čím více si mladí lidé uvědomují složitost, za které přebírají planetu, nejsem tedy nijak zásadně environmentalista, tím méně si můžeme dovolit se zaštiťovat čistou profesionalitou. Víím, že to je složité, nedá se takhle úplně odpovědět, protože v té profesionalitě je obsažená i ta environmentální znalost, což je v podstatě o argument více, že to neumím roztrhnout.

PB: Říkal jste, že bychom museli definovat architekta a teď bychom museli ještě definovat kvalitu, ale souvisí kvalita architekta s tou odbornou způsobilostí?

MK: Jasně, to teď říkám sebekriticky, že spoustu věcí nevím a neumím, a kdybych je věděl a uměl, bylo by to lepší, dělal bych lepší věci, za sebe se snažím vyhnout úkolům, které neumím. Nevím, jestli odpovídám, ale souvisí.

PB: Už jsme se toho možná dotkli, ale jak vnímáte fenomén architektů v politice a proč myslíte, že tam vstupují?

MK: Vzdělání tomu odpovídá, oni toho musejí chtít nechtě projít celkem hodně jak ve své praxi, tak ve vzdělávacím procesu, jsou poměrně širokouhle vzdělaní, nejenom fuchidioti, protože vždy ať chtějí nebo nechtějí, tak právě ty další znalosti jsou tam nutné a to nejen ty společenské, ale potom i úplně konkrétní ... i když jsem říkal, že manager architekt, že je dobré to rozpojovat atd., ale principálně toho umí mnoho, ta profese je opravdu z podstaty dost interdisciplinární, musí umět spolupracovat. Jednou jsem si řekl, že budu fotografovat všechny lidi, kteří se oťřeli nejenom o projekt, ale i stavbu, že udělám takové obrovské tablo všech fotografií, potom jsem to neudělal, protože bych intimidoval všechny dotčené a změnil bych ten proces, ale v duchu jsem si je všechny vizualizoval a ten počet je strašně vysoký. A v momentě, kdy je nějaká profese, která má takhle obrovský ... že můj tatínkovský, maminkovský, soukromý, aby jedna stavbička dopadla dobře, tak to závisí na tak velkém počtu lidí, kteří musí hrát tu hru, že politika je jako dost nasnadě. Neumím říct ambice, proč tam ty lidi vstupují, ale mají na to vzdělání včetně teda negativního, že umí umlčet nepřítele, protože na to mají školení.

PB: Myslíte, že tam vstupují i kvůli nějaké všeobecné frustraci, o které jsme se bavili viz procesy a instituce, takže si řeknou, že když tam nepůjdou, tak se opravdu nepostaví třeba státní bytovka?

MK: Mají vhlad do všeho možného a ano, to je další věc.

PB: Vnímám to právě jako ověření té myšlenky společenské role, že když vidím, jak se nedaří uplatňovat a máme přítom ten potenciál, tak vycházíme z té čistě profesionální ulity do širšího prostředí a tvoříme prostor pro nějakou změnu nebo posun.

MK: To je pravda, ale pokud jdu do veřejné pozice, musím si dokonale utlumit jakékoliv autorské nejenom činy, to je nejméně, ale názor, musím si významně utlumit kreativní polohu architekta, musím přestat mít architektonický kreativní názor, ale on je tak jemný, takže nevím, jestli ho jde přestat mít. Když to vezmu úplně konkrétně, tak lidi mající buňky zaujmout společenské role se profilují relativně brzy, v podstatě už je tuším na škole a i mezi svými kolegy, s kterými jsem vyrůstal, jsem tušil, že se z nich stanou spíše veřejně činní lidé, než nerdi, kteří si v noci páli hlavu nad lampičkou, to je prostě chuť, takže díky za ně.

PB: To se přesně váže k otázce na projektujícího úředníka, kterou jsme přeskočili. Většinou u starších generací existuje zkušenost, že na úřadě skončili ti slabší, ale naše generace to už vnímá jinak i s ohledem k tomu, že v zahraničí často existuje i specializace na správu vystavěného prostředí, kdy už se vyprofiluje člověk třeba na škole, když během pár let zjistí, že třeba úplně není ten kreativní, ale potom ho to baví.

MK: Jeho poloha je jiná, ve skutečnosti je kreativní, ale v jiných věcech.

PB: Hovořil jste o filosofickém backgroundu ateliéru a jste představitelem nějakého, řekl bych, movementu ... protože začínám potkávat lidi, kteří aplikují principy, které učíte ... oni to berou už automaticky a ani neví, kde to vzniklo, takže už si to žije vlastním životem a začíná se o tom hovořit jako o teorii a zároveň se diskutuje, že tady chybí nějaká teorie na státní úrovni. Jak to vnímáte a kam to může nebo mělo by vést?

MK: Ta otázka začala anonymitou myšlenek, což mi vyhovuje, že jsou-li myšlenky dobré, žijí a nemusí mít autora a teď vlastně nevím na co je dotaz.

PB: Trošku to rozfázuju, jste s re:architekty představitel něčeho, co se stalo dejme tomu všeobecně přijímanou tendencí, tak jestli to dokážete nějak popsat třeba v kontextu státu - co to je zač a jak by se to příp. mohlo posunout a více projevit, kdyby se o tom třeba uvažovalo jako o nějaké státní teorii, na které bychom mohli stavět.

MK: Jestli to dovedu popsat, nevím, nezkusil jsem to, asi ano, ale pokud se to děje ... vy jste říkal, že se ty věci opakují, dějí, tak není potřeba si to zakolíkovat, nemusím to nutně popsat, pokud se to děje, tak dobrý. S tím souvisí totiž ještě jedna věc - autorství, autorské právo a všechny tyhle věci, vždy jsem nechápal autorství, že je nutnost se hlásit k nějakým myšlenkám, teda hlásit ano, ale ... moje máma je totiž vědec epidemiolog a vždy říkala - všechno, na co jsem přišla, tak jsem říkala a nejenom publikovala, ale i říkala bez náhrady, prostě všechno. A v současné době je jí 67 let, pracuje, pořád dostává stále ty samé granty a občas se jí v Evropě stane, že s ní někdo mluví a cituje jí jako mrtvou a ona řekne - ale to jsem já - a oni jsou jednak překvapení, že žije a potom říkali, že některé věci, které říkala, tak ani nikde nemá publikované a ona říkala - ne, já jsem je dělala a vymýšlela, aby se staly a pokud se dějí, tak dobrý. Takže v tomhle jsem vyrůstal a kdysi jsem mámě říkal - všechno co vím, říkám ostatním lidem, a ona řekla - oni to vědí a pokud to opakují, tak to děláš dobře. A na tohle nemáme úplně stejný názor v kanceláři, je to jeden z velkých svárů, naše kancelář know-how tají. Já si myslím, že se má know-how sdílet. Naše kancelář nepublikuje půdorysy, nepublikuje postupy, nepublikuje, jak se to dělá, nechce, aby jí to někdo vzal.

To je omyl, nechala si to vzít sama, nehlásí se k těm věcem veřejně, takže to jenom na okraj. Myslím, že všechno, co vím, mám říkat, takhle je vývoj postavený, souvisí to s vývojem očkování, vývojem všeho vědění, jakmile začnou lidi blokovat cokoliv, na co přijdou a stává se to obchodním artiklem, potom se přestanou díť dobré věci. Mě baví, že se dobré věci dějí sami, pokud jsou dobré, tak to bohatě stačí.

prof. Ing. arch. Monika Mitášová, PhD.

(spontánně v úvodu při ověřování kritéria diskurz)

MM: No, je z toho vidět, že bychom potřebovali komplexnější model. Ale v podstatě nevím, co znamená, že něco je funkčně-vědecké. Rozumím, že něco může být vědecké a teoretické, tzn. někde v rozšíření vědy o teorii a kritiku.

PB: Je to založeno na tradicích navrhování.

MM: To chápu, rozumím. Model je v tomto ohledu fajn. Jen si myslím, že akademické instituce, které jsou zároveň vzdělávací a vědecké, v zásadě propojují obě uvedené vrstvy, tzn. horní i spodní. Protože jednak v nich pracují lidé z praxe a jednak ti, kdo pěstují také vědu, teorii a kritiku. Jsou to i kritické instituce přehodnocující znalosti, nejsou jen učící nebo poskytující znalosti. Ony znalosti také tvoří, takže by měly nějakým způsobem vytvářet prostředí, kde se ta uvedená čtveřice může potkávat, což je jednak veřejný prostor, ale může to být i prostor akademický.

PB: (Tvorba)

MM: Dáme nějak do souvislosti architektury a urbanisty, když hovoříme o architektech, myslíme tím zároveň architekturu ve všech měřítcích.

PB: I krajinu.

MM: Ano, přesně tak, tvorbu krajiny a potom pokud jde o tvorbu... když o tom uvažuji, dávám si to do souvislosti s představou francouzského filosofa Gillesa Deleuze, který nerozlišuje filosofické myšlení jako poznávání a přístup k pravdě od řečnického umění, které je tvorbou a vědy, která je bádáním ve smyslu formulací vědeckých zákonů. Je přesvědčený, že všechny tři tyto oblasti jsou tvořivé, akorát každá pracuje s jiným modelem tvorby a tvoří něco jiného: filosofie v pojmech, umění v počítáních a věda ve funkcích formulujících vědecké zákony. Takže když se ptáte, jestli se mění tvorba architekta, tak ve všech oblastech, ve kterých architekt pracuje, něco zůstává transhistorické - přetrvává, něco se aktualizuje nebo inovuje a něco se fundamentálními způsoby mění: je to zcela nové. A z tohoto pohledu tvorby, která může probíhat různými způsoby, tzn. architekti někdy pracují jako filosofové když formulují pojmy, koncepty a texty – jsou tvořiví v této oblasti, jindy navrhují architekturu a často se pohybují mezi architekturou, uměním, designem a ostatními oblastmi výtvarné, architektonické a urbanistické tvorby a tam tvoří nejen díla, tak jako umělci tvoří prožitky a počítky, ale v zásadě se rozhodují, kde a jakým způsobem budou dávat důraz ve svých dilech: jsou architekti, kteří převážně tvoří v představě, že architektura je více umění, více technika, více věda nebo si myslí, že tvoří komplexní syntetická díla, které spojují všechny tyto oblasti. Architektura je komplexní disciplína, v tomto ohledu je velmi citlivá na všechny zmíněné oblasti tvorby a zároveň se mění ve vztahu k tomu, kdy a kde se děje.

Takže kdybych si to měla nějak rozlišit, řekla bych, že architektura pracuje s heteronomií, tzn. má na ni vliv politika, společnost, kultura, všechno co se okolo ní děje, co jste na začátku nazval rámce. Všechny tyto rámce a kontexty na ni mají vliv a ona se mění a vyvíjí v jejich souvislosti. Ale to je otázka heteronomie, to je architektura v interakci se vším okolo ní. Potom se dá uvažovat ještě o autonomii architektury, kde architektura pracuje se svými vlastními prostředky: jednak s těmi, které zdědila z minulosti, s kterými vede diskuzi historie-současnost-budoucnost. Potom s takovými, které jsou v architektuře možné a trvají jako nevyřešené úlohy nebo různé otevřené problémy, kterými se zabývá ve světě mnoho architektů. Architekti pak mají obvykle nějaký program, nebo vlastní práce (projekty a stavby), kde řeší zděděné i vlastní úlohy, kde se dějí proměny jejich prostředků tvorby. Takže tohle bych zatím rozlišila.

Museli bychom potom hovořit o jednotlivých bodech. Zdá se mi zajímavé, jak máte ten projekt rozvržený, že chcete věnovat pozornost procesům a postupům, protože architekti se nějakým způsobem rozhodují, ať už v oblasti heteronomie, autonomie nebo se je snaží propojovat. A reflexe rozhodovacích procesů nebo postupů navrhování je, podle mě, jedna z nejzajímavějších otázek i momentálně, protože to je způsob jak komunikovat s veřejností a zároveň uvnitř disciplíny. Takže bychom se snad něco o architektuře dozvěděli, kdybychom se soustředili na některé rozhodovací a navrhovací postupy a procesy, které přetrvávají a které se mění a které vznikají jako zcela nové.

PB: Budu se snažit navazovat, ale zároveň s ohledem k otázkám. Jakou roli v tom může hrát umělá inteligence, jaký má potenciál?

MM: Domnívám se, že potenciál má obrovský. V různých oblastech různou měrou, ale diskuzi o architektuře ovlivňuje zásadně, ať už to vezmeme z hlediska konceptuálního uvažování o architektuře, přes navrhování a fabrikaci, až po stavební realizaci a užívání architektury. Ona ovlivňuje architekturu ve všech těchto složkách a to, že uvažujeme v dějinách i momentálně o vztahu člověka a přírody je jedna věc a druhá věc je, že uvažujeme o vztahu přírody a člověka a toho, co je mimopřírodní a mimolidské. A k nim patří právě i tato rozvíjející se umělá inteligence, která podle některých autorů nabývá postupně autonomii učícími procesy. Takže se stává dalším partnerem pro navrhování.

Tato diskuze se vede od 50. let 20. století, kdy byly počítačové technologie vnímané zprvu jen jako podpora navrhování. Tak se i začaly učit jako předmět: *Počítačová podpora* a potom se z tohoto podpůrného nástroje transformovaly na generativní nástroje, které dnes získávají určitou autonomii. Vizionáři, kteří začali s počítači v navrhování velmi brzo pracovat, mezi které patřil Le Corbusier nebo v Československu pan architekt Vladimír Karfík, s ní od začátku pracovali jako s klíčovým nástrojem. A ukazuje se, že to dovoluje skutečně velký skok v koncipování, přijímání určitých rozhodnutí, které jsou partnerské, nejsou čistě lidsky autorské, dějí se ve spolupráci člověka a umělé inteligence nebo tedy lidského autorství a strojového autorství. A potom jsou to klíčové nástroje, i pokud jde o fabrikaci, protože architekti jsou díky nim schopni pracovat nejen s modelováním, ale i s rychlým prototypováním svých vlastních ověřovacích modelů děl analogicky s tím, jako pracovali v době, kdy se řečnické v renesanci a moderně považovali do velké míry za vynálezce. Můžou pracovat v sériích, které ověřují, můžou pracovat v měřítku 1:1, můžou vytvářet přímé spojení mezi modelováním, fabrikací a stavbou a to jim dává úplně nový jednak způsob práce a modality rozhodování o návrhu, a jednak způsoby realizace a potom i komunikaci s klienty. Protože jak mi říkal jeden z kolegů architektů Petr Hájek, architekti už nejen navrhují, staví a odevzdávají stavbu

klientům, ale oni za ní přijímají takřka celoživotní zodpovědnost v tom smyslu, že participují na kontrole jejího chodu, udržování, opravách a vlastně poskytují to, co se v designu nebo jiných oblastech nazývá záruka a servis. I v tomto smyslu se profese mění.

PB: Má umělá inteligence potenciál úplně nahradit vstupní invenci resp. je možné, že se to přehoupne a bude plně autonomní až do takové míry, že bychom jako architekti nebyli potřeba?

MM: To je velmi dobrá otázka, na kterou bych dokázala odpovědět, kdybychom si řekli, jaký model architekta nebude potřeba a jaký zcela nový se možná narodí – takový, o jakém ještě ani nevíme, neumíme ho předpokládat. Profese architekta je sice, alespoň si to myslíme, velmi stará, ale přitom procházela různými proměnami. Architekti měli různé zodpovědnosti a různým způsobem tvořili architekturu a jiná díla (stroje, včetně hodin anebo zahrady a krajinu) napříč dějinami. V každém období o něco z toho přicházeli a něco nové vytvořili a získávali: vytvářeli nějaký nový model architekta a architektury. A existuje i architektura bez architektů, obvykle se myslelo, že to je ta, kterou tvořily přírodní národy nebo takové, které neměly autonomizovanou profesi architekta, ale architekturu navrhovali a stavěli různí řemeslníci, stavitelé, lidoví mistři a různá jiná seskupení... Tam je velká diferenciace bez toho, aby byla zapotřebí samostatná profese. Takže nějakých modelů architekta bude třeba méně, ale to neznamená, že profese architekta nebude vůbec třeba anebo že se naopak vůbec nezmění. Tak jako se mění a bude měnit i umělá inteligence.

Nevím, jestli něco někoho nahradí nebo někdo něco nahradí, o nahrazování podle mě nejde. Už teď vidíme, že architekti působí ve velmi širokém poli profesí a jejich způsoby spolupráce se státem, komunální politikou, neziskovými organizacemi a komunitami se mění. I jejich autonomie se mění. Takže se o ně ani o klientelu neobávám, pokud se nestane nějaká nepředvídatelná událost. Umělou inteligenci je samozřejmě možné brát partnersky ale také využívat a zneužívat, jako je možné zneužívat lidi. Pokud se nestane nějaká katastrofa, myslím, že všichni zainteresovaní aktéři, ať jsou přírodní včetně lidských, umělí včetně strojových nebo hybridní a nějakí další, budou hledat způsoby kooperace a koneckonců v naladění na poznávání a kooperaci i vznikly. Takže aby zanikly, musely by se obrátit jeden proti druhému i sami proti sobě, což není vyloučené. Ale nemyslím si, že někdo bude někoho pouze nahrazovat. Spíše si myslím, že se budou měnit modely, jak uvažujeme o profesích, práci, tvořivosti.

PB: (Nástroje) Jak vidíte problematiku BIMu, který má být standardním nástrojem?

MM: Z debat s architekty, kteří jej při navrhování používají, vnímám velmi širokou škálu jejich reakcí od toho, že se jedná, jak říkáte, o standardizovaný nástroj, který má mnoho výhod v tom, že dokáže díky koordinaci jednotlivých vrstev a složek navrhování a zobrazování dělat rychlé a koordinované změny a vytváří základní komunikační nástroj, který bude všeobecně srozumitelný pro jednotlivé architektonické úkony a etapy navrhování. Kromě toho ale vnímám i riziko v tom smyslu, že si někteří architekti stěžují, že jako každý univerzalizující nástroj je i velmi reduktivní a limitující. Prosazuje určitou představu a proces navrhování, zobrazování i míru závaznosti, která nevyhovuje všem a potom musí koordinovat to, co dělají mimo BIM s tím, co dělají v něm. Takže přijetí zatím není zdaleka jednoznačné.

PB: Někteří poukazují, že to bude dobré pro mainstreamovou masovou produkci kvalitního standardu, ale je třeba vytvářet prostor i pro architekturu jiných významů, kdy je občas potřeba něčeho navíc.

MM: Přesně tak, ještě se k tomu snad dostaneme, že jedna z kompetencí současných architektů je být i kritický, což u nás není velmi rozšířené, protože máme jinou tradici. A BIM je přesně to, co architektům kritičnost ani inovativnost mimo své standardy nedovoluje. Takže jedna z cest je, že budou kritičtí i k tomu nástroji samému a budou ho nějakým způsobem reformovat a reformulovat, inovovat. A tato kritičnost a inovativní navrhování si také musí v práci architektů najít svoje místo, prostor a čas.

PB: (Komunikace)

MM: Jedna otázka je, jak komunikuje sama architektura. Architektura je součástí sociálního a kulturního života, stává se nejen fyzickým prostorem ale také společenským a kulturním znakem a komunikačním prostředkem. Utváří své vlastní komunikační nástroje, kompetence a možnosti, svou znakovost, své významy a předpokládá, že ji určitými způsoby užíváme a rozumíme sobě a světu, včetně architektury, skrze ní samou, tzn. dovoluje pěstovat staré i nové kulturní a společenské rituály nebo nám umožňuje vytvářet i ty právě vznikající, současné: zde a nyní. Případně je nějakým způsobem propojovat, takže jedna věc je jak komunikuje architektura sama s uživateli a se světem.

Druhá věc je jak komunikují architekti, a to na různých úrovních už od škol, které vytvářejí první průzkumné, diskusní a poznávací prostředí, kde se komunikace o architektuře děje. Takže na jedné straně školy oslovují studenty a nabízejí jim nějaké modely uvažování a tvorby architektury, jakousi představu architektury a architekta, kterými by se potenciálně mohli stát. Ale už školy komunikují i navenek, pokud jde o Českou republiku, jsou tady soukromé i státní školy a jedny i druhé komunikují s veřejností a veřejným prostorem, ať už se státními, komunálními ziskovými nebo neziskovými institucemi. A v tomto ohledu, zdá se mi, zásadně rozšiřují svá pole působnosti, pohybují se v dimenzích vzdělávání, navrhování, popularizace navrhování a zároveň, jak jsem slyšela v přednášce Reginy Loukotové, která vede ARCHIP, často jednotlivým neziskovým institucím pomáhají vůbec formulovat a strukturovat to, co by klienti mohli od architektů chtít, kdyby s nimi vstoupili do nějakých profesních vztahů, do odborné komunikace. Takže v tomto ohledu se způsob i povaha komunikace mění a podobně se mění v architektonických kancelářích, které jsou menší či větší, jednotlivé anebo sdružené, a jsou také, jak jste to nazval, více nebo méně mainstreamové nebo komerční. Některé se více orientují i na výzkum nebo popularizaci, vystavování architektury nebo publikování a jiné mají také poměrně velkou kapitolu vlastní ateliérové kriticko-teoretické práce, komentují problémy ve veřejném prostoru, vyjadřují se k soutěžím, nově postaveným dílům, jsou v kontaktu s odbornými architektonickými institucemi, ale zároveň poskytují nějaké vlastní alternativy vžitých způsobů uvažování a navrhování.

Takže myslím, že tohle všechno je součástí komunikace a v ní se, podle mě, podstatně změnilo to, jak komplexně ateliéry v současnosti pracují, hlavně ty, které nejsou úplně zaměřené na komerční nebo developerskou tvorbu, nemají ty velké trhově orientované projekty, kde je velmi úzký manévrovací prostor. I když kanceláře zaměřené naopak zejména na komerci si ji sami zvolili s tím, že jako architekti v těchto projektech nemaximalizují tvořivost nebo kritičnost ani tvůrčí přínos toho, co navrhují, ale maximalizují tržní hodnotu toho, co v nich vytvářejí s minimem nákladů. Mají v komerci jiné priority. Ale ateliéry,

firmy nebo kanceláře, které mají i jiné portfolio, než je toto komerční, zajímavým a inspirativním tvůrčím způsobem spolupracují jednak mezi sebou a jednak s různými jinými výzkumnými, vědeckými a uměleckými institucemi nebo jednotlivci, protože dělají i něco, s čím v minulosti startovalo několik ateliérů jako OMA, která si zřídila AMO jako svou výzkumnou a vydavatelskou jednotku, která sama sbírá vstupní data, spoluformuluje zadání soutěží a výstav a pak také v katalogích a knihách poskytuje veřejnému prostoru určité znalosti o architektuře a urbanismu. Holandský časopis *Volume* to nazval *research turn*, tedy *výzkumný obrat*, což je výstižné, jakkoliv nejsem velký příznivec „obratů“, protože neformuluji to, co trvá, ani to, co vzniká zcela nově. Od doby tohoto „obratu“, který ukazuje jednotlivé iniciativy také jako určité hnutí, je teď velmi rozšířenou praxí, že ateliéry jednak kombinují tuto poznávací, vzdělávací a popularizační činnost s navrhováním a potom i tu kritickou. Některé z nich se nějakým způsobem angažují ve veřejném životě i v aktivismu a myslím si, že to je velmi podstatné, protože to, co si tady někteří politici v 90. letech představovali jako aktivizaci občanské společnosti, to se dlouhou dobu nedařilo na různých úrovních nebo jen na některých jako kdyby tato aktivizace stále závisela především na třetím sektoru. Teď se ukazuje, že je možné občanskou společnost aktivizovat nebo vytvářet určitou síť nových znalostí a činností i tak, že je zapojena dovnitř architektonické tvorby, že na ní má dosah tvorba. A to se mi u některých současných architektonických kanceláří zda klíčové. Je fantastické, když ateliéry dokáží komunikovat s veřejností tak, že se ukazuje, že tvorba, ať už je umělecká, architektonická nebo transdisciplinární, může ve všech sociálních a na všech společenských úrovních zásadním způsobem přispět k rozvoji, reformám a transformacím demokratické společnosti.

S ním, jak se architektonická profese rozvíjí a mění vlastními prostředky, nabízí určité možnosti rozvoje a změny demokratické společnosti a naopak, to je provázané. Ukazuje se to hlavně v severských zemích, pokud mluvíme o Evropě, protože severské země mají fantastickou občanskou zkušenost s tímto transdisciplinárním propojováním jednotlivých oblastí tvorby a veřejného zájmu.

PB: (Měřítka a vrstvení témat)

MM: To je otázka, na kterou je možné odpovědět diferenciací toho, čemu se věnují jednotlivé instituce a ateliéry. Jsou nepochybně praxe, které s takovou měřítkovou diferenciací nebo mereologickým propojováním jednotlivých měřítek od mikro až po makro úroveň vůbec nepracují, protože se na některé z nich soustředí a v nich vidí většinu své práce. Toto propojování je v současnosti náročné, i protože jednotlivé segmenty navrhování architektury spadají do různých oblastí – za něco zodpovídá stát, jednotlivé kraje, města. Takže pokud jde o státní správu, jestliže je architektura na rozdíl od volných umění částečně závislá na vztazích se stavebními zákony a musí je dodržovat, tím pádem musí i vcházet do vztahu s různými úrovněmi státní správy věcí veřejných.

Někdy je pak těžké koordinovat v práci jednoho ateliéru to, co je na státní úrovni rozděleno mezi množství právních subjektů. Ale pokud jde o tvorbu, navrhování, které se děje v kancelářích nebo ve spolupráci jednotlivých ateliérů a veřejných institucí, tam myslím, že je propojování měřítek klíčovou úlohou a všechny ateliéry, které se nějakým způsobem podílí buď na řešení krizí v území, nebo určitých krizových problémů, se o toto propojování snaží. Protože některé dlouho neřešené rozsáhlé a velké problémy, s kterými jednotlivé instance rozhodujících institucí nedokáží pohnout, s těmi můžou pohnout právě ti tvůrci včetně architektů, kteří jsou schopni pohybovat se a tvořit napříč měřítky.

Myslím, že pro tvorbu architektury je naprosto klíčové, aby se formulování vztahů mezi měřítky dělo, ale je náročné v praxi. Velmi často je to předmět výzkumu a transdisciplinární spolupráce, právě proto, že architekti velmi dobře chápou, že kdyby se toho vzdali, tak možná ovlivní na nějaké jednotlivosti a details, ale v podstatě nemají dosah na plánování nebo tvorbu architektonických celků a krajiny ani na diskuzi s veřejností. Protože veřejnosti nestačí předkládat jen jednotlivé diferencované fragmentární problémy a jejich řešení. Když architekti diskutují s veřejností nebo spolupracují se státem, musí mít také nějaké koncepční a systematizující a zobecňující uvažování i koncepční projekty. A ti, kteří se jim budou věnovat, budou mít na řešení obecných a systémových problémů vliv. Ale v tomto je situace v některých oblastech velmi špatná.

PB: Nedávno byla v Praze na FA ČVUT konference EAAE tzn. Evropské asociace pro architektonické vzdělávání, kde rezonovalo heslo, že architektura je „specializace na všeobecnost“, je to o čem se teď bavíme, měli bychom se toho takto držet?

MM: Je to velmi blízko. Ale velmi pochybuji o debatě o expertní úloze architektury, protože jakkoliv jsou architekti odborníci často vystupující v roli expertů a v některých situacích je to i důležité, jsem hluboce přesvědčená, že architekt není expert ve smyslu znalce, poradce ani fachmana v jakémkoliv ohledu, například ve smyslu lékaře anebo právníka, protože právníci pracují s platnými zákony a vykonávacími předpisy, které oni sami nemusí nutně tvořit ani je kritizovat a měnit a lékaři zase pracují s určitou mírou povolených výkonů a registrovaných léků, ale odpovědnost nesou za jejich výbornou a invenční aplikaci, ne nutně za jejich tvorbu, kritiku a další nepředvídatelný rozvoj. Kdežto architekt je spíše filosof *arché* a *techné* a jako každý filosof není a nemůže být expertem na nic vznikajícího a dějícího se tvorbou (sebeutvářením ani utvářením jinými). Jestliže jsme zmiňovali transdisciplinaritu a kritiku a tvorbu, architekti, ať už se věnují heteronomii nebo autonomii architektury a jejich propojení, jsou právě těmi, kteří postupy a procesy tvorby, které v architektuře zdědili, nutně kriticky přehodnocují a utváří nová architektonická díla: prostorové objekty i komunikační kódy, znaky. Nesou odpovědnost také za tvorbu nového, neověřeného a nikdo nemůže být expert v tvorbě něčeho, co jde často i napříč obory a nemá precedens, neodehrálo se to již v minulosti, nebylo to testováno ani ověřeno. Tvorba není expertní činnost, aspoň si to myslím. Tvorba je vynalézající, inovující, objevující uvažování a konání, jejichž výsledkem je to, co předtím neexistovalo. A nemůžete stanovit experta na objevování, to není možné. Anebo je?

Hluboce věřím v to, že tvůrčí a také koordinační, systematická a zobecňující úloha architektů vyvěrá z této zkušenosti s vlastním procesem tvorby a objevování nového na jedné straně a s koordinací práce jiných a objevování jinými na straně druhé. Že tedy architekti nejsou lidé, kteří vykonávají povolání, kde něco brilantně a invenčně aplikují, spravují, nebo jinak redukuje na expertizu, na nějakou perfektně zvládnutou znalost, dovednost anebo grif, který pak machří na rozdíl od fušerů do omrzení zcela nekriticky provozují, předvádějí a hájí. Tohle by se nemělo rovnat a nerovná se architektonické tvorbě a nejde jen o konkrétnost a všeobecnost přitakání v porovnání s kritičností.

Jde právě o to, aby architekti byli ochotní a schopní sami tvořit a také propojovat rozmanité tvůrčí činnosti jiných, aby si utvářeli možnosti, jak iniciovat a koordinovat tvorbu rozmanitých aktérů ve veřejném prostoru a také vlastní tvorbu. Možnosti, jak poskytovat veřejnosti, veřejným subjektům a státu, další platformy veřejné občanské diskuze, konání a činnosti, které umožní sdílenou tvůrčí občanskou existenci – aby občanský život měl sdílenou, společnou možnost utvářet nové vztahy a dílo i ve společnostech, komunitě, kultuře... jako je to diskutováno v severoevropských zemích a jinde ve světě v souvislosti například s uměleckým výzkumem a jeho rolí ve veřejném prostoru.

Také tam, kde je sociální a společenská krize nebo nepokoje, by přece měla existovat nějaká veřejná tvůrčí platforma, která propojí veřejnost a umožní, aby se chopila šance měnit, zlepšovat, přetvářet svou vlastní přítomnost i budoucnost. Jinak tu bez tvůrčího pohybu budou neustálé občanské protesty vůči *statu quo* v krizi. A myslím, že architektura má naprosto jedinečnou šanci proměnit, doslova znovuzrodit nejen jednotlivce, ale také občanské vztahy, komunity a kolektivity. Může na iniciaci tvořivě prožitých životů lidí participovat, inspirovat a umožnit je, nebo je dokonce do určité míry i koordinovat. Anebo jim alespoň nebránit a neomezovat je. Podívejte se, kolik je momentálně architektů v komunální politice nebo i na státní úrovni. Šli tam, aby k tvorbě inspirovali i ostatní?

PB: Zvětšuje se měřítko našich zásahů?

MM: Je třeba rozlišovat, jestli se aktivizují občanské komunity a jednotlivci, kteří mají zájem participovat a působit ve veřejném prostoru v různé míře a rozsahu, tam se relativně transparentně může zvětšovat i měřítko architektonických zásahů lokálních a globálních. Tam, kde probíhá nějaká více či méně demokratická diskuse o tom, jak se bude které území vyvíjet, jak je a bude spravované, kdo jsou a budou aktéři tohoto území, co se na něm děje a bude dít, je možné diskutovat a reflektovat a interpretovat i nějaké rozhodovací postupy a procesy. Když se taková veřejná diskuze neděje a jde o netransparentní anebo autoritářské rozhodování, jde o velký problém bez ohledu na to, zda se měřítko architektonických zásahů zvětšuje anebo zmenšuje.

PB: (Architektonická oborová diferenciacie – Modelová pojetí architektka)

MM: V tomto prostředí se příliš nepohybují. Nejsem v kontaktu s lidmi, kteří o tom vedou debatu, ale myslím si, že je třeba trochu přehodnotit představu o zmiňovaném britském modelu. Nedá se říct, že kompetence tvůrců architektury v Británii jsou jen striktně oddělené, protože i kdyby měli jen jednu specializovanou autorizaci (a každý jich může mít i více), tak ateliéry jsou pluralitní, takže stačí, abyste založili ateliér, kde tvůrci spolupracují napříč autorizacemi (anebo abyste sdružili dočasné různé ateliéry) a ty se potom mohou věnovat od tvorby krajiny až po navrhování staveb a rekonstrukce, to je právě určitá synergie.

Domnívám se, že by autorizace neměly být jen tak úzce zaměřené ale také pluralitnější, tak jako by měly být pluralitnější na školách architektury studijní programy včetně doktorských, kde by pak bylo možné pracovat na doktorských dizertacích mnohem širšího okruhu zaměření oborového i mezioborového. Existující bakalářské a magisterské programy se někdy profilují jako architektura (na technikách) anebo jako architektonická tvorba (na uměleckých školách, třeba VŠVU v Bratislavě), jindy se k tomu přifaří i „teorie“ (i když na technikách se obecná teorie architektury nepřednáší, je nahrazena typologií a jinými speciálními teoriemi anebo dějinami architektury, sociologií a environmentalistikou). Tedy otázka je, jak jsou tyto programy vůbec postavené nehledě ne jejich často zcela zavádějící názvy. V mezinárodním prostředí jsou přítom akreditovány i magisterské a doktorské programy se specializací na vědu a výzkum, vystavování architektury (kurátorská studia) anebo památky, management, právo a další kompetence, s kterými architekti pracují. Už na této základní úrovni to nemáme rozlišené, a když se o to školy v České republice pokoušejí, zatím je stanovisko ministerstva školství negativní.

Když se tohle podaří změnit, myslím, že analogická a další diferenciacie by mohla nastat i v autorizacích. Buď se stanoví, že tohle vše může zahrnovat jedna autorizace architektka nebo se to rozliší, to je věc odborné diskuze, ale rozhodně by se o tom mělo debatovat a na tyto diferenciacie v mezinárodním prostředí reagovat, protože jinak je systém nekompatibilní a architekti budou nuceni získávat další a další mimoarchitektonické vzdělání anebo odcházet do jiných profesí.

PB: Představuji si jednu autorizaci, kdy by se navenek neprezentovalo, že to je složeno z více dílčích menších autorizací, byl by to určitý kompozit, kde by si každý navoлил nějakou oblast, napadá vás k tomu něco?

MM: Každá země se k tomu staví jinak. V jednotlivých státech USA musíte mít speciální autorizaci na tvorbu architektury, na památkovou obnovu, atd. Takže lze i diferencovat, aby se ti, kdo mají o to zájem, mohli i dlouhodobě specializovat, ale zároveň to, co navrhujete, by vyhovovalo jiným typům tvůrců, měli by možnost sami si vybrat v různých etapách svého života a práce různé kombinace zaměření. Takže lze rozlišit nějakou širokospektrální autorizaci, o kterou by se zajímali ti, kteří se takto chtějí volně mezi specializacemi rozhodovat a potom určité cílené přetvářející autorizace. A architekti by mohli komoře navrhovat i zcela nové typy a oblasti autorizací (spolupráce s AI atd.) Ostatně, bude moci AI získat autorizaci? Chtěla bych být u toho, až ji někdo bude chtít „zkoušet“. Nevím, zda je jeden typ autorizace udržitelný, musel by být otevřený vznikajícím a budoucím profesním zaměřením. Opravdový problém vidím ale v tom, že transdisciplinární tvůrci z definice autorizací překračují, ať je formulovaná jakkoliv.

(Vztah k technicky-podpůrným inženýrským oborům)

MM: V dějinách se diskutoval vztah mezi výukou architektury na uměleckých akademiích a polytechnikách, ale zpravidla jedny bývaly zaměřené na tvorbu architektury v kontextu umění a druhé na navrhování architektury v kontextu technického, technologického a vědeckého výzkumu a inovací. Tato polarita se udržela v Evropě nadále, kdy jsou sítě technických univerzit a sítě akademií, dokonce jsou rozlišené někdy i diplomy, které získávají, atd. Neboli tyto orientace jsou dlouhodobě historicky přítomné a obnovují se i v současné diferenciaci profesí. Specifická situace u nás je, že po roce 1989 se stavební fakulty rozhodly, že budou zakládat svoje vlastní programy architektury, je tu tedy tato tenze a tato polemika mezi školami i uvnitř profesí. V praxi jsou ateliéry, které se věnují inženýrské a materiálové inovaci. Ale architekti se věnují i parametrickému navrhování, fabrikaci a některé ateliéry jsou i dílnami nových způsobů modelování a zobrazování. Takže je to diferencované. Horší je, když začnou tyto skupiny mezi sebou bojovat bez toho, aby byly schopné vůbec odpovědět na otázku, k rozvoji jaké tvorby vůbec přispívají. Rozvíjejí stavební školy ateliérovou tvorbu architektury? Pokud ano, jakými vlastními metodami, postupy a s jakými vlastními výsledky? A co je podle nich studium architektury v kontextu stavební tvorby

na rozdíl od uměleckého kontextu a kontextu polytechnického, ve kterém se tvorba architektury dávno autonomizovala? S představou *Fakult architektury a pozemního stavitelství*, tzv. FAPS, které byly u nás průvodním jevem 50. let minulého století, bychom se snad už mohli jednou kriticky vyrovnat i jinak, než jejich opětovnou reinkarnací.

Protože jak se mění architektonická profese, tak jednou ze zásadních změn, která se projevuje už na školách ale také v ateliérech praktikujících architektů je, že architekti navrhují nejen architekturu, ale nejdříve si sami navrhují digitální i analogové nástroje, kterými potom tuto architekturu navrhují. To je jeden ze zásadních posunů. A některé nástroje, ať už jsou autorské patentované anebo *open source*, vznikají ve zmíněných transdisciplinárních interakcích – i zde se objevuje možnost nového výzkumu a spolupráce profesí, včetně programátorských a inženýrských a humanitních. Ale na to bychom nejdříve museli být ochotní formulovat diferencii jejich architektonických projektů a povahu vztahů mezi nimi, tedy si navzájem i naslouchat, interagovat s jinakostí a respektovat ji. Schizma, které tu je, myslím, stavařskou i architektonickou profesi velmi poškozuje. Mezinárodní školy prochází téměř permanentní restrukturalizací každých několik let. Neučí už jen v jednotlivých ateliérech nebo na jednotlivých katedrách, ale učí na výzkumných platformách, kam zvou rozmanité akademické i mimoakademické profese aby spolupracovaly na výzkumu a inovaci. Tyto návrhové platformy jsou tedy i výzkumné, designérské, umělecké, kriticko-teoretické. Není divu, když se digitalizace i postdigitalizace objevují jako témata na architektonických a uměleckých školách ve vztahu k humanitním vědám a filosofii jako studijní program *digital arts and humanities*, tzn. Do zmíněných platformů a výzkumně-vzdělávacích skupin jsou zvaní i zástupci společenských a historických věd, umělci a filosofové. Jde o komplexní, široké platformy. Nezahrnují jen inženýrské nebo technické nebo tedy exaktní vědy. Když neumožníme a neinicujeme takovou radikálně propojující, transdisciplinární orientaci škol, když ji budeme uměle brzdit, pak působilme proti architektuře a ne v jejím zájmu. Podle mě je to v současnosti zásadní téma architektonického školení i profese v Čechách i na Slovensku.

PB: (Výstavba)

MM: Popsal jste to výstižně. Myslím, že se to děje na všech zmíněných úrovních, jen bych si dovilila doplnit k dějinám, že vitruviánský architekt byl tvůrce, který zakládal města a navrhoval rozmanité stavby, sestavoval hodiny, byl tedy i tvůrcem strojů, ať už to byly stroje vojenské nebo pomáhaly ve výstavbě nebo se jednalo o nástroje zobrazování, pomocí kterých bylo možné konstruovat geometrické tělesa. Koneckonců Vitruvius napsal, že architektura je *rationatio a fabrica*, tzn. je to myšlení a koncepční dimenze, tedy dimenze návrhová jako je to výroba a realizace návrhu. Stejně tak je důležité si připomenout, že architektura se stala součástí debaty o filosofii a vědě v renesanci, kdy výtvarné umění i architektura získaly svoji teorii. Takže koncepční, teoretickou práci a praktické provedení – nebo dokonce řemeslnou práci, kterou jste naznačil, když jste zmiňoval, že někdo je schopný vytvořit prototyp nebo dodat stavbu na klíč podle toho, jak si zorganizuje svojí kancelář – není dost dobře možné úplně od sebe zcela oddělovat. V dějinách se různě redukuje, anebo zkomplexňuje, ale v každém případě jsou v určitých vzájemných interakcích. Modernisté byli přesvědčeni, že jsou především vědci, sociologové ale kromě toho se mohou stát také umělci (vědecký a „emocionální“ anebo lyrický, respektive poetický funkcionalismus). To se liší období od období, ale myslím, že v současnosti se komplexnost architektury pěstuje, jak jste naznačil.

Pokud jde o řemeslo, znám architektky, kteří se sami fyzicky manuálně podílejí na stavbě rodinných domů nebo jiných menších zakázkách, kde řemeslníky učí, jak si představují některé stavební práce. Kromě toho, že jsou schopni vyzdít kamennou zeď, mohou spolu s nimi klást cihlovou střechu do vlastní ocelové konstrukce krovu. Jsou to architekti, kteří obnovují určitou povahu a kvalitu inovativního řemesla tím, že si ji objednávají a že ji také sami kultivují. Stejně jako jsou architekti, kteří si objednávají určité materiálové a technické prototypy a vedou subdodavatele k tomu, že menší stavební firmy jsou schopné dělat si nějaký vlastní materiálový a technický prototyp a spolupracovat na inovaci. Takže myslím, že zmiňovaný tvůrčí vztah mezi koncepční prací, návrhem struktury a konstrukce a tvůrčí řemeslnou a realizační prací velmi architektonické profesi pomáhá, protože si jednak pěstuje svou vlastní inovativnost a komplexnost, a jednak zároveň pomáhá rozvoji jednotlivých profesních složek, které jsou také inspirovány a vedeny k tomu, aby posouvaly své vlastní hranice i hranice architektury směrem k malým objevům a řešením dosud neřešených úloh.

V současnosti působí v Čechách i na Slovensku několik mladých tvůrčích uskupení a ateliérů, které si vytvářejí i výrobní dílny na výrobu komponentů, segmentů, interiérů v podobě rozmanitých skládaček, s kterými se pracuje i v současném diskretismu a parametristu. Jde skutečně o robotické anebo analogové či hybridní architektonické dílny, které vznikají, aby vůbec byli architekti schopni realizovat to, co navrhují a co chtějí klientům nabídnout v takovém provedení a inovativních materiálech, o které budou moci uživatelské komunity i dlouhodobě pečovat, aby trvanlivost a oprava a stárnutí těch staveb byla garantovatelná nějakými dodavateli. Takže myslím, že model, který jste prezentoval, je mnohem diferencovanější, ale rozumím, proč jste ho navrhl takto, je založený na některých aktuálních problémech profese.

PB: (Veřejná správa)

MM: A to samé, anebo velice podobně diferencované, platí také pro veřejnou správu. Jsou lidé, kteří navrhují v oblasti památkových obnov a revitalizací, aby reformovali situaci v památkách. Protože kdo se věnuje architektuře 20. století ví, že v ní je památková péče zcela nedostatečná. Radši 20. století bouráme, než bychom měli jeho stavby opravit, obnovit a revitalizovat. Nejsme schopni se starat ani o starší historickou architekturu, nejen o tu nedávnou, o architekturu moderny. Takže někteří architekti jdou cíleně do památkové péče a na stavební úřady a městské magistráty, často nejen aby jim přitakávali, ale také aby je reformovali. A jak píšete, někteří působí také jako různí konzultanti. Také mnozí lidé z akademického prostředí působí jako konzultanti v praxi a naopak mnozí lidé z praxe působí jako „architekti z praxe“ na akademiích, tam jsou často vzájemně velmi inspirativní vztahy.

A pokud jde o to, jestli jsme členové spolku nebo jednotlivci, to je individuální. Naše země nemají architektonickou analogii *Academy of Arts and Letters* tedy státní *Akademie umění*, která doživotně sdružuje zvolené přední vizuální, hudební, slovesné umělce a architektky, kteří reprezentují oceněný přínos zemím jako je Francie, Anglie, nebo USA. Tato komunita tvůrců zosobňuje pěstování všech umění, takže architekti jsou v uvedených zemích a jinde součástí akademie umění. V Čechách a na Slovensku mají své profesní organizace a různé druhy uskupení, které sami zakládají nebo jsou součástí jiných uměleckých skupin.

Jak v 60. tak i 90. letech, a do určité míry i v současnosti, vznikali i různé spolupráce mezi ateliéry, sdružené ateliéry a ateliérové minikorporace, aby se mohli účastnit některých náročných soutěží a zakázek. Stejně vznikají i různé spolupráce s jinými profesemi, výtvarníky, programátory, tvůrci umělé inteligence, ale také přírodovědci, environmentalisty, anebo kulturními antropology a filosofy. Znovu začala být aktuální spolupráce s umělci hlavně při tvorbě památníků a některých speciálních úlohách, nebo soutěžích jako byla nedávno nová budova filharmonie v Praze, anebo rekonstrukce baťovských budov ve Zlíně. Vznikají takovéto spolupráce, které jsou někdy dočasné, jindy dlouhodobé, ale sdružují vždy různé druhy profesí, právě proto, aby sdružovali aktéry vytvářející prostor pro aktivní komunity a platformy, které budou moci jinak odpovídat na zadání, než si to někdy představují městské magistráty nebo lokální komunální správa obecně.

PB: Diskutuje se se třeba jako spatial agencies, ale kdybych se vrátil k té akademii nebo třeba širší radě architektů nebo v souvislosti s politikou architektury, jak by k tomu u nás mohlo dojít?

MM: Po zkušenostech s předcházejícím režimem jsme na nějakou dobu rezignovali na veřejné kritické a inovativní úvahy o tom, co bývá nazýváno státní kulturní politika nebo otázka architektonické politiky. V různých zemích se jí věnují různé veřejné instituce, speciálně Francie má v tomto velkou tradici. Myslím, že v Čechách a na Slovensku by bylo lepší vytvářet decentralizované kolektivity aktérů komunitních a mezioborových. Ministr kultury by měl mít a má poradní sbory pro jednotlivé oblasti umění a kultury, ale měly by zahrnovat širší spektrum profesí v kultuře a umění. Koneckončů nedávné pokusy o velmi nešťastné způsoby formulování toho, kdo je v Česku umělec, vedly k oprávněným veřejným protestům. Takže myslím, že jednotlivé profesní skupiny by měly začít mezi sebou interně i veřejně debatovat a doporučit ministerstvu zřízení nějakých kolegií, které by o tomto vedly dlouhodobou veřejnou diskusi. Vedl by je někdo na určité období, zodpovídal by za ně, udělaly by svojí práci, rozpustily by se a přišly by další s novými modely spolupráce. Když může být *Rada pro rozhlasové a televizní vysílání*, respektive na Slovensku *Rada pre vysielanie a retransmisii*, které zastupují zpravidla v šestiletém období veřejnost a její právo na informace a svobodu projevu, tak myslím, že by mohly být jmenovány a rozpouštěny i nějaké analogické rady (ne nevyhnutně jmenované Národní radou ČR a SR ale zástupci zřizované i nezávislé kultury a umění) pro jednotlivé oblasti umělecké tvorby a potom samozřejmě nějaká taková, která by byla transdisciplinární.

PB: Vnukla jste mi tou dočasností rad myšlenku, což je vlastně důležitý demokratický princip, neměli by mít dočasné mandáty i ředitelé velkých kanceláří architekta nebo plánovacích organizací, jak se to ostatně děje i někde ve světě? Samozřejmě, u nás se kritizovala diskontinuita, takže je to ze začátku pochopitelné, je potřeba nějaký čas na rozjezd, ale kde to má hranice? Ale může se to týkat všech úrovní správy.

MM: Ano, myslím si, že to je klíčové. Nerozlišujeme dostatečně procedury, jak se vypisují a probíhají prezidentské, parlamentní nebo komunální volby, tedy co je zodpovědnost volených politiků v zastupitelských a přímých demokraciích, potom nerozlišujeme, co je zodpovědnost akademické správy a studentů na akademických, co ve vzdělávání a výzkumu a tvorbě co by mohla být a byla v těch profesních uměleckých kolegiích v kontaktu s ministerstvy nebo státní správou.

Myslím si, že by jejich zástupci opravdu měli být voleni na definovaná funkční období, mělo by být přesně řečeno na jaké období, kolikrát mohou být zvoleni, jakým způsobem, za co přesně jsou zodpovědní a jaké jsou jejich pravomoci. Ale potom by mělo být jejich pravomocí také kriticky reflektovat svá grémia, navrhnout jejich možné reformy a inovace a být za ně zodpovědní. Zároveň by byli nějakým způsobem kontrolovatelní a odvolatelní v případě, že by se dělo něco, co se ukazuje jako destruktivní. Měl by to být dynamický systém. Myslím, že tyto instituce by měly propojovat politiku s odborností a občanským veřejným prostorem, heteronomií s autonomií. Politici vždy budou říkat, my jsme politici a pokud se vám to nelíbí, zvolte si jiné anebo ať je prezidentem jmenována úřednická vláda. My děláme politická rozhodnutí, na které nemusí být nutně politické vůle. Pokud není ale ani pokud je, nemají politici žádnou přímou odpovědnost za svá politická rozhodnutí. Ale politická vůle a z ní vyplývající rozhodnutí nejsou vždy ve prospěch toho, co se v zemi děje, protože na to není politický konsenzus, to je obecná výmluva - na něčem není politický konsenzus, tak se to najednou nedá. Ale jak je to možné, že máme být ve vleku nějakého konsenzu nebo nekonsenzu, měly by existovat platformy, kde se setkávají lidé v politických funkcích s těmi mimopolitickými, ale měly by to být odborné fóra.

PB: (Předpoklady architektonického vzdělání pro pozice) V zahraničí se na některých školách připravují např. pro správu vystavěného prostředí, nemáme v tom deficit?

MM: Obrovský, ono se to na školách otevírá a testuje, ale zatím se to děje v rámci existujících programů a předmětů nebo se zřizují nové předměty. Ale bohužel zatím tyto specializované studijní programy nejsou akreditovány, což myslím, je obrovský problém. Brzdíme tím architektonickou profesi a školství i státní správu a myslím, že by bylo o mnoho lepší mít možnost takového studia. Zatím vůbec nemůžeme zatím mít bakalářské, magisterské a doktorské rozlišené pro lidi, kteří začínají od prváku studovat architekturu a končí jako architekti a pro lidi, kteří do programů chtějí přicházet studovat z jiných oblastí, až už uměleckých, vědeckých nebo filosofických. Všude na světě jsou rozlišené studijní programy pro ty, kteří jdou přímou linkou jako architekti a urbanisti a pro ty, kteří přicházejí s jinými školeními. Tzn. do bakaláře je ještě můžeme vzít, pokud jdou od začátku, od prvního ročníku, nemůžeme na magistra vzít bakaláře z jiných oblastí a na Slovensku nemůžeme ani vzít do doktorských programů ty, kteří nemají diplomy z předcházejících stupňů architektonického studia. To studium oslabuje, profesi to radikálně ochuzuje, když si vezmete některé z nejvíce inspirujících architektonických kanceláří, jejich zakládající architekti studovali anebo vykonávali jiné profese, začínali studiem hudby (Daniel Libeskind) matematiky (Zaha Hadid), filosofie (Greg Lynn), fyziky (Jeffrey Kipnis) anebo se věnovali profesionálně boxu (Tadao Andó) a z těchto oblastí přicházeli do architektury, protože si ji zvolili právě ze zcela jiného kontextu a dokázali promyslet a udělat naprosto netriviální posuny architektury anebo architektonické objevy. O jim podobné u nás přicházíme, protože je na školy nepustíme, to je naprosto nehorázné, tam máme obrovský deficit.

Dále bohužel nemáme akreditované programy jako doktorský program v kurátorství, ve vědě a výzkumu, v kritice architektury. Nemluvě o transdisciplinárním studijním programu jaký vede třeba Beatriz Colomina na Princetonu pod názvem *Media and Modernity*. Jako je možné studovat kurátorská studia v dějinách umění, mělo by to být stejně možné v architektuře, stejně tak vědu a výzkum nebo zmíněné působení ve veřejné správě, památkové péči, architektonické fotografii a filmu, architektuře digitálních her, performativitě architektury atd., to jsou všechno možnosti, kterým bychom se mohli a měli věnovat

a stejně tak je možné rozlišovat v urbanistických programech na jednotlivé odnože, rozhodně bychom se o to měli pokusit podobně jako o transdisciplinární program zahrnující architekturu.

PB: (Společenská role architekta)

MM: Společenskou roli si volí každý architekt za sebe, za svou kancelář, za svůj spolupracující tým a v momentě, kdy se veřejně debatuje o architektonickém aktivismu, participativní architektuře, architektuře veřejného prostoru nebo architektuře tvořené ve veřejném zájmu, to vše jsou verze a modifikace architektonické profese, které jasně ukazují, že architekti vstupují do veřejného prostoru tak, že často své klienty zastupují v různých veřejných řízeních a procesech nebo pracují *pro bono* pro občanské skupiny, které si architektonické dílo nemohou objednat a uhradit jej. Tzn. architekti se mohou stát také mecény, filantropy, sponzory nebo pracovat skoro na způsob neziskových organizací nebo dokonce charity. Nesmírně si vážím těchto lidí, protože v podstatě vyvažují zjevná selhání státu.

PB: Jak souvisí kvalita architekta s odbornou způsobilostí?

MM: Naprosto nesouhlasím s tím že, kvalitní architekt je autorizovaný architekt nebo že autorizace je záruka kvalitního návrhu, protože jsou architekti, kteří absolvovali velmi dlouhé období školení a práce, pracovali v ateliérech vedených jinými architekty, než si sami udělali autorizaci nebo jednoduše jejich pozice v ateliéru nebo tvůrčí skupině je dlouhodobě taková, že si autorizaci ani nechťejí a nemusí udělat (dohoda uvnitř ateliéru může být i taková, že si ji někdo z ateliéru udělal a někdo jiný ne), takže to je vždy věc rozhodnutí a dohody. Myslím si, že jsou i architekti, kteří si nechťejí zvolit žádnou roli v profesních sdruženích ani ve veřejném prostoru.

Jedna z nejvíce fascinujících věcí na této profesi, podle mě, je že architekti pracují často ve skupinách a týmech a tam opravdu funguje něco jako velmi zajímavá dělba práce. Jsou architekti, kteří se soustředí hlavně na komunikaci s veřejností a získávání zakázek, pak takoví, kteří se věnují zejména návrhové části, kteří neradi anebo rádi experimentují atd. To vše umožňuje diferenciaci a distribuci rolí uvnitř ateliéru.

U nás je množství architektů, kteří říkají, že teď není období na experimentování, experimentovat se může jindy (kdy?) anebo nanejvýš na školách, ale v dobách krize a v praxi je třeba chápat architekturu znovu (Teigel) především jako službu veřejnosti a zejména všem potřebným. Chápu jejich důvody, modernisté byli také přesvědčeni, že dokud lidé nemají kde bydlet, nemá architektura právo na vznik ani existenci, ale s tím radikálně nesouhlasím, protože pak žádná nevznikne ani vzniknout nemůže. Myslím, že architektura není redukovatelná jen na jakoukoliv službu komukoliv, tedy ani veřejnosti, protože nikdo nemůže předem vědět, co mu může anebo nemůže architektura poskytnout, ani jakým způsobem mu umožňuje stávat se člověkem v žitém světě, pokud architektura nevznikne. Něco takového si nelze „objednat“ jako službu. Klient nemá ponětí, co vše by od architektury mohl chtít nebo jakým způsobem by to chtít mohl a měl, pokud to nevznikne o to neprožije. Tzn. dělat z architekta služebníka je sice na jedné straně velmi úctyhodné, působí to zdánlivě velmi skromně a ušlechtilé, na druhé straně bychom se ale mohli také ptát, proč tito tak údajně ušlechtilí architekti tedy nejsou také služebníky své vlastní profese, tzn. Nejen heteronomie ale také autonomie architektury. Proč ignorují potřeby architektury a jak se v takovém případě mohou vůbec považovat za architektky a ne například za sociální službu anebo kohokoliv jiného obecně prospěšného?

Proč se tak upřednostňuje jen heteronomie, kontexty architektury a architektonický aktivismus na úkor odpovědnosti i vůči její autonomii, u níž má architekt možnost, tedy právo a povinnost kriticky riskovat, vynalézat a objevovat, řekněme, například také v tom smyslu, jako o tom uvažoval Stravinskij, když říkal, že není hudebním skladatelem, on nekomponuje, ale vynalézá hudbu. Žádný aktivismus ani participace nemůže sama o sobě nahradit obrazotvornost, hru, risk, tvorbu, protože právě jejich interakce umožňuje objevovat a testovat neetablované a dosud neověřené nabídky programů, prostorových rozvrhů, struktur a konstrukcí, látkovou povahu a novou materialitu architektury. Je jasné, že se to děje v interakci s ostatními aktéry, spoluvůrci nebo individuálně, ale v každém případě mají při vzniku a dění architektury naprosto nezastupitelnou roli. Snažit se je rozpustit jen v exkluzivně čisté participaci a službě, kde architekt bude pouze asistovat všem ostatním profesím a laikům, znamená stavět toto všechno před vznik architektury a architekturu za ně, anebo dokonce na poslední místo. V otevřených dynamických systémech ale žádné stabilní pořadí ani poslední místo být nemusí. Klidně v nich architektura nemusí vůbec vznikat. Můžeme prozatímne zavřít architektonické školy, ateliéry a zase je otevřít v případě, pokud se znovu objeví kdokoliv, kdo má rád architekturu a nedá se odradit, nevzdá se touhy stávat se *arché tektónem*, někým, kdo není ochoten ani schopen přestat být architektem, opustit kritické promyšlení a tvorbu její *arché* a *techné* ať pracuje za honorář anebo *pro bono*.

PB: Aktivita pro bono jsou jedna věc, ale znamená to, že je nutné pečovat i o povolání jako takové mimo profesionální rámec?

MM: V této odpovědi jsem ve střetu zájmů, protože když uvažujeme o tom, že architektura je *rationatio a fabrica*, že architekt je filosof *arché* a *techné* dáváme tím také najevo, že jaksi není možné rezignovat ani na jedno ani na druhé, jsou to naprosto nevyhnutelné součásti profese, která působí nutně i v mimoprofesionálním kontextu. U nás je obrovský, obrovský deficit konceptualizace, systematického pěstování a zobecňování myšlení a tvorby architektury. Architekti architekturu prožívají, mluví o pocitech a emocích anebo o podstatě, pravdě anebo logice architektury, ale nebyli vzděláváni ve formulování svých vlastních ani sdílených tvůrčích programů tak, aby o nich interně a veřejně debatovali, aby je publikovali, aby za nimi stáli a také je kriticky diskutovali a přehodnocovali a interpretovali proč je z jejich hlediska nevyhnutelné, aby se věnovali právě tomuto a ne jinému programu anebo programům, procesům a postupům tvorby architektury. U nás dokonce, dokud nezačneme poukazovat na architektonické odvozeniny anebo přímo plagiáty, tak ani neuvažujeme a nehovoříme o tom, na jaké architektky a jejich postupy tvorby navazujeme a jakým způsobem. Na mezinárodních akademiích a v kancelářích bývá dobrým zvykem, že architekti uvádějí nejen to, kdo byl jejich učitel a kdo jsou jejich spolupracovníci a inspirující a problémová díla, ale také jak a proč jejich práci jiní architekti ovlivnili, jaké referenční projekty si vybírají, jakým tvůrčím způsobem na ně kriticky navazují, co je podle nich tedy předmětem právě probíhající architektonické debaty, co jsou podle nich zdroje a problémy dosud neřešených a nevyřešených architektonických úloh. Je běžné i například ve hře, třeba v šachu reflektovat, hráme takové a makové partie, toto jsou známá otevření hry, uzavření hry a toto jsou nerozhodné anebo neuzavřené partie. Nevíme,

jak je hrát dále, ale zajímá nás to a zabýváme se tím... Je běžné také ve vědeckém výzkumu, ve filosofickém myšlení a uměleckých výzkumech uvádět, co jsou v jejich oblasti nevyřešené úlohy, klíčové problémy, které inspirují tvorbu. Proč by to nemohlo být i předmětem architektonické debaty v odborných časopisech, na výstavách, do nějaké míry i v masmédiích?

PB: Je to taky o Obci architektů, která dříve vydávala časopis celkem dobré kvality, mamka nám ho kupovala a možná mě to částečně přivedlo k architektuře, ale nějakým způsobem se to zadrhlo a údajně se z nich stal takový divný spolek. Když jsem v rámci této práce zkoumal jejich stránky, dlouho byly absolutně nefunkční a přitom oni mají historicky vazby na UIA.

MM: Ano, jednak školy, jednak jednotliví architekti, bývalý Svaz, současná Obec architektů a jednak projektové ústavy měly přímé vazby na Mezinárodní kongres moderní architektury CIAM a také na zmiňovaný Mezinárodní kongres moderní architektury UIA v Paříži a jeho pracovní skupiny. Obec architektů a Spolek architektov Slovenska tyto mezinárodní vztahy a vazby v 90. letech obnovovali, v současnosti zcela upadly. Jsou to opět spíše jednotlivé osobnosti, spolky propagace architektury (Kruh) a další volná, neformální sdružení (včetně studentských paralelních, mimokatedrových škol architektury), které tuto situaci mění.

PB: (Architekt v politice)

MM: Úplně chápu architekty, kteří v této smršti politizace vždy všeho, chtějí zůstat apolitičtí. Když jsem dělala nedávno pro studenty přednášku o tom, kteří architekti reformovali uvažování o architektuře a funkci, programu, našla jsem v časopise *Praxis* báječnou anketu s Remem Koolhaasem a Bernardem Tschumim, kde odpovídali také na otázku historiků, teoretiků a architektů, jestli a kdy je architektura politická. Rem Koolhaas napsal, že architektura se stává politickou především ve velkých autoritářských režimech – on sám navrhuje také do Číny, kde je tak absolutizovaný a hierarchizovaný společensko-politický systém, že když navrhne stavbu televize a rozhlasu, budova kumuluje tolik funkcí a takových, které by se v žádném jiném uspořádání než autoritářském nemohly v jedné budově potkat v takové koncentraci ani míře. Tam a v tomto smyslu je podle něj architektura politická. A Bernard Tschumi odpověděl, že každá architektura je politická, protože i to, co je osobní je politické v tom smyslu, že když navrhne byt, kde distribuce místností je v jednom otevřeném prostoru na způsob studia nebo *open plan*, tak to představuje jiné politikum uspořádání, užívání a obsluhy, než když navrhne byt, kde jsou diferencované místnosti jednotlivě dostupné z chodby. Pro něj *oikos*, tedy domácnost, domov a domácí prostor je zároveň nějakým způsobem politický ve smyslu architektonických i občanských událostí ne/možných a ne/dějících se ve zmíněných prostorových rozvrzích. To je jiné chápání političnosti, než popsal Koolhaas, pro kterého být politický znamená prosazovat stranický program a dohled nad prostorovou organizací státních staveb s veřejnou funkcí. Takže v tomto intervalu se pohybují. Ale pořád věřím v to, že architekti mají být i aktivističtí, apolitičtí a mají být v opozici.

Myslím si, že proto, aby architekti měli možnost vlastní tvorby, mají pracovat „a-politicky“, tedy i v meziprostorách politiky a apolitičnosti. Zároveň plně chápu architekty, kteří jdou do politiky a tím se vzdávají části své tvůrčí svobody zavazující se a jako političtí funkcionáři pomoci komunikovat, dělat zprostředkovatele a průvodce celým politickým proudem, veřejným prostorem a prostorem profese nebo odbornosti. Mám dojem, že část architektů může a má zůstat apolitická a dělat politiku jinými tedy i architektonickými prostředky nebo případně oslovit voliče ve volbách do politických zastupitelských orgánů.

PB: Kdybych to zúžil na architekta v politické funkci jako je např. v Bratislavě primátor Matúš Vallo nebo Petr Hlaváček jako náměstek pro rozvoj v Praze, protože počet architektů v komunální politice v České republice minimálně od roku 2010 stoupá, je to i díky zvyšujícímu se počtu architektů, ale hovoří se o tom, že prostě cítí obyčejnou frustraci.

MM: Ano, souhlasím. Cítím frustraci i z práce některých z nich, především z několika iniciativ a rozhodnutí Matúše Valla a jeho architektonického a urbanistického *Teamu Vallo* transformovaného na „první městskou stranu“ *Team Bratislava*. Podle ní má být Bratislava městem, „v ktorom si ľudia nájdu prakticky čokoľvek, čo hľadajú“. Kromě toho, že se jedná o populismus v čistém stavu – například pokud lidé hledají znovuzaložení městských států, stane se hlavní město země samostatným městským státem? –, nemůžu se také nezeptat, co je tohle za „program“ architektury a urbanismu města?

PB: Zmiňovala jste vývoj různých modelů architekta v historii, dala by se aktuální situace k něčemu přirovnat? Někteří starší zkušenější ekonomové začínají opatrně zmiňovat, že se možná řítíme do krize, která může být podobná velké hospodářské od roku 1929, co pro nás může případný následný útlum znamenat?

MM: Rozumím, krize může být velká, globální a může zahrnovat všechno možné, protože jsme zřejmě v nějakém období klíčových proměn civilizace, kultury, ekonomiky, transformační období bývají bouřlivá a nevím, jestli to umím přirovnat k nějakému jinému období, než jsou velké dějinné krize a zlomy. Zatím je to válka mezi dvěma evropskými státy, dalšími státy ve světě a nové rozdělování sfér vlivu světových mocností, jestli to budou i lokální občanské války nebo revoluce, anebo globální válka, to uvidíme, jestli to přežijeme. Ale v každém případě je to podstatný civilizační, sociální a kulturní milník, včetně architektonického. A otázka samozřejmě je, jakou úlohu v tom hraje a bude hrát architektonická profese.

Ale mění se způsob práce mnoha profesí, energetická a ekonomická krize není jediná, která probíhá a která nás nemine. Evropa a svět prožívají radikální destabilizaci dosavadních způsobů existence lidí, sociálních uspořádání a kulturního života a práce, krizi v mnoha duchovních a fyzických oblastech a jak velmi pěkně říkají Američani, každou dobrou krizi současnosti třeba zužitkovat na uvažování o budoucnosti. Čeká nás možná obnova a nové vystavění toho, co jsme v Evropě i jinde válkou zničili, na Ukrajině již ve vojensky aktivních zónách staví vojenské stavby darované 3D tiskárny. Zůstane prozatím jen u staveb pro armádu, anebo budou na snad osvobozených územích stavět také civilní stavby a stavební soubory? Takže pojdme reflektovat a promyšlet vlastní situaci i situaci jiných: uprchlíků, migrantů, lidí bez domova a bez místa k životu na planetě, která se opět jednou děje jako velice křehká souhra přírodních i kulturních proměn. Jak mi to doslova řeklo několik amerických architektů i kritiků, když jsem s nimi dělala rozhovory pro knihu *Oxymorón a pleonasmus*, je škoda promrhat dobrou krizi, nepromrhejme ji tedy neochotou a nezpůsobilostí o ní přemýšlet a reagovat na ni tvůrčími způsoby. Nemusí jít ani v architektuře jen o *the slow movement* a variování výpočetní architektury diskretismu a „architektonických návrhů“

generovaných umělou inteligencí, ale také o další z evolučních a možná také revolučních, protože i riskantních a nepředvídatelných, promýšlení základů architektury, otázky co je to architektura a kdo je to architekt.

Ing. arch. Lucie Vogelová

PB: (Tvorba)

LV: Teď je to všeobecně nebo jak to mám já?

PB: Obojí, můžeš začít třeba tužkou. Vidíš, že je kolem tebe důležitá nebo ji něco nahrazuje?

LV: V mém prostředí je pořád důležité to vymyslet vždy na místě a potom s tužkou v ruce, takže myslím, že je důležité si to dávat na papír a dobře vidět, pro mě teda, nebo pro ty, co jsou kolem mě, že je potom dobře vidět měřítko. A vidím, že tohle ztrácejí studenti, kteří právě už navrhuji jenom virtuálně v počítačích a tabletech, a jak si to zvětšují, jak je to jednoduše zvětšitelné, tak nevědí, jak je co daleko. To vidím úplně jasně, že s měřítkem mají strašný problém a vůbec nevím, jak jim vysvětlit, aby to dělali jinak, aby věděli, kolik je metr. Když chodily moje děti do základní školy montessori, tak tam chodily s takovými tyčemi modro-červenými a měřily třídu na metry a na centimetry, tak tohle by studenti potřebovali. Ale jinak v mé praxi, už jsem v ní dlouho, 25 let nebo ještě déle, se samozřejmě změnilo zobrazování, naučili jsme se kreslit v nějakých programech, ale my jsme se zatím neposunuli jinak, než do AutoCADu placatého jako 2D, my si 3D hlavně představujeme a děláme si to do skic. Naše nástavba pro krajinářskou architekturu byla vždy taková hodně pozadu, jsme trochu pozadu v tomhle, ale posunuli jsme se, že projekt opravdu skládáme od studie až po prováděčku samozřejmě v počítači, ale základní tvorba, rozmyšlení konceptu, je u nás určitě nad papírem.

PB: Myslíš si, že má umělá inteligence nějaký potenciál pro navrhování?

LV: Umělá inteligence něco navrhuje už? Nebo já nevím co to je.

PB: Určitě, dostává už do fáze, že se nepíše jen zadání nějakým systémům, ale řeší se, že se samy učí.

LV: To je skvělé, to by mě zajímalo, o tom nic nevím, totiž já jsem z doby, kdy jsme si mysleli, že až budeme velcí, že jistojistě budeme létat na měsíc na dovolenou, takže jsem od té doby docela skeptická, že se něco takového stane, že to jde jiným směrem, zato jsme si třeba nemysleli, že si budeme telefonovat mobilními telefony, to bylo úplně za hranic našich představ. Takhle to je, ale mně by se třeba líbilo to vyzkoušet, mně se líbí takové věci, co by to udělalo, kam by se to dostalo dál.

PB: Co je pro tebe udržitelnost v architektuře?

LV: Já už opravdu nikdy nenavrhuju domy, takže myslím, že v domech je to ještě trochu něco jiného, naše krajinářské projekty byly trochu udržitelné už od začátku. Dělá to určitě vegetační složka, která je taková dynamická, ona žije sama a tím pádem je to něco, co domy nemůžou nikdy mít, tu růstovou, měnící se v roce, dynamiku, ale to jsem nechtěla říct. Jenom chci říct, že naše stavby jsou udržitelné samy od sebe, protože u nás vždy bylo, že to musí jako žít, že to musí fungovat a ty tuhé věci musí vydržet, takže to bylo udržitelné, ale určitě dnes více používáme materiály z bouraných staveb, určitě o hodně více se dbá na práci s dešťovou vodou, zatímco dříve se myslelo rychle pryč, rychle vsáknout, tak teď se říká co nejdéle nechat. To je velký rozdíl, který má velký vliv na to, jak naše navrhování venku vypadá.

PB: Co si myslíš o standardizaci v souvislosti s projektováním, co je přínosné a možné dnes standardizovat?

LV: Standardy, když nějaké jsou, tak jsem za ně ráda, protože mně pomáhají, abych nemusela všechno pořád opisovat dokola, když na to je standard, tak to беру, nevím, jestli myslíme pravidla nebo výrobky. Nevidím to u nás ve výrobcích, ale v pravidlech a jsem ráda, používám je, protože se v našem oboru hodně zlepšily a jsou dobré, myslím tím opravdu, jak máme třeba teď v Praze standardy pro stromořadí nebo máme standardy pro různé technologie výsadby, tak to je fakt super, nemusím to znova opisovat a můžu si to upravit.

PB: Děje se, že některé dílčí činnosti nebo úkony se přesouvají mezi fázemi nebo vypadávají anebo jsou úplně nové?

LV: Ne.

PB: (Komunikace)

LV: Myslím, že komunikace je důležitá a mně se občas zdá, že právě protože je jí s někým hodně, tak naopak ubývá a potom mi chybí. Už se mi stalo s různými lidmi, jak na ně útočí ze všech možných stran, že potom myslí, že už něco je jasné a víš to, ale když se to neřeklo, tak ty nevíš. Nejčastější projekty, co mám, jsou s nějakými domy, není to někde daleko v přírodě a samo, takže vždy v nějakém urbanizovaném prostředí na 99%, tzn. že můj návrh, který je vyloženě mezi domy, tak ty ulice, prostory a veřejná prostranství vždy čekají, až budou domy hotové a už jsou všichni unavení to řešit, to se mi zdálo vždy a teď se to trochu zlepšuje, i role krajinářských architektů tam vyvstává v tom, že se tomu dává nová energie, ale často se to trochu ubíjelo a nikdo už to potom nechtěl řešit.

PB: (Koordinační)

LV: My jsme trochu dospěli k tomu, že je potřeba to více koordinovat s ostatními kolem.

PB: Myslíš, že by měl být architekt automaticky schopným manažerem?

LV: Myslím, že to není nutné, ale myslím, že každý projekt potřebuje svého manažera a může to být architekt, ale nemusí.

PB: Specializuje se někdo jen na konkrétní činnosti nebo vidíš hodnotu v tom, že všechno nějak zvládá?

LV: Myslím si, že každý má jinou cestu. Já chodím do hodně ateliérů, protože hodně spolupracujeme, nejsem jenom ve svém a fakt hodně vidím, že je to různé a vlastně to vypadá, že lidem to docela funguje, ať už je to tak nebo tak.

PB: Je pořád podstatou architektury, že se pracuje se souvztažností měřítek?

LV: Určitě, tohle řešit nikdy nesmí architekt zapomenout a musí to mít pořád na paměti. Vždy se to musí řešit v souvislostech, tzn. Když i děláš malý detail, musíš se podívat z širšího pohledu.

PB: Máš dvě školy architektury, jak vnímáš problematiku přístupu architekta, kde anglosaský má víceméně striktně oddělené a naproti tomu jde přístup, který je tradičnější u nás, ten podunajský, který má spíše komplexní pohled, jak vnímáš dění okolo tohoto tématu?

LV: Souhlasím, že architektura je jen jedna, ale myslím si, že narůstají nároky na řešení jednotlivých věcí, dům nebo krajinářskou architekturu, tam to vidím nejvíce, a že to zvládne už jenom superman a takoví už skoro nejsou, to není možné prostě. Takže myslím, že to vede ke spolupráci specializovaných architektů, kteří ale mají společné, že jim jde o jedno a vidím, jak to projektům dělá dobře, když se na nich podílí více lidí, kteří jsou každý trošičku specializovaný, že to není, že umím všechno a budu navrhovat všechno

PB: Teď se ta situace vyostřuje, obory mají nějaké ambice, to jenom popisuju, vidím třeba, že šéf velké krajinářské asociace z banneru na facebooku sděluje, že krajinářští architekti by měli převzít leadership, ale vztáhnou to na všechny, každý má nějaké ambice, je nějaký společenský kontext, který situaci nějak nastavuje, jak vnímáš tuhle hru, kdy to jde až fakt do konfliktů?

LV: To já nehraju, myslím, že by měli fakt spolupracovat a na projektech by se měli střídat ve vedení, že je projekt, který vede krajinářský architekt, je projekt, který vede architekt, protože vždy se dá určit podíl věcí, které se tam řeší a mají spolupracovat, nemají závodit, kdo má toho dělat vždy více, to nesouhlasím.

PB: Dokážeš si představit nějaké východiska toho, co říkáš, nazval bych to kompetenčním model, který by říkal, co kdy kde kdo řeší, nebo myslíš, že to nejde popsat a vždy záleží na konkrétní zakázce nebo tématu projektu?

LV: To nevím, jestli to jde nějak popsat, jsem taky v Pracovní skupině krajinářská architektura u ČKA a docela to tam řešíme, ale my pořád bojujeme o uznání aspoň trochu, s čímž normálně v praxi nemám problém, právě protože jsem taky architekt, ale vidím, že krajinářští architekti celkově ano, protože jsou pořád mezi námi architekti, kteří si právě myslí, že architekt je ten, co má mít všechno a na co mít tady vyskakující krajinářské architekty, co jako chtějí ... Dlouhodobý problém, který myslím, že se zlepšuje právě s tím, jak krajinářská architektura nabývá na důležitosti ve smyslu ... ona nám pomáhá ta pitomá klimatická změna, kdy vypadá, že krajinářští architekti by na to mohli mít nějaké řešení a vlastně je to takový tlak od investorů, ať už jsou z veřejného nebo soukromého sektoru, že to chtějí řešit a vážně už někteří architekti pochopili, že krajinářský architekt se nezabývá ničím jiným, než tím venkem a tím pádem má více prostoru tohle řešit. Takže chci říct, že my tady u nás na tom našem architektonickém písečku máme fakt trošku problém s některými, vlastně jsou to většinou starší architekti, kteří si myslí, že krajinářský architekt je dobrý na to, aby řekl jaká kytka je která, a to fakt není dobrý přístup.

PB: Jde taky o to, že je určitý počet krajinářských architektů jako ty, kteří dříve vystudovali v Lednici a mají na to soudobý pohled, nicméně pokud se budeme bavit o větším počtu, až poslední dobou se to učí tak jak říkáš, takže tady je plno architektů, bych řekl, těch zahradních, starších, myslíš, že všichni co vystudovali v Lednici a ČZU, tak mají architektonické chápání, jak ho popisuješ?

LV: To víš, že nemají, ty školy nejsou dobré.

PB: Takže je to otázka času do budoucna.

LV: Určitě, je to opravdu dost špatné.

PB: Kde si myslíš, že by měla být úroveň kvalifikace, která odlišuje architektonický obor od technického, jaký je rozdíl?

LV: Víím, jak by to mělo vypadat nebo myslím, mám na to nějaký náhled, jak chci, aby to vypadalo. Myslím, že když jsi architekt, tak vlastně jsi dobře kvalifikovaný právě na analýzy, koncepce, jako probrat to s klientem a dát tomu nějaký tvar, ukázat mu jak to může být výborné. To ukážeš ve studii a potom na to dodělání, si myslím, že si máš vzít další podpůrné technické profese, i tak stejně musíš, kdybys to vedl všechno sám dále, tak stejně tu vzduchotechniku nenavrhuješ sám a u nás je to to samé v krajinářině. Ale myslím, že je to správně jedině s tím, že tam máš pořád dohled, supervizi, ale už to nemusíš sám všechno dělat, protože, myslím, že jsi tak dobrý, že je škoda, že se kvůli tomu nemůžeš věnovat dalším novým projektům, protože by ses tady v tom jednom urýsoval do posledního vypínače.

PB: Dáváte projektovat krajinářské projekty taky?

LV: To u nás v ateliéru máme takový rozkol, ale jo, my si bereme aspoň nějakou pomoc někdy a někdo zase nechce, někdo si strašně rád dělá až do konce, protože ví, že tam jako vychytá ty chyby, což je taky cesta.

PB: Eviduješ nějaké nové, etablojí se technické inženýrské obory, kde by mohlo být riziko, že díky nástrojům, které zvládají, se nabourávají až do koncepce a mají to tendenci přebírat?

LV: To se mi ani nezdá, že by to měli tendenci přebírat, ale vidím tam nové profese, které dříve nebyly a jsou to takoví ti různí environmentalisti, co počítají ekologické bilance a potom jsem ráda, že se do toho dostávají i ty sociologické věci, které se taky dost opomíjely, a jsem moc ráda, když v týmu někdo takový je. Když se neřeší jedna zahrádka, ale větší území, tak myslím, že to má být opravdu více profesí, které ani vůbec s architekturou nemají nic společného, třeba právě sociologické obory, ty jsou taky důležité.

PB: (Výstavba)

LV: Nevím, jestli to nějak narůstá, znala sem už i předtím lidi, co to takhle dělali, ale nevím, nikdy jsem nezkoumala kolik jich je, že to i stavěli, nebo že si to projektovali a rovnou vyráběli úpravy venku, v naší profesi je to možná častější ještě a vidím, že design and build začíná být hodně oblíbený, tak možná, že se to k tomu zase sune, ale vůbec to neumím kvantifikovat, jestli je toho více nebo méně, je to možné, protože design and build jsem slyšela poprvé před třemi lety, ani jsem předtím nevěděla, co to je.

PB: (Veřejná správa)

LV: Mně se líbí, že už je více městských architektů, ale pořád to je v málo městech a zdá se mi, že tam, kde jsou, ty co já znám, tak mají vlastně docela nějakou pozici, třeba i tebe jsem viděla ve Šlapanicích, mně přišlo, že tě berou a že takhle je to jako správné, že to má nějakou šanci správně ovlivňovat město, takže je to místo, kde se může uplatnit a mně se zdá, že to funguje. Ale když na někoho narazím, tak to zrovna funguje, ale potom je asi zřejmě dalších 30 měst, kde to není.

PB: Zaevidoval jsem první krajinářské městské architektky. Jestliže máme projektování, plánování a správu vystavěného prostředí a podstatou je architektonické vnímání těch věcí, myslíš, že je nutné mít ještě městského krajináře? Samozřejmě to asi závisí na velikosti města, ale principiálně?

LV: Ano, myslím, že to jde s vnímáním krajinářského architekta jako takového, že když už se pochopí, k čemu je dobrý, tak je určitě dobrý.

PB: (Předpoklady architektonického vzdělání pro pozice) Mělo by se připravovat na městského krajináře?

LV: Vzdělání by mělo být široké a komplexní, tak se o tom taky mluví, co všechno by v tom mělo být obsažené, ale já nevím, nedá se nikdy připravit na všechno, stačí, když už jsi opravdu vzdělaný široce a komplexně a nevím, jestli bys měl mít specializovaný na některé věci, že se třeba z tebe stane památkář, tak mít jako speciální ještě ..., nevím.

PB: Jedna věc je povolání, když vyjdeš ze školy a potom to přechází do profesionality, máš nějaké razítko ...

LV: No jasně, třeba teď učím, co je Šik na AVU, a vůbec jsem nechtěla být učitel, ale tohle se stává hodně architektům, že mají taky dojem, že by mohli předat svoje ... buď dostaneš nějakou neodmítnutelnou nabídku nebo máš pocit, že bys měl dále něco taky vrátit, co si dostal, když už toho víš docela dost, ale to víš samo sebou, ne že bys pořád studoval, ale protože jsi v oboru dlouho, tak si nabyl informací, které bys mohl říct těm, co je nemají.

PB: Krásně si to přemostila ke společenské roli, hovořila si o tom, že něco nabýváš a potom to vracíš, chtěla bys to nějak zpřesnit?

LV: Myslím, že to je dobré, když jsi v profesi, buď jí můžeš dělat pořád, nebo si k tomu můžeš něco přidat, třeba kus výzkumu nebo tady to předávání informací nebo právě jdeš dělat ještě toho městského architekta, takže mně to přijde docela správné, ale chápu, že to není zase každého cesta. Je dobré, že jsme toho schopní.

PB: Myslíš, že souvisí profesionalita, tzn. razítko s kvalitou architekta?

LV: Myslím, že to s razítkem nesouvisí, je to vyloženě oprávnění, kdo to může potom podat na úřad, ale nejsi o to lepší architekt, když máš razítko.

PB: Ještě se trochu vrátím a upřesnil bych, je nutné mimo rámec profesionality pečovat o povolání?

LV: Myslím si, že to prospívá profesi i společnosti, když architekt s těmi znalostmi může dále pracovat v dalších rolích.

PB: Jak vnímáš fenomén architektů v politice, proč tam vstupují? Teď se už nebavíme o městských architektech jako konzultantech, ale např. o Petrovi Hlaváčkovi jako náměstkovi pro rozvoj nebo třeba Matúšovi Vallovi v Bratislavě.

LV: Myslím si, že tyhle lidi jako zrovna Petr Hlaváček ... jak ho znám, takže vím, že tam šel z důvodu, aby to opravdu zlepšil, že může se svojí celou osobností a svými schopnostmi a znalostmi se posunout k lepšímu zacházení s architekturou, urbanismem a se vším tady v Praze. Vidím, jak to má těžké. A taky proto asi těch architektů není veřejně činných tolik a myslím, že to není architektům moc vlastní.

PB: Jaké předpoklady výkonu povolání jsou v politice přínosem?

LV: To fakt nevím, já vůbec nevím, co by mohlo v politice pomáhat, občas se nad tím zamýšlím, ale politika je hodně zvláštní obor. Ona by vypadala dobře, kdyby nebyla pošramocená těmi tlaky. To, že zastupuješ nějaké občany, kteří si tě vyberou, a děláš pro ně práci, že spravuješ město nebo obec, vypadá takhle dobře a na to vypadá, že by byl architekt docela dobrý. Ale myslím, že je to hrozně pokřivené a těžké a fakt nevím, jaké potřebuješ schopnosti do toho prostředí se dostat.

prof. Ing. akad. arch. Jan Šépka

PB: (Tvorba)

JŠ: Domnívám se, že architektura je tady tisíciletí a na významu tvorby se nic nemění a měnit se nebude. Je tedy jedno, jestli děláte chrám v Římě nebo navrhujete obchodní dům. Pokud se bavíme o architektuře a ne o stavební produkci, což je nutné rozlišit, tak se domnívám, že na tvorbě jako takové se nic nemění. Vždy půjde o silný koncepční nápad či náboj, který je převedený do reality, to je podstata architektury.

PB: Mění se dnes něco na významu tužky nebo není něčím nahrazována?

JŠ: Každý tvůrce dělá nějakým nástrojem, který mu vyhovuje nejvíce. To podstatné není nástroj, ale mozek, který vymyslí návrh a nástrojem ho pomocí ruky nějak zhmotní. Je tedy irelevantní, jestli děláte tužkou, počítačem nebo nějakým virtuálním procesem, vlastně to na tvorbu nemá žádný vliv.

PB: (Umělá inteligence)

JŠ: Umělou inteligenci se snažíme skrz počítače zapojit do procesu navrhování a je bohužel málo projektů, kterým se to daří. Zatím umělá inteligence slouží především čistě k prezentaci, nikoliv na vymyšlení návrhu. My se neobejdeme bez našeho mozku a reakci na konkrétní zadání. Umělá inteligence se dá velmi dobře využít, když například potřebujeme vymyslet chytrou fasádu, která bude velmi komplikovaná. Pokud si dobře zadáme vstupní parametry, aby se nám podařilo vygenerovat ideální výsledek, pak nám bude dobrým pomocníkem. Ale zpět – je to nástroj, není to něco, co bychom si mohli integrovat do hlavy místo mozku.

PB: (Udržitelnost v architektuře)

JŠ: Opět hodně obecná otázka, na kterou se těžko odpovídá zkratkovitou formou, ale začnu z hlediska legislativy. U nás existuje řada norem a předpisů, které musíte splnit, když děláte projekt pro stavební povolení. Otázka je, jestli je celá ta analýza předpisů dobře nastavená. Chápu, že něco nastaveno být musí. V dnešní době vyhrávají ceny za nízkoenergetičnost stavby, které jsou prošívané elektronikou, jsou obalené slunečními kolektory a mají drahá zařízení. Na stavbě je řada materiálů, které musely být někde vyrobené, musela na ně být spotřebovaná nějaká energie, která se nezapočítává do tabulek a hodnocení. Je tedy naše legislativa i udělování cen takovým stavbám v pořádku? Nedávno jsem četl článek, že jediná správná cesta je recyklace, ale ani ta nám neudělá nulovou spotřebu. Musíme si uvědomit, že stavění nám obecně nemůže udělat nulovou spotřebu. To bychom si museli říct: tak nestavme nic, nerodíme další děti atd. Prostě člověk sám o sobě bude naši planetu pořád poškozovat jenom tím, že tu je. Otázkou tedy je, jak naši planetu co nejméně zaneřadit. A na to neumím odpovědět. Další otázkou tedy může být, zda jsme schopni nastavit pravidla tak, abychom si opravdu řekli, že při nich budeme za 10 let třeba na desetinovém energetickém podílu, než máme nyní. Dnes dobře vidíme s příchodem energetické krize a na válce na Ukrajině, že strach nás nakonec donutí šetřit energií. Zatím se tedy bohužel ukazuje, že nastavení parametrů v době, kdy se máme dobře, nefunguje. Musí přijít nějaká rána shůry, která nás donutí chovat se jinak.

PB: (Pracovní postupy)

JŠ: Většinu projektů dělám 6, 7, 10 let i více a to jsou například i rodinné domy, kdy nejdelší proces byl u domu s klenbami na Smíchově, kde stavební povolení bylo vydané až po 5 letech. Rok jednání s památkáři, potom schválení výjimky a do toho se vám začne odvolávat soused, kde vlastně nemáte odvolání, takže musíte zase rok čekat, než se k tomu úřady vyjádří. Proces povolování je bohužel v České republice naprosto v tristním stavu. Pokud se nepletu, tak jsme na 157 místě ve světovém žebříčku ve vyřizování stavebního povolení, mezi 190 porovnávanými zeměmi. Šetří se bohužel časově i finančně na první fázi návrhu, kterým je studie, jelikož nikdo není schopen předpokládat, zda projekt na úřadech vůbec projde a případně, jaké to bude znamenat změny. Projekty se tedy v některých případech šijí přímo na míru i nesmyslným předpisům, aby bylo řízení, co nejkratší. Byrokracie nám tedy zabíjí architekturu. Tento model známe i z minulosti, kdy se vyspělé civilizace utopily samy na své byrokracii.

PB: Třeba prof. Bárta se tomu důkladně věnuje.

JŠ: Egypťané a samozřejmě Římané byli grafomani, kteří zaznamenávali úplně vše. Bylo by tedy na místě se z těchto příkladů poučit. Smutné na celé věci je to, že pokud chcete, aby vše dobře dopadlo, tak se musíte jako architekt na celém procesu povolování podílet. Takže tato byrokracie se stala nedílnou součástí naší profese. Zatímco kreativní práce v ateliéru nad samotným návrhem, představuje dnes nepatrné procento z celého vleklého procesu.

PB: (Komunikace)

JŠ: Ještě doplním jednu paradoxní věc. Některá nařízení a předpisy se začínají vzájemně rozporovat. Nevíte, čemu máte vyhovět, jestli požárníkům, památkářům, hygieně nebo nějakému jinému předpisu.

PB: (Koordinační)

JŠ: Je řada architektů, kteří dělají jen studie. Následně spolupracují s projekční kanceláří, která vyřídí veškerá povolení a vyprojektuje prováděcí dokumentaci. Já to tak nemám, u projektu chci být úplně od začátku, přes povolování, až po prováděcí dokumentaci, kterou si dělám sám se svým týmem kolegů. Následně chci být na stavbě a domýšlet všechny detaily a návaznosti. Domnívám se, že podstata architektury není jen úvodní nápad, ale i dotažení domu do všech nejmenších detailů. Pokud bych neměl možnost řešit stavbu komplexně, tak bych raději projekt odmítl. Snažím se mít malou kancelář, kde mám dva lidi, jsme tedy celkem tři, kde vím, že obsáhneme nějaký počet staveb a více věcí si nemohu vzít, jelikož bych nedokázal garantovat kvalitu práce. Takže vím, co si mohu dovolit s jakým počtem lidí. Samozřejmě spolupracujeme se specialisty, kdy celý projekt koordinujeme.

PB: Takže vůbec nepraktikujete, že by někdo byl specializovaný na nějakou konkrétní dílčí činnost nebo úkon a vedete ostatní tímto způsobem?

JŠ: Je to tak.

PB: Myslíte, v tom případě, že architekt by měl automaticky být schopným manažerem?

JŠ: Spíše je to takové nutné zlo. Pokud se rozhodnete pro komplexní řešení projektu i stavby, tak vám nic jiného nezbyvá. Škola vás to samozřejmě nenaučí, to se snažím sdělit i studentům. Když chcete dělat profesi tímto způsobem, musíte všemu částečně porozumět a být partnerem v diskuzi investorovi. Stanete se částečně i manažerem, je to tak.

PB: (Měřítka a vrstvení témat)

JŠ: Studenty učím, že malý i velký dům se dělá úplně stejně, musíte mít jasnou koncepci. Měřítka si musíte nastavit tak, abyste ho dokázal uchopit. Samozřejmě, když děláme velký projekt jako Pardubice nebo muzeum do Olomouce, tak prováděcí projekt ve třech lidech včetně koordinace všech profesí zabere rok a proto si musíte na takovou práci vyšetřit čas. Stejně tak si musíte dobře rozmyslet kolik zakázek jste schopni v malém týmu osob zvládnout profesionálně odevzdat. Je to tedy o prioritách.

PB: Platí stále, že architektura je práce s provazováním měřítek?

JŠ: Já osobně nemám takové zkušenosti s urbanistickým měřítkem. Architekt by měl různá měřítka zvládat a samozřejmě je bude vyhodnocovat trochu jiným způsobem, když budete dělat urbanismus a řešit krajinu, než když budete dělat rodinný dům. Ale v obou případech se zpátky dostáváme k základní koncepci, kde bude v obou případech v principu stejná. I pro velká území si budu chtít dát jeden cíl, který potom třeba bude rozdroben do sub-cílů, ale bude jeden, stejně jako u rodinného domu.

PB: Jak vnímáte pojem „specializace na všeobecnost“?

JŠ: Nevěřím na všeobecnou specializaci. Ideální model vidím v souhrně s odborníky. Je to tedy o tom, že se obklopíte schopnými specialisty - odborníky, kteří tématům dobře rozumí a dokážete se bavit na jedné úrovni rovnocenně.

PB: (Modelová pojetí architekta - Kompetenční model)

JŠ: Je to dost subjektivní, někdo se začne specializovat na nemocnice a začne v tom být nebyvale dobrý a celý život se věnuje této úzké specializaci. Osobně hledám neustále nová témata a znovu a znovu se dopodrobna seznamuji s novou typologií. Mě to takto dává stále nové impulsy, než sklouzávat ke specializaci. Nicméně je pravda, že zřejmě v konkurenci se specialisty na nemocniční provoz, bych neobstál a v řešení takto složitého provozu bych zřejmě objevoval Ameriku. Naopak specialistům se může stát, že po nějakém čase ustnou v zajatých kolejích a opakují zažité postupy, které jim nedovolí vykročit dál. Takže na to neexistuje jednoznačná odpověď. Může být dobré, že jsem specialista a věnuji se celý život jednomu tématu a budu se v tom stále zdokonalovat. Naopak může být dobré, že přeskakují na různá témata, budu v tom také chtít být dobrý, ale musím je znovu sám pochopit, uchopit a dát do toho energii, abych to udělal tak dobře jako specialista, který se tomu věnuje celý život.

PB: A když to vztáhneme k soutěžím, kde se dokládají reference? Jsem z Ostravy, kde filharmonii nesoutěžili žádní Češi, I když tady máme plno skvělých architektů, kteří by to asi mohli udělat stejně dobře nebo i lépe, ale nemají x filharmonií za posledních x let.

JŠ: Ano, je to tak. My jsme se konkurzu účastnili i v Ostravě společně s akustickou firmou Soning a nebyli jsme vybráni. V této soutěži nebyl vybrán ani jediný český tým, což bylo možná poučení pro filharmonii v Praze, s tím, že to bylo omezené na portfolia a reference. Myslím, že to není šťastné a lze určitě argumentovat operou v Sydney, kde vyhrál mladý architekt Jørn Utzon, který žádnou referenci k filharmonii neměl. Dnes vnímáme tuto operu jako jednu ze světových ikon. Určitě je takové omezení diskriminační pro mladé začínající architekty, kteří se nemohou vykázat žádnou referencí. Je to velká škoda, ale na druhé straně chápu investora, který chce mít jistotu v tom, že si vybírá profesionála. Ale jsou úkoly, jako právě filharmonie v Praze, kde jsem přesvědčen o tom, že to měla být otevřená soutěž pro všechny. Tato stavba má takovou důležitost, že výběr by měl být naprosto demokratický bez omezení. Bavme se o tom, že budou nějaké typy staveb, kde je vhodné vybírat ateliéry přes portfolia. Další věc je ta, že je dnes dostatek práce, takže etablované kanceláře nemají čas dělat soutěže. Soutěžím se tedy hodně věnuje nejmladší generace, která si chce udělat jméno a získat zakázku. Bohužel situace je taková, že ty nejmladší ateliéry jsou z více jak poloviny soutěží v ČR vyloučeni.

PB: Hodně to závisí také obecně na ekonomické situaci a potažmo ve výstavbě. (Vztah k technicky-podpůrným inženýrským oborům)

JŠ: Narážíte na to, že dnes vyjde architekt ze stavební fakulty, kde je obor architektura a stane se architektem. Obávám se, že s tím momentálně nejde nic dělat. Pokud vím, ČKA dělala nějaký průzkum a každý rok máme kolem 700 nových architektů, což je na naši republiku velké číslo. Máme velké množství vysokých škol, které generují velký počet architektů. Ne všichni samozřejmě jdou po škole dělat architekty, někdo jde na úřad, někdo dělá grafiku, atd. To, co je daleko palčivější, že autorizovaný inženýr, který má stejné pravomoce, jako autorizovaný architekt. Měla by se tedy rozlišit gesce inženýra a architekta. To by měl být základní cíl, aby se neřušovalo vzájemně do jiných profesí.

PB: To s sebou nese riziko, myslíte, že se to akceleruje v souvislosti s technologickými změnami?

JŠ: Ne, technologie s tímto tématem nesouvisí. Stavební inženýr může navrhnout rodinný dům stejně jako architekt a to by neměl. Třeba v Německu je práce jasně rozdělená na to co smí dělat stavební inženýr a co smí dělat architekt. Architekt potom zase nesmí vykonávat práce, které jsou čistě inženýrské. Stavební inženýr by tedy vůbec neměl dělat studie, protože na to není školený. Inženýři nám tím berou práci, kdy jsou schopni nabídnout minimální cenu, které nemůžeme konkurovat. K tomu dodají i další část, kde je již jejich profese. Tímto momentem se stává to, že společně nespolupracujeme, ale naopak jsme rozdělení. Jediná správná cesta, kterou by měly vyvolat obě komory, protože to nikdo jiný udělat nemůže, je rozdělení kompetencí, co může dělat inženýr a co má dělat architekt. Pokud by se podařila udělat dohoda, pak by spolu začaly obě profese kooperovat. Tento model by se měl vtělit již do výuky na škole, kde by architekti i inženýři byli už od začátku

připravování na to, že budou muset v nějaké fázi spolupracovat. A to je zásadní problém, proč je architektura tam, kde je? Proč děláme za minimální peníze? Tento problém je ověřen i průzkumy, ze kterých vzešlo, kolik procent staveb dělá architekt. Jedná se o mizivé procento, tuším ani ne 10%, což je tragický údaj volající do nebe. Tady je zakopaný pes.

PB: Ty procenta se často diskutují, někdo říká, že to nikdy nebylo jinak, akorát architekti nastavovali laťku a všichni kopírovali, což se dnes neděje nebo možná se to teprve trochu začíná dít. (Výstavba)

JŠ: Myslím, že architekt by měl být odpovědný za celek. Každý to má samozřejmě nastaveno trochu jinak. Osobně se snažím být odpovědný za každý detail a jsem pravidelně na stavbě. Snažím se tedy být odpovědný za komplexní dodání domu včetně interiéru. Nicméně vím, že takto to má nastaveno jen velmi málo architektů.

PB: Ale obecně jsme v tom slabí.

JŠ: Tak a potom jste tam měl podotázku ke stavitelství, jestli by měl mít architekt stavební firmu. Zním takové případy. Otázkou může být, zda architekt v roli stavitele nepřestane mít nadhled. Těžko se pak kritizuje špatně provedený detail, který vás, jako stavební firmu stojí peníze navíc.

PB: Střet zájmů ...

JŠ: Ano, je to střet zájmů, kdy přestáváte vidět, že je cihla špatně osazená a že je potřeba stěnu zbourat. Architekt by měl mít nadhled a kontrolovat kvalitu provedené práce bez ohledu na to, zda to stavební firmu stojí peníze navíc.

PB: A tím tuplem, když se architekt ještě dále stane stavebníkem, tak to ovlivňuje celkově uvažování.

JŠ: Ano, ale může to být v různých případech různé a znám takové, které dopadly dobře.

PB: (Veřejná správa)

JŠ: Většinou platí, pokud si architekt uvědomí, že není dostatečně kreativní jako autor a bavila by ho více práce na úřadě, tak si najde své poslání zde. Architekt úředník je určitě velmi platnou osobou, jelikož dokáže nastavit pravidla podle svých zkušeností. Stejně tak je správné, že jsou architekti památkáři. Určitě je velký rozdíl mezi vystudovaným kunsthistorikem a architektem, který je více praktikem a uvědomuje si některá praktická úskalí. Mám za to, že pozice architekta na úřadě je velmi potřebná.

PB: Ale někdy se to vymkne, vnímáte, že třeba památkáři mají občas tendenci projektovat? Kde je ta hranice, když by měli hájit veřejný zájem?

JŠ: Ano, někdy se to samozřejmě stane a jde jen o to, zda je to myšleno v dobrém, nebo zda jde o potřebu projektovat a uplatnit svoje vidění architektury. Zažil jsem dva skvělé památkáře, kteří mi dokázali naslouchat, ale zároveň mi pomohli si uvědomit některé věci kladením otázek. Bylo to velmi profesionální a skvělé. To jsou samozřejmě velké výjimky. Velmi často se můžeme setkat s tím, že památkář sepíše do rozhodnutí svůj pohled na věc. Když budu konkrétní, tak se může jednat o to, jak má vypadat fasáda, velikost okna i jeho dělení, sklon střechy, atd. V takovém případě se jedná většinou o zhrzeného architekta, který je na úřadě jen proto, že neměl dostatek svých zakázek. Je to ale případ od případu, někdy může mít pravdu, nedá se to paušalizovat.

PB: Třeba ve Francii k tomu mají licenci.

JŠ: Ještě mě napadá jedna věc, když jsem před lety ještě učil na FA ČVUT, tak jsem byl pozván na workshop Dutch Ladies. Bavili jsme se o tom, jestli takovou oborovou specializaci nemá řešit škola, kdyby diferencovala ve vyšších ročnících studenty. Stejně tak se ukázalo, že v Holandsku škola nabízí ve vyšších ročnících obor, který se věnuje spolupráci s developery. To znamená, že architekti neprojektují, ale stojí na straně developera a udávají podmínky pro architektky. Je to tedy o nastavování pravidel, co území snese, jestli se má například počítat s parkem nebo vodní plochou. V takovém případě tedy nejde jen o nějaký výčet funkcí a výtěžnost území, ale o to, co tomu místu přinese i nějaký další potenciál a přínos pro okolí. Určitě by bylo skvělé, kdyby takovou možnost nabízela i nějaká naše škola, jako například FA ČVUT.

PB: To je správa vystavěného prostředí, která byla na začátku zmíněna jako jedna z oblastí činností, nevztahuje se pouze k veřejné správě, v anglosaském prostředí mají některé školy tento magisterský program a u nás se s tím začíná tzv. modulem development na FA ČVUT, ale jinde by asi byl problém tohle udělat. Tím jsme vlastně aspoň částečně zodpověděli otázku, pro co vzdělávat. (Společenská role architekta)

JŠ: Mokrát jsem to někde psal a kritizoval, že naše česká společnost architekturu nevnímá vůbec jako obor. Architekt má mít adekvátní společenské postavení, protože je odpovědný za to, jaké prostředí si vytváříme, v čem chceme žít. Víme, že by to neradi slyšeli politici, kteří s tím rádi operují, a jsme zpět u rozdělení kompetencí. Podívejme se například na postavení role architekta ve Švýcarsku, kde je na jednom z nejvyšších ve společenském žebříčku.

PB: Kdybych další otázku překlopil do tvrzení, souhlasil byste, že je dobré o povolání pečovat mimo profesionální rámec?

JŠ: Ano.

PB: Souvisí kvalita architekta s odbornou způsobilostí?

JŠ: Myslím, že to nijak nesouvisí, architekt může být skvělý bez autorizace a dobrý s autorizací. Zním spoustu architektů, kteří autorizaci nemají a vytváří velmi kvalitní návrhy i realizace. Razítko je spíš nutnost, když chcete mít svoji kancelář, bez toho se neobejdete a já jinak žádný vztah ke komoře nemám. Když jsem potřeboval právní porady, tak mi nikdy nikdo nepomohl, dostal jsem jen doporučení na právníky. Když sleduji činnost ČKA, tak úplně nevím, k čemu je nám platná. Pořádání České ceny za architekturu mě nezajímá a ani se této soutěže neúčastním. Snad jen snaha a propagace architektonických soutěží. To je zřejmě jediná smysluplná činnost komory.

PB: Je komplikované v tom smyslu, že v zemích, kde to dobře funguje, jsou komory ustanovené zákonem a potom další organizace, které dělají popularizaci atp., což u nás dělala Obec architektů a teď vše dělá ČKA, protože je na ní tlak.

JŠ: Když byl rok 1992, tak vznikla ČKA a Obec architektů se transformovala. Obě organizace měly jasné rozdělení, obec měla za cíl architekturu propagovat, vedla časopis Architekt, nastavila Grand Prix a komora měla řešit právní a legislativní věci a takto to nějakou dobu fungovalo. Postupně se s příchodem různých osobností začala ztrácet úvodní náplň. Grand Prix ztratila úroveň a komora měla tendenci začít dělat podobnou soutěž lépe.

PB: Dobře to funguje třeba v Rakousku.

JŠ: Nebo zmíním jiný příklad, ve Švýcarsku žádnou komoru nemáte, tam nemusí mít architekt autorizaci. Existuje zde organizace, jakási obdoba Obce architektů, kde je většina architektů dobrovolně, je to spolek propagující architekturu.

PB: (Architekt v politice)

JŠ: Vnímám to tak, že řada architektů jde do politiky právě proto, že má ambici obor nějakým způsobem vyzdvihnout, za což jsem jim vděčný. Nastavit pravidla z vyšší pozice. Máme řadu iniciativ, občanských aktivit i sdružení, které se snaží architekturu propagovat, ale chybí nám stále větší iniciativa od politiků a lidí, kteří o něčem rozhodují. Řada architektů je dnes v pozici politiků na menších a středně velkých městech. Zde mají možnost nastavit pravidla jinak, než když je kritizovali jako normální obyvatelé města. Doufám tedy, že když jsou dnes architekti ve vedení měst, tak se jim konečně povede nastavit vizi města.

PB: Takže je to i frustrace.

JŠ: Ano.

Ing. arch. Regina Loukotová, Ph.D.

PB: (Tvorba)

RL: Myslím, že ke změnám docházelo i o mnoho dříve, než od roku 2009 a u nás byla specifická 90. léta, kdy nově na trh vstoupila generace, která tehdy dostudovala. Také byl dojezd všech Stavoprojektů a jiných, státem řízených organizací, které se polorozpadávaly a zakládaly se soukromé kanceláře. A s tím, jak začali studenti v 90. letech jezdit do zahraničí a také se sem začali vracet zahraniční architekti žijící v emigraci, se to překlápilo a tak nějak intuitivně bych řekla, že od roku 2000 ke změnám dochází. Zároveň se začínají rozpadat první kanceláře, které se formovaly v 90. letech. Já jsem vstoupila do praxe v roce 1998 a tehdy naší většinou touhou bylo založit si vlastní kancelář a dělat své věci, takže to je v byznysové formě resp. jak chce člověk praktikovat. Samozřejmě každá taková odpověď a pohled se hrozně rozkošatí, jestli se budeme bavit o tom, jak chce člověk praktikovat, tzn. jestli chce být zaměstnán v zahraničí nebo si založí vlastní kancelář nebo půjde na úřad atd. V té době neexistovala taková rozkvetlá role architekta, jak je teď ... aspoň já jsem ji tak nevnímala, protože jsem vyšla hlavně ze vzdělání, jak tady z fakulty a částečně i ze zahraničí a tam tehdy byl obrovský rozdíl ve vzdělávání architektů, ale o školách se teď nebavíme. Takže řekla bych, že to už je okolo 20 let, ale asi po té krizi, myslím, je dynamika té změny ještě větší a to je vlivem celospolečenských změn. Protože jsem žena, tak i ten důraz speciálně v našem oboru, kde ženy nijak nepřevládaly, vždy jich více studovalo, ale v praxi se poztrácely, dále důraz nejen na samotné navrhování ve smyslu vytváření formy jako odpovědi na zadání, ale ohleduplnosti k tomu, co se děje okolo, že dům nepřilétnul z Marsu a nesedl si tady na zem, ale že věci mají svůj kontext atd. Takže úzce to vždy souvisí se vzděláním a to se potom promítne do praxe.

PB: Práce musí mít definovanou současnost a i vzhledem k postkrizovému období padla volba na rok 2009, ale období od roku 1989 je považováno za dohlédnutelnou minulost jako přechod a předtím už je to historie.

RL: Těch 30 let, právě jsem si říkala, že to je takové hrozně živé, zrovna včera jsem byla na habilitační přednášce Huberta Guzika a taky hovořil o 30 letech odstupu, já jsem to ve své disertaci řešila taky.

PB: Máte pocit, že architekti v počátcích navrhování stále používají tužku nebo už ji něco nahrazuje?

RL: Každopádně je dnes nahrazována, mě je 50, prošla jsem vzděláváním s tužkou v ruce a nikdy jsem k počítačům moc nepřilnula, ale tohle je nezadržitelná tendence, vidíme to ve škole, protože studenti neumí držet tužku, oni neumí psát vlastně, není divu, protože píšou na klávesnici, tento trend nezměníme. A když vidíte, jak se podepíše nějaký student, tak byste mu nedal ani pětikorunu, ale samozřejmě má jiné kvality a přednosti, takže myslím, že takový ten důraz, že všichni musí kreslit, že to je nezbytné ... už si připadám jako stará generace, která si myslí, že za nás bylo všechno lepší, ten kontakt ruka, mozek a nazpátek je důležitý, si myslíme, ale tendence jsou úplně opačné. Nutíme studenty, inspirujeme, aby skicovali, vždy bude nějakých 5% studentů, kteří to dělají, ale většina už ne.

PB: Vnímáte, že používají nástroje s nějak determinovaným řešením, že to rovnou skládají z nějakých knihoven, popř. neomezují to v kreativním počátku?

RL: Mají počítač, nějaké jednoduché kreslení nebo SketchUp, jsou to prostě digitální prostředky, které samozřejmě také vyučujeme od prvního ročníku, aby je měli k ruce. Jestli to nakonec omezí výsledek, to je těžké říct, protože pokud je student talentovaný, zajímá se a baví ho to, tak myslím, že jestli na začátku vyjde ze skici nebo použije počítač, který je mu bližší, do výsledku studentského projektu se to nepromítne.

PB: A to psané vyjadřování?

RL: Píší buď na klávesnici nebo elektronickou tužkou na tabletu, psaním jsem nemyslela úplně texty, i když vidím, že ve vzdělávání nižším, než vysokoškolském, se na to na některých školách již klade důraz, aby se studenti uměli vyjádřit i písemně, ale u našich studentů moc nepozorují, že by třeba neskovali a naopak psali texty, to je pro ně obtížné. Ale většina architektů je hodně špatná v psaném projevu.

PB: (Umělá inteligence)

RL: Teď mě napadá Imro Vaško se Shotou Tsikoliyou, kteří právě mají na UMPRUM zadání, že si vezmete program a napíšete, že chcete dům takový a takový a má vypadat tak a tak a funkce taková a počítač vám sám vygeneruje návrh. Nevím o tom nic, tomu se nevěnuju, jenom jsme se o tom bavili, i moje kolegyně Dana Čupková z Carnegie Mellon University se těmito věcmi teď zabývá a zkouší je, je to spíše hračka zatím v této formě, ale asi to nějaké konsekvence mít bude.

PB: Myslíte, že to v dohlédnutelné budoucnosti může nahradit vstupní invenci architekta, že by to pracovalo úplně samo? S tím vlastně souvisí i to psaní resp. jasná formulace východisek.

RL: To je samozřejmě těžké a jsem na tenkém ledě, protože jak jsem říkala, nejsem vůbec počítačová odbornice, ale myslím si ... aby se ta vstupní invence nepřečenovala, když se člověk podívá okolo sebe, má v hlavě, nevím jestli jsou to 3% veškeré stavební produkce, které jsou razítkované architektky a víme, že i mezi nimi jsou podstatné rozdíly v tom, jak jsou invenční nebo šikovní nebo důslední nebo poctiví, tak bych řekla, že o nějakou tu invenci ... ano, je to část naší profese, ale myslím, že to není úplně podmínkou.

PB: (Udržitelnost v architektuře)

RL: Jsem strašně kritická vůči tomu, jak je to slovo zneužíváno, vidím to v grantech, na různých konferencích, jakmile někdo uvede toto slovo, tak je to moderní a otevírá dveře, to se mi nelíbí. Proto jsme také měli u nás na škole téma greenwashing s tím, že jsme říkali studentům, ať si na to dají pozor - tohle nikdy nepoužívejte, nebudte v tomto takoví elementární, že uděláte zelenou střechu a tím pádem je ten projekt udržitelný. My vyučujeme od začátku bakalářského programu spíše udržitelné přístupy, by se to dalo nazvat a myslím, že to souvisí s kritickým myšlením, že pokud má být projekt udržitelný, což se stává samozřejmostí, tak je to o tom, jak umístí dům na terénu, jak se zamyslím nad tím, co se děje okolo a potom to jde dále, jakým způsobem ho vytvaruju, jak tam budou probíhat funkce, jestli bude kompaktní, jaké použiju materiály atd. Náš obor je hrozně komplexní, takže bych to vůbec nezaměřovala za nějaké použití technologií, ale je to spíše kritický

přístup k celému navrhování. U nás je to komplikované, těžké, jsme skeptičtí, minulý týden jsem byla v Norsku, tam mi to přijde zase trošičku jako naivní důvěra, hemží se to elektrickými auty atd., na druhou stranu u nás to teď jde od skepse k panice, že najednou všechno zateplíme, uděláme si na střechu solary a spoustu tepelných čerpadel okolo, takže odpověď by byla – v našem oboru být udržitelní od začátku do konce. Ale to my víme, co udržitelnost je.

PB: (Komunikace)

RL: Ještě to souvisí s předchozí otázkou, setkala jsem se teď s něčím a to souvisí s pracovními postupy, s fází „nula“, je to hlavně zkušenost s německým prostředím a tím, že jsem byla zapojena do rekonstrukce německé školy, nevím, jestli to vzniklo v Německu, ale už je to tam běžná věc hlavně u školských staveb, dělat tuto fázi, což je trošičku participace, ale jde o ujasnění si zadání. To myslím šileně chybělo, že jsme byli zvyklí a vzdělaní v tom, že zadání je dané, ať už v architektonické soutěži nebo přímé zakázce, ale lepší je ujasnit si zadání a zapojit do toho co nejvíce hráčů a od toho se potom odpíchnout, protože Němci přišli na to, že vyhodili šilných peněz za různé architektonické studie i projekty pro stavební povolení na velice špatném základě.

PB: Také potvrzujete, že se dnes daleko více energie vkládá do počátku a upřesnění zadání ...

RL: V ideálním světě, musím říct, vím, že v praxi to je trošičku jinak.

PB: Hlavně ve veřejné správě už k tomu dochází, máme IPR, KAMy, městské architektky, je to vlastně správa vystavěného prostředí, na což je např. v anglosaském prostředí i specializace.

RL: Ke komunikaci, když jsem začínala praktikovat, tak jsme stáli u telefonů a vytelefonovávali věci, organizovali jsme si osobní schůzky a potom, když jsme v roce 2009 zakládali školu, už to bylo něco jiného a nedokázala jsem si představit dát dohromady tolik učitelů, telefonováním a osobními schůzkami by to asi nešlo, ale nevím, kam ten ušetřený čas vkládáme. Tím, jak se věci zrychlily, ta rychlost změny, jak potvrzují i vědci, kteří jsou, dejme tomu, i více skeptičtí k různým populárním klimatickým změnám atd., tak potvrzují, že změny se dějí rychle, ať už jsou jakékoliv a že se na to člověk hůře a hůře adaptuje. A jestli to má vliv přímo na to, jaké nám v okolí vznikají domy, asi má, ale jaký, to tady teď nezodpovím.

PB: (Koordinační)

RL: Řekla bych, že to je důležitější, že to je to, k čemu vzdělávání je a to jste uvedl na začátku, že když bylo málo práce, najednou se člověk věnuje něčemu jinému, ale vzdělání by k tomuto mělo nějak předpřipravit, protože jak se říká, že stavitelství je vlastně nejkompexnější obor, jak do toho zasahuje tolik hráčů, koordinace k tomu jasně patří a je důležitější a důležitější a sami vidíme, že spousta těchto věcí u nás taky vzniká ze spodu. Třeba mě napadla Yvette Vašourková s Igo-rem Kovačevičem, kterým se podařilo dát před rekonstrukcí Negrelliho viaduktu ke stolu zástupce jednotlivých městských částí, kterými viadukt probíhá - investory, projektanty a začíná se tato, řekla bych, inspirativní koordinace jako jedna část koordinace, tam je hrozně sympatická ta fúze. Ale taky záleží na měřítku koordinace, jestli myslíme klasické vedení projektu, vy jste zmínil na začátku ty modely, jsem proti tomu, že architekt je ten nejdůležitější, který to všechno vede, ten vizionář, myslím, že to takhle vůbec není, ale i tam záleží, jestli to vede člověk, který jede posledních 30 nebo 40 let svou praxi jednosměrně nebo někdo jiný se zkušeností, že si do toho zapojí další aktéry. K tomu mě napadá třeba ONplan Petra Návrata, který teď skvěle dělá soutěže jako např. Památník Lety u Písku nebo Kulaťák. Takže koordinace je strašně široká a k našemu oboru patří i v jakých úrovních se vlastně odehrává.

PB: Má být architekt automaticky schopným manažerem nebo tam jsou osobností limity?

RL: Určitě, to je úplně jasné, když vidím těch 25 studentů, které máme v jednom ročníku, tak je úplně jasné, že spousta lidí vůbec neumí být manažerem nebo koordinovat.

PB: (Měřítko a vrstvení témat)

RL: Provázanost měřítek by měla být, jestli je, o tom nejsem moc přesvědčená a to myslím souvisí také s naším stře-doevropským plánováním, určitě to bude mít i historické konotace. Na jednu stranu je ten přístup volné krajiny a plánování, které se na školách učí tak nějak jako před rokem 1989, potom v 90. letech to učili ti samí lidi okrajově, ve studijních programech to téměř není, potom se učí na ČZU, k čemuž se architekti trošku staví zády. Ale není to výjimka, že se to neučí na architektonických školách, když vezmeme tohle největší měřítko, třeba ve Francii se to taky učí jinde, buďto mají školy plánování nebo to nějak souvisí se zemědělstvím a tohle velké socialistické plánování prošlo nějakým zlomem a nevím, jak hodně se to na škole promítlo, z mého pohledu velice málo. A potom máme urbanismus, kdy už se dostáváme do měřítka města, obce a dalších následujících a tam to zase hrozně souvisí s politickou změnou a s tím, jakým vzděláváním prošli lidé, kteří dnes urbanismus učí, oni byli vzdělávání, dejme tomu, v 70. a 80. letech a já jsem byla podobně vzdělaná lidmi, kteří byli komunističtí plánovači, kteří potom najednou učili to samé. Takže myslím, že ve velkém měřítku máme obrovský problém, a když jdeme k těm menším až části obce, souborů staveb a potom i jednotlivých staveb, v tom stavitelství tady je tradice silná. Ale pohyb mezi měřítky by měl být samozřejmý a z mé zkušenosti si to přivážejí studenti spíše ze zahraničí např. ze skandinávských zemí, Francie atd.

PB: Vy jste moderovala blok na konferenci EAAE, ze které vzešel pojem, že architektura je „specializace na všeobecnost“, chtěla byste to nějak okomentovat?

RL: Myslím, že to bylo téma té konference, se kterým se do ní už šlo, že to není něco, co vyplynulo a mi pořád přijde trošičku absurdní, že tahle velká technika ... když vidím studentské práce, zaměřuje se hlavně na stavitelství, formu, ale pro velké měřítko tam vzniknul nový obor krajinářská architektura, podle mě, pozdě, mohl vzniknout už dávno předtím a myslím, že by se to mělo dostat více do výuky oboru architektura a urbanismus, než je teď, aby o tom architekti měli povědomí. Takže na jednu stranu mi přijde absurdní, že pro školu, která se tomu hrozně bránila od konce 90. let, je najednou důležité tady to rozkročení, které se myslím málo projevuje ve studijním programu. A to se týká i ostatních škol, myslím, že pořád je to hodně zaměřené na navrhování.

PB: (Architektonická oborová diferenciacie – Modelová pojetí architekta)

RL: První mě napadá mýtus profese, jako kdo je architekt. Většina lidí, kteří k nám přichází do prváku, nemá představu, co architekt dělá, stále je to hrozně módní slovo, ale obsah člověk poznává až při studiu a potom v praxi. A tohle se podstatně změnilo, že spousta našich učitelů třeba vypadají super, že mají spoustu super zakázek a vůbec to tak není, takže to bude asi to Rakousko-Uhersko a první republika, co se potom přeneslo i v komunismu, kdo byl architekt, to byl někdo - byl lékař, právník a architekt a myslím, že to absolutně takto není a někde jsem říkala, že naše povolání je služba, tzn. že něco pro někoho vykonávám a to úzce souvisí se vzděláváním. A pamatuji si, jak jsme byli na přednášce pana Kaplického, kde nějaký student říkal, že když to vymyslí, dá to statikovi k vyřešení a k tomu, myslím, vede to vzdělávání a pan Kaplický se úplně zděsil a říkal - jak dám to statikovi, já o tom musím vědět, z toho to vychází a to je zase to anglosaské pojetí, spíše takový design-build, že architekt to procesem provede, zatímco tady vzdělávání vedlo k tomu, že architekt vypracuje maximálně studii, takhle by se tady nikdo neužil. Teď už se to mění, už musí být ve fázi stavebního povolení a dále v prováděči, ale dříve se to pouštělo z ruky.

PB: Na ARCHIPU máte studijní plán dost otevřený a předměty se prolínají s ateliéry, dokážete si podobné prolínání představit i u odborné způsobilosti resp. jakýsi propustnější kompozitní model autorizací v porovnání se současným uvažováním, kdy jsou tendence striktně hranice vymezovat, což mj. může svádět k tomu, že někdo v úzké specializaci skončí na celý život?

RL: Nad tímto jsem v poslední době nepřemýšlela, ale jak říkáte, když je to expertíza ve všeobecnosti, asi by se to tímto způsobem omezovat nemělo, ale nevím. Třeba ve Španělsku nebo Norsku vůbec autorizace neexistují, tuto kompetenci mají vysoké školy a když vystudujete, nevím jestli jsou nějaké roky praxe, ale můžete hned praktikovat.

PB: Takže škola hlídá kvalifikaci svých absolventů?

RL: Tak, u nás taky jsme v kontaktu s komorou, když žádáme o akreditaci studijních programů, takže komora má přehled, co se kde učí a dává k tomu doporučení Národnímu akreditačnímu úřadu, ale třeba ve Skandinávii autorizace nejsou, ve Španělsku si nejsem úplně stoprocentně jistá, ale myslím, že taky ne.

PB: (Vztah k technicky-podpůrným inženýrským oborům)

RL: Zase bych to vztáhla ke vzdělávání, jednak ta nechuť mezi fakultou stavební a fakultou architektury a co slyším od studentů, tak aby se během studia dostali do kreativního živého styku se studenty jiných oborů, to se myslím neděje a slyšela jsem, že bakalářská práce se stále vyučuje a zadává s požadavky jako na stavební povolení a je to pro všechny otrava, tak se pořád chodí odděleně konzultovat TZB, elektro atd., ale aby se na tak velké škole, a to nemluvím jenom o pražské, ale i Liberci nebo Brnu, neslyšela jsem, třeba to někdo dělá, aby se pozvali studenti podpůrných oborů, dali se dohromady a ukázalo se jim, že spolu jednou budou spolupracovat - naučte se to, o tom jsem ještě neslyšela a přitom k sobě mají tak blízko.

PB: (Výstavba)

RL: To se v mém okolí docela často děje, že architekti dělají development, ale zase se vracím ke vzdělávání, nám třeba nikdy nikdo o realitním trhu a o tom, že se taky třeba dá vydělávat na realitním trhu nebo developmentu nebo vůbec o tom, kolik co stojí, to nikdo ani slůvkem nezmínil. Doteď, když jsem třeba v Bratislavě a sedím v komisích u diplomů, ptám se studentů, kolik by asi ta budova stála, tak většinou není žádná odpověď, přehled kolik stojí metr čtvereční nebo kubický – nula. A že se dá koupit pozemek a na něm něco postavit, dělají to architekti docela často, že se stávají stavebníky nebo developery, to každopádně. Nebo product design, zase, byli jsme vzdělaní, jak udělat kvalitně půdorys a základní věci v něm, ale stejně tak jako v realitách, každý si udělá nějaký měsíční rychlokurz a stává se odborníkem na reality, ale vlastně tomu vůbec nerozumí a podobně je spousta lidí, kteří dělají interiérový design, ten se taky nevyučuje, takže to může dělat kdokoliv a spousta lidí navrhuje kuchyně a dělá interiéry, spousta vašich vrstevníků tím začíná.

PB: Asi je to různé na různých školách, třeba v Praze je modul development, ale ve stavební ekonomii bychom tedy měli obecně přitlačit?

RL: Určitě a mělo by to být skoro od začátku, o tom modulu jsem se s Michalem Kohoutem bavila dávno, že ekonomie je slabina škol, je to první, s čím musíte umět zacházet, když vstupujete do praxe.

PB: PB: (Veřejná správa)

RL: To se každopádně mění, v 90. nebo 00. letech by málokoho napadlo a ani k tomu nebyl připraven, architekt se připravoval k profesi navrhování, vůbec ne k bytí součástí veřejné správy, ale postupem času i těmi krizemi a vším možným spousta lidí oceňuje, že se buď na částečný nebo plný úvazek stávají součástí veřejné správy a je velký tlak na městské architektky, aby byly znovu zřízeny, což dělá hodně lidí právě na ty poloviční úvazky, ale jsou v těch funkcích, věci koordinují a jsou důležitým hlasem, takže tam je změna veliká a stalo se to i vyhledávaným zaměstnáním.

PB: Máme IPR, KAMy, potom městské architektky, nevidíte mezeru např. v měřítku kraje?

RL: Určitě na krajské úrovni, moje zkušenost hlavně pracovní i ze školy je, že krajská úroveň byla vždy nejslabší. Na školu se nám obraceli obce, že se jim nelíbí územní plán a chtějí poradit, co můžou chtít, ale s čím jsem se potkala na krajské úrovni ohledně architektury a plánování, tam jsem se s architektky skoro nesetkala nebo jsem se setkala s hrozně naivními názory na náš obor, ale to je taková intuice nebo pár osobních zkušeností. Mám ale třeba zkušenost ze Slovenska, kde jeden kamarád architekt dělá x let právě poradce při designu dálnic, aby tyto nadregionální komunikace nějakým způsobem vypadaly. Chybí mi tady ještě architekti ve velkých firmách, jedna moje zkušenost je s Pentou, která má samozřejmě své architektky, kteří potom komunikují s architektky, ale velké firmy jako např. Vitana, by měly mít architekta a ty chytré na to už přišly, že ho potřebují mít doma.

PB: U developerů už je to standard.

RL: To už je něco trošku jiného, když se zabývají developmentem, ale právě třeba potravinářské firmy nebo úplně jiné, které se rozšiřují, rekonstruují atp., je to část jejich podnikání.

PB: (Předpoklady architektonického vzdělání pro pozice)

RL: Ve studijních programech je málo udržitelnosti, to jsem zmínila, ale to se vůbec týká koncepce studijních programů. Teď jsem byla na profesorské přednášce pana architekta Šopáka, on skvěle učí a zabývá se trošku dějinami architektonického vzdělávání a ukazoval studijní program asi z roku 1926, z jedné strany seděl Dalibor Hlaváček a z druhé Osamu Okamura, tak jsme na to koukali a říkali si, že učíme skoro podobně jako s nadsázkou ... takže ta dynamika, my když jsme otevřeli školu před 12 lety, říkala jsem si, že budou nějaké studijní programy a nějak to poběží, ale ono to tak vůbec není, my je pořád měníme, trošku obsahu předmětů, vkládáme nové předměty, než abychom učili každý týden předmět 2 hodiny, tak je dáváme do bloků, obzvlášť software, protože to je zase jiný přístup k učení, když je mají intenzivně třeba 3 dny.

PB: Takže máte volnější pravidla, když jste soukromá škola?

RL: To vůbec ne, máme ty samé pravidla jako všechny ostatní školy, akorát nemáme státní příspěvky, ale záleží na škole, jak si to udělá, samozřejmě hodně záleží na velikosti, malá škola změny určité dělá snadněji.

PB: (Společenská role architekta)

RL: Víte co se o naší komunitě říká, já žiju tady v bublině, vy žijete taky v bublině, řekla bych, že nás většinou lidi nemají rádi, jsme takoví zvláštní často oblíbení v černém, jsou tady nějaké předsudky a myslím, že si to děláme i sami, tyhle věci nás táhnou dolů, to se děje, lidi se bojí architektů. Teď se i u vzdělaných chytrých lidí ze zahraničí tady v Praze setkávám s tím - architektka, toho si neber, ten si bude chtít postavit svůj vlastní luftschloss, pořád tohle přežívá, to není asi jenom české, takže myslím, že bychom to měli vztáhnout k té službě, partnerství, normálnosti, což se myslím děje. Tam bych viděla společenskou roli jako jedno z ostatních zaměstnání, které není dobře finančně ohodnocené, které nabízí službu a víceméně to, že jednak ušetří člověku a navrhne mu něco pěkného. Už v začátku, kdy se nastavují parametry stavby, tak v důsledku ty peníze za architekta nikdo nechce dávat, potom už se to seká, když se to rozjede v milionech, ale na začátku dát za projekt několik stovek tisíc nikdo nechce, tak aby to společnost chtěla a věděla, že je to důležité.

PB: Souvisí kvalita architekta s odbornou způsobilostí?

RL: Jakože kvalitní architekt má autorizaci?

PB: Ano.

RL: Tak jí musí mít, takže myslím, že asi nesouvisí, protože pokud někdo chce sám praktikovat, stejně tím musí projít, takže jestli je kvalitní nebo není, o tom asi nerozhoduje.

PB: (Architekt v politice)

RL: To je zajímavé, spíše mě zarazí, že jich není více, v politice máme spoustu lékařů, tam se spíše divím, proč vstupují do politiky, ale architekti k tomu mají docela blízko, chápu, že vstupují do komunální politiky, protože jim to není jedno, protože vidí, co se děje okolo, rozumí tomu, takže mají blízko k měnění věcí.

PB: Lékaři většinou vstupují, protože se vyznají v lidech, umí s nimi jednat a lidi jim důvěřují, právníci protože znají právní rámce a vyznají se v distribuci moci, což normálně člověku trvá, než se přizpůsobí a někdo se stejně nepřizpůsobí a odejde, ale pro právníky je to naprosto přirozené prostředí.

RL: To jste narazil na komunikaci a myslím, že architekti komunikovat neumí, taky je to nikdo neučil, spíše se učili tady od těch podivínů - hvězdných architektů, kteří řekli jedno slovo během konzultace, ale myslím, že ta rétorika se už lepší.

PB: Ještě poslední otázka, v jednom z rozhovorů jste zmínila skandinávské prostředí, že se to snažíte na ARCHIPu dělat podobně, můžete to přiblížit nebo příp. i popsat nějaké další modely vzdělávání?

RL: Mě šokovalo, když jsem z tohoto hierarchického prostředí přišla do přátelského rovnoprávného, takže to neuplatňování nějaké moci jako učitele a žáka, to mě myslím moc ovlivnilo a otevřenost, přívětivá komunikace, jsou to spíše tyto soft skills. Ale i ten studijní program, když vidím, jak se učí v Bergenu nebo Oslu atd., tam mají studio based program a k tomu podpůrné předměty nebo neučíte 14 týdnů každý týden hodinu matematiky atd., ale dáváte to do bloků nebo učíte 14 dní jen jeden projekt a potom třeba 6 týdnů pracují na jiném projektu a do toho mají kratší semináře, takže i tohle je pro nás inspirativní.

Ing. arch. MgA. Osamu Okamura

PB: (Tvorba)

OO: U mě je to trochu specifické, protože se přímo nezabývám územním plánováním jako projektant, protože jsem v posledních 15 letech vždy spíše na straně, řekl bych, interpretace městského plánování směrem k širší veřejnosti nebo propagace nebo médií, ať už odborných nebo veřejných masových, tak moje důrazy jsou trochu jiné, než třeba od člověka, který se zabývá městským plánováním ve své každodenní praxi. Současně jsem 5 let byl právě v takové komisi, o které jste mluvil, komisi pro územní rozvoj, urbanismus, architekturu a veřejný prostor na Praze 7, kde jsem se velmi dotýkal každodenní praxe v jednání prostoru s investory, zadávání studií atd., takže moje zkušenost je velmi specifická nebo je to takový výsek. Z mého pohledu se určitě některé důrazy mění, samozřejmě jsou to možná jenom určité postřehy možná na okraj, tzn. třeba využití velkých dat, která jsme schopni dneska sbírat a digitálních modelů, ze kterých dokážeme vyčíst užívání města v delších horizontech a podle toho třeba plánovat dopravní kapacity atd., to jsou třeba metody, které tady před 20 lety možná nebyly úplně dostupné, přestože různé výpočtové modely samozřejmě fungují odnedávna, tak bych řekl, že jsou nově možná ne jako formálně, to nám bylo trochu větší prostor samozřejmě zapojování veřejnosti, participativní procesy a participativní plánování, takže to je taky věc ... když jsem studoval na fakultě architektury na konci 90. let, tak se jí příliš prostoru nedostávalo, jestli vůbec, vůbec nevím, jestli jsme se vlastně s něčím takovým setkali, byly to takové první vlašťovky, tenkrát se o tom začínalo mluvit a nikdo nevěděl, jak se to dělá. Myslím, že územní plánování se v jádru asi nezměnilo tak zásadně, mám takový pocit, samozřejmě možná množství obcí, které mají územní plán, je vyšší, než tomu bylo dříve nebo je to možná typičtější i pro menší obce, než bylo dříve. Když jsem v 90. letech studoval, urbanismus a městské plánování byla ta nejméně atraktivní část architektonického studia a výhledově i budoucí praxe, kterou jsem si jako student představoval a bylo to možná i tím, že nás tenkrát ještě vyučovali pedagogové nebo spíše akademici, kteří právě projektovali modernistická sídliště a nám to přišlo tenkrát už velmi archaické a nepodchycovalo to příliš současné trendy, ale možná ne jako formálně, to nám bylo zřejmě, že je to úplně mimo, ale i způsobem myšlení a metodami, které aplikovali, už vůbec nemluví o slovníku, který používali a který byl samozřejmě velmi poznamenaný ještě komunistickou dobou. Takže to byl takový, řekl bych, střet generací trochu, kdy jsme už 90. letech viděli a naši vyučující to také samozřejmě viděli, že se městské plánování vyvíjí trochu jiným směrem, než tím centrálním plánováním, ale oni vlastně ještě pořádně nevěděli, jak to mají učit, protože oni sami byli vyučováni v něčem zcela jiném a praktikovali také zcela v jiném prostředí s jiným zadáním, s jinými metodami, takže oni sami byli trochu ztraceni a mnoho přednášek se odehrávalo tak, že nám ukazovali diapozitivy ze svých cest do Francie nebo Německa a jenom ukazovali takové záběry z okénka autobusu - tam se staví a tam se staví to, protože oni teprve hledali a seznamovali se s tím, jak věci začít dělat jinak. A tím, že často nebyli jazykově vybaveni nebo velmi špatně, na rozdíl třeba od Karla Maiera, který byl možná jeden z mála, který mluvil anglicky, takže na to naběhl rychle a to je potom v podstatě úplně odstavilo od dalšího působení na fakultě, protože nebyli schopní se seznámit s dobrou praxí z jiných zemí. Takže tam jsem vnímal rozhodně obrovský skok.

PB: Používáte tužku, myslíte, že se dnes něco mění na jejím významu?

OO: Já se s tužkou moc nepotkávám, protože se právě nepotkávám s tou opravdu každodenní projekční praxí. Je to určitě pestré, myslím, že jsou tvůrci, kteří používají tužku, dokonce si myslím, že možná i Michal Kuzemský používá tužku, i když těžko říct, já bych to předpokládal trochu. Ale já to zase nemám tak rozdělené, protože vy to směřujete k městskému plánování nebo urbanismu, jestli to správně chápu?

PB: Je to směřováno spíše obecněji k tvorbě, která má nuance v různých oblastech.

OO: Myslím, že u ručního skicování je snahou nějakým způsobem ho udržovat, protože je to opravdu jiný způsob přemýšlení, ale setkal jsem se i s architekty, kteří používají akryl nebo olejomalbu jako třeba Honza Šépka nebo prvotně pracují s modely a na nich vyvíjí koncepty jako je třeba u nás Honza a Petr Stolínovi, takže těch médií, s kterými se zachází, myslím, moc neubývá, jsou pořád relevantní. Nevím moc, jakým způsobem pracuje nejmladší generace, protože u toho moc nejsem.

PB: Tužku tedy systémově zatím nic nenahrazuje?

OO: Co se týká rychlého skicování a společné diskuze nad koncepčními úvahami, tak myslím, že to je velmi rychlý a srozumitelný nástroj. Samozřejmě já už jsem taky stará generace, takže je to nostalgie, ale v realu potom při prezentacích a diskuzích už je to jenom digitální všechno a věci už se na papír netisknou.

PB: (Umělá inteligence)

OO: Myslím, že má velké využití a speciálně právě u modelování různých strategií a možných scénářů vývoje, kde se třeba v některých případech zpracovává opravdu velké množství dat a je možné to použít jako nástroj k vizualizaci velkých toků dat, které nejsou pro člověka běžným způsobem čitelné. Takže čtení v tomto a následná vizualizace dat, aby byla vůbec nějaká možnost interpretace, tak je myslím velmi důležitým pomocníkem v dnešní době.

PB: Zmínil jste slovo nástroj, myslíte, že to může nahradit i vstupní invenci architekta?

OO: V některých případech, pokud architekt nemá dostatek invence, možná se to děje už dnes, ale nemyslím si, že by se to mělo nějak vylučovat nebo že by to mělo tak správně být, myslím, že schopnost posoudit nové alternativy nebo výstupy komplexním způsobem i se zohledněním různých aspektů, které jsou měkčího charakteru, než data, tak tvůrce v tom stejně bude sehrávat důležitou roli. Myslím si, že využití umělé inteligence je velmi dobré možná pro průměrné výsledky nebo masovou produkci, kde se právě zpřůměrováním nebo zpracováním velkých mračen dat dosáhne vystižení určitého trendu, preferovaného tvaru nebo směru, který z toho vystoupí jako možný správný, i když to třeba může být špatně, ale podle mě to nebude vést úplně k výjimečným výkonům. Takto to zhruba sleduji u umělé inteligence, že směřuje jednoznačně k mainstreamu, zatímco kreativita ve smyslu nabourávání normového, masového, běžného, ověřování možných alternativ a vlastně zcela jiných možných cest, to je myslím u umělé inteligence omezené.

PB: (Udržitelnost v architektuře)

OO: Je to určitě přístup k tvorbě prostředí, který není na úkor příštích generací, ale v jejich prospěch, aby dokázaly obývat tuto planetu a nejenom lidé, mluvíme o celé biosféře, v nezhoršené kvalitě a podmínkách, ne-li v lepší kvalitě a podmínkách, než jsme zdědili my.

PB: Co to znamená pro stavební produkci a potažmo východiska navrhování?

OO: Toho obrovská spousta samozřejmě, můžeme začít třeba od promyšleného hospodaření s již existujícím stavebním fondem nebo stávající strukturou města, kde je spousta energie již zapracována do toho, co existuje a rozhodně je rozumné se toho bezmyšlenkovitě nezbavovat a neničit tento potenciál. Další věcí je hlavně na úrovni města, snažit se ekonomicky efektivně a udržitelně města zintenzivňovat takovým způsobem, aby se redukovala právě spotřeba energie a speciálně, samozřejmě je to trošku jiný problém u měst, která se smršťují, což je vlastně vyspělá část světa, kde mluvíme o chytrém smršťování a zase rozvíjejícího se světa převážně na jižní polokouli, kde mluvíme o udržitelné výstavbě. V případě, že nejde jenom o udržování stávajícího dědictví, jeho obnovu a znovu zapojování, recyklaci, tak u zcela nových staveb je také důležité promyšlet celý životní cyklus, možnost znovupoužití konstrukcí, typologie, které umožňují změnu využití v průběhu životnosti stavby. Ale co se týká velké měřítka, tak samozřejmě jde hlavně o efektivitu managementu města, ať už to je energetická nebo dopravní efektivita, kde dneska mluvíme o městě krátkých vzdáleností, kde je možné pěšky obsáhnout veškeré cíle do 15 minut od svého bydliště a tím nevytvářet tlak jak na životní prostředí, tak na peněženky všech a je to spojené i s řadovou zástavbou spíše bytových domů, které spolu sousedí a tím snižují energetické úniky atd. Takže současně je to i o sociální udržitelnosti našich měst a o organizaci a managementu celé společnosti.

PB: Dostáváme se k nástrojům, co třeba BIM, který souvisí právě třeba s celoživotním cyklem?

OO: Myslím, že BIM může být docela dobrým nástrojem pro spolupráci napříč jednotlivými odbornostmi a specialisty na stavbě a může být určitým nástrojem efektivního managementu samotné stavby, jak průběhu navrhování výstavby, tak potom i provozu. Ale pro mě je jenom jednou z mnoha možností, mám docela velké pochopení pro analogové způsoby navrhování a stavění a také v tom nevidím vůbec žádný problém. Samozřejmě velké rozdíly vidím v měřících, tzn. u menší stavby, méně technologicky konstrukčně a stavebně komplikované, malého rozměru, tak tam mi využití BIMu nepřijde zásadní, zatímco u staveb, které se možná nerealizují tak běžně nebo není to denní chléb většiny architektonických studií v Česku, to jsou třeba velké administrativní budovy nebo velké nemocniční nebo školské areály, složité výrobní technologické komplexy atd., tam vidím, že se využití BIMu velmi nabízí, tam se může opravdu s velkou výhodou využít.

PB: Nenese to nějaké rizika třeba?

OO: Myslím, že se to doplňuje, že to je komplementární, různé nástroje a přístupy k navrhování, protože s tím, jak se zvyšuje populace na planetě, tak samozřejmě se zvyšuje i tlak na navrhování, efektivitu, objemy a samozřejmě je to i tlak na stále omezenější zdroje. Takže si myslím, že určitě jsou země a oblasti, kde je potřeba řešit problémy ve velkém měřítku a masovým způsobem a kde je prostě nutné být maximálně efektivní nebo více efektivní. Já třeba vidím velký rozdíl mezi významnými veřejnými budovami a soukromými domy, třeba rezidencemi, kde si myslím, že je větší prostor pro architektonické umělecké prostorové vyjádření, protože ty stavby hrají i významnou symbolickou roli, příp. jsou vyjádřením nějakého individuálního charakteru a pocitu zadavatele nebo architekta, tak vedle toho máme stavby, které jsou vysoce utilitární nebo je u nich výrazně vyšší požadavek na utilitárnost a univerzálnost, to jsou open spaces, kancelářské budovy, kde se opakují patra navěšená na jádrech a do něčeho zapouzdřená. Takže tam mi přijde, že prostor pro techničtější, trošku mechaničtější možná, ale právě proto i do značné míry efektivnější, ekonomičtější a levnější, tam to bude asi vždy hrát prim.

PB: Evidujete ještě jiné zajímavé nástroje?

OO: Otázka je, jak si to budeme definovat, protože dneska dochází většinou ke kombinaci nástrojů, takže to buď a nebo - tužka nebo CAD, BIM nebo model, v podstatě v různých fázích projektu se používají různé nástroje, u některých projektů se používají všechny nástroje vlastně a i různí členové týmu používají různé nástroje a někteří specialisté nemají BIM, tak se jim to potom pošle v CADu.

PB: (Pracovní postupy)

OO: Nevím, jestli se to dá říct obecně, ale opět předesílám, že nejsem projekčně činný, ty otázky jsou pro mě spíše teoretického charakteru, 15 let opravdu neprovozují svoji vlastní architektonickou ani urbanistickou praxi, byl jsem šéfredaktor časopisu nebo programový ředitel konference nebo jsem v akademické sféře, vyučování, managementu, atd. Se změnami v procesech se setkávám pouze zprostředkovaně, ne ve vlastní praxi, takže třeba to neumím úplně zobecnit, protože moje střety s profesí jsou spíše náhodného charakteru a dovedu si představit, že se to velmi liší projekt od projektu a klient od klienta, jaké má požadavky na zapojení architekta. Jsou klienti, kteří vyžadují celou řadu studií v různých variantách třeba od různých architektů a potom si vybírají, stejně tak zase jsou architekti, kteří dělají projekt úplně od začátku málem od zaměření až po prováděcí projekt, což samozřejmě u projektů větších dimenzí není možné. Ale jsou architekti, kteří si to dělají až po prováděcí projekt všechno sami inhouse, takže tam vidím rozdíl, to mi přijde taky velmi důležité, protože když si to člověk dělá doma nebo pod vlastní střechou, tak udrží koncept až do detailu. A to si myslím, že je pro velmi ambiciózní architektonická díla dneska možná nadstandard u větších staveb, tam je právě možné dosáhnout maximálně kvalitních výsledků, ale architekt potom má velmi omezenou kapacitu, kolika projektům se může věnovat.

PB: (Komunikace)

OO: Určitě je komunikace snazší, rychlejší, ale je otázka, jestli někdy možnosti komunikace negenerují komunikaci pro komunikaci, protože někdy efektivita komunikace není příliš velká, někdy jsou lidi jako příliš zahlcení komunikací nebo já to zažívám v každodenní praxi, protože jsem právě spíše v manažerské roli v posledních letech a vidím, že někteří mí kolegové třeba nezvládají komunikaci právě proto, že je tak extenzivní a vlastně přebujelá v něčem. Jsme na fakultě v rámci univerzity a univerzitní prostředí přímo láká grafomany všeho typu, takže v prvních měsících jsem byl v absolutním šoku, kolik příloh s mnoha stránkami jsou schopní někteří lidé připnout do jednoho mailu a chtít odpověď do několika málo hodin, komunikace má rozhodně své meze. Velmi vítám možnost mezinárodní komunikace, která tady dříve neexistovala, dnes je zcela bezešvá a je možné pracovat mezinárodním způsobem v mezinárodních týmech na přeshraničních projektech, tohle je pro mě velkým přínosem komunikace, která dříve vůbec nebyla možná a tím pádem i sdílení dobrých zkušeností a praxe napříč oborem.

Zcela se proměnila architektonická média, tzn. z papírových médií k online portálům typů Archdaily, kde je možné najít obrovské množství skvělé inspirace a dobré praxe z celého světa vlastně takřka v reálném čase.

PB: Jak vnímáte vzdálené projektování, děje se to i u nás, že se architekt nezajede podívat na území?

OO: Nemyslím, že to je typické, rozhodně nemyslím, že to je správné a moje zkušenost je, že dobří architekti vždy chtějí být na místě nebo vidět místo, navštěvovat místo, navštěvovat stavbu, komunikovat s klientem osobním způsobem, že to je vlastně podmínkou úspěchu, protože digitální média komunikaci zplošťují a mohou vést k nepochopení, možná k špatné týmové spolupráci a šumům, které mohou projekt výrazně poškodit. Takže to se ukázalo i za covidu, že osobní setkání zcela mění dynamiku spolupráce.

PB: (Koordinace)

OO: Nevím s čím to srovnat, ale architekt asi vždy koordinoval, tak prostě zase koordinuje, nevím, jestli je nějaká změna. To je jedna z hlavních důležitých rolí architekta být svorníkem interdisciplinarity, procesů, vlastně ten mastermind, který to spojuje dohromady, dokáže držet celek a současně úkolovat jednotlivé lidi, motivovat, propojovat, inspirovat, atd. a současně i posouvat, takže architekt, za mě, stále zůstává tímto svorníkem, jako byl dříve, nevnímám tam žádnou velkou změnu.

PB: Myslíte tedy, že architekt má automaticky být schopným manažerem resp. veden k tomu nebo je to spíše osobnostní předpoklad?

OO: Myslím, že ano, je to jedna z nejdůležitějších schopností, protože svým způsobem vede komunikaci mezi všemi aktéry a bez manažerských schopností to není možné. Myslím, že je velmi těžké mít proces pod kontrolou a směřovat ho k dobrému výsledku, to jsem si uvědomil po studiích, kdy mi přišlo, že v manažerské oblasti jsme nedostali vůbec žádné instrukce, ani trénink a potom víceméně celá architektonická praxe je opravdu o schopnosti spolupracovat s lidmi, řízení, práci v týmu, komunikaci, v podstatě koordinaci. Takže myslím, že je velké plus, když je architekt dobrým manažerem.

PB: (Měřítko a vrstvení témat) Myslíte, že práce s měřítky je gró architektury?

OO: Myslím, že ano, takhle, s měřítkem mezistátním, státním a krajským se moc nesesetkávám nebo jsem se asi nikdy nesesetkal zásadním způsobem, ale od metropole dolů k detailu zcela běžně, to je opravdu každodenní práce architekta.

PB: (Vazby měřítek a témat)

OO: Za mě jsou všechny měřítko důležité, možná jsem zapomněl říct u některé z předchozích otázek, kde jsem označil, že když jsem studoval, tak urbanismus byl nejméně atraktivní a dnes vnímám velký zájem mezi architekty i studenty právě o městské plánování, třeba o pozici městského architekta nebo o veřejný prostor, na rozdíl od doby, kdy jsme studovali a spíše se zaměřovali na jednotlivé objekty a stavby nebo na interiér staveb a městské plánování tenkrát bylo pro nás velmi neatraktivní, nikdo v tom neviděl žádnou velkou budoucnost. Nevím, jestli to bylo proto, že jsme věřili, že trh všechno vyřeší, jak nám říkal Václav Klaus nebo že neexistovaly struktury v samosprávách, které by vůbec ukazovaly nějakou perspektivu možného zaměstnání do budoucna, jak je tomu dnes. Takže dnes vidím o město, když se bavíme o měřících, velmi zvýšený zájem u mladé nebo střední generace architektů.

PB: Zvětšuje se měřítko zásahů?

OO: Myslím, že to souvisí s majetkovou strukturou stavebních pozemků, typicky je to spojeno s brownfieldy, které nemají historickou zástavbu a parcelaci, byly prodány jednomu velkému majiteli a developerovi a potom je samozřejmě velikost jednotlivých objektů a bloků měřítkově někde trošku jinde, než to bylo u jednotlivých činžovních domů vlastněných jeho majiteli.

PB: (Architektonická oborová diferenciaci)

OO: Myslím si, že dochází k takové jakoby renesanci, kromě urbanismu a plánování, i v krajinářské tvorbě, kde je to ještě více na začátku, ale tam bych zrovna možná očekával jeden z větších rozvojų, zatímco ty ostatní oblasti už jsou poměrně saturované a mají velkou pozornost a zastoupení, tak krajinářská architektura je dnes velmi slibnou oblastí, zvláště když se hodně řeší tzv. modrozelená infrastruktura, hospodaření s vodou, udržitelnost, obyvatelnost, tak to dnes přerůstá opravdu až do urbanismu a plánování velmi podstatným způsobem a někde to až téměř nahrazuje. Takže tam vidím narůstající zájem, ale stále ještě nevyčerpaný potenciál.

PB: Kdybych to vztáhnul k odborné způsobilosti ... (Modelová pojetí architekta)

OO: Když navážu na předchozí otázky s měřítkem staveb, s narůstající komplexitou je to pro mnoho architektů méně a méně zvladatelné, protože se to někdy opravdu začíná trošku vymykat po kapacitní stránce vůbec lidským možnostem a mně by se možná více líbila specializace v rámci oboru architektura a urbanismus, než zcela oddělení krajinařiny od architektury a urbanismu. Líbí se mi spíše model, že všichni máme společný základ ve studiu a v posledních dvou letech a potom v praxi se to rozchází v tom, že už si studenti vyberou, třeba v Praze jsou to ty moduly, že už se vyhraňují svým specifickým směrem, tam si to prohlubují a v praxi se specializují. Ale právě proto, abychom se mohli o těch věcech bavit a abychom mohli třeba i mezi těmi jednotlivými oblastmi tvorby i přecházet, protože, většina lidí se během praxe vyvine třeba i do jiné specializace, než si na začátku představoval, třeba se dostane k jiným typům projektů, někdy náhodou, někdy velkým profesním úsilím nebo třeba díky klientům, s kterými se potká atd., takže určité prolínání těch oblastí je dobré. Ale potřebu větší specializace vnímám a myslím, že to je řešitelné způsobem, jak jsem říkal, společný základ a potom specializovaná nadstavba, která jde výrazně do větší hloubky.

PB: Právě při renesanci krajinářských architektů dochází až k situacím, že chtějí být odpovědní za veřejná prostranství až absolutně a vedou se debaty, jestli jsou veřejná prostranství krajinářské stavby, kdy v tomto kulturním prostoru je doposud dělají ideálně architekti-urbanisté, když ne inženýři.

OO: Setkávám se s tím taky napříč různými zeměmi, třeba ve Francii jsem postřehl, že urbanismus vychází výrazně více ze směru krajinářské architektury, než ze strany architektury, což mě i překvapilo, krajinářští architekti opravdu projektují města jako způsob osídlování krajiny a ty výsledky jsou skvělé, myslím, že nejsou problematické a na druhou stranu znám i spoustu architektů, kteří mají ambice přesahu do urbanismu nebo krajinářské architektury, ale třeba jim to vůbec nejde a dělají to úplně špatně a mají pocit, že to dělají dobře a že krajináře k sobě nepotřebují nebo ty specializovanější kolegy, kteří tomu rozumí více. Takže nevím, jestli je na to univerzální odpověď, ale myslím, že je více možností, jakým způsobem praktikovat.

PB: Určitě tady chceme takové krajináře, na druhou stranu sami tito dobří vědí, že jich tady je hodně málo. Jsou tady různé školy, dost je vyzdvihován Ústav krajinářské architektury FA ČVUT, ale snad se všechny vyvíjí správným směrem, některé možná více a některé méně. (Kompetenční model)

OO: Podporoval bych krajinářskou architekturu jako nadstavbu architektury a urbanismu, trochu taky mám podezření nad výkony kolegů z MendelU a ČZU, ale jenom když hodnotím výsledky, často se setkávám s výstupy tvorby buď v architektonických médiích, časopisech nebo na konferencích, takže nevím přesně, jak ty školy fungují nebo co a jak učí, ale potkávám se prostě s těmi realizacemi potom a výsledky nejsou příliš přesvědčivé, prostě nejsou, jako z pohledu mého, já jsem ale zase omezený svým architektonickým pozadím, takže možná, že v komunitě krajinářů jsou prostě skvělí, ale pro mě teda mnoho z nich bohužel ne.

PB: (Vztah k technicky-podpůrným inženýrským oborům) Hodně absolventů je ze stavebních fakult, znám i dobré architektky, ale jsou to výjimky, většinou berou architekturu jako vizualitu a zabývají se nějakými styly - jako chcete anglickou nebo francouzskou kuchyni?

OO: Ano, souhlasím, vidím to v studentských soutěžích, různých přehlídkách atd., že ten způsob myšlení opravdu bývá často odlišný, ale jak říkáte, jsou tam občas výjimeční jedinci, kteří to přesáhnou a jsou vlastně velmi zajímaví a skvělí.

PB: Kde je potom úroveň architektonické kvalifikace, dělá titul studenta architektem?

OO: To je těžké říct, myslím, že člověk se architektem vlastně rodí ve výsledku a že někdo to prostě má a někdo to ze sebe prostě neudělá, i když chce, tak to prostě nejde, myslím, že to je určitý způsob myšlení a vztahu ke světu. Nevím, jestli s tím školy dokážou moc udělat, ale proto si myslím, že talentové zkoušky jsou u architektonického vzdělávání pořád docela relevantní, protože opravdu je potřeba mít určité vlohy jako např. schopnost prostorové představivosti, ta je velmi důležitá a kdo jí nemá, stejně jako kdo nemá hudební sluch na hudební škole, tak se s tím bude velmi potýkat celý život, nevím, jestli se to dá překonat, to si nejsem vůbec jistý, takže jsou určité danosti nějakým způsobem asi, které některé lidi predestinují trochu více a některé méně. Stejně jako je to s těmi manažerskými schopnostmi, někdo může být super talentovaný architekt, ale nikdy nic většího nepostaví, protože mu třeba chybí zrovna ty manažerské a komunikační schopnosti a třeba zůstane u nějaké malé skvělé věci. Je to nějaký talent, který člověk, podle mě, těžko získá, pokud je extrémní introvert a má problémy s komunikací atd. Spousta věcí se tam sbíhá a spíše bych řekl, že u technicky-podpůrných inženýrských oborů je jedna oblast, která je naopak možná dlouhodobě podceňovaná právě ve vztahu k inženýrským a stavebním oborům, statice, materiálové a konstrukční a to je, že se k nim nepřistupuje dostatečně relevantně jako nástrojům i tvorby, nejenom jako podpůrné profese, ale naopak východiskům tvorby. S tím jsem se seznámil ve Švýcarsku trochu blíže, kde je tradice do značné míry opačná, spousta architektů víceméně vychází z konstrukční tradice, ale trochu je to i v Japonsku, kde architekti víceméně vzešli z tesařských firem a škol historicky jako tesaři. Takže oni vlastně vycházeli opravdu od konstrukce a materiálu, a proto některá švýcarská architektura je založena velmi zajímavým způsobem na tektonice, konstrukci a možnostech materiálů, na rozdíl od české, často jste to i zmiňoval, někdy má tendenci ulpívat na povrchu, vizualizacích a dojmech, jak stavby a prostory působí a to, co je schované pod omítkou a v tloušťkách betonu, se neřeší, to není velké téma, což je velká škoda, protože u nejlepších staveb se tohle právě protíná a je to vlastně jedna věc. Myslím, že se to u nás ani neučí tvůrčím způsobem, když člověk dělá konstrukční projekt, myslím, že se to tak dělá pořád na všech našich školách, že něco navrhne jako architektonický projekt v jednom semestru, potom to přinese v dalším semestru na konstrukční projekt a hledá, jakým způsobem by se to mohlo konstrukčně realizovat a rozkreslí to, ale že by člověk naopak přemýšlel od začátku o konstrukčních principech třeba nosných systémů a od toho odvinul logiku prostoru a vizualitu samotné stavby, to je taková ta architektura vycházející ze sebe sama, ani ne třeba z teorie a historie, jak se to třeba někdy u nás dělá, tady ten směr u nás není příliš zastoupený.

PB: Možná Miroslav Šik učí na AVU něco takového.

OO: Tak, já jsem spolupracoval s Christianem Kerezem, který je právě žákem Miroslava Šika, tak to pro mě bylo obrovským objevem po tom, co jsem tady prošel naším školstvím a působím na naší scéně architektonické nějakým způsobem, tak tohle byla pro mě zcela jiná velmi relevantní dimenze, řekl bych, možná i nosnější a podstatnější, než co se děje u nás, takže mě ve výsledku mnoho výstupů naší současné architektonické scény přestalo vlastně bavit v této souvislosti.

PB: Vnímáte úplně nově se etablující inženýrské obory, které třeba budou hrát prim nebo které v pozadí spaly a teď začínají být hodně důležité?

OO: Třeba využívání softwaru v konstrukčních statistických modelech, to se třeba za nás nedělalo, počítalo se ručně a my jsme třeba zavedli teď speciální předmět, který reaguje na výpočetní možnosti a softwaru v oblasti navrhování konstrukcí a statiky staveb, což myslím, že možná přináší zcela nové možnosti, které je těžké odhalit ručním manuálním způsobem, kdy člověk nemůže ty věci interaktivně modelovat, tzn. vymyslí něco, potom to spočítá, trochu zkoriguje a má hotovo, ale u těchto výpočetních modelů si s tím může v reálném čase hrát a optimalizovat ten tvar. Myslím, že je i další směr co se týká digitálního navrhování a generativní architektury, která myslím, že je pořád relevantní a možná více a více, možná ne úplně v Česku, kde malinko šlape vodu z mého pohledu, ať už je to poptávka investorů, technologické možnosti nebo finanční

náročnost, tak vlastně tyhle generativní přístupy v oblasti optimalizace třeba spotřeby materiálu, konstrukcí, tak jdou samozřejmě ruku v ruce s digitálním způsobem navrhování. Takže co se týká udržitelnosti, s čím jsem se setkal na ETH nebo když to vidím třeba na benátském bienále, tak mají docela zajímavé věci teď z karbonových vláken a 3D tištěné matrice pro betonové konstrukce právě s cílem minimalizovat použití cementu a betonu, atd. Má to výrazná ekologický aspekt, tam vidím narůstající zájem, ale myslím si, že školy na to nereagují dostatečně rychle a protože na trhu poptávka není, studenti to trochu berou na lehkou váhu zatím.

PB: (Výstavba)

OO: V některých případech funguje, že architekt nemusí být jenom projektantem, ale mám i kolegy architektky, kteří jsou staviteli nebo jsou dokonce stavebníky, investory i developery, že třeba využijí, že jsou v té profesi doma, tak koupí nějaký pozemek, vystaví tam řadu domů, které potom prodávají atd. Jsou případy, kdy se třeba architekt stane městským architektem, tak potom opravdu zastupuje veřejného investora nebo klienta, městskou samosprávu a stává se vlastně zadavatelem, najímá jiné architektky skrze soutěže na zpracování zakázek atd. Takže myslím, že role architekta, kromě projekčních, se v různých měřítcích a různých třeba životních fázích proměňují, přestože asi tušíme, projekční praxe je asi pořád převládajícím těžištěm, tato unikátní znalost a schopnost je obrovskou výhodou, kterou potom architekt sdílí s ostatními v komunitě nebo společnosti a proč je potom po jeho práci poptávka.

PB: K veřejné správě se ještě dostaneme, ale ještě k té výstavbě, možná jsem vás přerušil u 3D tisku.

OO: Robotizace i 3D tisk jsou velmi relevantní a zajímavé, lákají, ale nevím, jestli to patří do otázky odpovědnosti, kompetencí a pravomocí architekta. Možná by se to dalo uchopit tak, jestli roboti a 3D tisk nahradí do budoucnosti architektku.

PB: V teoretické literatuře se třeba řeší, že tohle je právě potenciál pro architektky, jestli nemít více kompetencí přímo v tomto, dobře jste to zmínil u vztahu k inženýrským oborům, které taky přesahují k nám a navrhují.

OO: To myslím, že ano, co možná trochu chybí ze strany architektů, je právě ochota zapojovat se do týmu třeba v oblasti materiálového výzkumu nebo konstrukčních technologií, kdy je to možná nechané více napospas odborníkům z těchto oblastí, ale možná jim chybí někdy partner nebo kolega z oblasti designu. Právě tím, že tady takový projekt na fakultě máme, zrovna 3D tisk, kde spolupracujeme jak s kolegy z mechatroniky, kteří zpracovávají strojní část testbedu, který potom provádí samotný tisk, tak samozřejmě i s programátory členem týmu jsou architekti, kteří řeší jak softwarovou, tak designovou část, jak tyto nové technologie ovlivní způsob stavění. Ale i design, jaký to bude mít vliv na typy prostorů, které se budou tímto způsobem realizovat a tím vlastně i podobu architektury, která bude tímto způsobem vznikat ... jaké tvary, dílce atd., protože to všechno ovlivňuje podobu prostorů, takže v tomto myslím, že by rozhodně měla být ambice a tyto interdisciplinární spolupráce jsou speciálně v oblasti výzkumu potřebné. Mně totiž přijde, že konstrukčně-materiálový výzkum byl hodně delegován na specializované firmy, které se specializují třeba na výrobu fasádních pláštů nebo speciální betony a ty samotné oblasti jsou tak specializované, že architekti tam často nevidí moc velký prostor do nich nějakým tvůrčím a současně relevantním způsobem zasahovat, aby měli ambici a pocit, že ty věci můžou ještě více vylepšit, protože ta komplexita, složitost detailů architektury, je dnes vlastně neuvěřitelná.

PB: (Veřejná správa)

OO: Určitě se to zlepšuje, to je myslím zřejmé, architekti se přestali obávat do veřejné správy vstupovat, že to není hanba jako. Myslím, že to je určitý způsob veřejné služby, kde to někteří vidí jako poslání, vidím ze strany architektů vůli i chuť. Ze strany politiků je to jak kdy, část politického spektra to velmi vítá a chápe, že spolupráce s odborníky má svoje benefity pro veřejné blaho a vlastně kvalitní profesionální výstupy, zatímco možná některá část politické reprezentace v tom stále vidí ohrožení svých soukromých finančních a mocenských zájmů, takže ti potom mají chuť zasahovat do procesů neprofesionální způsobem nebo je nějakým způsobem omezovat a doufám, že počet takovýchto typů lidí se spíše zmenšuje.

PB: To by byl dejme tomu architekt při koncepčních výkonech. (Architekt úředník)

OO: Vnímám to lákadlo projektovat z obou stran, i toho zadavatele - samosprávy, protože je pro ně samozřejmě nejsnazší a nejlogičtější mít architekta, který tím získává výjimečné příležitosti, co se týká realizace svých nápadů nebo dobrých zájmů, ale zase z hlediska hospodaření s veřejnými prostředky to vidím spíše jako otázku, protože tam mi chybí to odborné kvalitativní zhodnocení, jestli projekt, který zpracovává tento člověk, je tou nejlepší hodnotou, kterou je možné pořídit za veřejné prostředky v tu chvíli k té dané znalosti věcí. Když je to špičkový velmi kvalitní architekt, který něco takového dělá na městě a začíná něco kreslit pro město jako svou soukromou nebo i městskou zakázku, ale vlastně jako za sebe, když je to skvělý architekt, tak výsledky jsou taky skvělé a člověk z toho není možná tak zničený potom, ale někteří architekti působící na městech nejsou tak zběhlí a dobří. A potom tam člověk má výrazně větší otázky, ale myslím, že i tohle je velmi těžko akceptovatelné, že by pravidla měly být nastaveny obecně, architekt by měl mít roli konzultační a napomáhat transparentním procesům zadávání zakázek, myslím, že by to mělo převažovat.

PB: Možná to nebylo správně pochopeno, ale řekl jste taky velice důležitou věc, je to téma projektujícího městského architekta, myslel jsem teď konkrétně úředníka, tzn. v přenesené působnosti státní správy na stavebním úřadě.

OO: Myslím, že na stavebním úřadě jsou architekti potřební a je skvělé, když je tam dobrý architekt, který věci rozumí a dokáže dávat dobrou zpětnou vazbu, to je plus.

PB: (Předpoklady architektonického vzdělání pro pozice)

OO: Jádrem práce architekta je schopnost zvládnout proměnu vystavěného prostředí kvalitním způsobem se všemi aspekty komplexity, které profese vyžaduje a to si myslím, že je v jádru schopnost projektovat a realizovat své projekty, plánovat, řídit a přetavovat architektonické myšlenky do prostoru. Myslím, že tohle je opravdu jádrem a klíčem a pokud absolvent nepraktikuje v oblasti architektury, ale věnuje se třeba designu nebo je na stavebním úřadě nebo se pokusí jít do památkové péče, to je prima všechno.

PB: (Společenská role)

OO: Myslím, že architekt určitě není pouhým vykonavatelem vůle klienta, že by měl i přinášet podněty ze své vlastní zkušenosti profese a být třeba iniciátorem, to je jedna z důležitých rolí, být iniciátorem řešení určitých problémů, které vidí jenom on a ostatní je nejsou schopni identifikovat a třeba můžou ohrožovat celou společnost. Takže myslím, že z hlediska své role profese má zodpovědnost společnost informovat i ovlivňovat ve směru právě dobrého vývoje a dobré praxe, která potom dopadá na životy všech členů společnosti.

PB: Souvisí kvalita architekta s odbornou způsobilostí?

OO: Může a nemusí, prostě jsou lidi, kteří by autorizaci nepotřebovali nebo nepotřebují, protože přistupují ke své profesi dostatečně zodpovědně od začátku do konce a je to potom pro ně pouhá formalita, ale řekl bych, že je i spousta architektů, kteří k profesi nepřistupují příliš zodpovědně a mají autorizaci. Autorizace je určitou pojistkou, aspoň nějaké minimum, na kterém se dohodneme, je určitou nutností, aby profese mohla být zajišťována v nějaké základní kvalitě, je to určitá jako pojistka profesní obce, aby jí potom někteří členové nedělali ostudu v uvozovkách, těžko říct.

PB: (Architekt v politice)

OO: Myslím, že architekti mají docela dobrou průpravu pro vstup do politiky, protože mají velmi komplexní vhléd do společnosti v různých měřítcích i do jejího fungování a taky mají průpravu, aby dokázali plány a sliby proměňovat v realitu. To je samozřejmě jedním z důležitých předpokladů dobrého politika, že si vytyčí určitou strategii, v případě architektury je to projekt nebo plán, který je srozumitelná, dá se sdílet, zrealizovat, má nějaký ekonomický podklad, který je taky v politice velmi důležitý, má aktivní obal, což jsou ty vizualizace, které vytvoří určitou představu, kam bychom se mohli v budoucnosti posunout, co se týká třeba veřejného prostoru nebo města nebo staveb a tím vytvoří určitou vizi a dynamiku ve společnosti, která to začne chtít a pomůže s tou realizací, protože architekt sám není ničím, sám o sobě v podstatě nedokáže nic. Takže takhle schopnost je velmi shodná s politickou činností a právě v tom překryvu vidím, že architektonické vzdělání je pro, někdy říkám, inženýrské myšlení, což může mít až pejorativní nádech, protože samozřejmě některé inženýrské řešení jsou dneska ve zpětném pohledu možná nesprávná, ale inženýrské myšlení vidím jako schopnost věci komplexně promyslet, naplánovat, realizovat a potom se třeba nějakým způsobem poučit z chyb a zase opakovat ten design thinking proces příště lépe. V tom vidím velkou výhodu architektů.

doc. Ing. arch. Jakub Vorel, Ph.D.

PB: (Tvorba)

JV: V praxi se zatím příliš nemění, minimálně to není v kategorii proměna, jsou to dílčí změny, vidíme, jak se poměrně malými kroky posouvá legislativa, takže svět se mění, požadavky se mění, věci se řeší různými způsoby, rezignuje se na dlouhodobé vize a řeší se spíše krátkodobá politická opatření, ale samotná forma plánování se od počátku tisíciletí, od kdy působím, nemění.

PB: A berete do ruky tužku nebo začínáte s jiným nástrojem, vezmete data a s nimi rovnou pracujete?

JV: Pracuje se hodně s psaným textem, protože zadání, tady se bavíme na úrovni jak přetavit analýzy do nějakých zadání a to je hodně věc textu, je to spíše úřední formy. Jsou tam samozřejmě průzkumy a rozborů, ty se dělají nad mapami a do těch se něco tužkou kreslí, protože pořád máme oddělené finální zpracování dat v GISu od vlastního navrhování. Obvykle není člověk, který navrhuje a přemýšlí o tom, zároveň ten, který to potom dává do počítače. Takže tam je nějaká dělba práce, řekl bych, určitě tam tužka je, ale je to tak 20% zakreslování do map a 80% potom práce s textovým popisem.

PB: (Umělá inteligence)

JV: To jste mě docela zaskočil, protože to je docela velké téma, to bychom si asi museli nejprve říct, co to ta umělá inteligence je, protože když se podíváme, co se skutečně, když rozbalíme umělou inteligenci, třeba jenom co nabízí Esri ve svých produktech ArcGIS, tak dojdeme k nějakému strojovému učení, dejme tomu, nebo neuronové sítě a když se podíváme ještě více dovnitř, tak tam vidíme spoustu běžných statistických metod, které se používaly v optimalizačních procesech vždy. Je to prostě ta stará dobrá statistika, kterou nikdo neměl rád a najednou, když se převlékla do tzv. data science, tak to všichni chtějí studovat a používat. Takže bych řekl, že umělá inteligence v plánování svým způsobem vždy nějaká byla jako nějaké podpůrné prostředky, dostává se nám to tam silněji a silněji, ale vždy je to něco, co plně ovládá člověk, bych řekl, není to úplně něco, co takhle jako dáme stroji a věříme stoprocentně jeho výsledkům. A teď si ještě musíme říct, že se bavíme o nějakých opravdu specializovaných projektech, které jsou spíše v akademické sféře nebo dělané ve spolupráci orgánů veřejné správy a akademické sféry v rovině třeba z aplikačního výzkumu, tak tam bych řekl, že se to používá. V běžné praxi na to nejsou kompetence, čas a prostředky, aby vůbec někdo o něčem takovém uvažoval.

PB: Vy se zabýváte modelováním, které i učíte, je tam nějaký posun, pracuje v GISu lépe se statistikou, má to nějaký nádech přechodu na další úroveň?

JV: Myslím, že tady je potřeba oddělit některé procesy jako třeba dopravu, která má už poměrně velkou historii v používání statistických metod a strojového učení atd., tam vidíme, že i skutečně relativně jasně vymezený proces, který je poměrně jednoduchý, lze modelovat pouze s velkými obtížemi. Osobně se snažím, abychom měli velice těsnou spolupráci s fakultou dopravní, protože myslím, že téma mobility je v urbanismu podceňované, prostě jsme dopravu nějakým způsobem vystrnadili pryč a ponechali dopravním inženýrům. Teď zpětně cítíme, že potřebujeme vědět více o tom, jak se lidé chtějí pohybovat v rámci města, takže teď se k tomu vracíme a expertízu hledám tam a vidím, že tam se modelování používá poměrně hodně. Už v roce 2009 jsem se začal zajímat o dopravní modely, které vytváří na ETH Zurich profesor Axhausen a jeho tým, tzv. mikroskopické agentové modelování dopravy MATSim, dělal jsem to z nějakého jiného důvodu, protože mě spíše zajímalo land-use modelování, ale dostal jsem se k tomu a sledoval jsem ten tým, jezdil jsem tam na školení a teď toto téma znovu přišlo aktuálně na stůl, fakulta dopravní začala spolupracovat s týmem profesora Axhausena a jsem členem týmu, který aplikuje ten model na Ústí nad Labem, protože tam o to měli zájem. Měla zájem i Praha, myslím, že se o to zajímal i Tomáš Hudeček během svého působení na IPR Praha, nesehnali na to zatím prostředky, ale pořád to visí ve vzduchu, že by se to mohlo aplikovat jako nějaký doplňkový model k dlouhodobě provozovaným dopravním modelům v Praze (model provozovaný TSK). To jsem trochu zabrousil do detailu, ale to je zrovna odvětví, které je vyloženě založené na kvantitativním modelování a teď se do toho dostávají tyto modely, které popisují i behaviorální aspekty poptávky po dopravě, tedy způsob tvorby poptávky, jestli se chceme dopravovat nebo nechceme dopravovat. Takže to je myslím jedna z velkých oblastí a vždy se hovořilo o tzv. LUTI (Land Use Transportation Interaction Models), tzn. modelech, které mají interakci dopravy a územního plánování a ze strany IPRu, zejména tedy osobou Jiřího Čtyrokého, byl zájem mít i land-use podchycen, takže o to jsme se snažili dlouhodobě a tam je to trošičku komplexnější, protože land-use se skládá z nějakých aktivit, které se musí popsat, nejenom dopravní aktivity, ale všechny ostatní a těch je typově velké množství, takže to už je větší problém a řekl bych, že teoretici se tím zabývají velice intenzivně. Značně se mění poslední dobou přístupy k modelování land-use, nicméně poslední vývoj je takový, že se ustupuje od velkých komplexních modelů, které by toto dokázaly podchytit pro celou šířku všech aktivit, a spíše se přistupuje k parciálním modelům, které vyhodnocují třeba jenom nějaký typ land-use a rezignuje se na zachycení dlouhodobé predikce. Přechází se spíše ke krátkodobým predikcím, které mají optimalizovat třeba využití pozemků, infrastruktury apod.

PB: (Udržitelnost v architektuře)

JV: Ono to souvisí i s tím předešlým tématem. Abychom mohli vidět, jestli je něco udržitelné, jestli je nějaký vývoj udržitelný nebo neudržitelný, tak především musíme znát nebo odhadovat dopady našich rozhodnutí do budoucnosti, tzn. vracíme se v podstatě ke starému klasickému úkolu územního plánování, tzn. predikovat alternativní budoucnosti a rozhodovat se mezi alternativami, tzn. se dostáváme k racionálnímu paradigmatu – alternativy a vyhodnocení, která alternativa je nejlepší a teď jenom jde o to, jak moc jsme schopni tady toho předvidání, to je jedna věc. Druhá věc jsou potom témata, co považujeme za kritické z hlediska udržitelného rozvoje, tam je jasné, že se to týká především energií, klimatu, otázky globálního oteplování, takže to jsou takové největší témata, které myslím nemáme zdaleka pokryté zejména kompetenčně jak v architektuře, tak v urbanismu. A tady třeba jako pedagog vidím, že cestou je rozbourat hradby mezi architekturou a ostatními obory, jako architekti budeme muset působit v jiných oborech a budeme muset říkat – my od vás potřebujeme vědět co je dobré, co je špatné, které materiály jsou dobré atd.

PB: Vy už jste zmínil GIS, je ještě něco nového v oblasti nástrojů nebo plug-inů?

JV: To je strašně zajímavá otázka, protože když jsem začínal na konci 90. let, tak jsme byli snad druzí v republice, kteří jsme měli ArcGIS server, ale tenkrát se to jmenovalo trošku jinak, takže jsem byl u zrodu, kdy tady rozumělo GISu asi pět lidí v České republice a tak jsme začínali s Karlem Maierem a Jiřím Čtyrokým pracovat na prvních digitálních územně-technických podkladech, tenkrát se to jmenovalo ÚTP ČR, velký projekt, kdy jsme obcházeli úřady a na disketách a CD jsme si vyprošovali data, které měly, ty jsme dávali do společné databáze a byl to takový první přehled digitálních dat, které vůbec existují. Takže tehdy byl GIS naprosto oddělen od jiných software, prostě tady byl svět AutoCADu, svět GISu a potom tady ještě byl svět databází a od té doby se mnoho změnilo a řekl bych, že dnes je GIS spíše jako značka Esri - když si člověk řekne GIS, tak se hned vybaví ta největší firma, která je tady nejuspěšnější komerčně. Ale když se podíváme do toho vlastního programu, tak tam najdeme Python, příp. možná jazyk R, open source knihovny, komerční knihovny a zjistíme, že už dnes vlastně žádný GIS neexistuje jako samostatná kategorie softwaru. Osobně už GIS používám z 20-30% a většinou už skriptuju, konkrétně teď zrovna ve statistickém jazyku R, zrovna tak se dá skriptovat v Pythonu, ty jazyky jsou navzájem téměř zaměnitelné a všechny mají v sobě zabudovaný GIS. Všechny mají knihovny, které dokáží pracovat velice efektivně s prostorovými daty a GIS využívá tyto knihovny, takže přístup k těmto knihovnám, skriptům a algoritmům nemusí být skrze program GIS, může to být skrze tyto skripty a může to být i skrze databáze, protože jsou celá odvětví, které pracují primárně s databázemi a ty databáze jako Oracle, MySQL, PostGIS, PostgreSQL všechny už umí pracovat zcela přirozeně s prostorovou složkou. Takže GIS je něco, co jako produkt prodávají obchodníci, ale realita je v podstatě taková, že už dneska nejsou velké rozdíly. V minulosti to byly pouze GISy, které s prostorovou složkou dat uměly pracovat a dnes už je to zcela přirozené pro všechny jazyky, které se zabývají zpracováním dat.

PB: (Pracovní postupy)

JV: Myslím, že praxe je velice konzervativní a příliš se nemění, přiznám se, že posledních 8 let už spíše dělám výzkumy, zabývám se fakultou i na úrovni vedení, takže ty praktické projekty teď spíše sleduju skrze mé kolegy, kteří s tím pracují, ale řekl bych, že tam z hlediska postupu návazných kroků velká změna není, převedení do digitální formy není. Pokud mám jmenovat největší pokrok, zažil jsem zrození územně-analytických podkladů (ÚAP), to byl obrovský pokrok, protože to přineslo, že data, které jsme jako projektanti do té doby museli vždy shánět ad-hoc a každý měl potom něco jiného podle toho, jak příliš se pídil a jak uspěl, tak najednou tyto data byly všechny na stole, byly to standardizovaná data, každý z nich vycházel a tam se zúžila nutnost dělat doplňující průzkumy a rozborů a ušetřila se spousta času a energie, která se mohla vrhnout na analýzu dalších, spíše kvalitativních a lokálních jevů, které se propisují hlavně do výkresu hodnot. Na tomto výkresu je vidět velký rozdíl v tom, jak k tomu přistupuje ten který úřad plánování. Jsou úřady, které si nechávají zpracovat samostatný okruh dat pro tento výkres, jsou jiné úřady, které využívají výkres limitů a přenášejí z něj pouze některé vybrané prvky, dělají to trošičku více formálně, to potom klade větší nároky na architekta, aby si dohledal, dozjišťoval lokální pohled na území. To bylo v roce 2006, my jsme už předtím pracovali tady na univerzitě v rámci výzkumu na nějakých pilotních projektech, zjišťovaly se, tam se to dělalo docela poctivě, pan architekt Tunka, paní arch. Meisnerová, inženýr Sklenář z ministerstva k tomu přistupovali velice zodpovědně a dělali spoustu pilotních projektů, které měly ověřit, jestli ty ÚAP jsou skutečně dobré a potom se dělala řada vyhodnocení jak fungují. Protože ono se to tenkrát udělalo spíše obecněji, že se to nebudě nějak metodicky příliš definovat a že praxe si to najde sama, to byl tenkrát takový liberální názor ministerstva, praxe si to skutečně začala hledat sama a vznikly různé, značně odlišné přístupy, různé standardy atd. a potom se zpětně ověřovalo, jak který přístup funguje a teprve později se ten postup standardizoval spíše na úrovni metodik. ... Bylo to velice tvůrčí období, kdy si odborná komunita, z velké části "odspodu" ověřovala nové pracovní postupy.

PB: (Komunikace)

JV: Nevím, jestli vám teď nebudu trošku uhybat, ale mi s tím souvisí jedna věc, kterou tady hrozně málo lidí chápe, jak zjišťují, že jsou standardní, běžně dostupná data, které máme na stole a když chceme něco analyzovat, tak to jsou často jediné data, které v horizontu několika měsíců běžné zakázky dokážeme využít. Ale chybí tady dlouhodobě sbíraná data o určitých důležitých jevech a procesech ve městě, které prostě na stole nemáme a protože nemáme, tak je nejsme schopni využívat a pořizovat v rámci projektů. Příkladem jsou jednak data o mobilitě, nemyslím teď sčítání dopravy na ulicích, ale spíše výzkum poptávky nebo struktury poptávky po dopravě, jsou to data o stěhování obyvatel v rámci města, tzv. rezidenční mobilita, která má obrovský vliv na ceny pozemků, nemovitostí atd. a té taky nerozumíme, vysvětlujeme si příčiny vysokých cen nemovitostí podle mého názoru chybně, a kdybychom měli takové data, tak bychom možná dokázali více předvídat chování obyvatel v dopravě i na trhu nemovitostí a jeho důsledky. Chybí nám data o ekonomice v území, co kolik stojí, jak se tvoří hodnota nemovitostí, souvisí to potom i třeba s otázkami fiskální politiky, daňové politiky atd. Já jsem se mnohokrát snažil dávat podněty Operátoru ICT, IPRu v rámci tvořících se TAČRů, aby se tady ty data začaly pořizovat. Ale Ono je to ale nákladné a zdlouhavé, protože to jsou průzkumy, výběrová šetření, které je na poměrně velkém vzorku obyvatel a zároveň jde poměrně dost do hloubky. Takže tady ty data nám chybí a s ohledem na délku politického mandátu politických zástupců není čas ani vůle je pořizovat. Chybí tady výzkumná infrastruktura, nemáme takové výzkumné ústavy, které má Německo nebo Francie, které si to berou jako dlouhodobý úkol, mají na to prostředky a dokáží tyto data sbírat, teď nemluvíme o Marsu, ale o tom, jak to probíhá ve Francii třeba, kde skutečně ty data mají nebo v Americe, kterou považujeme za zemi, kde si každý může dělat co chce a chrání si soukromí, tak bychom se velice divili jaké data jsou tam dostupné.

PB: (Koordinační)

JV: Myslím, že se dosud asi nemění, ale teď se ukáže, jak bude probíhat digitalizace pořizování dokumentace a schvalování projektů, to myslím bude mít velký vliv na koordinaci, protože budou konečné standardy, které budou fungovat napříč všemi fázemi pořizování. Bude tam, řekl bych, bežešvý překlad z jednoho stupně na druhý, bude se pracovat stále na stejných datech, které se budou postupně zpodrobňovat, takže tam si myslím, že koordinace bude vynucená standardizací svým způsobem. Velká diskuze je na kolik to omezí tvůrčí práci architekta v hledání optimálních řešení, já tam taky vidím trošičku problém v tom, že se možná spousta věcí bude předurčovat příliš brzo, proponenti tohoto přístupu si od něj slibují, že se spousta věcí bude předdefinovávat brzy v raných stádiích, zatímco teď byla výsada projektanta architekta, že vzal tužku a víceméně sám vystřelil první zásadní věci v návrhu, tak teď se to bude dělat asi zřejmě více i s přihlédnutím na technické parametry např. energetickou udržitelnost, kdy tam najednou architekt bude mít odborníka, který mu bude říkat - ale pozor,

takhle to nemůžeš dělat, takhle jako intuitivně, musí se to ještě nějakým způsobem propočítat atd. Myslím, že je důležité, aby si tam architekt uvědomil, že mu do toho začnou ostatní profese mluvit daleko dříve a že je bude sám potřebovat a žádat, protože bude nutností zdůvodňovat všechny řešení od samého začátku. Že se to najednou začne dělat více souběžně a rychleji se půjde do detailu, tak to je otázka daleko těsnější intenzivnější koordinace, která ale bude automaticky vynucená standardy a systémem.

PB: (Měřítka a vrstvení témat)

JV: Myslím, že každé měřítko má svoji vlastní logiku, má své vlastní procesy, které jsou autonomní, dejme tomu, v určitém měřítku jsou autonomní a v jiném měřítku spíše vidíme spíše jejich dopady. Např. v mezistátní úrovni jsou migrace a demografie takové velké procesy, které ovlivňují co se děje a to má potom nějaké dopady v lokální úrovni a když tvoříme v lokalitě, tak v podstatě tyto procesy příliš nevnímáme, ale vnímáme jejich dopady a snažíme se na ně nějakým způsobem zareagovat. Takže myslím, že pokud se bavíme o těch jednotlivých měřících, tak si musíme uvědomit, které procesy jsou tam řídicí, hlavní a musíme si na rovinu říct, jestli jim rozumíme jako architekti nebo jestli máme poslouchat spíše někoho jiného, kdo jim rozumí. A potom je to věc ovlivňování těch procesů, pokud chceme něco ovlivnit, tak si musíme uvědomit, jestli to je opravdu v kompetenci architekta, od jaké míry ty věci může ovlivňovat a do jaké míry na ně může pouze nějakým způsobem reagovat a částečně minimalizovat nějaké jejich negativní dopady. Takže mám velkou pokoru, tím že se snažím vnímat mnoho dalších oborů, třeba i sociální geografii, ekonomii, dopravu, vůči disciplinární znalosti, teoretické znalosti, odbornosti všech jiných profesí, které působí v jiných měřících a tam se prolínají i jiné témata. Takže nevěřím tomu, že architekt je úplně předurčený být pánem tvorstva a chlubit se tím, že je jediná holistická disciplína, to si myslím ... možná bych pár takových renesančních osobností dokázal jmenovat, ale všechno to byli nesmírně pokorní lidé, kteří i studovali jiné obory ... protože interdisciplinarita není to, že se postavím mezi obory a koukám na ně zvenku, ale jsem odborníkem na mnoho různých oblastí a dokážou jejich poznatky syntetizovat.

PB: Jak vnímáte pojem „specializace na všeobecnost“?

JV: Takhle, nemyslím, že je to to nebo ono, myslím, že je to určitá kombinace, vždy jsme na něco specialisti i tím, že se něčím živíme, že máme pouze 8 hodin denně na práci, tak nemůžeme dělat úplně všechno. Někde nás zavane vítr, takže něco jako nedělám, v něčem máme větší zkušenost, s něčím menší, ale myslím, že ta všeobecnost je, že dokážeme skutečně kriticky vnímat naši specializaci v širším kontextu.

PB: Dneska už je skoro absolutní shoda, že nelze obsáhnout znalostní základny všech architektonických oborů a natož dalších ...

JV: Tak to rád slyším.

PB: (Architektonická oborová diferenciaci)

JV: Nemyslím, že člověk, který dělá domy, by neměl dělat urbanismus a plánování, máme spoustu dobrých architektů, které zvu do komisí na FA, kteří umí oboje, ale zároveň si myslím, že by se to mělo svým způsobem prokazovat a že by architekt měl osvědčit praxi samostatně pro plánování a samostatně pro navrhování budov. To by se myslím mělo a i trh si o to trošičku říká, že už jako je zmapované, kdo dělá územní plánování dobře a většinou je to ten, který se na to specializuje. I třeba v rámci nějaké větší kanceláře a naopak kdo, protože zrovna nemá práci, protože je třeba krize, tak zrovna hledá, začne si studovat stavební zákon, což je to plánování a začne ho dělat. Takže myslím, že specializace už tady přirozeně probíhá a teď je potřeba si říct, jestli by se to mělo osvědčovat různými typy autorizace, k tomu asi už pomalu dochází a potom je to i otázka na naší fakultu, do jaké míry mají studenti prostor se připravovat na to být územní plánovači. To je otázka na nás, kterou neustále řešíme, máme modul prostorového plánování, takže do značné míry to naplňujeme a narážíme na určitou náročnost studia a na strategickou volbu studenta, jestli tomu chce věnovat energii a tady myslím, že je možná zakopaný pes. Architektura a územní plánování jsou dvě disciplíny, které se v praxi prolínají a je potřeba, aby se skutečně prolínaly, aby územní plánovač měl i schopnost, kompetenci v oblasti designu, jakmile se to úplně oddělí, jak je to třeba v Británii, to je zase opačný extrém, že si stěžují plánovači a architekti, že plánovači neumí myšlenky dovést do konkrétní podoby a prezentovat je veřejnosti, že se spíše věnují sociálním aspektům, kdežto architekti jsou odříznutí od plánování úplně. Tak to je samozřejmě taky špatné a vím, že se to často řešilo na AESOPu, tj. Asociaci evropských plánovacích škol, takže to je zase opačný extrém. Takže jak to skloubit? Myslím, že v podstatě se musí studovat dvakrát, jednou architektura a pokud chce plánovat, tak musí ještě dostudovat planning a ten bohužel u nás plnohodnotně není nabízen i jako postgraduální studium nebo v rámci celoživotního vzdělávání, myslím, že něco takového by tady určitě mělo být a měl by to být interdisciplinární obor, kde jsou přizváni odborníci, ekonomové, geografové, dopravní inženýři, developeri. Měl by to být v podstatě obor otevřený nejenom architektům.

PB: Podle zatím neschváleného zákona by se měla přestat udělovat A0 a A1 si budou muset do dvou let dodělat A2, kdo nebude chtít přijít o kompetence v plánování. A někteří krajináři, kteří mají také obrovský přesah do plánování, mají stejnou vizi s prokazováním A2 na širší měřítko. Jak vidíte vztah plánování a této nové krajinářské architektury, která má velké ambice? A kde vidíte hranice kompetence A1 pro plánování resp. kde je to ještě urbanismus?

JV: To jsou dobré otázky, řekl bych, že u nás potřebujeme planning na vyšší úrovni než obecní, na obecní úrovni už se bavíme o věcech, které se týkají hodně architektury a fyzického vystavěného prostředí, detailů, které by už měli zpracovávat architekti. Takže bych řekl, že územní plán už by mohl být takovou propojující úrovní. Ale tady nám jde o jinou věc resp. máme asi 6000 obcí, strašně rozdrobenou strukturu, která není dostatečně koordinována na regionální úrovni. Teď se nějaké analýzy možných způsobů koordinace zpracovávají pro zázemí Prahy a ono se to týká v podstatě všech zázemí velkých (krajských) měst. Takže my vždy přemýšlíme, kolik bychom měli mít studentů v modulu prostorového plánování a názor je, že třeba ne příliš, ale každý rok třeba 3-4 studenti, kteří budou právě schopní se orientovat i v plánování velkých měřítek na regionální úrovni. A tam myslím, že už je to opravdu obor, který je velice interdisciplinární, ale ten architekt plánovač musí už aspoň okrajově mít znalosti z mnoha jiných oborů – ekonomiky, sociologie, demografie, geografie. Takže myslím, že hranice je v územním plánu, který se dost často může už věnovat i podrobnosti regulačního plánu, tam by architekti měli působit

nadále. No a potom ke krajině, já jsem ještě zažil dobu, kdy se dělaly plány pouze sídel bez krajiny, potom se najednou architekti začali učit krajinu a dodnes ji neumíme dělat, takže krajinářina je velice potřebná. Bylo by ale chybou odtržení krajinářiny od plánování a vytvoření vlastní disciplíny. Pokud chtějí mít krajináři své vlastní nástroje, stěžují si, že je nemají, tak já tvrdím, že je mají již v současných nástrojích, stačí se angažovat v doplnění jejich obsahu a vzdělávat architektky v plánování krajiny. Mám velký respekt ke krajině, spolu s krajináři máme společné témata na ateliéry, chodím se dívat na prezentace, abychom se naučili o krajině a to je asi správný přístup, takže nerad bych, aby se nakonec krajinářští architekti udělali sami pro sebe a rozdělilo se, co je krajina a co není krajina. Oni říkají, že i město je krajina, mají pravdu, ale tak i já můžu říct, že krajina v Česku už je dneska urbanizovaná, takže to jsou takové, no ...

PB: Kde je hranice plánování a inženýrství?

JV: Jaký je rozdíl mezi plánováním nebo tvůrčí činností a inženýrskou? Já teda inženýrské obory beru jako taky poměrně tvůrčí nebo jak je to myšleno? Původně, když jste o tom začal mluvit, tak jsem myslel, že to jsou obory, které se zabývají technickou infrastrukturou versus ...

PB: Je to myšleno tak, že každý architektonický obor má ještě nějaký příbuzný technický, kdy např. v souvislosti s urbanismem a plánováním teď jde nahoru městské inženýrství, krajinářský architekt má k ruce další krajinné inženýry, atd.

JV: No to je zase velice zajímavá otázka, navážu tedy na krajináře, zdá se mi, že když se řeší problém třeba resilience a změny využití krajiny s ohledem na zvyšování globálních teplot, velice rychle se diskuze stočí poměrně ke konkrétním věcem typu zemědělské využívání krajiny, změna plodin, nové plodiny, struktury zemědělských ploch, které se obhospodařují a tam najednou ta diskuze velice rychle končí, protože nám chybí lidi, kteří by nám řekli, jak to skutečně je a funguje. Takže myslím, že architekt je někdo, kdo by měl být moderátorem diskuze a hledání řešení a měl by si uvědomit, že řešení jsou často v technické oblasti, ale zároveň to nikdy není v jedné technické oblasti, ta řešení se nachází v mnoha technických rovinách a architekt by měl nakonec ty věci syntetizovat a dát je dohromady, aby to fungovalo. Takže myslím, že architekt je samozřejmě na začátku jako někdo, kdo sestavuje tým, definuje problém, potom je nějaká fáze, kdy by měl naslouchat a být moderátorem řešení a potom na konci by měl být zase někdo, kdo to dá dohromady, kdo dokáže prezentovat, dokáže to složit dohromady tak, aby tam byly všechny provazby, aby to bylo funkční řešení a prověřit, jakým způsobem se to odráží ve fyzickém vzhledu krajiny, plus tam má sociální aspekty kulturní krajiny, kde je asi největším odborníkem sám o sobě. Takže takto to je s krajináři a myslím, že obdobně i v územním plánování.

PB: (Veřejná správa)

JV: Myslím, že u nás je jeden velký problém, že přeceňujeme plán a podceňujeme plánování. Architekt je najatý, aby udělal plán a potom je plánování, což je kontinuální činnost v mnoha oblastech, nejenže něco kreslíme, ale i v tom, že se něco prosazuje a že se na to hledají zdroje a že se něco vyjednává a komunikuje. A u nás pořád vidíme plán a nevidíme plánování, je to dané tím, že plánovací kanceláře, které máme, jsou spíše pořizovatelské kanceláře, která mají zajistit - spíše formálně - pořízení plánovací dokumentace a nemá se zabývat věcnou podstatou. Když se vezme příklad Švédska, tak tam mají municipalitu, které jsou větší, protože tam proběhla reforma jejich sloučením, takže municipalita má vždy kolem 100 000 lidí a tam se samozřejmě vyplatí, že má poměrně velkou plánovací kancelář, kde se všechno rozhoduje, to jsou odborníci, kteří sedí na místě, znají území a sami od sebe a pro sebe si vytvářejí různé dokumenty analytické, strategické a plánovací povahy. U nás takové kanceláře mají pouze velká města. Takže to je jedna věc. Druhá věc je, už jsme trochu mluvili vůbec o té rozdrobenosti veřejné správy v České republice i třeba ve velkých městech, jak je problém se koordinovat a tam myslím, že je další problém, jakým způsobem vůbec vyřešit organizaci veřejné správy. A to asi není úplně úloha plánovačů nebo architektů plánovačů v ČR, ani k tomu nemáme kompetence, abychom se zabývali i těmi institucemi. Ale třeba ve Velké Británii nebo některých jiných západních zemích, toto téma je součástí agendy plánovačů, že oni dokážou i něco říct k tomu, jakým způsobem je efektivně nebo neefektivně uspořádaná veřejná správa. U nás se to někdy řeší v rámci strategického plánování, kdy strategický plán je potom následován nějakým návrhem, jakým způsobem má být restrukturován třeba úřad tak, aby tam byl třeba nějaký projektový manažer, aby se to řešilo více z hlediska naplňování strategických cílů strategického plánu a ne běžné agendy města a u toho architekti většinou nejsou. To jsou takové konzultantské firmy, kde jsou jiní odborníci, takže u nás se planning omezuje skutečně na územně-technické záležitosti a jednorázový vstup architekta do území a potom se to zase ponechává byrokracii, což je problém a asi na to potom narazíme, jaká může být role architekta, urbanisty, plánovače, v jiných oblastech.

PB: (Předpoklady architektonického vzdělání pro pozice)

JV: Podle mého názoru bychom si (my architekti) měli vzít Politiku architektury a stavební kultury ČR a podívat se, co je všechno problém a snažit působit ve všech těchto oblastech, které mají vliv na vystavěné prostředí. Můj názor je, že třeba pořizovatel má minimálně stejný vliv na to, jestli je územní plán dobrý nebo špatný, jako architekt projektant a že by bylo dobré, kdyby architekti působili třeba i v roli pořizovatelů a dokázali napsat zadání, které vyústí v dobrý územní plán, hlídat naplnění zadání a honit projektanta, aby tam skutečně řešil podstatné problémy, to je jedna věc. Jinak myslím, že angažovanost architektů je poměrně velká, architekti jsou angažováni a působí i v politice, to vidíme na komunálních volbách třeba v pražské politice a v různých neziskových organizacích, hlavně mladší architekti se neštítí nebo neberou to jako podřadné uplatnění a jdou dělat do nejrůznějších nevládních organizací a mají ambice ovlivňovat jednotlivé kauzy a projekty z této strany a nemají ambici být tvůrcem, ale spíše spoluřešitelem, nebo jak to říct, částečně přispět k řešení. Takže jak architektky vychovávat, to je trochu problém, protože studují jenom těch 5 a půl let, což je relativně krátká doba my pořád řešíme studijní plán, jak je přečpaný, přeplněný a já to vidím a vnímám, že už věcně nejde jít do detailů a rozšiřovat kompetence v oblastech veřejné správy. Ale myslím, že bychom architektky měli mentálně připravovat i na to, že po škole se můžou jít ještě dovzdělávat, dodělat si základy odborné způsobilosti a působit v jiných oblastech, třeba v té pořizovatelské praxi.

PB: (Společenská role architekta)

JV: Už jsem to trochu naznačil, myslím, že společenská role architektury je velká a že architekti se prosazují, jsou vidět, není to profese, která by nebyla vidět, navíc je to profese, která je uznávaná poměrně, že když se řekne architekt, tak tam je určitá úcta k dovednostem architektů, čili myslím, že společenská role by měla být určitě silnější než jenom to, že sedí někdo v kanceláři a čeká, že někdo zavolá, že je potřeba něco udělat, že to není ten úplný odborník specialista, ale že je to pořád vnímané, že to je člověk, který má co říct k celku. Čili to se vracíme k politice architektury, která si myslím, je nesmírně důležitá a kde jsou ty role vyjmenované, ale myslím, že to hlavně i v edukativní rovině. Je spousta pořadů, Adam Gebrian a popularizace architektury, to myslím je taky poměrně rozvinutý obor, popularizace třeba i hodnot historické architektury, aktivity profesora Vorlíka, to je taky vidět. Můj názor je, že ta role je opravdu široká a myslím si, že je do značné míry v našem prostředí i naplňovaná. Kromě toho teda, že se pořád architekti ještě trochu štítí té úředničiny, možná málo architektů, minimálně když vyjdou ze školy, tak si třeba nedokáží představit, že by šli dělat úředníky, ale protože tady školíme zásady odborné způsobilosti úředníky, tak vím, že se potom architekti vrací později z praxe, dělají si tady ten kurz a jdou třeba i do té pořizovatelské praxe.

PB: Jinými slovy, je nutné nebo vhodné pečovat o povolání i mimo ten profesionální rámec a vystupovat z něj?

JV: Jasně, ale myslím, že to pořád je ten profesionální rámec, že si pořád představujeme, že architekt je jenom od toho, aby kreslil, ale tak jsem to nikdy nevnímal. Dělán výzkum, který se týká analýzy rozvojového potenciálu území a hodnocení dopadů rozvoje území a taky se považuju pořád za někoho jako plánovač architekt, který přispívá k tomu, abychom dělali věci správně z pohledu naší profese.

PB: Zmínil jste ten fenomén architektů v politice? Chtěl byste upřesnit, proč myslíte, že tam vstupují?

JV: No právě možná z těch důvodů, které jsme tady trochu nakousli, mají pocit, že jsou v řetězci, který ovlivňuje výslednou kvalitu vystavěného prostředí, někde uprostřed a chtějí být více na začátku, když to tak řeknu.

PB: Souvisí kvalita architekta s odbornou způsobilostí?

JV: Takhle, oni všichni architekti, naprostá většina je autorizovaných, že?

PB: To není, může tady být přibližně 15 000 architektů dle SLDB 2011, kteří uvedli, že pracují v oboru a v tento moment je autorizací okolo 4 500.

JV: Nedokážu tu otázku úplně zodpovědět, protože nedokážu porovnat kvalitu produkce autorizovaných a neautorizovaných architektů a v rámci autorizovaných samozřejmě jsou lepší a horší architekti. Myslím, že u nás architektura trpí neduhem zbožšťování dobré architektury a nemluvení o té špatné nebo průměrné. Určitou neschopnost kritického pohledu na vlastní profesi si uvědomuji v akademickém prostředí. Můj názor je, že kritického odstupu vůči kolegům nejsme my, architekti, příliš schopni. Srovnáme-li např. filmovou kritiku, když se do filmu pustí kritici, tak to je sžíravá kritika často i slavných režisérů a když se podíváme na architekturu, tak tam žádnou sžíravou kritiku člověk nevidí, takže myslím, že tady je problém, že je tady taková kultura, že architekt nenapadá architekta, že jakmile někoho kritizují, tak je to považované za osobní útok.

Ing. arch. Radek Suchánek, Ph.D.

PB: (Tvorba)

RS: Myslím, že se nemění základy. Dělal jsem dvě střední školy, jedna z nich byla umělecká průmyslovka a jsem zvyklý kreslit, na škole jsem vždy kreslil množství takových malinkých obrázků, jsem vizuálně založený, tak jsem si musel nakreslit všechny věci, i chybové. Princip je pořád stejný, daleko rychleji jsem schopen se vyjadřovat tužkou, než třeba slovy, protože ty někdy úplně nezapadají do toho, co chcete vyjádřit, tzn. mozek si ty věci přehrává a ověřuje v kresbě, říkám např. - nakreslete si všechny varianty, i ty špatné, protože se vyloučí z paměti, to množství kresbiček nemusí být úplně komplexní, ale rychle spojí některé věci v mozku. To je primární založení, které budu mít do konce svých dnů a myslím, že jestli se něco mění, jsou to další nástroje.

PB: Vnímáte u studentů nebo v okolí, že tužku něco nahrazuje?

RS: Ano, u studentů bezpochyby, myslím, že mnoho studentů moc nekreslí, což je hodně zajímavé a řekl bych, že spíše přijímají komplexní vizuální obrazy, které svým způsobem mixují a převádějí přímo do digitální formy, tzn. fungují spíše jako kolážisté, než lidé, kteří mají první momenty např. o kresbě, modelování nebo čímkoliv jiném. Takže ano, tohle vidím a myslím, že to je spojeno s výraznou vizualitou, protože dnešní generace je evidentně od malička daleko více spojená s vizuálními vjemy, které ale zároveň mají velice komplexní polohu. Množství těch vizuálních vjemů je natolik velké, že přicházejí s nějakými prvotními věcmi, kdy kresby v sobě mají určitý druh neohrabanosti při hledání apod. versus ty velice jasné výtvarně komplexní vjemy ... myslím, že je to posouvá právě spíše do mixování, takže opravdu dělají spíše takové koláže. Často vidíte, že si už třeba v analytické části úkolu berou ty komplexní věci a zajímavé je spíše se dívat, co z těch obrazů vytahují, co je sdělením. Myslím si, že se to nedá úplně zobecnit, ale často zjistíte, že ten vizuální efekt nebo co analyzují, čtete jinak nebo úplně z jiné roviny. Je hodně rozdílné, čeho si lidé na těch obrazech všímají.

PB: Tzn. skládají to někdy třeba i z knihoven ...

RS: Přesně tak to vnímám, úplně primární vjemy jsou posunuté někam dále, ale neberu to úplně kriticky, protože si uvědomuji, že doba je komplexnější a je možné, že to opravdu vnímají jako architektonicko-knihovnickou práci, kdy pracujete s nějakými knihovnami a jsem docela prost toho říct, že to je špatné, ale spíše řeším, jestli je to neochuzuje o primární osobní přístup.

PB: (Umělá inteligence)

RS: Já úplně nejsem člověk, který s těmito věcmi pracuje, ale řeknu zážitek, který většinou používám jako ukázkou, proč jsem k této věci skeptický. Dělal jsem před docela dost lety workshop s VŠVU a bylo to na prostor lomu kousek vedle Bratislavského hradu. A oni mají takovou tu generativní architekturu nebo část z nich, to byl tenkrát profesor Bahna atd. a oni tam hrozně generovali, analyzovali a co vymyslíte? Máte nějakou topografii, vychází vám slunce atd., tak všem vycházeli úplně stejné věci, akorát jeden měl kostičky a druhý obláčky atp., protože tam zadáte určité parametry, které to objektivně zanalyzují. Naši studenti k tomu přistupovali úplně jiným způsobem, snažili se ty věci tvořit. Říkám jim - víte, je dobré si přečíst F. L. Wrighta, když se podíváte na příběh domu nad vodopády, tak zjistíte, že Wright měl obrovský pozemek a vybral si to nejkomplicovanější místo a vy byste si ho s vaším přístupem generativní architektury nevybrali, zatímco on si vybral to nejtěžší a postavil tam mistrovské dílo. Co to znamená? Že to nemáte používat? Ne, ale vědět, že to je určitý druh analýzy a neměli byste se zříkat svého citění, přemýšlení a přístupu k tvorbě, protože jinak to budete dělat jako 1000 vedle vás, tak se podívejte. Jeden, druhý, třetí, pátý student měli stejnou analýzu a potom volili určité druhy virtuálních knihoven - velké, kulaté, makové a onaké, ale princip byl stejný. Takže ano, něco je analýza velkých dat, když budete dělat kus Kalkaty atp., tak se potřebujete rychle dozvědět nějaké informace a umělá inteligence vám je bezpochyby v té chvíli schopná pomoci dát základní vodítka, ale v interpretaci to takhle úplně není, pokud nebudeme mít humanoidní roboty opravdu nadané druhem inteligence jako tvorby. Jsem k tomu docela skeptický, takže pojďme tomu dát roli vůči situaci, ale myslím, že princip je nevzdávat se toho, kdo jsme jako lidé, kteří ty věci znají.

PB: Takže je to spíše nástroj, který nenahradí vstupní invenci?

RS: Je to nástroj, přesně tak.

PB: Využívá se už někde efektivním způsobem nebo je to na dobré cestě?

RS: Absolutně myslím, že jsme v tom trochu pořád jako v 19. století, máme počítače, ale používáme je jako psací stroje. Podívejte se na státní správu, vždyť nemáme skoro nic digitálního, chtěl bych říct - je to perfektní, skvěle to funguje, ale stačí se podívat, jak podáváme daňová přiznání a co všechno obíháme. Ale data jsou a jestli to lze někde vidět, tak třeba dopravní je využívají lépe a otázka je, jestli díky tomu, že mají tyto datové systémy, neprohráváme jako architekti, protože to jsou vždy taková ta tvrdá data - tak to musí být, protože jinak to nebude fungovat a my na to - aha, ale my to cítíme jinak.

PB: (Udržitelnost v architektuře)

RS: Když řeknu úplně základní tezi udržitelnosti - nesmíte spotřebovávat na dluh, takže pokud chceme být udržitelní, evidentně to směřuje k omezení spotřeby zdrojů, které nejsme schopni obnovovat a spotřebovávat, tzn. je to téma recyklace, úspor a směřuje to k určité technologické proměně, která se bezpochyby v architektuře projeví třeba novou rolí dřeva tady ve středoevropském kontextu. Budeme daleko více zvažovat, kdy opravdu potřebujeme betonové konstrukce, hodnocení bude daleko komplexnější a myslím, že se posuneme do debat, kdy budeme volit adekvátní technologické nástroje s ohledem na udržitelnost a na opravdovou potřebnost, nejenom nějakou estetickou výzvu.

PB: Budeme tedy vážit, kdy postavit adaptibilní betonový dům na stovky let a kdy je vhodné dům poskládat ze dřeva třeba pro jednu až dvě generace?

RS: Přesně tak a navíc myslím, že téma péče, které v českém prostředí není uchopeno úplně dobře, se nám bude vracet. Musíte každý rok investovat minimálně 4%, abyste za 20 nebo 30 let nedělal kompletní rekonstrukci.

PB: (Nástroje)

RS: Jsem součástí panelu, který BIM zkoumá na vysokých školách a je to škála od středověku po 22. století, můj pohled je, že zvláště u velkých staveb, které jsou spojeny s bezpečností mnoha osob, je jejich vzájemné propojení s dalšími systémy bezpochyby skvělá věc. Když jste hasič, který zasahuje a na přílbě se vám ukazuje kde co je, může znamenat, že máte šanci zachránit množství lidských životů a víte, co přesně děláte, to je skvělé. Ale jsou další věci ve fázích návrhu a projektování, které povedou ke snižování množství chyb, kterých se při čtení výkresů můžeme všichni dopustit, protože chybovat je běžná a normálně patří k životu. Díky BIMu budeme schopni chyby eliminovat, protože se nám ty kolize budou zobrazovat, takže ano a to potom mj. také znamená, že projekční část bude třeba zdlouhavější, ale celkově se možná dočkáme úspor, a když ne časovým, tak minimálně finančním, protože budeme méně chybovat.

PB: (Pracovní postupy)

RS: Trochu to opíšu, svého času Ove Arup ve spolupráci s AA připravili zadání pro magisterský program na téma komplexity projektů a šlo v principu o to, že v určitých fázích, když děláte rozhodnutí, tak jste úzký tým, hledáte koncept a když pak máte analytický proces, rozšíří se to a oni na to chtěli vytvořit kancelářské prostory a ptali se, jestli jsme schopni to udělat tak, aby týmy dokázaly efektivně pracovat. Je to spojeno s efektivitou, správnou analýzou dat apod., týkalo se to mnoha věcí ohledně ekologických měst kolem Šanghaje a ten proces je docela jasný. Hledáte koncept, to je pár lidí, kteří si takto rychle brainstormují a ne všechno si potřebujete vysvětlovat, protože to jsou lidé, kteří mají za sebou nějakou zkušenost, víceméně se mezi sebou dorozumíváte určitými signály a prostě si v rychlosti rozumíte a vytvoříte několik scénářů. Ty potom rozhodíte do širších týmů, které analyzují z různých pohledů a jsou to lidé přes zeleň, dopravu atd., ale může to být taky z pohledu ekonomiky, práva apod., vždy děláte různé řešerše. Potom to musíte nějakým způsobem dát do celku, neboli jakým způsobem k tomu přistoupíte a jsou to opravdu gigaprojekty, u těch jsem nikdy nebyl v korporátní firmě, nejsem insider, takže spíše myslím, že některé věci jsou v podobě těch knihoven - toto jsme už vyzkoušeli u x projektů, takže to tam dáme a přeskakujeme určité fáze, není třeba to ověřovat, protože to vezme z projektu XY tam a tam. Dokážu si představit, že spíše díky tlaku občanské společnosti, kdy musíme zapadnout do prostředí, hledáme kontakty s vnějším světem, ale uvnitř používáme poměrně zrychlující se mechanismy, protože se bere z nějakých zkušeností a potažmo knihoven, které aplikujete. Ten posun může mít různé druhy dynamiky, obhajoba k vnějšku může být velice zdlouhavá, přesvědčovací atd., ale uvnitř mohou být projektové procesy velice rychlé, ale to je kontext od kontextu.

PB: Takže je větší důraz na navrhování v začátku.

RS: Bezpochyby, musíte mít správnou strategii, protože jít do prostředí, kde je aktivní občanská společnost a nepochopit tento kulturní kontext vás může stát, že ten projekt nepostavíte.

PB: Takže už neexistuje, že se to jako vyřeší nějak potom v prováděcím projektu, že se něco nějak zašmudlá ...

RS: Asi tak, u velkých projektů lidé ví, že to běží, vydefinování mantinelů s vnějším světem je úplně klíčové a možná nejdražší i nejdélková.

PB: (Komunikace)

RS: Rychleji komunikujeme, ale nemyslím si, že se rychleji věci realizují. Data nám spíše ukazují, že délka stavebního řízení se prodlužuje a evidentně se děje něco, nejsem v tomto tolik datově zbláhlý, ale má teze je, že to je spíše nekompetentností státní správy, resp. její přesnou znalostí, jaká je její role. Zažil jsem věci, kdy dáma měla tendenci komentovat kótování výkresů a když jsem se jí ptal, z jakého titulu to dělá, tak nevěděla a říkám - to není vaše role. Neboli rychleji komunikujeme, ale ty role a překračování mantinelů, které by měly v právním státě být jasně dané ... evidentně nejsou a mám obecně pocit, že jsou dvě Česka, jedno velice dynamické a druhé středověké.

PB: (Koordinační)

RS: Určitě stoprocentně roste míra, abyste se vyvaroval právě těchto vnějším aspektům, musíte daleko více koordinovat.

PB: Má to vliv na práci celkově, že narůstá její míra?

RS: Nemyslím, že tematicky, spíše je to neustálé ověřování, kdy se snažíte předejít možným zadrhnutím, musíte ověřovat, že to opravdu bude podle domluvených tezí, že to opravdu platí atd. a to předáváte dále kolegům.

PB: Má architekt automaticky být schopným manažerem?

RS: Když děláte sám na sebe, musíte nějakým způsobem být, ale když jste ve velké firmě, tak máte projektového manažera, se kterým jenom řešíte úkoly a ten následně řeší procesy místo vás, protože jste třeba tvůrčí architekt. Ale zároveň musíte vědět, jaké jsou vaše limity, není to tak, že manažer za vás vyřeší hloupost návrhu.

PB: (Specializace na dílčí činnosti)

RS: Nedokážu zobecnit, to je firma od firmy. V určité fázi děláte jenom studie, potom začnete dělat komplexnější věci, potom zase třeba nechcete, těch situací je mnoho.

PB: (Měřítko a vrstvení témat)

RS: Trochu bych odpověděl rozhovorem Koolhaase s Venturim. Venturi napsal poslední traktát o architektuře a napsal první traktát o městu a myslím, že to přesně ukazujete, že se od debat, které se týkají konkrétního jazyka architektury, přechází ke komplexnějším systémům, co naše města jsou a především k jejich interpretaci. Měřítko zůstávají pořád, na tom není co, domy máme, místnosti, jsme lidé stejně jako před x tisíci lety, pouze pracujeme a interpretujeme to trochu jiným způsobem, jsme komplexnější společnost, ale měřítko a témata jsou víceméně pořád stejné. Proto rozumíme kulturu lidí, jejich pocitům, tezí atd. a myslím, že žijeme dosti podobné věci a kulturní kontexty, pouze vnější technologické věci a příroda se proměňují.

PB: (Vazby měřítek a témat)

RS: Osobně si myslím, že dnešní doba už delší dobu směřuje k sousedství a to není jen můj názor architekta, ale říkají to i filosofové, že je určitý druh reakce na globalizaci - lokalizace. Tzn. větší aktivity lokálních komunit a to i s ohledem na proměňující se ekonomickou situaci, krizi, protože jak říkají sociologové, ale i ekonomové - z krize můžete vyjít relativně dobře ve chvíli, kdy máte dobré mezilidské vztahy. A život ve virtuálních globálních společnostech je možný, ale zároveň jste pořád sám.

PB: Zvětšuje se měřítko resp. naše zásahy?

RS: To je velký problém architektury a vztahu k typologii, že se staví větší domy, často to nejsou architektury, na druhou stranu třeba česká krajina je charakteristická tím, že máte zámek s městem, klášter s městem, tzn. velké objekty vsazené do krajiny s relativně drobnou strukturou. Ale to je často jeden bod jako kostel v kompozičním vztahu s něčím a ve chvíli, kdy těch velkých věcí máte mraky a třeba nemají žádnou architektonickou kvalitu, jsou na okraji apod., tak je to už infrastruktura, která slouží k existenci této civilizace.

PB: Kdybychom odstoupili od solitéru třeba právě k sousedství nebo obecně velikosti zakázek, potažmo develop-mentu?

RS: To se děje spíše v zahraničí a byl bych rád, kdyby takové projekty vznikaly, koneckonců se o to snažíme teď v rámci našeho TAČR projektu, nicméně příkladů je velice málo a často selhávají z mnoha důvodů, protože jsou v tomto průkopníci.

PB: (Architektonická oborová diferenciaci)

RS: Jestli vidím zásadní posun, tak že školy architektury často jely pořád v těch svých typologických věcech stavění domů. Často spolupracují se sociology a ti mají tendenci říkat, že oni o městě ví více než my, ale zároveň je u nich absence tvorby, tzn. schopnosti nejenom číst a zpětně analyzovat průběhy dějů. U nás analýza slouží k nějaké cestě nebo východisku, které vede do budoucích momentů, od toho je to návrh. Ano, je tady evidentní posun a podle mě je nutné, aby architekt byl schopen chápat určité sociologické pozadí věcí, které se dějí, ale zároveň se tím nenechat úplně ovládnout, protože architekt jako sociolog je trochu kastrát. Prostě musíte vždycky být schopen říct, že to bude tak a jakékoliv stavění je řešení zcela jasné teze, která nejde okecat, tzn. dát tomu nějakou roli, ale vědět, že vaše role je jiná.

PB: Vzal jste to ze široka, ale když zůstaneme u architektonických oborů a potažmo autorizací?

RS: Vrátím se k tomu, co myslím, že je ideální správa našeho prostředí skrze to, že si lidé řeknou, že chtějí opravdu žít v kvalitním a nějakým způsobem jsou ochotni do toho investovat svůj čas a finance. A kdybychom vzali model, který je třeba v Belgii, kde regiony mají své regionální plánovací instituty a nebude to jenom pro jednu obec, jak na nás vždycky spadnou ty velké územní plány, ale je to o hledání určitých průsečíků zájmů, aby v tom nebyly tenze. Jedná se spíše o vytváření určitých celků, o které pečujeme, to je ten přístup. Víím, že to je trochu odbočka, ale prostě nevěřím tomu, že přichází odborníci a tak se to děje a že tak to je úplně správné, protože bez debaty jenom něco prosadíte, ale obce by neměly řešit jenom svůj územní plán, ale zároveň i svůj mikroregionální nebo regionální, protože obec je v kontextu. A tam jsou bezpochyby důležité krajinaři, protože česká krajina a obecně náš urbánní charakter s krajinou pracuje, byť si myslím, že o tom nikdo moc neuvažuje. Je to takové - tady jsou zemědělci, hotovka, vidíme, že tam jezdí traktory atd. a potom máme stav lesů jaký je apod. Takže myslím, že cestou by mělo být spíše vytváření opravdu funkčních mikroregionálních struktur, nejenže to je nějaká mapa mikroregionu jako turistických tras, ale opravdu funkční správa, protože pak to má opravdu nějaký smysl a opravdu by se naplňovalo, co říká Ústavní soud, že správa náleží lokálním politickým reprezentacím, nemůže to dělat nikým definovaná a nikým jmenovaná státní správa, což se nám snaží vnutit stavební zákon. Podle mě to je základní princip, který je tady špatně a od 90. let jsme nebyli ochotni pochopit, že když si budeme volit špatné politiky, budeme žít ve špatném prostředí. Je zapotřebí učit se zodpovědnosti a že to za nás udělají nějakí úředníci. Prostě neudělají, oni to nějak dělají a vidíme, k čemu to spěje, lesy jsou ve strašném stavu atd. Takže myslím, že je zapotřebí se vracet ke komplexnosti skrze zodpovědnost.

PB: V naší urbánní struktuře má tohle mikroregionální měřítko obrovský potenciál, pro začátek by třeba bylo dobré hovořit spíše o mikroregionálním nebo oblastním architektovi, než obecním. (Vztah k technicky-podpůrným inženýrským oborům)

RS: Trochu jsem to popsal v odpovědi k BIMu. Mění se naše technologická práce, už nepracujeme dálkově sdílenými vrstvami, věci se usnadňují a zároveň myslím, že ne úplně dobře funguje městské inženýrství, to bych totálně podtrhl, protože jestliže tady máme New Green Deal, který bychom měli naplňovat, tak bez tezí městského inženýrství jak řešit zeleň, jak pracovat s vodou atd., se neposuneme. To samé platí o krajinném inženýrství, jsem velice skeptický k současnému dění a myslím si, že to je svým způsobem vyšlismus.

PB: Jste děkan, jak vnímáte problematiku výuky architektury na stavebních fakultách?

RS: Ještě nejsem děkan, jenom pro upřesnění, od 10. 11. budu, ale když jsem se o tom bavil s panem rektorem, řekl jsem mu, že to považuju za zásadní chybu, protože to vnáší dlouhodobý rozpor do chodu univerzity. Považuju to za velkou chybu, která je nekonceptní a nic to nepřináší. Stavební fakulta má řešit věci, které se týkají opravdu stavebního inženýrství, technologií, materiálové základny, což je tak široké téma, že ještě takřikajíc strkat nos do architektury je úplně principiálně špatně, protože to potom obor devaluje. Jsem k tomu velice kritický a považuju to za chybný krok, který podle mě vznikl svého času z nějakých osobních popudů, to tvrdím a budu tvrdit i panu děkanovi stavební fakulty. Že to má nějakou historickou vazbu a hůře se s tím něco dělá, je řečneme lokální politika univerzity. Takže ano, je to problém, protože jste trochu takový Přemek Podlaha, chcete dělat 1000 věcí, ale ta expertní poloha, která má co dočinění s kulturním kontextem, protože nevěříme expertům a všichni to nějak jako tušíme, to znáte, domy umí navrhnout kde kdo, takové to - a jako Franta tady skládá cihly ... ta debata pořád funguje, teď už jsou sice lidé díky technologické základně a určitým potřebám trochu zdrženlivější, ale je to opravdu především kvůli technologické stránce věci, ne vůči typologicko-výrazové apod. Považuju to za chybu, špatný krok a podle mě to znamená mnoho problémů.

PB: (Výstavba)

RS: Myslím, že na to jsme docela dobře školení, někdo to zvládá lépe, někdo hůře, ale tuto část naše školství zvládá relativně dobře. V pozicích ve veřejné správě si myslím, že by bylo dobré, kdyby každá obec měla svého městského architekta, potom by měl být regionální architekt a to nemusí být jedna osoba, můžou to být lidé spojení s krajinářskými architekty apod. Myslím si, že to je o hledání funkčních průsečíků. Třeba v našem projektu participativního bydlení mi vychází, že je vždy velice dobré, když se v takovém projektu objevuje architekt, protože zná hodně technických věcí, ale zároveň, když je insider komunity, tak má ještě jiný druh zájmu, který mu dává jiný druh legitimacy. A je evidentní, že se role architekta v určitých chvílích posouvá ještě do role komentátora věcí, které se dějí a je otázka, na kolik schopnost edukace společnosti využíváme, jestli ji vůbec chceme, ale co více, nakolik se shodneme, a to řekněme i mezigeneračně a v tom jsem velice skeptický, protože myslím, že najdete mnoho kolegů, kteří to vidí jinak. O tom byla velká debata teď s panem rektorem, že naši absolventi nejsou úplně dobří a já jsem říkal - no tak dobře, pane rektore, pojďme si rozebrat, co znamená být dobrý. My nevychováme lidi pro korporát, my vychováme lidi, kteří jsou schopni se pohybovat flexibilně v různých situacích, ale i zakládají ateliéry nebo jdou do jiných atd., těch variant je více a chápu, že tady pánové, kteří mají firmy, chtějí člověka, kterého musí pouze minimálně zaučovat, posadí ho k počítači a on jede jako součástka, ale to není naše role, my jsme vysoká škola, vychováme lidi, kteří jsou možná kousaví a nepříjemní. A to je role vysokých škol. Když se budeme bavit jenom čistě profesně, tak se trochu děsím těchto debat, protože to je absolutní nepochopení role vysokého školství a to je celé. Takže, úplně to nerozdělují na výstavbu a veřejnou správu, ono se to prolíná.

PB: Kdybychom se vrátili trochu k tomu technickému aspektu?

RS: Potenciál vidím, trochu jsem o tom řekl, volba materiálů bude mít vedle estetiky a stavební techniky také svoje environmentální hledisko.

PB: (Stavební ekonomie)

RS: Zvládáme všichni jednoduché propočty jako kubatura krát průměrná cena a jsme schopni ty věci ze zkušenosti nějak odhadnout. Nicméně v této době, kdy ceny létají jak na houpačce, ani lidi, kteří se tím žíví, nejsou schopni říct, co bude za půl roku.

PB: Myslím jsem spíše znalost ekonomického aspektu obecně.

RS: To získáváme, ale myslím si, že tady je důležitá praktická zkušenost. Když vám řekne klient, že chce dům za 8 milionů, tak mu musíte říct - dostanete kubaturu takovouto, máte pozemek nějaký, vychází vám z toho toto a on je možná překvapený, ale je to realita.

PB: (Architekt úředník)

RS: Podle mě by úředník neměl projektovat, to není jeho role. Státní správa je jasně definovaná zákonem a rozhodně to není projekční činnost, pokud to není nějaký specifický druh kanceláře architektů apod., ale to jsou samozřejmě taky úředníci.

PB: (Předpoklady architektonického vzdělání pro pozice) Měli bychom tedy připravovat pro veřejnou správu a jiné pozice?

RS: Jasně, myslím, že to je fajn a je dobré si říct, že ve svých životních fázích jste schopni vystřídat několik nebo mnoho pozic. Znám lidi, kteří projektují, založí rodiny, díky tomu se chtějí starat o kvalitní prostředí obecně, to nemusí být jenom vystavěné, a tak jdou do politiky, těch scénářů je hodně.

PB: Je něco konkrétního, pro co připravovat nebo si to zformují sami v praxi?

RS: Jako děkan chci, aby se naši studenti dozvěděli něco o participativních procesech a myslím, že je docela důležité, aby se dozvěděli taky něco o kurátorských procesech, protože to patří k druhu dovedností, které jim můžou v životě pomoci, když víte, jak máte věci prezentovat nejenom jako na projekturu, ale jak třeba vést debatu, jak to celé koncipovat. Pokud sleduju svoji tezi, že opravdu směřujeme k určité roli deglobalizace jako renesanci určitých komunit, tak tam je role vysvětlovat a argumentovat prostě klíčová, protože tam už architekt nebude osvětlený diktátor.

PB: (Společenská role)

RS: Možná to spíše, než k roli architekta, vztáhnou k tomu, že se stáváme normální společností, která si vybuodovala občanské platformy a myslím, že podobné věci řeší i jiné obory. Opravdu se tady rozvíjí občanská společnost a evidentně na nás má nějaký dopad, naše děti už jsou automaticky zvyklé daleko více debatovat než já, který jsem byl ještě vychován za bolševika. Architekti v tom nejsou výjimeční, společnost se mění a my se měníme s ní, hledáme vhodnou polohu v této novější situaci, je to samozřejmě děsné, že to trvá 30 let, ale to směřování a zapominání na ten bolševický hnus je dobré. Potřebujeme nějakých biblických 40 let na poušti, tak prostě máme ještě těch dalších necelých 10, kdy si potom třeba řekneme - ano, jsme nová demokratická evropská společnost.

PB: Je dobré pečovat o povolání i mimo ten profesionální rámec?

RS: Musíme být dobří občané a myslím, že i v rámci vysokoškolského slibu to máme. Lidé, kteří vystudují vysokou školu, by měli tohle nést, to je prostě poslání.

PB: Myslíte si, že souvisí kvalita architekta s odbornou způsobilostí, tzn. razítkem?

RS: Ne nutně, protože razítko je pro výkon povolání.

PB: (Architekt v politice)

RS: Myslím, že to je dost individuální a v mnohém to obdivuju, byť vím, že to není cesta pro mě, protože člověk tam dělá mnoho kompromisů a mám pocit, že architekti mají tendenci kompromisů dělat méně, že jsou to takové ty naše vnitřní boje jako protlačit vizi. Kompromis ... jsme na něho školení, nuceni ho dělat, ale nevím, jestli to úplně milujeme.

PB: Které předpoklady výkonu našeho povolání jsou v politice přínosem?

RS: Tak to možná bude obecně, jaké jsou předpoklady dobrého politika, psychopat? Nevím, jestli jsem schopen tohle říct.

doc. Ing. arch. Dalibor Hlaváček, Ph.D.

PB: (Tvorba)

DH: Mění se, jinak bychom zde spolu nediskutovali. Nástroje navrhování se posouvají směrem k digitalizaci, tužka má ale pořád své místo. Výzvou je sladit tradiční postupy navrhování s moderními. Osobně považuji v naší profesi za málo probádané téma virtuální reality, ať už jako tvůrčího nástroje nebo způsobu prezentace návrhu klientovi, který se často v plánech ani vizualizacích neumí orientovat.

PB: Myslíte si, že dnes něco nahrazuje tužku?

DH: To záleží. Kresba slouží k přemýšlení i předávání myšlenky. Může být i sama uměleckým dílem. Propojení hlavy a ruky při skicování funguje jinak než propojení hlavy a ruky, která drží myš. Michiel Riedijk tvrdí, že „kde není představa, tam není ani kresba. Bez kresby není architektura.“ Výhoda kresby je, že redukuje realitu a umožňuje se soustředit jen na to podstatné. Jde rychle měnit a opakovat. Na opačné straně kresby je postavená stavba. A někde mezi tím jsou digitální nástroje a simulovaný prostor. Digitální nástroje nevnímám jako náhradu tužky, ale jako rozšíření možností architekta. Výhoda i nevýhoda tužky je, že dává prostor pro představivost. Výhoda i nevýhoda digitálních nástrojů je jejich přesnost. Neuvěřitelně rozšiřují možnosti architekta – umožňují přesné ověřování idejí a snadnou spolupráci. To je podle mě velké téma v době, kdy je naše profese čím dál tím více multidisciplinární a tyto nástroje umožňují snadnou kolaboraci, třeba i na dálku, když pracujete v týmech, které nejsou fyzicky na jednom místě. Důležité je i nezapomínat na fyzické způsoby navrhování – práci s fyzickými vzorky a modely nebo mock-upy v měřítku 1:1. To všechno jsou platné nástroje architekta.

PB: Vidíte tam i nějaká rizika, když se začne navrhovat rovnou v přesném nástroji, který třeba i může mít své knihovny?

DH: To riziko je dobře vidět na našich studentech. Zkušenost z výuky v ateliéru je, že ne vždy používají skicování, velmi rychle přecházejí do digitálního prostředí, které zvládají často bravurněji než kresbu. To jim svým způsobem pomáhá, občas ale ztrácí vazbu na podstatu. Problém vzniká především při používání 3D programů – například schodiště se nekonstruuje, ale jen se zadávají parametry. Může tak vzniknout schodiště, které má špatný sklon, špatný počet stupňů nebo nejde podejít pod podestou. Problém digitálního světa je i nebezpečí ztráty citu pro měřítko. To se hodně ukázalo v rámci pandemie, kdy se konzultovalo na dálku. Studující i pedagogové ztraceli pojem měřítko. Proto chceme v ateliéru vždy konzultovat nad vytištěnými výkresy, abychom si nad nimi mohli společně skicovat. Další nevýhodou přesného nástroje je relativní pracnost, tím vzniká nechuť k variantním řešením. Tenhle problém tužka nemá, přesností se nemusí zabývat, je rychlá. Pro mě je ideální způsob práce kombinování obojího. Hledání myšlenky pomocí ruční skici, ověření v exaktnějším digitálním nástroji a zase znovu dokola.

Výhodu 3D programů vidím v předávání myšlenky. Pomocí nich můžete exaktně ověřovat prostor, procházet skrz něj. Zásadní je to pro předání informací klientovi nebo zadavateli. To obvykle nejsou profesionálové, skici ani výkresy často nechá pou a teprve při realizaci začnou zjišťovat, co jim architekt vlastně navrhnul. Prostřednictvím vizualizace nebo třeba virtuální reality jim myšlenku můžeme srozumitelně předat.

PB: Zastavil bych se u toho vnímání měřítka v digitálním prostředí, kdy se třeba za pár sekund můžeme vyscrollovat od židle k celému městu, jak to působí, když každé měřítko má něco svého podstatného, jaký to má třeba vliv na územní plánování, kde není cílem mít domy rozkresleny skoro až do detailu?

DH: Vy už jste to tak trochu řekl a myslím, že to neplatí jenom v architektuře. Musíte umět pracovat v různých měřítcích a chápat, že každé měřítko vyžaduje jinou úroveň detailu. V dnešní době je to složitější, protože v počítači pracujete na setiny milimetru a můžete, jak říkáte, během mžiku scrollovat od šroubku k městu. Výsledkem pak jsou často nesrozumitelné výkresy, které obsahují nadbytečný detail. Můj děda to měl snazší – dělal územní plány válečkem a tyhle problémy nemusel řešit.

PB: (Umělá inteligence)

DH: Nejsem odborník na umělou inteligenci. Jsem ale přesvědčen, že naše profese je založena na podvědomí, talentu, citu pro prostor, osobních zkušenostech. Architektura je syntézou umění a techniky a to myslím stroj nedovede. Dovedu si představit využití pro ověřování různých variant. Naše profese je čím dál víc komplexní a složitá s mnoha vstupy, ověřování variant je klopotný a pomalý proces. Tam vidím roli umělé inteligence, je to další nástroj.

PB: (Udržitelnost v architektuře)

DH: Když jste se ptal, jestli se něco mění na tvorbě, případně proč, tak je to téma udržitelnosti. Lidská povaha je taková, že problémy se začínáme zabývat až ve chvíli, kdy nám teče do bot. Na Fakultě architektury jsem začal působit pod vedením pana docenta Schlegera, který se společně s docentem Lieslerem zabýval udržitelným navrhováním dávno před sametovou revolucí. Jsou například autory veřejných bazénů, které využívají sluneční energii pro ohřev vody. Emeritní děkan prof. Zavřel téma udržitelnosti přivedl z Nizozemí. V prostředí školy to ale ve své době vůbec nerezonovalo, a to jak u akademiků, kteří o téma vnímali jako brzdu jejich tvůrčího rozletu, tak u studentů. Rozlišovalo se mezi ekologickou a normální architekturou. Vlivem viditelných dopadů klimatických změn to odborná i laická veřejnost konečně začíná chápat jako téma. V tom vidím velký posun. Ve škole už o tom skoro ani nemusíme mluvit, studenti a studentky sami přichází s návrhy řešení. Ta už nespočívají jen v „nalepení“ fotovoltaických panelů na střechu, ale chápou téma v celé jeho šíři. Pořád máme ale hodně práce před sebou.

PB: Často se zmiňuje, že to je vnímáno až moc technologicky a zjednodušeně, což vede i ke greenwashingu.

DH: Myslím, že se právě tohle posouvá. Snáze se nám samozřejmě hodnotí něco, co jde exaktně změřit. Dům ale už není ekologický, když má půl metru polystyrenu a rekuperaci. Začínáme k problému přistupovat více holisticky, jak se moderně říká. Pracujeme se sociální nebo ekologickou udržitelností, životním cyklem budov nebo modrozelenou infrastrukturou.

PB: (Pracovní postupy) Nástroje jste zmiňoval a dále s celoživotním cyklem souvisí právě i BIM.

DH: Pro proces navrhování je důležitá úvodní, koncepční fáze, architektonická studie. Tam se dějí zásadní rozhodnutí a těžiště práce by se mělo přesouvat tímto směrem. Studie by měla být nejlustší dokumentací a už v této fázi by se jí měly účastnit všechny relevantní profese. V České republice to tak ale nemáme nastavené, ať už z pohledu očekávání, financí nebo času. A v této fázi je BIM podle mě přítěží, souvisí to s úrovní detailu, jak jsme o tom hovořili. Jak se dokumentace a úroveň znalostí zpřesňuje tak BIM hraje čím dál větší roli. A svojí roli hraje i v souvislosti s celoživotním cyklem budov.

PB: Na tom je shoda, že začátek je čím dál tím více důležitější. Má BIM i nějaké riziko?

DH: Čím jsou nástroje složitější, tím více mohou limitovat kreativitu a tím složitější je v nich dělat změny. V tom vidím nebezpečí – navrhování je nekonečný proces. Zpracovatelé dokumentace BIM mají často velký odpor ke změnám, protože změny jsou časově náročné a tudíž drahé.

PB: (Komunikace a koordinace)

DH: Výhodou BIM je možnost rychlého sdílení, komunikace mezi týmy a koordinace. Nebezpečím je, že se návrh může stát povrchním. Jak se návrhový proces zesložituje, protože do něj vstupuje čím dál tím více aktérů, koordinace nabývá čím dál více na důležitosti. Otázka je, jakou roli v tom má hrát architekt, jestli to vůbec umí a je schopen to dělat.

PB: Má být architekt automaticky schopným manažerem resp. více k tomu veden nebo je tam limit osobnostních předpokladů?

DH: Myslím, že jsou dva typy koordinace – jedna, kdy jako architekt umíte syntetizovat požadavky různých vstupů a profesí a ztvárnit je do architektonického návrhu. To je podstata naší profese. Co se týče managementu, navrhování už není založené na jednom člověku, je to čím dál tím více týmová práce. Architekt by měl mít prostor na tvůrčí práci, management klidně může dělat někdo jiný. Často se stává, že šéf kanceláře už nestihne dělat tvůrčí práci, protože se stal managerem. A to myslím není dobře.

PB: (Specializace na dílčí činnosti)

DH: Nevnímám, že by se tohle výrazně měnilo a myslím, že to tak je správně. Naše profese se vyvíjí a my učíme studenty, kteří budou v praxi, o které ani nevíme, jak bude vypadat. Architekt musí být univerzální, umět přistupovat k problému, každý úkol je do určité míry výzkum. Samozřejmě jsou kanceláře, které se zaměřují na specifické typologie, ale obecně myslím, že to není dobře. Mimochodem je to vidět i na naší škole, která se na jednu stranu specializuje prostřednictvím jednotlivých ústavů, které mají vždy nějaké zaměření. V ateliérové vyuce je ale pak vidět, že ani v rámci ústavů ke specializaci příliš nedochází. Specializace má smysl v různých měřítcích.

PB: (Měřítko a vrstvení témat)

DH: Ano, práce napříč měřítky je součástí podstaty architektury, ale když jsme mluvili o specializaci, tak si opravdu myslím, že se jedná o různé typy úkolů. Jedna osoba nebo tým se může zaměřovat na různá měřítko. Něco jiného je plánovat region a něco jiného projektovat byt.

PB: (Architektonická oborová diferenciaci)

DH: Vnímám rozvíjející se roli krajinářské architektury, která se za dobu mého profesního života posunula z měřítka zahrad do velkého měřítka v rámci měst nebo krajiny. Role krajinářské architektury, kterou pořád do nějaké míry, alespoň v českém prostředí, někteří architekti vnímají jako servisní profesi, se bude daleko více zvyšovat a stane se partnerem architektů, ne-li časem řídicí hybnou silou.

PB: (Vztah k technicky-podpůrným inženýrským oborům)

DH: Nemám rád ten pojem technicky-podpůrné. Navrhování vystavěného prostředí je komplexní problematika. Doba, architektů mastermind, už je za námi. Architekti a inženýři se musí učit spolupracovat a to pořád úplně nefunguje, někdy ty profese o sobě ani nevědí. V poslední době jsem měl možnost podílet se na návrzích staveb s železniční tematikou. Inženýrské profese tam často nechápou, že existuje něco jako architekt a jaká je jeho role v celém procesu. Architektura donedávna ani neměla své místo v dokumentaci. Není to tak, že je někdo architekt a někdo tzv. podpůrný. Jde o to, že jsme všichni součástí návrhového procesu, do kterého přinášíme svojí znalost. Expertiza architekta je univerzálnost, generální role, vize, o kterou musí někdo pečovat. Odpověděl jsem vám?

PB: Ano, na konci skvěle tou generální rolí, to je ten rozdíl v podstatě.

DH: Víte jak se to říká – architekt ví něco o všem a inženýr ví všechno o něčem. Asi to tak pořád je.

PB: A jak vnímáte architekturu na stavebních fakultách, mají tu generální rovinu, resp. nevidíte v tom riziko?

DH: Není šťastné, když jsou na jedné univerzitě dva obdobně zaměřené programy. Jestli mají architekti vznikat na fakultách stavebních, to je model, který není jenom na ČVUT, to není v nepořádku. Různé školy generují různé profily absolventa. Jestliže na fakultě architektury dbáme na syntézu umění s technikou, klademe důraz na navrhování v různých měřítcích a propojení s krajinářskou architekturou, tak u fakulty stavební resp. katedry architektury vidím potenciál ve větším zaměření na inženýrskou rovinu. A ve chvíli, kdy se profily absolventů takto rozliší, to dává smysl.

PB: (Výstavba) Ve vašem případě bych to rovnou zaměřil na design and build.

DH: Pojem design and build se používá ve dvou významech. Na fakultě architektury jsme založili design and build jako způsob výuky, kdy student nebo studentka něco nejprve navrhne a pak vlastníma rukama postaví. Jde o to, aby pochopili, že udělat čáru něco znamená. Aby pochopili, jak se různé materiály chovají, jak se s nimi pracuje a uměli tu znalost přetavit zpět do svého návrhu. Zatímco design and build v tom druhém významu souvisí s procesem projektování a stavění. Občas tomu pedagogickému přístupu raději říkáme learning by doing, aby se to nepletlo. Považuji to za důležitou metodu vzdělávání, která má samozřejmě nějaké limity, například co se týče počtu studentů nebo velikosti zadání. Co se týče toho druhého významu, to není smyslem našich design and build projektů.

PB: Jsou mladé ateliéry, které dodávají třeba malé dřevostavby, tak ještě uvidíme, co se z toho vyklube.

DH: Spíše si myslím, že ten trojúhelník, o kterém jste mluvil, smysl pořád má pokud se nebudeme o drobných stavbách. Souvisí to s lidskými kompetencemi i možnostmi a je prospěšná vzájemná kontrola tří vrcholů trojúhelníku, která se vytrácí ve chvíli, kdy architekt zároveň věci staví.

PB: S jedním dotazovaným jsme došli k tomu, že to je takový vnitřní střet zájmů.

DH: Ano, myslím, že to není šťastný směr. Přiznám se ale, že s tím nemám osobní zkušenost.

PB: (Veřejná správa)

DH: Zásadní jsou právě kompetence. Pokud jsou stakeholderi v pozicích, kde rozhodují, musí k tomu mít kompetence. Role školy je posílit vzdělávání v těchto oblastech, necílit jenom na roli architekta projektanta, ale mít profil absolventa nastavený tak, aby se mohl uplatnit daleko širěji. Na Fakultě architektury v současné době připravujeme program Plánování a development, absolvent by neměl umět navrhovat domy, ale procesy. Už probíhá na to téma celoživotní vzdělávání a sestavujeme akreditaci magisterského programu.

PB: (Předpoklady architektonického vzdělání pro pozice)

DH: Jak se profese zesložňuje, musí se školy vzdát snahy naučit studenty všechno, ale spíše je naučit základy, na kterých mohou stavět, způsob jak přistupovat k problému a poznatky aplikovat. Je potřeba si uvědomit, že vychováváme lidi, kteří budou působit jako architekti třeba ještě za 50 let, tzn. v prostředí, které si ani neumíme v této chvíli představit. Jde o mindset – umět definovat problém a řešit ho. Důležitou rovinou profese jsou také měkké dovednosti.

PB: Teď se na koho hovoří o předělání nebo optimalizaci celoživotního vzdělávání, podílíte se na tom se školou, mělo by to být více propojeno?

DH: Určitě. Probíhají v tom smyslu jednání, je snaha i o větší koordinaci mezi ČKA a ČKAIT. Prvním krokem bude inventura možností škol – kam by v celoživotním vzdělávání chtěly směřovat. Je to jedna z důležitých rolí školy, máme to i ve strategickém záměru a chceme tuto naši roli posilovat.

PB: (Společenská role architekta)

DH: Přidám se do kolony, že rozhraní nevidím. Myslím, že společenská role obecně je jedna ze zásadních úloh architekta, zasahování do veřejné debaty, vyzdvihování role architektury ve společnosti. To je strašně důležité. Máme velký deficit, aby laická veřejnost vnímala naši profesi a její důležitost.

PB: Souvisí kvalita architekta s odbornou způsobilostí?

DH: Myslím, že ne nutně.

PB: (Architekt v politice)

DH: Naše největší kvalita je, dělat to, o čem jsme celou dobu mluvili. Generálně uvažovat, přemýšlet v souvislostech, umět pracovat s velkým množstvím informací, tvůrčím způsobem přistupovat k problému. Tato schopnost je cenná v různých rolích včetně politických. Tam vidím naši přidanou hodnotu a proto architekti mohou v těchto rolích úspěšně působit. A proč se tam hlásí? Předpokládám, že chtějí změnit svět k lepšímu.

PB: To souvisí s předchozím, s tou společenskou rolí, s tím povědomím a často je to taky frustrace, když vidí, že by se mohlo daleko lépe přistupovat k vystavěnému prostředí obecně.

DH: Ano, to souvisí s kompetencí lidí, kteří rozhodují, jsou decision makers a je důležité, aby to byli i architekti.

doc. Ing. arch. Tomáš Efler

PB: (Tvorba)

TE: Věnuji se především architektonické tvorbě spojené velmi úzce se stávajícím stavebním fondem, ať už jsou to památkově chráněné areály nebo obecně historické stavby, historická architektura, stávající struktury různého stáří a forem, tzn. výchozí pozice procesu práce je téměř vždy spojena s analýzou a dokumentací a průzkumem stávajících struktur i urbanistických celků. V současné době se třeba věnuji poradenské činnosti k centru města Žatec a chmelařské krajiny, která je v nominačním procesu na zápisu do UNESCO, což je větší záběr řady obcí, kus krajiny a městské struktury, který jde do detailů až konkrétních objektů a struktur. Obecně se ve své praxi projektujícího architekta většinou věnuji konkrétním obnovám historických staveb převážně ve venkovském prostředí. Jsou to většinou památky lidové architektury neboli lidového stavitelství, ale i třeba menší venkovské památky z různých staletí od kostelů, zámků nebo nějakých hospodářských staveb, industriálních objektů, takže je to práce s existujícími strukturami a pokud bych nějak definoval hlavní těžiště, tak to bude samotné projektování, kdy to jde od prvotních dokumentačních a předprojektových prací, přes koncepcce, studie nového využití, hledání variant nového využití obnovy, revitalizace často postižených, poškozených areálů a potom následné projektové fáze. Velká část je spojená se samotným procesem realizace, dozoru staveb a příp. následné údržby, kde jsem taky zapojen a velkou část věcí, na kterých se podílím projekčně, tak se pokouším být aktivní i během realizace staveb, což u památek je často dost klíčové a velmi to ovlivňuje celkový výsledek, do jaké míry je původní záměr ve studii, koncepci a projektu kontrolován a příp. doladěn, modifikován během samotné realizace staveb.

PB: Dá se říct, že na stavbě jste většinu doby realizace, je tam intenzivnější stavební dozor? Děláte někdy třeba řemeslnou práci, že to částečně dodáváte?

TE: Přímou nedělám dodavatelskou činnost jako takovou, ale často mám s některými stavebními firmami i úzké vztahy, ne třeba obchodní, ale přátelské a pokud se na některých zakázkách podaří domluvit i realizaci s těmito stavebními firmami či konkrétními řemeslníky, tak toho často i využívám k určitému ověřování nějakých možností, limitů řešení, tzn. je to pro mě velmi podstatná část navrhování, tedy ověřovat a vidět, realizovat projekty v akci a velmi důležitá a zásadní zpětná vazba pro další projekty, koncepcce a další práci jak pedagogickou, tak architektonickou, protože těsný kontakt se specializovanými řemeslníky nebo stavebními dodavateli je pro mě velmi důležitá zpětná vazba a považuji to za velmi důležitou součást mé práce. Je to poměrně náročné skloubit, ne každé stavbě se věnuji často a detailně nebo pravidelně ve smyslu dozoru. Je to hodně odvislé od rychlosti realizace, formy zakázky a finančního prostoru v rámci autorského nebo technického dozoru, takže to je velmi odlišné, ale co to jde, snažím se být účasten procesu a nějak ho víceméně ovlivňovat ve vztahu k původní myšlence nebo koncepci.

PB: Specifikem památkové péče je tedy počáteční důraz na analýzy a potom, že navrhování se více, než u novostaveb nebo běžných konstrukcí, prolíná celým procesem, že se reaguje na situace, které vyvstávají, tzn. je takové spíše kontinuální?

TE: Je svým způsobem žádoucí oboje, tzn. jak důraz na předprojektovou přípravu - mít dobré kvalitní zaměření, průzkumy, podklady různé stavebně-technické, stavebně-historické, nějakým způsobem se seznámit hlouběji se situací, do které člověk navrhuje, neboli porozumět vývoji stavby, jejím technickým problémům, ale i historickým přestavbám, to je velmi klíčové a zásadní často i pro pochopení některých stavebních a statických problémů, ty věci se prolínají. Takže bez hlubšího pochopení nebo porozumění vývoji stavby, ať už z pohledu historického nebo i technického, jak říkám, jsou to spojené nádoby, je potom často obtížné nebo může být fatální rozhodování projektanta nebo architekta, pokud je tato fáze nedostatečná nebo má nějaké mezery. Z důvodu časových a finančních je nějakým způsobem omezená, tlak je vždy velký a prostor tomu věnovat dostatek peněz a času v této fázi často není velký i z pozice investorů, ale pokud se této části věnujeme důkladně nebo alespoň se jí snažíme dohnat i během projektování, většinou se velmi dobře vrátí. Potom lze zúročit dobré pochopení analýzy i v rámci kvality realizace, třeba detailů nebo věcí, které by se jinak možná vůbec nakonec nenavrhly.

PB: Teď bych se ještě u navrhování vrátil k principu, máte v ruce tužku nebo to řešíte jiným způsobem?

TE: Dokonce na začátku ani nemám tužku, já tedy rád používám tužku, zápis kresebný nebo nějaké skici a od svého raného mládí nebo dětství jsem se věnoval dokumentární kresbě historických staveb i právě venkovských památek, takže mě je to poměrně blízké a skoro mě mrzí, že se i vzhledem k dalším aktivitám tomu nemůžu věnovat tak, jak jsem si kdysi myslel. Takže kresba je mi blízká, ale ta první koncepční fáze spočívá v tom, že člověk prochází stavbu, areál nebo místo a už tam si vizualizuju a modeluju nebo představuju možnosti, neboli mi tam naskakují nápady, možnosti a svým způsobem, aniž bych šahal na tužku nebo počítač, si člověk ve své hlavě už projektuje a představuje, co by se kde dalo jakým způsobem uchopit, regenerovat, revitalizovat, tzn. je to dar představivosti, kdy skutečně člověk už vidí, co jiní nevidí nebo prochází dům, který mnozí považují na zbourání, na spadnutí, který nemá žádný potenciál a žádný smysl opravovat, tak už při prohlídce a dokumentaci člověk vidí, jakým způsobem by to mohlo být úžasné, že stojí za to do toho jít a pracovat s tím. Takže první fáze je v mé hlavě nebo a tu potom postupně člověk dává verbálně, textem, či tužkou a prvními skicami nebo zákresy do stávajících plánů na papír, příp. do počítače, kdy se potom už forma zpracování liší podle typu zakázky. Pracuji jak s počítačovým navrhováním, ať už v CADu nebo v dalších 3D programech, ale zároveň na některých zakázkách pracuju skutečně jenom v ručních kresbách nebo dokonce ručních výkresech tužkou s pravítkem a dokonce to rád někdy i kombinuji, zvlášť u drobných menších zakázek, příp. u nějakých detailů, změn nebo úprav na stavbě, rád využívám ruční zápis nebo kreslení detailů, což mi přijde často i přirozenější a rychlejší v některých případech.

PB: Dnes už studenti třeba opouští tužku, rovnou berou SketchUp a někdy skládají návrhy už rovnou z knihoven, děje se něco takového i v památkové péči, že by nějaký nástroj vstupoval do této invenční fáze?

TE: Tak samozřejmě, směřujeme k BIMu, komplexnímu projektování v rámci 3D modelování, v rámci ať už studentských prací nebo některých větších zakázek pracujeme s některými rozvinutými nástroji. Tam je určitá otázka právě, do jaké míry se člověk nechá ovlivnit nějakými knihovnami a databázemi už v podstatě předpřipravených třeba oken, dveří či nějakých

stavebních elementů, které svým způsobem jsou vždy nějakým zjednodušením nebo omezením toho, co je vlastní té konkrétní stavbě, která se řeší. Ale je to velmi odlišné, pokud pracujeme s existující strukturou, která je víceméně ve velké míře charakteru a architektonických detailů dochována a je žádoucí, aby zůstala řada prvků, detailů, interiérů nebo stavebních konstrukcí zachována nebo aspoň víceméně bez nějakých dramatických změn a odlišné to je u staveb, kde se jedná o torzo, třeba jen obvodové stěny nebo nějaké volné objekty industriální, či nějaké devastované, kde zaprvé detailnější architektonická výbava už není dochována nebo se nepočítá, že by se z ní dalo pracovat, takže tam potom naskakují možnosti knihoven nebo věcí, co jsou po ruce, ale je to velmi individuální.

PB: Takže se oplatí to už rovnou mít v 3D a dívat se do modelu, když je to složitější?

TE: Ano, ale ten model je velká potíž, jeden náš kolega se věnoval i v rámci disertace projektování nebo vztahu BIMového projektování k stavebně-historickému průzkumu, kde byla hledána míra, kdy je nutné a potřebné dokumentovat historickou stavbu ve smyslu geodeticky přesného zaměření, 3D zaměřování, využití 3D skenování a potom 3D modelování a propojování různých měřických metod a následných projektových fází, ale i právě třeba vztah k stavebně-historické a technické analýze a tahle věc je pořád stále i v samotné praxi nevyjasněná, protože zpracování kvalitního 3D modelu historického objektu, který má složitější členění, atypické konstrukce nepravidelné, tam kde nejsou pravé úhly a každé okno jiné, v jiných úrovních, klenby a různé ozdoby, tak to je poměrně náročné. Takže tam se hledá určitá zjednodušení nebo podrobnosti a hodně to souvisí s tím, že z pozice dokumentace a přesnosti by bylo skvělé mít velmi kvalitní zaměření, 3D sken a nejlépe i 3D model převedený až doby BIMu, do všech konstrukcí stavby tak, aby byla nějakým způsobem naplněna i tato vize, že budeme pracovat v BIMu a 3D skutečně se všemi stavbami, ale zpracování takového podrobné dokumentace jenom stávajícího stavu je natolik pracné, že to je využíváno jenom při určitých vybraných a často jenom dílčích částech zakázek nebo dochází k rozhodnutí o míře zjednodušení, generalizaci nebo výběrové podrobnosti při zpracování modelu.

PB: (Umělá inteligence) Dá se o ní uvažovat v souvislosti s památkovou péčí?

TE: Určitě, umělá inteligence má asi takové dosahy, kde nedokážeme dohlédnout, kam všude se její využití vyvíjí, kde bude možné, takže nelze se tomu asi bránit, není to zrovna věc, které bych se věnoval nebo bych o ní měl konkrétní podrobnější představy, kam všude už to využití je možné uplatnit, ale nevyhneme se tomu. Určitě to může v řadě věcí pomoci, ale nějaký nadhled nebo rozhodovací schopnost lidí, kteří budou mít komplexnější představu, přehled o procesech a hlavně o mezioborových vazbách, zvláště třeba v rámci právě projektování historických struktur, tam si myslím, že stále bude velmi potřebné hledat rozumnou míru, kam pustit nějaké automatizované procesy a kde to stále ponechat pod kvalifikovaným vedením lidí, kteří s tím mají dlouhodobé zkušenosti a erudici. Protože jsou to často věci, na které nelze vytvořit algoritmy, každá historická stavba má odlišné problémy, přestože některé věci se opakují a jsou podobné, stejně je to velmi individuální. Paušalizování i metodiky v zásadě jsou bez odborného a zkusitelného nadhledu často nepoužitelné, nebo mylně použitelné. Už se to projevuje právě na různých metodikách, kterých vznikla řada, ať už jsou to technologické metodiky v památkové péči nebo procesech, tak je to skvělé, že věci jsou formulované, sestavené, doporučené, jsou sestavené různé příklady, reference, případové studie, všeho druhu, ale stejně, když potom přijde na konkrétní stavbu nebo problém, tak lidé, kteří si ty metodiky přečtou, ale nemají zkušenost dlouhodobější, tak jsou v tom ztraceni, nemají jistotu nebo nemají dostatečnou podporu, aby provedli rozhodnutí. Pokud by se algoritmy zařadily do procesů umělé inteligence, možná by docházelo na základě různých klíčů k fatálně nesmyslným rozhodnutím, ale to nedokážu dohlédnout.

PB: Máte ji zatím za nástroj, kdybych to shrnul, nemůže zatím nahradit tu vstupní invenci?

TE: Tím, že se věnuju stávajícím strukturám a tam už často nastává to, že řada velmi logických a racionálních argumentů, které jsou současně stavitelství, architektura, navrhování, normy, požadavky, předpisy stanovují a často vychází, že historická stavba je nějakým způsobem odepsána, ať už v jedné nebo dokonce více kategoriích, tzn. pokud bych si představil, že na historickou stavbu vyplním dotazník typu - jaký má energetický štítek, v jakém stavu jsou konstrukce, jaké je urbanistické prostředí, řada kategorií, flexibilita dispozic, výšková úroveň, bezbariérovost, požární odolnost nebo přístupnost nebo jestli schodiště odpovídají požární normám, tzn. když si představím, že vyplním dotazník řešící co by asi stavba měla splňovat, aby mělo smysl jí opravovat a kdyby to dokonce vyplnil a vyhodnocoval potom už nějaký algoritmus nebo umělá inteligence či nějaký systém, tak automaticky by se řada staveb dostala pod čáru nebo mimo proces věcí, které by mělo smysl chránit a opravovat, dokonce využívat, takže to zatím asi takto nefunguje. Často se skutečně ocitám v roli, kdy děláme rozhodnutí navzdory řadě racionálních, technických nebo kvantifikovatelných měřítek a navzdory tomu stavbu opravíme a obnovíme často s vypětím a náročnými řešeními, ale ve výsledku ta věc třeba je skvělá a dojde do nějakého ocenění nebo to uživatele skutečně ocení a je zpětně viděno, že to smysl mělo, ale z pozice řady kategorií by možná ten rozhodovací proces na začátku vyhodnotil, že jsme se do toho vůbec neměli pouštět. Takže dokážu si představit, že kdyby o tom nějaký systém rozhodoval, tak by vůbec možná s tím už nepočítal a rovnou by navrhl komplexní demolice nebo vyčištění prostředí, je to vidět často i na industriálních památkách nebo industriálních areálech u nás, kdy často developerské společnosti nebo majitelé se svými poradci nebo těmi, kteří připravují bývalé industriální areály pro nový rozvoj, velmi racionálně vyhodnotí, že pro ně je neefektivnější spíše odstranit, demolovat, vyčistit, komplexně vyřešit ekologickou zátěž a dopravní problémy a v zásadě se nezabývat opravou historických struktur, které by možná ve výsledku mohly být zajímavé a individuálně by obohatily prostředí, ale to vidí jako komplikaci, zdržení, prodražení a omezení funkčních plánů pro budoucí investici, tzn. v řadě kategorií se vyhodnotí, že to smysl nemá a věci se zplanýrují do volné parcely a možná tam zbude komín, který se s dodatečným statickým posudkem zbourá během realizace když to takhle trochu zkarikuju.

PB: (Udržitelnost v architektuře)

TE: To je velmi pozoruhodné, opravdu se na věci dívám z pozice více staletí, udržitelnost v současném pojetí mi přijde stále velmi krátkozraká a nehospodárná nebo s velkými otázkami, ale asi bychom mohli přecházet do filosofie nebo úvah vůbec jakým způsobem by se naše společnost měla dále rozvíjet nebo jakým způsobem uchopit svoji ekonomii, hospodářství, správu, péči o krajinu a život, otázka našeho životního stylu, takže tyto věci by s tím asi hodně souvisely. Ale pro mě je velkou zpětnou vazbu právě pochopení nebo vhléd, jakým způsobem naši předkové v minulých staletích pracovali se stavebním materiálem, konstrukcemi, rekonstrukcemi, recyklací, ale i energiemi, jakým způsobem vytápěli objekt, jakým způsobem v objektech žili. Takže pro mě určitá perioda 19., 20. a začátku 21. století je určitým neudržitelným konceptem,

kteřý sice zažíváme jako úžasnou dobu postupu na všech frontách technologií, ale nemyslím si, že je to dlouhodobě udržitelné a tím pádem i styl projektování, stavění, tvorba krajiny a industrializace, je svým způsobem nezastavitelná cesta, ale zároveň fatálně problematická. Takže v tom architektura, stavebnictví a design jedou ruku v ruce, často jako sluhové, nějakým způsobem sloužíme trendu, kam společnost jde, a nemyslím si, že to je šťastné. Takže osobně udržitelnost vidím v tom, že by věci měly, když už se něco staví a do něčeho investuje, plánuje, spíše myslet na další generace než jenom na desetiletky, kdy se vrátí zisky, protože takhle to vidím třeba v minulosti, kdy se skutečně stavěly domy pro děti, pro další generace a i ta fortelnost řemesla, konstrukcí, které možná neodpovídají ve všem našim náročným požadavkům, tak ve výsledku přetrvávají klidně staletí, a to na architektuře nebo stavitelství minulých století obdivuji a obávám se, že naše sofistikované současné udržitelné oceňované objekty, které mají různé skvělé ceny a certifikáty, tak já si nedokážu představit, že budou plně funkční a udržitelné za 30 nebo 50 let. Vede mě k tomu zkušenost, když vidím, jakým způsobem dnes velmi náročně opravujeme nebo bouráme stavby z 2. poloviny 20. století, které ve své době byly technologicky rádo by výstřelky a určitě měly zárnou budoucnost před sebou, ale my s tím dnes máme technologicky a funkčně problém a myslím si, že i věci, které dnes oslavujeme a obdivujeme, tak v nich často z pozice toho, kdo navrhuje a dělá rekonstrukce, vidím ohromný problém, že všechny stavby, které se teď staví a projektují s velmi náročnými technologickými systémy, tak bude někdo muset zase rekonstruovat, opravovat, prodlužovat jejich životnost nebo je bourat a obojí bude strašně náročné.

PB: (Pracovní postupy)

TE: Je to hodně dáno typem prací nebo staveb, kterých se to týká. Co se týká předprojektové fáze, jak jsem zmínil řadu nových geodetických nástrojů, zaměřování, fotodokumentace, 3D skenování a další formy digitalizace stávajícího vystavěného prostředí nebo obecně digitalizace terénu, to je ohromný balík, který naši předchůdci k dispozici neměli, což je úžasná záležitost. Tím pádem pokud na to jsou prostředky, finance a čas, tak je velmi názorné a skvělé to využívat a rozhodně to velmi proměnilo předprojektovou fázi a ovlivňuje to velmi zásadně. Je to úžasný nástroj, kdy pokud člověk může potom navrhovat a pracovat s vztahem s 3D modelem, 3D skenem nebo jenom pracovat i s tím mračnem bodů bez dalšího zpracování, i toto je úžasná výhoda, kde je práce virtuálním 3D prostorem velmi ovlivněna. Často máme možnost tím pádem ověřovat v 3D nástrojích různé varianty intervencí vstupu do stávajících struktur, prohlížet si je a posuzovat a vidět v průchozech, pohledech, vsazovat to do nějakých stávajících fotomodelů okolního prostředí a posuzovat tím pádem jeho ovlivnění, vidět to z různých perspektiv, třeba intervenci, novostavbu, přístavbu či proměnu stavby. Takže to je úžasný nástroj, který využíváme, já to využívám ve své praxi jenom u větších zakázek, kde je určitý finanční a časový prostor, což je potíž u některých drobnějších menších akcí, kdy je vždy otázkou, do jaké míry tomu věnovat čas a energii a do jaké míry pracovat s jenom s dílčími zjednodušenými modely. Skvělé, že se studenty na fakultě v našem ateliéru máme možnost pracovat s 3D nástroji různých formátů a podkladů, pomáhá to názornosti, obrazotvornosti nebo představitosti, kde ta představitost někdy u studentů nebo obecně klientů i architektů je asi rozdílná a to asi nedokážu posoudit, jak si kdo dokáže co představit nebo modelovat ve své hlavě, nevím, jak se v tom lišíme, i třeba projektanti, ale myslím si, že to může velmi napomoci sdílení, ověřování a precizování věcí, které člověk navrhuje, v tom se to úžasně proměnilo. A souvisí s tím i dostupnost řady mapových materiálů, historických dokumentů, naskenovaných plánů historických, mapových podkladů starých katastrů, historických ortofotomap, tzn. my opravdu s velkou výhodou využíváme řadu dokumentů, které web nabízí, které kdysi bylo náročné shromáždit z archivů, jet do Dobrušky do nějakého vojenského archivu a tam hledat nějaký starý fotoplán vesnice či někde do archivu a čekat až vám archivář vytáhne historickou mapu nebo fotografii a dnes je řada věcí dosažitelných a shromážditelných téměř na počkání nebo vylézají věci právě pomocí digitalizací archivů a propojování, které kdysi předchozí průzkumníci nebo architekti, kteří se stavbě věnovali, neměli k dispozici, neměli k dispozici řadu dokumentů a materiálů, které my dnes máme. Je úžasně, že to může obohatit a zkvalitnit potom i architektonický přístup, takže přestože velmi oceňuji a jsem rád za tradiční i třeba ruční práci s tužkou a kresbou a klasické řemeslo, tak tady je nezpochybnitelný bonus moderních technologií, které nám umožňují neuvěřitelně zkvalitnit celkový přístup.

PB: Takže změny jsou spíše na začátku a potom se víceméně moc nemění?

TE: Každý projekt se nějak proměňuje, ať už podle připomínek dotčených orgánů, investorů, financí atd., ale to asi jsou věci, které provázejí všechny návrhy nebo projekty architekta. Ovlivnění regulací nebo schvalovacím procesem orgánů památkové péče je často klíčové u objektů, které jsou chráněné a to je samostatná kapitola, o tom můžeme také hovořit, ale i reakce na všechny další připomínky a změny, klíčová je otázka financí, rozpočtu, oceňování, které zpětně ovlivňuje třeba i rozsah realizace nebo dokonce zpětnou redukci navrhovaného řešení, kdy teprve v nějaké fázi se dosáhne relevantního rozpočtu, který reflektuje veškerou detailnost a specifickou navrhovaných prací. Přestože se provádí agregované prvotní rozpočty, často nelze úplně postihnout komplexnost a složitost specifického řešení, takže určitě zpětná vazba během postupu projektování ovlivňuje ve výsledku třeba, co se skutečně soutěží nebo zadává realizační firmě. A samostatná kapitola je realizace, kdy velmi záleží, do jaké míry je volná ruka nebo vůbec prostor dělat změny během realizace nebo naopak je tam diktať projektu, jakožto jasně daného řešení včetně rozpočtu, kdy jakákoliv změna je nežádoucí či nemožná nebo velmi obtížně zdůvodnitelné, což souvisí často s určitými státními zakázkami nebo příp. dotačními programy, kde často jsou změny nežádoucí nebo ten proces je natolik náročný ve smyslu schvalování změn, že to často investiční technici nechtějí absolvovat a nechtějí si přidělovat problémy. Ale potom to přináší velmi bizarní situace, protože když obnovujete historickou stavbu a máte např. navržené dveře ve stěně, protože se předpokládá podle starých plánů, že tam budou zazděné, a když oklepete omítku, tak zjistíte, že je o 2 m vedle starý krásný portál a člověk tu změnu chce udělat, měl by ji udělat, asi je to logické, ale zdůvodnit, že chcete dveře posunout a přeházet dispozici, protože jste našel pěkný portál, někdy bývá problém, to je jenom malý příklad za mnohé mnohem závažnější situace.

PB: (Standardizace a automatizace)

TE: Určitě to velmi napomáhá, když plynule přejdeme od analýz a dokumentů k navrhování, v katalogizaci, inventarizaci prvků, detailů či objektů nebo areálů, což souvisí jak s dokumentační stránkou věci i z pozice památkové péče nebo ochrany prostředí, kde se jednotlivé prvky hodné ochrany nebo repase, které by měly být zachovány a opraveny, nějakým způsobem identifikují, pasportizují, dokumentují a to přechází jako součást do dalších fází projektové dokumentace nebo aspoň by to tak být mělo, bylo to bylo ideální, aby pokud už se stavba digitalizuje, pasportizuje a nějakým způsobem analyzuje, kdy se

připojí takové ty elementy do BIMu, že okna, dveře nebo nějaké stavební detaily mají své karty nebo nějaké databáze s popisem stáří, stavebně-technického stavu, tak plynule logicky by tyto databázové, dokumentační inventarizace měly přecházet do dalších projektových fází navrhování, být jejich součástí a měly by být jenom doplňovány o příslušné pokyny, jak s prvkem bude naloženo. Jestli bude prvek odstraněn, deponován nebo repasován, opraven a navrácen na stejné místo příp. opraven na místě, pokud není žádoucí s ním hýbat nebo příp. transferován, osazen na jiné místo na stavbě z nějakého důvodu. Takže tam ta výhoda je skvělá, protože zvlášť u rozsáhlejších věcí umožňuje velmi dobrý přehled a poměrně složitou editaci už složitým objemem dat, prací a prvků. Bohužel trochu potíží je, že v některých projektech nebo architektonické praxi jsou průzkumové a dokumentační práce nějakým způsobem jenom jako nutné zlo, kdy se zpracuje nějaký balík analýz za nějaké peníze, aby se odškrtly povinnosti památkářům nebo investora a ten se už moc dál nevyužívá nebo jenom pod donucením, což je škoda a je to často dost fatální. Např. pokud se dál nepracuje s tím, že stavebně-historický průzkum analyzuje, že je tam řada prvků a detailů, které by se měly repasovat, opravit a navrátit a projekt s tím nepracuje a nespecifikuje to, tak je skoro až automatické, že prvky budou demolovány, odstraněny nebo se s nimi nebude počítat nebo na ně nebudou peníze jednoduše, aby se s tím vůbec něco dělalo, a tím pádem jsou také odsouzeny. Tzn. tam bohužel často i tenhle nástroj třeba není ani využit a zase už trochu přecházíme potom do praxe, že často je pro investora nebo i architekta lepší ten objekt nemít tak podrobně zdokumentovaný, pasportizovaný, prozkoumaný nebo ho rovnou vytlouct, vybourat a odstranit všechny problematické detaily jako např. příčky, aby tam skoro už nebylo nic, co by vám překáželo v rozletu a záměrech investora. Tzn. je běžná praxe bohužel i v památkových rezervacích, kdy objekt je vevnitř naprosto vykuchán, ještě dokonce v předprojektové fázi jsou vyvezeny okna, dveře, podlahy a zůstane jenom syrové zdivo, někdy tam zůstane dokonce i střecha a stropy, ale často ani to ne a navrhuje se již s tím, že zbude určitá obálka, což je pro projektování a modelování nového stavu výrazně zjednodušení situace, protože potom s tím pracujete už napůl s vloženou novostavbou do historické obálky, kde už vás nemusí trápit, že tam každé okno bylo jiné a v jiné výšce nebo schodiště jsou křivá a zatočená a neprůchozí, protože vy stejně počítáte, že věci budou všechny nové a tím pádem to je v podstatě už napůl novostavba. Takže svým způsobem toto často architekti i skoro vítají nebo možná k tomu inklinují, protože je tam i větší prostor pro volnost architektonickou a projekční, ale já třeba osobně nebo s kolegy z fakulty z Ústavu památkové péče, jsem v tomto více na straně památkové péče, takže snažíme se hledat vždy prolnutí se zájmy klienta i památkářů, ale v tomto je často velmi náročné, najít konsenzus. Ale rozhodně pokud objekt je památkově chráněný a podléhá zákonům, tak architekt, přestože má hlavně zastávat zájmu klienta, zároveň musí plnit zákon a zastávat se zákonů a zájmu celého státu nebo celé společnosti, mezi což patří i právě péče o kulturní dědictví tzn. konkrétně třeba objektu, který je řešen.

PB: (Komunikace)

TE: Komunikační možnosti jsou dnes skvělé, tím že se využívají mobilní telefony a tablety přímo na stavbě během realizace, tak fotografie nebo virtuální konference, to neuvěřitelně umožňuje provádět rozhodovací procesy nebo analýzy, projektové úpravy nebo upřesnění i na dálku či zrychlovat věci i bez ohledu na fyzickou přítomnost a tím pádem si zase všichni předstávají, že všechno lze vyřešit hned a rozhodnout a urychlit. To, že současné komunikační možnosti jsou veliké, zároveň zrychluje i požadavky, kdy se očekává, že všechno bude instantně vyřešeno, aby se nic nezdržovalo. Takže rychlost má potom v sobě zakotvený určité problematické jevy, kdy se některé věci rozhodnou a ne možná s dostatečným odstupem nebo souvislostmi.

PB: Projektuje se v památkové péči někdy i na dálku bez návštěvy místa architektem?

TE: Víceméně se to děje, nemůžu mluvit za různé kanceláře, řada dat a možností digitálních zprostředkování je k dispozici, tak řada věcí se řeší nakonec od stolu nebo virtuálně a bez fyzické znalosti lidí, kteří na tom opravdu pracují. Tam asi není možné a nezbytné, aby každý člověk, který na projektu pracuje, všude byl, všechno viděl a úplně pochopil na místě, to by nebylo moc reálné takhle fungovat, ale je asi fatální, pokud nikdo z těch, kdo má kompetenci rozhodovat o zásadních koncepčních a projekčních věcech dané lokality, pokud by tam nikdo z nich fyzicky nebyl a nezná na vlastní kůži souvislosti, atmosféru, realitu a nevnímá to z první ruky, tak opravdu už si myslím, že to může být velmi problematické. Protože zkušenost je taková, že osobní návštěva, prohlídka a navívání problémů a souvislostí na místě je často opravdu velmi klíčová a velmi vás to ovlivní i v dalším přístupu nebo aspoň taková je moje zkušenost. Snažíme se se studenty toto pravidlo zavádět, aby brali jako pro tvorbu zásadní, že využíváme virtualitu všeho druhu a komunikaci dálkovou, ale osobní návštěva a třeba i dokumentace a fyzický záznam na místě, dokumentace, měření či zakreslování na místě a vnímání reality tam a teď, je velmi důležitá pro dobré vcítění se do problému.

PB: (Koordinace)

TE: Je velmi složité, že do toho vstupuje mnohem více subjektů, jak do analytické a projekční fáze, tak do realizační, kdy v tom je náhle řada jak úředních procesů, tak i realizačních a technologických. Oproti relativně minulosti nebo ještě nedávné době, do toho vstupuje řada dalších hráčů, okolností a souvislostí a zkoordinovat věci je náročné. Myslím si, že v tomhle je i ta role architekta, která se možná proměňuje v tom smyslu, že naším vzděláním nejsme dostatečně připraveni až na takovou mezioborovost nebo technologickou náročnost, kdy propojit i některé velmi náročné a specifické technické odvětví nebo potom požadavky nebo sociologickou či politickou znalost či nadhled nebo globální názory na procesy, vůbec jakým způsobem nahlížet na svět nebo budoucnost, je náročné. Takže myslím, že i v tomto se možná proměňuje role architekta i z technicky praktického hlediska, možná jsou na to lépe připraveni nebo i erudovaní stavební inženýři, kteří mají větší záber nebo bližší dalším technickým oborům, kterých my se dotýkáme v našem vzdělání méně, ale zase nechci mluvit za všechny. Tzn. schopnost koordinace různých velmi odlišných technických profesí v pozici hlavního inženýra stavby je dost zásadní a klíčová, ale zase čistě inženýrský technologický pohled často pomíjí památkové a historické nebo kulturně-sociologické aspekty nebo je bagatelizuje nebo ani nevnímá a takové to technokratické řešení se úplně vymyká věcem, které z jiného pohledu vnímáme jako klíčové a zásadní. Takže potřebujeme vést dálnici a kanalizaci, tak tu stavbu odstraníme a je to logické z mnoha různých důvodů, ale z pohledu lokality, významu památky, kulturně historických souvislostí a dalších věcí, je ta věc hodna záchrany, opravy, má svůj svoje místo a stojí za to se trápit a zkomplikovat si to technické řešení tak, aby tam ta věc zůstala.

PB: Má být architekt automaticky schopným manažerem resp. připravovat pro to nebo to jsou spíše osobní dispozice?

TE: Je ohromná výhoda, pokud architekt dokáže zároveň být zároveň velmi komunikativní mezioborově mezi profesemi a dokáže se i společensky dobře zorientovat v nějaké skupině, ať už mezi investorem, úředníky i v rámci realizačních procesů. Je to i otázka vedení kanceláře, zvláště větších kanceláří a řady projektů najednou vyžaduje poměrně náročné manažerské schopnosti, takže tam si myslím, že to je velmi žádoucí, ale je pravda, že požadavky na architekta často i z takového toho modernistického pohledu, že architekt je takový polobůh, který ví všechno a má nad vším nadhled a koordinaci a vytváří ten svět budoucnosti, tak myslím, že toto je velmi odvážné a krátkozraké nebo možná i překonané, nereálné. Je velkou otázkou, jestli taková role může architektovi příslušet, je na určité zdravé pokoře vytvořit spíše tým lidí, kdy každý bude využívat svého potenciálu, obdarování, schopnosti a vzájemně se podporovat i v manažerských, tvůrčích, odborných schopnostech.

PB: (Specializace na dílčí činnosti a úkony)

TE: Ano, ve větších kancelářích je dělba práce a specializace logická, kde jsou architekti, kteří se v rámci zakázek věnují třeba jen koncepční práci nebo jen analýzám, průzkumům se znalostí projektování, ale jenom připravují půdu pro navrhování, ale potom třeba i v rámci detailního zpracování. Někdo se věnuje detailním vypracováním, jakým způsobem nakládat s historickými konstrukcemi, jak je repasovat, jaké technologie na to použít, to jsou velmi specifické podrobné věci nebo nějaké repase, opravy nebo repliky oken s lepším tepelně technickým standardem, to jsou velmi specializované věci, které málokdo ovládá nebo je schopen takto k nim přistupovat, takže tam to nutně vede někdy i k určité specializaci. V některých větších kancelářích jsou lidé, kteří se věnují třeba jenom určitým fázím nebo dílčím částem navrhování, protože tuto schopnost mají třeba více rozvinutou nebo větší zkušenost s tím, takže to je logické. Problém je, pokud člověk, který je dlouhodobě i vychován nebo specializován v takovém přístupu, potom se náhle kompetenčně možná může dostat i do větších procesů rozhodovacích a je otázka, že někdy mu potom chybí širší nadhled nebo rozhled nebo ho velmi obtížně dohání, pokud ta specializace u něj nastane relativně záhy. Což se ale ve velkých kancelářích nemůže stát docela brzo, protože se některý člověk třeba nedostane vůbec na stavbu nebo na průzkumy nebo se nedostane ke konkrétním problémům během realizace, v kanceláři má nějaký konkrétní úkol, ale nemá možnost mít zpětnou vazbu, protože stavby jezdí dozorovat někdo jiný, průzkumy a dokumentace taky dělá někdo jiný a on se věnuje jenom nějaké digitalizaci, popisování a zpracování dokumentace a svým způsobem skoro někdy neví úplně co dělá. Takže tam sice člověk má za sebou spolupráci na řadě významných projektů, když to sepíšeme a je to záslužná činnost, ale pokud nenahlédne do různých fází nebo zákoutí procesu, tak mu může velmi podstatná zkušenost chybět.

PB: (Měřítka a vrstvení témat)

TE: Architekt má tu výhodu, že ve svém vzdělání, přístupu a chápání světa hledí na krajinu, město, obce, stavby v širších vztazích a to je přínosná pozice a role i pro místní samosprávu, politiku obcí, regionů, krajů a tím, že se postupně rozvíjí a uplatňuje funkce městských architektů nebo příp. krajských nebo regionálních, kteří jsou čini v širším urbánní plánování, ale nejen ve smyslu územních plánů, ale i koncepcí a jsou v těsném vztahu s těmi investorsko-politickými silami, které mohou dát nějaký směr, tam role architektů může být velmi zásadní a měla by být asi posilována, tak to asi vnímáme všeobecně. Asi je zásadní, že architekti věci nahlížejí z pozice příležitosti pro tvorbu nebo pro proměny, optimalizace prostředí a hodně to záleží na tom, jakým způsobem architekt je ve svém založení vzdělán nebo orientován, protože věci širšího měřítka vyžadují nadhled a zároveň zohlednění všeho možného. Ale rozumíte, jinak bude na rozvoj regionu hledět člověk, který je velmi futuristicky zaměřen, který chce velmi futuristicky, technologicky, inženýrsky krajinu, ves a životní prostředí člověka povýšit na sci-fi 21. století se vším všudy, ať už si to představíme jakkoliv a někdo jinak založený bude posilovat tradičnější struktury, možná zdržovat nebo až ochránářsky z hlediska přírody, ochrany přírody a kultury bránit některým technologickým výstřelkům a tahle role je také důležitá a architekt má v tomhle na jednu stranu skvělou a na druhou stranu nebezpečnou úlohu, protože on oproti ochránářům přírody či památkářům, kteří jsou výrazně jasně zaměřeni a mají v popisu práce své témata hájit, tak architekt svojí možností argumentace, vyvažování a hledání kompromisu, může někdy přehodit ten jazýček na určitý směr. A teď jde o to, do jaké míry zodpovědně zváží jednotlivé úplně protichůdné argumenty. Třeba zmíním příklad, jsem ze severních Čech a máme tady problémy Národního parku České Švýcarsko, teď tam byl velký požár a ten vztah regulace a neregulace, zasahování do přírody, vztah rozvoje rekreace a hospodářství obcí, které jsou tím těsně ovlivněny nebo třeba jezu na Labi, který je dlouhodobě plánován, který by ovlivnil ve velké míře hospodářství a rozvoj plavby a regionů a způsobil řadu investic, které by ovlivnily i město Děčín a celé okolí, ale zároveň to je velký zásah do ekosystému a z pozice řady odborníků je to velmi problematická záležitost. A teď to jsou často neřešitelné naprosto odlišné antagonistické řešení velmi fundovaných erudovaných přístupů, ale s odlišnou perspektivou vývoje nebo odlišnými prioritami a to je v současné společnosti téměř na každém kroku, kdy se dochází k často až patovým situacím, jak k věci přistoupit. Takže architekt, pokud se dostane do rozhodovacího procesu, v tomhle může být velmi nápomocen při hledání vzájemné řeči jednotlivých naprosto protichůdných technických či ochránářských tendencí a to je někdy nezaviděná role.

PB: Jak v té souvislosti vnímáte pojem „specializace na všeobecnost“?

TE: Myslím, že poznání lidstva je už natolik ohromné a komplexní a pohled na to co všechno bychom měli a mohli zohlednit, protože máme k dispozici data, materiály, zkušenosti a mezioborové vazby, které bychom měli vzít na vědomí, kladou natolik ohromné nároky na jednotlivce i na skupiny, že se neodvažuju tvrdit, že je možné to zodpovědně obsáhnout v rámci architektonické profese.

PB: Není to myšleno tak, že bychom byli na vrcholu pyramidy a řídili vše sami, ale pravděpodobně existuje velice málo oborů, které takto vyvažují. (Architektonická oborová diferenciaci)

TE: Jednotlivé obory se stále košatí a určitá specializace nebo zúžení toho, čemu se někteří architekti nebo kanceláře věnují, je asi přirozené a možná nezbytné. Když bych odpověděl konkrétněji z pozice památkové péče, objekty, které jsou dokonce v seznamech státní ochrany, je žádoucí s nimi nakládat v nějakém režimu, tam bych specifický přístup oceňoval a myslím si, že je velmi žádoucí. Některé státy jako třeba Francie nebo další v tom mají věci velmi jasně dané a specifikované a architekti mají speciální nadstavbové vzdělání a potom příp. autorizaci, certifikaci pro to, aby mohli s některými nejvýznamnějšími památkami vůbec pracovat. Tam jde o to, že často u významných zakázek třeba v zrovna ve Francii dochází ke spojení architektů, kdy na historické stavbě spolupracuje jak tzv. architekt památkář, tak architekt designér nebo kreativní tvůrce v nějakém týmu či spojení, je to nezbytnost, protože zapsaná památka vyžaduje, aby na pracoval jenom architekt, který má tu certifikaci, na tu má vystudovanou speciální školu École de Chaillot v Paříži tak, aby skutečně měl erudici pracovat na tom zámku, klášteře, katedrále, ale zároveň často jsou tam už záměry, které vyžadují nové funkční, designové, technologické a kreativní řešení přístavby a dotvoření památky, což je skoro vždy. Takže tam potom nastupuje kooperace s dalším tvůrčím nebo kreativnějším, když to takto řekneme, architektem, který třeba nemá licenci, aby se věnoval památkám a asi by neuměl třeba navrhovat repasi, restaurování nebo specifický přístup k historickým konstrukcím, v tom by třeba nebyl tak silný, ale zase pokud najdou společnou řeč mezi sebou architekti a inženýři s různou specializací nebo jiným těžištěm práce, bych možná řekl, potom to může velmi zkvalitnit výsledek, že skutečně dojde k přiměřenému sladění kvalitní péče o historickou strukturu a zároveň zajímavou tvůrčí přidanou hodnotu, která ale nenichá to hodnotné. A to se někdy v našem prostředí neděje nebo obtížně hledá, tato vyváženost a často bývá kritizováno, že ti tzv. památkoví architekti to jenom oprašují a opravují tak, jak to bylo a nic nového se tam nepřidává nebo se to obtížně upravuje pro novou funkci, tak to je kritika z této strany. A naopak potom zase obecně památkáři kritizují tvůrčí nebo kreativní nebo bezbřehé univerzální architektky, že k tomu přistupují neprofesionálně, nekorektně a chovají se k památce jako slon v porcelánu, že tam vybourají, co se dá nebo návrh podíří nějaké své myšlenky, nápadu, koncepci, která ale vůbec nerespektuje historickou strukturu jako takovou a dochází k nepochopení a poškození z pozice památkového hodnocení. Takže tam si myslím, že je velmi žádoucí, aby se profesní specializace vzájemně dokázali respektovat, a nevím, jestli to má být nějak institucionalizováno, možná by pomohlo, kdyby se věci zpřehlednily, ale to naráží na výběrová řízení, peníze, soutěže o zakázky atd. Myslím, že by to nápomocné, aby to v tomto bylo přehlednější, protože to dělá řadu potíží ve snaze ke zkvalitnění přístupu ke kulturnímu dědictví, myslím, že by bylo vhodné profesionalitu nějak specifikovat, strukturovat a nevím, jestli certifikovat nebo nějakým způsobem ohodnotit, že někdo má s tímto oborem větší zkušenosti a tedy i kompetence.

PB: Jak přesně funguje ta certifikace ve Francii?

TE: Pokud se praxe nezměnila v poslední době, tak architekti, kteří běžně vystudují architektonické školy po celé Francii, potom příp. mohou vystudovat École de Chaillot, což je specializovaná památková architektonická škola, další dva nebo tři roky studia, které se specializuje na francouzskou historickou architekturu, restaurování památek a práci v historickém prostředí. Absolventi potom mají možnost se hlásit buď do pozice tzv. regionálních památkových architektů a příp. projektovat nebo se spolupodílet na obnovách zapsaných památek, nemám aktuální informace, jak se situace třeba proměňuje nebo modifikuje, takže to bych nerad popisoval. Ale každopádně si myslím, že ta věc je k zamyšlení velmi zajímavá, vím, že se to před x lety v našem prostředí diskutovalo, ale tehdy tento záměr byl odmítnut, že by k něčemu takovému u nás mělo docházet z důvodů, co jsem trochu zmiňoval, ale myslím si, že vzájemný respekt by byl žádoucí.

PB: (Vztah k technicky-podpůrným inženýrským oborům)

TE: Naznačil jsem nějaké věci spojené s různými technickými obory, kdy hlavní inženýr stavby a inženýrské procesy jsou zásadní.

PB: Diskutuje se třeba úroveň architektonické kvalifikace absolventů stavebních fakult, jak se na to díváte z pohledu přístupu k památkám?

TE: Obecně to hodnotit nebudu, nemám takový přehled, abych dokázal jednotlivé obory nebo školy, jak je jejich portfolio předmětů kvalitní a jak hluboký vhléd do problematiky by jednotlivý absolvent mohl mít. Ale spíše bych zmínil problematiku spojenou s inženýrsko-technickým řešením, které trápí nás ve smyslu historických konstrukcí a jejich technologického řešení oprav a obnov. Ono je relativně málo architektů, ale ještě o to méně inženýrů, kteří by se věnovali ve své praxi výhradně nebo s velkou znalostí a specializací historickým konstrukcím a jejich opravám nebo k nim přistupují velmi technicistně spíše z pozice jiných technických řešení spojených s jejich oborem a z pozice nových konstrukcí nebo takových, které jsou na straně bezpečnosti nebo až v podstatě demolice a náhrady novými konstrukcemi. Práce s historickými konstrukcemi nebo památkovými objekty často vyžaduje specifické přístupy, které budou neinvazivní, nezničující, nepřetěžující nebo neměnící konstrukce ne nad míru nezbytnou. A tato míra se obtížně hledá a často i technicky vzdělaní inženýři, statici, projektanti různých technologií nebo pozemní stavitelé, se trochu obávají, že nemají dostatečnou erudici ze školních předmětů, kde by se tomu věnovali dostatečně obsáhle z památkářské šetrnosti. Tzn. jsou často vzdělávání, to známe podle skript a publikací, které stavební fakulty produkují, kde jsou často preferována technicky agresivní nebo velmi razantní řešení, které spíše narušují autenticitu nebo nereflktují plynulou návaznost na tradiční technologická řešení nebo technické postupy a vkládají do staveb primárně nové velmi progresivní a často nekompatibilní technické řešení, což někdy je nezbytné, ale v řadě případů je to úplně mimo mísu a vytváří to ohromné tlaky jak při schvalování takového projektu tak při realizaci a naprosté nepochopení komunity stavebních historiků a památkářů se světem stavebního průmyslu a nových konstrukčních postupů, kdy se ty obory úplně mívají a rozcházejí se nůžky neuvěřitelně. Aby člověk dnes vzal dvě cihly a dal je do malty a vytvořil klenutý překlad či dokonce klenbu, už začíná být počínem restaurátora, když to přeženu, protože to už nikdo neumí, nedělá a když tam nevylijí něco z betonu nebo to nepřiveze hotové z CNC někde z dílny, tak už je to problém a není, kdo by to uměl a udělal nebo je s tím strašná práce, přesvědčování nebo nahánění lidí, kteří by ještě byli schopni tento řemeslný postup zvládnout a zároveň ho i doporučit a naprojektovat. Pokud inženýr nemá tu znalost a dokonce ještě praktickou zkušenost s realizací takových obnov, ani neví, že to ještě možné je a že by to mohl použít a že by to měl použít, navrhnout a udělat, tam si myslím, že jsou mezery ve vzdělání na stavebních a architektonických školách a to bych vzal do jednoho

balíku, myslím si, že v našem prostředí potenciál pro změny je velký. A bohužel ta tendence a trend je na řadě evropských škol architektury, protože hovoříme se studenty, kteří k nám přicházejí do ateliéru každý semestr i z jiných architektonických škol napříč Evropou a často i studenti ze zahraničí nám tvrdí, že na školách třeba nemají vůbec prostor se seznámit s přístupy konverzí, památkové péče, historických konstrukcí, že o tom ani neví, že o to nezavádili třeba často nebo to může být způsobeno jejich nezájmem nebo nedostatečným výběrem předmětů, ale na některých fakultách, co jsem si i já osobně zažil a navštívil, tak je to skutečně velmi omezené a budoucí generace projektantů nebo i stávající architekti a inženýři jsou často tím oborem naprosto nedotčení, a tím pádem navrhují a projektují věci, které jsou už ve svém jádru konfliktní ve smyslu památkové péče. Takže prostor pro hledání oborových specializací a zároveň aspoň nějakého minimálního základu vzdělání pro projektanty, inženýry a architektky v oboru historických konstrukcí nebo specifického přístupu ke starší architektuře, to je ještě bohatě košaté a rozdílné v rámci doby vzniku, to stále je velké téma s tím něco dělat.

PB: (Veřejná správa)

TE: Tam architekt svým způsobem může skutečně být určitým iniciátorem, hybatelem nebo podpůrcem nějakého regionálního či místního rozvoje nějaký daný obec, města, lokality, regionu či území, kdy skutečně v rámci komunitních procesů rozhodování může přinášet podněty a zároveň dávat vznik samotným záměrům, zakázkám a stavbám, kdy nemusí věci projektovat sám o sobě, ale už jenom svojí představivostí a komplexním pohledem třeba na obec dokáže vytvořit příležitosti, aby se třeba vybudovalo nějaké komunitní centrum ve staré továrně nebo regenerace nějakého území. Tím, že ta představivost umožní vůbec přijít do prostředí s tím, by se dalo využít potenciálu a nastavit proces tak, aby se s tím začalo něco dělat, ať už soutěží, projektovou přípravou, analýzami atd., takže tam role v rámci širšího zapojení v komunitě, ať už širší nebo nějaké úplně lokální, architekt v tomhle roli může mít. Otázka je jeho ekonomické zapojení v rámci takových procesů, protože zvlášť drobné obce nemají prostředky, aby takovou roli financovali a platili, takže taková ta konzultační činnost je napůl dobrovolná nebo nadšenecká. Bohužel, co se setkávám, ta komplexní konzultační činnost městských architektů je natolik náročná s takovými požadavky, kdy se od něj očekávají neuvěřitelné základy, nadhled a ohromná angažovanost, ale za často nevysoké honoráře, takže míra angažovanosti je potom otázkou. Ale je rozhodně tato role architektů, myslím, pro budoucnost možná bude i jednou z velmi zásadních, že naše pozice se bude v tomto více přesouvat, že budeme hledat propojování mezi obory, politikou, participací a přípravou pro jednotlivé stavební projekty a jejich realizace. Zmínil bych zkušenost děčínskému městského architekta pana docenta Ondřeje Beneše, což je významná osobnost a má za sebou řadu prací a publikací. Katastr města Děčína je totiž poměrně rozsáhlý a zahrnuje řadu obcí, takže se svým záběrem musel věnovat relativně širšímu regionu kolem města a to ho přivedlo dokonce k tomu, že se začal zabývat i celým Ústeckým krajem a svým způsobem inicioval, vymyslel a připravil i svoji funkci ústeckého krajského architekta, celý ten jeho příběh je velmi zajímavý a teď má možnost se věnovat regionálnímu rozvoji, některým kompetencím nebo problémům spojeným třeba s uhelnou pávní a rozvojem severočeského regionu. Na jeho práci jsou velmi pozoruhodné regionální souvislosti, jak jsou věci spojené nádoby a je to velmi rozdílné a odlišné od koncepčních materiálů typu regionálních územně plánovacích, kdy on předjímá, rozvíjí koncepty a věci, které tyto oficiálně zadávané materiály, zpracovávají a procházející legislativními procesy neobsahují nebo nemají tu ambici ani možnost řešit a on rozvíjí a nadhazuje témata, která by se měla výhledově uchopit. Ono to budí různé emoce, protože architekt v této roli někdy rozvíjí věci, které narušují takové to status quo, poklidné vody a procesy jak jsou zajeté koleje, protože otvírá třeba i bolavá témata a věci, které nejsou jednoznačně uchopitelné, zadatelné nebo soutěžitelné, že jako uděláme projekt a ono se to tím vyřeší, ale naopak se rozvíjí, že ty věci jsou komplexnější, že všechno souvisí se vším a že je v tom řada problémů a to přesně otvírá globální témata. Takže obecně architekt je v tom svým způsobem velmi potřebný, na druhou stranu je nebezpečný a pro některé kruhy nežádoucí, protože věci vidí komplexněji, než by někteří chtěli, aby bylo zřejmé.

PB: (Výstavba)

TE: Jak jsem zmiňoval, když se bavíme o historických areálech, role architekta je často nezastupitelná, protože on propojuje často naprosto nesmiřitelné nebo protichůdné pozice technicistních přístupů a památkářských a ochranných tendencí. Role architekta, který by měl mít kulturní nadstavbu nebo nadhled nebo společenský přesah a dokáže vnímat a pochopit i odlišné pohledy světónázorových bublin a hledat a najít nějaké východisko a konsensus, ať už v projekční přípravě, tak ale i při realizaci často mezi naprosto protichůdnými světy např. úředníků, techniků, ekologů a dodavatelských firem. Myslím si, že i kdyby nakonec projektové dokumentace nebo celý proces byl digitalizován a nějakým způsobem automatizován, tak role člověka, který dokáže propojit velmi technologický pohled na svět a zároveň aspekty kultury, historie, dědictví nebo ochrany a péče, myslím, že zrovna zde role architekta je klíčová a toto propojení a vyvažování odlišných názorů a náhledů na svět, společnost a stavitelství, je co nás odlišuje od inženýrských oborů. Možnost hledat komunikaci a propojování bude možná ve výsledku jednou i jádrem našeho oboru, najít spolupráci s těmi armádami robotů a hotových industrializovaných řešení a propojit je s divokostí přírody a kmenů lidí, kteří se tomu budou bránit a nebudou se chtít podvolit všem těm technologickým změnám a teď najít v tom konsensus. Nějací mediátoři, kteří v tom dokážou najít nějaké prolnutí, budou asi důležití, ta komunikace často nesmiřitelných nebo protichůdných tendencí bude v tomhle dost zásadní, abychom neztratili příliš mnoho z dědictví lidí a přírody jak ji známe ještě my.

PB: V našem kontextu asi nelze předpokládat samostatnou nadstavbovou školu, ale na fakultě máme památkářský modul, takže se už specializuje v přípravě, tam by mohla být vazba na autorizaci? (Předpoklady architektonického vzdělání pro pozice)

TE: Modul památkové péče vznikl před nějakou dobou a je nějakým způsobem formulován a vyučován. Je to určitá nadstavba k všeobecnému magisterskému vzdělání, jeho rozšíření o některé povinně volitelné předměty a absolventům to rozšiřuje kompetence s pochopením analýzy, formulováním koncepcí, ale i v technickém přístupu k řešení problémů spojených s historickou strukturou. V tomto určitě mají v rámci seminárních prací a i specializovaných ateliérových prací potom rozhodně větší předpoklady, že s tím mohou zacházet kompetentněji, i když pohledy na to se mohou odlišovat. Zatím absolvování modulu nemá právní nebo úplně akční platnost, můžete to prokázat při hledání pozice v nějaké kanceláři, která se zabývá více historickými stavbami, to může být pro absolventy výhodou, protože mají nějakou kompetenci, kterou velká většina absolventů architektury spíše nemá nebo se s tím setkává více okrajově. Myslím si, že spíše je vůbec otázka, co

všechno by měl magisterský obor nabízet, protože možná opravdu chybí nebo není dostatečně reflektován přístup managementu, koordinace nebo mezioborové propojenosti a to věřím, že probíhá, že kolegové u nás i na dalších fakultě na tom pracují a snaží se toto optimalizovat, aby absolventi měli v tomto komplexnější představu, aby se dokázali lépe uplatnit a vstoupit do profese. A to se týká jak rozpočtování, managementu, tak spolupráce nebo vedení staveb nebo propojení s realizační praxí, tam si myslím, že rezervy jsou. A to i v procesu památkové péče, protože zažít proces obnovy realizace, my se snažíme formou exkurzí, aby studenti do toho mohli nahlédnout, aby viděli, jaké to je, když se věci realizují a jaká je komunikace s dodavateli, řemeslníky, dozor na stavbě na obnově, jak je to specifické oproti moderním novostavbám, které jsou vlastně montáže hotových prefabrikovaných systémů, tak v tomto jsou věci často odlišné. Je žádoucí, aby to studenti zažili v rámci svého studia a aspoň trochu se s tím seznámili a v tom je výhoda. Ale nic to nemění na tom, že i architekt, který by má tuto specializaci modulu, tak by měl mít tím pádem i pracovní oborovou zkušenost v rámci autorizační praxe, která by byla spojena s tímto oborem více a těsněji, protože pokud jí nerozvine v rámci své projekční praxe v zakázkách nebo typech prací, které jsou tomu blízké, tam mu chybí praktická zkušenost a potom je sice absolvování modulu výhodou, ale není dostatečné na to, aby v rámci příj. specializované autorizace, doplnění nebo certifikátu či nějakého jenom označení, že architekt má tuto kvalifikaci nadstavbovou, tak bez praktické zkušenosti v rámci další navazující praxe, by to pravděpodobně nebylo dostatečné.

PB: Určitě, vzdělání a odborná způsobilost jsou dvě věci. (Společenská role architekta)

TE: Trochu jsem naznačil, je velmi obtížné nahlížet na roli architekta z pozice takového modernistického tvůrce budoucího světa, kdy bohužel, zpětně viděno, řada rozhodnutí nebo realizací, které vytvořily naše prostředí, ve kterém žijeme a jak fungujeme, tak jsou velmi sporné, a proto se s určitou pokorou nebo velkými otázkami stavím k pozici, kdy plánujeme ohromné investice nebo rozhodujeme o proměně životního prostředí v našem krátkodobém myšlenkovém horizontu a tím pádem formujeme životy lidí a společnosti na další desetiletí nebo dokonce delší časové okamžiky, ale do jaké míry jsme k tomu kompetentní a ta rozhodnutí jsou správná, to si kladu velké otázky. Já bych to deklaroval na věcech třeba typu poválečného rozvoje megalopolí nebo velkých měst, kdy drtivá populace obyvatelstva planety se stahuje do ohromných měst, kdy lidé opouští venkovské lokality a stahují se do megalopolí za prací, ale řada z nich v podstatě živoří a vytváří se často neřešitelné nebo těžko řešitelné problémy soužití, fungování dopravy, kanalizace, ekologie, energie, čas, materiál, které nemají nic společného s udržitelným přístupem, protože to je často jen nějaká zelená nálepka. Možná jsem se vyjádřil v tomto ohledu vulgárně, ale mě to přijde z dlouhodobého pohledu velmi problematické. Ale my architekti jako profese, řada kolegů v tom jede, protože to jsou dobré zakázky za velké peníze a možnosti vytvořit krásné věci, úžasné stavby. Ale bylo to tak ve všech dobách, i v minulosti, architekti tvořili pro silné investory, vytvářeli silné investice, proměňovali krajinu, ale dnes, možná jsme skutečně už v situaci, kdy toto nejsou nějaké marginální v rámci planety, ale my tady podporujeme nějaký trend svojí tvorbou a projekcí něčeho, což je otázka, jestli to vůbec má smysl podporovat.

PB: To je k výslednému dílu, spíše je to myšleno tak, jestli je potřeba pečovat o povolání mimo profesionální rámec, abychom byli společností správně rozeznáni a pochopení?

TE: Asi určitě, formou popularizace, komunikace s veřejností nebo vztahem k trendům nebo společenským skupinám a to je právě to překračování hranic, kdy architekt je schopen vysvětlit, komunikovat, účastnit se společenských diskuzí nebo komunikačních kanálů, kdy se otvírají tyto témata, tím pádem role architektů může být v tom posílená nebo naopak se mohou dostat do role jenom služebníku konkrétních investičních tendencí. Souvisí s tím odlišné filosofické založení architekta a vůbec společenské vnímání jak k profesi, tak i tvorbě, což se velmi projevuje i na jeho samotné komunikaci s veřejností, tak na profesní tvorbě takové, jakým způsobem pracuje. A to je tím pádem obtížná otázka, jak nastavit vzdělávání, protože, když to řeknu, na naší fakultě je velká názorová diverzita a je tam velká svoboda, což je krásné skvělé, úžasné, protože jsme schopni v jednotlivých ateliérech studenty seznamovat s naprosto odlišnými často až diametrálně odlišnými přístupy, jak nahlížet na práci nebo zadání a studenti třeba projdou ateliéry, které jsou vedle sebe o pár místností a uslyší věci, které jsou úplně odlišné a často si mohou protřečít, v různých pohledech je kus relevantní a důležité pravdy nebo závažnosti přístupu. A to je jenom akademická půda a je to dobře, že studenti se s tím seznamují, ale najít celospolečenský konsensus na věcech, které jsou často diametrálně odlišné, tak to je opravdu problém a tím pádem ta všeobjímající role nebo pozice, že jsme nějaká jednotná vlna lidí, kteří vytváří homogenní proud ve společnosti a nějakým způsobem konstituují společensko-technologický rozvoj prostředí, já to nevidím a ani nevím, jestli to je možné.

PB: Jak souvisí kvalita architekta s odbornou způsobilostí?

TE: Znáám i projektanty, kteří se vypracovali svojí praxí natolik, že mají takovou erudici a vážím si jich za jejich výsledky a práci, přestože nemají takové tituly nebo oborové vzdělání. A naopak potom jsou architekti s řadou mezinárodních věhlasných, hvězdných zkušeností a zakázek, tak bohužel, ne že bych si jich nevážil, to vůbec ne, ale vidím, že některé jejich přístupy jsou až diletantské, když to řeknu natvrdo. Hodně to naráží na to, že kompetentnost k různým typům prací je opravdu náročná a těžko lze vše obsáhnout v jednotlivé osobě nebo týmu. Rozhodně pedagogická příprava a zkušenost praxe je velmi dobrým předpokladem, že architekt, který toto absolvuje, má rozhodně mnohem lepší startovací pozici a je mnohem nadějnější, že skutečně jeho práce bude v tomto kompetentní a kvalitní, pokud absolvuje třeba nějakou specializaci, odpovídající vzdělání a praxi, takže rozhodně bych to nerad relativizoval. Myslím si, že to je logické, ale výjimky nebo případy, kdy se člověk seznámí s prací lidí, kteří jsou neškolení prošli nějakou školou třeba v rámci realizačních firem nebo řemeslné

tvorby a přešli do procesu navrhování nebo spoluvytváření prací, tak vidím, že často tito lidé mají někdy lepší přístup v některých kompetencích, než lidé, kteří nikdy nešáhli na řemeslo nebo se nedotkli realizace, tohle je zajímavé sledovat.

PB: (Architekt v politice)

TE: Rozhodně si myslím, že je žádoucí, aby i architekti vstupovali klidně do takovýchto vyšších pozic. Určitě to znamená, že jejich kompetence nebo přehled se bude muset rozšířit i zvláště asi ohledně dalších společenských a zvláště politických nebo ekonomických sfér, kdy možná naše vzdělání v tomto není dostatečně široké nebo ten fokus je opravdu zaměřen na fyzickou podstatu a možná ne vždycky architekti úplně vnímají celospolečenské nebo ekonomické procesy tak dobře, jak lidé, kteří skutečně absolvují nějaké ekonomické nebo politické vzdělání. Ale myslím, že pohled architektů může správu věcí veřejných obohatit a rozhodně bych to podpořil, pokud by architekti do takovýchto věcí vstupovali. A proč? Možná někomu může být málo, že se podílí jenom na vybraných zakázkách podle toho, co se mu zrovna dostane pod ruku nebo vysoutěží a tím pádem ovlivní místo, které to možná ani nepotřebuje a jindy je naopak jiné místo, které je potřeba řešit a tomu se nikdo nevěnuje a na to člověk zakázku nedostane. A v pozici politika nebo člověka, který má možnost ovlivňovat nějaké regionální plánování nebo rozvoj, tak může iniciovat nebo nastavit procesy, které vedou k proměně věcí, které to místo potřebuje a které region nebo lokalita vyžaduje řešit a v pozici politika se člověk může dostat k tomu, aby se ta věc nastartovala a začala se proměňovat a aby se nějaká stavba zachránila, revitalizovala nebo se brownfield dostal do pozornosti. Tak tam je skvělé, že má člověk v pozici politika možnost věci rozjet a mít radost, že se skutečně někam hýbají, přestože to není kreslené a designované jím samým, tak přesto může mít radost, že skutečně nastartoval proces, má možnost ho ovlivnit a tím pádem i ve výsledku, díky bohu, vidět jeho realizaci a naplnění cíle a to si myslím, že je možná skvělé, protože asi jednou z největších radostí architekta nebo naší profese je právě vidět, kdy věci, které člověk kreslí, navrhuje, vymýšlí, tak se naplňují a realizují a lidé tam žijí, užívají to, mají radost, tráví tam čas. Vidí, že ta práce měla smysl, a když jsou to věci, které nejsou jen pro vybrané jedince nebo nějaké situace, kde možná to ani nikdo nevidí, že člověk se tím trápil, ale jsou to realizace nějakého obecného charakteru, které obohatí komunitu, lokalitu, tak tam možná naše profese o to více může nabídnout.

(závěrem spontánně)

TE: Určitě každého formuje jeho osobní zkušenost a záběr a lidí, kteří se památkám věnují z různých pozic, tak výpověď by byla odlišná. Moje role ve smyslu toho, že jsem pracoval nějakou dobu na velkých zakázkách větších akcí v projekční kanceláři jako hlavní architekt nebo hlavní inženýr, který vedl projekty od koncepce až po realizaci a autorský dozor, takže tam jsem měl pohled na ty věci a to mě formovalo, ale tohle už jsem opustil a dělám věci drobnější, které řídím v menším týmu na lokálnější úrovni. Takže cenný by mohl být pohled velkých kanceláří, ale potom je řada menších projektantů, architektů či inženýrů, kteří se věnují drobnější projektům na venkově nebo spojeným s nějakými lokálními drobnými akcemi památkové péče a ti často jsou více těsněji spojeni s realitou menších firem, drobných řemeslníků a lokálních, komunitních, církevních nebo spolkových, městských, obecních aktivit a tam by byla výpověď odlišná, protože je to odlišné velikostí intervencí, finančními objemy s tím spojenými a granty, což velmi ovlivňuje i přístupy k těm věcem. Tzn. co se velkoryse dá v rámci ohromných investičních akcí nebo soukromých investorů v Praze na velkých hotelech či státních zakázkách navrhovat, tak je potom naprosto jiný přístup u drobných investic, kdy se šetří, aby vůbec bylo na střechu, takže tam je potom takový ten přístup šetrnosti nebo zodpovědnosti a odvážnost nebo designový rozletu velmi ovlivněn specifickými podmínkami. To jsou úplně odlišné světy a mezitím je další zóna lidí, kteří to mixují, takže pohled a výpovědi by tím byly velmi ovlivněny, někdo je hodně v drobnějším koloritu drobných investorů, zakázek, problémů, konfliktů s památkáři a mezi těmi investorským požadavky, kde investoři chtějí plastové okna a zateplit dům a teď tam řeší tyhle žabomyší problémy a jinde lítají stamiony na komplexní industriální konverze, ta je třeba tématem sama o sobě. Stejně jako poválečná architektura, jsme se k ní nedostali, konverze poválečných objektů a jejich regenerace, hledání nových forem, náročnost jejich oprav a jejich technologické problémy, i to jsou další tematické balíky. A lidé, kteří se tomuto věnují více a specifičtěji, svým způsobem už jsou i v rámci oboru další specializované obory, nehledě třeba na moje roubené chalupy, to je taky svým způsobem takový podobor v podstatě i v rámci památkových architektů, když to tak řeknu, jsou lidé, kteří se více věnují některým typologickým druhům nebo typům architektury a jsou v tom jistější, možná více zaměřeni než jiní.

...

Na závěr taková moje osobní zkušenost je zajímavá v tom, že jsem se ve svém dětství a mládí profiloval do pozice, že budu kreslit, dokumentovat a zaměřovat památky a dokonce jenom venkovské chalupy, třeba něco jako Josef Václav Schejbal, regionální malíř, kreslíř, dokumentátor. Takovou práci dokumentátora jsem si představoval ještě na gymnáziu nebo začátku vysoké školy, když jsem se dostal na architekturu. Ale jak to vzdělání, tak potom i moje praxe, práce i zkušenost na fakultě a zapojení mezi praxí a pedagogikou mě uvedlo do dalších širokých témat profese a nových kompetencí, kdy jsem dříve netušil, že bych se těmito tématy mohl někdy zabývat. Na architektuře je krásné, že se člověk věnuje jak detailům, tak se zároveň potýká s řešením komplexních celospolečenských problémů, protože všechno spolu nakonec velmi úzce souvisí.

Ing. arch. MArch. Adam Gebrian

PB: (Tvorba)

AG: Nechci to sabotovat, ale vy se mě ptáte na něco, co já opravdu nedělám ...

PB: Zajímají mě obecné tendence, vzhled do scény, dotazují se i teoretiků, kteří vůbec nepraktikují. Zkusíme hned specifickou otázku, jestli se dnes nějak mění význam tužky, když do navrhování vstupují nové nástroje nebo nahrazují ji třeba?

AG: Určitě se mění motorické schopnosti předat myšlenku tomuto konkrétnímu psacímu nástroji, byla nějaká doba, kdy to byla v podstatě jediná možnost a protože to byla jediná možnost a neměla žádnou velkou konkurenci, tak myslím, že to byla možnost docela propracovaná, tzn. průměrný člověk, který se dostal k architektonickému navrhování, tu věc docela dobře ovládal, ledasco s ní dokázal. Myslím, že ta schopnost je dnes u mladších začínajících lidí, kteří chtějí začínat studovat, daleko nižší, když mluvím jako o technice, o tom, že ten nástroj opravdu ovládají, jakože když byste byl dřevorubec a ovládal byste sekeru a pomocí ní třeba pokácíte padesát stromů za hodinu a kdo to neovládá, pokácí jeden, tak podobně to vidím dnes. Myslím, že to těm lidem jde opravdu daleko hůře, ale je to dané tím, že ten nástroj má konkurenci a je jedno, jestli ji nazveme počítačem nebo tabletem nebo displejem nebo čímkoliv jiným. Ve zkratce, jsem ročník 1979, studovat jsem začal v roce 1998 a v tom roce jsem měl ještě ateliér, který povinně v prvním ročníku musel svoje výkresy odevzdávat nakreslené rukou a je jedno, jestli to bylo tužkou nebo rýsovacím perem nebo čímkoliv, ale byla to ruční práce a ročník, který přišel po nás jenom o rok později, už tuto povinnost neměl. Tzn. když se student rozhodnul odevzdat projekt vytvořený v počítači, tak nemusel vytvořit tužkou vůbec nic a to způsobilo změnu, ta změna je velká a řekl bych, že význam toho nástroje je jiný a vůbec nemám chuť hodnotit, jestli horší nebo lepší, ale jiný.

PB: A vidíte v té změně nějaké rizika nebo potenciály do budoucna?

AG: Nejspíše obojí, ale mám rád takové krédo, to je takový vtip irský, který říká - nostalgie už není, co bývala a na to si často vzpomínám, tzn. že to je jinak, ještě neznám, že to je lepší nebo horší a my nevíme. Myslím, že se odehrála ještě pořád relativně krátká doba, abychom to mohli nějak kategorizovat a abychom mohli říct, že to jde úplně do háje nebo to bude všechno mnohem lepší, ale pár věcí se asi říct dá. Asi se dá říct, že fyzický kontakt s tím nástrojem je opravdu něco jiného, než když Źukáte do klávesnice, je to prostě jiný způsob spojení se s nástrojem a řekl bych, že vyžaduje asi trochu větší trpělivost a zároveň vám ukazuje nějaké limity vašich schopností. Prostě není to tak, že máte k dispozici všechno - máte k dispozici jenom něco a někdy relativně málo, takže vlastně musíte pracovat s tím málem a to ve světě obrazovky častokrát tak není, tam opravdu teoreticky máte k dispozici skoro vše. Jasně, taky to vyžaduje větší míru zvládnutí toho prostředí, což je taky docela dost těžké, ale tohle je rozdíl. A asi takový často zmiňovaný rozdíl, který se asi popsat dá - myslím, že nástroj, který držíte přímo v ruce, vám někdy umožňuje určitou spontaneitu, tzn. uděláte něco a nevíte ani ještě přesně co a až potom dodatečně se na to díváte a nějakým způsobem si to racionalizujete. Já hraju fotbal, za život jsem dal třeba 5000 gólů a třeba 1000 z nich bylo, že míříte k levé tyči a ono to skončí u pravé, ale gól je to taky a v počítačovém navrhování je sice taky možné, ale je mnohem těžší jako tzv. dokázat skicovat ve virtuálním prostředí. To už teda vyžaduje opravdu velké schopnosti, které většinou nemají lidi, kteří začínají, takže paradoxně ta široká škála možností pro ně může být daleko více limitující, než když máte papír a tužku.

PB: Jsme skoro u skriptování, ale teď bych ještě zůstal u psaného vyjadřování, mění se něco?

AG: Myslím, že se výrazně mění schopnost psát a teď myslím fyzicky psát psacím písmem, které na sebe navazuje a píše se plynule a myslím, že se mění např. z hlediska kvantity, když si vybavím, kolik jsme toho byli schopni napsat rukou během svého studia na základní a na střední škole, tak bych si troufnul tvrdit, že současná generace toho napíše výrazně méně, popravdě by mě to i dost zajímalo ... kdyby někdo vzal sešity předmětů a podíval by se na čistou kvantitu, kolik toho bylo napsáno v roce 1985 a kolik je toho napsáno v roce 2022 - jenom tohle kvantitativní porovnání by mě zajímalo, takže to je jedna věc. No ale kvantita se samozřejmě potom propisuje i do kvality, to je spolu spojené, tzn. záleží na tom, jak moc se tomu věnujete a kolik toho uděláte a potom to podle mě má přímý vliv na to, jaká věc to je a jak dlouho vám to trvá a jakým způsobem to musíte editovat, upravovat a škrtnat, je to dost podobný problém jako ten, o kterém jsme mluvili před chvílí.

PB: (Uměla inteligence)

AG: K tomu asi nic neřeknu, opravdu nevím a nezabývám se tím.

PB: (Udržitelnost v architektuře)

AG: Asi vám začnu od těch otázek opravdu odbočovat, protože si je musím pro sebe nějak přeformulovat. Já tomu výrazu dodnes pořádně nerozumím a jediným způsobem, jak se na něho dokážu dívat je, že když něco navrhujete, tak se na to můžete dívat z krátkodobého hlediska nebo z dlouhodobého hlediska. Z krátkodobého hlediska pro mě znamená, že řešíte nějakou aktuální potřebu někoho, je mi jedno, jestli je to škola, rodinný dům, kancelář nebo stánek na trhu nebo prostě cokoli a řešíte to z pohledu, že to musí splnit nějaké kritéria zadání tak, aby to vyhovovalo tomu, kdo to objednal, ale splníte mu to třeba na jednotky let, v lepším případě třeba na desítky let a více už vás to nezajímá. Tak to je ten krátkodobý přístup a potom je dlouhodobý přístup, kde vás opravdu zajímá, co se s tou věcí, kterou jste vymyslel, udělal, navrhnul, postavil, bude dít během celého jejího životního cyklu, jehož délka je mockrát neodhadnutelná, ale vy si můžete dělat nějaké odhady, projekce, plány, představy, jak by ta věc mohla fungovat, stárnout, měnit se, transformovat se, jak je na tohle připravená, aby mohla sloužit takovému účelu a tomu říkám dlouhodobý pohled. A osobně je mi ten dlouhodobý pohled mnohem sympatičtější, než krátkodobý, ale nesetkávám se moc často s tím, že by byl někdo ochoten se o dlouhodobém pohledu opravdu bavit, seriózně ho zvažovat a považovat ho za důležitý v době vzniku té věci. Takže se tomu může říkat jak chce, ale že bych reálně viděl, že se při zadávání jakékoliv stavby reálně diskutuje, co se se stavbou bude dít za sto let, tak s tím jsem se ještě nesetkal.

PB: (Pracovní postupy)

AG: Já to fakt nejsem schopný posoudit, ale můžu vám říct něco velice obecného, moje odpověď není opřená o zkušenosti s projektováním, ale o jiné zkušenosti s jinými činnostmi a hodně bych se divil, kdyby se to do projektování nepropisovalo. Tzn. obecně řečeno, z různých důvodů, které jsou asi hodně komplexní, složité a na dlouhé povídání myslím, že se nacházíme ve společnosti, kterou bych pracovně nazval společností nedůvěry, kde prostě jedna skupina nevěří jiné a protože si vzájemně nevěří, tak mezi sebe vkládají celou řadu kontrolních mechanismů a překážek, ty můžeme nazvat jakkoliv a díky tomu ty mezifáze nebo řekněme jednotlivé výkony, které jsou kontrolované myslím neustále bobtnají, tzn. jsou větší a větší, obsáhlejší, kvantifikovanější a obsahují čím dál tím větší množství pro mě osobně častokrát relativně zbytečných věcí. A můžu říct, když to popíšu jako jednoduchou zkušenost, tak jsem ze Zlína a měl jsem kdysi možnost se podívat na projektovou dokumentaci firmy Baťa - když to řeknu jednoduše, tak tehdejší slavní architekti častokrát navrhovali věci v měřítku 1:100 či 1:200 a jenom málokdy šli do měřítka jako 1:50, potom existovalo stavební oddělení firmy, které ty věci propracovávalo do trošku větších měřítek, ale rozhodně se nejednalo o mimořádně složitou projektovou dokumentaci, jak jsme zvyklí dnes a potom existovala kvalifikovaná stavební firma a ten výsledek je dobrý. Tzn. myslím že pod taktovkou investora existovalo vlastně sehraný tým, který můžeme nazvat architekt, projektant a realizátor, ti si ale do jisté míry vzájemně věřili a věřili v to, že každý z nich je profesionál a snaží se o co nejlepší výsledek a díky tomu množství pokreslené papíru mezi nimi bylo daleko nižší, než je dnes u jakékoliv blbosti. Tzn. dnes ta elementární důvěra neexistuje a myslím, že existuje prostředí nedůvěry - protože ten to nebude umět postavit, tak je to potřeba rozkreslit do úplně posledního detailu, protože nevíme, jestli to bude pro lidi nezávadné, musíme zařídit všechno toto a toto a toto, aby tam někdo mohl existovat a nic se mu nestalo a neustále si na sebe vytváříme takovou bobtnající past, do které se ukládá obrovské množství času a činnosti, kterou ve většině případů osobně považují za zbytečnou.

PB: (Koordinační)

AG: Odpovím vám na to jinak, protože tuhle zkušenost třeba mám, ale není to asi tam, kam otázku směřujete. Koordinační je těžká práce, je to jedna z nejtěžších prací, ale není moc zábavná, tzn. lidí, kteří by ji byli schopni dobře vykonávat a opravdu by to uměli a ovládali a dokázali by vytvářet takové prostředí, aby jednotlivé složky na sebe smysluplně navazovaly a fungovaly efektivně, tak těchto lidí je strašně málo, za život jsem potkal třeba tři, kteří mají schopnost vytvořit svou organizační činnost prostředí, ve kterém se těm jednotlivým složkám dobře spolupracuje. V naprosté většině případů se nic takového neděje nebo se to tzv. řeší ad-hoc, až když už vám nic jiného nezbyvá. Takže myslím, že vytváření pracovního rámce pro jednotlivé složky, ve filmu je to asi úloha producenta nebo kreativního producenta, v našem oboru moc nefunguje.

PB: Je to proto, že se velikost týmů v rámci interdisciplinarity zvětšuje ...

AG: Ano, určitě je to jeden z důvodů, ten počet lidí, kteří se podílejí na výkonu určitě roste, předpokládám, že je to logické, jak se zvyšují nároky na jednotlivou dokumentaci, tak samozřejmě dochází k vyšší efektivitě díky nástrojům výpočetní techniky, ale určitě přibývá i lidí, kteří na tom pracují a zkoordinovat je, zvláště když třeba nejsou součástí jedné kanceláře, což je určitě jedna ze změn současného světa, kdy už nemusíte mít kancelář o tisíce lidí, ale máte kancelář o pěti lidech, ale spolupracujete s dalšími desítkami různých jiných samostatných složek, tak tohle dát dohromady je myslím opravdu těžké a není tam pro vás žádný benefit ... Raymond Chandler, vynikající americký autor detektivek, kdysi v jednom románu napsal, že s policejní prací je to jako s politikou - vyžaduje to ty nejlepší lidi, ale nenabízí to nic, čím by je to přitáhlo.

PB: (Komunikace)

AG: Zase se to pokusím vztáhnout na svoji vlastní zkušenost, protože jediné o té můžu mluvit. Považuji za neefektivnější způsob lidské komunikace z očí do očí a jakoukoliv jinou považují za horší a ty se potom asi dají rozdělit do různých škál, to je už jedno, jestli je to takový rozhovor, jaký vedeme my dva spolu přes počítač nebo jestli je to email nebo jestli je to telefonát, dopis nebo cokoli jiného. Myslím, že to je způsob, který mezi lidmi klade větší množství překážek, než když jsou naproti sobě a vidí, jak se jim pohybují oči a pusa a jakou mají neverbální komunikaci a jak se hýbou tělem atd. A myslím, že tyto způsoby komunikace, které se někdy vydávají za efektivnější, za nějakou časovou úsporu, že to je jako rychlejší napsat email, tak podle mých zkušeností jsou ve finále vždy méně efektivní - trvají déle a napáchá se v tom tolik problémů a chyb, že ve výsledku by bylo výhodnější, kdyby se lidi potkali.

PB: (Měřítko a vrstvení témat)

AG: Zase to musím trošku rozdělit. Jedna věc je asi pohled ze strany architekta, co si o sobě myslí on a jakým způsobem by to viděl. Myslím, že tam by častá odpověď byla, že měřítko nerozhoduje, že je to jeden způsob přemýšlení o světě a ten se dá promítnout do návrhu meziplanetární soustavy nebo do kliky a to může být podle mě pohled celé řady tvůrců, kteří říkají - nejsme na nic specializovaní, dokážeme cokoli, když na to budeme mít dost času a dobré zadání. A potom je ale jiný pohled a to je pohled zadavatele, kdo práci architekta poptává a já jsem to kdysi napsal do nějakého blogu a nazval jsem si to architektura středního měřítka a myslím jsem tím to, že architektům se častokrát nezadávají ty malé věci, protože si zadavatelé říkají - ne, to je moc malé, to by je nezajímalo, to by nechtěli dělat nebo je na to málo peněz, nemůžu přece po nich chtít, aby mi navrhli knihovnu, to je nesmysl. A zároveň tam nejsou ale ani velké měřítko, protože si někdo zase řekne, že se architektů netýká, kudy se povede dálnice a kudy se povede železnice a kde se bude stavět jaderná elektrárna - to s architekturou nemá nic společného. Myslím, že veřejné mínění efektivně odřízlo oba ty konce a zbyl z toho takový nějaký zvláštní prostředek, že to musí být větší než něco a menší než něco, abyste se tím mohl zabývat. To je můj pocit, jak vnímám společnost u nás z hlediska poptávky architektonického výkonu, ale myslím, že to je diametrálně odlišný pohled, než pohled toho, kdo by tu věc chtěl navrhovat.

PB: Šlo by nějak dospecifikovat, jestli se v tom výřezu něco mění, dělají třeba architekti větší urbanistické projekty?

AG: To si nemyslím, otázka by byla co porovnáváme s čím a když půjdu trošku do minulosti, tak ještě na přelomu 80. a 90. let normálně běžně existovala profese, která se jmenovala hlavní architekt okresu a ta potom postupně vymizela, přestaly fungovat okresy, vznikly kraje, nějaké pokusy na vytvoření architekta kraje byly, ale nemyslím, že by byli moc úspěšní a že by to bylo považováno za standard. Takže naší společnosti chvíli trvalo, než se vůbec propracovala k tomu, že asi má smysl mít nějakého obecního městského architekta - těch pozicí v republice už dnes bude přes stovku možná a možná

i více, ale že bychom se posunuli k nějakému pochopení, že je možné zabývat se ještě většími celky, tak to si nejsem moc jistý. Ale možná tam cítím nevyslovenou otázku, kterou si zkouším pro sebe pochopit, kdysi o tom mluvila Eva Jiříčná a já jsem si to párkrát taky ověřil na vlastní kůži, že kdykoliv jsem v zahraničí řekl, že jsem architekt, tak následovala otázka, na co se specializují a ta otázka mřila k tomu, že oni chtěli snad detailnější odpověď na téma, jestli navrhuji bytové domy nebo dělám školy nebo něco takového. A myslím, že u nás přetrvávalo prostředí, kde tohle nebylo nutné, kde bylo možné říct, že jsem architekt a jsem schopný udělat školu, letiště, rodinný dům nebo rekonstruovat národní divadlo a nemám specializaci na úzký obor a do určité míry to byla i krása této profese, že v sobě má určitou všeobecnost, že s tímto způsobem přemýšlení je možné dostat se k různým úkolům a ty úkoly udělat různě dobře. A zajímavé je, že logicky častokrát zadavatele zajímá, jestli už jste tu věc předtím dělal 7x, 8x, 10x nebo 15x a častokrát si říká, že čím vícekrát jste jí dělal, tím větší je šance na dobrý výsledek. Ale moje zkušenosti to nepotvrzují, protože jsem mockrát viděl, že když někdo něco dělá po 15., tak už to rozhodně nedělá s takovým nasazením jako poprvé a někdy je ta míra nasazení důležitější, než míra zkušenosti. V momentě, kdy máte velkou chuť dosáhnout dobrého výsledku, tak s tím častokrát dokážete i suplovat tu nedostatečnou zkušenost.

PB: (Architektonická oborová diferenciacie)

AG: Zase obecný komentář je, že mě ta legislativní stránka věci moc nezajímá, což platí téměř ve všem, mě zajímají mnohem více vzorce chování, než jakým způsobem je to potom propsáno do zákona a tam můžu mluvit z pozice lidí, se kterými jsem se v životě setkal. Tzn. teď mluvím o klientech o zadavatelích, protože to je jedna z mých prací, že jsem se ocitnul na začátku různých procesů zadávání staveb třeba stokrát v životě a viděl jsem, co zadavatel vyžaduje a co chce a jakým způsobem se k tomu snaží dobrat. A viděl jsem, že ať už to nazveme krajinářskou nebo zahradní architekturou, tzn. něco s přírodním aspektem vyvíjejícího a měnícího se v čase, kdy to roste atd., tak častokrát to bylo něco, co se zmiňovalo jako důležité, ale v tom procesu to bylo na konci, kdy někdo říkal - prvně navrhne dům a potom ho nějakým způsobem okrášíme tady touto přidanou věcí. A vždy, když jsem měl možnost do toho nějakým způsobem promluvit, když mám možnost ten rozhovor s těmi lidmi vést, tak se snažím tu hierarchii obrátit a říkám, že ty stromy rostou dlouho a nejenom stromy, ale že tady ta nepředvídaná věc, kterou člověk nemá ve svých rukou, protože vy pro to můžete vytvořit nějaké podmínky, ale nevíte co se následně stane, tak to je něco, co vyžaduje opravdu čas, trpělivost a nějaké podmínky, takže je dobré s tím začít úplně na začátku, přestože to vypadá, že to je kolikrát v nějakém konfliktu s tím umělým stavěním. Když tento rozhovor vedeme, vždy se mi zdá, že to zadavatelé pochopí a v tu chvíli se ještě málokdy rozhodnou, že by prvně oslovili krajinářského architekta a teprve potom následně architekta, ale už se aspoň dostali do situace, že chápou, že je mají oslovit zároveň a přimět je, aby spolu od začátku vedli dialog, aby spolu byli v souladu, aby to nebylo tak, že jeden překvapí druhého, kdy jeden má nějakou představu a potom přijde druhý a dotvoří to nějakým úplně jiným způsobem. Takže myslím, že pomalu u nás začíná takové jako uvědomění, že kvalita prostředí se netýká jenom té vaší věci, realizace a individuální stavby, ale i většího zapojení do celku, který můžeme nazvat městskou čtvrtí, obcí vesnicí, krajinou, ulicí atd. a že to je specifická dovednost, kterou někdo musí chtít a když ji nechce, nevyžaduje, nezaplátí a nevytvoří pro ni podmínky, tak ji ani nedostane. Takže se mi zdá, že když se řekne taková obecná floskule na téma architekt, častokrát se to popisuje jako člověk, který má schopnosti kreativně spolupracovat s nejrůznějšími lidmi nejrůznějších schopností a odborností a je nějakým garantem či koordinátorem, ale moje zkušenost se vzdělávacím prostředím v Česku častokrát byla taková, že se to možná říká, ale málokdy se to dělá a málokdy během toho studia nastávají situace, ve kterých byste měl za úkol tuhle svoji schopnost spolupráce trénovat s lidmi, kteří tu věc vidí hodně jinak. A uvedu jeden konkrétní příklad - když jsem byl ve druhém ročníku na architektuře, tak jsme měli ve škole vynikající inženýry, kteří ovládali statiku a beton, byli to prostě inženýři SIALu, to je to „I“ v názvu toho a v tu dobu už to byli starší pánové mezi sedmdesátkou a osmdesátkou a oni častokrát přišli nebo nám nabídli možnost ze svého pohledu konzultovat náš ateliérový projekt a ne na konci, ale v procesu. A když jste za ním přišel, třeba za panem inženýrem Vodou, tak on si od vás vyslechl co chcete a potom vám předložil nějaké řešení a v momentě, kdy jste řekli - to je super, to беру, takhle to chci, tak on vás většinou zarazil a řekl - to ne, to jsem to teda mohl navrhovat já, tohle je moje řešení, ale vy byste měl chtít svoje a mít nějakou svoji představu o tom, co chcete a proč to takhle chcete a ta by měla být jiná, než ta moje a my bychom je měli společně začít konfrontovat a měli bychom se dobrat nějakého řešení, které je ještě jiné, než jste si myslel vy, a než jsem si myslel já a pokud tento proces se mnou nechcete podstoupit a odsouhlasíte mi můj názor, tak jste tady trochu zbytečný. A to byla oči otevírající zkušenost, protože jste byl na začátku svého studia, moc jste toho nevěděl a ten člověk, který měl za sebou celoživotní zkušenosti, ve vás ale viděl svého partnera, se kterým se tu věc snaží dát dohromady a mi to připadalo s odstupem času nádherné a hrozně těm lidem za to děkuji.

PB: Neděláte vlastně i ve správě vystavěného prostředí, když pomáháte samosprávám se zadáním?

AG: Já vás lehce poopravím, tuhle práci nedělám pro samosprávy, dělám ji pro soukromé klienty opravdu v naprosté většině případů nebo i absolutní většině a vyhovuje mi, že mluvím s lidmi, kteří chtějí něco za svoje peníze pro sebe a častokrát jsou schopni udělat rychlé rozhodnutí, stejně tak jako já jsem schopný jim rychle říct svůj názor. Většina mé práce spočívá v tom, že se snažím porozumět tomu, co chtějí, tzn. kdybych měl svoji práci v této roli popsat - spočívá v kladení otázek, položím jim v průběhu ne desítky, ale pravděpodobně stovky otázek, abychom si společně dokázali upřesnit, o co vlastně jde a proč se to dělá. Takže ani tak nejde o konec ve finále, ten já častokrát nedohlédnu, ale jde mi spíše o vytvoření prostředí, ve kterém lidé, kteří ty rozhodnutí dělají, je mají už několikrát proformulované, prostřílené ze všech stran a vyzkoušené různé alternativy a varianty. A není to rychlé spontánní rozhodnutí, protože na ty já ve vystavěném prostředí moc nevěřím a co jsem si z toho odnesl je, že jsem se naučil respektovat výsledky, které jsou mi bytostně nesympatické, pokud vím, že jsou výsledkem promyšleného procesu, který opravdu někdo seriózně udělal. A naopak těžce nesu rozhodnutí, u kterých vidím, že si někdo myslel, že to je jako jedno, že to není důležité, že to je celkem fuk, jestli je to zelené, fialové nebo červené a klidně ať je to jaké chce ... v momentě, kdy vidím, že tam je taková určitá lehkomyšlnost při rozhodování, tak se snažím do ní vstoupit takovým způsobem, aby z toho vymizela a aby se ukázalo, že to je seriózní práce.

PB: Jste vlastně na začátku činností, které se mohou vykonávat v rámci správy vystavěného prostředí jak ve veřejném, tak soukromém sektoru. Už jste zmiňoval zkušenost s inženýry z Liberce, chtěl byste ještě okomentovat vztah architektů a inženýrů?

AG: Myslím, že to má být partnerský vztah a nemá to být konkurenční vztah. Spoustu problémů způsobuje, když si jedna o té druhé straně myslí, že ji nepotřebuje a začne ji suplovat a myslím, že se to děje oboustranně a má to potom nějaké dopady i v legislativě. Ale větší problém vidím v tom, když pod tlakem času, peněz nebo zadání ta jedna strana řekne, že to zvládne sama. Výsledky, které většinou vidám, mi dokazují, že to většinou jedna strana sama nezvládne.

PB: Jak vnímáte naši anomálii univerzit, na kterých jsou fakulty architektury a zároveň stavební fakulty, na kterých jsou katedry architektury?

AG: Nevím, je to pro mě nesrozumitelné, nechápu to, neznám důvody, proč to tak vzniklo a připadá mi to zbytečné.

PB: Vidíte v tom i nějaké riziko pro architekturu?

AG: Žádné velké riziko v tom nevidím, ale připadá mi fakt zvláštní, že můžete studovat dvě velmi odlišné věci, na jejichž konci je stejný výsledek, ale znova, podle mě to fakt lehce vede k tomu ... ta věc je hlubší, i s inženýrskou autorizací jste schopný dělat celou řadu věcí, která by myslím padala do ranku architekta, jasně, jsou tam nějaké rozdíly a výjimky, ale není jich zase tolik. Ale asi bych se soustředil spíše na to, že výměna názorů mezi různými vzděláními má být spíše produktivní a je založená právě na tom, že to vidíte jinak, než na tom, že se snažíte vzájemně si podobat.

PB: (Výstavba)

AG: Mám takový obecný komentář - rovina je dána třemi body, tzn. to je tu minimum, které zajistí stabilitu. Já jsem si to pro sebe kdysi přeložil, že když máte židli a je to jako trojnožka, tak na těch třech nohách to opravdu stojí a nekýve se to, což neznamená, že nemůžete mít židli na dvou nohách nebo židli na jedné noze, to můžete, ale nikdy to nebude standard, vždy je to spíše výjimka a může to vést k naprosto fantastickému výsledku, ale i naprosto mizernému výsledku, tzn. je to způsob s daleko větším rizikem, aspoň takhle to vidím. A ta trojnožka myslím je opravdu stabilní a v momentě, kdy se některé ty složky začnou vzájemně slučovat, je to odchylka od toho, co bych považoval za správné řešení. A jak říkám, připouštím tady tu pochybnost, může to vést k lepšímu výsledku a může to vést k horšímu výsledku, ale každopádně bych si vždy dával pozor, když bych viděl, že ty dvě složky jsou sloučené, to bych k tomu vyžadoval vyšší míru pozornosti.

PB: (Veřejná správa)

AG: Zase se vracíme k tomu prostředí důvěry či nedůvěry. Pokud se nepletu, ale nejsem v tom žádný odborník, myslím, že kompetence, ať už ho nazveme městského, obecního nebo jakéhokoliv jiného architekta, nejsou nějak automatizovaně standardizované nebo popsány zákonem, že by byly jednoznačné a nezávratné, aspoň tak jsem to navnímal, když jsem se ocitnul v různých situacích a zdálo se mi, že úspěšnost či neúspěšnost padá pouze na kvalitě vztahů mezi ním a jeho politickým zadavatelem. Tzn. když vedení obce, ať už je reprezentováno starostou, místostarostou, radou nebo zastupitelstvem, resp. je někdo, kdo takovou roli a kompetenci poptává, vyžaduje, chce jí mít, má k ní nějaký respekt a chce s ní vést dialog a neříkám tím automaticky, že musí jako poslechnout nebo něco takového, ale bere to jako vážnou věc, o které je třeba diskutovat a brát vážně, tak to vede k úspěchu. A obráceně, když je kvalita toho vztahu slabá, tak ať jsou ty kompetence na papíře popsány jakkoliv, výsledek k ničemu moc není. Takže myslím, že někde na prvním místě je uvědomění si důležitosti fyzické podoby prostředí a ochoty zabývat se jím, ale to se nedá vynutit a naučit se to dá asi jen velmi pomalu.

PB: (Předpoklady architektonického vzdělání pro pozice)

AG: Těch pozic, kterých by se vzdělávání mělo dotknout, jsou podle mě desítky, jestli ne stovky a myslím, které by v nějaké formě volitelných předmětů měly být jednoznačně součástí studia a jak jsem to měl možnost pozorovat zvenku, školy se v tom chovají relativně konzervativně a častokrát neexistuje shoda na tom, jestli to vůbec stojí za to. A myslím, že to za to stojí, protože když se to dělat nebude, tak to potom budete dohánět následně ve formě samouka v praxi. Já jsem si tady těch rolí vyzkoušel několik desítek, na žádnou z nich jsem neměl vzdělání, ale myslím, že by nebylo tak těžké opravdu se těchto rolí během studia dotknout a vysoce pravděpodobně se to pomalu děje. Protože předpokládám, že kurikulum škol není neměnné a jakmile vyrostete určitá poptávka, tak školy reagují, akorát častokrát s velkým zpožděním.

PB: Potom je otázka, jestli se právě v tom dynamickém prostředí dají nějaké konkrétní pojmenovat a vybírat, kdy často bývá i odpověď, že ne, ale je nutné poskytnout prostor pro cokoli, s čím student přijde.

AG: Myslím, že jich je opravdu hodně a je to určitá výhoda, pracovně architektuře říkám, že to je inteligentní forma organizace častokrát propsaná do prostoru a tady ta schopnost srovnávat věci, zároveň postihnout malé i velké měřítko, zároveň ta schopnost pokládat otázky, porozumět zadání a mockrát se zadání snažit třeba přeformulovat, když se vám zdá, že není dostatečně propracované nebo nemíří směrem, kde se očekává cíl, tak to je schopnost, která je uplatnitelná daleko šířeji, než si spousta lidí myslí a možná daleko šířeji, než vědí studenti, kteří se architekturu vydávají studovat.

PB: U nás máme školy menší, větší i největší a každá má jiné možnosti, neměly by se nějak profilovat v rámci této komplexity?

AG: Nevím, jestli měly, ale určitě mohly, záleží jenom na nich, jestli to považují za důležité a možné a potom to samozřejmě možné je. Díky tomu, že vzdělání je v Česku, nechci říkat zdarma, ale ve většině případů hrazené z veřejných peněz nebo alespoň jeho podstatná část, tak tlak reagovat na poptávku je daleko nižší, než třeba ve Spojených státech amerických, kde se bez svých klientů platících studentů prostě neobejdete a když se bez nich neobejdete, tak se musíte více zajímat o jejich skutečné potřeby a na ně reagovat. U nás je tento tlak menší, takže bych řekl, že odpověď na poptávku je daleko pomalejší, ale to není nic šokujícího a nepovažují to automaticky za něco strašného, jenom se mi zdá, že tak to je.

PB: (Společenská role architekta)

AG: Občas jsem se tím zabýval se svými studenty - ptal jsem se jich, kdo je klientem věci, kterou navrhují, následně jsme spolu vedli debatu a vždy jsem zastával názor, že klientem jsou všichni. Byla to zajímavá debata, protože řada z nich to tak automaticky nechápala a automaticky si myslela, že klientem je tzv. ten, kdo to platí, kdo v tom bude bydlet, kdo to objednal, ale tak to podle mě není. Myslím, že ano, to je důležitá část klienta, ale ještě další část je kdokoliv, kdo se pohybuje kolem nebo ani nepohybuje kolem a bydlí třeba pět set kilometrů daleko - i toho se pořád dotýká. A to je podle mě ta společenská odpovědnost, tzn. vaším úkolem za jakékoliv situace je snaha najít takovou odpověď, která vede ke zlepšení prostředí pro všechny, byť to může znamenat, že to je prakticky nemožné, nedosažitelné, že to je nějaký ideál, který je

opravdu nereálný, ale myslím, že to je výchozí premisa. Tzn. moje práce, kterou jsem si zarámoval před 15 lety, se týká toho, aby jiní lidé brali architekturu a vystavěné prostředí vážně, aby ho chápali jako důležitou věc, možná mnohem důležitější věc, než si mysleli doteď. A to je moje role a moje společenská odpovědnost, naformuloval jsem si ji sám, od té doby se jí věnuji a budu se jí věnovat do konce života.

PB: Dalo by se to říct i tak, že je to nějaká forma vystoupení z profesionálního rámce a vytváření prostoru pro to, aby mohla vznikat kvalitní architektura?

AG: Je to možné, já jsem si to naformuloval tak, že jsem po různých zahraničních pobytech a návratu domů vycítil dojem, že to spousta lidí nezajímá a nepovažují to za důležité, slyšel jsem rozhovory v metru mezi dvěma lidmi, kdy někdo řekl - aby už ta nová stanice metra byla, mi je úplně jedno jak bude vypadat, hlavně že to bude jezdit. A říkal jsem si, že dokud společenská atmosféra bude taková, že někdo bude říkat - mi je jedno jak to vypadá, není to důležité, tak já tady žádnou práci nemám a připadalo mi nesmyslné zabývat se navrhováním věcí pro lidi, kterým je to jedno a než abych se soustředil na úzkou skupinu lidí, kterým to jedno není, tak mi připadalo smysluplnější tu úzkou skupinu rozšířit, aby byla početnější.

PB: Souvisí kvalita architekta s odbornou způsobilostí?

AG: Ne.

PB: (Architekt v politice)

AG: Bylo období, kdy v podstatě neexistovali, není to tak dávno a já mám radost, že přibývají a myslím, že to je bezvadná profese, aby byla součástí nějakého týmu, kolektivního rozhodovacího orgánu, ale nemá to být ta rozhodovací složka, protože myslím, že naše schopnost navrhovat možnosti je daleko silnější, než z nich vybírat.

Ing. arch. Mag. arch. Saman Saffarian

PB: (Tvorba)

SS: Myslím, že funkce tvorby architektury nebo urbanistických celků je pořád stejná, ale reaguje na dobu, která se mění možná tím, že je k dispozici více informací a dezinformací, které mohou být environmentální, globální, klimatické a je snaha na to reagovat a tvorbu informovat. Ale to samo o sobě nestačí, protože to je na globální úrovni a každý z architektů na to reaguje podle svého pracovního postupu jiným způsobem. Jak se mění globální výzvy a vyvíjí se různé nástroje a postupy nebo vznikají nové, ve výsledku se mění i naše práce, ale úkol architektury je pořád stejný. V oblasti, kde se pohybujeme, tak procházíme tady pojmenovaným, ale ta činnost je rozdělena někde mezi akademickou sférou a vyloženě tvůrčí praxí. Často, když se na fakultě v oboru architektury připravuje nějaký kontext nebo infrastruktura pro vědu a výzkum, tak to vlastně je takové plánování nebo správa pro to, aby mohly vzniknout jednotlivé projekty a tvůrčí část už je založena na specifiku daného projektu, kontextu, technologii, výzvěch atd.

PB: (Umělá inteligence)

SS: Budu parafrázovat. Myslím, že ať už se nám to líbí nebo nelíbí, ať už je to etické nebo neetické, tak vývoj tam spěje. Když se podíváme na velmi extrémní příklad, tak je to Ray Kurzweil – The Singularity Is Near, kde popisuje, že se zmenšují a zlevňují čipy a zvyšuje se jejich výkon, což dává možnost implementace do všech věcí, které předchází Internet of Things a kumulativně té syntetické inteligenci. A projevuje se to, už to tady je a projevuje se to více, to jenom ke kontextu. Myslím, že co se týče tvorby, dobře to popisuje Mario Carpo ve své knize The Second Digital Turn, i když se se všemi fakty nedá ztotožnit. Popisuje přechod z tužky, když jsme kreslili a rýsovali domy na papíře, do CADových softwarů, které ale dělají vlastně totéž, že čáru taháme sice z bodu a do bodu b, ale myší. Čára se zaznamená, dá se kopírovat, má to určitou flexibilitu, ale člověk je toho operátorem, odněkud někam tahám čáru jako nejmenší jednotku akce. A ta druhá digitální vlna je, jak popisuje Carpo, když nástroj začne být tak silný, že začne návrháři intuitivně nabízet možnosti a integrace různých potenciálních možností. Nemyslím si, že nebude profese architekta důležitá, ale ten se možná stane do jisté míry dirigentem, protože tyto nástroje mohou nabízet spoustu možných různých variant a inteligence návrháře je o tom, které vybrat a jak je zkombinovat pro daný účel.

PB: Takže si spíše myslíš, že to nemůže úplně nahradit vstupní invenci a zadání?

SS: Budoucnost se dá těžko předvídat, ale myslím, že věci, které se dají automatizovat, resp. jsou vyčíslitelné a kvantifikovatelné, což znamená veškeré analýzy, variace na stejné téma, ať už je to strukturální analýza nebo maximální zastavěná hmota v územním plánu, tak tyto procesy, protože se zakládají na normách nebo vyčíslitelných hodnotách, se dají generovat v různých podobách a dají se automatizovat. Ale momentálně máme v celé Evropě nebo i světě stejný problém, jak definovat co je artistic research, kde jsou hranice, jak to můžeme hodnotit a porovnávat různé druhy umění a fakt, že to nedokážeme ani dobře klasifikovat jenom proto, abychom dokázali dobře sestavit doktorské programy, dobře vytvořit finanční infrastrukturu pro podporu uměleckých a tvůrčích činností, ukazuje, že problém je komplexnější na to, aby ho jednoduše a rychle mohla převzít umělá inteligence. Takže myslím, že tohle s námi ještě dlouho zůstane a automatizace převezme nebo nám spíše ulehčí některé věci, které jsme museli dělat ručně. Doufám, že to bude informovat tvorbu, která potom bude o to zralejší a lepší.

PB: Co pro tebe znamená udržitelnost v architektuře?

SS: To je velmi dobrá otázka, udržitelnost je téma, kterým jsme se zabývali už při studiu, ale bylo trochu na periférii. Spotlight architektury byl namířený na jiné hodnoty a čím jdeme dále a globální výzvy se proměňují, tím se právem udržitelnosti dostává pozornosti, protože se opravdu dějí věci environmentálního charakteru, na které se reaguje použitím materiálu, ale to je udržitelnost z pohledu materiálových zdrojů, klimatických změn a šetrnosti. To jsem chtěl na začátku zmínit, aby bylo jasné, že to je také téma, ale není to všechno, samozřejmě se k tomu potom vztahuje zneužívání těch výzev jako např. greenwashing, když se udělá stejný běžný dům, akorát se solárními panely, ale tohle nechme bokem. Potom máme udržitelnost v architektuře, která se někdy může s tou environmentální bit, protože můžeme argumentovat, že environmentální udržitelnost znamená nestavět, což znamená zánik profese nebo minimálně stagnaci. Nestavět je jedna varianta a druhá je stavět věci, které se rozpadnou, pohltí je příroda, jsou biodegradabilní z obnovitelných zdrojů. A potom zůstane otázka, co jako civilizace zanecháme dalším civilizacím v budoucnu jako náš vzkaz nebo příspěvek do diskurzu architektury. Gotický chrám je krása, kterou jsme zdědili a dodnes se jí inspirujeme a otázka je, jestli v momentu, kdy se nám nejen rozvírá digitální svět, ale spousta výrobních technologií, automatizace a umělá inteligence, zanecháme vlastně to, že nezanecháme nic, že nebudeme stavět nebo zanecháme stavby, které nebudou mít tu odvahu, nebudou reflektovat sofistikovanost, kterou máme k dispozici, a budou velmi spotřební, aby se rozpadly a nebyly vidět. Takže myslím, že udržitelnost musí být pojata i z hlediska vývoje architektury.

PB: Často se diskutuje, že musíme stavět tak, aby domy naopak vydržely, byly adaptabilní, aby nebyly specifické jenom pro jednu funkci.

SS: Vrátím se k tomu zneužívání globálních výzev, které vedou k tomu, že se snažíme používat lepší materiály a způsoby stavení atd. a samozřejmě musíme budovy stavět tak, aby byly adaptabilní a flexibilní, ale často děláme krátkozraké rozhodnutí, když se beton označí za škodlivý, protože má při výrobě velký CO2 footprint, ale neuděláme si dobrou LCA analýzu. Ano, stojí to hrozně moc energie a škodí to přírodě, než něco postavím, ale pokud postavíme dobře provedený betonový skelet, tak nám může sloužit v několika iteracích proměn budovy a my ho můžeme doplňovat, vyměňovat fasádu nebo měnit dispozice, to je flexibilita a adaptabilita. A neznamena to, že je lepší cestou, když postavíme špatně navržený dřevěný biodegradabilní skelet. Je důležité jednotlivé části konstrukce budov rozdělit do několika skupin s ohledem na životnost a tím pádem použitý materiál. Například nosná konstrukce a základní infrastruktura by měla mít nejdelší životnost a až potom se dostáváme k fasádě, interiéru a dalším částem.

PB: (Pracovní postupy)

SS: Tvorba architektury se skládá z několika na sebe navazujících fází a v ideálním případě je architekt dirigentem všech. Mám pocit, že mezi činnými architekty jsou takoví, kteří se zabývají jenom návrhem nebo studiem, kde to více tíhne k takovému jako marketingu nebo vizi projektu a potom následuje často přetržený proces, protože tito tvůrci mají sestavený tým, aby dokázali tyto věci plnit jak efektivně, tak vizuálně stylisticky nebo co se týče vize správně a předává se to dál. Toto vidím jako trochu problematické, protože myslím, že architektura není jen o začátku. A vnímám, že jelikož je to velmi svižný, rychlý a někdy bolestivý proces tvorby, ať už jsou to soutěže atp., pro mladou generaci je to akceptovatelnější, i přes tu bolest, než ten dlouhý proces, který se potom táhne několik let, než se dům postaví. Je tam riziko, že se spousta idejí nepropíše nebo se časem více z projektů vytratí. Tohle trochu vnímám, ale nemám dostatečná data a možná to takto dedukuji z nějakého menšího spektra lidí, které kolem sebe vidím.

PB: (Nástroje)

SS: Navážu na předchozí. Podle toho, jak si architekti vyhodnotí své silné stránky, zhodnotí trh a začnou fungovat v určité oblasti třeba na návrhové části, studii, koncepci, tak využívají nástroje, a to můžou být nástroje PR, marketingové, sociální média atd. Ale jelikož já, ne že v tom nemám zkušenost, ale snažím se o trochu jinou metodu práce, tak nástroje vnímám spíše jako ty digitální, které pomáhají vytvořit informovanější rozhodování, což je ale velmi základná věc, protože česká architektonická scéna byla dlouho rezistentní k přijímání těchto postupů, což tak zpravidla bývá. Máme strach z věcí, které neznáme a ty považujeme za nedůležité nebo nepotřebné a když se tato nedůvěra akumulovala, tato generace propásla jednu zásadní vlnu, která byla sochařská, formální, skulpturální a excentrická, ale vystřízlivěla. U každé technologie jsou na začátku nějaké výstřelky, ale vystřízliví to do podoby, kde nástroj už není jenom samoučelný, ale slouží pro racionalizaci, prošetření materiálu, lepší výběr designových směrů a je tím pádem více informovaný. Když jsem s těmito digitálními nástroji začínal ještě na škole nebo hned potom ve Vídni a když jsem s nimi intenzivně pracoval v Londýně a potom ve Stuttgartu, vnímal jsem tu proměnu a vnímám, jak to dnes je používáno a kupodivu si myslím, že tady máme tu zpožděnou vlnu. Ale ta rezistence a odpor tady pořád je, a když už se to používá, tak se to považuje za sebeúčelné, ale právem, protože generace, která to teď používá, je ještě zaseklá v těch formálních a skulpturálních možnostech nebo variacích a komplexitě forem, ale to nepomáhá, nepřispívá to, protože ty nástroje potřebujeme používat trochu složitějším způsobem. A to jsou ty, které používám, což je reakce na místa, kde jsem byl nebo jsem měl možnost přispět ať už akademicky nebo v praxi, takže to je jak nástroj, tak přijímání nástrojů. Zatím jsem nehovořil o BIMu, který se mi zdá výborný pro automatizace, zefektivnění v navrhování objektů, kde usnadňuje nějaké dílčí procesy jako změna dveří, oken nebo tabulky, výpisy prvků atd., ale odebírá možnosti, které software dává pro atypické řešení a to se samozřejmě nikde nepíše a neříká, protože nikdo nechce ukazovat slabiny. Architekti to používají pro silné stránky, ale podvědomě jim to ubírá ... i tou tužkou se tím pádem potom navrhuje volněji. Ale bezesporu je to užitečné, akorát ta hrozba tam je podobná jako bylo v době průmyslové revoluce a standardizace, která přišla a donutila nás, aby zaprvé vymizela spousta malých firem stavební výroby, všechno se standardizovalo, ale taky to zúžilo repertoár možností pro určité tvary a prvky, které byly používány, což vedlo k určité monotónnosti. BIM může přispět obrovským způsobem, ale na tohle nesmíme zapomenout.

PB: (Komunikace)

SS: Na jedné straně je úžasné, že člověk může iniciovat, koncipovat a řídit projekt s kýmkoliv z celého světa, koho zná nebo pozve do spolupráce, on-line aplikace samozřejmě pomáhají v komunikaci, možná to nemá ten charakter, šarm a nějaké přidané hodnoty osobních setkání v ateliéru, ale je to výhoda. Nevýhoda toho, že všude jsou dostupné informace a všude si můžeme zavolat je ta dezinformace nebo krátkozrakost. To je důsledek přehlcení informací, protože každý jsme zvyklí mít své feedy a čteme nejlépe mezi řádky a nejhůře jenom ty šokující a provokující titulky a to je problematické, protože jak jsme se bavili třeba o té udržitelnosti, tak uděláme krátkozraké rozhodnutí. Nejdeme a nepochopíme, na čem to stojí a jaké by byly metody pro udržitelnou výstavbu, ať už vůči přírodě nebo pro architekturu samotnou a děláme povrchní rozhodnutí, což je často ten greenwashing a ono to spouště lidem takhle prochází, protože přehlcení informacemi je globální jev a trošičku to degraduje sílu profese a ubírá hloubku, kterou by tvorba měla mít nebo by jí příslušela. Na akademické půdě je problematické, když je pro studenty příliš otevřený přístup k informacím, protože je těžké rozpoznat pravdu od polopravdy nebo nepravdy. Kdokoliv, kdo má blog a dobře ho nadesignuje, může velmi atraktivním grafickým způsobem i košatým textem popsat něco, co není pravda, ale často se to stává zdrojem. Takže myslím, že by to chtělo buď sebedisciplínu kurátorovat se ... jako každý člověk, každý architekt, informace, které přijímá. Myslím, že by bylo dobré zahrnout do kurikula univerzity jak vybírat informace, kde je hledat, a jakých zdrojů a pro jaké účely.

PB: Máš zkušenosti s mezinárodními projekty na různých kontinentech. Jak funguje vzdálené projektování nebo plánování, jezdí se navštívit místo?

SS: Rozhodně si myslím, že u těchto typů ateliéru je množství a tempo projektů, které přichází a musí se zpracovat, tak velké, že i u těch nejnámějších není možné, aby hlavně v ideové části vyslali tým na místo a ani k tomu nejsou finanční prostředky. Většinou je tam nějaký lokální architekt, který do jisté míry shromáždí všechny potřebné informace, ale navštívit místo a vdechnout kontext nebo atmosféru, to se stávalo zřídka. I před covidem spolupráce on-line fungovala relativně standardně.

PB: (Koordinační)

SS: Jedna věc je koordinace specifického projektu, který má určitého klienta a místo a to je určitá trénovaná intuice a zkušenosti jak naplánovat postup práce a poskládat tým, tak aby to neutopilo kreativitu, ale nedošlo k přehlcení. Schopnost koordinace plyne ze zkušeností, ale nad rámec jednotlivých projektů existuje další úroveň koordinace, která se zaměřuje na dlouhodobější cíle, do kterých se člověk chce pustit. Tyto cíle pohání ateliér, praxi nebo akademickou nebo vědecko-výzkumnou činnost dopředu. Koordinace a spojené plánování začíná mnohem dříve, než samotný projekt. Koordinace a vytyčení hlavních cílů je klíčová, toto v akademickém kontextu funguje lépe než v praxi, kde často architekti dělají tady domek, tam administrativní budovu a střídají se jim cíle tak rychle jak přicházejí zakázky a výzvy. Zřídka je to tak, že mají předem koordinované cíle, kam míří a čeho chtějí v dlouhodobějším horizontu dosáhnout. Třeba kdyby se chtěli specializovat na určitý typ administrativních domů, tak už vědí, kde je jejich další cíl a to myslím jde mimo koordinaci projektu. Ve vědě je normální, že se člověk něčím zabývá a vyhledává partnery pro daný projekt, pro který se sestavuje specifický tým a sepisují se dílčí a konečné cíle

s ohledem na daný výzkum. To vše probíhá ještě dřív, než začne samotný projekt a s tím spojená koordinace. Výsledkem jsou týmy a projektové cíle, které mají velmi blízko interdisciplinaritě a transdisciplinaritě, protože koordinace není jenom vnitřní, ale zahrnuje zároveň i aspekty společenské relevance. Kam to má vést, jaký je příspěvek daného projektu v kontextu současného stavu poznání.

PB: (Měřítko a vrstvení témat)

SS: Nedokážu říct jaká je ta proměna oproti minulosti, ale co se týče našeho módu práce, tak mohu tvrdit, že když jsem začínal s architektonickou praxí tak měřítko převážně bylo omezeno na samotný obor architektury a stavitelství. Dnes se mi zdá, že architektura a stavění je profese, která vyžaduje větší interdisciplinaritu, a to jak ve výběru témat, tak ve způsobu formování týmu a reagování na globální výzvy při zohlednění regionálních specifik. V důsledku se musí pro dané měřítko, daný téma a danou výzvu vytvořit specifický tým. Když se bavíme třeba o fasádě jednoho domu, tak musíme reagovat jak na globální požadavky jako jsou energetické, environmentální a ekologické nároky, ale zároveň musíme reagovat na místní poměry jako jsou ekonomika stavby, reagování na daný fyzický kontext, zohlednění územních, památkových nebo krajinných regulací. To samo o sobě vyžadá sestavení týmu z určitého okruhu specialistů a disciplín, která dokáže na dané téma reagovat komplexně. Ale myslím, že tohle není nový fenomén, jen díky pokrokům v oblasti komunikace, digitalizace, technologie a přístupu k informacím dokážeme hovořit o integrované, souběžnou a plynulou spolupráci.

PB: Jak vnímáš pojem „specializace na všeobecnost“?

SS: Rozumím, architektura je specializace nebo profese, kterou mohou vykonávat generalisté, musí znát malinko ze všech oborů a v podstatě nic úplně dobře, k tomu se říká takový vtip: „The trouble with generalists is that they know less and less about more and more, until eventually know nothing about everything. The trouble with specialists is that they know more and more about less and less, until eventually know everything about nothing.“ (Pozn. - autorem je Garry Harris.) Ale ten generální přehled je nezbytný, architekt by měl být aspoň na začátku svých studií generalistou otevřeným všemi směry a takhle si vytvořit tenkou, ale obrovskou vrstvu, kdy ví trošku o technologii, politice, vědě, společnosti atd.. Architekti si nejdřív vytvoří mentální síť plynutých znalostí z různých oborů a časem si samozřejmě vytvoří i určitou specializaci podle svých potenciálů, kreativity, talentu a okolností, každopádně ta začáteční obecná rovina je klíčová. Problém nastane, když si generalista neuvědomí, že není specialistou, ale chce naplňovat roli specialisty a nevytvoří specializovaný tým pro daný úkol a řeší to z všeobecného pohledu nebo naopak, když si specialista nepřizve generalistu na úkol, který vyžaduje sestavení týmu s širším záběrem.

PB: (Architektonická oborová diferenciaci)

SS: Myslím, že už je to nějakou dobu, kdy se autorizace neudělují jako dříve na všechny obory a podobory spojené s architekturou. Je to samozřejmě dobře, ale není to úplně podstatné, protože autorizace je pouze řídicí. Jde o to, jakým způsobem člověk odřídí svou profesní dráhu. Je nemyslitelné, aby architekt kvalifikovaně praktikoval ve všech těchto podoborech, pokud ovšem nedisponuje obrovským týmem složeným z různých expertů, které dokáže zaštitit potřebnou odborností. Takže domnění, že jeden člověk může dlouhodobě pokrýt všechny věci je z mého pohledu mylná. Koordinace, o které jsme se bavili, je nezbytná i ve vytváření profesní trajektorie architekta a postupně vede k jeho specializaci, a v důsledku k určitým typům staveb a projektu, pro řešení kterých má opravdu expertizu a dokáže aplikovat správné návrhové postupy, ať už dělá v jakémkoliv měřítku cokoli a reaguje na jakákoliv globální nebo lokální témata. Problém se štěpením profese do specializací může nastat, když nebude dobře fungovat komunikace a nemyslím, že nástroje jako BIM tento problém vyřeší. Tento trend začal v renesanci, kdy architekti začali budovy kreslit a konstruovat na papíře a postupně a pomalými kroky se začali oddělovat od místa stavby, s dopady tohoto štěpení nebo specializace se vypořádáváme dodnes.

PB: (Kompetenční model)

SS: Pokud bychom předpokládali, že všichni architekti jsou generalisté, tzn. vzdělaný na všeobecné úrovni, tak je přirozené že se budou chtít pouštět do výzev, která jsou jim z jakéhokoliv důvodu blízké. Ovšem tady může nastat problém s nedostačující specializací nebo tzv. deštníky, ať už legislativní, finanční, referenční nebo specializovaný know-how který je pro daný úkol stěžejní. Během přátelských rozhovorů se Stephanem Behnischem v Německu, kde jsme se bavili, jestli existuje nový model pro architektonické kanceláře, řekl mi, že model architektonických kanceláří založený na jednom člověku, který uspěl, ať už byl chytrý nebo šikovný nebo kreativní nebo více manévru schopný na trhu, který zaměstnává obrovský tým, je asi za námi. Ne všude a ne pro všechny projekty potřebujeme tyto velké kolosy kvůli ručení za velké projekty, ale týmy by se pro jednotlivé projekty měly sestavit nezávisle. A výhodou architektury je, že stavby se staví třeba 4-7 let, takže to není týmová spolupráce, která se vytvoří na 2 týdny a to je model, který myslím přispěje ke specializaci, protože do týmu každý chce vzít někoho, kdo tu dílčí část umí opravdu dobře, protože výsledky budou kvalitnější, ale zároveň je to model, který znamená, že člověk pořád střídá týmy. Může to být jednotlivec nebo malá skupinka, která se přijme k jednotlivým projektům a pomáhá to v transferu know-how na generální všeobecné úrovni, protože to není zamknuté na jednom místě v jednom ateliéru s jednou návrhovou ideologií. Jednoduše se to takhle řekne, asi těžší to bude sestavit, ale myslím, že to má několik výhod a dále to pomůže tomu, že taková ta přirozená touha kreativních architektů, kteří chtějí dostat kredit za svůj příspěvek, často trpí. Třeba mladší generace, která pracuje pod jménem jednoho člověka delší dobu a má pocit že nezískává dostatečný kredit za své úsilí. Ale je důležité, že to jméno je zase záruka kvality někoho, kdo něco vybudoval, ale zároveň je dobré, že ta fluidita pomůže k ztotožnění člověka s určitým příspěvkem a zároveň pomáhá v transferu know-how, a přispívá generalistům v rozhledu.

PB: Ten kredit je důležitý, někdo pracuje třeba 5-10 let na velkých projektech a nikdo ve finále neví, že na nich má třeba i největší podíl nebo když vezmu správu vystavěného prostředí – přijde architekt a udělá nádherné veřejné prostranství, ale tomu předcházela třeba několikaletý proces, kdy to jiní architekti připravili – vytvořili základ vize ve složitém kontextu, projednali to, nastavili východiska, zadání a rámec procesu, aby ten skvělý projekt vůbec mohl vzniknout, to ale už nikoho nezajímá, když vidí fotky v médiích.

SS: To je hrozně důležité a myslím, že dobrý vzorem můžou být vědecké a akademické projekty, kde se například u článků objevují všechny členy týmu a zároveň původ financování atd. Má to vlastní konvenci. Tím pádem nikdo nemůže jen tak říct - já jsem udělal tento projekt a další jména tam nedám a zveřejním jen svůj pohled na věc. V architektuře je zrovna v Česku velmi běžné takové to - tak on si to tam měl dát taky, kdyby chtěl, aby dostal pozornost médií, jsem k tomu projektu přispěl, dal tam svoje jméno, hodil jsem to tam, sklízím z toho, a kdyby někdo jiný chtěl, tak proč to neudělal - to je velmi krátkozraké. Akademický kontext to má nastavené celkem dobře, nejenže tam je kredit lidem, kteří opravdu vykonali práci, ale dává se kredit i institucím, které ty věci připravily, ať už fondy nebo granty, univerzity, která to zaštiťovala. V architektonické scéně je bohužel často typické, že architekti kvůli svému egu a krátkodobé slávě nedbají na to, aby zveřejnili i jména spolupracujících členů týmu. To má samozřejmě brutální dopad na motivaci spolupracovníků. Zároveň musím říct, že jsem převážnou část své kariéry pracoval ve stínu jednotlivců, pro které jsem chtěl pracovat a možná to vidím trochu jinak. Samozřejmě mi to chvilka vadilo, ale s odstupem času jsem si uvědomil, že projekty, na kterých jsem měl možnost se podílet, byly později tak impaktované, že mi pomohly k postavení se na vlastní nohy. Je to dlouhý proces získávání odbornosti a specializaci tak aby se člověk mohl postavit na vlastní nohy, takže myslím, že si to musí ukořisťovat každý sám, nejde to nastavit.

PB: (Vztah k technicky-podpůrným inženýrským oborům)

SS: Ve sféře v kterém jsem se doposud pohyboval a pohybuji, technologie pomáhají všem oborům, aby se propojovaly, biologové začínají používat digitální nástroje pro snímání fungování různých živočichů nebo přispívají k extrahování principů, ze kterých se mohou inspirovat nebo na ně navázat. To platí pro strojírenství, stavebnictví, mechatroniku, textil, řízení, soft robotika, biologie apod. A zdá se mi, že díky svižnější komunikaci a technologiím pro transfer a reprezentaci dat vzniká efektivnější platforma pro spolupráci, ale jenom díky tomu, že máme tyto technologie, spolupráce nevznikne, potřebuje to úsilí pochopit jazyk toho druhého. Když architekt chce naprogramovat nebo naskriptovat věc z jakéhokoliv důvodu, ať už pro urbanismus, architekturu nebo konstrukci, tak musí na všeobecné úrovni trochu proniknout do světa programátora, musí umět trochu ten jazyk, jak se domlouvat. Zdá se mi, že v našem oboru ty možnosti zvětšují efektivitu.

PB: Vidíš pro architekturu riziko ve smyslu efektivnějšího ovládnutí nástrojů inženýry?

SS: Riziko interdisciplinarit je, že když se vzdělává architekt na architektonické škole, tak má nastavenou agendu, že nejdříve musí být generalista, potom specialista. Když se během té cesty například nadchne pro určité téma, ať už je to biologie nebo robotika, tak riziko je, že se stane nejhorším robotikem ve světě mechatroniků a zároveň nejlepším robotikem ve světě architektů. Je to krátkodobá vlna nezbytná pro komunikaci, tzn. rok nebo dva to probádat, aby člověk pochopil dostatečně ten jazyk pro komunikaci třeba s mechatronikem. Největší hrozba z mého pohledu je v tom, když se architekt zasekne v nějakém oboru, který mu není vlastní a kde nemá dostatečné vzdělání, aby jej vykonával. Tím se stane pseudo-expertem, který vykonává profesi někoho jiného a v architektonické sféře mu to krátkodobě přináší určitou prestiž, která je čistě založena na to že zbytek architektonického obce tomu oboru nerozumí.

PB: To jsme zpět u toho vtípu trochu.

SS: Jednooký v zemi slepých král.

PB: (Výstavba)

SS: Kompetence, pravomoci a odpovědnosti se podle mě v kariéře architekta proměňují, jiné kompetence a pravomoci může mít architekt po škole a ty mísky odborností se různě naplňují a do sebe přelévají. Kdybychom se podívali na to, jak se změnila doba a s tím i kompetenční předpoklady pro úkon určitých profesí, tak je pravda, že všeobecná rovina vzdělání, kterou architekti mají nebo by měli mít, z nich vytváří dobré adepty pro výkon rolí ve společnosti, například politická role, legislativní nebo i správní.

PB: Tam se dostaneme, zkus ještě prosím probrat výstavbu.

SS: Rozumím, kdybych nemluvil o tom, jak vnímám kolektiv architektů a soustředil bych se na sebe nebo na podobně smýšlejících architektů, tak myslím, že na jedné straně je klíčové mít vizi, nápad, koncept, který má jak estetickou, proporcí kompoziční a tektonickou kvalitu tak i technickou. Nezbytná je ale i invence, která je dosažitelná pouze pokud člověk zkoumá věci s určitou kuriozitou, hledá řešení mimo konvence.

Pro mě bylo vždy nejlákavější technologický výzkum, kde na konci vznikne fyzický prototyp nebo demonstrátor. Výzkumem informovaný design-built, nebo design by research. Rád se pohybuji na opačných koncích procesu projektování. Baví mě jak lehkost koncepčního začátku projektu, tak i exaktnost prováděcí fáze. Dobře vyvinutá odbornost v obou extrémech jsou pro mě nezbytné a to hlavně z toho důvodu že se navzájem informují. Například když se vytváří nějaká vize nebo odvážný návrh, na začátku projektu tak nasbírané vědomostí a zkušeností z výzkumných a prováděcích projektů podvědomě informují designové rozhodnutí. Tyto dvě sféry na obou koncích projektové činnosti se musí v tandemu doplňovat, a navzájem se informovat. A nejde jenom praktikovat to jedno na konci, protože potom se ztrácí ta naivita, odvaha a kreativita, která je podstatná na začátku.

PB: (Stavební ekonomie)

SS: O tom se často bavíme s architekty, kolegy stejného věku, že by se na škole měla více učit ekonomie a legislativa, aby architekti měli větší ponětí o těchto aspektech stavění. NA jedné straně mám pocit, že legislativa a ekonomika jsou do jisté míry proměnlivé a samozřejmě je dobrý mít v tomto ohledu alespoň referenční znalosti, na které člověk může navázat po škole v praxi. Zároveň bych ale nerad vzdělání zklešťoval, protože potom ze školy vyjdou architekti příliš zformovaní a to nemusí být úplně dobře. Příliš zformovaný totiž znamená méně flexibilní a méně přizpůsobiví. Takže ano a ne.

PB: (Veřejná správa)

SS: Jsem spíše ve výzkumu a technologiích, ale mám pocit, že se více dbá na to, aby se vytvořila nějaká metodologie, která je z pohledu jejich tvůrců přehledná, logická a systematická. Ale absorbování té metodologie a adaptování se na ní může být kontraproduktivní, protože potom je to vlastně o nějakém checklistu splňování něčeho v nějakém systému a klasifikaci. Systém, který nějaký tým sestavil z dobrých úmyslů, ale v procesu postupně zapomněl na opravdu důležitou hodnotu, které často nejsou jednoduše vyčíslitelné. Někdy je ta legislativní zátěž na obtíž. Někdy velmi kvalitní architektonické návrhy bohužel neobstojí zkoušku těchto legislativních norem a systematických metodologií.

PB: (Architekt úředník)

SS: Já bych se přimlouval, aby tam architekt nebyl, aby to byl úředník, který nemá architektonické vzdělání, má úplně jiné vzdělání, protože architekt, když posuzuje práci dalšího architekta, tak do toho určitě promítá své subjektivní názory, jestli se mu to líbí nebo nelíbí. V ojedinělých případech se to hodí, když posuzovatel má architektonické vzdělání, aby lépe ohodnotil například nějakou výjimku. Nemůže a nemusí to být na každém stavebním úřadě, na to nemáme tolik vzdělaných dobrých informovaných architektů, ale v každém městě by měla být jedna komise architektů, na kterou by se mohli odvolávat, a ta by se měla sestavovat z lidí, kteří mají s danou věcí zkušenosti. Tato komise se zároveň musí proměňovat, ale realizovatelnost této věci nedokážu posoudit. Spíše bych se přimlouval, aby úředník nebyl architekt.

PB: To se děje, že v nejasných případech dostává věci k vyjádření odborná komise nebo městský architekt. Když jsi říkal, že nemáme tolik architektů, napadlo mě, že máme, co říkáš na katedry architektury stavebních fakult?

SS: Problém je, když se architekt vzdělává na to, aby vykonával řemeslo architekta, ale po škole se ocitne na stavebním úřadu. Mladý, nezkušený a nepraktikující architekt, který najednou má moc rozhodovat, nebo lépe řečeno dle svého uvážení interpretovat stavební zákon. Subjektivita nahrazuje objektivitu a začíná problematický sled událostí a rozhodnutí.

Pokud bychom uměli vychovávat a vzdělávat architekty vyloženě na to aby vykonávali správní činnosti a pokud bychom měli akreditované vzdělávací programy na vysokých školách zaměřené na výkon úřední činnosti v oblasti stavebnictví, tak pak můžeme připustit, že architekt může vykonávat úřední činnost.

PB: (Předpoklady architektonického vzdělání pro pozice)

SS: Ty tlaky jsou mnohostranné. Na jedné straně Česká komora architektů a akreditační úřad vyžadují, aby školy kalibrovali kurikulum studia tak, aby architekt uměl řemeslo, aby byl připravený ho vykonávat, tak minimálně v bakalářském stupni není moc prostor pro specializaci, což jsme si řekli, že je z hlediska všeobecných znalostí v pořádku.

Ale na magisterském stupni často chybí dostatečná specializace. Magisterský studium vypadá jako bakalářský akorát je kratší a završí se diplomovou prací. To není v pořádku. V magisterském studiu se právě musí formovat ty jednotlivé směry, ať už správně-legislativní nebo technologicky nebo urbanistický. Jak délka studia, tak obsah kurikula by si zasloužily větší pozornost a rekalibrace. Tak aby absolventi disponovali různorodou expertízou.

PB: (Společenská role architekta)

SS: Myslím, že architekt by měl vykonávat svou profesi a když ji vykonává dobře, přispívá společnosti, ale mimo tuto oblast přispívání přes tvorbu a své dobře vykonané řemeslo může samozřejmě přispívat i komunikací, může přispívat třeba v politice nebo může přispívat k vedení nějakých celků. Jen je důležitá plynulost praxe nebo koordinace té trajektorie, že člověk může tihnout k politice nebo správě a tím pádem by v tom diskurzu měl absolvovat jak nějaké vzdělávání, tak nasbírat zkušenosti, aby se to stalo přirozenou trajektorií. Ale je to problematické, když třeba vyhoří architekt, který stavěl domy a najednou ze dne na den převezme velký správní úkol a učí se to za chodu. Bravurní velmi inteligentní člověk to určitě zvládne, bezesporu ano, bude to bolet, ale zvládne to. Ale myslím, že společenskému přispívku by měla předcházet určitá příprava.

PB: Myslíš, že je dobré pečovat o povolání jako takové mimo výkon nebo čistě profesionální rámec?

SS: Těžko bych to dokázal oddělit, musel bych se zamyslet, jestli bychom takhle oddělovali povolání od profese. Profesionální se dá měřit podle kvalifikace, jestliže řekneme, že je to obdržení titulu nebo razítka. Ale ano, akorát je otázka ... to je tak organická věc, že to vzejde z přesvědčení každého nebo jeho profesní trajektorie a je to těžké a možná problematické systematizovat, protože bychom to systematizovali a potom se tohle bude považovat za tu správnou péči o povolání.

PB: To je myšleno naprosto obecně, není zde v žádném případě cílem to definovat nebo dokonce normalizovat. Jde jen o to, že někdo si třeba může myslet, že nejlepší je nedělat naprosto nic, že stačí mít razítka a vše okolo se zařídí.

SS: Rozumím, já bych doufal, že to tak je, že přispívat a udržovat povolání by mělo být přirozené. Každý k tomu přispívá nějak ... často, když si člověk nastaví diskurz a příspěvek, který by chtěl k věci mít a jak se ta doba mění a ta trajektorie se mění a jeho možnosti přispívat se mění, tak někdy se to začne úplně ztotožňovat se záměrem života, proč tady člověk je, je to tak proměnlivé. Ale myslím, že bez toho je těžké dlouhodobě udržet to kormidlo, skoro bych chtěl říct, ale ne takto deterministicky, protože doba se mění, pravidla se mění, ekonomika se mění a člověk asi musí chápat ten diskurz, musí si uvědomovat, jakým způsobem kreativně přispívá a někdy se to začne ztotožňovat. Ten příspěvek je mnohvrstevnatý nebo společenský, takže bez toho to možná ani nejde dělat.

PB: Jak vnímáš fenomén architektů v politice a proč myslíš, že tam vstupují?

SS: To je zajímavé a myslím, že je dobře, že architekti jsou v politice na různých místech. Předpoklady jsou jasné, protože škola by měla mít všeobecný ráz, jsou generalisté, takže to je určitá průprava vnímání a chápání kontextu, to pomáhá a architektura je týmová práce, i když na škole se zdá být individuální, takže to jsou předpoklady, díky kterým se tam lépe orientují oproti technikům, inženýrům, medikům. Medici jsou na tom možná taky do jisté míry podobně, mají k tomu předpoklady. Já jsem za to rád, protože myslím, že počet chyb, které se staly kvůli tomu, že byla neinformovanost o architektuře a urbanismu ... těch politických stran je tolik, že by byla dobrá nějaká infuze lidí, kteří jsou v oboru vzdělání. Věřím, že všichni, kteří tam jdou, v této věci přispějí. Může být problémem, jestli potom přispějí architektuře, otázka je, jestli přispějí politice samotné v jiných sférách, protože jako architekti to můžeme vnímat jako veliké plus, ale aby to nebylo jednostranné. Potom záleží na každém jednotlivci, do jaké míry se dokáže v určitých chvílích odprostit od architektury a úplně se zaměřit na jiné věci.

PB: Souvisí kvalita architekta s odbornou způsobilostí?

SS: Myslím, že ne nebo to ukazují moje zkušenosti, ale přispěje to určitě. Kdyby architekturu vykonával každý, tak by ji odborně způsobilí pravděpodobně měli větší šanci vykonávat správně. Ale nemyslím, že to je jediný předpoklad, velmi to závisí na tíže osobní odpovědnosti člověka, jakou měrou chce přispět oboru, diskurzu, společnosti anebo má záměr čistě ekonomický nebo vůbec nemá zájem, to se stává a proměňuje se to.

Ing. Petr Návrat, MSc.

PB: (Tvorba)

PN: Co se v přístupu k plánování města mění je, že týmy musí být čím dál tím více multidisciplinární i proto, že území jsou čím dál tím složitější a je třeba řešit více témat. Od 70. let pozorujeme na Západě odklon od role architekta plánovače jako „autora“. Předpokladem dobrého „plánu“, je dobře nastavený proces a týmová spolupráce celé řady profesí včetně krajinářských architektů, odborníků na mobilitu, expertů na klimatickou změnu nebo expertů na památkovou péči, vždy záleží na území. V ONplan organizujeme velké soutěže a vidíme, že týmy, které uspějí, jsou vždy multidisciplinární, kde jednotlivé profese společně diskutují řešení a návrh je výstupem týmové práce. To je určitě velká změna.

PB: Pracujete spíše s textem, když jsme u plánování?

PN: Když máte území, vždy musíte pracovat s grafickými podklady a máte text s nějakými informacemi dejme tomu, ale vždy i informace musíte zakreslit do schémat nebo udělat kartogramy nebo tematické mapy.

PB: A s čím pracujete v tomto momentě zakreslování? Pracuje se ještě na začátku s tužkou nebo už se to rovnou dělá v nějakém programu?

PN: Je velmi důležité, aby se pracovalo na pauzáku s barevnými fixy. Případně v poslední době kreslíme na tabletech, protože tam je dobrá přenositelnost. Pracujeme i s Keesem Christiaanse, který taky pracuje na tabletu, takže i starší ročníky ze Západu taky takto pracují. U nás je to kombinace tablet a fixy na pauzáku.

PB: (Umělá inteligence)

PN: V navrhování má potenciál zatím spíše omezený, vždy je třeba člověka, aby vyhodnotil, co AI navrhne. Určitě může nahradit některé časově náročné procesy. My jsme to teď použili v rámci konference o stavební kultuře s kolegy z Ukrajiny a Evropy, když jsme potřebovali něco graficky ilustrovat a kolega zadal umělé inteligenci jenom klíčová slova Ukrajina, architekt, obnova měst a to vytvořilo ilustraci, kterou jsem potom použil na první slide prezentace, takže tohle je poprvé, co jsme použili umělou inteligenci, protože jsme neměli nic, čím bychom ilustrovali jeden princip rekonstrukce Ukrajiny. Byl to velmi obecný princip a umělá inteligence nám vytvořila krásnou grafiku. Mám mladší kolegy, kteří na to hodně věří a hodně si s tím pohrávají a třeba víme, že i některé kanceláře dělají různé programy, do kterých dáte různé parametry, že vám to řekne, co to má být, ale já na to nevěřím.

PB: A v analýze při ohromném množství dat, které jsme dříve neměli?

PN: V analýze určitě.

PB: Takže je to spíše nástroj, který zatím nemůže nahradit vstupní invenci, souhlasil byste s tím?

PN: Myslím, že je to nástroj tam, kde chcete ušetřit, například malá města si často nemohou dovolit náklady za týmy expertů při plánování. V architektuře to může být obdoba typových staveb. Před 100, 150 lety, když se stavěla železnice, tak jste měl modelové stavby, které byly velmi dobře naprojektovány a potom jste je „sekal“ na všechny železniční zastávky a byly to pěkné domy. A něco v tom smyslu si dokážu představit, že budete mít třeba typologii bydlení, která už bude dejme tomu prověřená a mechanizovaně nebo robotem, umělou inteligencí se to třeba uzpůsobí řešenému území, pozemku, územnímu plánu, dispozicím, které tam jsou, tak to si docela dokážu představit, že to bude nástroj jak ušetřit na architektovi. Ale myslím, že v projektech, které se zaplatí, když prodáváte metr za 150 000 nebo 200 000 tisíc, si klient vždy spíše zaplatí architekta, protože se s ním o tom taky bude moci bavit. Když pořádně soutěže, vždy říkáme klientům, že nesoutěží až tak návrh jako spíše partnera s dobrým návrhem.

PB: (Udržitelnost v architektuře)

PN: Myslím, že je strašně důležité, co je nad tím, tzn. jak navrhnete město nebo čtvrť, tak určujete udržitelnost, tzn. když navrhnete satelit, tak už to indukuje individuální automobilovou dopravu a už v tom je to neudržitelné a potom je úplně jedno, že všechny domy jsou energeticky pasivní, když to přeženu. My třeba teď máme projekt na severu Čech a podle vývoje trhu se tam prodávají jenom rodinné domy, individuální bydlení, ale to pochopitelně není udržitelné a klient měl požadavek vytvořit zero-carbon city nebo zero-carbon neighbourhood a to spolu vůbec nejde, nemůžete mít rodinné domy a nízkouhlíkové nebo bezemisní sídlo. Takže na to se možná zapomíná, že struktura sídla předurčuje, jestli bude udržitelné nebo ne.

PB: Pojdme k pokročilejším nástrojům, mění se něco po fázi s pauzáký a fixy?

PN: Myslím, že za posledních cca pět let se nic nezměnilo. Vlastně pracujeme úplně se vším, výstupy děláme v Adobe Suite, dost často se exportuje z GISu, upravuje se to v Illustratoru, finální publikace jsou pochopitelně v InDesignu a dost často dostáváme něco i v dwg, takže musíme mít AutoCAD, takže se to všechno různě kombinuje podle toho, co dává větší smysl. Když je třeba něco v GISu moc komplikované nebo GIS pro to není vhodný, klasicky vztahy v území se lépe kreslí v Illustratoru, ale zároveň prostorové data se lépe analyzují v GISu.

PB: Vnímáte, že některé nástroje obecně omezují kreativitu?

PN: Mám oblíbenou sloupačku z Financial Times, už tam teda nepracuje, je v důchodu, ale měla takový komentář, že zná jenom dva kreativní lidi a oba žijí v chudobě a že není úplně snaha být kreativní, ale celé je to o tom, že člověk aplikuje nějakou znalost v různých situacích. Mám trošku problém s tím slovem „kreativní“, protože v dnešní době jsou všichni kreativní a co znamená být kreativní, rozumíme si ... třeba když jsem pracoval v rozvojovém světě, kde neměli ty technické možnosti, tak jsme jim říkali, ať si to místo GISu vybarvují tužkou nebo pastelkami a výsledek je stejný, je to vždy jenom nějaký nástroj a teď jde o to, jestli to umíte využít nebo ne. Bude jim to trvat déle, ale když mají deset okresů a každý má jinou hustotu osídlení, tak když si vezmu 10 pastelek a vybarví se to v nějaké škále, tak výstup bude stejný. Ale otázka je, co s tím potom udělají, jestli si to jenom dají do analytické studie nebo jestli na základě toho udělají nějaké rozhodnutí, které změní život lidem. Takže vždy je to nástroj a potom jde o to, jak se s tím naloží, takže myslím, že je dobré se nad tím zamýšlet, když používám nějaký nástroj, jestli se nějakým způsobem neomezuje. To je určitě důležité zejména pro mladé

začínající architektky, kdy já vidím i u nás v kanceláři, že třeba někteří ani neumí kreslit a snaží se všechno hned, nevím, jestli navrhovat je to správné slovo, ale možná navrhovat v různých aplikacích, aniž by věděli, jakým směrem jdou.

PB: (Pracovní postupy)

PN: Myslím, že u skutečně dobrých architektů nebo urbanistů je velký důraz na analýzu. A třeba pro nás do analýzy patří i zapojení veřejnosti, protože veřejnost má každodenní zkušenost a buď se od ní dozvíte něco nového nebo minimálně vám potvrdí, co si myslíte. Takže určitě analýza a zapojení veřejnosti. To zapojení veřejnosti je důležité i pro budování konsensu nad tím, jakým směrem by se rozvoj měl pohybovat. Protože pokud tam veřejný konsenzus není, tak určitě všichni víme, že v dnešní době už se nepostaví nic. Mnohem více úspěšných projektů dává zase důraz na komunikaci potom ve fázi povolo-
vací, aby se uspíšila realizace.

Já se velmi směju, když se uvádí takové to - v průměru se čeká na stavební povolení a teď ty šilené čísla jako čtrnáct let a neřekne se, že dost často to jsou projekty, které jsou od začátku neprojednatelné. Máme hodně klientů nebo za námi chodí klienti, kteří koupí velmi draze pozemek, na něj naflákají dvakrát více bytů, než by na něm být mělo, a potom se diví, že nedostanou územní rozhodnutí a to se už neříká, když se ukazují ty statistiky, jak dlouho se na něco čeká, protože oni to tak dlouho zkouší a ukrajují, snižují podlaží a doplňují koeficient zeleně atd., až je to projednatelné. Ale že problém je, že nakoupili draze a od začátku ta rozvaha nevycházela, to už se neřeší, takže možná i tohle mi přijde hodně důležité, ale to není jenom v Česku, to je i na Západě v podstatě běžné a to rozlišuje developery, kteří v tom umí chodit, kteří si to spočítají dopředu a ty, kteří výběrem projektu pověří juniory.

V Praze je třeba problém najít ještě volné pozemky, které nikomu nepatří. Myslím, že tohle je v místech, kde je velký přetlak a velká poptávka z pohledu klientů důležitější, než návrh, je to smutné, ale je to tak.

PB: Ano, říkáme, že třeba někde trvá povolení půl roku, ale oni tam mají vyjednanou dohodu v území. (Komunikace)

PN: Můžete dělat mezinárodní týmy, my třeba v soutěžích máme dost často česko-zahraniční tým, který spolupracuje na dálku a většinou to funguje. Obecně, můžou spolupracovat odborníci, kteří nesedí ve stejné kanceláři, takže to práci určitě mění, to asi sám víte, nemusím dále popisovat.

PB: (Koordinace)

PN: To asi nedokážu porovnat, protože jsme mladá kancelář, pracujeme cca 6 let, předtím jsem pracoval na IPR Praha, takže nevím, jak to bylo dříve, ale obecně v samosprávě, třeba v odborech rozvoje, kde koordinace funguje, tam je to vidět i ve vystavěném prostředí. Třeba Pardubice mají už více než patnáct let velmi silný odbor rozvoje a ne že by měli silného hlavního architekta, ale mají kvalitní lidi nebo měli včetně dopraváků, kteří seděli přímo v odboru rozvoje a Pardubice za sebou mají celou řadu velmi dobrých projektů, což takových krajských měst ještě není moc. Takže na úrovni samosprávy je strašně důležitá práce napříč obdory, to je alfa a omega.

PB: (Měřítko a vrstvení témat)

PN: Tomu, čemu se říká v anglosaských zemích urban design, což je ne úplně správně překládané jako urbanismus, protože ono to je trochu něco jiného nebo co my si myslíme, že je urbanismus, tak by se musel změnit, aby to bylo to samé jako urban design. Jeden z aspektů urban design je ten, že se nedefinuje měřítkem, tzn. nemůžete říct, že změnou měřítko se dostanete z architektury do urbanismu. Právě proto, abyste vytvořil kvalitní městské prostředí, tzv. place making, tak musíte pracovat na všech měřítkách od morfologie tedy struktury území až po textury a výraznost fasád a práci s materiály, což vytváříte jako urbanista v rámci design code, tzn. manuálu, takže když děláte urbanismus nebo třeba krajinářinu, tak jdete až do takové podrobnosti jako je mobiliář, protože třeba chcete vytvořit značku území, to jsme třeba dělali na jezeru Milada. Takže v rámci celkové koncepce území, které má deset kilometrů čtverečních, jdete do podrobnosti jako materiál, mobiliář atd. Proto se urban design, tedy vytváření obrazu místa, naší zkušenosti s místem, nedefinuje měřítkem.

PB: Vytěžil bych právě tu zkušenost z anglosaského prostředí, máte vystudováno plánování na Barlettu - UCL a popsal jste, jak se tam chápe urban design, jaký je tedy rozdíl v našem chápání urbanismu? A rovnou bych to spojil s otázkou, jak potom v anglosaském prostředí reálně fungují rozhraní s architekturou a krajinářskou architekturou?

PN: Urban design je v současnosti chápán jako výstup tří tradic - estetické, tj. dejme tomu Camillo Sitte, což má vliv až dodnes, třeba Cullen v Británii popisoval historická města, druhá je placemaking tradice, tu reprezentuje dejme tomu Jane Jacobs až třeba Gehl, ta se zabývá tím, co se tam děje, jací tam jsou lidé, k jakým aktivitám tam dochází nebo by mělo docházet. A třetí je spojená s klimatickou změnou a se snahou o udržitelnost, tzn. jak vytvořit i environmentálně příznivé prostředí. Takže takhle je definovaný urban design jako výstup těchto tří tradic, přístupů. Rozhodně není definován měřítkem.

Asi vždy záleží na tom, jakou vystudoval člověk školu nebo obor a potom kde pracoval, takže třeba je dost architektů, kteří říkají, že dělají urban design nebo placemaking, spíše to záleží na jejich trajektorii, ale pochopitelně jsou samostatné obory. A myslím, že tady v Česku velmi chybí, že nemáme samostatný obor urban design a spatial planning. Na západních univerzitách jsou běžné i různé podobory, máte třeba magisterské obory různě specializované ještě v rámci toho např. spatial planning v rozvojovém světě nebo urban regeneration, že můžete mít specializaci na revitalizaci brownfieldu.

PB: Máte pravdu, rešeršoval jsem to a UCL mě velice překvapilo, bylo to nejspécifičtější, co jsem našel. Jinak myslím, že urbanismus se v Praze učí velice podobně, až skoro stejně jak říkáte. (Architektonická oborová diferenciacie - Modelová pojetí architekta)

PN: Záleží na místě, když máte malý plácek, dokážu si představit, že se to obejde bez krajináře, ale v podstatě jinak každé veřejné prostranství, které navrhujeme nebo spíše dejme tomu máme klienty, kteří si nás najmou předtím, než se zadá nebo vytvoří soutěž, tak vždy máme požadavek na krajináře, protože krajináři mají znalosti, které architekti nemají. Je to úplně jednoduché, v těch pěti letech se to architekti nemůžou všechno naučit a zase krajináři se nemusí učit věci, které se učí architekti, takže myslím, že specializace je důležitá.

V kanceláři máme dvě krajinářské architektky, já o stromech nevím vůbec nic a ony všechno ví přesně, který strom se hodí kam a který se kam nehodí a tohle je strašně důležité, protože i v dnešní době narážíte na realizace, kde mají úplně špatnou druhovou skladbu dřevin naprosto nevhodnou pro to místo. Ale zase na druhou stranu i krajinářina se musí vyvíjet a víte, že

i v Česku máme různé krajinářské školy a některé se posunuly, některé ne, tzn. krajinářina není zahrádnictví, ale má to mnohem blíže k architektuře, než k tomu, aby navrhovali zahrady, takže ono taky záleží, z jaké té školy krajinář vyšel nebo co se sám naučil a co se nenaučil. My třeba i u těch soutěží vždy máme požadavek na referenční projekty, protože když je někdo krajinář a má třicet soukromých zahrad ještě neznámená, že bude umět navrhnout veřejný prostor s parkovou úpravou, takže je to složitější, není to o tom, jestli máte autorizaci A1 nebo A2 nebo A3 nebo A0.

PB: Taky si nedokážu představit nespolupracovat na veřejném prostranství s krajinářem, to je víceméně generační záležitost, my už to chápeme, ale taky i chápeme, že těch krajinářů jako na západě je tady zatím velice málo. (Kompetenční model)

PN: A teď je otázka, co má být cílem?

PB: Nastavení odpovědností a skladba autorizací.

PN: Ano, ale to je nějaký nástroj pro něco nad tím, takže je důležité si odpovědět, co má být cílem těchto standardů. Jde nám o kvalitní vystavěné prostředí, tak je důležitá co největší specializace, ale zároveň, aby se jednotlivé profese uměly na problém nebo území dívat očima druhé profese.

Třeba v Německu dopraváci tráví nějaký čas v rámci studia s architekty, aby se na to uměli dívat pohledem architekta, nejde jenom omezení dopravy nebo plynulost dopravy, ale i o estetické požadavky, požadavky na obyvatelnost atd. Takže na jednu stranu specializace, ale na druhou schopnost podívat se na problém očima někoho jiného i umět ohodnotit, že někdo jiný přinese důležitý vklad, který projekt posune dále.

PB: Jsou třeba nové inženýrské obory, které jdou hodně nahoru?

PN: Určitě energetická náročnost budov nebo vůbec práce s energiemi bude čím dál tím více důležitější a potom i práce taková ta byznysová jak nastavit program třeba pro pronajímatelné prostory, aby to nejlépe fungovalo, takže jsou specialisté, kteří vymýšlí aktivity a funkce.

PB: A kdybych vzal vztah nebo rozhraní, kde je to ještě architektura a kde už technická disciplína?

PN: Architektura by měla být technická disciplína, nechcete, aby vám architekt navrhl stavbu, která nejde vykonzolat.

PB: Tady je to myšleno jako architekt s velkým A, kde je i ten plánovač a krajinář, tzn. architektura jako komplexita, práce s tou souvztažností.

PN: Ale právě si myslím, že to tak není, vlastně neznám projekt, na kterém by byl architekt nahoře, architekt je velmi často velmi dole. Můj kamarád z Jižní Koreje, který byl architekt, zjistil, že musí poslouchat klienta a stal se plánovač a ještě se stal profesorem plánování. Protože pokud chcete uživit ateliér, tak jako architekt nemáte moc na výběr a musíte poslouchat klienta, dodržovat, co je v územním plánu, musíte poslouchat dohody těch nad vámi.

PB: (Veřejná správa)

PN: Samosprávy zjistily, že existuje něco jako hlavní architekt nebo městský architekt, dost často neví, jak tu funkci definovat a občas to dopadne dobře a občas ani ten architekt neví, co jeho funkce obnáší. Naštěstí se to už trochu zlepšuje, že existují snad i nějaké manuály nebo příklady dobré praxe a pomůcky jak na to.

My pracujeme i s krajskými samosprávami. I na krajské úrovni se takovéto pozice začínají objevovat, v některých to nefunguje vůbec a v některých to funguje dobře. Jak byl v 90. letech úprk architektů do soukromé sféry, tak teď se vrací, což je dobře, ale ne vždy jsou ty pozice a pravomoci nebo vůbec role dobře definovány.

PB: I vzhledem k té zkušenosti z anglosaského prostředí, kde má velkou tradici i plánování velkého měřítka a jak jste zmínil krajskou úroveň, jaké vidíte u nás možné cesty a jak zmínil ten dobrý příklad, kde konkrétně?

PN: Dobrý příklad je, když si městský nebo krajský architekt uvědomí, že tam není proto, aby něco navrhoval, ale že tam je proto, aby vysvětloval správě - vedení kraje nebo zaměstnancům, právníkům, kteří mají na starosti veřejné zakázky atd. roli architektů, kdy nastavuje diskuzi a vytváří platformy pro diskuzi o stavební kultuře. Vytváří nástroje, které rozvíjí hodnoty, které jsou důležité pro rozvoj regionů a v tu chvíli to funguje. Nefunguje to, když si myslí, že má sám navrhovat domy nebo územní studie.

PB: A nemyslíte, že je u nás v plánování díra právě v krajském měřítku?

PN: Je tam obrovská díra, protože máme na jedné straně problém, že máme příliš mnoho samospráv, desetkrát více než je evropský průměr vůči počtu obyvatel, tzn. máme obce, které mají třeba tisíc obyvatel a ti nemají vodovod a kanalizaci, protože v samosprávě není nikdo, kdo by to zajistil, což je úplně neuvěřitelné, že jsme tady na úrovni nějakých rozvojových zemí. Kousek za Prahou jsou obce, které nemají vodovod a kanalizaci, protože se tam nenajde nikdo, kdo by byl schopný vytvořit projekt a zažádat o dotaci.

Takže máme tady tohle vakuum, absenci a zároveň nemáme na krajské úrovni nikoho, kdo by těmto obcím pomohl. A vodovody a kanalizace jsou relativně technická věc, ale co se týká třeba rekonstrukce veřejných prostranství, ale i třeba staveb školní infrastruktury - obce staví školy a další veřejné stavby, tak tam taky není nikdo, kdo by jim pomohl, pokud nemají nějakého hlavního architekta nebo tým lidí, kteří by poradili obcím jak zadat nebo jak vybrat vůbec, aby nesoutěžili projektanta, ale architekt a proč vůbec mají soutěžit architekta. Někde to funguje, ale řekl bych, že ve většině obcí nefunguje. Tohle téma není vůbec zpracované.

PB: Vlastovky jsou právě v místech, kde dojde na nějakou palčivou situaci, přicházejí na to takhle zesponu, třeba svazkové obce kolem Prahy, když zjistí, že děti nemají jít kam na základní školu.

PN: Vlastovky určitě jsou, ale proč se máme spoléhat v Česku, jedné z nejbohatších zemí světa na vlastovky? Třeba v Malajsii je kvalita veřejných staveb prioritou státu a cílem je, aby všude byla skvělá klimatizovaná škola se vším sportovním vybavením a že obec to neumí zadat, za ně vyřeší státní správa. A u nás je to tak, že když máte dobrého starostu nebo starostku, tak řekne - udělejme to takhle, sežene peníze, vysoutěží skvělý projekt a když máte vedle starostu, který tomu nepřikládá vůbec důležitost nebo to neumí nebo ho to vůbec nenapadne, tak tam prostě dobrá škola není. A v obci s pár stovkami obyvatel se nemusí najít nikdo, kdo by starostu nahradil. Buď by ty samosprávy měly být větší, například minimálně pět tisíc obyvatel, aby to bylo více profesionalizované nebo by tam měla být ta regionální úroveň, která v některých tématech bude suplovat absenci kapacit v malých obcích.

PB: Vidím potenciál v mikroregionech, kdy by se nehovořilo o městském resp. obecním architektovi, ale oblastním pro třeba desítky obcí. (Předpoklady architektonického vzdělání pro pozice)

PN: Záleží na jakou školu chodí a mně přijde, že na FA ČVUT už teď mají výběr, takže si můžou vybrat v podstatě všechno. Zajímavé je, že urbanismus nebo městské plánování, pokud je na fakultě nebo na škole, kde jsou architekti a je to jenom jako volba, tak minimálně na FA ČVUT je to bráno jako něco pro ty, co neumí kreslit a ne jako prestižní nebo zajímavý obor a dost často mají i málo uchazečů a kvalita není moc dobrá.

PN: Ono to má i historický důvod, že za normalizace to bylo opravdu takhle nastavené, že slabší, kteří se nedostali na architekturu, dělali urbanismus a plánování. Dnes už to neplatí, ale tento narativ se asi pořád předává a žije svým životem. Ale pojďme k poslední otázce, která je tedy myšlena opět k architektovi s velkým A ...

PN: Já tedy architektka s velkým A neznám, příznám se, fakt neznám. Většinou, když si to někdo fakt myslí, že je ten, jestli tomu dobře rozumím, co má AO a umí všechno, většinou si zakládá na problému.

PB: Tak není myšleno ve smyslu, že by někdo obsáhl znalostní základny všech oborů, možná bychom je u nás spočítali na prstech jedné ruky, ale jde o celostní vnímání komplexity, tzn. jde o všechny obory dohromady včetně plánovače. (Společenská role architekta)

PN: Jasně, tyto obory můžeme nazvat anglickým pojmem „built environment“. Myslím, že je důležité naslouchat všem skupinám společnosti, obzvlášť dneska máme krizi s bydlením a měl by být i zastánce určitých okrajových částí společnosti. Na mě v tomto ohledu udělal dojem pan architekt Pleskota, který byl předsedou naší poroty na Památník holokaustu Romů a Sintů v Letech. Romové, pozůstalí obětí, si toho velmi považovali. A i on se posunul v některém svém chování během té soutěže, kde jsme měli velké zastoupení pozůstalých přeživších, ale bylo super, že do toho šel a myslím, že tohle je strašně důležité, během práce se věnovat všem skupinám obyvatel.

PB: (Architekt v politice)

PN: Zase jich tolik neznám, napadají mě Petr Hlaváček a Matúš Vallo a myslím, že zrovna tito dva tam vstoupili, protože zjistili, že pokud se mají některé věci změnit, tak to musí vzít do vlastních rukou.

Ing. arch. MArch Jan Kristek, Ph.D.

PB: (Tvorba)

JK: Myslím, že v českém prostředí se mění poměrně dost za posledních 10 let, alespoň jak to vnímám z toho, jak se angažuju na škole. Od roku 2012 jsem vyučoval v rámci doktorského studia a od roku 2015 učím ateliér plus další funkce kromě výuky. Myslím, že nějaký pohyb je zřejmý. Posun je v tom, jaké filosofické základy se využívají v navrhování. Před těmi 10 lety, podle mě, celé Česko až na pár čestných výjimek bylo tzv. konzervativní z hlediska toho, jak to definoval Šváb... konzervativní resp. založený na fenomenologii. Z hlediska výuky a jednotlivých škol to byl Liberec, byla to Praha a bylo to i Brno. Bylo to dané určitou generací architektů a to si myslím, že se za posledních 10 let hodně změnilo. Zaprvé začala být mnohem více akceptovaná, nazvěme to digitální architektura, a to hlavně díky vlivu Vídně potažmo i Bratislavy, byť nevím, jestli se to tam dělá nějak extra dobře. Zdá se mi, že tam byli o trochu v něčem napřed hlavně na kamenných akademiích, ale to je odhad. A potom je to něco, čemu se říká kritická teorie, tzn. jedno je založeno na fascinaci technologickým pokrokem a druhé na představě, že architektura je inherentně politická, ať už jakýmkoliv způsobem, resp. se to vymezuje vůči problémům političnosti architektury... Fenomenologie, podle mě, aspoň jak je používána v našem architektonickém diskurzu, tzn. založená na Heideggerově posunu k ontologii, k otázce, jak ve světě přebýváme, postupem času problém političnosti z architektury vytlačila. Propojené je to s konzervativní architekturou, znova se vracím ke Švábovi, právě tím, že ta generace aktivních architektů, která zažila ještě 80. léta a zpolitizování architektury režimem, tak vlastně myšlenku architektury spojené s politickým uvažováním odmítli. Byla jim protivná představa, že architekt by měl být nějakým způsobem politicky angažovaný nebo že architektura by měla být nějakým způsobem politická. Proto nebyli ochotní akceptovat tzv. kritický pohled, protože ten to má v sobě automaticky zabudované.

PB: A co se třeba konkrétně mění ve způsobech grafického nebo psaného vyjadřování?

JK: Existuje renesance ručních technik, jenomže opravdu je problém v tom, že je to fragmentární, že už neexistuje nějaká jednota, jak jsme byli zvyklí, ale ona neexistovala ani v moderně 20. nebo 30. let, my ji akorát teď vnímáme homogenně, protože vnímáme modernu jako náš základ a samozřejmě v té době existovaly paralelně různé staré techniky kreslení a reprodukce atp. a moderna přišla s novými technikami, ať už diagramu, koláže atp. A mám pocit, že pokud je nějaký trend posledních let, že se trochu mění náhled právě na analogové techniky jako je kresba atp., že to znova získává na důležitosti. Za mého studia byla svatá kráva vizualizace, to většina lidí dělala a byl to takový nějaký kánon výstupu, že musel mít vizualizaci, to už dneska zdaleka neplatí a teď je, řekl bych, skoro móda, že se vrací a znova cení ruční práce. Samozřejmě ale, co se týče strukturálních profesních změn, to víš, protože jsi to zkoumal, jednou ze strukturálních změn je tlak na používání BIM. To není z mojí hlavy, že pokud by se to mělo realizovat v podobě, jak si to představují nejrůznější technokrati (u nás např. ze státní agentury ČAS), znamená to restrukturalizaci profese a já se toho trochu obávám. Mimochodem takovéto restrukturalizace neproběhly poprvé. Jedna taková byla se zavedením železobetonu, kdy to vedlo do jisté míry, když to hodně zjednoduším, k vymizení řemesel, protože najednou železobeton byla téměř univerzitní odbornost, kdy bylo potřeba zkoumat, jak to funguje atp. a řemeslník na stavbě už se stal jenom dělníkem, vykonavatelem nějakého plánu. To byla jedna, podle mě velká, historická změna. Další související historická změna např. byla, že se postupem času velká část tvorby přesunula k industriálně vyráběným produktům a stavebním prvkům. Velká část dnešní architektonické produkce je spojená se systematizací (historicky normalizací), což vede zaprvé k prohlubování detailnosti plánu, protože systémové věci je potřeba paradoxně prokreslit do detailu - jak to má fungovat apod. A z architekta se stává takový skládač různých průmyslových výrobků a na to navazuje i problém BIMu. S BIMem se bude prohlubovat tady ten industriálně-architektonický komplex, kdy to teoreticky může vést k restrukturalizaci celé profese. Dále, tak jako to popsali jiní, by BIM opravdu mohl přestrukturovat hierarchii profesních vztahů, jak ji známe od renesance tzn. vztah architekt, stavitel a stavebník. Tak to je jedna věc. Ale i kdyby se to nestalo a nepodařilo by se prosadit celý legislativní systém navázaný na software a cloud, o kterém sní lidé, kteří BIM prosazují, tak mám pocit, že BIM je minimálně nástroj k prohlubování tohoto industriálního komplexu, kdy spousta navrhování už je opravdu spíše vybírání věcí z katalogů a sestavování do nějakých smysluplných celků. Neříkám, že to tak musí dělat každý a asi to tak ani nebude dělat každý, ale prohlubuje to množství produkce, které se takhle dělat bude.

PB: (Umělá inteligence)

JK: Záleží, co myslíme umělou inteligencí. Předpokládám, že současný boom i relativně jednoduchých neuronových sítí, které začínají být dostupné i laikům, a zároveň začíná být dostupný i výpočetní výkon někde na cloudech, i v této jednoduché podobě změní komplet společnost a tím pádem to změní i architekturu. Jakým způsobem to nicméně bude, to nevím. Ono to bude zase třeba 10 let trvat, než se probudíme a najednou zjistíme, že něco nějak je. Slyšel jsem o studentce, která byla za panem proděkanem, že má obavu, jestli nás, architektky, nenahradí umělá inteligence. To si myslím, že se nestane. Taková přímá úměra tam není, určitě ne v nejbližší době.

PB: Takže bys souhlasil s tím, že zatím je to spíše nástrojem a vstupní invence architekta bude ještě nenahraditelná nebo už bys viděl posun, že to není nástroj, protože je jasné, že umělá inteligence pohltí mnoho různých povolání a řeší se, jestli je to možné u těch tzv. svobodných nejstarších komplexnějších?

JK: Nemyslím, že by umělá inteligence v konečném důsledku k nějakému časovému horizontu neuměla navrhnout dům. To možné je. Momentálně je to ale používané spíš esteticky. Když dneska vidí člověk velmi realistické obrázky architektury navrhované umělou inteligencí s tvrzením, že to navrhuje sama, že čerpá znalosti z databází nebo data miningu a potom něco navrhuje, tak většinou to nemá nic společného s architekturou v uživatelském smyslu. Samozřejmě, zabývají se tím lidi na různých školách atp., ale co dneska většinou člověk vidí, jsou estetické experimenty. To ale neznamená, že časem nemůže umělá inteligence sama navrhovat architekturu, ale nemyslím si, že je to důvod, aby tam nebylo místo, jak už to nazveš, i pro architekta nebo někoho s tvůrčí schopností. Nemyslím, že tohle se s umělou inteligencí stane, protože ten vklad není jenom nějaká technická znalost, kterou to může nahradit. A možná, že to může i nahradit spoustu schopností, kterými architekti disponují, ale už jenom to, že tvořit je nějakým způsobem zábava, je garancí, toho že to lidi pořád budou dělat.

PB: Jasně, to je filosofická otázka - kdyby to umělo takhle tvořit, na co tu potom jsme, co budeme dělat?

JK: Tak budou tam určitě i ekonomické důvody. Pokud to bude efektivní tvořit takhle, tak se to pravděpodobně bude takhle dělat. AI se bude ale do procesů navrhování spíše integrovat, než kompletně nahrazovat člověka. Časem bude asi možné mluvit o nějaké formě kolaborace. Co to ale udělá s profesí konkrétně, fakt nejsem schopný dohlédnout.

PB: Kdybychom se snesli do reality, vidíš, že už dnes to nahrazuje např. nějaké rutinní činnosti?

JK: Momentálně si nemyslím, že umělá inteligence v tom, jak pracujeme, má vyloženě dopad na realitu většinové architektonické práce a především dopad na rozsáhlou optimalizaci pracovních procesů. Ono se to většinou ze začátku projevuje v úplně jiných, partikulárních věcech. Např. v tom, jak pracujeme v softwaru. Když dám nějaký jednoduchý příklad, tak ve Photoshopu spousta filtrů už teď jede na pozadí na nějakých serverech, na kterých nějaká AI běží

PB: ... připravena v nějakých chainech.

JK: Tak, to reálné použití, které nějakým způsobem ovlivňuje práci, je spíše v nějakých drobnostech. Ty velké koncepce se dějí experimentálně na univerzitách atp. a tam to samozřejmě ovlivňuje, jak architektura přímo vypadá, ale zatím je to experimentování s tím, co to všechno může znamenat.

PB: (Udržitelnost v architektuře)

JK: Problém většiny koncepcí udržitelnosti v architektuře, jak se s tím setkávám, že úplně to nejjednodušší, s čím někdo přijde, je nějaká technologická záplata. Koupí se nové technologie - čerpadla, panely atd., namontují se na domy, dají se lepší okna a tímto to hasne. S tím je spojeno, jak nám to prodávají struktury, které, řekněme, mají vliv nebo moc tohle ovlivňovat - korporáty, státy atp. Je to založeno pořád na stejných hodnotách tzn. efektivita, zdraví a bezpečnost a to je spojené s představou technologické záplaty a optimalizace. Když to uděláme takhle a koupíme si tohle, všichni budeme zdraví v bezpečí a je hlavně potřeba to udělat efektivně. Problém většiny těch koncepcí je v tom, že se snaží udržet současný standard uvažování, v podstatě společenský řád nebo společenských chod tak, jak žijeme bez nějakých radikálních změn. Tzn. chceme žít pořád stejně, ve stejném nebo vyšším komfortu a nechceme měnit své uvažování. Představa je, že to umožní věda a technologicky výzkum - vymyslíme nové materiály, lepší zdroje energie atd., ale myslím resp. moje intuice je, aniž bych to opravdu nějak studoval, že je potřeba udělat i filosofický obrat o tom, kdo jsme, co si představujeme o našem soužití a o světě obecně. Pokud tady k tomu filosofickému obratu nedojde, tak nemám pocit, že je to řešitelné akorát tímto technologicko-vědeckým přístupem.

PB: A řekl bys tedy, že BIM je v podstatě hodně navázaný na toto uvažování a je v tom riziko?

JK: Jasně, BIM je toho úplně čistým příkladem, BIM je úplně něco jiného než udržitelnost, je to úplně zúžený výsek, který o sobě tvrdí, že je udržitelný jenom na základě opravdu totální redukce. Tzn. ano, my v tom obsáhneme celý život budovy, takže jsme schopni spočítat zátěž na prostředí nebo něco takového, ale když třeba vezmu, že BIM je velmi efektivní, když stavíš na zelené louce možná, ale velmi komplikovaný, když máš nedej bože rekonstruovat nějakou barokní stavbu, tak nevím, kde je potom efektivita ve smyslu udržitelnosti. To je jenom reklamní slogan, který nám to má prodat, greenwashing, abychom věřili, že to je v něčem udržitelné. Je to asi stejné ... jakože elektrické auto je udržitelné. Elektrické auto je udržitelné jenom v nějakém kontextu. Při nějaké kombinaci technologií, politiky a organizace může být udržitelnější, ale rozhodně ne v tom smyslu, že všechny současné diesellové a benzinové auta nahradíme elektrickými.

PB: (Komunikace)

JK: Podle mě to nemá specifický vliv, který by byl jenom v architektuře, způsobuje to obecné změny, které se dějí ve všech oblastech a tím pádem i v architektuře a je to o mentalitě a nastavení práce. Architekti jsou svobodná profese, tam se to asi projevuje dost.

PB: Pojdme to zpřesnit. (Koordinační)

JK: Samozřejmě, že narůstá míra koordinace, tzn. že narůstají očekávání od způsobu komunikace a mě zajímá to mentální nastavení neustálého pracovního nasazení. Jenomže to je zase podobné všude. Určitě se očekává vyšší míra kontroly, záleží, jak to kdo pojímá, ale tak určitě se očekává vyšší míra dostupnosti, flexibility a všechny tyhle buzzwords, které dnes známe. Je to realita, se kterou bojujeme spíše sociálně, tzn. dovolit si nebyť neustále dostupný.

PB: Měl by architekt automaticky být schopným manažerem resp. k tomu veden nebo už je to osobní predispozice, že se v tom někdo najde?

JK: Architekt ve vedoucí pozici by měl být i schopným manažerem, ale ne každý architekt je ve vedoucí pozici. Někdo je třeba zaměstnaný a práce se nějak diferencuje. Můžeš být zaměstnaný v kanceláři a být dobrý na děláni modelů, tak děláš modely. Jsou lidi, kteří se v často v nějakých větších kancelářích specializují na vizualizace a digitální prezentace a někdo je schopný nakreslit detail, tak se více věnuje třeba stavařině. Ne každý architekt musí být nutně schopný manažer, protože většina projektů, hlavně pokud jsou větší, jsou spíše kolaborativní záležitosti. Pokud se ale bavíme o architektovi na vedoucí pozici, tak většinou nic jiného, než ten management nezbude.

PB: Když si zmínil specializaci na dílčí činnosti, narůstá dnes nebo je to pořád stejné, nejsou v tom příp. rizika?

JK: Vidím to jako přirozené a myslím, že týmová práce je skoro nezbytná a rizika nejsou v tom, že člověk něco umí lépe nebo hůře, to je výhoda obzvlášť pokud pracuješ v týmu. Dnes jsou věci o spolupráci a potenciál i rizika jsou v tom, podle mě, jakým způsobem je ta kolaborace zorganizovaná, může to být v rámci nějakého BIMového cloudu, v korporátní hierarchické struktuře, nebo to může být kolaborativní studio a od toho se potom odvíjí role a uplatnění různých schopností lidí a specializací. V zásadě si ale myslím, že to není špatné a je to právě na tom zajímavé. S někým spolupracovat znamená, že každý máme trochu jiné schopnosti.

PB: (Měřítka a vrstvení témat)

JK: Mění a nemění. Za mě se nemění nic na tom, že by to byly témata, kterými se architekti zabývají, a přijde mi legitimní, že se jimi zabývají, ale těmi tématy i různými měřítky se mohou zabývat i jiné profese a opět je to úplně legitimní. Jde o to, že každý obor má své modely, přístupy, mentální rámce, kterými k tomu přistupuje a potom je spíše otázka, jakým způsobem se to uplatňuje. My architekti se stále zabýváme, v extrému, od designu až po měřítko krajiny nebo velkého městského celku, to pořád platí. Pořád si myslím, že to má smysl, že naše postupy mají co říct a co se mění z hlediska uplatnitelnosti, to nejsem asi schopný zhodnotit. Jsou nějaké nové výzvy týkající se různých ekologických témat od vody po lesy atp. a mám pocit, že občas architektům chybí nástroje nebo vůle se na ty věci podívat jinak, aby se neztrácela relevance profese v těchto oblastech, ale nejsem si tím úplně jistý, nejsem schopný to dohlédnout. Ve smyslu, čím se profese zabývá, za mě se nic nemění a kde se možná něco mění, je uplatnitelnost výstupů.

PB: Moderoval jsi blok na konferenci EAAE k architektonickému vzdělávání, kterou se neslo heslo, že architektura je „specializace na všeobecnost“, platí to pořád?

JK: Je to takový oxymorónický bonmot. Souhlasím, že všeobecnost je charakteristikou uvažování, které myslím má nějakou hodnotu, ale není úplně exkluzivní jenom pro architekturu. Mají to ještě nějaké další obory jako třeba umění, možná i teologie a je to uvažování o celcích. Je tam takové to slovíčko, které se často používá, že je to holistické uvažování. Což je podle mě v jistém protikladu toho, jak se vyvíjí ostatní obory minimálně v rámci technického vzdělávání, kdy se rozpadají na různé další specializace. Matematik třeba začíná nějakými obecnými koncepcemi a potom se specializuje na velmi úzký výsek oboru. v architektuře to neplatí a vzdělávání ani tak není koncipováno. Vzdělávání je koncipováno tak, že se očekává, že člověk bude schopný mentálně spojit různé věci dohromady, a třeba i poměrně vzdálené věci a bude je schopný interpretovat jako celky. Je jedno, jestli to je krajina nebo design interiéru. V tomto smyslu se člověk nestává specialistou, že by se hluboce profiloval na úzký segment vědění, ale opravdu se snaží, je to takový starý model vzdělávání, skoro bych řekl aristokratický, obsáhnout celý svět a potom to nějakým způsobem zúročit v navrhování. Tzn. je to opravdu všeobecné vzdělání a rozhled a myslím, že to v současném hlavně technickém vzdělávání nebo tam, kam aspoň vidím, příliš není přítomno. Pro architekturu je to naopak specifické. Asi se to dá shrnout bonmotem „specializace na všeobecnost“, ale já bych to takhle neřekl, protože mám pocit, že to může být velmi zavádějící.

PB: (Architektonická oborová diferenciacce - Modelová pojetí architekta)

JK: Já to vnímám spíše jako ideologický problém, jenomže to je tím, jakým způsobem jsem nastavený nebo jaké mám vzdělání. Dívám se na to smířlivě, téměř liberálně - ať si dělá, kdo chce, co chce, co ho zajímá a jak to nazveš, je mi jedno. Mě není blízka nějaká profesní čistota nebo škatulky, mě to vždy otravovalo, vnímal jsem to tak, že mám nějaké vzdělání a s ním snažím dělat, co mě v ten moment zajímá nebo baví, ale to je velmi osobní pohled. Architekt by měl být asi pořád vzdělaný v tom, jak realizovat vystavěné struktury, to myslím, že by asi v profesi mělo být pořád přítomné. Co s tím ale kdo udělá, to už je na něm. Příklady dostupnosti profese ven a dovnitř jsou tady desetiletí. Vůbec mi nepřijde nutné něco extra definovat. Jsou tady lidi, kteří nikdy neměli formální vzdělání jako architekti a fungovali jako architekti. Na druhou stranu jsou tady architekti se svým architektonickým vzděláním, využívají ho naprosto přímo, ale dělají něco jiného než to, že by navrhovali nutně stavební struktury. Včera jsem si koupil knížku od Eyal Weizmana, ten je vzděláním architekt a má firmu, která se jmenuje Forensic architecture a je to extrémně zajímavá věc. Nevím, proč bych mu měl nebo kdo by mu měl říkat, že to nemá dělat a že není architekt. Tak ať třeba není architekt, ale vystudoval architektonickou školu a dělá s tím něco zajímavého ... tak je architekt, není architekt, nevím, mě to je jedno.

PB: Otázka spíše směřovala ke konfliktu, který se potenciálně týká i obchodního prostředí, kdy se některé obory snaží vymezovat, že by měly být konkrétně zodpovědné třeba za veřejná prostranství nebo obecně si vyloženě nárokovat různé části vystavěného prostředí.

JK: Ale proto říkám, že to je ideologický problém, protože co je to komora architektů nebo akademická hodnota nebo co to je, že máš razítko? Je to samozřejmě daleko více mocenský nástroj, než definice toho, kdo je architekt. Je to přesně jak říkáš, je to vymezení trhu. Akademická hodnota je to, že si na něčem pracoval a teď máš zajištěné, že to můžeš dělat jenom ty, že můžeš garantovat předmět, studijní program atd. Když se na to budu dívat totálně cynicky, je to jenom vykolikování nějaké ohrádky a ochrana pozic. S definicí architekta to nemá nic společného, ten vektor jde naopak: snažíš se definovat architekta, abys mohl vykolikovat tyto pozice. A neříkám, že to nemá nějaký význam, že by měl stavět každý... i když v té extrémně liberální představě téměř ano, když tě za to někdo zaplatí, tak proč bys nemohl stavět. V konečném důsledku je to ale jen strukturování trhu a dejme tomu mocenského pole. Z hlediska definice architekta, kdo je to architekt, to pro mě není důležité.

PB: (Vztah k technicky-podpůrným inženýrským oborům)

JK: Vztahy jsou takové, jaké si je uděláš. Když vezmu spolupráci, může být super i s inženýry a je to dané tím, že mají jiné schopnosti a znalosti. Kde je rozdíl mezi architektem a inženýrem? Bude to znít banálně, je to ve formálním vzdělání. Inženýři mají trochu jiný typ vzdělání a architekti mají jiný typ vzdělání, tzn. v rámci vzdělání mají jiný typ zkušenosti a potom je to opět o těch pozicích. Dohadování mezi stavebním inženýrem a architektem je to, že oba dva mohou dělat to samé. Tam je ta kontroverze a opět je to o kolikování nějakých pozic. Tak samozřejmě, že architekti by byli rádi, aby jim do toho inženýři ne-fuškovali, je to o nějaké ochraně trhu, ale z mého pohledu to neznamena, že architekt nemůže být špatný projektant nebo že nějaký dobrý inženýr teoreticky nemůže být i dobrý architekt, byť samozřejmě limitovaný tím, že má vzdělání, které není architektonické. Jiný rozdíl v tom nevidím, než ve vymezení trhu a kontroverzní je otázka těch pozic skrze komory, které nám umožňují působit v některých polích nebo množinách, které se překrývají. Je to opět otázka moci, systému a z hlediska rozdílů je to jiné formální vzdělání, tzn. na konci vzdělání je jiný typ uvažování a jestli to využiješ produktivně v rámci spolupráce, good for you. Když to nejde, když tam zůstává nějaká v podstatě ekonomická rivalita, tak se nedá nic dělat.

PB: (Výstavba)

JK: Kde jsou architekti slabí u nás specificky, je vysvětlování jejich vlastní práce a proč mají nějakou relevanci. Architekti by se měli zabývat částečně sami sebou, tj. částečně třeba tím, co děláš ty, tzn. jak funguje profese. Měli bychom začít řešit, proč jsou mladí architekti podfinancováni, proč tady funguje schwarzsystém, proč lidi často nechápou, co architekti dělají a co si myslí sami architekti, že je přínos jejich profese, aniž by to bylo zaměřené nějakou ezoterikou a konstatováním, že architektura je prostě důležitá. Věci se proměňují, proměňuje se trh, postavení architekta na tom trhu, proměňuje se společenský systém a co je ve společnosti z architektury důležité, jaké stavby se staví a jaké stavby se nestaví. Je to komplexní věc, ve které třeba může sehrávat roli komora, kde si myslím, že dnes tu roli příliš nesehrává a to ať už ve vztahu k fungování profese nebo ve vztahu k veřejnosti. Komora je velmi autistická v tomto. A ono se zdá, že když řekneš, že by se profese měla zabývat sebou, že je to ještě další forma autismu, jenomže to je, podle mě, jediná cesta jak z toho vyběhnout, jak být schopný vysvětlit něco navenek, ale být i schopný sám sebe transformovat. A úplně ten nejpálčivější problém, který teď opravdu je, že schwarzsystém prorostl celou naší profesí. Kdyby se třeba tohle změnilo... s tím souvisí ohodnocení práce, kolik si lidi za práci říkají a souvisí s tím i to, jak hodnotí svoji práci a jak ji hodnotí společnost atd. ... neexistuje jedna stříbrná kulka, která by to změnila, ale je to více věcí naráz a myslím, že třeba právě školství i komora by se tím měly zabývat.

PB: (Veřejná správa)

JK: Nemám to statisticky podložené, ale možná, že to je množstvím absolventů škol a nastavením tržního prostředí, že více lidí se uplatňuje ve správě nebo v politice. Setkávám se s tím čím dál tím častěji, že někdo pracuje na úřadě např. nebo opravdu se věnuje i čistě politickým, voleným pozicím. Já sám se považuju v děkanské pozici z velké části za politika, už ani ne za architekta. Takže se to děje a podle mě je to potřeba. Protože angažovat se v politice znamená uplatňovat nějakou moc. Taková ta povýšená pozice, že teda jsme sice nejchytřejší a nemusíme se do toho namočit, je k ničemu. Jediný způsob, jak nějaké věci prosazovat, aspoň v demokratické společnosti, je skrze politiku, tzn. pokud si architekti přejí své hodnoty a názory prosazovat, tak se toho musí účastnit a je jedno, jestli někdo kandiduje, je v nějaké hodnotící komisi, někde je starostou nebo je někde na úřadě. Pokud architekti mají ambice participovat na tom, jak v tomto světě žijeme a chtějí, aby se uplatňovaly nějaké hodnoty, tak jim nezbývá, než aby i někteří z nich tyhle věci dělali.

PB: (Předpoklady architektonického vzdělání pro pozice)

JK: Není to tak, že by se teď měl vybrat soubor pozic, které by se na škole začaly učit, to je chybná cesta, protože šířka kurikula je taková, že do toho nejde narvat všechno. Spíše si myslím, že v rámci systému lze umožnit lidem, kteří mají eventuálně zájem o politiku, se tím zabývat, to je důležité. A to se netýká jenom politiky, jsou tu tisíce různých dalších témat. Když modelově řekneš, začneme učit lidi, jak být starostou nebo politikem, to je disciplinační model, který podle mě nefunguje a zastarává. Já bych to otočil a řekl bych, pokud se chce někdo zabývat politikou už na škole, tak mu to umožněme.

PB: Ještě teda k architektovi v politice, často se hovoří o frustraci, kdy tam architekti jdou prosadit prostor pro profesi, uvažoval jsi o tom někdy takto?

JK: Nemyslím si, že to je potřeba nebo nevnímá bych to tak, že chtějí prosazovat prostor pro profesi. Spíše je to tak nebo aspoň si myslím, že by to tak mělo být, že do politiky vstupuješ, protože máš nějaké hodnoty, které chceš prosazovat. Když to řeknu blbě, můžeš být komunista, máš nějaké hodnoty, které chceš prosazovat, můžeš být pravičák, máš nějaké hodnoty, které chceš prosazovat. Nemusí to být vyložené tohle politické členění, ale i jako architekt máš nějaké třeba profesní hodnoty, které chceš prosazovat. Může to být třeba stavební kultura ve tvém městě a potom ti nezbývá, než je v demokratické společnosti prosazovat skrze participaci v politice. Takže já to vnímám spíše takhle, což se dá potom interpretovat, že vytváříš nějaký prostor pro profesi. Mě se ale tahle definice moc nelíbí, protože to může být interpretováno různě. Já bych to řekl tak, že skrze vzdělání a svůj pohled na svět, světonázor, který může být více politicky profilovaný ve smyslu pravolevém nebo jiném, ale může to být libovolný soubor hodnot, které máš jako architekt a chceš je prosazovat, tak je prosazuješ skrze to, že se účastníš v politice. Může to být rekonstrukce náměstí na nějaké úrovni nebo to může být plánování města na jiné úrovni atd. Jsou to hodnoty, které máš ty a třeba někteří lidé je nemají.

PB: Jak vnímáš vůbec ten pojem společenská role architekta? Protože někdo třeba řekne, že nic takového neexistuje?

JK: No tak pokud někdo řekne, že architekt nemá společenskou roli, tak nevím... potom se asi musí odstěhovat na Mars. Je to nesmysl. Pokud žijeme v nějaké společnosti, každý máme, a to je spíše obecná věc, nějakou společenskou zodpovědnost. Pokud chceme žít v nějaké dobré společnosti, tak o ni musíme usilovat a potom záleží, z jaké pozice o to usiluješ. Můžeš o to usilovat samozřejmě i jako architekt. Pokud řekneš, že nemáš žádnou společenskou roli, tak jsi jenom oportunist. To je takové psychopatické nebo narcistní prohlášení nebo nevím, jak bych to nazval. Vždy máš společenskou roli a vždy můžeš volit, jak věci uděláš nebo neuděláš atd. Každý od nádražáka přes kněze po prezidenta má společenskou roli, stejně tak má architekt svou společenskou roli. Ve společnosti žije, realizuje tam nějaké věci, architekt třeba zrovna stavby nebo nějaké plány, a proto má společenskou odpovědnost. A netýká se to jenom toho, jak ty věci vypadají a jsou udělané, ale také jak se sám člověk chová. Jde to od nejdrobnějších věcí, pro co kde zvedne ruku, kde co vysloví, nebo naopak často nevysloví, mlčí. Takže už jenom to, že se člověk někde ozve, je společenská role a to by každý architekt měl dělat.

PB: Je nutné pečovat o povolání jako takové i mimo ten profesionální rámec, jak jsi i zmínil, abychom vysvětlovali svou relevanci nebo byli správně vnímáni?

JK: Je jedno, jestli jsi architekt nebo nějaké jiné povolání, z toho titulu, že žiješ ve společnosti, máš společenskou zodpovědnost. Samozřejmě, můžeme si říct, že nemáme žádnou společenskou zodpovědnost a potom to většinou dospěje k nějaké katastrofě, teď nechci mluvit o něčem konkrétním, ale žijeme v době, kdy se to dá hezky vyzorovat. Samozřejmě každý máme i profesi nebo povolání, jenomže i skrze to povolání se realizuješ v té společnosti a to není oddělené od toho, že jdeš večer nakoupit, máš tam rodinu nebo jdeš do kina nebo děláš jiné věci nebo kandiduješ do politiky. Velkou část svého času trávíš profesním životem a ten není oddělený od společnosti, tzn. i skrze profesní život se ve společnosti realizuješ a ani tam tě neopouští tvoje společenská odpovědnost i přímo v profesních úkonech. Když budu úplně konkrétní, např. můžeš vzít úplatek nebo ne, můžeš se vyjádřit proti něčemu, co se ti zdá, že není v pořádku nebo podpořit něco, o čem si myslíš, že je

dobré. Můžeš odmítnout zakázku nebo můžeš ji přijmout jenom za nějakých podmínek atd. A někdo to třeba nazve aktivismem nebo já nevím, proč to kdo říká, že nemá společenskou odpovědnost, ale ty jako architekt, stejně jako jakákoliv jiná profese, máš společenskou odpovědnost i skrze tu profesi, kterou děláš.

PB: Souvisí kvalita architekta s odbornou způsobilostí resp. razítkem?

JK: Vůbec, kvalita architekta nesouvisí s razítkem, existují velmi nekvalitní architekti s razítkem a stejně tak existují kvalitní architekti, kteří třeba pro někoho pracují nebo eventuálně pracují v týmu, kde na to ve finále někdo razítko dá. Ale razítko nevypovídá nic o kvalitě architekta - je to úřední věc, která něco opravňuje dělat a je to otázka pozicí, razítko znamená, že stát uvěřil, že máš nějaké znalosti, nic jiného to neznámá. Je to jako řidičák po autoškole - když dostaneš řidičák, můžeš být dobrý řidič, horší řidič nebo příšerný řidič. Řidičák ověřuje, že máš nějaké minimální množství znalostí a schopností, které ověřil stát a na tom lze vidět, že to vůbec nic neříká.

Ing. Tereza Mácová

PB: (Tvorba)

TM: Přejde mi, že základní princip, se kterým pracujeme, zůstává víceméně stejný, ale mění se podmínky, ve kterých pracujeme, tzn. jak jsou zadávány třeba veřejné zakázky a samotné zadání je buď vágní nebo naopak už dopředu připravené. To se mění, protože když jsem začínala po škole, vyšla jsem v období krize, jak jsme se bavili, a šla jsem pracovat do Německa, kde už to bylo za tou největší krizí. Tam byla práce krajinářského architekta hodně propojená s architektem a to bylo podporované zadáváním veřejných zakázek pomocí soutěží, kde už rovnou musely být takto partnersky veřejné zakázky zadány a to určovalo i způsob následné práce. Když jsem se vrátila k nám, tady to takto nebylo. Začíná to až teď, takže to je třeba po 10 letech, ale je to zase jiným způsobem, než to bylo tam. Není to tím úplně partnerským, je tam vždy jeden dominantní, takže to je taky nějaký vývoj, jakým způsobem se zadávání potom podepíše na výsledku. To jsem chtěla jenom zarámovat obecně, co má vliv na plánování. Obecné parametry plánování hrozně záleží na tom, s jakým územím pracujeme a ve chvíli, kdy to je území, kde už je dejme tomu historická stopa nebo něco, co už tam fyzicky je, tak je to jiný způsob práce než ve chvíli, když to řeknu zjednodušeně, kdy jsme na zelené louce nebo volné ploše. Tzn. ve chvíli, kdy je třeba developerský projekt, který se staví někde na poli, což se často stává a pracujeme s něčím takto abstraktním, že se s plánem neustále hýbe, tak práce je mnohem více myšlenková nebo více probíhá v ateliéru, než ve chvíli, kdy jsou ty struktury už nějakým způsobem dané, můžou být buď historické, historické kulturní stopy jako že tam jsou nějaké stavby, které se musí respektovat nebo mají hodnotu, kterou udávají území. A to stejné je i v přírodních útvech, v tu chvíli je potřeba být více v území, takže v tom se to třeba liší, to je jedna věc, že jedna cesta je více reaktivní, ale obě dvě tyto cesty předpokládají hlubší rešerši, protože neplánujeme na poldrech jako v Holandsku, kde to je v podstatě tabula rasa. Tím, že Česká republika má poměrně bohatou historii i krajinou historií, tak se dají některé stopy nalézat i v historických mapách a podkladech a ty se snažíme vytahovat ven kvůli tomu, že historické plánování často pracovalo mnohem citlivěji s místem, takže nám to pomáhá porozumět místu lépe, než kdybychom na to nebrali ohled. Takže to je ještě nad tím, že tomu předchází hlubší analýza, ze které to vyplyne, takže to je ta historická, potom určitě i přírodní, přirozená a studium mikroklimatu.

PB: Navrhuje se způsobem, že se prochází územím nebo místem a člověku nabíhají určitá řešení? U architektury se diskutuje, že se někdy rovnou navrhuje v softwaru příp. s knihovnamí, děje se něco podobného v krajinářině?

TM: V podstatě využíváme nějakou ... jenom na základě nějakého pocitu na místě, kde se cítíme dobře a snažíme se rozklíčovat, proč tomu tak je a tady ty místa přímo zakreslujeme do plánu, abychom věděli, kde jsou. Snažíme se zkoumat, co to určuje a třeba to jsou takové nuance, které nejsou snadno nalezitelné v mapách, je to třeba nějaká prohlubeň nebo místo, kde se koncentrují nějaké zvířata, ale to zjistíme až později, je to nějakým způsobem místo, které působí dobře, ale nedokážu to popsat exaktně. Ne, že by mi naskočil přímo tenhle formát, ale spíše pozice míst, často se nám stalo, že jsme potom při studiu historických map našli, že to má nějakou souvislost, že to je nějakým způsobem propojené s historií, ale nemusí to být esoterické, to může být jenom určitá geomorfologie prostoru, která na nás působí bezpečně a jak si historicky přenášíme zkušenosti, co je pro nás bezpečné a co ne, tak myslím, že to je nějakým způsobem naslouchání intuici, takže to je jedna věc. A co se týká formy, ta vzniká až důkladným poznáním prostoru, určitě, když tam člověk je, tak si dokáže něco představit nebo ne, ale ve chvíli, kdy teprve poznáme prostor a je dostatečně zanalyzovaný, teprve potom můžeme dojít k nějaké formě. Dost často se nám stane, že na začátku si řekneme, jaká forma by tam mohla fungovat a ve chvíli, kdy to začneme prověřovat ve 3D modelu, zjistíme, že to je lichá cesta, takže se zase vrátíme zpátky do analýz, je to pořád takové dopředu dozadu.

PB: (Umělá inteligence)

TM: Tzn., že by to byl nějaký stroj nebo robot, který by zanalyzoval a vyhodnotil něco za nás?

PB: Může analyzovat i navrhovat, nedávno měl přednášku Winy Maas, kde ukazoval i pokusy se skriptováním krajiny.

TM: To se ráda podívám, já ho znám z holandské školy, kam jsem chodila a možná i z ní jsem převzala ten analytický přístup, měli jsme třeba ateliér zaměřený tak, že jsme se rozdělili na 4 skupiny, kdy každá měla analyzovat jiným způsobem krajinu a potom z toho navrhnout nějakou formu řešení a bylo zajímavé sledovat, kam každý způsob analýzy zavedl, že jedni měli mluvit s lidmi, kteří tam bydlí, další měli prozkoumat jenom historické snímky a třeba se tam vůbec nepodívat fyzicky a další skupina se tam měla jenom jít podívat, jak to na ní bude působit. A byly zajímavé všechny úskalí a výhody každé z těch metod. Mě přijde zajímavé, když si potom vezmete nějakou umělou inteligenci, jak s tím může pracovat, když tam není člověk.

PB: (Udržitelnost v architektuře)

TM: To je hodně důležité téma, poslední dobou hodně přemýšlím o významu naší profese a myslím, že udržitelnost je čím dál tím více důležitá. Ve chvíli, kdy vytvoříme něco stabilního, co dokáže přežít naší generaci a přinášet společnosti užitek, tak to má hodnotu a co my řešíme, je nějaká konzumnost využívání některých technologií a designu a vůbec jak se třeba pěstují stromy nebo co se děje s dlažbou, když třeba někde zničí cestu, tak co se děje s žulovými kostkami, co se děje s materiály, které by mohly ještě být funkční dalších klidně i 1000 let, protože žula dokáže vydržet takhle dlouho, jak těm materiálům dát zase život, třeba v Praze máme nejstarší dlažbu kousek u Karlova mostu. A zároveň i jak využívat technologie, vysazovat třeba stromy tak, aby v území vydržely co nejdéle, aby měly ty nejlepší podmínky, které jim můžeme dát. S tím souvisí řešení různých požadavků výběrových řízení s úřady, jak funguje výběrové řízení jako tendry, aby dodavatelé byli srovnatelní atd., tak vlastně takové materiály nemůžete využívat. Takže tím je systém svým způsobem nastavený na konzum a co se týče výsadby, je to dost často spíše politické téma a školky připravují rostlinný materiál, obecně rostliny, aby byly vysazeny ideálně už hotové, jenže to je živý materiál, který se hůře přizpůsobuje, takže v průměru se ve městě vysazené stromy dožívají momentálně 8 až 10 let, což je neuvěřitelný konzum. Takže z toho úhlu pohledu to jsou nějaké cíle, limity a hranice, které bych chtěla posouvat a prohlubovat, protože myslím, že to má hodnotu.

PB: Jaké používáte nástroje? Pracujete na nějakých velkých projektech třeba už i v BIMu?

TM: Vloni jsme přešli na BIM a je to pro nás tak velká změna, že zatím nevyužíváme komplexní potenciál, ale předpokládáme, že v průběhu příštího roku už bychom měli využívat všechno nebo ty nejsilnější stránky. Takže nástroje se mění, protože inklinují k tomu technickému a expertnímu, takže je to z pohodlnější, že samotný software dokáže eliminovat spoustu chyb a je přizpůsobený naší práci. Když jsem chodila do školy, rýsovali jsme hodně v ruce, což je pořád myslím důležité nějakým způsobem, protože to uvolňuje myšlenky z hlavy na papír a je to mnohem rychlejší, než když se to zpracovává přímo do počítače, protože to je mnohem složitější. Takže to má pořád svoje místo, ale co se týče softwarových nástrojů myslím, že jdou hodně kupředu a to je pozitivní.

PB: To obecně souvisí se standardizací až automatizací, co by bylo do budoucna dobré standardizovat a automatizovat v krajinářské architektuře?

TM: Tím, že se podílím v rámci pracovní skupiny komory na tvorbě standardů, tak na jednu stranu vnímám pozitivně, že se dokáže nějakým způsobem deklarovat kvalita, ale myslím, že je to opět nástroj pro úředníky, že profese sama o sobě by měla kvalitu zaručovat už jenom třeba nějakou zkouškou. Protože ve chvíli, kdy existuje standard, se ty věci často zároveň i zesložitují, nejenom zjednodušují, resp. je potřeba doložit určitý rozsah, ačkoliv není třeba potřeba pro danou zakázku. Tím chci říct, že se s tím jako krajinářští architekti setkáváme docela často, protože stavební zákon je psaný vůči stavbám a tím, že tam vůbec nejsou parky nebo parkové úpravy a dominantní stavbou jsou cesty, se to řeší jako dopravní stavba, ale gró přínosu společnosti není ta cesta, ale komplex všeho dohromady. Takže to jsou ta úskalí a v tom do toho vstupuje úhel pohledu, že dominantně se zatím kouká na veřejný prostor skrze stavby, standardy jsou tomu přizpůsobené a tím pádem musíme splnit nějaké podmínky, které zbytečně zatěžují projekční aparát nebo všechno, co musíte vyplnit, ačkoliv to může být banalita. V takovém malém množství, co se tam prostaví za materiály, jsou obecně stavby krajinářské architektury dost často udržitelné. Krajinářská architektura tady v tom úhlu pohledu vychází mnohem vlněněji než stavební.

PB: (Pracovní postupy)

TM: Zobečňování vždy vede ke ztrátě kvality nebo hodnotě, takže to zarámování bude nějakým způsobem omezovat výsledek nebo ho bude hodně ovlivňovat a my třeba teď máme za sebou konec plánování veřejného parku a díky tomu zjišťujeme, jak je obtížné prosazovat technologie a využití materiálů, které nejsou zvykem. Tím, že se vyjadřuje hodně úředníků, každý k tomu má co říct a dost často jsou proti sobě, tak domluvení jakékoliv, „výjimky“ je hodně časově náročné a tím, že je třeba smlouva postavená na termínu, tak i takováto věc může znamenat pro ateliér otázku životaschopnosti, z čehož vyplývá, že nastavení co všechno musí splnit projekt a kdo všechno s tím musí souhlasit ovlivňuje i výsledek tím, že pro ateliér je to vyloženě otázka, jestli ho to uživí nebo jestli se rozhodne, že udělá něco opravdu hodnotného z profesního úhlu pohledu, že to bude mít přínos a dopad. Takže projektant je v tomto úhlu pohledu postaven mezi velmi těžkými rozhodnutími.

PB: Znamená to, že se třeba daleko větší důraz ...

TM: Klade na administrativu.

PB: Administrativa je ve všech fázích, ale znamená to, že se více promýšlí ve studii, že to je méně lehkovážnější než dříve?

TM: Zesložituje se to, vyjadřujících se úřadů je čím dál tím více a s každým musíte tu studii projít, nejdříve si to předjednáte, potom zpracujete dokumentaci a oni se k tomu vyjadří podruhé a ve chvíli, kdy to není napsané, jak jsou zvyklí, tak začnou poměrně velké průtahy. To stejné vnímám i na škole, že se to zesložituje v tom, jaké jsou požadavky po studentech, že je jim čím dál tím více a oni jsou zahlceni místo toho, abychom agregovali jenom některé dílčí předměty do jednoho a dávali jenom to, co je důležité a učili jak se v tom zorientovat, tak pořád jdeme cestou, co všechno musí splnit a tím pádem se v tom penzu ztrácí kvalita. A to stejné se děje i v projekci, že od projektanta nebo stavebníka je požadováno čím dál tím více podkladů, co je všechno potřeba zpracovat a doložit a tím pádem se zmenšuje čas pro tvorbu. Takže jestliže, když jsem studovala, byla ta kreativní část 20% projektové dokumentace, tak myslím, že se to zmenšuje, ale jenom pocitově to dokážu říct, můžeme být klidně na nějakých 10-15% a nevím, jestli ta tendence je správná, to je moje velká pochybnost.

PB: Architekti často říkají, že protože je to tak složité, je tolik aktérů a následný proces má tolik úskalí, tak rozvaze ve studii a předjednání věnují více času, aby předem eliminovali kolize atd.

TM: No právě, to je pravda, ale potom, kdo určuje váš design, určuje to nějaký úředník.

PB: (Komunikace)

TM: Všechno se to zesložituje nebo aspoň vnímám, jak je všechno snadno dostupné, tak určitě potřebujeme nové a nové nástroje, že už nám nestačí jenom mít ten program, který za nás rýsuje nebo s námi, ale abychom splnili všechny požadavky, tak musíme používat ještě další podpůrné softwary, které hlídají, jestli jsme splnili všechno, jestli máme všechno kompletní, aby všichni věděli, na čem pracujeme. A ohledně objemu dat myslím, že nám to svým způsobem něco umožňuje, ale zároveň všechno komplikuje, takže zase musíme nakupovat více místa, rychlejší internet, je to takový konzum.

PB: (Koordinační)

TM: Tím, jak je proces složitější a je tam více aspektů, na které je potřeba hledět, tak ta komunikace a nástroje, které používáme ... bez nich to nejde.

PB: A narůstá míra koordinace?

TM: Určitě architekt musí být mnohem více manažer, než tomu bylo dříve.

PB: A posouvá se i význam koordinace v krajinářské?

TM: Jestli to nesouvisí s tím, že tvorby ubývá právě ve prospěch všeho, co musí splnit, prostě jestli to bylo 20% a teď 10% ... přijde mi, že čím větší a složitější projekt, tím se to zmenšuje, takže to klidně může být i 5%, a nevím, jestli ta tvorba pěti-procentní vůbec je.

PB: Řekla jste slovo manažer, myslíte, že má být architekt automaticky schopným manažerem resp. k tomu veden nebo je to spíše osobní predispozice?

TM: Myslím, že všechno se dá naučit a že to je jedna z věcí ... určitě by stálo za to podporovat spíše soft skills, než hard skills, protože u hard skills by mělo stačit jenom dát přehled, kde se to dá vyhledat, z jakých zdrojů, které jsou kvalitní a které ne a zaměřit se spíše na soft skills právě kvůli koordinaci. Rozhodně si nemyslím, že se to nedá naučit, že to je nějak vrozené, to ne.

PB: (Specializuje na dílčí činnosti)

TM: Myslím, že to je ideální cesta.

PB: Každý dělá něco, ale hlídáte třeba, aby každý věděl o celku a byl schopen kdekoliv naskočit?

TM: To sousto už je tak velké, že kdyby měl existovat jeden tvůrce, tak to nemůže obsáhnout, tak myslím, že ideální je, aby ateliér byl sestavený, jak říkáte, že se někdo specializuje na určitou část nebo okruh, který je důležitý pro daný ateliér.

PB: Je to myšleno spíše tak, že někdo dělá na všech projektech třeba jenom analýzy.

TM: Takhle to úplně nejde, ale rámcově to jde udělat tak, že z analýzy je jedna věc vzít si ty data a druhá věc je vytvořit analýzu, tzn. vzít z ní nějaké závěry a měl by to třeba ještě posunout dále. Já si třeba myslím, že analýzy by měl v podstatě zpracovávat šéfdesignér, v podstatě ten, který potom udělá hlavní kostru, tu myšlenku, na které je to postavené, protože analýza je s tím velmi úzce spojená, takže analýzu nemůže dělat nezkušený člověk, ale naopak by jí měl dělat ten tvůrce. Takže to je třeba jedna věc, že se to nedá takhle ... spíše to propojit na procesy než rozsekat na dílčí části, mělo by to být podpojené, z našeho úhlu pohledu by potom mohl být někdo na planting design, který hluboce rozumí rostlinám a přírodním podmínkám. Já jsem měla jednoho známého a ten dělal v jednom ateliéru pouze okna a nemyslím si, že to je ta správná cesta, myslím si, že by to měl být jako balík znalostí jako specialista a neměl by být vytržený z kontextu jako nějaká dílčí část, která nemá svůj okruh expertízy, to nepovede ke kvalitě.

PB: (Měřítka a vrstvení témat)

TM: Myslím, že to určitě má smysl, každé měřítko má svůj abstraktní detail, nějakou hladinu a myslím si, že opět se může stát z úhlu pohledu, co ten úřad vyžaduje, že někdy se řeší detaily, které nejsou tak úplně podstatné, ale úředníci je využívají kvůli tomu, aby měli něco pod kontrolou, když děláme územní studii nějaké obce, tak památkáři si vymíní, že chtějí např. specifický mobiliář, ale to z našeho úhlu pohledu třeba není správná cesta, my si myslíme, že to je na něco takového moc velký detail.

PB: Spíše jsem to myslel v principu. Je třeba zajímavé, že krajináři zmiňují, že do krajiny přistane dům jako z Marsu od neschopného architekta a na druhou stranu architekt, který je politik a pohybuje se ve velkém měřítku, zmínilo to samé, že řešili problematický projekt krajinářské architektury, kdy někde park spadl jako z Marsu.

TM: Rozumím, jakože to nemá kontext. Ale trochu myslím, že to souvisí i s politikou, že dost často jsou nám zadávány zakázky třeba jenom dílčích částí a že se nepostupuje, jak ta teorie je vystavena, plánovací fáze by měly nejdříve na sebe navazovat, máte nějaké zásady územního rozvoje, že by to mělo být postupně, nejdříve celostní priority pro celé území a to by se mělo sledovat dále. Přejde mi, že dost často se setkáváme s tím, že je nějaký velký park jako Letenské sady a jsou tam zadané na obnovu jenom dílčí části, tam by mělo něco nového vzniknout. No jo, ale tak správně by ten tvůrce měl vzít celý park, udělat vizi a v rámci té by potom mohl udělat další kroky, takže kde je ta hranice měřítko. Já postrádám v naší práci tady ty strategické dokumenty, mě chybí a myslím, že architekt by měl být schopný komunikovat s úřadem a domlouvat dopředu zadání, ale někdy to není úplně možné. Někdy jste poptaný a máte tu možnost, ale ve chvíli, kdy je to třeba veřejná zakázka, když je nadlimitní, tak už musí být definovaná dopředu a tím pádem už nemusí respektovat logiku z pohledu architekta.

PB: Jak vnímáte pojem „specializace na všeobecnost“, který vzešel z mezinárodní konference EAAE k architektonickému vzdělávání?

TM: Já tomu nerozumím, mě překvapilo, že to je z mezinárodní konference, mi tady ten přístup přijde zvláštní.

PB: (Architektonická oborová diferenciaci - Modelová pojetí architekta - Kompozitní model autorizace)

TM: Díky tomu, že jsem studovala v Holandsku, jsem měla možnost si zakusit na vlastní kůži, jakým způsobem jsou krajinářští architekti trénováni na univerzitě, ale zaprvé jsem studovala v Česku samozřejmě a mám ještě možnost nahlédnout i do výuky v architektuře, tak celý systém je hodně jiný a ten anglosaský je více zaměřený na individualitu a tvůrce, co jakožto architekt máte přinést světu, pro to se ale rozhodujete během školy, kdy třeba skrze psaní esejí, které jsou nikoliv technické, ale velmi filosofické, myšlenkové, docházíte k tomu, co je podle vás důležité, co momentálně společnost potřebuje a s čím vcházíte na trh. Což je úplně jiný pohled než u nás, kde na ty myšlenky nemáte čas, potřebujete pořádkem plnit nějaké úkoly a jediné na co máte čas je si vzpomenout, že kantor vám řekl, že toto je důležité, ale jak hodně to vezmete za své a jak potom jste silná osobnost, která jedná s úřady a se společností a nabízí nová řešení a jste ochotný za něco bojovat, to je otázka druhá. A to myslím, že je velká slabina našeho systému, že nevytváří silné osobnosti, ale spíše to vede k tomu, že se neustále něčemu přizpůsobujeme, takže to je jeden úhel pohledu, že to je hodně komplexní a kulturně provázané. Pracovala jsem v Mnichově, kde není anglosaská kultura, nicméně je tam patrná mnohem větší spolupráce mezi specializacemi, takže architekt si uvědomuje, že neumí všechno a tím pádem se s ním i mnohem lépe spolupracuje a každý v tom systému má své místo. Pro mě to byly mnohem smysluplnější výsledky a více expertní dopad na území, které byly tvořené takovými ateliéry, protože to není nikdy práce jednotlivce, ale skupinový přístup. Takže z toho úhlu pohledu pro mě anglosaská cesta má velký význam a pozici a vy říkáte, že by měl vzniknout nějakým způsobem hybrid ... jako ano, asi to úplně není jednoduché, protože ta změna by musela být opravdu hodně hluboká, ale myslím, že postupně by bylo dobré ty věci agregovat jenom na důležité, spíše zjednodušovat a myslím, že máme tendenci je dělat spíše více komplexní.

PB: Vy jste myslím při prvním kontaktu po telefonu říkala, že učíte studenty, kde jsou hranice mezi architektonickými obory?

TM: Já s nimi mám cvičení, kde je hranice architektury a krajinářské architektury, kdy stojí za to spolupracovat a kdy ne, takže se jich neustále ptám a v podstatě každý si ji určí sám pro sebe, z mého pohledu je hranice hodně nejasná, v určité části stavby se profese překrývají a z toho vyplývá, že aby vznikl kvalitní výsledek, tak spolu musí spolupracovat. A když je

tam jenom ta jedna, tak to je vždy na výsledku vidět nebo když počká na druhou až na konci, že se třeba tvůrci vůbec nepotkají, to je poznat.

PB: (Kompetenční model)

TM: Myslím, že teoreticky by to mohlo být, to je na prozkoumání samozřejmě, jaké by to mělo důsledky, ale myslím, že by to mohlo být zaprvé procentuálně jasné a zadruhé vyjasněné, kdo má za co zodpovědnost. Přeci hlavní architekt by neměl mít zodpovědnost za profese, které mu nejsou tak blízké nebo myslím, že by to mohlo být mnohem více partnerské.

PB: Většinou odpověď bývá, že to nejde obecně určit, že záleží vždy na konkrétní zakázce.

TM: To by musel zadavatel. My jsme teď třeba byli nuceni kvůli tomu, jak si vykládá třeba nějaká úřednice autorizace, aby-chom byli generální projektant parku, tak jsme potřebovali mít v týmu A1 a teď cituji - z důvodu toho, že A1 je nadřazená profese a to bylo v záplavovém území, kde se nedá stavět žádná stavba, o to více to bylo bijící.

PB: To je hrůza, na druhou stranu se mi stalo, když jsem připravoval dvě velké dvoufázové soutěže, kde musela být skladba všech a zrovna se měnily poměry v pracovní skupině k soutěžím, tak k jedné bylo zmíněno, že veřejné prostranství je nově považováno za krajinářské dílo, což pro mě byl šok, protože v podstatě veřejný prostor je něco tak významného, na co nemůže mít nikdo patent a u druhé soutěže byl úplně jiný přístup, což jenom dokresluje jak je to nejasné téma.

TM: Ohledně toho krajinářského díla, i tady to nějakým způsobem živí ty soutěže jako Grand Prix a Česká cena architektury, že třeba jako krajinářské dílo je oceněna nějaká drobná stavba na stromě, což ale z našeho úhlu pohledu není dílo krajinářské architektury nebo nemusí být, je to prostě jenom dům na stromě, to vnímání opravdu může být rozdílné.

PB: S tím souhlasím, na druhou stranu je potom obecně ten střet, konkrétně třeba debata, kde byl Roman Koucký a Štěpán Špoula, který říkal, že krajina je všechno, co není pod střechou.

TM: Takhle definuje krajinářskou architekturu Vladimír Sitta, který vede krajinářskou architekturu na ČVUT, ale není to jenom z jeho hlavy, takhle je to vnímáno obecně v anglosaských zemích, on byl dlouhou dobu v Austrálii, kde je kultura krajinářské architektury taky jiná. Takže tady ty osobnosti vnáší tu hybridnost a chápání prostoru trochu jinak, mění úhel pohledu.

PB: Já to chápu, jsme teď v tom kvasu a na druhou stranu je dnes všechno i město - takže všechno je krajina a město zároveň.

TM: Je to mnohem více fúzované, ten náš systém, než to bylo vnímané našimi předchůdci, ale i současníky, realita je mnohem větší fúze, než jak je to popisované nebo vnímané řadou odborníků.

PB: Asi jsme to téma vyčerпали, v našem kontextu je problematické říct, že architekt je pod střechou a na druhou stranu je dnes stejně problematické říct, že krajinářské díla jsou budky v korunách stromů, je to potřeba ladit.

TM: Myslím, že ta definice samotná je v tuhle chvíli hodně důležitá a je dobře, že tady ty diskuze existují a zrovna téma definice krajinářské architektury, což souvisí s tím, co říkáte, bude prezentovaná na OTTA.

PB: (Vztah k technicky-podpůrným inženýrským oborům)

TM: Když se maličko vrátím k předchozímu tématu a použiju to i tady, myslím, že ta definice nebo popis, že krajinářská architektura je architekturou bez střech, kdybychom se o tom bavili bipolárně na tady té úrovni, tak by potom vyplynulo, že architektura je jenom se střechami, to už je v podstatě nějakým způsobem slovíčkaření. Já si myslím, že jak to bylo původně myšleno, tak je to spíše o tom, že krajinářská architektura vnímá mnohem více primární sféry naší planety a pracuje s půdou a mikroklimatem mnohem více, je to její alfa a omega, že to je proměnlivé více, než architektura, která, přesně jak jste řekl - všechno je město, všechno je krajina a ono se to tak nějak někde prolíná. Ta hranice tam není, ona neexistuje a myslím, že bychom udělali chybu, kdybychom jí nějak jasně definovali, to procházím se studenty a to se nedá o některých částech říct ... jasně, je to vzdělání obou, překrývá se v některých částech, určitě by dokázal architekt navrhnout náměstí nebo park stejně tak jako krajinářský architekt. Takže to není takhle bipolární, ale aby se to nějakým způsobem rozškatalovalo, tak je potřeba nějakou definici vyvinout, aby se jasně dalo říct, co to je a co už to není, ačkoliv třeba z úhlu logiky nebo života to nikdy nebude zcela pravdivé, je potřeba vnímat ty definice jenom jako abstrakce, jako nějaký konstrukt.

PB: Máme Evropskou úmluvu o krajině a plno krajinářů mi říká, že chápou krajinu v tomto smyslu, což je mi blízké, protože pokud se nepletu, je založena na kulturním pojetí, tzn. dříve to znamenalo - kam jsme schopni dohlédnout a co obhospodařit, ale dnes už se díváme přes Google Earth na zeměkouli, což vyvolává pocit, že to je nekonečný surface a v něm nějaké objekty.

TM: Proto se to prolíná.

PB: Napadá mě, když se bavíme o ekosystémech, jak vnímáte rozdíly mezi školami u nás? Protože se diskutuje, že MendelU jde více do detailu právě směrem přírodním a na druhou stranu se dost chválí nový ústav v Praze jako příklad nového pojetí krajinářské architektury, ale ty přístupy se i vymezují.

TM: To je právě, čím jsme začínali, v co já nevěřím, prostě nevěřím ve standardizaci jedné školy, že škola je továrna na absolventy, kteří jsou rovnocenní a stejní. Myslím, že to je nějaké paradigma, které čím dříve změníme, zboříme, tím lépe, budoucnost je v tom, že škola nabídne nějakou cestu a student si vybere, co je mu blízké, nějakým způsobem se do toho ponoří vlastní osobností a už to nebude tak srovnatelné, že jedna škola je tohle a druhá škola něco jiného. Myslím, že z každé naší školy vycházejí kvalitní absolventi, stejně tak jako nekvalitní a vůbec se nedá takhle zhodnotit, jestli je jedna škola lepší - jak na co, podle toho, co je pro vás důležité.

PB: Kdybychom se v principu vrátili k té hranici, co je architektura a co je ta technika, kde je architektonická kvalifikace. Architekti třeba řeší téma výuky na stavebních fakultách, ze kterých absolventi vycházejí s titulem Ing. arch., ale architektura je tam často vnímána jako povrchová estetická záležitost.

TM: Myslím, že diverzita je spíše bonus pro společnost a ještě jednou zopakuju, vidím hrozbu v té univerzálnosti, že děláme ze škol továrny na absolventy, protože kam se hnula architektura od Miese van der Rohe u nás, co je kvalita osobností, které

vstupují do veřejného prostoru a tvoří tam. Mně přijde, že větší dávka individuality, ale i individuality k tomu přístupu, že by člověk tvořil v rámci daného místa nebo odpovídal na dané místo, že toho je ve výsledku pořád ještě hrozně málo, ale přitom absolventů je hodně. Takže nemyslím, že jiná škola nebo obor je hrozba, ale spíše mi přijde, že třeba některé firmy, teď to myslím obecně, aby zvýšily svoji konkurenceschopnost, nabízejí zákazníkovi co nejšířší portfolio. Když si vezmu kuchaře, takhle to bylo ve spoustě restaurací ještě před 10 lety, než Zdeněk Pohleisch začal dělat svůj pořad a ukázal na tom, že kvalita a individualita je ve výsledku mnohem větší přínos pro celou společnost, než to, že všichni nabízejí to stejné a potom se jenom handrkují, kdo to dělá více nebo méně kvalitně. Takže když vzniknou tady ty niky, že někdo je expert v něčem a dokáže celou svou bytostí a rozhodností, že toto je to správné dát společnosti, je to mnohem větší přínos, než jestli dělá svoji profesi stejně jako Pepa a Karel, kteří mají stejnou školu a vzniká tam nějaká rivalita. V tomto si myslím, že anglosaský způsob přemýšlení, že vznikají osobnosti, které nějakým způsobem hýbou společností tím, že tvoří ve veřejném prostoru, tak utvářejí celou společnost a dopad je mnohem silnější, než u nás, kdy se potom po architektovi chce takový ten inženýring, že má rozumět všemu, tedy on má být inženýr taky - to Ing. arch., takže v tom ohledu vnímám, ať to klidně vzniká, každá škola má nějaké své specifika.

PB: Tomu moc nerozumím.

TM: Je to prostě jiný úhel pohledu, jak jste řekl na začátku, ta anglosaská kultura je jiná.

PB: Myslím, že to nemá nic společného s anglosaským nebo podunajským modelem.

TM: Přijde mi, že ano, protože třeba když jsem studovala v Holandsku, tak jejich diplomové práce nebyly srovnatelné, měli třeba navrhnout dům podle stejného mustru, ale byla to nějaká designová teorie toho dotyčného tvůrce, budoucího architekta, tzn. on vzal celé to vzdělání, co se učil na škole a na základě toho vystavěl svoji vlastní teorii - co je důležité pro společnost a jak by měl navrhovat, to je přeci úplně jiný úhel pohledu, než s čím odcházejí naši absolventi ze školy. Naši absolventi vesměs musí splnit nějaké technické zadání, takže jsou více ti stavaři, než si dokážou představit nebo přiznat.

PB: Myslím, že se to teď mění, ale souhlasím, že je to často vnímáno jako tradice, ale pořád byl architekt schopen komplexně uvažovat, byl veden k vyvažování různých aspektů. Ale abych absolventy stavebních fakult jenom nehanil, znám dobré architektky i urbanisty z těchto škol, ale prostě většina to bere opravdu povrchně vizuálně, v krajním případě to jde až k dekorativnosti, kdy se ve výzkumu řeší např. styly kuchyní, jestli se klientům líbí více francouzská nebo italská, atd. Jeví se, že architektura pro ně je nějaký vizuální styl.

TM: Já to asi nedokážu posoudit, protože v tom tolik nejsem, jsem krajinářský architekt. Setkala jsem se s tou rivalitou, jak jste naznačil, ale mám názor, že diverzita ... stejně najdete ve výsledku uplatnění.

PB: Ve finále tyto debaty mají dopad i na krajinářskou architekturu, protože to je téma dostupnosti práce a kvalifikace, kdo by měl co dělat a jak se tady bavíme jen o architektonických oborech, to je taková trochu žabomyší válka. Když se podíváte, jak probíhá vymezování inženýrů jako vůbec celého stavebnictví vůči architektuře, tak tohle je náš společný zájem, jak se profilovat ve společnosti, jak říkáte, a jak se diferencovat ve stavebnictví. Mimochodem dochází k takovému paradoxu, že jak se architekti vymezují k architektům ze stavebních fakult, oni zase řeší problém, když se někdo označí za bytového architekta, tak jestli je to architekt.

TM: Ono se to vlastně začalo používat i v IT a mám pro to vlastní vysvětlení, že architekt navrhuje celý systém v nějakém kontextu a v tom se liší. Ale když si vezmete do důsledku, kdo může používat titul architekt, tak to je taky nějakým způsobem změněné ... nebo podle zákona o výkonu povolání, tam o žádných informačních technologiích nikdo nemluví a taky se tak nazývají.

PB: Nebo architekt světového míru, architekt Evropské unie atd., vlastně to je archetyp, na kterém se krásně ukazuje co je tou podstatou. (Výstavba)

TM: To je zase nějaká bolístka oboru, že tím jak se to rozděluje a tím, že máme nějaký společenský přesah, naše profese, obecně architekti, může narážet na to, že když máme zadanou nějakou zakázku, tak zadavatel očekává, že budeme plnit jeho požadavky bez ohledu na souvislosti a to klade nároky na sílu osobnosti, jak dokáže obhájit svoje řešení i před investorem, který je v silnější pozici než architekt. Tím se trochu připravuju na následné otázky, jak tady máte. To mě přijde zajímavé, ale jinak ten vývoj ... možná bych tam ještě přidala manažera koordinátora.

PB: Kam myslíte?

TM: Jak máte projektanta, přijde mi, že ve stavebnictví je to ještě více patrné, kdy existuje architekt a potom může být ještě samotný stavební projektant, že architekt vymyslí ideu a stavební projektant to naprojektuje. A náš obor ještě není takhle daleko, takže dost často sám architekt i projektuje, takže je to více spojené, takže mi přijde, že třeba ve stavebnictví ještě vzniká tady ta rivalita mezi projektanty a architektky, že se odpojuje myšlenka od technologické znalosti, kterou vy jste ale předtím potřeboval, protože technologie určuje design. Třeba to dříve bylo v tomto více provázané, zase na druhou stranu myslím, že tím, že stavební projektanti dokážou dojít až do expertízy, že se právě zajímají o určité technologie, díky tomu dokážou neuvěřitelné věci.

PB: To je vlastně odpověď, kterou jsme nedořešili, kde je rozdíl mezi architektem a inženýrem - ten má detailní přehled v technologických možnostech.

TM: Proto je určitě dobrou cestou úzká spolupráce.

PB: (Veřejná správa)

TM: Něco se mění, nicméně na úřadech dost často naše zakázky spadají pod odbor životního prostředí a tyto typy zakázek jsou většinou minoritní, protože i na úřadech má pozice životního prostředí menší váhu a ve chvíli, kdy zakázka spadne třeba pod veřejný prostor, tak to má větší váhu i podporu, co se týče jednání s návaznými úřady. Ale zase tam můžou vznikat ty starší tendence, že krajinářský architekt by, dle domněnky, měl navrhovat jenom trávník ... zase nějaká moje bolístka, kdy mi nějaká úřednice sdělila, že mám autorizaci na to, abych navrhovala trávníky, takže tam se pořád potýkáme s nepochopením, ale v tomto konkrétním případě, ještě abych to doplnila, hraje velkou roli komora architektů, která tím, že se v ní teď vaří ta diskuze a je to důležité, aby se uvažila, tak ona potom zase zpětně dokáže podpořit to stanovisko.

PB: A krajinářský architekt pracující ve veřejné správě, posouvá se něco? Třeba na IPRu je sekce krajiny, atp.

TM: To je pravda, ale to je takové ... v některých městech je přímo městský krajinářský architekt, to je myslím dobrá cesta, ale zrovna když zmiňujete IPR, tam krajinářská sekce velmi oslabila, takže vedoucí odboru, jestli si vzpomínám správně, je projektant ÚSES, není architekt, tím pádem priority jsou hozené do takového ekologického směru a není tam fúze s vizuálním úhlem pohledu.

PB: (Architekt úředník)

TM: Mají tendenci projektovat, to dělají architekti i krajinářští architekti, obecně investor je v silnější pozici, takže k nám nevystupuje dost často jako partner, ale užívá si nadřazenost. Někdy je úředník, protože se k něčemu vyjadřuje a někdy je pověřený správou zakázky. Ve chvíli, kdy máme správce zakázky, tak se stává, že chtějí nějakým způsobem projektovat tak trochu za nás, akorát my pod tím máme být podepsaní, to je ten rozpor. I ve správním procesu se to stává, že má nějakou představu, jak by měl vypadat technický detail a čekají, s čím přijdeme, do té doby nám to škrtají, až nám najednou pošlou výkres, ať to uděláme takhle. To je dost nešťastný způsob, takže i v tom ohledu se to stává a projekt neprojde do té doby, než on tomu dá razítko, takže má zase tu moc.

PB: Teď myslíte jakéhokoliv úředníka nebo krajinářského architekta v té pozici?

TM: Jasné, je to třeba můj kolega profesní.

PB: Jasné, má pocit, že i on to tvoří, i když by vůbec neměl, měl by hlídat veřejný zájem, kde je potom ta hranice?

TM: Myslím, že to je pro ně hodně těžké, že to je univerzálností toho vzdělání, jsou tam ambice. Většina lidí, kteří jdou studovat architekturu, předpokládá, že se budou živit projekcí, než dojdou do bodu, kdy zjistí, jaká ta realita je, že projekce je velmi podhodnocena. A tím pádem začnou řešit životní události nebo životní potřeby tak, aby to nějakým způsobem zapadalo, takže třeba začnou pracovat na úřadě, ale ty ambice, které měli na začátku a 5-6 let studia, které je velmi náročné jak psychicky, tak i fyzicky, protože je to velké penzum co musíte absolvovat, tak je jasné, že ta frustrace a ambice se takhle propírají do těch úředních procesů. Já si to aspoň takhle vysvětluji.

PB: Třeba starší generace často skoro doslova říkají, že tam šli neschopní lidé, kteří se nedokázali prosadit a najít si zakázky.

TM: To je pravda, ale myslím, že už to tak není.

PB: Akorát ten narativ pořád přežívá a tropí škody, i dnes si třeba někdo může myslet, že je někdo neschopný, tak jde na IPR.

TM: Už to není pravda.

PB: Když se podívám jen kolem sebe, tak bych naopak řekl, že ve veřejné správě jsou extrémně schopní lidé, ke kterým mám obrovský respekt, což se nedá říct o některých architektech, kteří projektují kolikrát velké domy.

TM: Myslím, že tím jak je studium náročné samo o sobě, málokdy mají studenti možnost přemýšlet nebo mít prostor k tomu, aby si prozkoumali, jaký je teď stávající trh a co by potom mohli dělat a proto je naprosté minimum studentů, kteří by si třeba už ve třetím ročníku řekli, co budou dělat. Je tam pořád nějaký takový sen, který třeba není úplně reálný a je to kvůli tomu, že je škola hodně zavře do bubliny.

PB: (Předpoklady architektonického vzdělání pro pozice)

TM: Mohly by být nějaké cesty a kombinace povinných předmětů a kombinace splněných kreditů by si volili sami individuálně, jak to cítí dle jejich osobních talentů, myslím, že by to bylo mnohem flexibilnější potom i pro uplatnění.

PB: (Společenská role architekta)

TM: Myslím, že už jsem to nějak naznačila předtím, společenská role je v podstatě hybatel veřejného prostoru.

PB: Souvisí kvalita architekta s odbornou způsobilostí resp. autorizací?

TM: Myslím, že ne, autorizace mu umožňuje více plnit tu společenskou roli, ale neplatí to naopak.

PB: Další otázka se váže i k tomu hybateli. (Architekt v politice)

TM: Myslím, že to je správné a vstupují tam, protože vnímají, že to je potřeba, že ta profese a společenská role se nedá plnit za daných podmínek jednoduše jenom tím, že projektují a navrhují, ale musíme být i součástí procesu, jak jsou vůbec dávány zakázky, takže to je jedna věc a pro mě je třeba důležité, že jsem součástí Pracovní skupiny pro krajinářskou architekturu z tady toho důvodu, takže já to chápu.

Ing. arch. Šárka Malošíková

PB: (Tvorba)

ŠM: Záleží na zadání, myslím, že u některých zadání se nic zásadního nemění, pokud je to něco drobného a pokud je to něco většího, tak tam vstupuje více požadavků a to může mít na tvorbu větší vliv, ale nevím, jestli jí to mění.

PB: Myslíš, že dnes něco nahrazuje tužku?

ŠM: Myslím, že každý si může určit svůj nástroj sám, tzn. pokud někdo potřebuje tužku ... já si třeba napřed nahodím měřítko v AutoCADu, abych to chytla a potom jdu do ruky, protože už mám měřítko správně chycené a potom skicuju více, ale dovedu si představit, že někdo má měřítko v oku lépe a rovnou skicuje a taky si dovedu představit, že někdo umí skicovat přímo v AutoCADu jako např. můj muž. Takže myslím, že je to o zvládnutí nástroje a vždy, když jsem učila, tak to mělo být o tom, že nástroj mi nemá určovat, jak bude ta věc vypadat, tzn. měla bych ho zvládnout do úrovně, aby mě neomezoval v tvorbě. Takže myslím, že se to nemění a každý si má jenom najít způsob, který mu dovoluje zachytit ten proces tak rychle, aby se dovedl posouvat dál a nějak ho to nelimitovalo.

PB: Rozumím, někteří studenti třeba rovnou pracují ve SketchUpu.

ŠM: Jako pedagog jsem s tím neměla žádný problém, mně jenom rozčilovalo, že bylo vidět, že se někteří podřizují nástroji.

PB: A vidíš v tom nějaké riziko, že něco vybíráš např. z přednastavených knihoven atd.?

ŠM: Ano, v tom je riziko samozřejmě, dobrý architekt by se měl dostat na takovou úroveň, aby se tím nenechal vést, ale to platí i u toho kreslení rukou, že nezůstávám u toho, že modul v kuchyni je zásadně 60 na 60 cm, ale že to může být jinak podle toho, jak si hraju s nábytkem. To je úplně jedno, jestli to dělá program, který mě omezuje nebo to dělá hlava, protože hlava mě může taky omezovat. Vlastně je to vždycky hlava ☺.

PB: (Umělá inteligence)

ŠM: Začnu oklikou, dívala jsem se nedávno na studijní programy několika zahraničních škol a v jedné prezentaci, myslím, že drážďanské školy, bylo napsáno, že u architektů hrozí nahrazení softwarem nebo nevím, jestli to nazývám správně, protože si to nepamatuju doslovně, z velmi malého procenta, protože je tam hodně velká kreativní část a myslím, že umělá inteligence s tím trochu souvisí, že by bylo těžké ji všechno naučit, protože je to tak komplexní věc. Dovedu si to u některých věcí asi představit, třeba u projektového managementu stavby.

PB: I někteří architekti orientující se na technologické inovace tohle říkají.

ŠM: Ještě chci říct, že skriptování vnímám jako pozitivní věc v architektuře, jak mají někteří k tomu hodně negativní postoj, tak já to vidím jako věc, která dovede některé věci velmi zjednodušit, ale opět to vidím jako nástroj. To, že jsou výsledky jeho užívání někdy ne úplně přesvědčivé je věc druhá.

PB: Je tam důležitá vstupní invence, která člověka zatím nenahradí v horizontu, kam jsme zatím schopni dohlédnout.

ŠM: Ano, ale to neznamená, že nástroje se nemůžou posouvat, pořád je důležité, že člověk tomu vládne, i u parametrického navrhování.

PB: (Udržitelnost v architektuře)

ŠM: Tu otázku si poměrně často kladu. Když jsem teď byla ve Spojených státech, jedna tamní krajinářská kancelář toto téma prezentovala tak, že jsou to ty 3 základní složky - sociální, ekonomická a ekologická, a ještě do toho dávali umění a myslím, že pro mě to není umění, ale krása, protože když je ta věc krásná, prodlužuje její život, protože lidi se s tím sžívají a pro architektky je důležitý tento čtvrtý okruh, že je to potom společensky přijatelnější. Nevím už, kde to umění měli v jejich diagramu nakreslené, jestli v průniku té trojice uprostřed nebo to byl čtvrtý okruh. Ale uvažovala jsem nad tím ještě předtím v tomhle smyslu jako oni, ale jak to ukázali, tak jsem si říkala - tak to je, že tam má být ještě ten čtvrtý rozměr.

PB: Estetiku samu o sobě nikdo ještě nezmínil, diskutují se technologické inovace v dlouhodobém horizontu nebo životnost a adaptabilita staveb.

ŠM: Určitě. Jak o tom mluvíš, tak mě napadá příklad, který ilustruje moje uvažování nad tím. Když jsem byla v Denveru na Fulbrightově stipendiu, Colorado Building Workshop, jehož design-build výuku jsem během pobytu sledovala, měl zrovna za úkol navrhnout přístřešek na kola a jeden ze studentů na začátku řekl, jestli se má vůbec nějaký uzavřený přístřešek dělat a jestli se nemá vyřešit kriminalita, kvůli které se ten přístřešek staví, že je tam nějaký sociální problém, který se tou stavbou vlastně neřeší a jestli se mám dívat na udržitelnost, tak je zásadní otázka, jaké jsou naše potřeby a jestli je řešením vždy stavba. Ale člověk to řeší každodenně, teď mám malé dítě, tak se snažím kupovat hračky z druhé ruky, protože si říkám, že když to nebudu kupovat z druhé ruky, tak koupí nové věci jenom produkuju další budoucí odpad, i kdyby to bylo z nejudržitelnějších materiálů. A myslím, že u staveb je to stejné. Často přemýšlím, kolik prostoru člověk potřebuje a že to není jenom dům, kde bydlí, ale i prostor školy, knihovny, kavárny, že to není můj prostor v domě, který potřebuji, ale jsou to všechny veřejné stavby, které si dílkem беру taky. Už je toho vystavěného hodně a měli bychom to umět využít co nejvíc jako zdroj. Takže k tomu všemu, o čem jsme mluvili, je nutné přidat i principy cirkulární ekonomiky.

PB: Celoživotní cyklus hračky je dobrý příklad pro další úvahy.

ŠM: No jasně, někdy vůbec není pro dítě podstatné, že je to v dobrém stavu, pro něj je podstatná funkce, kterou ta hračka má, ne jak vypadá - třeba panenka je akorát velká do domečku a ne ve stejných barvách. Možná se to jeví jako v rozporu s architekturou, ale možná je to další vývoj... Tak jako byl ornament zločin, tak vyhazování stále využitelných věcí se stane taky zločin a zásadně to přetvoří estetiku staveb a naše vnímání toho, co je estetické. Ještě bych ráda k předchozímu dořekla, oni (Colorado Building Workshop) nakonec postavili takový bike shelter z oceli, betonu, dřeva a vápence. Na závěr dělali výpočty, kolik ušetřili tím, že něco optimalizovali. Jenže kdyby opravdu zacílili na udržitelnost, tak by ten objekt vypadal jinak. Oni si ex post vysvětlovali, proč je jejich konečné řešení lepší než některá z předchozích variant a ilustrovali tím, kde ušetřili. Ale pořád používali víc materiálu, než bylo nutné třeba z pohledu statiky. Převládlo jen estetické řešení. A to mě

na tom mrzelo, protože udržitelnost byla jedním z deklarovaných problémů, který formoval základní koncept. Na druhou stranu jsem si říkala - ale jsou studenti, kteří mají právo udělat chybu - tam jde spíše o to probrat to s nimi a udělat z toho námět k nějakému kritickému rozhovoru nebo k diskuzi „jasně, my jsme udělali něco, co má být ikonická stavba v kampusu, což byl taky požadavek, který ale byl v určitém ohledu v rozporu s udržitelností.“ Kdyby se od začátku zaměřili na udržitelnost a kriticky nahlíželi na ten rozpor, tak třeba zůstanou jenom u oceli, paradoxně, která se dá celá recyklovat, protože vápenec, který použili, je sice ekologičtější, než beton nebo ocel, ale ocel použili stejně na konstrukci a vápenec využili v takovém objemu, že už je otázka, jestli to ještě bylo ve vztahu k úvodnímu zadání dobře. Ale možná hlavní problém byl pro mě v těch závěrečných obhajujících výpočtech.

PB: Někteří jako potenciál umělé inteligence zmiňují právě to vyhodnocování pro daný účel v dané situaci.

Myslím, že architekti se možná trochu bojí vyhodnocování, že budou mít potom omezenou škálu tvorby, a určitě je ten strach oprávněný, ale možná, že omezené podmínky nutí kreativitu jet na vyšší obrátky. Je tu ale riziko, že to začne být zbyrokratizované a bude to stejný problém jako s pasivními domy, ono to v principu je správně, ale má to svoje problémy.

PB: (Nástroje) Ještě k celoživotnímu cyklu, co si myslíš o BIMu?

ŠM: BIM zatím neumím, ale z toho důvodu, že jsem to dosud nepotřebovala. Nějaké hrubé seznámení proběhlo už na škole. Myslím, že to má velké výhody z praktického hlediska ve vyšších stupních projektové dokumentace, že to umí spočítat všechny povrchy a objemy, nemusí to zdlouhavě počítat rozpočtář. V úvodních fázích projektu to má pro mě ale spíše nevýhody, protože je potřeba zadefinovat velmi přesně velký počet věcí, což je časově náročné a tedy dost neefektivní, a taky víc svazující do dalších fází, protože případná změna toho všeho znamená zase čas navíc. A taky projekt docela často skončí jen studií a to se ten čas pak nemusí vůbec vrátit. A co se týče udržitelnosti, zase se vrátím k poslední zkušenosti ze zahraničí, v rámci projektů Colorado Building Workshopu se řešilo tzv. POE, post occupancy evaluation, tj. hodnocení stavby ve chvíli, kdy je užívána a to mi taky přijde důležité a myslím, že BIM by na to měl být, jestli tomu správně rozumím, dobrý, jakože jak funguje vzduchotechnika atd., ale i z hlediska uživatelského komfortu. Možnost zaznamenat všechny informace do nějakého složitějšího celku, který umí vyhodnocovat, to je samozřejmě velká výhoda, to bezesporu.

PB: (Komunikace)

ŠM: Možnosti komunikace nás určitě ovlivňují jak pozitivně, tak negativně, má to svoje výhody, že je to zrychlené a myslím, že obrovský rozdíl je, uvedu příklad, když jsem začala studovat v roce 2005, tak jsme měli předmět Materiály, v něm jsme se učili jednotlivé prvky Porothermu a uvědomila jsem si potom, až jsem absolvovala (myslím, že se to učí dosud, ale nejsem si jistá) že je to reziduum z doby, kdy informace byly hůře dostupné a dneska to je všechno online. O všech výrobcích jsem schopná se dovědět strašně moc a můžu si vyhledat nějaký speciální materiál, speciální výrobu a s těmi lidmi hned komunikovat a je to obrovská výhoda. Jenom k té škole chci říct, tam jde vidět zpoždění, které má, že není schopná na tohle zareagovat a vidím to jako velký problém, že místo toho, aby naučila člověka třídit informace a pamatovat si ty základní a nejdůležitější, jaké má co vlastnosti, tak ho nutí si z paměti pamatovat, co má normálně online dostupné, takže myslím, že materiály jsou důležité, ale učit je jinak, ale odbíhám. Ta rychlá dostupnost je obrovská výhoda, ale současně je to nevýhoda, protože je voblec tolik, že je těžké vyhodnotit, co je nejlepší, třeba finančně optimální. O to víc je důležité se od začátku naučit pracovat s tím, že to, co platilo u materiálu před X lety už dnes nemusí platit. Všechno se vyvíjí. A o to důležitější je komunikace a schopnost se obrátit na ty správné lidi, kteří jsou experty v dané problematice. Možná i ta umělá inteligence by v tomto taky mohla pomoci. Jen jestli bude mít někdo snahu se s ní vrhnout zrovna na toto téma (možná, že v Drážďanech tuší, že tohle zrovna hned tak nebude ☺).

PB: (Koordinace)

ŠM: Tam platí předchozí odpověď, mám zkušenost z praxe, která byla málo informovaná, ale myslím, že v některých projekčních kancelářích to funguje už dobře, lidi umí lépe využívat komunikaci nebo koordinaci mezi jednotlivými profesemi. Ještě se ale vrátím k výuce, v Colorado Building Workshop řeší projekt od začátku, abych to řekla správně, přes Integrated Project Delivery, tzn. by to mělo být BIMové a ještě v koordinaci s odborníky. Průběžně už od studie konzultují s odborníky a myslím, že u nás máme tendence to pořád i v praxi řešit hodně sami.

PB: U nás se to začíná zavádět u veřejných staveb, už při skládání týmu pro soutěž se někdy řeší BIM experti.

ŠM: Ještě doplním k té Americe, to byly základy, nic rozsáhlého, vůbec žádný BIM expert tam nebyl, ale spíše snaha to koordinovat. Konzultovali třeba s krajináři, odborníky na osvětlení, výrobci dveří. Ale Colorado Building Workshop není standardní způsob tamní výuky. To ne. Ale byl to skvělý příklad. Bylo by fajn, kdyby to bylo možné i u nás. Na pražské fakultě se konzultuje s profesanty třeba při bakalářské práci, ale to už je studie hotová. To není dobře. Není pak možné to, co jsem už zmiňovala, komunikovat s experty, kteří sledují neustále se vyvíjející znalosti o dané problematice, a to už od koncepčních fází projektu.

PB: (Měřítka a vrstvení témat) Je součástí podstaty navrhování, že tvoříš napříč měřítky?

ŠM: Myslím, že by to tak mělo být, ale nevím, jestli to tak je. Aktuálně je moje praxe hodně utlumená, spíše dělám výzkum zaměřený na vzdělávání a historii architektury, než že bych intenzivně projektovala, ale v rámci toho mála projektování jsem na úrovni bydlení, takže tam vztah např. k volné krajině téměř vůbec není, zvlášť pokud je projekt ve stabilizovaném území. Ale samozřejmě že potřeba nad tím takhle přemýšlet, určitě to není možné bez toho a jakýkoliv projekt se tady v okolí děje, bydlím na Praze 5, tak samozřejmě vztahuje kvalitu stavby k veřejnému prostoru, tady se staví Smíchov City a člověk sleduje, jak tam bude vypadat parter, ale i jak bude celá čtvrť navazovat na širší město.

PB: Jak vnímáš pojem „specializace na vše obecnost“.

ŠM: Myslím, že rádi tvrdíme, že máme široké vzdělání, ale je široké jen v určité části našeho odvětví. Můj kamarád Španěl mi kdysi tlumočil, co jim říkal pedagog na škole „architekt je odborník, který má moře znalostí, které je jenom milimetr hluboké“. Ten přírůbek se mi líbí, ale myslím, že to u většiny není moře, ale takové větší jezero a že bychom k tomu moři měli směřovat. Špičky to moře mají, ale průměr má spíše to jezero. Aspoň u sebe ten pocit mám ☺. Pro mě to ale není o tom všechno

vědět, ale spíš tušit, že se něco někam mohlo posunout, umět se po tom pít. S potřebnou hloubkou už pomůžou zmiňovaní experti.

PB: Zpět k tomu měřítku resp. zájmu o větší, dělají dnes architekti větší projekty?

ŠM: Myslím, že Praha může teď dost zkrusovat tím, že se oddělaly stavební uzávěry a probíhá docela dost velkých projektů na transformačních územích, ale vlastně málo vím o historii na to, abych byla schopná říct, jestli je to více, protože když vznikaly panelová sídliště, to byly obrovské celky nebo Vinohrady vznikly během 30-40 let, obrovské město pro několik desítek tisíc, takže mi přijde, že kdybych oddělala transformační území, tak tomu tak není a v rámci transformačních území mi přijde, že to je podobné těm Vinohradům nebo sídlištím, takže mi nepřijde, že by to bylo jinak, ale od 90. let, tzn. změny režimu, možná ano.

PB: (Architektonická oborová diferenciacie)

ŠM: Já to moc nesleduji, přiznám se, autorizace mám teď u ledu a nejsem si jistá, jestli osobně budu aspirovat k autorizaci, zatím ji nemám a činnost komory mi nepřijde dostatečně dobrá, aby mi přišlo nezbytné tu autorizaci v tuto chvíli mít a třeba se v době útlumu projektování aspoň přivzdělávat.

PB: Možná zkus popsat zkušenost ze Států, když se řekne architekt, co si lidi představí a jaký je rozdíl oproti situaci tady?

ŠM: Standardní otázka byla "Na čem děláš?" a oni odpovídali - já jsem interiérový architekt, já jsem zase bytový architekt, stavím bytové domy. A oni na mě „Co ty?“ a já jsem řkala - „no, já dělám různé věci“ a přijde mi fajn dělat různé věci, protože to souvisí i s měřítky, že každé měřítko přináší poznatky, které informují jiné měřítko nebo jiné zadání a specializovat se jenom na jednu věc je strašně omezující. Myslím, že ten evropský přístup, nazvala bych to evropským, protože myslím, že to funguje i v jiných zemích, jít do šíře ... vidíš to, teď popírám, co jsem řkala, že mám pocit, že do šíře moc nejdeme - jdeme do šíře z pohledu srovnání mezi anglosaským a evropským, v tomto smyslu ano.

PB: To není tak jasné ani v Evropě samotné, můžeme hovořit o podunajském kulturním prostoru, kde přístup, jak ho máme zažitý, je např. v Rakousku, Bavorsku, částečně Švýcarsku, určitě v severní Itálii, ale taky obecně na jihu Evropy, zatímco ten anglosaský se globálně prosadil, protože vychází z britského modelu, ale podobně to má taky Holandsko atd.

ŠM: Mi v určitém ohledu přišlo, když jsem byla na škole, že urbanismus nejde dostatečně do hloubky nebo možná spíš do šíře a že by si zasloužil separé obor, i když vím, že se v českém prostředí neustále říká, že urbanismus je stejná věc jako architektura staveb, že je to jenom jiné měřítko, tak myslím, že to tak úplně není a že to velmi velké měřítko potřebuje celou škálu znalostí, kterých se škola, minimálně v době, kdy jsem studovala, nedotýkala, a troufám si říct, že téměř vůbec. Možná teď modul development trošku představil část směru, kde bych si to bývala byla představovala. Možná. Ale myslím, a teď si možná dovolím kritiku, mám pocit, že jak metropolitní plán vznikal bez větší účasti například sociologů a tady tohoto spektra lidí, ukazuje, že je urbanismus vnímaný velmi úzce, než bych si představovala. Pro mě je to komplexní věc, kde by mělo být více specializací a takhle by se mi to líbilo i ve škole.

PB: Ona je tady ještě problematika vztahu urbanismu a plánování, což jsou, dejme tomu, dvě strany jedné mince, kdy plánování je i o analýze velkých dat a k tomu mají na IPR celou kancelář.

ŠM: Ještě mě k tomu napadá, data jsou samozřejmě jedna úroveň té věci a to se na škole neřešilo nějak moc v základní úrovni bakalářského a magisterského studia, komplexnost věci nebyla vidět, bylo tam málo příkladů ze zahraničí, a pokud ano, tak to šlo k Sittemu nebo k Barceloně či Brasilii. Státnice byla z toho, že jsem se měla naučit vývoj české vesnice a města, nějaký naprostý základ zahraničního vývoje, a územní plánování a stavební zákon. Organizovala jsem při studiu I pak, když jsem učila, pro studenty celou řadu exkurzí do zahraničí a při přípravě cesty do Emscher parku se setkala aspoň okrajově s problematikou rekultivace postindustriální krajiny, do Vídně zase s plánováním přestavby bývalých nádraží anebo v Kodani jak se plánuje PPP projekt. Nevzpomínám si, že bychom se něčím takovým zabývali.

PB: I v rámci urbanismu jsou různé směry, třeba Sitte je jeden ze základů urban morphology, který se učí u nás nebo podobně třeba v Glasgow, ale máš pravdu, že se do toho teprve teď dostávají další rozměry, dříve to bylo asi více o kompozici atd.

ŠM: Nedávno jsem četla článek věnující se urbanismu v knize Architekti dlouhé změny a myslím, že by bylo fajn se třeba skrze tuto knihu podívat na bezprostřední historii urbanismu předrevolučního a porevolučního, ale ne jen říct stavěly se sídliště a vypadaly takhle a pak se naštěstí s touto technologií přestalo, ale podívat se na to z pohledu moci, že urbanisti před rokem 1989 měli určitou moc a byli schopni opravdu své vize realizovat a dívejte se, co můžeme dneska ... Snažit se lépe pochopit, kde jsou možnosti se dnes v urbanismu realizovat. To ve výuce tenkrát nějak výrazněji nepadlo, bavili jsme se možná o nějakém územním plánování a o nějakém počítání návratnosti investice developerského projektu. Ale nejsem odborník na urbanismus a územní plánování. I proto mi ta výuka přijde tak zásadní. Byla to poslední větší příležitost se na to téma podívat širěji.

(Vztah k technicky-podpůrným inženýrským oborům)

ŠM: Mám jen pár bezprostředních zkušeností, můžu popisovat ideál a ten je, že by profese, ale i architekti měly být schopné chápat kvality druhé strany. Myslím, že by se mělo ze škol odstranit takové to vysmívání se architektům u stavařů a u architektů vysmívání se stavařům a snažit se vzájemně respektovat. A myslím, že někteří takoví určitě jsou, co dovedou respektovat, ale už od škol se živí taková ta nedůvěra nebo jak to říct ...

PB: V České republice navíc máme specifikum kateder architektury na stavebních fakultách vedle fakult architektury, to tomu asi nepřispívá.

ŠM: Ano, to je chyba 90 let, ale v Brně, nepletu-li se, se něco takového stalo poměrně nedávno a nějakou výuku architektury zavedli i na fakultě stavební. Když jsem teď porovnávala Drážďany, musela bych dohledat, abych to řekla přesně, ale Sasko si řeklo, že jejich prioritou je zjednodušení resp. sjednocení oborů a vytvoření vize školství, takže se školy, které měly podobné zaměření rozhodly sloučit a našel se způsob, jak se sloučí. Myslím, že to univerzity nevyřeší, to by muselo být vyřešeno státem a nějakou jeho vizí, protože je špatně, že v rámci jedné univerzity jsou tyto konkurenční ... a nekomunikují, zase spolu nekomunikují, to je ten problém, možná, že by nevdalo, kdyby byly dvě, protože zase v Leuvenu mají dva směry - architektka tvůrce a architektka inženýra - kterými se může člověk vydat, ale je to takhle specifikováno a to mi přišlo taky fajn - proč nemít jasně vymezené, kam ten obor směřuje. To je taky jedna z věcí, přijde mi špatně, že školy nespecifikují jasněji profil svého absolventa. Kdyby měly specifikovat, tak si položí otázku, kde je teď praxe, ale i akademie, a jestli je chtějí někam posouvat. A hlavně taky podle toho odvážněji propojovat předměty. Třeba jak je teď v Praze krajinařina a architektura a urbanismus v magisterském studiu dohromady, je to nový obor určený pro bakaláře oboru architektura a urbanismus, kteří se chtějí věnovat i krajinařské architektuře, což je fajn, ale v praxi jde jen o prodloužení studia a absolvování předmětů obou oborů, ale nějaké hlubší propojení skrze transdisciplinární předměty chybí, což je velká škoda. Myslím si, že ta roztržitost má dopad i na výzkum.

PB: (Výstavba) Zkus se prosím zaměřit na design and build.

ŠM: Oddělím to, věnuji se design-buildu z pohledu výuky, což není nezbytně to samé jako design and build v praxi, to je potřeba rozlišit. Mojí motivací zabývat se design-buildem ve škole bylo, aniž bych to uměla tenkrát asi formulovat, že jsem jako student architektury měla strach pouštět se do atypických věcí, protože právě jak mě škola učila ty typické materiály - jako takhle se dělá Porotherm atd., tak jsem nebyla schopná ani říct, jak se udělá zábradlí z jeklu, jak se to svařuje a jaké profily tam mají být. A potom jsem se dostala na konci studia na stáž do Renzo Piano Building Workshopu do Janova, tam jsem byla půl roku, a viděla jsem, jak Piano ladí světlo do fabriky Pirelli, jak řeší profil nějakého trámu a jak ho to bytostně zajímá, že to nebylo jenom o proporci věci, ale o tom, že si nechám něco udělat na míru, třeba lepený nosník, který je ještě jednoduchá věc, ale třeba i světlo, kdy testoval, jaký má rozptyl. A já bych chtěla výukou design-build projektů sama za sebe dostat do studentů nadšení objevovat možnosti materiálů, experimentovat s ním a nebát se toho. A taky si uvědomit, že to, co je potřeba při návrhu zohlednit, není jen proporce nebo barva, že je toho mnohem víc. Takže to je moje motivace. Ale věnuji se tomu ve větší šíři, abych viděla, jak to vidí jiní pedagogové, abych viděla plný potenciál. Protože design-build je tak nákladný způsob výuky, že by byla asi škoda a vlastně chyba chtít ve studentech vzbudit jenom to nadšení a motivaci a zbavovat je strachu z experimentu. Měly by se využít všechny možnosti v rámci výuky, které je pedagog schopen uřídit ve své kapacitě a přesvědčení, protože to hraje taky roli, aby byl schopný studentům všechno předat, co je na té cestě možné, protože o tom vědomě uvažuje a nenechá je jejich návrh jenom postavit. To je jenom pro vysvětlení, jakému design-buildu se věnuju. Ale design and build v praxi má samozřejmě sto procentně svoje výhody, že mám možnost dohlížet na věci v realizaci a nemusím se přít s někým, kdo má jiné cíle, že ten má ekonomické a já mám ty estetické a ty se nepotkávají, tak já si jako ten, který staví, můžu říct, co mi ještě stojí za to a co mi nestojí za to, můžu si to vyladit, to je skvělé. Potom myslím, že velká taková přízemní výhoda je, že můžu na realizaci vydělat to, co mi nevydělá projekce, to vnímám jako taky důležitý aspekt ... můj strýc třeba dělá bazény a nejsou schopní vydělat si na projekci bazénů, ale protože dělají dodávku, tak tam to plně dostanou i za projekt, to mi přijde úplně stejné. Tohle mi přijde jako výhoda, ale jestli to směřuje k většímu zastoupení architektů v design-build zakázkách, myslím, že úplně ne, budou to vždy jednotky procent, které se o to budou pokoušet a motivace můžou být asi v zásadě tyhle dvě, které jsem řekla. Pak je tady ještě ta úroveň veřejných zakázek, kdy je to používané z důvodů zákona o veřejných zakázkách, který vynucuje soutěžení, snad to říkám správně, na každé úrovni projektu, a díky zakázce design and build tam je možné udržet kontinuitu a není tam zlom, že to někdo vyprojektuje a ví, jak na to, a najednou další fázi projektu vysoutěží někdo, kdo tomu nerozumí nebo nemá stejnou technologii. U některých staveb to úplně dává smysl např. Nové spojení v Praze, u některých už to není tak očividné, ale určitě by to mělo přínos. Ale samozřejmě to má i svá rizika jako je potenciálně zvýšená monopolizace stavebnictví, takže je s tím potřeba nakládat opatrně. V praxi tedy může mít design and build různé podoby - architektem vedený design-build, design-build jako způsob zadávání zakázky anebo může být ještě design-build pod hlavičkou developera. Po škole, v roce 2012, když jsem se vrátila ze stáže ze zahraničí, tak bylo kvůli krizi ještě stále těžké najít práci, a tak jsem nastoupila do developerské společnosti, která měla svou vlastní projekční sekci. A díky tomu to byla opravdu zajímavá zkušenost.

PB: Je jasné, že takhle můžou chatku dodat přímo architekti, ale co rodinný dům nebo třeba veřejnou stavbu, kde je limit?

ŠM: Ano, dovedu si představit ještě rodinný dům a dovedu si dokonce představit bytovku nebo větší měřítko, ale v tu chvíli si nepředstavuji jednoho architekta, ale tým, který má uvnitř struktury specializace, stejně jak v normálních týmech architektů je někdo, kdo tvoří a někdo, kdo je manažer, tak by tam byl třetí, který je na realizaci nebo by to byl jeden z těch dvou. Před časem jsem četla o někom v Británii, kdo byl dříve architektem a stal se developerem a myslím, že se na to dívá více z pohledu architekta, to není úplně totéž, ale zkušenost toho, že je architekt a dovede si představit, jaké kvality může dodat na trh, což mu dodává jako developerovi výjimečné postavení. A opět to dovede optimalizovat, že táhne stejným směrem, co se týče estetiky nebo kvality tvorby.

PB: Je zajímavé, že co zmiňuješ jako výhodu, někteří mají přesně naopak za nevýhodu a ve slučování pozicí vidí takový vnitřní střet zájmů, který by měl na výsledek naopak neblahý vliv.

ŠM: Myslím, že já osobně bych chtěla zůstat architektem, který tvoří a nerealizuje. Jak nad tím uvažuji intenzivněji, tak vím, že bych to dělat nechtěla, ale proto jsem i před chvílí řekla, že myslím, že těch lidí nebude moc, ale určitě k tomu někdo bude směřovat, protože je třeba rád na stavbě.

PB: (Veřejná správa)

ŠM: Myslím, že je to ve vlnách, teď je velký zájem o městské architektury atd., to se posouvá, města si více uvědomují, že je pro ně výhoda někoho takového mít, protože je jich opravdu hodně. Jako všechno to má ale i své stinné stránky. Optimální by bylo, aby to dělalo co nejvíce kvalitních architektů, aby se této činnosti nebáli, a aby ta činnost byla hodnocená jako důležitá, aby to nebylo vnímané jako něco ... když mi nešlo navrhování, tak dělám úředníka. Ale teď aktuálně mám vlastně pocit, že ten strach tam není a že je pozice městského architekta vnímána pozitivně.

PB: Tak se tam přesuňme, měli bychom tedy přitlačit v přípravě architekta i pro veřejnou správu, protože když studenti přijdou na školu, můžou mít různé představy a ve finále někdo dojde i sám během studia k tomu, že nechce úplně navrhovat a seděly by mu více procesy.

ŠM: Když jsem se dívala na ty studijní programy a na to, jaké věci se učí, jedna z věcí, která mi vyplynula z výuky Vídní, je, že ta škola je mnohem větší, tady se vracíme oklikou k ČVUT, které má dvě školy architektury, jednu na FA a jednu na FSV, takže klidně by to mohla být jedna ve Vídni, kde je to fakt velké, tím chci říct, že se větší počet studentů dá zvládnout a ten větší počet dovoluje studentům nebo aspoň ve Vídni to mají tak, že mají obrovský výběr předmětů a právě ten objem dovoluje různé specializace. Ale možná to ani není nezbytné o velikosti, ale o schopnosti najít a zaplatit odborníky, kteří by ty specializované předměty, třeba ty zmíněné transdisciplinární, byli ochotní připravit a učit. Ale taky myslím, že spousta věcí se dá nauknout, vzbudit zájem a že člověk je spousta věcí schopen dostudovat později sám ze své vnitřní motivace, ale je důležité umět lidi navést na témata, aby nepřišli do praxe jako ti, kteří pasivně přijímají, co je jim řečeno, ale byli schopni se dále posouvat.

PB: (Společenská role architekta)

ŠM: Vnímám mnoho architektů jenom jako jakési dekoratéry nebo lidi sledujících trend, kteří jsou schopni trend replikovat a přidat nějakou funkční kvalitu věcem, které dělají, protože to jsou profesionálové, takže v této úrovni společenskou roli nevidím, kromě nějaké přidané hodnoty estetiky, o které jsem hovořila u udržitelnosti, na druhou stranu myslím, že některé věci jsou čisté trend nebo pomíjívá móda, čili to je neudržitelné, že to za nějakou dobu nebude a je těžké říct, co to je, který je ten nadčasový trend a který je jenom módní výstřelek. Ale dovedu si představit společenskou roli, která je vzdělávací, že veřejnosti představují kvalitní prostor, aby byla schopná to vnímat, protože platí, že člověk se musí naučit věci vidět nebo vnímat a dokud o nich neví, je velmi těžké si na ně přijít, takže v tomto směru určitě nějaká společenská role architekta je a to nemusí být velké figury v médiích, ale můžou to být i architekti z menších měst, kteří něco spraví, taková ta neviditelná společenská role, nevím, jestli se to dá společenskou rolí nazvat.

PB: S tím dekorativstvím máš pravdu, plno architektů takových je, takže se diskutuje vysvětlování smyslu povolání, možná taková rehabilitace, aby se dal povolání větší prostor, lépe se pracovalo a byl kvalitnější výsledek pro společnost.

ŠM: Ale aby se nám lépe pracovalo, neznamená, že to je důležité pro společnost ... Ještě trochu odbočím, nejsem si jistá, jestli si tady nějak nepokyvujeme, protože já nějak rozumím nebo tuším tvou představu role architekta a nesnažím se jí rozbít, i definice architekta, jak ho asi vnímáš, abychom si teď porozuměli. A přitom teď dělám na grantu k tématu žen v architektuře, kde se věnuje ženám v 2. polovině 20. století a jedním z témat je, co je rozšířené pole architektury. Ty hranice nejsou přesně dané. A myslím, že by bylo chybou říkat, že ti dekoratéri nejsou architekti, protože pokud škola nebo celé architektonické školství produkuje ročně tolik set architektů, tak říct o části z nich, že nejsou architekti, nebo nejsou dostatečně kvalitní, protože dělají „dekoratéry“, je chyba. Tak jsem to ani nemyslela. Spíše to povolání má různé barvy nebo odstíny a jenom část toho má společenskou roli, jak si to představuješ nebo jak bys to chtěl a já možná taky, ale to je asi normální, že jenom část lidí v této společnosti má kapacitu ovlivňovat společenské dění a asi by bylo fajn, kdyby takových lidí bylo hodně, aby, jak to říct, lobbvali za ty zbývající architektky, kteří na to tu kapacitu nemají, ale obecněji i za kvalitu vystavěného prostředí. Ale jaké jsou hodnoty, za které se lobbuje, by mělo být předmětem diskuze uvnitř architektonické profese. Možná i celospolečenské, abychom si to neodkývali a nikdo o to vlastně nestál. Když člověk studuje zahraniční architekturu nebo sleduje, co se děje v zahraničí a dívá se i na architekturu předrevoluční a porevoluční, tak mu dojde, že české prostředí směřuje k nějaké definici architekta, která ale rozhodně není stejná, jako si představují v zahraničí. Tím chci říct, že se bavíme o společenské roli, ale ... já to nemám vydefinovanou.

PB: To je fajn, protože se tady mapují a ověřují různé pohledy na věc. Souvisí nějak kvalita architekta s odbornou způsobilostí?

Myslím, že ne, ale to je všechno strašně složité, protože to souvisí i s tím, jakým způsobem vyučujeme na škole, že my vlastně od začátku ... ještě řeknu jednu odbočku, na škole jsme nějakým způsobem učení, a potom jdeme učit a zpravidla učíme podobným způsobem, jak jsme byli učeni, takže se tady vytváří nějaký takový způsob výuky silně ovlivněný praxí. Já jsem toho příkladem, vystudovala jsem a pořád mě tam někdo trápil při studiu tím, že ta stavba nejde udělat proto, proto, proto, že to by bylo drahé, že to by bylo náročné a že to člověka možná v estetice moc svazuje a ne každý se z toho sevření dovede uvolnit. Taky jsem to studentům dělala, že jsem jim to taky takhle svazovala a to mi přijde jako neustálý vnitřní boj, kde to pustit a kde to zarazit. A myslím, že by to člověk kolikrát i více popustil, kdyby se nebál souzení ostatních pedagogů, což souvisí s tím, že na fakultě architektury se chodilo kolečko s děkanem, a člověk pak dostával známky od komise externistů. A s tím souvisí ještě jedna věc. Jednou u nás v ateliéru byl vystaven studentský projekt, kterému jsme dali nějakou horší známku, celý semestr jsem s tím projektem měla problém a intenzivně jsme jej řešili a v té obcházející komisi byl jeden člen, a ten mi říká - to je ale špatný projekt, proč jste ho to takhle učili? A já jsem si říkala - proč mě vlastně školí? Jako pedagog vím, že to není výborné a celý semestr jsem to s tím studentem probírala. Přišlo mi to strašně potupné, vůbec se mi nechtělo to vysvětlovat, a přitom mě takové hodnocení jako pedagoga svazuje. Na jedné straně chci respektovat studenta a jeho schopnosti, na druhou stranu chci dostát očekávání, která, když nenaplním, tak jsem nedostatečně dobrý pedagog, byť je ta očekávaná kvalita nad možností toho kterého studenta. Škola jich má stovky a jen malá část zvládá všechno na výbornou a ta se navíc hromadí v určitých ateliérech. Chápu, že zodpovídám za nějakou úroveň výuky, ale projekt je primárně studenta, který udělal spousta práce a za celý semestr se někam posunul a rozhodně to v popisovaném případě nebylo na to,

aby jeho projekt neprošel nebo nebyl vystaven. Rozhodně ne ve srovnání s jinými ateliéry. Na škole by muselo studovat mnohem méně dobře vybraných lidí, aby projekty dosahovaly průměrně vyšší úroveň. Ale není tomu tak, celá společnost se rozhodla, že je potřeba víc vysokoškoláků a to má určité důsledky. Ta kritika ze strany externisty z komise byla cenná, byla to dobrá zpětná vazba pro mě, že to asi dělám taky, jenom si to neuvědomuji, takové zrcadlo, že je důležité si uvědomit, že nejde jen o výsledek, ale o celý proces, ale vrátím se k tomu, od čeho jsem odbočila. Myslím, že i škola vychovává směrem k autorizaci a praxi, že nejen výtvarná kvalita někdy jde možná stranou, aby se splnily všechny normy, pravidla, že to je pro nás svazující od počátku vzdělávání. A taky si myslím, že všichni nemohou být vynikající a že i malé zlepšení oproti práci nekvalifikované osoby se taky počítá. Musí, jinak by ty stovky studentů nedávaly smysl. A taky je docela složité říct, kdy je špatně, co dělá architekt ... říct někomu, že nemůže dostat autorizaci, že není odborně způsobilý, protože jeho stavby nedosahují určitých kvalit, to je složité, protože kvalitu ovlivňuje nemalou měrou třeba investor a těch dobrých je taky omezené množství. A pak je tu vztah ke společnosti a to můžou být dvě různé věci, ta otázka je fakt složitá.

PB: Dotýká se to i etiky.

ŠM: Jasné a každý to má položené jinak, můžeš být etický ke klientovi a nemusí být společenské, že mu vyhovíš.

PB: (Architekt v politice)

ŠM: Každý to bere různě.

PB: Nevnímáš tam nějakou tendenci nebo spojitost?

ŠM: Myslím, že motivace jít do politiky můžou být čistě lokální, že člověk může mít nějaký drive, že chce něco měnit, tak se do toho pustí a nemusí tam být žádná skupinová snaha, může to být jenom osobní přesvědčení, takové mám teď už dvě spolužačky z vysoké školy, jednu na Kladně a druhou v Piešťanech. Možná těch lidí bude víc, jen o tom nevím.

PB: V podstatě tam otázka mříla, protože architekti ve vysoké politice nejsou teď žádní, všichni jsou v komunální, kde jejich počet stoupá nebo maximálně v krajské.

ŠM: Myslím, že podstata profese souvisí s tím, že je člověk k těmto věcem citlivější určitě, a potom je to jenom o osobním nastavení, jestli se tam někomu chce nebo nechce, jestli se tam s někým chce přít. No, a potom jsou výjimky velké politiky I v Bratislavě, ale to je trochu jiný příběh.

Ing. arch. Zdeňka Havlová, Ph.D.

PB: (Tvorba)

ZH: Když bych se nad tím zamyslela v principu, tak vnímám, že hlavně u mladší české generace architektů a tvůrců vystavěného prostředí se dost zásadně mění vnímání, co znamená tvořit, protože to trochu přechází od uměleckého jakéhosi „master“ pojetí architektury, že je nějaký mistr a ten nám shora ukazuje, jak to má být vzorově; po pojetí, já tomu říkám „architecture as a service“, že architektura je služba společnosti. Vnímám u spousty kolegů, hlavně mladších ročníků jako já nebo ještě mladších, kteří si třeba zakládají svoje ateliéry po škole, už mají pár let praxe, už mnohem větší pokoru k tomu, čím to řemeslo je, že už není tím, dalo by se říct, často i autoritářsky vnuceným pojetím, jak a kde má člověk bydlet nebo jak má fungovat a jde to mnohem více směrem ke službě společnosti, kdy se lidem snažíme vytvořit prostor hlavně pro ně a to mi přijde, že je změna v pojetí tvorby, ale je to i o nástrojích.

PB: Ano, vrátil bych se až k té tužce, nahrazuje ji třeba něco?

ZH: Když si představím tvůrčí činnost, kterou teď architektonická profese u nás dělá obecně, tak v případě navrhování budov, přemýšlení je podle mě úplně ten první krok v první moment, když k tomu přistupuji. Dalo by se tedy říct, že se mění to, že nejdříve neberu do ruky tužku a něco začnu na základě nějakých pocitů kreslit, ale nejdříve беру do ruky „řeč“ a jdu mluvit s člověkem, pro kterého to chci vytvořit. Přijde mi, že to funguje i ve větších měřítcích, třeba v urbanismu, kdy vidím teď už mladší ateliéry, co dělají zajímavé věci, tak se mnohem více zabývají tím, že nejdříve jdou poznat, pro co to vlastně vytváří a teprve potom začnou kreslit, což mi přijde, že je velmi významná změna, protože dříve to bylo tak, že nejdříve kreslím a skoro mi je i jedno pro koho nebo pro jaké město, bylo to takové top-down navrhování. A co se týče ještě většího měřítko plánování města nebo správy vystavěného prostředí, tak trochu cítím, že to není úplně stejné, ale protože takových činností moc není, není tolik architektů, kteří by se dostali do situace, kdy se věnují územním plánům, jestli takto chápu správně tu správu vystavěného prostředí nebo rozhodování na úřadech.

PB: Správa vystavěného prostředí taky předchází, plánování a projektování, je na to i přípravou, koncepční činností, kdy formuluješ vůbec východiska pro konkrétní plány nebo projekty a potom řídíš procesy.

ZH: Takže spíše takové politické a strategické plánování.

PB: Ano, taky.

ZH: Přemýšlím, jestli se to u nás změnilo, mám pocit, že spíše to teprve začíná, že to je vlastně z 0 na 0,1 nebo 0,2, ano, samozřejmě za minulého režimu bylo nějaké plánování, ale spíše takové hospodářské, průmyslové, ale když jsem viděla v zahraničí způsob, jak se k té správě přistupuje, tzn. ta politická rozhodování, strategické plánování, rozhodování se o prioritách, tak tam mám pocit, že se to v české realitě posouvá opravdu od roku 2009, což máš jako referenci ... že už bychom mohli být mnohem dále, ale my teprve ani nevíme, jak se k tomu pořádně postavit, protože naše legislativa není postavená tak, aby bylo jednoznačné, kdo má za tyhle věci zodpovědnost a přijde mi, že politická reprezentace v hlavním městě, což je moje zkušenost, nemá vždy úplně ochotu převzít zodpovědnost za rozhodnutí, kam by to mělo směřovat. Takže tady vnímám, ale to je otázka, jestli je to naše profese, nemyslím si, že by se to vyvíjelo tak, že je hodně lidí vzděláním architektů nebo územních plánovačů, kteří by se dostali do této roviny. Rozhodně se to změnilo třeba v minulé politické reprezentaci v Praze nebo teď i nově v zastupitelstvu, tam je třeba Kristýna Drápalová, i když ona není architektka, ale pohybuje se v tomhle prostředí. Takže jestli se to dá vztáhnout až k této politické rovině rozhodování v samosprávách, tak mám pocit, že vidím více jmen architektů nebo někoho s podobným vzděláním, kteří se pouštějí do této činnosti, která by, podle mě, měla být toho normální součástí, snažit se vysvětlit veřejnosti jak dělají politická rozhodnutí. Takže asi by se dalo říct, že se to zlepšuje, ale pořád by se to dalo posouvat.

PB: (Umělá inteligence)

ZH: Přijde mi, že je velký potenciál a navrhování asi na všech měřítkových úrovních. Možná bych k umělé inteligenci přidala předkrok automatizace, machine learning atp., které mi přijdou, že se teď hodně dostaly do popředí obecně v našem oboru, parametrické navrhování už je tady dlouho, má za sebou nějaké kroky a v měřítku města myslím, že pro navrhování je potenciál modelování, ale asi se nikdy nedostaneme do situace, kdy hodíme do stroje všechny východiska, že si prostě naskenujeme lidi ve městě a vytvoříme město, které je pro ně nebo si prostě naskenujeme klienta v budově a umělá inteligence nám pro něj vytvoří optimální variantu. Třeba se to stane, ale zatím nevnímám, že by se to tímhle směrem posouvalo, ale vnímám, že umělá inteligence může hodně pomoci v modelování možností, než že by vybírala řešení, ale může pomoci klientovi i tvůrci ukázat, jaké směry by ty věci mohly mít a za velice malou cenu času i náročnosti. Přijde mi, že má velký potenciál a v tom úplně největším měřítku jsou to spíše ty podkladové analytické potenciály, i pro navrhování, ale uvidíme.

PB: Jinými slovy to pokládáš za nástroj zatím.

ZH: Ano.

PB: (Udržitelnost v architektuře)

ZH: Přijde mi, že slovo udržitelnost a přístup k tomu je zprofanované a zneužívané, je to něco, co je opravdu velmi vážným tématem pro nás všechny a pro nás architektky by mělo být extrémně vážným tématem, protože vytváříme věci, které mají dlouhodobý vliv na životní prostředí. Vnímám hodně z projektů a z toho, jak se věci prezentují, jak se návrhy prodávají, že je to taková zneužitá móda, kdy udržitelnost znamená, že se udělá zelená střecha, na tu se dají fotovoltaické panely nebo že se tváříme, že je něco udržitelné, protože tam budou opatření, která jsou spíše formální, dají se prostě na střechy nebo na balkóny nějaké stromy, aniž by to opravdu reálně něčemu přispělo. Bojím se, že se to posunulo takovým směrem, že si to odškrtnu, abych dostala nějaké dotace nebo štítky a nevnímá se to tak, jak by se to mělo vnímat, tzn. způsobem, že bychom měli navrhovat budovy a města tak, abychom zajistili do budoucna, že budou udržitelné. Není to jenom o využitých materiálech, ale podle mě o úvahách nad dispozicemi, flexibilitou uspořádání, co s budovou bude do budoucna ... když dám

příklad, jak se dělají olympijské stadiony ve světě, tak víme všichni, jak to končí a tam je obrovská otázka udržitelnosti do budoucna, protože to jsou často pro města takové investiční akce, že se z toho dlouho vzpamatovávají a velmi málo se přemýšlí nad tím, jak se ta místa využijí do budoucna, často je to až trochu ex post. Jediný příklad, který je úplně konkrétní, je, že v Londýně měli nějaká opatření, kdy třeba tribuny plaveckého stadion byly rozebratelné, byly tam nějaké mostovky, které se potom odstranily v areálu tak, aby se z toho najednou stalo měřítko normální čtvrti. Takže mi přijde, že mluvíme o udržitelnosti celosvětově jako o zdrojích energií atd., ale nevnímám, že by téma udržitelnosti v architektuře naší komunitou tolik rezonovalo a pokud ano, je to trochu formální.

PB: (Pracovní postupy)

ZH: Jedna věc, která mě napadá, kterou vnímám spíše jako negativní posun, je závěrečná fáze realizace nebo i realizační dokumentace a dokumentace pro stavební povolení, kde se změnil určitý standard kvality, která je očekávaná a vytvářena a je to ve všech směrech. Změnily se dovednosti a schopnosti pracovníků na stavbách, ale možná je to jenom můj pocit, protože nejsem na stavbách pravidelně, mám to spíše zprostředkováno a z malých akcí, kterých se teď účastním, vnímám, že už nestačí nakreslit dobrou prováděcí dokumentaci, protože podle ní se stejně nepostupuje, je tam mnohem více domlouvání na místě, řešení ad hoc věcí, už je velmi málo lidí, kteří u menších staveb prováděcí projekt dělají a že to stavebnictví už je takové jako - ano, máme stavební povolení, nějak to podle něj postavíme a všechno vyřešíme na stavbě. Mám pocit, že před 20 lety by to bylo absolutně nemyslitelné, dělá se to tak punkově, nevím, jestli je to případ velkých zakázek třeba za veřejné peníze, to asi ne, ale ty menší, které jsou mnohem častější, tak mi přijde, že ta poslední část najednou hrozně rozbředla a řekla bych, že to je nevýhoda, protože potom je pro architekta mnohem náročnější, pokud je tam jako autorský dozor, udržet svou myšlenku, protože tam nejsou vymezené mantinely komunikace.

PB: Takže jsme v tomto slabí.

ZH: Je to taková nějaká mašinérie a co vnímám u měřítka plánování města, jestli se změnilo něco v postupech, přijde mi, že se stalo už jasnou věcí, že se nediskutuje, jestli se má projednat třeba záměr na novou čtvrť ve městě nebo významnou změnu velkých souborů budov, jestli se to má nebo nemá prodiskutovat s místními obyvateli nebo aspoň to vnímám tak, že v hlavním městě se s tímto počítá. Spousta lidí už s tím počítá, možná jsem v bublině, to je otázka, ale přijde mi, že už je to určitá norma, že navrhování už není direktivní shora - já vám říkám jak to tady má být a je přesun k tomu - chci vědět, co si myslíte a chcete, takže v postupu se přidala určitá fáze, kdy se dodělá studie a jde se projednat. I když legislativně je už spousta věcí nějakým způsobem zakotvených, ale u spousty věcí to zase není povinnost, to se trochu posunulo a vnímám to pozitivně.

PB: Zastavil bych se u nástrojů, protože na IPRu jste jedni z průkopníků GISu, ale můžeme se bavit i o BIMu a když jsi hovořila o předstupni umělé inteligence a modelování, co je dnes možné a přínosné standardizovat a automatizovat, jak jste daleko?

ZH: Myslím si, že to má mnohem větší potenciál, než využíváme, protože tyhle technologie už jsou nastavené úplně perfektně, ať už BIM nebo GIS, včera jsem byla na GISové konferenci, kdy nám představili propojení BIMu a GISu, které už funguje a je úplně skvělé, dá se do sebe vkládat obojí dvojí, takže člověk opravdu může mít model města, kde se dostane až do měřítka jednotlivých technických komponent. Takže rozvoj těch nástrojů je rychlejší, než rozvoj nás, kteří je využíváme a vnímám hodně silně, že trochu zakopáváme, zatímco nám technologie a nástroje umožňují mnohé a horko těžko dobíháme, co bychom mohli používat a často ještě nevyužíváme. Bylo by perfektní, kdyby všechny záměry, které se zpracují, měly povinnost dodat BIM na stavební úřady tak, aby se mohl vytvořit v 3D pro celé město. Teď jsou nějaké povinnosti na odevzdávání určitých formátů, oproti roku 2009 se to hodně posunulo, ale myslím, že další potenciál je tam velký.

PB: (Komunikace)

ZH: Začnu asi tím, že máme k dispozici velké množství dat, které jako profese sdílíme a přijde mi, že nás to ovlivňuje tak, že máme mnohem větší svobodu soustředit se na návrhovou nebo koncepční část, protože jsou nám často k dispozici podkladní věci. A vnímám taky, že se pomalinku posouvá, i když zejména ve starších generacích naší profese ještě pomaleji, myšlení, že už to není tak, že mám nějaké své know-how i třeba datovou základnu nebo zpracování něčeho, které si držím a nikomu ho nedám. Myslím, že je to až do roviny teorií nebo vnímání vystavěného prostředí, jak učím studenty nebo jak si to škatulkuju do kategorií, myšlení se tedy pomalíčko přesouvá od toho, že mám tu svou teorii, jsem ten mistr a mám svoje data, které jsem si naklikal a vytvořil a ty nedám, držím si to tady pro sebe, k tomu, že to jsou věci, které jsou základem a spíše bychom si měli navzájem pomoci - nasdílet si to, abychom na společném základu mohli stavět. Vnímám, že se to mění, ale fakt spíše u mladší generace, která už je zvyklá, že data jsou k dispozici jednoduše sdílená mezi sebou a starší generace, kdy architekti museli často vytvořit velké úsilí, aby se k nějakým datům dostali nebo je sami vytvořili ... taky jsem sama klikala schwarzplany a v dnešní době už je to úplně úsměvná věc, dělali jsme to všichni a teď si říkám - pane bože. To se posunulo a pro některé je pořád strašně těžké pochopit kulturu sdílení, že je potřeba trochu otevřít kuchyň, navzájem si to nasdílet a stát na ramenou těch ostatních. Taky nás to určitě, doufám pozitivně, ovlivňuje v otevřenosti a možná soudržnosti v profesi, že si navzájem pomůžeme, poskytneme si nějaké věci, přijde mi, že už je to o něco méně konkurenční prostředí, ale pořád je to u nás strašně zakotvené hlavně u starší části profese.

PB: A komunikace ve smyslu, že jsme všichni k dispozici v podstatě real-time?

ZH: Je to tak, všechno je real-time, všichni musí být pořád k dispozici a myslím, že to má negativní dopady, protože se očekává, že budeme k dispozici 24 hodin denně na telefonu a na vysvětlení, což vytváří obrovský tlak na nás jako profesi, protože potom od nás, ať už klient nebo partner, kolega očekává okamžitou reakci a je mnohem větší tlak na to, umět se rozhodovat a vybírat možnosti rychle. Tenhle tlak na architektky a urbanisty byl vždy, že člověk musí na nohách na stavbě někdy něco říct, ale teď je to opravdu tak, že klient stojí někde v obchodě, zavolá, něco nasdílí a vyber. Takže člověk musí být připraven mnohem rychleji reagovat a dělat rozhodnutí a když by na ně měl dostatek času se připravit a rozmyslet, tak by je možná mohl udělat jinak. Takže myslím, že nás to ovlivňuje jako profesi, musíme být mnohem flexibilnější, připravenější a stali jsme se mnohem více službou než dodavatelem nějaké věci.

PB: (Koordince)

ZH: Myslím, že koordinace se mění, protože vnímám, že historicky to bylo tak, možná se pletu, že architekt koordinoval podobu, dalo by se říct, tím, že něco předepsal a různé profese se s tím vypořádávaly, on to s nimi nějakým způsobem domlouval, ale byl ten zastřešující nad návrhem, jak to bude vypadat. A teď vnímám, že se často role architekta může posouvat i do role určitého projektového manažera, který na tom třeba úplně nemusí mít autorský a tvůrčí zájem, ale má zájem vyřešit situaci pro klienta nebo město. Přijde mi, co se týče koordinace, tak se role architekta rozšířila, protože z definice je naše profese opravdu taková, že člověk musí umět porozumět věcem, na které nemá odbornost a velice rychle najít klíčovou informaci, klíčovou hodnotu a někam ji posunout nebo udělat rozhodnutí nebo nějaké věci propojit, vyřešit nějaký puzzle nebo problém, na který třeba úplně nemá odbornost. Mám pocit, že architekti si začali vytříbovat tuhle schopnost koordinace.

PB: Řekla si project manager, má být architekt automaticky schopným manažerem resp. k tomu veden?

ZH: Jednoznačně, myslím, že ano a moje zkušenost na fakultě je taková, že nás v tom absolutně nevedla.

PB: (Specializace na dílčí činnosti)

ZH: Myslím, že se to děje více, je to vidět i na škole, která najednou chce moduly, má je na krajinářskou architekturu, development, památkovou péči atd. a má to dvě stránky. První stránka, která mi přijde pozitivní, protože vnímám, že si začínáme více uvědomovat, že architekt opravdu není ten, co umí všechno v profesi nejlépe a moc by se mi líbilo, kdyby se tohle posunulo ještě mnohem dále. Ale vnímám, že má generace a ty přede mnou byly učené tak, že architekt je v procesu ten, který tomu rozumí a co všechno má vyjasnit, rozhodnout se a vysvětlit profesantům i klientovi, který vlastně nerozumí, jak by měl bydlet, jaké chce to bydlení a k tomu si udělám zahradu i stavební výkres, protože to všechno umím. Takže vnímám, že už je normální mít třeba krajinářského architekta nebo specialistu na světě v určitých projektech nebo v měřítku města specialisty na technickou infrastrukturu nebo krajinářská řešení, modrozelenou infrastrukturu, že už to nejsou jako peníze navíc, už je to normální, to vnímám velice pozitivně, že jsme si jako architekti uvědomili, že je potřeba brát v potaz odborníky, kteří se zabývají nějakým výsekem. A pozitivně to nevnímám z pohledu samotné specializace, ale spolupráce v rámci naší profese, že se to trochu otevírá a nějak se vyjasňují vztahy i tím, bych řekla, že si uvědomujeme, že není jeden architekt, který umí všechno, ta kultura se trochu zlepšuje. Taky mi přijde, že to může mít i negativní důsledek, protože přílišná specializace na jednu konkrétní věc nám může brát určitý rozhled a kontext v ostatních věcech, ale vnímám, že se to posouvá a lidé si více uvědomují, že něčemu rozumí, ale někdo jiný rozumí něčemu jinému a specializace na něco může v konečném důsledku lidem pomoci být otevřeným k ostatním.

PB: Vlastně si odpověděla na otázku v další části, ale to vůbec nevdí, jenom se doptám na opravdu dílčí činnosti nebo úkony v pracovním postupu např. v rámci jednoho stabilního týmu.

ZH: V kancelářích je více lidí, kteří jsou specialisti na nějakou jednu konkrétní věc a můj názor je, že to vůbec není špatně, pokud tam funguje nějaký propojující element a otevřenost lidí mezi sebou, myslím, že nás to posouvá dál dopředu, protože když se člověk zabývá jednou věcí, tak si v ní dokáže vybudovat mnohem větší expertizu, než kdyby se chtěl zabývat vším a zároveň ničím, protože potom není expert na nic.

PB: Jak to máte v týmu, který na IPRu vedeš, je to spíše rozškátulované nebo víceméně všichni umí všechno?

ZH: Je to různé, ale vždy jsou nějaké věci, ve kterých je daný zaměstnanec expertem. Já se snažím to držet v nějakých stupních, očekávám, že mají základní přehled v určitých věcech, i když to třeba nestudovali, což bych řekla, že zrovna v případech IPRu jsou základy legislativního rámce územního plánování, což vyžaduju i po geografech, které mám v týmu, i když pro ně to není úplně běžné téma, my jsme se to učili na školách architektury a u inženýra životního prostředí to vyžadujeme taky. Ale potom má každý svou specializaci, držím spíše tematickou, kdy jsou třeba lidé, kteří se hodně zabývají demografií a činnostmi lidí nebo jsou lidé, kteří se zabývají více urbanistickými analýzami. A když bych řekla obecně - na IPRu je to asi podobně, že kanceláře mají určité tematické směřování, ale snaží se držet společný základ. Ale trochu jiné je to vzhledem k nástrojům a dovednostem v nich, to mám zase trochu naopak, kdy chci, aby si všichni nástroje osvojovali do maximální možné míry jejich potenciálu, aby je to nelimitovalo, když uvedu konkrétní příklad, tak chci, aby každý uměl vysázet svůj text v InDesignu, nebo aby všichni uměli v GISu. Samozřejmě potom jsou různé možnosti, kam se kdo má až se dostat, ale spíše podporuju, že by všichni měli mít určitou dovednost výše, než je průměr.

PB: (Měřítko a vrstvení témat)

ZH: Architekt je podle mě určitě nadále ten, který si uvědomuje měřítko, má schopnost kontextu a to se spíše posouvá čím dál více zejména u mladší generace, kdy si uvědomují kontext, že nejde jenom něco dělat v nějaké lokalitě a neřešit zbytek, nepřemýšlet co se bude dít v dalších vyšších měřítcích. To mi přijde jako jeden směr, jak se to projevuje a druhý směr je velmi specificky český, možná nemám dost informací, ale vlastně naše škola říká, že architekt a urbanistka je totéž a to je o měřítku. Prostě budovy, soubory budov, čtvrtě, města, metropole jako regiony atd. a to je, řekla bych, velmi kontroverzní téma, které bychom si měli v Česku vyřešit, protože nevnímám, že by se to posouvalo správným směrem. Přijde mi, že u nás pořád panuje, že architekt zvládne všechno a je to trochu v rozporu s tím, jak si začínáme uvědomovat, že mohou být tematické specializace a míříme i ke krajináři, tak si až tak úplně neuvědomujeme, že automaticky rozumíme procesům ve městě, protože to není jenom o tom, že blok je jako větší dům, ale je to o tom, že najednou ten, pro koho děláme, je někdo úplně jiný, je jich hrozně moc a nám úplně chybí pojetí sociologického rozměru města, kdo se v tom bude pohybovat. Takže vnímám, že se problematika měřítek projevuje v tom, že jsme si ještě pořád neuvědomili, že neumíme všechno, že to nejde říct tak, že bychom uměli všechna měřítko. A musím přiznat, že sama jsem takhle uvažovala a do určité míry pořád jako uvažuju. Velké hádky s kamarády architektky byly dříve o tom, že ti, kteří mají třeba zahraniční zkušenost a studovali urban design, tohle vnímali, že jsme extrémně arrogantní v tom, že si myslíme, že zvládneme všechna ta měřítko jen tak s jednou školou a já jsem byla schopná se s nimi do krve hádat, že je to přece to samé a že jde jen o to, jak se na to člověk podívá. Takže v českém kontextu myslím, že ještě nejsme dost daleko v tom, abychom pochopili, co ta měřítko znamenají, ale vnímám, že se to mění, posouvá a je to hlavně díky tomu, že tady je více lidí se zahraniční zkušeností. Není to díky tomu, že by ta škola takhle lidi připravovala a že by takhle bylo nastavené vzdělávání v našem oboru.

PB: Jsme tedy u tématu odborné způsobilosti – autorizace, do budoucna se zrušilo udělování původní AO, což dokresluje co říkáš. Vnímáš možnost nějakého kompozitního modelu autorizace, který by zohledňoval určité přesahy, kde by se volilo z určitého spektra? Protože to není jen téma architekta, plánovače a krajinářského architekta, ale někde existují specializace i na správu vystavěného prostředí nebo památkovou péči a u nás by památkáři také rádi viděli specializaci. Není pochyb, že ty kompetenční základny bobtnají, zároveň ale chceme udržet komplexitu, kterou je třeba si více a více uvědomovat. Na západě ji většinou učí v bakaláři a specializuje se až v magistru, a proto je tam i v praxi běžné, že obory jsou propustné a nevede to k tomu, že je člověk v jednom celý život. Napadá tě nějaké potenciální východisko nastavení?

ZH: Osobně mám ten názor úplně stejný, přijde mi, že bakalář by měl být o komplexitě a obecném přehledu, ale ne v tom, že se ještě zdvojnásobí všechno, co děláme, ale naopak ubere, protože se opravdu důrazně zamysleme nad tím, kde jsou potom ty směry, ale ne směry v úrovni oborů nebo nějakého názvu, ale směry v tom, jaké činnosti člověk opravdu může vykonávat, protože třeba z něj může být úředník na stavebním úřadu a může z něj být skvělý politik. Kdyby si škola vydefinovala tyhle výstupy sama za sebe, tak by potom dokázala udělat nějaké směry, jak se k těmto výstupům dostat a je otázka, jestli to mají být samostatné studijní programy nebo jestli to vůbec má být na jedné škole. Mám pocit, že občas je to spíše k neuzžitku, protože potom to dopadá jak teď, že předměty jsou pořád všechny stejné, jenom si některé buď musíš nebo můžeš vybrat, takže mi přijde, že někdy není vůbec špatné, když jsou i samostatné fakulty. V zahraničí je to časté - samostatná architektura a samostatný buď urban design, potom třeba urban planning, public policy je toho obrovská součást, kterou tady vůbec neřešíme, nebo sociální geografie, v tom jsme trošku dále. A když se zamyslím nad problematikou profesní praxe, asi by to nemělo být tak, že člověka úplně determinuje přesně, pokud si vybere tady tohle směřování na začátku, dokážu si třeba představit, že by to byly určité moduly. Pokud vím, tak v Británii se po čase dělají určité zkoušky a kdo říká, že člověk se potom nemůže někam přesunout, když si vzdělání a praxi nějakým způsobem doplní, takže si dokážu představit spoustu nějakých malých profesních certifikací a člověk si z toho třeba vyskládá svou osobní specializaci.

PB: (Vztah k technicky-podpůrným inženýrským oborům)

ZH: Vnímám, že se ten vztah trochu narovná nebo aspoň mám ten pocit, že už to není tak, že architekt je nástavba a někdo, kdo do toho jen kafrá a vymýšlí si, z pohledu stavebního inženýrství nebo technických profesí, blbosti na stavbě nebo ve městě, to mi přijde, že už spousta profesí bere, že architekt je normální součástí procesu, to se hodně změnilo oproti minulosti, protože to bylo tak, že architekt člověk nepotřeboval (nepovažoval za potřebného). Teď to taky tak je, když je stavba, tak stavební inženýr to orazí a je to, není to úplně nutně legislativně potřeba, ale přijde mi, že už se to trošku znormalizovalo, standardizovalo, že architekt je součástí a vnímám taky trochu, že se mění i ve vztahu k tomu, co jsem říkala, že si jako architekti uvědomujeme odbornosti jednotlivých partnerů v procesu. Mění se pojetí a přístup nás tvůrců k techničtějším nebo podpůrným oborům, kdy už je přestáváme vnímat jako lidi bez rozhledu a vnímání kvality díla nebo principů umění, jsou to partneři do diskuze, kterým můžeme přepustit nějaké věci a diskuzí vznikne lepší produkt, je to vidět i v kancelářích, kde už opravdu mají interní specialisty na tyhle obory a není to tak, že jako architektonická kancelář něco udělá, teď se to dá jině firmě, se kterou se vůbec nezná a už spolu ani nekomunikují. Teď už je spíše častější, že to není jedna firma, tak spolu mnohem více komunikují a třeba do soutěží jdou tyhle subjekty rovnou spolu dohromady.

PB: (Výstavba)

ZH: Spíše mi přijde, že jsou to takové jednotky a příklady resp. Výjimky a je otázka, jestli to je nějaký trend, nejsem si tím úplně jistá. Když se zamyslím nad tím, jestli architekti jsou teď víc a víc investoři, tak mám pocit, že to je spíše náhoda, když zrovna někdo má nějaké prostředky nebo se k tomu dostane jinak. Ale co si dokážu představit jako potenciál – že jsme vedeni ke komplexnímu myšlení řešení problémů, takže vnímám, že pro naši profesi vůbec není těžké přeskočit trochu někam dále do developmentu nebo programování, klidně do vývoje softwaru, protože tyhle věci mají společný způsob uvažování, který v nás je pěstovaný celou školou a praxí. Takže možná proto se teď děje, že obory, které jsou nové a mají s námi společné to komplexní řešení systému a vztahů problémů, tak bych vnímala, že tohle je potenciál naší profese do budoucna se rozšířit a být adaptabilní na nové situace.

PB: (Architekt úředník)

ZH: My architekti se prostě nemůžeme zbavit toho vymýšlení, vnímám, že pro nás je velice těžké pustit to kormidlo a ne navrhovat, opravdu neovlivnit situaci a pro mě je to každodenní chleba, protože co teď dělám, tak není navrhování, já vlastně analyzuji, poznávám, identifikuji nějaké problémy nebo věci k řešení nebo silná a slabá místa, příležitosti, ale už bych neměla navrhovat, měla bych si na to dávat pozor a hodně vnímám, jak je těžké se v tomto vycvičit sama na sobě, ale i na svých koležích, kteří třeba přijdou z praxe a jsou zvyklí, že tam něco nahodí a nemusí to argumentovat. Takže vnímám, že je velice těžké najít hranici pro náš obor a úředník, který rozhoduje versus úředník, který připravuje třeba nějakou koncepci, tak je to určitě velice složité, protože úředník, který rozhoduje na to samozřejmě taky má názor a děje se to určitě, kdy úředníci přesahují svoje kompetence a pravomoci v procesu a tím, že něco nepovolí a vyargumentují si to trošku jako přes rameno, přes lokty, protože se jim to nelíbí apod. Na rovinu je to vidět i v nás zpracovatelích třeba územních plánů, protože na pražské situaci vnímám, že je pro architektky velice těžké se dostat do role úředníka, který zpracovává návrh pro město, že to není jako autorský návrh, který si udělám „pro sebe“ a dám si ho potom do portfolia na webové stránky, ta perspektiva musí být úplně jiná, že to neděláme jako autorský počín, ale službu, zase jsem u toho tématu.

PB: (Třeba starší generace často říká, že na úřadech skončili ti neschopní a někdy, že se až mstí. Řešením by mohlo být pro veřejnou správu připravovat, aby tam šli lidé, kteří se v tom najdou. (Předpoklady architektonického vzdělání pro pozice))

ZH: Samozřejmě se asi nedá připravit na všechno, ale co bych tedy chtěla vypíchnout je, že architekt možná nemusí být veden ke specializaci na měřítka nebo témata, ale měl by být rozhodně veden k úplně jinému způsobu spolupráce, než je veden teď nebo možná se to změnilo za dobu, co na škole nejsem, ale celé moje vzdělání bylo směřováno k tomu, že se stanu architektem, který bude mít svou kancelář, svou praxi a bude mít svou tvorbu a přispívá k tomu i přesně tohle, co si říkal, ta stigmatizace ostatních profesí, které se jeví podřadné a je to přesně ta stará generace, která se takhle vymezuje

a sama vytváří ten problém, protože my už ze školy vycházíme a máme automatické předsudky k ostatním profesím. Takže mi přijde, že rozhodně by měli na škole připravovat na situace, že nebudeme těmi vedoucími a těmi, co rozhodují o tvorbě, ale budeme těmi, kteří se musí s někým na něčem domluvit a musí s někým na něčem spolupracovat a to mi přijde úplně klíčové. A strašně mě udivuje, až jsem v šoku, že ano, sice nás škola připravuje na to být ten starchitect a možná jednomu z ročníků se to ne povede, třeba ne starchitect, ale založí si svoji kancelář, ale i přesto nás škola vůbec nevede k tomu, umět pracovat s lidmi a vytvářet tým. A to už vůbec nemluví o managementu projektů, financí a všech stránek, které jsou s tím spojené. Takže když škola trochu ubrala na glorifikaci profese a řekla, že musí vychovat kvalitní lidi, kteří budou umět přijímat názory jiných, spolupracovat, naslouchat, tak najednou budeme připraveni pro celou škálu možných oborů, míst a činností, které architekti reálně teď zastávají.

PB: Při těchto rozhovorech vyvstalo i téma kreditu a když takto hovoříš a protože jsi na IPRu, napadá mě, jak vnímáš ... řeknu příklad - někdo připravuje soutěž, dejme tomu na Filharmonii, ale to není začátek, předcházely tomu dlouhé procesy, vytvoříš pro to podmínky a zadání, což už je svým způsobem nějaký podíl na výsledném dílu a potom zvítězí architekt, vyvíhne dům, je to ve všech médiích atd. Není trochu problém, že chybí kredit a možnost adekvátního referencování všem lidem, kteří se podíleli na tom, aby vůbec někdo mohl něco navrhnout a zrealizovat?

ZH: Stoprocentně vnímám, že je to strašně důležité a není to jenom o tom, že někdo dělá přípravné činnosti a potom přijde hlavní fáze, ale je to i v měřítku, jak jsme zvyklí uznat spolupráci našich kolegů, se kterými spolupracujeme třeba na návrhu, to bychom mohli zabřednout do schwarzsystému a studentské práce na projektech, jsou kanceláře, které takhle vyloženě využívají jako skoro otrocky studenty a nejsou schopni je ani napsat na ten pitomý web, že se na tom podíleli. Takže mi přijde, že otázka kreditu v architektuře je určitě velmi závažná obecně celosvětově, ale u nás taky, to bych s tebou úplně souhlasila, přijde mi, že se trochu zlepšuje povědomí, jaké všechny věci předchází návrhu a někdo se na tom podílí. Třeba filharmonie teď hrozně vzdělává společnost v tom, co všechno je v tom procesu, že je prostě příprava, potom soutěž, nějaké zakázky, smlouvy a všechny tyhle věci, takové velké projekty mají podle mě potenciál vysvětlit celý proces a jeho účastníky.

PB: (Společenská role architekta)

ZH: Mám na to více pohledů, jeden rychlý je, že se od nás očekává, že všichni to budeme mít jako povolání a ne pouze profesi, že architekt, který tomu nedá úplně všechno ze svého zdraví a rodinného života, tak není ten správný architekt, to je jedna linka, kterou se tak nějak pohybujeme, že to nejde dělat na 100%, ale vždy na 150%, že tomu člověk musí dát úplně všechno, aby byl respektovaný, že se trochu rochníme v tom našem mučednictví, že musíme zachránit společnost a dát úplně všechno. A druhá linka, kde vidím obrovský potenciál, že si začínáme uvědomovat klíčovou roli, kterou ve společnosti máme, že nevytváříme nějaké umělecké objekty, ale vytváříme opravdu prostředí pro lidi, ve kterém žijí, takže naše role je extrémně důležitá. Takže tímto směrem vnímám, že se to i trochu posouvá, že si to začínáme více uvědomovat, ale v tom je hrozba, že nás to trochu navádí do božského komplexu, že všechno vyřešíme a spasíme, že jako bez nás by to nebylo a nemohlo fungovat.

PB: Je nutné dělat něco mimo profesionální rámec, abychom vytvořili prostor pro projev potenciálu povolání, je to možné chápat jako společenskou roli?

ZH: Myslím, že ano, ale taky je pro mě otázka, jestli to opravdu lze tak oddělovat, jestli to nemá být součástí té profesní role, jestli si nemáme uvědomovat, že to je součástí, že vytváříme něco navíc.

PB: Souvisí kvalita architekta s odbornou způsobilostí resp. autorizací?

ZH: Myslím, že nutně ne, skoro bych řekla, že nemusí. Předpokládám, že ti každý říká, že záleží, jak definuješ kvalitu architekta, ale mám pocit, že odborná způsobilost je určitý základ, který mají mít všichni a kvalita je trochu dále, že to je rozdíl mezi kvalitním a nekvalitním architektem. Problém není v tom, jestli má nebo nemá autorizaci, ale v tom, jak přistupuje k výkonu profese a jak vnímá kontext i měřítka a jakou službu klientovi dodává.

PB: Jak myslíš, že odborná způsobilost je základ, to je autorizace, myslíš to tak, že autorizace je základ?

ZH: Asi ne pro všechny činnosti, které děláme, asi bych řekla nějaké základní vzdělání a dovednost v určitých oborech a potom autorizace je základ pro určité činnosti taky, ale ...

PB: Padá třeba srovnání k řidičáku.

ZH: To je možná skvělé srovnání, jakože řidičák nedělá dobrého řidiče.

PB: (Architekt v politice)

ZH: Myslím, že v současnosti tam vstupují, protože mají pocit, že musí, aby se něco někam posunulo, že nemají důvěru v profese, které tradičně politiku dělají, což myslím, že jsou právníci a lidé zabývající se třeba politologií atd. U architektů, kteří teď vstupují do politiky, vnímám, že si taky uvědomují, že už nelze jenom být v opozici a tom nadávání, jak je to tady špatné, ale že musí jít zkusit to změnit. To si myslím, že se teď mění, ale ještě vůbec nejsme v tom, co je ten potenciál, že politik možná je jednou z přirozených rolí architektů obzvlášť na určitých úrovních politického života. Možná ještě jedna věc ke společenské roli architekta, jeden z potenciálů, který vnímám je ... jsou určité státy, třeba v Japonsku je architekt celebrita, za kterou se chodí pro názory a můj vedoucí doktorátu a potom zaměstnavatel je prostě totální celebrita v Japonsku, která je dvakrát týdně v televizi a ptají se ho vlastně na věci, které s architekturou vůbec nesouvisí, ale berou ho za takovou autoritu, že má smysl si poslechnout jeho názor.

PB: Kengo Kuma?

ZH: Ano. Je otázka, jestli je to potenciální nebo možná hrozba, že kdyby se dostala role architekta do povědomí společnosti trochu někam jinam a vlastně zhodnocení normálních lidí toho, kdo je architekt a čím společnosti přispívá, tak věřím, že by bylo možná jednodušší některé věci posunout, že jak je teď architekt vnímán společností, může mít třeba následky, že věci nejdou tak rychle a neposouvá se to.

Ing. arch. Jan Hora

PB: (Tvorbá)

JH: Mám dvě perspektivy, architekta a učitele. Učím už docela dlouho, přestože si tam pořád připadám jako začátečník, protože ty ročníky a generace se neustále mění. Teď říkám to samé co studentům, že je úplně jedno, jakou zvolí metodu, hlavně, aby jim vyhovovala. Pro mě je vždy nejdůležitější idea (nebo nějaká představa prostoru) a snažím se dávat studentům volnost, jakým způsobem jí vyventilují. Ale zjišťuji, že pokud nejsou trénováni, tak se v tom můžou ztratit, že s volností nemusí umět zacházet. Je to takové dvousečné a musí se zohlednit konkrétní schopnosti konkrétní osobnosti. Já jsem to tak měl při studiu, na škole nám poskytli velkou míru volnosti. Možná to nebylo programové, ale ti, kteří nás učili, taky úplně nevěděli nebo si nebyli jistí, jak mají architekturu učit. Mně konkrétně se ta volnost líbila a našel jsem si právě tužku a skicu. To je pro mě základ. Já jsem třeba nikdy nepracoval s fyzickým modelem. A nemám rád takové ty direktivní přístupy, přijde mi, že se to dělo spíše dříve, že tužka nebo model je základ. Že všechno se musí modelovat, že v modelu se to nejlépe ukáže. Model je skvělý nástroj a médium, s tím souhlasím, ale nikdy jsem ho nepoužíval intuitivně, ale jen prezentačně, protože jsem ho nikdy nepotřeboval. Prostě jsem si tu věc uměl představit vždy a jasně. Potom je to komunikační nástroj, člověk informaci musí nějakým způsobem předat světu, protože je k ničemu mít ji pouze v hlavě nebo nepochopitelně zaznamenanou. Takže rád přesvědčuju studenty, aby modelovali, ale zároveň jim vždy ukazuji a vysvětluji, že cesta je jenom na nich, pro mě osobně je to prostě hlavně hlava, ruka-tužka (a pak Rhino).

PB: Studenti často dělají ve SketchUpu, vidíš tam riziko, když se to od začátku skládá třeba z nějakých knihoven?

JH: V tom obecně riziko vidím. Já teda nevím pořádně, jak funguje konkrétně SketchUp, protože jsem v něm dělal naposledy někdy před 10 lety, ale přijde mi špatně, když se prvně začne učit třeba ArchiCAD, což je skvělý velmi efektivní účinný nástroj pro samotný proces projektování, ale jak jsem ho poznal dříve a z toho, co nosí, vidím, že to není vůbec vhodný intuitivní nástroj na skicování a vytváření prostorových konceptů. Předpřipravené prvky s sebou zároveň nesou riziko zlenivění. Protože už nemáš potřebu přemýšlet nad tím, jak vypadá zábradlí nebo jak by mělo vypadat, co to vůbec je zábradlí. Že to je nějaká bariéra, něco, čeho se chytám, prostě tam dáš knihovný prvek a v tu chvíli se práce architekta stává něčím, čím by, podle mě, být neměla. Takže ano, v těchto softwarech vidím problém a já jsem si právě zvyknul v Rhinu, protože to je univerzální modelář. Ještě jsem nepřešel do BIMu nebo něčeho, kde bych ty knihovny měl, protože často děláme rekonstrukce a to je něco, kde se většinou neopakují ani dvě patra, tím pádem každý prostor je specifický, každý úkol je specifický a tento univerzální modelář mi slouží zatím nejlépe. Kdybychom dělali developerský projekt, bytovku, kde je 5 stejných pater, tak to bude naprosto nesmyslně neefektivní a budeme to pravděpodobně dělat jinak, ale i tak bych si pravděpodobně skicoval na papír a v Rhinu, než bych přešel do projekčního programu.

PB: Rhino je intuitivní modelář založený na křivkách a nenavádí nebo neomezuje na začátku, ostatně v tom dělají hlavně designéři třeba auta atd. (Umělá inteligence)

JH: Myslím, že má obrovský potenciál a důsledky si teď nedokážeme domyslet. Pracuji hodně se slovem a je pro mě důležité si věci pojmenovávat, což je věc, kterou se snažím vždy naučit i studenty. Je důležité vědět, co dělám, a co nejjednodušeji to pojmenovat, protože potom se mám vždy čeho chytit, kam se vrátit. Samozřejmě, že zacházet s prostorem a zacházet se slovem je trošku něco jiného. Nicméně pakliže je vývoj umělé inteligence takto dramatický, možná se budeme muset naučit ty věci definovat o hodně více slovem, umět je popsat a ony se nám budou generovat. Nemyslím, že bychom přišli o práci, ale změní se trošku nástroje a to přinese možná trošku jiné výstupy. Myslím, že definování věcí, přesné pojmenování, je naše tužka budoucnosti.

PB: To už je skriptování v podstatě ...

JH: Řekněme skriptování, ale ne v nějakém kódovacím nebo parametrickém jazyce, ale nějakém našem obecně lidském a na to se těším.

PB: Vidíš už teď, že to někde zvyšuje efektivitu práce?

JH: Není to něco, čím bych se zabýval.

PB: (Udržitelnost v architektuře)

JH: To je složité téma samozřejmě, neustále se to debatuje, ale nevidím žádnou univerzální odpověď, principiálně se domnívám, že pracovat s něčím existujícím je udržitelné, ale nemám pro to data, rád bych ty data měl, rád bych argumentoval exaktně, ale je to všechno v rovině dojmů. Teď právě vedu diplomovou práci, kde je jednou z otázek, na které se s autorem ptáme, jak sídliště adaptovat pro současnost. Často udržitelnost máme spojenou s nějakou technologií, že se k této problematice přistupuje primárně stavebně-technologicky, ale pro mě je zásadní otázka udržitelnosti jako celkového životního prostředí člověka. Otázka možná má být nastavená širěji, technologie je něco obligatorního, co stejně jako architekti řešíme do určité míry, ale primární otázka na nás možná je, že chceme, aby se nám všem dobře žilo. A tématem je pro mě, jak tenhle standard udržet a zlepšovat. Jedna věc je adaptovat se na klimatickou změnu, druhá věc je třeba adaptovat se na nové sociální vztahy, ať už v rámci nukleární rodiny, nebo většího kolektivu.

Motto našeho ateliéru je, že se snažíme, aby po našem zásahu místo bylo lepší, než před ním. To se zdá automatické, ale ono to tak není vždy. Ani se nám to vždy nepovede. Ale je právě potřeba si definovat, co to znamená. A v tom já vidím udržitelnost.

Miroslav Šik na přednášce v Litomyšli hovořil o tom, že ve Švýcarsku mají tool, který jim to spočítá. Takže vědí, že když tam dají plastové okno, tak může být ekologičtější, než dřevěné, protože plastové se recykluje a dřevěné se časem musí spálit. My takový tool nemáme a zároveň třeba já to takhle neumím redukovat. Šik je skvělý architekt a používá to taky jenom jako příklad konkrétního objektivního měřitelného přístupu. Ale obyvatelnost zároveň zaručuje, že dům vydrží, bude se dlouho používat a nebude potřeba změny v krátkém horizontu. Tuhle kvalitu asi žádné automatické parametry nedokážou vytvořit, je to výsadní pozice nás architektů, která nám zůstane.

PB: Tady někteří vidí potenciál právě pro umělou inteligenci, která by mohla u složitých staveb hodnotit, co je ještě udržitelné pro daný účel nebo k vyhodnocení navádět.

JH: To určitě, já bych byl hrozně rád za takový nástroj, abych to sám nemusel řešit, protože obecně naše práce není exaktní. Pokud se bavíme o prostředí pro život, tak je naprosto legitimní zacházet s dojmy a pojmy. Ale u těchto věcí bych radši měl exaktní nástroj a byl si jistý, že tohle mám zbourat, protože je efektivnější to zbourat a postavit znova, nebo ne. Ale teď žiju v domněn, že nebourat je lepší. Protože je pro mě důležitá i kulturní paměť konkrétního místa. I to je jeden z parametrů udržitelnosti, který se nedá kvantifikovat.

PB: Dostáváme se k nástrojům, jak vnímáš třeba BIM a celoživotní cyklus.

JH: Zatím jsme neměli potřebu se tím zabývat.

PB: (Pracovní postupy)

JH: První věc je, že nevím, jak by systém měl ideálně fungovat. Často nevím, proč po mě chtějí nějakou vyjadřovačku, možná to má nějaký důvod, i když se mi to zdá nesmyslné. Ono je to o vyspělosti a naladění společnosti a asi neexistuje ideální návod, jak systém má fungovat. Samozřejmě, taky bych si přál ho zjednodušit, ale nedokážu domyslet důsledky. Přestože nevím, jak by to mělo být, tak ano, ten systém, jak je nastavený, mi nepřijde efektivní, ale nemám řešení, zvláště u rekonstrukcí.

Máme prováděčku, takový domeček v historickém centru města, není památkově chráněný, není hezký, víme, že je starý, měl jsem si udělat sondy, neudělal jsem si je a teď se v místě, kde mají být schody, našel starý strop. Řešíme, jak je starý a jestli tam má zůstat, jestli tam musí zůstat, ale principiálně řekněme, že mé založení mi spíše říká - rád bych ho tam nechal, ale znamená to, že můžu hodit prováděčku do koše, protože když přesunu schodiště, tak se mi přehází celá dispozice. Nebo někdy se stává, že se i staví v podstatě skoro hned po studii a právě u rekonstrukcí, které jsou specifické, a ty rozhodnutí se dělají na stavbě. Hlavně u malých věcí. Samozřejmě nedá se to takhle dělat pro veřejný sektor nebo pro developera. Např. rekonstruuju vlastní dům v Žatci po pradědovi, ale je mnohem starší. Zjišťuju, že se ty věci nedají úplně domyslet dopředu. A potom takové ty věci, kdy člověk na stavbě vyhodnotí, že to má být jinak - na jedné stavbě se nám stalo, že nějak dopadalo slunce a nebyla ještě dostavěná zeď a říkám - tady by mělo být okno, no to je chyba, že jsme ho sem ne navrhli. Protože tam předtím stál jiný dům, neuměli jsme si tu situaci představit a najednou ta chvíle, jako poezie okamžiku, řekne, že tady musí být okno a v tu chvíli člověk malého soukromého investora přesvědčí, ale u korporátních nebo veřejných zakázek to nejde udělat a je to asi správně, nevím, ale rád dělám tahle rozhodnutí.

PB: (Komunikace)

JH: Nežil jsem v době, kdy projektování byl pomalý proces nad prknem. Už jsem vstoupil do současné situace, takže je z mé pozice těžké říct, jak se to mění. Ale když se dívám na staré výkresy, líbí se mi, jak byly jednoduché. Jedním výkresem se dalo vyjádřit všechno. A jednoduché předávání obrovského množství dat a snadná možnost dělat změny vede k tomu, že ty věci jsou strašně proměnlivé. Potom se samozřejmě špatně koordinuje, je s tím více práce. Mít výkres, který dělám dlouho a zároveň musí být docela jednoduchý, je možná osvobozující, nemůže nikdo přijít a říct - hele, já to tady chci změnit - sorry, už je to hotové, před měsícem to holub odnesl někam na CK stavební úřad a žádné změny nebudou, a jestli bude změna, tak to tak postavíme na místě. Vlastně nevím, jestli je ta rychlost výhoda. Ale asi mám příliš romantickou představu.

PB: (Koordinace)

JH: My děláme relativně malé věci, takže si ani nedokážu představit koordinaci velkých věcí, ale asi to víceméně souvisí s minulou odpovědí. U velkých věcí myslím, že BIM už bude nezbytností, ušetří to strašně práce, naprosto to dává smysl. Možná je to i jediná cesta, jak se to v dnešní době dá dělat.

PB: (Specializace na dílčí činnosti)

JH: Spíše jdeme cestou, aby všichni dokázali komplexně vyřešit efektivně problém, protože nás není tolik, abychom se mohli specializovat a zároveň mi přijde dobré, když víceméně všichni mají kontakt se vším. A ještě k té koordinaci, architektura se možná stává stále menším segmentem našeho povolání, dělání návrhu je samozřejmě to nejobtavnější a přijde mi, že oproti ostatní práci se stále zmenšuje a možná nám to umělá inteligence pomůže narovnat, doufám, protože to není zábava.

PB: A kolik vás je?

JH: Teď je nás 5.

PB: (Měřítka a vrstvení témat)

JH: Architektura o tomto stále je. Myslím, že práce od šroubku po město pořád dává smysl. A my z toho taky vycházíme, jsou projekty, kde řešíme kliky na míru a jinde řešíme územní dokumentaci, jsou to samozřejmě úplně rozdílné úkoly, ale můžou vycházet z podobných hodnot. Vždy se nějak vztahují k člověku a k prostředí, které obývá.

PB: (Architektonická oborová diferenciaci)

JH: Rozumím, ten územní plán je extrém, ale hranice je určitě někde u městské čtvrti, u územního plánu už je to diskutabilní. Ve chvíli, kdy se tady změní i systém vzdělávání a vůbec systém náhledů na obory a principiálně si nemyslím, že to je špatně, tak potom, ať je to klidně vyčleněno jako něco separátního a pojdme vymezit roli architekta a roli plánovače, ale podle mě to tady teď takto nefunguje. Ale kdo jiný má při současném nastavení systému zpracovávat územní dokumentaci, než architekti. Každá profese má svoje priority, které prosazuje. Architekt má pak roli jakéhosi rozhodčího.

PB: (Kompetenční model)

JH: Nenapadá mě nic, znám spoustu skvělých architektů, kteří jsou skvělí urbanisti a potom znám spoustu urbanistů, kteří jsou jenom urbanisti a jsou špatní urbanisti, ale mají asi víceméně podobné vzdělání a druh autorizace. Víím, kde se nalézá moje pozice, co mě nejvíce baví a čemu se chci věnovat. Ale zároveň mi přijde zajímavé zkusit si projít různými cestami nebo vyzkoušet si nové věci.

PB: Potom do toho ještě vstupují krajináři.

JH: Krajináře beru jako samostatný obor. Spolupracujeme spolu právě, protože se mi nechce motat do jejich sféry. Předpokládám, že řeší podobné problémy s rámováním svého oboru a měřítek, ve kterých se pohybují (od dvorku po krajinu).

PB: Oni se teď asi nejdramatičtěji proměňují určitě k lepšímu a je to skvělé, ale někteří jsou dost striktní, kdy artikulují klimatickou změnu s tím, že by měli převzít odpovědnost za veřejná prostranství a zavání to takovým kolíkováním, jak to vnímáš?

JH: To myslím není dobré a obecně se tak i ukazuje, že přestože jako architekti máme nějakou autorizaci, tak je tady spousta studentů, kteří vyhrávají soutěže, protože jim to někdo orazí, je tady spousta neautorizovaných osob, které staví špatné domy a spousta autorizovaných osob, které staví špatné domy a spousta neautorizovaných, kteří staví dobré domy. Myslím, že pokud někdo chce interdisciplinární tým a chce na tom spolupracovat, tak už to dělá teď, a pokud to někdo nechce, tak i kdyby mu bylo cokoli zakázáno, tak to dokáže obejít. Myslím, že spolupráce je žádoucí pro všechny strany. S tím studijním oborem, jak je nastavený teď, nejsem v kontaktu, takže nedokážu říct, jak se tam vyučuje urbanismus ve srovnání s architekturou atd., ale myslím, že rozhodně do veřejného prostoru architekti mají co promlouvat, stejně jako krajináři. Ale zároveň jsem se s takovým názorem ještě ani nesetkal.

PB: (Vztah k technicky-podpůrným inženýrským oborům)

JH: Ještě s těmi rolemi, to je stejné jako třeba s designéry. Jasně, designéři by mohli říct - nenavrhněte židle, protože to je naše sféra, nemůžete udělat dobrou židli a možná mají pravdu, možná neuděláme tak dobrou židli jako oni. Ale možná ne. A stejně tak jsou designéři, kteří jsou i dobří architekti. Řekl bych, že pro designéra je složitější být architektem, než pro architekta designérem, ale teď se nebavím o průmyslovém designu, spíše o užitém designu. To jsou taky rozostřené sféry a je to dobře. Při vši účtě k práci všech ostatních oborů, to platí i na inženýry, tam bych řekl, že rozdíl je větší, bylo by fajn, kdybychom každý znali svou roli, což ale právě nebrání, abychom ji překračovali, právě když jsme si toho vědomi. Jen je třeba překračovat lehkými kroky a nedupat.

PB: (Výstavba)

JH: Taky znám spoustu architektů, kteří jsou developery, taky opravujeme dům, který jsme zdědili. Myslím, že role projektanta je jasná. Je to práce ve službách, která je závislá na osobní přítomnosti, osobním zdravím atd., a přijde mi dobré se to snažit do budoucna nějak diverzifikovat právě třeba malým developmentem, jestli na to budu mít schopnosti, energii a peníze. Baví mě modely, když si někdo vyvine nějaký vlastní systém a s ním pracuje, chovám k tomu obdiv, ale nemyslím, že to je něco běžného nebo standardního, asi jsme pořád primárně projektanty.

PB: (Veřejná správa)

JH: Mně tohle osobně přijde velmi důležité, možná bych začal od těch předpokladů pro pozice. Stále si říkám, že by měl v rámci architektonického školství existovat nějaký obor jako městská správa. Nevím, jestli existuje na jiných univerzitách resp. fakultách, ale myslím, že by tenhle obor měl existovat na architektuře. Stále více jsem o tom přesvědčený, že škola architektury nebo obecně obor nás učí porozumět městu nejlépe. Město je sdílené kulturní prostředí, ve kterém jsme nuceni žít, to si nevybíráme. Nebo určité město ještě vybíráme, vyměníme město za město nebo vesnici. Na škole dostaneme schopnosti, které je strašná škoda nevyužít. A já jsem se to na škole nedozvěděl a říkám to svým studentům – ta škola funguje pořád na principu uměleckého řemesla, my vás primárně učíme navrhovat, ale vy to dělat nemusíte, s těmi znalostmi můžete dělat strašně moc věcí. A já bych i trochu chtěl, aby tomu škola dala hlubší background. Možná už se to děje, nevím, teď to nijak nehodnotím, nekritizuji, ale čekal bych, že z toho může vzniknout samostatný obor. A zjišťuji, když jsem teď byl členem výboru ve Znojme, jak principům městského plánování spousta lidí nerozumí. Já to respektuji, jsou to volení zástupci, často doktoři a učitelé, je to díky jejich všeobecné známosti, ale doktoři většinou nerozumí městu, jeho problémům, tomu, jak je zorganizované a proč. Rozumí tomu, když mám otevřenou zlomeninu holeně, to je fajn, a tím to nijak nechci shodit. Ale porozumět tomu, jak navrhout parkovací dům, a jestli je vůbec potřeba, nebo jestli se mají prodat pozemky pro výstavbu, nebo raději zvolit jiný formát, nebo jestli se na poli má postavit továrna, k tomu kvalifikaci nemají. Jsou to z velké míry politické otázky, z velké ale i odborné. A jasně, potom je tady v lepším případě městský architekt, ale pořád jsou to takové velmi měkké pozice a role. Role architekta a urbanisty je v téhle rovině zásadní. Vlastně bych řekl, že používat ty znalosti k vybavování něčích koupelen je trochu plýtvání potenciálem. Škola vyprodukuje strašně množství kvalifikovaných lidí, kteří se potom právě můžou věnovat něčemu společensky důležitějšímu než vybavování koupelen a možná jsme zase u širšího oboru, možná je nesmyslně široký, to je fakt, nevím.

PB: Hlavně v anglosaském prostředí se po obecném bakaláři někde učí specializace na správu vystavěného prostředí a u nás se tomu nejvíce blíží modul development na FA ČVUT.

JH: Možná teď dojdeme k tomu, že moje představa je nesprávná, když jsem říkal, že je důležité měřítko od kliky po územní plán, možná to tak není, možná jsem jen zvyklý na tento model a zároveň se v něm snažím najít, ale možná už jsem se mohl najít v magistru a nemusel bych to teď řešit v praxi, možná by ten svět fungoval trochu lépe. Ale i klika i celá čtvrť vytváří prostředí, které obýváme. Architekt se prostě zabývá kvalitou umělého prostředí bez ohledu na měřítko a to je z principu správně.

PB: (Společenská role)

JH: No tak samozřejmě společenská role existuje, nemáme asi Hippokratovu přísahu, ale vlastně při autorizaci taky skládáme slib.

PB: Dokonce když přebíráš diplom, taky tam něco slibuješ.

JH: Jasně, takže už z toho plyne, že máme společenskou roli. Potom je druhá věc, že máme tendenci svůj obor přeceňovat, což asi způsobuje právě naopak míra jeho nedocenění, jak máme pořád potřebu vysvětlovat, k čemu jsme dobří, proč nám mají lidi dávat peníze atd. Zároveň to může dospět až k tomu, že svou roli přeceňujeme, což je asi takový ten mesiášský komplex, to se asi děje. Ale to je asi na každého osobním založení, nemyslím, že se dá říct, že architekt musí dělat něco konkrétního. Tak musí splňovat nějaké normy, nesmí vraždit lidi, což nesmí nikdo, a potom je asi na každém, jak si to vyhodnotí.

PB: Myslíš, že je nutné pečovat o povolání i mimo profesionální rámec tzn. odborné způsobilosti?

JH: Pečovat o obor, myslíš z role architektů?

PB: Ano, je právě zajímavé, jak jsi zmínil ten mesiášský komplex, většinou se diskutuje, že bychom měli více vysvětlovat, co děláme.

JH: To je správně, já jsem z těch, kdo je přesvědčený, že náš obor je podceněný ve spoustě směrech a samozřejmě se proti tomu snažím něco dělat. Myslím, že to za nás nikdo neudělá, musíme to dělat sami, musíme obor promovat a neustále vysvětlovat. Vysílat směrem ven tyto informace a prezentovat ambice je extrémně důležité. Byl jsem semestr v ateliéru u Adama Gebriana, takže možná jsem trochu ovlivněný jeho přístupem. On o sobě tvrdí, že je propagátor architektury a má to jako svůj životní program - překládat věci architektury do veřejného mediálního prostoru. Snažím se to taky dělat alespoň na lokální úrovni a přijde mi to hrozně důležité, protože když si stěžujeme, že nás lidi nemají rádi, nebo co hůř, že nikoho nezajímáme, kdo jiný to má vysvětlit, než my? Protože tím, že nikdo jiný nemá naši zkušenost, tak to musíme oddělat my, ale potom samozřejmě někdo může mít pocit, že ho nezastupuju. Třeba často právě i u Adama mi přišlo, že mu spousta architektů vyčítala, že to říká špatně, nebo že zastupuje jenom někoho atd. A na to já říkám jedinou věc - no tak vystup ty a zastupuj část oboru, kterou myslíš, že by měl někdo zastupovat, protože když tady ty instrumenty nejsou, musíme si bohužel každý svou pozici vybudovat nebo k ní přispět.

PB: (Architektů v politice) Koneckonců jsi politik, proč si tam vstoupil?

JH: Nejsem politik, byl jsem členem výboru pro územní plánování. To je sice zde víc politická funkce než odborná, ale já k ní přistupoval z odborné strany. Vnímám velmi pozitivně, že tady může být obor městského plánování, protože mi přijde, že právě máme nějaký trénink a znalost, která je poměrně dobře využitelná.

PB: Všechno bylo řečeno, ale zajímá mě třeba i aspekt osobní motivace.

JH: Teď nad tím přemýšlím, proč já osobně? Protože mám potřebu, když vidím, že se něco děje naprosto špatně a že se to může dít lépe, mám tohle jednoduché srovnání, mám nějaké vnitřní nutkání do toho promluvit. Člověk si to nejdříve zkouší z nějaké aktivistické role a zjistí, že ta je velmi limitovaná, tak jediná cesta, jak to ovlivnit jinak, je ta oficiální. Takže ta ambice je naprosto racionální, že se mi třeba nelíbí, co se děje, někomu se třeba nemusí líbit, že se blbě vyváží odpadky a mi se třeba nelíbí, že se staví na poli.

(spontánně závěrem)

JH: Jenom na závěr, teď jsem přemýšlel ještě o jedné věci, my tady mluvíme o architektech jako o homogenní skupině a myslím, že ta homogenita tady není. Je to mimo jiné taky generační záležitost. Samozřejmě je to můj subjektivní pohled. I v tom výboru ve Znojmě byl architekt, se kterým se můj názor často rozcházel. On té problematice stejně jako já do určité míry rozumí, ale vlastně žijeme každý v úplně jiném světě a nemyslím, že máme cokoliv společného kromě toho povolání. Ani si nemyslím, že máme stejné vzdělání (to se logicky s časem proměňuje). U svých studentů vidím, že jsou zase trošku někde jinde, než já. Že je zajímavější trošku jiné věci, mají jiné ambice a zabývají se jinými problémy. Dříve nebo později se stanu boomerem a budu obývat úplně jiný svět než oni. Pak je na místě se ptát, co jim budu moci ještě předat. Takže bych byl opatrný s tím, že architekti jsou homogenní skupina. Často mi přijde, že architekt může oboru vykonat medvědí službu.

PB: Zatím v těchto rozhovorech tuto nehomogenitu zmiňují jenom někteří z naší generace, ostatní mají víceméně podobné názory a tohle neříkají, ale najdou se výjimky, třeba teoretici to vnímají. V naší generaci někteří říkají společenská role, jasně, ale pozor, musíme se bavit o hodnotách, protože nemusíme mít společný cíl.

JH: Myslím, že jsme tak nehomogenní skupina, že ani nemáme všichni společný cíl. Rozdíl je určitě možné vysledovat i mezigeneračně. Už jsem se víckrát setkal s názorem, že se jako architekti nemáme/nemůžeme kritizovat, že to je v rozporu s komorovým řádem. Což není pravda, to nám taky bylo vyloženo i v rámci přípravy na autorizační zkoušky, že pakliže ta kritika je vyargumentovaná a nesměřuje k tomu, že chci převzít něčí zakázku, tak je naprosto legitimní se kritizovat. Přijde mi, že kritizujeme málo, a když kritizujeme, tak kritiku špatně snášíme. Což je asi přirozené, taky to špatně nesu. Myslím, že bychom se měli více kritizovat, to je něco, co obor může posunout. A právě tím, že tu roli nemáme nebo že není jasně definovaná, že to tady teď musíme řešit, tak když se budeme kritizovat možná znamená, že k tomu dospějeme, že z toho něco vzejde. Ale když si vytýčíme, že se to nesmí, těžko najdeme smysl oboru, kromě toho, že za námi někdo přijde a řekne, jaký chce dům, my mu ho navrhne a někdo ho postaví, to ale podle mě zdaleka není jediný smysl povolání.

PB: Vlastně říkáš obojí, že jsme na tom špatně a je třeba vysvětlovat, co děláme atd., to většinou akcentují starší generace a zároveň mladší někdy hovoří o té nehomogenitě, až by se té obecné propagace možná vyvarovali. A ty říkáš, že je to tak i tak.

JH: Jsme už generace uprostřed, už si tak připadám. Protože samozřejmě je to taky tím, že člověk vyjde ze školy s nějakými ideály, je radikální. Ale ta radikalita se s časem obrušuje. Myslím, že bez ohledu na generaci je to vždy stejné. Člověk je po letech o hodně smířlivější, než jako mladý bouřlivák, který vyšel ze školy, mohl žít z rohlíků. Najednou zjišťuje, že svět je komplikovanější, ty ideály tam stále jsou, ale radikalita samozřejmě patří k mládí.

PB: Přesně a potom ještě nastane ten velice zásadní moment, když přijdou děti, což dost promění vnímání světa.

JH: Ano, naprosto.

A ještě jedna věc, je třeba dobrý dům, který byl zadaný úplně špatně. A je možné, že kdyby to hodnotil někdo z mých studentů, tu věc absolutně odsoudí. A když budu generalizovat a vezmu někoho ze starší generace, tak je vůbec nebude zajímat, jak to bylo zadané nebo jak se k tomu člověk dostal – je to dobrý barák, koukám, dobrý barák, dobrý prostor, o co jde? A mi vlastně vadí, že se nedá říct - hele, tohle bylo svinstvo, takhle to nemá probíhat, ale dobře, aspoň vzniknul docela dobrý dům. A myslím, že diskuze může být kritická a zároveň ne vyhrčená, ale samozřejmě je těžké ji vést a ještě těžší ji přijímat. Dříve nebo později k tomu pravděpodobně dospějeme nebo budeme muset dospět, umět ty věci pojmenovat ze všech stran.

PB: Ano, když se dívám na dům, zároveň sleduji, jak vznikl, jakým způsobem se k tomu kdo dostal a automaticky to zohledňuju v nějaké celkové kvalitě, jestli to něco zlepšilo i po správné stránce.

JH: Přesně tak, jestli stojí na indiánském pohřebišti atd.

Ing. arch. Lukáš Grasse

PB: (Tvorba)

LG: Rok 2009 je v pro mě ještě moment, kdy jsem začínal s architektonickou prací, tzn. pakliže bych měl říct, co se v práci mění ve způsobu, jakým tvoříme nebo navrhujeme. Můžu to vztáhnout na náš ateliér, protože prakticky tvoříme ve stejném základním týmu nebo prostředí. Co vnímám, je zde určitá nesnadnost ve zjišťování smyslu a programu některých zadání zejména v urbanismu a územním plánování. U architektury to tak nevnímám, protože ta má většinou jednoznačnější zadání a taky jsme dříve působili i v ateliérech, které se zabývaly výhradně stavbami. Tedy zde nevnímám úplně zásadní změnu v tom kreativním, tvořivém, nemluvím však vůbec o koordinaci nebo technologiích. U územního plánování a urbanismu mi čím dál tím více přijde komplikovanější a složitější dobrat se zadání, programu, reálné potřeby, protože územně-plánovací činnost či tvorba se hodně opírá o politické vedení obce, o objednávku, která musí nebo by měla být do jisté míry kvalitní a zřejmá, aby práce k něčemu vedla a byla smysluplná. V tom, jak pracujeme v naší nejkreativnější části práce, si myslím, že se přirozeně možná mění to, jak se získáváním zkušeností myslíme na jiné věci a představuje si za tím větší dopady své práce. Ale to první, co jsem řekl o programu, zadání a vůbec prověření, co je chtěno a jak to udělat, tak určitá dezorientace se postupem času spíše prohlubuje.

PB: Když si vezmeme vyjadřování grafické a psané, třeba tužku, mění se něco?

LG: V základu pro mě jako architekta ne v tom, že jsem byl vždycky zvyklý začínat tužkou a neměním to, protože to je nejjednodušší spojení hlavy a ruky, a nic rychlejšího a jednoznačnějšího pro mě osobně neexistuje. Znáám ale i jiné kolegy, kteří mají jiné přístupy a třeba vůbec nemají potřebu pracovat tímto způsobem. Nicméně u mě se tohle nemění, protože to takhle mám asi rád, bych řekl, a jsem v tom nejsvobodnější. Technika v tomto limituje a omezuje programů, ve kterých se dále pracuje, a jiných nástrojů, jsou už větší, než má ruka a tužka, která je pro člověka to nejspontánnější a nejpřirozenější.

PB: A co tu tužku nahrazuje u jiných kolegů?

LG: Myslím třeba mladší kolegy, kteří nemají už tuhle potřebu, protože studovali architekturu v době, kdy tužka už nebyla tak přirozenou součástí každodenní práce a byl jí počítač, tak k tomu mají, cítím, menší vztah. Myslím, že čím jsou generace starší, třeba generace mého otce, tak to berou jako úplně přirozené a automatické a myslím si, že se to nemění úplně.

PB: (Umělá inteligence)

LG: Myslím si, obecně řečeno, že všechno má potenciál, otázka je, k čemu jej využít.

PB: Pro navrhování konkrétně.

LG: V urbanismu jsme se kolikrát přistihli při myšlence, jak by bylo zajímavé mít (určitě to existuje, akorát se to nepoužívá pro navrhování, ale spíše pro vizualizaci různých typů struktur) vyjádření parametrického navrhování generátorem struktur, programu, který na základě skriptů a mechanismů domýšlí prostorové vlastnosti parametricky definované struktury. Myslím, že obecně takové příklady v urbanismu existují, ale u nás je neznám (z pochopitelných důvodů). V tomto vidím smysl jako nástroje, který ale nenahrazuje kreativní rozvahu, myšlenku, snižuje pouze technickou náročnost provedení úkonu.

PB: Zodpověděl si další otázku, jestli to může nahradit vstupní invenci ...

LG: Pakliže ano, tak máme velký problém. Otázka je, jestli vstupní invence může být redukována tak, aby nevykazovala žádné umělecké a pocitové prvky. Pakliže někdo vyvine umělou inteligenci, která bude schopna tohle nahradit, potom to třeba v hypotetickém modelu může nějakým způsobem fungovat, ale lidský přínos vnímám v tom, že člověk má nějaké pocity, přání, nálady, které do toho promítá a svoje citění, které mnohdy ani neumí vysvětlit a v tom je to buď dobré nebo špatné nebo jiné, ale není to mechanicky zprojektovatelné.

PB: Říkal si, že z pochopitelných důvodů se to u nás nepoužívá ...

LG: To je špatná formulace, je jí myšleno, že ČR není jistě v tomto oboru na špičce ve světě. Předpokládám, že tento trend k nám určitě dojde, stejně jako u architektury. Viz i to, co se třeba děje v rámci územního plánování s přechodem na GIS, což ještě když jsme začínali, nebyl standard a nebyly žádné jednotné modely, urbanismus ještě vykazoval nějaké znaky umělecké vrstvy, kompozičně-architektonicko-umělecké. Dnes se to velice často smrskává na technické cvičení, které odčerpává prostředky z architektonické a urbanistické práce.

PB: (Udržitelnost v architektuře)

LG: Je jedno, jestli jde o architekturu nebo urbanismus, ale udržitelnost pro mě znamená hospodárnost, snahu o efektivitu za přiměřených prostředků. Mám pocit, že tohle by mělo být vtěleno do každého navrhování, ať už se tomu říká udržitelnost nebo nějak jinak. Prostě myslet na to, jak dosáhnout co nejhospodárněji cíle, což se mimochodem v historii převážně dělo, protože prostředky byly významně omezenější než dnes. Myslím, že tohle by měla být přirozená snaha při navrhování jak urbanismu, tak architektury, ať už se potom jedná o využívání místních zdrojů nebo přizpůsobování se místním tradicím, tendencím. V urbanismu jde o hledání míry a efektivitu využití území. V tom vidím větší udržitelnost, než mít např. dvoupodlažní zástavbu pasivního standardu, ale na 20 ha území ve středu města apod. Udržitelnost je specifická, v každém konkrétním případě znamená něco jiného, jde o hledání nejhospodárnějšího využití prostředků a území v daném čase a místě.

PB: To měl už Vitruvius jako jeden z pilířů a potom tady mám ke komentáři ještě pojmy jako celoživotní cyklus, odolnost, adaptabilita, recyklace, revitalizace.

LG: Možná se mění to, že je na udržitelnost kladen větší důraz, což je jistě dobře. V počátcích mé pracovní dráhy jsem nevnímal tak silně, že je to chtěné. Dneska je to chtěné a myslím si, že pokud člověk uvažuje o navrhování důsledně, tak k tomu musí nakonec dojít, tedy je vlastně dobře, že je to dneska více zdůrazňováno. Nemyslím si, že to souvisí se současnými tendencemi, je to prostě obecný princip, který, myslím, převážně platí a hledá se, ať se tomu říká jakkoliv.

PB: (Nástroje)

LG: Co se týče architektury, tam jsem nezaznamenal kromě přechodu k sofistikovanějším softwarům, které se mě až tak příliš nedotýkaly, že by se něco zásadně měnilo. Prostě to, jak novější softwary přinášejí možnost efektivnějšího promýšlení a navrhování technologických systémů a technologického rozměru staveb, tak s tím logicky roste i důraz na tzn. principy udržitelnosti a technologické vyspělosti. Co se týče urbanismu, tam cítím tendenci k určité unifikaci způsobu práce v území, což si nemyslím, že je správný nosný princip. Ve výsledku vede totiž logicky ke zjednodušování a ztrátě specifických prostředí, i když se jedná o právní regulaci prostředí. Takže to vnímám jako posun ne dobrým směrem a není podstatné, jakou metodikou se uvedené zaštiťuje. Důležité je, že celostátní standardizace této práce tomu odebírá kvalitu toho, že v územním plánování pracují architekti, kteří nejsou studovaní na IT a GIS softwary, ale na přemýšlení o městě a jeho systémech a o trochu jiném rozměru práce, než do které se dnes dostává, zejména s ohledem na časové nároky. Pochopitelně se to odráží ve finančních nárocích na takové dílo a je jasné, k čemu to směřuje.

PB: (Standardizace a automatizace)

LG: Standardizaci obecně považuji za přínosnou, dokud neomezuje možnost specificky vyřešit konkrétní situaci. Do té míry, myslím, nevadí a nemyslím si, že je to systémově špatně. Může zřehlednit situaci, ale pokud začne omezovat svobodný způsob nastavení podmínek využití konkrétního specifického území, tak myslím, že nepřináší kýžený efekt. Koneckonců standardizace tak, jak je pojata dnes nebo aktuální úpravou stavebního zákona a prováděcí vyhlášky a na to navázané metodiky, nespěje ke standardizaci, ale pouze ke zdánlivé standardizaci. Je pochopitelné, že nejsou předepsané regulativy funkčních ploch tvořící reálnou regulaci území, ty standardizované nejsou. Takže ve výsledku je otázka, co se za proces standardizace dá považovat a do jaké míry je to jenom vnější znak nějakého systému a ne věcná podstata.

PB: (Komunikace)

LG: Zejména urbanistické práci pomáhá a je skvělé, že se možnosti komunikace stále zlepšují. Na druhou stranu si myslím, že nic nenahradí osobní kontakt a vymyšlení, společný brainstorming v týmu a komunikace napřímo. I když lze dneska všechno řešit online a možnosti jsou neomezené, určitá podstata komunikace, stejně jako ta tužka v ruce, je podle mě skoro nenahraditelná. Stejně jako v komunikaci s klientem, tak potřebuje vidět, jaký má výraz, jak reaguje, co si myslí. Toto dle mého názoru nic nenahradí.

PB: Jak vnímáš vzdálené plánování nebo projektování bez návštěvy území?

LG: Dnes je to možnost, která existuje. Sám se pohybuji spíše v rámci místního měřítka. V současném světě, pokud člověk projektuje tam do Hongkongu, tam do Jižní Ameriky, tam do Severní Ameriky, tak se na to možná dívá jinak a místní znalost deleguje a rozhoduje o návrhu nějakým jiným způsobem. Nebo pracuje tak, že místa prozkoumává osobně fyzicky a to ho na tom těší, což je spíše můj případ a nejsem schopný tuhle věc nahradit.

PB: (Pracovní postupy)

LG: Takhle bych to asi generálně neřekl, ale napadá mě několik témat. Jedním je zvyšování složitosti všech problémů obecně, které souvisí s větší možností informačního rámce, kdy je potřeba využívat více odborných specializací, které dokážou do problémů proniknout hlouběji, což architekt ve výsledku nikdy nedokáže a je spíše koordinátorem. Využívá se a snaží se svými schopnostmi práci koordinovat. Urbanistická činnost je pro mě hodně atypická věc, každý projekt je mnohdy úplně jiný, takže nedokážu pracovní postupy zgeneralizovat, myslím si, že co projekt potřebuje, tak snad dostává.

PB: Pojdme na poslední otázku v činnostech, která je čistě ke koordinaci.

LG: Vzrůstá nárok na koordinaci vícečlenných týmů a myslím, že v architektuře to platí ještě daleko více, protože specializací je mnoho. U urbanismu to platí také. I v tom případě, kdy není dobře známý program nebo cíl práce a na architekta je tak větší nárok, aby zadání hledal a doplňoval. K tomu potřebuje různé odborníky, kteří ho nasměrují ke kvalifikovanému rozhodnutí. S větší šíří zadání roste i potřeba širší specialistů, mezioborového týmu.

PB: Dá se říct, že míra koordinace roste a má to vliv na způsob práce?

LG: Potřeba koordinace je náročnější na čas a je potřeba více předjímat postu projektu. Myslím, že např. od generace mého otce se situace proměňuje od samostatného projektování nebo v minimálním týmu k širším mezioborovým týmům. S mírou složitosti problému a potřebou koordinace je mnohdy třeba rozhodovat, zda je možné některé prvky návrhu řešit s ohledem na čas a finanční prostředky.

PB: Myslíš, že architekt má automaticky být schopným manažerem resp. měl by k tomu být veden nebo je to spíše osobnostní specifikum?

LG: Ono ne všechno se dá naučit, každý má v sobě jiné kvality a prostě ten, kdo má v sobě více manažerské kvality, tak je využije. Proto jsou dnes týmy širší, aby se každý mohl uplatnit v co nejvýhodnější pozici pro celek. Pokud architekt prosazuje, zejména v urbanismu a územním plánování, nějaké myšlenky, musí být schopný je obhajovat.

PB: Eviduješ, že se někdo specializuje na nějakou dílčí činnost nebo úkony?

LG: Myslím, že každý je dobrý trochu v něčem jiném a z tohoto přirozeně plyne dílčí specializace. Ve velkých týmech to dává větší smysl, v menších týmech menší smysl, protože zde je naopak potřeba, aby se každý dokázal aspoň rámcově orientovat v různých typech problematiky a dokázal věci syntetizovat. Nemyslím si tedy, že v týmu, který čítá jednotky členů, je vhodné mít vysloveně pouze specialisty, protože potom je práce ochuzena o myšlenky jiných k tématu.

PB: (Měřítko a vrstvení témat)

LG: Tohle mi přijde, že je pro práci architekta zásadní. Vadí mi to, že je profese stále členěna na architektky a urbanisty nebo jiné. Podle mě to není dobrá cesta, protože je to stále architektura a ta v sobě obsahuje, aspoň tedy pro mne, všechny roviny měřítek, věcí, prostě urbanizovaného vystavěného veřejného prostředí i krajiny a nelze je od sebe oddělit. Jedno souvisí s druhým. V naší práci, je myslím vidět, že pracujeme v různých měřítcích a tématech a jsem velmi rád, že jsem měl možnost pracovat na projektech domů, veřejných prostranství, urbanismu i krajiny, tedy všech měřítkách. Po takové

zkušenosti začne postupně člověku docházet, na co se u kterého tématu a měřítka zaměřit, a začnou se mu postupně jednotlivé vrstvy prolínat a hierarchizovat. Osobně mám rád, když to tak funguje a rád u projektů dělám to, že si to představuju, jak fungují v různých úrovních. Například při tvorbě územního plánu rádi rozkreslujeme rozvojové lokality do detailu studie, naopak se zase díváme na širší krajinné vazby o měřítka výše a přemýšlíme, co konkrétní zásahy vyvolávají v různých úrovních. Myslím, že pro tuto práci je to důležité a není to podle mě o tom, že u jednotlivého domu to není potřeba řešit např. u veřejné budovy je to podstatné, protože je potřeba si uvědomovat, jakou to má vztah se svým okolím.

PB: Vnímáš nějaké hrozby nebo příležitosti tohoto pojetí?

LG: Hrozbou je, že je to náročné na čas pro architekta, ale myslím si, že by byla škoda, kdyby se tento způsob uvažování z ducha architektury vytratil. Kvalitní architekti dle mého názoru takto pracují, což je na jejich práci potom vidět. Takže já si spíše myslím, že to je princip, který by se měl rozvíjet a hrozbou by mohlo naopak být, pokud by se architektonická obec tak fragmentovala na jednotlivé specializace, že by nedokázala už vůbec fungovat jako celek v tomto komplexním systému. S tím podle mě souvisí i způsob autorizace.

PB: Takže tohle považuješ za hodnotu?

LG: Rozhodně to považuju za hodnotu.

PB: Jak vnímáš pojem „specializace na všeobecnost“, napadá tě k tomu ještě něco, co si neřekl?

LG: Asi ne, možná se toho ještě dotkneme v dalším tématu, myslím, že je to trochu pocitová věc každého.

PB: Když se řekne zvětšování měřítka, jak to vnímáš? Co to je vlastně zvětšování měřítka? Jestliže se zvětšuje měřítka dneska, co eviduješ?

LG: Že se pracuje ve větším měřítku nebo jak to myslíš?

PB: Můžeš vztáhnout k projektování, plánování nebo správě vystavěného prostředí nebo ti to asi nepřijde ani, když jsi v urbanismu primárně, tak jsi vlastně všude.

LG: Jsme zvyklí si zvětšovat a zmenšovat měřítka podle potřeby tam a zpět. To, že se zvětšuje měřítka souvisí přirozeně s naší prací a s tím, že si stále upravujeme širší problém, dokud si nemyslíme, že se dokážeme správně vyjádřit.

PB: Máte aspoň nějaké minimum zakázek domů?

LG: To jsme dělali dříve samostatně v rámci jiných ateliérů, ale v rámci atelieru neprojektujeme žádný dům.

PB: (Vazby měřítek a témat)

LG: Možná narážíš na to, v čem je dnes nějaká tendence apod., to asi existuje. Na druhou stranu si myslím, že jsou to jenom tendence, každá doba má nějaké své high-lighty, ale ve výsledku si myslím, že to na systému nic zásadního nemění. Pokud jsou dnes důležité např. charaktery území nebo řešení sousedství, jako např. v anglosaském systému plánování, tak si nemyslím, že je z dlouhodobého hlediska podstatné, co zrovna má nyní prioritu. Myslím si, že prioritu má všechno a má se řešit se stejnou důležitostí.

PB: Jsou nějaké přístupy chápání povolání, jde o vztah modelů, dejme tomu, podunajského a anglosaského, je asi jasné, že reprezentuješ spíše ten podunajský ...

LG: Asi ano, a jak už jsem řekl, naší prací je architektura a ta má různé rozměry a témata. Mě osobně zajímají všechny, které jsem schopen aspoň trochu pochopit a přiblížit se k nim. Vadí mi, jestli se něco nazývá už jen urbanismem nebo ještě architekturou a nebo je to už krajinařina nebo ještě územní plány. Mě je to úplně jedno, je to jeden problém, který má společný rámec a ten je třeba řešit a použít do něho všechno, co je prospěšné. Je pochopitelné, že něco jiného je interiérová a scénografická tvorba, které mají jiné principy. Ve výsledku si myslím, že by se polohy architektury měly spíše dostávat k sobě a ne od sebe. Problém architektonických oborů cítím v tom, že se z nich dělají samostatné ostrovy v moři architektury a nestaví se z nich spíše jeden, celek poznání. Ostrovy spolu válčí, kdo má větší kompetence v tom nebo v onom, místo aby se hledalo jak si v oborech pomoci. Tohle jsem dříve nevnímal a vnímám to poslední dobou velmi silně, až nepříjemně.

PB: Takže vnímáš ambice těch jednotlivých ostrovů, dejme tomu, a příp. až konflikty, je to ostré a vážné?

LG: Vnímám, že ano. Chtěl bych věřit, že nejde jenom o byznys, chtěl bych věřit, že jde o něco jiného, nevím teda o co, ale radši bych byl, kdyby spolu jednotlivé obory méně zápolily. Pokud vezmeme systém autorizace ČKA, tak nechápu, proč se to mají typy autorizace členit ještě dál a dál, proč jsou autorizace na ÚSES pod ČKA a podobné věci, jaký to dává celé smysl, proč se ty věci fragmentují, když se mají sjednocovat? Myslím si, že by se měly najít průsečíky a vrátit uvedené to zpátky do podoby, na které se komora konstitovala. Jsem moc mladý na to, abych to hodnotil komplexně, optika starší a zkušenější generace je v tomto určitě relevantnější, protože mají zkušenost změny této logiky, ale mě to nepřijde minimálně příjemné, kam to dnes spěje.

PB: (Kompetenční model)

LG: Nevím, jestli je to klíč, ale je zřejmé, že role architekta jako stavitele prostředí nebo takového renesančního umělce-architekta, který jde a tvoří prostředí se svou skupinou sobě věrných, je už pryč. Měli bychom si přiznat, že pozice architekta je spíše ve hledání podstaty odpovědí na otázky programu, smyslu, účelnosti a organizaci procesu, k čemuž, myslím, jsme asi pravděpodobně nejvíce vedeni a školeni. Měli bychom si připustit, že k sobě potřebujeme týmy specialistů a architekt je samozřejmě nemůže nahradit svými znalostmi, protože to není fyzicky ani technicky možné. Dokáže od nich načerpat určitou energii a myšlenky, které mu potom dovolí pořádkem se pohybovat aspoň do nějaké míry v tom komplexním a celostním uvažování o určité problematice. Myslím, že je důležité zachovat tento způsob práce.

Zpětně k autorizacím ČKA bychom se mohl ptát, proč, když doprava ovlivňuje významně podobu urbanismu a našich měst, proč na úrovni krajinařských architektů nejsou dopravní architekti, apod. Buď tedy jdu cestou fragmentace, a tam vidím velké riziko ztráty celistvosti profese, která obsahuje uměleckou vrstvu, nebo cestou zachování celistvosti profese a návratu k „obecné architektuře“.

PB: Takže máme obory architektonické a každá ta rodina má ještě svoji technicky-podpůrnou inženýrskou. To je možná cesta, jak přistoupit k předchozí otázce, vrátím se k tomu, že každý ten ostrov má rostoucí znalostní základnu, kde je tedy úroveň kvalifikace architektonického oboru a odlišení od technicky-podpůrného?

LG: Pokud bychom se vrátili k původnímu řešení před štěpením profese, tak to dle mého názoru fungovalo úplně stejně. Byl architekt a bylo jedno, jestli byl více zaměřený na architekturu, urbanismus nebo krajinářskou tvorbu. Prostě byl architekt, který stejně spolupracoval se specialisty, techniky nebo odborníky, kteří se specificky věnují konkrétnímu problému. Kompetentnost architekta není v tom, že odborné specializace vytěsní a převezme jejich zodpovědnost, ta je v tom, že si dokáže v každé úrovni uvědomit, co potřebuje, nepřekračuje tedy své možnosti, ale dokáže věci zároveň kombinovat a konstruovat v jasném systému.

Když to zjednodušíme na architekta, územního plánovače a krajináře, tak co je jeden bez druhého? Všichni spolu tvoří naše životní prostředí a potom mě nezajímá, kdo je kdo, ale jde o nalezení kvalitního řešení a vyhledání si k tomu technicky-podpůrných oborů ve správný moment pro konkrétní problémy.

PB: Všimni si, že říkáš architekt, ale jako obor schválně uvádím stavitelství. Anglosaský svět chápe architekta spíše jako architekta staveb, ale taky je fakt, že i tady jsou architekti, kteří se soustředí čistě na domy a ty nezajímá, o čem se bavíme a možná, že jich je většina.

LG: Možná je to většina a sděluju čistě svůj pohled na věc. Vzpomínám si ještě ze školy, že někteří architekti starší generace říkali, abychom si uvědomili, že jsme technická profese, jsme stavitelé a jádro architektury je stále ve stavitelství. Vnímám, že se stále bojuje o to, kdo vede určité typů projektů, zda je to krajinářský architekt, architekt, územní plánovač, ale nejde často o to, kdo má s čím zkušenost a znalost problému.

Protože pokud se bude profese tímto způsobem násilně fragmentovat a budou se do toho i stylizovat jednotlivé úlohy, tak škodíme vnitřnímu prostředí profese. Zároveň pnutí mezi jednotlivými profesními skupinami jistě nepřispívá k její vážnosti a sebevědomému působení na veřejnost.

PB: Když si zmiňoval, proč už teda nejsou jako obor nějakí architektoničtí dopraváci, když v tom mají obrovské slovo stejně jako krajináři, možná je to částečná odpověď na další otázku. Vnímáš nějaké nově etablované se do budoucna podstatné technicky-podpůrné obory třeba i související s dopravou nebo jiné?

LG: To nebyl návrh, spíše noční můra. Je pochopitelné, že urbanismus je i o dopravě, protože doprava je součástí veřejné infrastruktury a o čem je urbanismus mj., než o řešení veřejné infrastruktury, protože ta je předpokladem kvalitativního i kvantitativního rozvoje. Je tedy logické, že do této vrstvy potom spadá městské inženýrství a doprava. Předpokladem pro kvalitní rozvoj krajiny je znalost hospodaření s krajinou, znalost procesu biologického a vodohospodářského fungování krajiny, takže ano, k tomu jsou opět příslušné jednotlivé specializace. Na druhou stranu nechápu, proč by architekt v rámci územního plánu neměl řešit krajinu a měl ji řešit např. jenom krajinář v rámci krajinářského plánu. Proč by se území obce nemělo řešit celistvě ve spolupráci profesí.

PB: Co jsme schopni zvládnout sami z toho inženýrského, není nebezpečí, že někdy třeba přenecháváme až moc?

LG: Myslím, že vždy záleží na konkrétních projektech. Jde o každý jednotlivý případ odpovědnosti architekta, jako vedoucího zakázky, projektu, je vyhodnocovat, kdy potřebuje prohloubit technickou znalost konkrétním specialistou s tím, že standardně má svůj tým technických specialistů. Architekt má koordinační roli a úlohu do práce přinášet určitou specifickou, a snad doufám i nadčasovou, logiku, systémové uvažování a principy, které nevyvěrají z technických detailů, ale z obecné potřeby komplexního fungování území. Specialisté dokážou formovat argumentační podhoubí a jádro pragmatických prvků návrhu.

PB: (Výstavba)

LG: V rámci výstavby nebo projektování staveb je pochopitelné, že právě s typizací a snahou o ekonomickou efektivitu celého procesu výstavby je snaha o atypičnost a specifičnost architektonického výrazu vykoupená vysokou cenou a náročností na výrobu. Tlak na typizaci jde proti atypickému projektování architektů Šěpky, Lábuse apod., kde se vyrábí atypické prvky na míru se specifickými detaily atd. Dle mého vnímání se svět architektury mění v tom, že se postupně upouští od této stavitelско-umělecké logiky a dnešní projekční praxe je spíše stavební typizovaných prvků a materiálů, než vymýšlením svébytných architektonických detailů. Tento posun zaznamenávám během své aktivní profesní dráhy a souvisí s tím i to, že dozorování staveb je významně komplikovanější a dosažení kvality architektonického detailu hodně závisí na vlivu a pozici architekta.

PB: (Veřejná správa)

LG: Zde mě napadá několik rovin, které jsou pro mě osobně zajímavé. První je instituce městského architekta, tato myšlenka rezonuje v různých formách stále a se vznikem kanceláří městských architektů se v posledních 5-10 letech dostává do popředí, což vnímám pozitivně. Nicméně myslím si, že pozice městského architekta je nedostatečně navázaná na politické vedení, protože většinou je na úrovni odboru obecních, resp. městských úřadů, a nemá přímé kompetenční vazby na vedení města, radu města apod. Osobně mě zajímá, proč není vyšší poptávka po instituci městského architekta, dále mě zajímá, proč architekti nejsou v pozicích určených zastupitelů, proč je naláká se dostávat do takových pozic v územním rozvoji města.

PB: (Stavební ekonomie)

LG: Myslím si, že její znalost je výhoda, protože zejména při územního plánování a urbanistických projektech a zadáních je častým deficitem efektivnost řešení, resp. důraz na urbanistickou ekonomii. Možná to dnes už je lepší, ale za doby mých studií tohle spíše chybělo. Považuji za zásadní studovat, jak systémy fungují i hospodářsky pro pochopení celého procesu.

Když vidím tady napsaný aktivismus, přijde mi, že hodně věcí má tendenci být řešeno povrchně a bez dopadu na to, aby si člověk představil, jak to vlastně reálně má fungovat a co je tím řešením, viz např. střet developerů a části architektonické obce. Ptám se, proč se neřeší, jak využít energii a potenciál a místo toho se řeší, jak si konkurovat ideově. Ve výsledku by

mělo jít zkvalitnění prostředí, ve kterém žijeme a pokud je zadání, tak lze hledat i řešení, pokud není zadání a zůstává jen negace, tak se řešení hledá obtížně.

Například, ve městě se rozvíjí lokalita a místo, aby se řešilo, jak území vyřešit co nejlépe, tak se řeší, jak tomu zamezit a říct, že to je úplně celé špatně ... teď to dávám do záměrně extrémní polohy. Poukazuji na chybějící snahu o vzájemné pochopení různých zájmových skupin, kdy architekt by měl být schopen vyhodnocovat i tyto aspekty a snažit se tyto pohledy a potenciály propojovat a ve veřejné správě naopak vymýšlet, jak hospodářské síly přetavit v kvalitní prostředí, a ne je tlumit z nějakých banálních nebo aktivistických názorů bez hledání smyslu věci.

PB: (Předpoklady architektonického vzdělání pro pozice)

LG: Je zřejmé, že prvotní vzdělávání je časově omezeno. Myslím si, že architekt má být školen na celostní chápání, uvažování, hledání až tam, kde nachází smysluplnost té činnosti. Vzdělání je začátek celoživotního procesu a snažení se naše prostředí začít aspoň trochu chápat a spojovat si je, někoho to motivuje jedním směrem, někoho jiným. Ale v základu mi chybí ekonomická a právní rovina profese, která je naprosto zásadní pro naši práci a dále fungování samosprávy, státní správy, správních mechanismů. Uvedené objasní praxe, ale myslím, že v architektonickém vzdělání mi to chybělo. Jinak ale platí, že jde o celoživotní proces a velkou roli v něm hraje zkušenost, která je nepřenositelná.

PB: (Společenská role architekta)

LG: Roli architekta bych nepřeceňoval, nezajímá to až tolik lidí, kolik si možná myslíme nebo bychom si rádi mysleli. Myslím, že z profese nebo práce architektů by měl být vnímán určitý přesah, kvalita, umělecký rozměr, protože to může obor odlišit od technického, mechanického řešení určitých zavedených postupů. Místa, která máme rádi, tak to není kvůli nejlépe technicky řešeným stavbám, ale protože jsou tam nádherné prostory, velkorysé prostředí a to člověka oslovuje. Myslím, že potřebnost našeho oboru, se ukáže v tom, že bude schopný dál tvořit takové prostředí.

PB: Myslíš si, že aktuální prostředí je nakloněno tomu, abychom ukázali ten přesah a kvalitu?

LG: Myslím si, že to takto nejde říct, protože pokud si myslíme, že toho jsme schopni, tak to jako profese musíme dělat. Nemíjí to o tom, že prostředí je nějak nastavené. Pracujeme tady a teď a máme možnost prostředí ovlivnit. Pokud se to budeme snažit kontinuálně dělat, tak věřím, že se toho podaří dosahovat.

PB: Práce rozlišuje pojmy povolání a profese resp. razítko a co říkáš, že musíme udělat, souvisí to s razítkem nebo je to nějaký movement povolání jako celku?

LG: To nesouvisí s razítkem, ale spíše s etablováním profese ve společnosti, protože veřejnost nezajímá, kdo má nebo nemá razítko. To je legislativní rovina naší práce, resp. kompetence a zodpovědnost. Ale razítko nemusí znamenat automaticky kvalitu, znamená kompetenci v právním prostředí, ve kterém se pohybujeme. Takže moje odpověď je, že jde o povolání, proto se tomu tak říká.

PB: Práce chápe společenskou roli i tak, že když se nedaří prosazovat kvalitu přes institucionální rámec profese, tak z něj vystupuješ a obsazuješ třeba nějaké pozice, abys pro kvalitu vytvořil prostor.

LG: Ve všech oborech to platí stejně, pakliže tomu člověk věří a má pro to nějaké důvody, tak se o to má snažit. A to se dostávám zpátky k tomu, čím jsme začali, tedy jak se náš odborný kruh trochu zmitá ve vnitřním prnutí, místo aby se soustředil právě na prezentaci povolání, jeho účelnosti a smysluplnosti. O smysluplnosti právníků nikdo nepochybuje a odpovídají tomu jejich hodinové sazby. Kéž bychom si jako architekti mohli říct to samé.

PB: Jak vnímáš fenomén architektů v politice, proč vstupují do politiky?

LG: Z hlediska své odbornosti mohou působit na pozicích, které ji potřebují, jako např. náměstek pro územní rozvoj, určený zastupitel apod. To si myslím, že je pochopitelný důvod. Osobně si to ale neumím představit, protože jsem na to ještě mladý, nezkušený atd., ale myslím si, že dokážu pochopit potřebu něco v rámci svého životního prostoru změnit.

PB: Ono je to taky tím, že jsi z Olomouce i Prahy. Je plno mladších architektů v menších obcích a můžou být starostové klidně, protože tam jsou naprosto čitelné a zvládnutelné problémy, i s tím co dostali během studia.

LG: Myslím si, že určité pozice vyžadují určitý stupeň způsobu myšlení a člověk s menšími zkušenostmi a duševním zázemím má jiné předpoklady, než člověk, který má větší životní zkušenosti a méně tak podléhá různým tendencím a vlivům, které v jsou politice extrémní. Proto si myslím, že první je možná vhodnější pracovat a rozvíjet své odborné schopnosti a tu společenskou roli, v tomhle případě konkrétně politickou, nechat spíše na pozdější části profesního života, kdy už člověk o sobě možná více ví.

PB: Rozumím, ale pořád to vnímáš v kontextu velkoměsta. V menších obcích někdy zjistíš, že by se něco dalo dělat daleko lépe, cítíš příležitost a víš, že když se toho neujmeš, tak to neudělá nikdo, jdeš za někým a řekneš, že tohle by se mohlo udělat lépe a on prostě řekne, ať to uděláš.

LG: Máš pravdu, že měřítko je klíčové koneckonců u všeho. Určitě nejde srovnávat 150-titisícové město s 2-tisícovou obcí. Např. jedním z našich prvních projektů byl Územní plán Nelahozevce, nyní zde děláme regulační plán, pracujeme už s několikátým vedením. Dnes je tam pan starosta mé generace a má obdivuhodný drive, energii a dokáže velice efektivně řešit věci. Téměř pokaždé, když tam přijedu, tak je tam něco nového a já se ho vždy ptám, jak to zvládá a on říká, že má územní plán, je to tam je nakreslené, tak na co bych čekal. Tohle obdivuji, protože se jedná o kombinace rozhodnosti a přitom rozvážnosti, jde po krůčcích kupředu. Tento postup není možné takto aplikovat u velkého města.

PB: Které předpoklady výkonu povolání jsou v politice přínosem?

LG: Odborná znalost, zejména znalost územního rozvoje a systému fungování města jako takového, protože o to v politice jde, tzn. jak struktura managementu města, státní správy, dobrá znalost legislativy, tak i schopnost uvěřitelným racionálním způsobem moderovat vztah územního rozvoje a politického vedení, typicky rady města nebo zastupitelstva atd. Když to řeknu ještě jinak, kdo se nikdy nesetkal s územním plánováním, tak z hlediska pozice architekta na městě je to obtížné.

Ing. arch. Luboš Klabík

PB: (Tvorba)

LK: Co se týče plánování, cítím odklon od regulačních plánů, protože ty procesy jsou moc složité a spíše se, alespoň tady, využívají územní studie. Zároveň si myslím, že územní plány jako takové by se měly stávat abstraktnějšími a čitelnějšími a možná méně funkčně zónovanými a myslím, že i třeba gogolák+grasse a asi i další se o to trochu snaží, dát tomu nový vítr, což myslím, že je správně.

PB: Jak pracuješ nebo vidíš, že se mění třeba význam tužky v principu?

LK: Takže až takhle od začátku, pro mě je to úplně alfa a omega, nejdůležitější je v naší práci vždy pochopení co nejlepší ve všech ohledech - lidí, prostředí, kontextu historického, přírodního atd. a nad tím strávíme hodně času v podstatě získáváním dat a jejich analýzou, případně nějakým dotvořením zadání, protože tohle když se neudělá, tak je to celé vystavěné na vratkých základech, takže na tohle jsem hodně vysazený i osobně, že to musí být nekompromisně správně, jak to jen jde, v rámci času. A potom ta tužka, tam vzniknou nějaké průsečky, které jsou podstatné a vždy to začíná u tužky nebo u nějakých tří barev, kterými se hnete tvarování a priority, co je tam důležité, to je vyhodnocení analýzy a potom se to prověřuje už v měřítku, ale většinou se už moc neodchylujeme.

PB: A máš pocit, že tužka je dnes něčím nahrazována? Ne ve vašem případě konkrétně, ale je obecně nějaká tendence?

LK: Myslím si, že určitě, hodně do toho hází vidle ty různé katalogy, které se připravují teď i v parametrických rovinách, že v BIM prostředí budeš umisťovat nějakou abstraktní lavičku třeba, postupně v projektování si budeš doplňovat parametry a ona se ti bude automaticky generovat a pak ti to spáruje s nějakým produktem, tak to prostě svádí, než abys do vizualizace něco vymyslel nebo nakreslil, tak vezmeš, na co máš třeba model nebo co máš po ruce a vlastně to neřešíš. Takže potom část vizuality a funkčnosti určuje připravenost výrobců nebo nějaké random katalogy, které jsou z druhého konce světa, a nechceš tím ztrácet čas.

PB: Co psané vyjadřování ve vašem případě nebo obecně?

LK: Já si na něm dávám vždycky hodně záležet, pro mě je strašně důležité vyprávět věci trochu jako příběhy, aby to bylo zajímavé, mě moc nebaví takové ty suché technické popisy konstrukcí, což samozřejmě někdy je taky potřeba, ale většinou to je tak, abych ty lidi provést tím mentálním procesem, kterým jsme prošli my, a aby i v jejich hlavách se vystavěly trochu pointy z analýzy a pochopení konceptu, ale zároveň prokázané na nějakých praktických příkladech nebo využití toho místa tak, aby si to vlastně dovedli představit a pořád spoléhám, že kdybych si měl přečíst text a podívat se na situaci nebo půdorys, že bych z toho měl pochopit 90% baráku a ostatní vyjádření mi přijdou líbivé, doplňující, ilustrující nějakou atmosféru, materialitu, ale už méně podstatné.

PB: (Umělá inteligence)

LK: Já mám tuhle diskuzi ještě před sebou, jako se sebou, protože je to nástroj a ten nástroj bych musel trochu poznat, abych to mohl hodnotit, což neznám, ale je to jako každý nástroj, můžeš s nožem vyřezat sošku nebo někoho zabit, je na tobě, jak ten nástroj jako použiješ, ale už jsem viděl lidi, kteří s tím produkují v podstatě koncepty, že tam zadávají různé parametry a vizuality a ono jim generuje věci takové trochu ... jakože si vlastně nemusí dát večer flašku vína a ono to udělá za ně, tak trochu uměle, že to jde za hranice toho tvého a trochu mám strach, že ten styl umělé inteligence, ono to prostě má svůj rukopis trochu, je to trochu takové Dalíovské. Tak si myslím, že možná, jak se střídá vždycky jako klasicismus a baroko, dynamické a statické, tak je možné, že teď po nějaké statické periodě to nakopne dynamičtější formování ještě společně třeba s 3D tiskem a vize Zahy se budou stávat každodennějšími.

PB: Toho se ještě dotkneme úplně ke konci spíše, ale řekl bys, že to může nahradit vstupní invenci architekta?

LK: Myslím si, že ne.

PB: Ta pozice je jasná, řekl jsi hned před závorkou, že to je nástroj.

LK: Mně se vlastně zdá, že čím více mi toho prošlo rukama, tím jsou ty věci jednodušší, a když jsem spolupracoval třeba se Senderem apod., tak většina těch pardálů už fakt končí jenom s tužkou, čmárají na všechno kolem sebe, v podstatě jim stačí už jenom hlava a tužka a jsou schopní dohlédnout ty věci v podstatě až do nějakého BIM prováděcího projektu jenom v tom svém procesoru, takže si myslím, že se to týká hodně toho nadšení mládí, a že to třeba postupně trochu vyčpívá.

PB: Co pro tebe znamená udržitelnost v architektuře a pojmy jako celoživotní cyklus, odolnost, adaptabilita, recyklace, revitalizace, atd.?

LK: Je to absence tlaku i třeba shora a skoro mi to přijde jako návrat k tomu, jak to fungovalo předtím, než do toho vstoupily třeba technologie nebo právě nějaké autokracie a přijde mi to podstatné. Ve všech těch rovinách je to citlivější hledání rovnováhy, lepší znalost místa i lidí, protože když se bavíme třeba o tom, že si dám panely na barák, tak mnohem méně udržitelné je, že navrhu někde nějakou městskou čtvrť, která z dlouhodobého hlediska odumře, je tam špatně usazená nebo lidi musí daleko dojíždět, znalost, aby tam věci fakt seděly a aby to, co vlastně architekti dělají, že si hnetou v hlavách příštích 100 let, když to trochu nadsadím, aby se to potom nemuselo dít v realitě, tak ještě v tom být důslednější a mnohem méně do toho projektovat sám sebe nebo svoje touhy.

PB: A když to vztáhnou k nástrojům? Třeba projektování a celoživotní cyklus, nějak se vás to dotýká?

LK: V podstatě už přemýšlíme o tom, jak se to bude bourat, když děláme rekonstrukce, tak už v tom vlastně je i bourání, takže vidíme, jak ty věci někdy špatně jdou, ale vlastně už od začátku se vyhýbáme cpaní vaty dovnitř do tvárnice a dělání nějakých kompozitů, lepenic i z toho důvodu, že to není čitelné ani pro uživatele za 20 let, když budou potřebovat něco opravit a nepochopí ten detail nebo skladbu, tak to třeba zničí nebo to přestane fungovat, takže i z toho důvodu mi ta rozložitelnost nebo přehledné jednoduché vrstvení přijde podstatné.

PB: Můžeme se trochu více zaměřit na nástroje, co vidíš kolem sebe i kromě BIMu, jsou nějaké jiné nové, které něco mění zásadněji?

LK: Na škole hodně lidí zkoušelo ty parametrické věci, ale mám pocit, že v praxi to nevidím vůbec.

PB: Co je možné a přínosné nějak standardizovat a automatizovat, např. jak si hovořil na začátku o modelech z katalogu, je tam něco pozitivního?

LK: Myslím, že pozitivní je, že vizualita těch věcí má nějakou kvalitu a že první se ti zobrazují ty nejpoužívanější věci, takže trochu to zvedlo nebo zvedá latku obecně, ale kontra k tomu o trochu ruší tu rozmanitost, že potom všechny česká města budou mít tmavě šedý mobiliář jako v Praze a je to takové ... trochu se to slévá, takové globalizační.

PB: (Pracovní postupy)

LK: To je těžká otázka, rozhodně tlak na vizualitu, vizualizace i materiály, na to, aby ty věci byly trochu jako cool, čitelné nebo hezky vypadající, to si myslím, že dříve šlo mnohem více o podstatu, i se věřilo představě architekta a na to se muselo spolupracovat, protože nebyly nástroje jak to předat a my se teď třeba bráníme takovým těm virtuálním prohlídkám, že chodíš v tom vyrenderovaném baráku, protože tě to nutí moc brzo dořikávat některé věci. Ten proces, jak to padá po podrobnostech, má výhodu v tom, že na začátku některé věci nemusíš řešit úplně a spíše jdeš po principech, což tě v dalších fázích nutí být kreativní a vymýšlet ty věci tak, aby fungovaly v principech, které jsou důležité pro tebe i klienta. A když máš hned na začátku nebo na konci studie ukázat finální kuchyň, tak se úplně odprostuješ od zraní, od toho, že v prováděcím projektu se ti posune názor nebo klient to trochu dospecifikuje nebo na stavbě třeba při rekonstrukci narazíš na to, že se ti tam něco vysype a musíš to kreativně vyřešit na místě. A tak vznikají takové ty Lábusovské detaily poetické, co tomu vytváří duši a když to máš od začátku někde nalajnované, už to máš vizualizované, tak je strašně těžké to dostat z hlavy, možná ještě více klienta, ale i architekta.

PB: Oklíkou se vracíme k tomu, co si řekl o územním plánování na začátku. Vnímáš, že díky nástrojům, které nám umožňují si vyzoomovat územní plán až na dům, tzn. to není abstraktní, a je tlak všechno vyřešit v jednom dokumentu?

LK: To je trochu riziko, že ty nástroje jsou vlastně dokonalejší než my, takže i trochu asi vytvářejí ten tlak.

PB: (Komunikace)

LK: Všechno je více na dálku, asi taky mizí to, že se člověk zakecá a omylem vymyslí docela dobré věci, i tlak na efektivitu se mění. Potom vnímám faktor, že se snažíme ukazovat práci celkem transparentně, což je podle mě docela změna oproti starším architektům, kteří nechtějí, aby jim někdo koukal pod ruce, a mají z toho fakt paniku. To myslím, má vliv potom i na výsledek, protože když to ukážeš ven, tak si za tím musíš stát, protože tě to reprezentuje a zároveň na sociálních sítích se k tomu lidi můžou okamžitě vyjádřit a ty musíš vědět, proč si ty věci udělal a třeba jim to umět vysvětlit. Tak vnímám taky jako tlak, ale asi pozitivní, že člověk umí vysvětlit a ví, proč ty věci dělá.

PB: Co si myslíš o vzdáleném projektování a plánování, je nutné být v každém případě na místě, mít území načtené osobně?

LK: Myslím si, že je to nutné, to neděláme, udělali jsme to třeba jednou, protože jsme neměli čas jet na druhou stranu republiky, ale jedeme většinou všichni, i když třeba všichni lidi potom na tom projektu nedělají, protože nasát měřítko nebo třeba odkud fouká nebo kde je nějaký hezký průhled, to se prostě nedá. Nebo třeba nějaké detaily specifické, které ani z Google streetview nejsou podchytitelné, protože už to je moc přizoomované, takže podle mě se to nedá.

PB: (Koordínace)

LK: Přejde mi to celkem rozsekané, tím, že se lidi tolik nepotkávají, si každý více hrabe svojí profesi, ačkoliv se pořád volá po multioborovosti a ještě covid tomu dal docela na frak, že třeba chceš snížit náklady, takže krajinářky nepřijedou, protože by jim to zabralo 3 hodiny a radši si zavoláme. Takže mě přijde, že to je více rozsekané, než by mělo být, že přece jenom vytváření v týmu je super a můžou si to dovolit velké ateliéry, které mají spoustu peněz.

PB: Není to myšleno jenom v ateliéru, ale obecně.

LK: Při správě města mi přijde, že i za těch 10 let, co to sleduji, narůstá strašně moc agenda, právě třeba v udržitelnosti, odpadech atd. a lidem to vůbec nic neříká, na komunikaci jsou větší nároky a vidím, že to město to vůbec nezvládá, že vůbec nejsou schopní se udržovat, natož se nějak proškolovat a přijde mi, že žijí trochu v takové panice, že se jim to celé mění pod rukama, oni tomu vůbec nerozumí a zároveň jim to město trochu padá na hlavu. Protože pořád jsou nějaké havárie, musí se snažit stíhat dotace a oni vlastně pořád žijí jako před 100 lety, že tady přece po tom městě tak nějak chodím, tak tím pádem to zvládneme plánovat a koordinovat všechno tak nějak jako u káfička, ale to je úplná iluze už dneska. V podstatě by spíše potřebovali mít tým manažerů a vedení města by byli reprezentanti, kteří určují priority. Je to strašně amatérské a mám pocit, že dříve to asi běžný člověk vzdělanější zvládal, ale dnes si myslím, že i když tam nastoupí nějaký inženýr v lehce příbuzném oboru, tak stejně je úplně ztracený.

PB: Rozumím, zmínil jsi slovo manažer, myslíš si, že má být architekt automaticky schopným manažerem resp. veden k tomu už na škole?

LK: Myslím si, že pokud se bavíme o autorizovaném architektovi, který má vést projekt, ano. Můžeš být potom architekt, který dělá pod někým, tam to za tebe někdo jiný udělá a můžeš umět dobře navrhovat třeba, ale myslím si, že je to naprosto zásadní.

PB: Specializuje se někdo na konkrétní činnost?

LK: Myslím, že především měřítkově se to segreguje, a že lidi mají hodně strach právě z urbanismu, procesů, i třeba z té komunikace. Já vím, že jako my nejsme úplně vzorek, ale cítil jsem to hodně u kamarádů, že dělat interiéry a rodinné domy pro ně nenesou moc odpovědnost, ani výzvy a tak to raději dělají, než aby se pouštěli do jednání s politiky a lidmi a brali odpovědnost za nějakou městskou část nebo veřejné prostranství.

PB: (Měřítka a vrstvení témat)

LK: Především ve velkých měřítcích, ale i v malých, přibývá dat, je hodně dat, které je potřeba vyhodnotit, už se nám párkrát i stalo, že to bylo skvěle připravené, ale až zahlcujícím způsobem a to si myslím, že třeba měřítko metropolitního regionu je hodně o datech, že dříve lidi museli spoléhat na nějakou zkušenost, znalost, odhad nebo i vizi, že věřili impulsu, i když to potom třeba dopadlo jinak. A teď se to buď musíš naučit, nebo musíš mít specialisty na GIS, na vyhodnocování dat nebo i na participaci udělat průzkum, aby byl relevantní. Pokud se to týká celého města nebo větších celků, tak si to sám už neuděláš nebo můžeš, ale je to je to zkrácené nebo když jsi šikovný, tak třeba ani ne. No ale to si myslím, že se změnilo, že prostě přibylo dat.

PB: Jak rozumíš pojmu „specializace na všeobecnost“?

LK: Mě to přijde zásadní, že by to tak mělo být. Takže jako jsem hodně Jehlíkovec nebo Plosovec, takže už to mám zakódované v mé profesní DNA a pořád si i v praxi myslím, že to je správně. Největší výzva je v podstatě umět abstrahovat, protože když člověk uvažuje o regionu, tak najednou už tam nefunguje jednotka domu a vlastně co je ta jednotka, je důležité znát principy jak si správně abstrahovat vztahy a významy tak, abys mohl uplatňovat schopnosti, které znáš třeba z města nebo domu.

PB: Jak rozumíš pojmu „zvětšování měřítka“, máš pocit, že se zvětšují zásahy?

LK: My se třeba úmyslně vyhýbáme velkým domům, protože si myslíme, že to je špatně, jakože třeba ČSOB od Pleskota, že se to nemá v podstatě dělat, že se má rekonstruovat, protože máme spoustu starých velkých domů a vlastně to má super certifikáty, ale žádné hodnoty to neplodí, stejně asi jako nějaké velké monofunkční plochy třeba rozvojové. Takže mi přijde, že minimálně v našem českém prostředí je měřítko nějak dané a, podle mě, můžeš udělat velký dům, ale znamená to, že je třeba významný, že je komponovaný v okolí skoro jako zámek nebo je to prostě dominanta. Atakuje to, je to takové bobtnající jak do objemu, tak do ploch.

PB: A zastavovací plány nebo development?

LK: Myslím, že to má horní hranici, která asi záleží na kontextu, ale myslím, že se to překračuje v rámci zisku jednotlivců třeba.

PB: (Vazby měřítek a témat)

LK: Vnímám, že se hodně šlo tématicky po tvrdých věcech jako infrastruktura, doprava, aby křižovatky byly vykroužené a málo se šlo po měkčích ... třeba vůbec než to jdu stavět, tak si fakt ověřím, jestli to má smysl, jestli to lidi chtějí, podložím si to nějakými analýzami, dobře to vykomunikuji, protože pak utratím 100 miliard za něco, co se bude možná za 40 let bourat a přestavovat. A teď si myslím, že je hodně akcentovaná přírodní složka, kdy se vrací spojování jak u domu, jako interiéru a exteriéru, nebo to už je dlouho, ale i u města, kdy dříve se snažili krajinu z něj spíše asi vyhnat a teď se jí tam snažíme vracet a vodu neposílat pryč, ale zase jí tam nechávat, v tom se to otočilo vlastně fakt o 180 stupňů. A to je nový druh infrastruktury, který neumí moc lidí uchopit, jak to dostat do města.

PB: (Modelová pojetí architekta)

LK: Možná pro mě není podstatné, jak to nazveme, ale v momentě, kdy mám odborníka na nějaké téma, který je schopný uvažovat koncepčně v kontextu s nadhledem a provázat se s jinými obory, tak to pro mě přestává být důležité. Ale chybí mi tu ti odborníci, střídáme třeba krajináře a teď jsme našli někoho, kdo nám sedí, ale i tam mám kamarády a oni by si strašně přáli navrhovat třeba veřejná prostranství, ale vlastně se utápí ve strašném detailu a je to potom na těch návrzích znát, protože na to potřebuješ začít urbanismem nebo velkým měřítkem, a tam mám pocit, že to kulhá. Teď byl třeba ten Rohanský ostrov a tam byly požadavky, že v týmu máš mít někoho, kdo ti pomůže s plánem údržby, managementem parku a takové jako hezké slova a vlastně zjistíš, že tady v Česku to umí třeba jeden člověk, který se to naučil někde v Londýně a musíš buď ty týmy skládat z různých subjektů ze zahraničí, čímž zase vážně koordinace a komunikace, a mám pocit, že by všichni strašně chtěli, aby to bylo multioborové, a aby jsme si o tom povídali, ale nikdo to není schopný zaplatit a nejsou tady lidi, aby se poskládalo aspoň 10 nebo 20 týmů s nějakými úhly pohledu. Mám pocit, že třeba krajináři a sociologové spíše dozrávají teprve, že čekáme, až se jako vyloupnou a až budou vidět, aby si je člověk mohl oslovit. Ale je to můj pohled, možná jsem moc daleko od zdrojů, ale snažím se síťovat hodně, mám hodně kamarádů z různých oborů, bavíme se o tom a prostě takhle nějak to vnímám. Ještě mě možná napadá k tomu stavitelství, tam vnímám možná největší třetí plochu, kde si lezeme do zelí díky dědictví minulého režimu, kdy bohužel stavaři a dopraváci můžou projektovat třeba náměstí nebo i můžou navrhovat třeba dům na náměstí.

PB: Krajináři určitě dospějí, je to mnohem lepší díky novému ústavu na FA ČVUT. (Kompetenční model)

LK: Myslím, že architekt je trošku dirigent a skladatel zároveň, že to má dělat, ale zároveň si myslím, že to je hodně o velikosti zakázky a charakteru, o tom se domluvit. Nepotřebuju asi nějaký model, spíše tím, že znám své profesanty a téma, které se bude dělat, takže si nastavíme model na danou zakázku na míru, tak aby to bylo nejlepší pro tu zakázku. A takhle to vlastně vnímám u všeho.

PB: Tím klíčem je konkrétní zakázka a potom je to o lidech.

LK: Ale zároveň pozici architekta jako koordinátora vnímám jako silnou v rámci nadhledu nebo odpovědnosti, ale třeba je prostě potom možné, že se to nějak rozdělí v zakázce, každý má nějakou zodpovědnost a koordinuje se to dohromady.

PB: Jak jsem přerušil, můžeš doříct ... (Vztah k technicky-podpůrným inženýrským oborům)

LK: Tam to vnímáme asi hodně jako generační. I to, že dříve, mám pocit, architekti byli trošku potlačovaný obor, a že inženýři stavební mají pocit, že můžou navrhovat domy, tak můžou i plánovat město a vidím, že to dopadá špatně, ale jim se těžko pouští ty pozice, což chápu. To je těžké, když celý život něco děláš a my nemáme vůbec problém s tím, když třeba architekt navrhne dům nebo bytovku, potom to kreslí stavař, architekt dělá jenom dohled nad projektováním a potom třeba autorský

dozor, protože z druhé strany, spousta architektů, tím jak je obor široký, nemá dostatečné technické znalosti, jde po principech. Ale myslím, že mít v týmu stavaře nebo spolupracovat nějak nebo předávat studie dále je možnost, jak využít toho, co oni umí nebo měli by umět.

PB: Kde je úroveň architektonické kvalifikace, kde to ještě je architekt a kde už spíše inženýr?

LK: Podle mě je to o komplikovanosti konstrukce, jsou základní konstrukce, u kterých architekt zvládá třeba i staticky ty principy pojmut, nacítit nebo namodelovat, ale potom u spousty řešení jako třeba u rekonstrukcí komplikovanějších staveb, je super říct, že to je nad moje síly, nesnažit se to vymyslet a naopak umět vést stavaře, aby udělal konstrukci elegantní a úspornou.

PB: Nemyslíš obecně, že někde může být riziko v přenechávání práce?

LK: Nemyslím si, naše schopnosti nebo pozice je úplně jiná, a když se vrátím k té umělé inteligenci, tak určitě zahýbe hodně s jinými obory a zruší možná nějaké pracovní pozice, ale rozhodně to nebudou architekti, protože to je tak komplexní, že si myslím, že se to nedá jenom nějak genericky dělat a to samé je u stavařů. Tam se to vlastně stalo, že oni mají kompetence, které si myslím, že bychom měli mít více mi, že oni je můžou dělat a dělají, takže tam je to podle mě spíše o tom, jak to dostat do nějakého rovnovážného stavu tak, aby fakt dělali, v čem jsou dobří, ale nenavrhovali důležité domy, urbanismus nebo veřejná prostranství. To vnímám z hlediska celorepublikové politiky stavební architektury, že by strašně pomohlo, kdyby to třeba nemohli dělat nebo museli mít v týmu autorizovaného architekta nebo něco takového.

PB: A co třeba nově etablojí se inženýrské obory, jestli teď něco úplně vyskakuje?

LK: Určitě vodohospodářství vystřelují, a lidí, kteří umí o krajině přemýšlet urbanisticky a technicky je strašně málo, kteří umí i spočítat ty vody. Jsou, ale to teď vnímám hodně jako akcentované a myslím si, že těchto lidí je nedostatek, minimálně zkušených.

PB: Co si myslíš o počtu absolventů kateder architektury na stavebních fakultách?

LK: Přemýšlel jsem nad tím zrovna včera a v podstatě jsem dospěl k tomu, že by měli mít spíš titul inženýr a že je super vychovávat stavaře, kteří budou tihnout k architektuře, budou umět komunikovat a budou trochu zasvěcení do základů urbanismu. Teď je to takové jako napůl cesty, já teda znám pár dobrých architektů, kteří tam vystudovali, ale oni fakt všichni dělají jenom domy a v podstatě jenom menší a jdou hodně po vizuální stránce. Nevím, jestli si myslí, že to je architektura, ale vlastně potom, když se jenom podíváš na dotaci, co oni mají na urbanismus, veřejné prostranství, procesy, teorii nebo další příbuzné obory humanitní, tak vlastně jsou v tomto poli nekvalifikovaní. Takže mi přijde, že to je špatně nastavené, že můžou mít to razítko ... asi tam je ten filtr, že nejdou na autorizaci ČKA, ale na ČKAIT často nebo nechtějí ty větší autorizace, a když tam projdou, tak myslím, že vzdělání je nenahraditelné praxí nebo velmi výjimečně, že si ty věci během chodu nedoplníš, když už jsi nějak zajetý.

PB: Já teda znám i jednoho dobrého urbanistu z ostravské stavební fakulty, ale samozřejmě výjimky potvrzují pravidlo.

LK: Jsou to, podle mě, fakt jednotlivci.

PB: (Veřejná správa)

LK: Obecně mi přijde, že pořád bojujeme o to, aby lidi chápali, o co jde a chápali, že to je důležité, protože tady můžu sebelepe tvrdit, že město se nemá rozrůstat do krajiny, ale moment, kdy bude možné to nějak ověřit je, když mi bude 80 let a současné vedení bude po smrti. Vlastně musí jenom věřit mě, argumentům nebo referencím, a v tom je to těžce obhajitelné, myslím, že dříve ta vážnost byla asi možná více přijímaná, nevím, nežil jsem v tom. Ale i teď lze tu pozici mít, myslím, že třeba pan Mateáško je dobrý příklad, který má podle mě respekt a vážnost, ale pořád je to boj, takže tam musíme pořád všichni dělat osvětu nebo jít pod cenu, aby nás právě ti stavaři nepřeválcovali úplně. Takže to jenom tak obecně, to bych si přál, aby to bylo takové pohodlnější, aby člověk nemusel vysvětlovat, že ta práce, na kterou studoval roky a vlastně má autorizaci, že k něčemu je a nemusel se hádat.

PB: Myslíš si, že máme dostatečné pravomoci ve správních procesech?

LK: Myslím si, že pravomoci ano, spíše to překrývání se stavařemi vidím jako problém.

PB: Takže je větší problém spíše v pochopení smyslu práce.

LK: Ano, kdyby se podařilo, aby to lidi fakt chápali, to by bylo velké přijetí.

PB: (Architekt úředník)

LK: Ta role je spíše koordinovat, ukazovat, jak mají být správně procesy, ale nesnažím se vůbec navrhovat, pokud ta mám pocit, že ta věc není prostředí nebo neblokuje do budoucna možnosti, tak nechávám i věci, které se mi tolik třeba nelíbí, to jsem si nastavil na začátku, nikomu nic nenutím, vydávám vyjádření, kde je napsáno, že doporučuji dvoječka a tam jsou měkké věci, že třeba v ustopeném podlaží by bylo dobré dát stříšky nad balkonové dveře, protože lidi si je tam stejně dají, každý si tam dá jinou a bude to hnusné. Ale je to všechno tak, že se vůbec nesnažím opírat o žádnou legislativu a o nic, jenom ta rétorika je taková ... přišli jste, chtěli jste slyšet můj názor, tak vám ho říkám a dělejte si s tím, co chcete, což si myslím, že je velká změna v předávání odpovědnosti lidem. Vnímám to vlastně jako kontra socialistickému vládnutí shora, kdy lidi na všechno čekali, až jim někdo řekne, jak to má být a zatím mám pocit, že se to vyplácí.

PB: Tohle je ale městský architekt, ale co úředník státní správy v přenesené působnosti v rámci správního procesu?

LK: V principu si myslím, že by měl co nejméně překážet, že tam jde o hlídání extrémů jako dodržování legislativy. Pokud má nějaké pochybnosti měkkých charakterů, tak by je, podle mě, měl posílat městskému architektovi, který to vydiskutuje, ale aby to šlo shora nějakým stanoviskem, že se něco má upravit, to si myslím, že by se dít nemělo.

PB: (Výstavba)

LK: Ve výstavbě je to individuální, fakt jsou architekti, kteří se zaměřují na tohle a jejich cílem je pořádku to posouvat a inovovat, což my vůbec nejsme, ale co tam vnímám jako tendenci, když je třeba fakt hodně práce a nejsi právě ten typ, který má rád technické věci a chce si to jako vyňuhat, takže dělají studie a potom to třeba posílají dále a vím, že takhle fungují i větší ateliéry nebo mají partnerské projekční kanceláře, což třeba my taky máme, protože to není o tom, že by se nám nechtěla někdy ta dokumentace dělat, my taky někdy děláme, ale spíše o tom, že když vidíš, že místo tebe by tu studii dělal ten stavař, tak radši uděláš 10 studií a z toho jenom 2 dotáhneš do konce a zbytek dáš těm stavařům, protože když bys udělal 4 do konce a znamenalo by to, že stavaři dělají návrhy, tak to vidím jako motivaci.

PB: (Stavební ekonomie)

LK: Mění se ceny. Vidím především třeba v technické části, že namodelovat všechny ty technologie, to dříve asi architekt zvládal, ale teď je to jedna z těch technických specializací, která taky vystřelila - energeticky pojmout, jak teda obec, tak ten dům na konkrétní místo a prostě to nastavit a ekonomicky, ekologicky i esteticky to zkoordinovat. A to si myslím, že se možná ještě trochu hněte, že dříve jsem vnímal takové ty hippie slaměné domky, které řešily ekologii, potom byly takové ty stavební technické domky trochu jako robot, stroj, ale vlastně si myslím, že je to o tom, jak dělat dále hezkou architekturu, která zároveň bude mít fotovoltaiku, takže tam to vnímám jako přesun, kdy už to samé nevládneme a je potřeba to řešit se specialisty.

PB: Máme obecně dostačující znalosti stavební ekonomie, mělo by třeba přitlačit vzdělávání?

LK: Vzdělávání určitě, myslím, že potom v praxi si to každý osahá, až když vidí třeba i kolik stály ty věci. Když si spočítal na začátku, kolik budou stát a kolik nakonec stály.

PB: Takže je to hodně o zkušenostech.

LK: Mně přijde, že ano a o dobrém rozpočtáři.

PB: (Předpoklady architektonického vzdělání pro pozice)

LK: Mně přijde, že na škole jsou podceněné procesní a ekonomické stránky, které ale zase v praxi hodně převládají nebo minimálně pokud tu zakázku řídíš, to je něco, co mi chybělo hodně.

PB: Myslíš, že ve veřejné správě bychom měli přitlačit, jako např. v anglosaském světě mají obor Správa vystavěného prostředí?

LK: Myslím, že by bylo fajn tohle tam nějak zahrnout, i vlastně když jsem byl na autorizaci, tak tam nejvíce lidí vyhazovali na tom, že nechápu proces plánování a projednávání, což myslím, že by měl magistr ovládat lépe a i vědět o možnostech, kde jako architekt v samosprávě co může. A to si skoro nevybavuji, že bychom se toho někdy nějak dotýkali.

PB: (Společenská role architekta)

LK: Vnímám obecně nedůvěru ve vzdělané lidi, že se to strašně relativizuje, což souvisí možná i s tou slabší pozicí architektů, že už to není prostě, že jsi inženýr, takže třeba něčemu rozumíš, ale zaprvé je to kde kdo, jsou lidi, kteří mají přesně opačné názory typu ... tak jako já si taky umím vygooglit tady nějaký detail a nějak si to splácet. Nevím, jestli to takhle bylo vždy, nedokážu tu změnu popsat, ale mám pocit, že to je obecně nedůvěra vůči intelektuálům. Nebo to je trochu politické téma, po tom, co tady 30 let vládli největší intelektuálové jako Klaus, Zeman, prostě jako Pražáci, trochu taková mimoni specifictví, tak to dopadlo tak, že běžný člověk cítil, že se na něj zapomíná a to, myslím, trochu umožnilo nástup populismu a tam i vnímám, že v devadesátkách očekávání od odborníků asi bylo, a že zklamali.

PB: Existuje společenská role kontra profesní, co příp. znamená?

LK: Myslím, že architekt je nositel nějaké laťky v různých věcech a nějakých znalostí, které se vytrácí a už jsem i zažil, že architekt musel vysvětlovat dělníkům, jak něco třeba namíchat, takže vlastně uchováva know-how procesní, které se možná někde vytrácí. Tak to třeba vnímám jako silnou roli. A potom si myslím, že díky tomu, že architekt trochu žije v budoucnosti chť nechtě, takže to je vlastně taky nějaká hodnota a pozice, která ho odlišuje, a kterou může do diskuzí přinášet nadhled a abstraktnější principy. Protože většina lidí ve vedeních měst se utápí v běžných problémech, které jim ale právě způsobilo to, že ten nadhled před 10 roky někdo neměl a oni se tam díky tomu v nich brodí. Takže z principu toho, že jsme zaměřeni na koncept, proces, nadhled a hodně budoucnost, dokážeme si věci představit a dávat dohromady synteticky, tak to vnímám, že obecně je nějaký soubor hodnot, který se v tolika profesích neživí.

PB: Myslíš, že kvalita architekta souvisí s odbornou způsobilostí?

LK: To si nemyslím, že máš razítko, zvyšuje laťku odpovědnosti, což mi přijde důležité, tak jsem to pocítil, že bez razítka člověk může být více rozmarný a tak nějak to více nechávat být, ale když tu odpovědnost máš, tak o těch věcech od začátku trochu jinak přemýšlíš. Takže mi přijde důležité, aby razítko mělo co nejvíce lidí, aby pocítili tu vážnost.

PB: Myslíš, že je nutné o povolání pečovat i mimo profesionální rámec?

LK: Myslím, že ano, je fajn, že komora už, podle mě, dělá teď fakt hodně věcí nad rámec toho, co má dělat, což je super, ale pořád jsou tam věci, které by se daly akcentovat jako právě třeba osvěta - co je ten obor a vlastně je otázka, jestli to má dělat komora nebo někdo jiný, nějaká neziskovka.

PB: Dost lidí si myslí, že v Anglii je komora RIBA, ale obdoba naší ČKA je tam ARB a RIBA je něco jako u nás Obec architektů, ale je problém, že ta dnes nefunguje, jak by měla a potom je tlak na komoru, aby plnila ty související role, což teď nehodnotím, jestli je dobře nebo špatně, ale souhlasím. (Architekt v politice)

LK: Mně to přijde super, protože myslím, že architekt je jeden z mála lidí, který má částečně vystudované něco, co souvisí se správou obce, samozřejmě těch škol, které tohle nabízí, je více z různých pohledů, ale díky tomu, že architekt se zabývá spojováním oborů, tak mi to vlastně přijde jako super předpoklad.

PB: Myslíš si, že je to taky kvůli frustraci, že se jim nemůže pracovat dobře a prosazovat celkově, aby se prostředí vyvíjelo lépe, tak tam jdou, aby pro to teprve vytvořili prostor?

LK: No určitě, pro mě to je ... teď už jsem se zklidnil, ale v počátcích to byla velká frustrace, když víš, jak ty procesy mají fungovat, jak ty výsledky můžou vypadat a vůbec to není o tom, že to třeba bude dražší, jenom že se to jinak zadá, nebo že se vůbec napíše zadání, a potom tam přijdeš jako odborník a oni vůbec neřeší ... jakože to je nějak ověřené staletími, když to přeženu. Tak to je určitě, myslím, velká motivace ukázat, že to není tak těžké. Třeba v Bratislavě nebo i v Praze je to vidět, když se tam dostane parta lidí, kteří umí procesy, tak to sviští.

PB: Specifická otázka zrovna pro tebe, vy jste spolek archibn založili ještě během studia, dostudovali jste, rozjeli jste ateliér a teď jsi autorizovaný architekt i v pozici městského, když se díváš zpětně na ten proces, jak ho hodnotíš?

LK: Ještě když se vrátím k předchozí otázce, tam pro mě právě bylo nepochopitelné, že jsem po dvou letech studia viděl, jak se tady věci dělají špatně a to jsou lidi, kterým v té době bylo 60 let, stavaři převážně vedli město, takže jsem očekával, že ten nadhled, ta znalost bude dobrá a ještě si je vlastně všichni zvolili. Takže to jen spíše pro dokreslení míry té frustrace, že jako úplné ucho jsem vůbec nechápal, proč to takhle przní. Hned na začátku jsem si poznamenal, když jsi vysvětloval, o co jde, tak zkusím velmi stručně k tématu. Přesně v téhle době, kterou zkoumáš, se stalo to, že nastoupil Gebrian a začalo se hodně propagovat, že lidi mají sedět na ulicích a pít kafe, a že ulice jsou mrtvé, což je rétorika, kterou jsem do té doby moc neevidoval. Začalo se říkat, že když jde v Kodani jezdit na kolech a sedět na kávě v 10 stupních v dešti, tak to umíme taky. A vlastně Gebrian byl i ten, kdo hodně ukázal, že právě architekt může i navrhovat procesy, propojovat lidi a dělat osvětu, což myslím, že inspirovalo právě i třeba Mirka Vodáka, a že vlastně na těch myšlenkách, které Gebrian přivezl částečně ze zahraničí, tady vzniklo celé podhoubí, kam patříme i my, možná i ty, začaly se propagovat soutěže a městští architekti, což byla jeho doména. Začaly se hodně řešit různé roztomilosti typu Chuchlíkovi a zásahy, participace a propagace v rámci CAMPu a právě i ten ústup od toho, dělat to shora, to pro mě vlastně byla ta nit od roku 2009.

PB: Myslím, že to byla souhra více aktivit různých lidí, hodně třeba taky hrálo roli, že Vallo přijel z Ameriky a začal dělat městské zásahy, to se rozletělo a do toho taky zapadá, že hlavně v Praze nastoupili na škole do určitých pozicí lidi jako profesor Jehlík, který převzal Ústav urbanismu FA ČVUT v roce 2007 a začal to učit jinak. Toho všeho celkově teď začínáme sklízet ovoce.

LK: Mně přišlo, že jsme se toho vůbec nedotkli, ačkoliv pro mě, kdybych měl říct, co se změnilo, tak je to hodně tohle

Současná proměna role architekta

Příloha č. 2 – Metadata

Disertační práce

Ing. arch. Petr Buryška

2024

Školitel JUDr. PhDr. Jiří Plos
Studijní program Architektura a urbanismus
Studijní obor Urbanismus a územní plánování

Ústav urbanismu
Fakulta architektury
České vysoké učení technické v Praze

Průvodní text

Příložený soubor obsahuje cca 6100 kódovaných segmentů přiřazených k cca 2100 kódům a je nutné jej brát jako pracovní materiál, který byl podporou pro shrnutí výsledků rozhovorů (2.2). Ty byly formulovány především s celkovou hloubkovou znalostí každého z nich – díky pořizování rozhovorů, zpracování přepisů, další práci při autorizaci a následné analýze. I přes snahu obsah co nejlépe systematizovat tak v tomto ohledu mohou být patrné některé nedokonalosti či nedotaženosti (především v detailu). To se může projevovat jako případné:

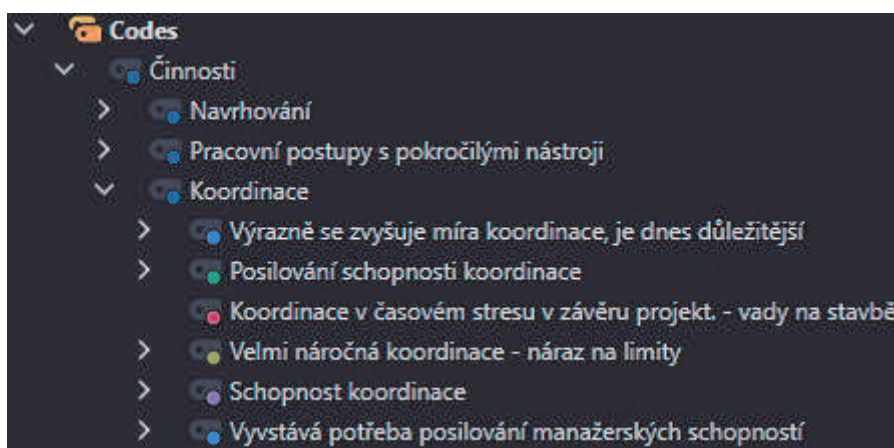
- překryvy významů některých kódů, resp. duplicity;
- absence kódů (např. „příležitosti“, pokud je význam evidentní již ze samotné změny apod.);
- nedostatečné naplnění některých kódů odpovídajícími segmenty;
- nepřesné třídění či zařazení kódu ve struktuře;
- nepřesnosti v názvosloví v porovnání s 2.2 *Výsledky rozhovorů*.

Návod

Příložený soubor lze otevřít v programu **MAXQDA Reader** (verze 24), který je dostupný zdarma – viz: <https://www.maxqda.com/products/maxqda-reader>

Program je uživatelsky velice jednoduchý a intuitivní, takže pro účel prohlížení souboru není třeba předem cokoli nastavovat, nicméně v případě zájmu se nabízí tutoriály – viz: <https://www.youtube.com/@MAXQDAOfficial/videos>

Níže je zobrazen fragment struktury kódů. Základní části konceptuálního modelu, resp. struktury rozhovoru, je zde přiřazena modrá barva. Sady kódů vztahující se ke změnám mají oproti základní části vždy světlejší odstíny stejných barev (zde světle modrá). Na změnu dále navazují s ní související příležitosti (zeleně); rizika (červeně); kapacita (khaki); a hodnoty (světle fialová) – tyto barvy jsou společné ve všech základních částech. Po sadě kódů k hodnotám následuje sada kódů k další změně.

Z hlediska čitelnosti je doporučeno soubor prohlížet v módu s tmavým pozadím – viz nastavení v levém dolním rohu.

